

НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ

ОБ'ЄДНАННЯ ЗУСИЛЬ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ
ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ

ОБ'ЄДНАННЯ ЗУСИЛЬ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ,
ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Практичний довідник: друге видання

Опубліковано Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ

Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ

Вул. Мьодова 10

м. Варшава, 00-251

Польща

Телефон: +48 22 520 06 00

Факс: +48 22 520 0605

Ел. адреса: office@odhr.pl

osce.org/odhr

© ОБСЄ/БДІПЛ 2022 р.

ISBN 978-83-66690-49-3

Усі права захищені. Використання та копіювання змісту цього видання дозволяється виключно в освітніх і некомерційних цілях та за умови обов'язкового посилання на ОБСЄ/БДІПЛ.

Дизайн та ілюстрації Метта Лейєра

Портрети авторства Матеуша Афтанаса, олія

Зміст

Подяка	10
Перелік акронімів та аббревіатур	11
Вступне слово	13
Список піктограм.....	15
Передмова	16
1 Вступ.....	18
1.1 Роль Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ	18
1.2 Огляд практичного довідника НМВ.....	18
Передумови до другого видання Практичного довідника НМВ.....	19
Методологія практичного довідника НМВ	20
Як використовувати практичний довідник НМВ.....	21
Використання термінології в практичному довіднику НМВ.....	24
2 Дванадцять принципів для ефективних структур НМВ.....	26
3 Ключова роль постраждалих і лідерів із-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми, у всіх елементах НМВ	30
Загальний огляд.....	33
4 Частина 1 (а): Що таке національний механізм взаємодії?.....	34
4.1 Вступ.....	34
4.2 Як створюються НМВ?.....	37
Оцінювання країни в рамках НМВ	37
Включення НМВ до Національного плану дій	38
Національний протокол щодо надзвичайного стану (НПНС)	38
4.3 Рамкова структура НМВ	39
Ключові суб'єкти взаємодії НМВ	39
Роль незалежних національних доповідачів.....	42
Міжвідомчі субнаціональні та місцеві команди та мережі.....	42
Потреба в цілісних і прямих зв'язках між НМВ, державними послугами для дорослих і національними системами захисту дітей	43
5 ЧАСТИНА 1 (b): Що таке торгівля людьми?	44
5.1 Джерела даних про торгівлю людьми.....	44
5.2 Міжнародно-правове визначення торгівлі людьми: Палермський протокол.....	44
5.3 Форми злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, та виклики для правоохоронних органів	46
5.4 Хто такі торговці людьми?.....	47
5.5 Хто є жертвами торгівлі людьми?	49
5.6 Уразливості жертв торгівлі людьми, які передують торгівлі людьми.....	49
Уразливість через сімейне оточення	49
Уразливість через маргіналізацію та дискримінацію всередині громад.....	52
Уразливість через стан здоров'я, травми та інвалідність	53
Уразливість через залежність від речовин.....	54
Уразливість через зміну особистих обставин або ситуації	54

5.7	Особлива вразливість мігрантів і біженців до торгівлі людьми	55
	Мігранти, біженці та шукачі притулку «в дорозі»	56
	Уразливість трудових мігрантів	57
5.8	Особлива вразливість дітей	59
5.9	Методи роботи торговців людьми	61
	Методи обману, що застосовуються у торгівлі людьми	61
	Оманливе вербування під виглядом працевлаштування, освіти або навчання	62
	Використання боргової кабали	62
5.10	Торгівля людьми в інтернеті (кіберторгівля людьми)	63
	Використання основних інтернет ресурсів торговцями людьми	64
	Використання торговцями людьми глибинного інтернету та даркнету (темна мережа)	64
	Кіберторгівля людьми з метою сексуальної експлуатації	65
5.11	Методи торговців людьми, які особливо стосуються дітей	66
	Зваблення (ґрумінг) підлітків	68
6	ЧАСТИНА 1 (с): Огляд кримінального судочинства в контексті реагування на злочин торгівлі людьми	70
6.1	Торгівля людьми в міжнародному праві	70
6.2	Розуміння торгівлі людьми як злочину за кількома статтями	71
	Мережі торгівлі людьми можуть бути пов'язані з іншими формами організованої злочинності	71
	Жертв можуть змушувати скоювати злочини у зв'язку з торгівлею ними	72
6.3	Світова статистика кримінального переслідування і засудження за злочин торгівлі людьми	73
6.4	Розслідування злочинів торгівлі людьми	75
	Використання технічних засобів для розслідування випадків торгівлі людьми	75
	Спеціальні методи розслідування	76
	Агентурні операції	76
	Використання спостереження	77
	Застосування штучного інтелекту	78
	Використання технологій для боротьби з кіберторгівлею людьми	78
6.5	Партнерства між суб'єктами міжнародних правоохоронних систем	79
	Міжнародні правоохоронні установи та організації	80
	Взаємна правова допомога (ВПД)	81
	Спільні слідчі групи (ССГ)	81
	Міжнародна кримінальна оперативна інформація та обмін даними	81
	Фінансові розслідування	82
	Вилучення коштів та активів торговців людьми	83
	ЧАСТИНА ДВА: Керівництво для фахівців першою лінією допомоги	86
7	Підготовчий посібник і протокол НМВ: для усіх фахівців, які працюють із жертвами торгівлі людьми й постраждалими особами	86
8	Підготовчий посібник для роботи з жертвами та постраждалими від торгівлі людьми	87
8.1	Підготовка до роботи з жертвами та постраждалими	87
	Розуміння значення терміну «вразливість» у контексті професійної роботи з постраждалими	87

Ієрархічна система потреб людини за Маслоу.....	88
Ґендерна чутливість.....	88
8.2 Вимоги до уповноважених фахівців із питань індивідуальної підтримки для дорослих і дітей.....	89
Ролі опіки над дітьми, які постраждали від торгівлі людьми.....	90
8.3 Міжвідомче та міжгалузеве партнерство.....	92
8.4 Процедури, служби та послуги в рамках НМВ для дітей.....	92
8.5 Оспорювання віку та аналіз оцінки віку.....	93
9 Ефективна професійна комунікація та поведінка.....	93
9.1 Комунікація, яка враховує перенесену травму.....	94
9.2 Ґендерно чутлива комунікація.....	95
9.3 Культурна узгодженість.....	96
10 Комунікація з дітьми.....	98
10.1 Модель Лунді.....	99
11 Пастирська підтримка та нагляд для всіх фахівців, які працюють з особами, постраждалими від торгівлі людьми.....	104
11.1 Введення в стан справ, підготовка та соціальний захист волонтерів.....	106
12 Протокол НМВ: порядок роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми, за усіма напрямками.....	106
12.1 Обов'язок дотримуватися конфіденційності.....	106
12.2 Одержання інформованої згоди.....	108
12.3 Управління даними та відомостями постраждалих осіб, їх захист і передача.....	109
12.4 Робота з постраждалими особами з інвалідністю.....	112
12.5 Пристосування надання послуг до особливих потреб постраждалих осіб.....	117
12.6 Роль незалежних законних представників дорослих жертв торгівлі людьми.....	118
12.7 Роль опікунів-законних представників для дітей.....	120
Тривалість підтримки дітей з боку опікунів-законних представників та подальша підтримка молодих осіб.....	122
12.8 Належне оцінювання та планування безпеки.....	123
12.9 Робота з перекладачами та культурними посередниками.....	124
Яка різниця між перекладачами та культурними посередниками?.....	124
12.10 Налагодження взаємодії з іншими фахівцями та службами.....	126
Адресування листів до уваги фахівців і служб у межах налагодження взаємодії.....	128
Супровід постраждалих осіб для доступу до послуг.....	128
12.11 Ранній та постійний доступ до послуг у сфері охорони здоров'я.....	130
Типові проблеми зі здоров'ям серед осіб, які постраждали від торгівлі людьми.....	131
Первинне обстеження на нагальні потреби в медичній допомозі.....	132
12.12 Ранній доступ до безкоштовної, незалежної, фахової юридичної консультації та представництва.....	134
12.13 Пріоритезація практичних, фінансових і матеріальних потреб.....	135

ЧОТИРИ ОПОРНІ КОМПОНЕНТИ НМВ139

13 ОПОРНИЙ КОМПОНЕНТ 1: Ідентифікація + захист.....140

13.1	Опорний компонент 1: вступ	141
13.2	Первинне виявлення та перенаправлення дітей-жертв торгівлі людьми до НМВ	143
	Роль фахівців, що здійснюють діяльність поза межами служб НМВ	143
13.3	Первинне виявлення та перенаправлення дітей-жертв торгівлі людьми до НМВ	145
13.4	Рятувальні, евакуаційні, рейдові та інші операції на місцях.....	148
	Забезпечення комунікації, яка враховує перенесену травму під час операцій на місці події	151
13.5	Забезпечення наборами першої необхідності	153
13.6	Двоетапний процес НМВ з ідентифікації жертв.....	154
	Суб'єкти ідентифікації жертв торгівлі людьми.....	154
	Компетентні органи НМВ	155
	Міжгалузеві мобільні команди та робочі групи для двоетапної ідентифікації жертв торгівлі людьми.....	156
13.7	Потреба в процедурах безумовної ідентифікації для всіх жертв торгівлі людьми	157
13.8	Первинна ідентифікація (Етап 1).....	158
	Використання даних про ознаки торгівлі людьми.....	158
	Інтерв'ю для первинної ідентифікації дорослих.....	159
	Невідкладне забезпечення для дорослих, щодо яких винесено позитивний висновок про ідентифікацію як «жертв торгівлі людьми».....	161
13.9	Етап 1: Первинна ідентифікація дітей	162
	Суб'єкти ідентифікації дітей-жертв торгівлі людьми	163
	Застосування ознак торгівлі людьми та ознайомчих інтерв'ю для первинної ідентифікації дітей	163
	Ознайомчі інтерв'ю з дітьми	163
	Невідкладне забезпечення для дітей, щодо яких винесено позитивний висновок про ідентифікацію як «жертв торгівлі людьми»	164
13.10	Період реабілітації та обмірковування.....	166
	Період реабілітації та обмірковування у дорослих	167
	Доступ до послуг упродовж періоду реабілітації та обмірковування.....	168
	Період реабілітації та обмірковування у дітей.....	169
13.11	Етап 2: Рішення за результатами остаточної ідентифікації	171
	Права та привілеї дорослих жертв торгівлі людьми, ідентифікованих як таких за результатами остаточної ідентифікації.....	172
	Права та привілеї дітей-жертв торгівлі людьми, ідентифікованих як таких за результатами остаточної ідентифікації.....	173
13.12	Дозволи на проживання.....	174
	Дозволи на проживання для дітей.....	176
13.13	Перегляд і судове оскарження негативних рішень на обох етапах ідентифікації.....	176
13.14	Оспорювання віку та аналіз оцінки віку у зв'язку з ідентифікацією молодих осіб як жертв торгівлі людьми	177

Труднощі оцінки віку	177
Загальні інструкції щодо процесу офіційного аналізу оцінки віку	179
Результати аналізу оцінки віку	182
14 ОПОРНИЙ КОМПОНЕНТ 2: Індивідуальна підтримка та доступ до послуг	184
14.1 Опорний компонент 2: Вступ.....	186
14.2 Суб'єкти надання індивідуальної підтримки.....	187
14.3 Ранній доступ до юридичної консультації та представництва	187
14.4 Міжнародний правовий захист жертв торгівлі людьми, які є мігрантами	190
Права дітей-мігрантів відповідно до міжнародного права	192
14.5 Належна оцінка та планування безпеки	192
14.6 Оцінка потреб і ризиків дорослих та планування постійної безпеки й підтримки	193
Оцінка ризиків повторного потрапляння постраждалих осіб у ситуацію торгівлі людьми та інших ризиків, зумовлених вразливістю	193
Ситуації особливої вразливості до повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та подальшої експлуатації.....	195
14.7 Оцінка найкращих інтересів дитини та постійний план безпеки й піклування	196
Принципи оцінки найкращих інтересів дитини	196
Оцінка специфічних ризиків для дітей	198
Продовження оцінки, планування безпеки та індивідуальної підтримки після досягнення повноліття	200
14.8 Забезпечення практичних, фінансових та матеріальних потреб	200
Продукти харчування, особисті речі та кошти на проїзд	201
Одяг, постільна білизна та рушники.....	201
Wi-Fi та доступ до інтернету.....	202
Забезпечення для батьків з немовлятами та неповнолітніми дітьми	202
14.9 Ранній та постійний доступ до медичних послуг.....	203
Допомога постраждалим особам в отриманні доступу до медичних послуг	203
14.10 Надання безпечного і належного житла жертвам торгівлі людьми	204
14.11 Житло для дорослих.....	205
Оцінка житлових потреб дорослих жертв	205
Безпечний притулок (або «безпечне пристановище»).....	206
Безпечний притулок повинен відповідати таким стандартам зовнішньої та внутрішньої безпеки ..	207
Стандарти внутрішньої безпеки.....	209
14.12 Розуміння спільних потреб та ризиків для жертв торгівлі людьми, що застосовується до всіх форм забезпечення житлом	211
Принципи розміщення сімей з дітьми.....	213
14.13 Безпечне та підходяще житло для дітей-жертв торгівлі людьми.....	214
Розуміння факторів ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми для розміщених дітей	217
Створення середовища, орієнтованого на дитину з урахуванням перенесеної травми	218
Важливість початкового періоду прийому та поселення.....	218
Заходи захисту від початку прибуття дітей до нового помешкання.....	219
Тривалість надання житла дітям та молоді	221

15	ОПОРНИЙ КОМПОНЕНТ 3: Соціальна інклюзія.....	223
15.1	Опорний компонент Третій: Вступ.....	225
15.2	Розуміння реалій соціальної ізоляції постраждалих осіб.....	226
15.3	(Відновлення) Побудова життя після потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.....	227
	Доступ до міжвідомчих послуг як шлях до соціальної інклюзії.....	229
15.4	Наступний крок: поступовий перехід від індивідуальної підтримки.....	231
	Перехід дорослих до соціальної інклюзії.....	231
	Перехід дітей до соціальної інклюзії як молодих дорослих.....	231
15.5	Вивчення перспективних методів запровадження соціальної інклюзії для осіб, які пережили торгівлю людьми.....	232
15.6	Добровільне повернення до країн походження та соціальна інклюзія.....	232
16	ОПОРНИЙ КОМПОНЕНТ 4: Доступ до кримінального судочинства та правовий захист.....	237
16.1	Опорний компонент Четвертий: Вступ.....	239
16.2	Захист та підтримка жертв торгівлі людьми в системах кримінального судочинства в міжнародному праві.....	240
16.3	Суб'єкти кримінального судочинства.....	241
16.4	Необхідність гармонізації заходів кримінального судочинства щодо торгівлі людьми.....	242
16.5	Розробка цільових показників ефективності та механізмів оцінки правоохоронних органів.....	244
16.6	Документування, зберігання та обмін кримінальними та оперативними даними.....	246
16.7	Вимоги до навчання у сфері протидії торгівлі людьми для всіх суб'єктів кримінального судочинства.....	246
16.8	Партнерство і співробітництво між суб'єктами національної правоохоронної системи.....	249
	Правоохоронні робочі групи з повноваженнями надавати послуги жертвам.....	250
	Роль координатора підтримки жертв в робочих групах.....	252
16.9	Захист та підтримка жертв торгівлі людьми протягом всього процесу кримінального судового провадження.....	253
	Здобуття та збереження довіри жертв до правоохоронних органів та систем кримінального судочинства.....	254
	Реагування правоохоронних органів на потреби жертв торгівлі людьми, які мають нелегальний міграційний статус.....	255
	Реагування правоохоронних органів на потреби жертв торгівлі людьми всередині країни.....	255
	Переваги судового переслідування на підставі доказів чи «за відсутності жертви».....	256
	Принцип звільнення від покарання і законний захист.....	256
	Принцип звільнення від покарання та законний захист у справах дітей.....	260
16.10	Дозволи на проживання для жертв торгівлі людьми, які співпрацюють із кримінальними розслідуваннями та провадженнями.....	262
16.11	Захист жертв, які є свідками.....	263
16.12	Надання інформації жертвам торгівлі людьми в системах кримінального судочинства.....	265
16.13	Судова експертиза дорослих і дітей.....	266
16.14	Терапевтична допомога в контексті кримінального судового провадження.....	267

Терапевтична допомога дорослим, які фігурують у кримінальному провадженні.....	268
Терапевтична допомога дітям, які фігурують у кримінальному провадженні	268
16.15 Заходи спостереження за ймовірними торговцями людьми	
для підтримки безпеки жертв.....	268
Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для ймовірних торговців людьми	269
16.16 Розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми.....	270
Отримання інформованої згоди на співпрацю жертв у кримінальному судовому провадженні	271
16.17 Слідчі інтерв'ювання на основі фактичних даних	272
Когнітивні інтерв'ю	272
Персонал для проведення слідчих інтерв'ю.....	273
Підготовка до проведення слідчих інтерв'ю	274
Документування слідчих інтерв'ю	276
Проведення слідчих інтерв'ю з дорослим	276
Завершення інтерв'ю	278
Слідчі інтерв'ю з дітьми.....	279
Використання досвіду моделі «Барнахус» для ведення слідчих інтерв'ю з дітьми, які стали-жертвами торгівлі людьми.....	280
Документування інтерв'ю з дітьми.....	283
16.18 Кримінальні судові процеси.....	284
Механізми досудового планування.....	284
Документальні докази для судових процесів	287
16.19 Медико-правова документація.....	288
Експертні інформаційні доповіді по конкретних країнах	288
16.20 Спеціальні заходи захисту жертв торгівлі людьми в судових процесах.....	289
Спеціальні заходи захисту жертв/обвинувачуваних	290
Спеціальні заходи захисту дітей-обвинувачених.....	292
16.21 Ретроспективні дії для жертв торгівлі людьми, помилково засуджених за кримінальні злочини.....	293
Пом'якшення покарання та помилування, зокрема заміна покарання.....	294
Зняття судимості й анулювання процесуальних дій (вакатур)	295
Засекречування судових матеріалів	295
16.22 Доступ до отримання компенсації.....	296
Розуміння викликів для жертв торгівлі людьми в процесі отримання компенсації.....	297
Компенсація за результатом кримінального судочинства	298
Цивільно-правове провадження з отримання компенсації, що додається до кримінальної справи.....	299
Цивільно-правові процедури без кримінальної справи	299
Процедури трудового права	300
Використання державних коштів для виплати компенсації жертвам торгівлі людьми.....	301
17 Медичні потреби постраждалих від торгівлі людьми.....	303
17.1 Вступ.....	304
17.2 Проблеми визначення медичних потреб постраждалих.....	305

17.3	Визнання медичних потреб дітей та реагування на них.....	305
17.4	Цінність медико-правових звітів для документування травм, хвороб і стану здоров'я.....	307
17.5	Застосування Стамбульського протоколу (СП).....	307
17.6	Огляд медичних проблем у постраждалих від торгівлі людьми	308
17.7	Проблеми з фізичним здоров'ям у постраждалих від торгівлі людьми.....	309
	Фізичне насильство й травми	309
	Переживання болю	310
	Виробничі травми через небезпечні умови праці	311
	Проблеми зі здоров'ям від проживання в умовах експлуатації.....	311
	Неспецифічні симптоми стану здоров'я	311
	Інфекційні захворювання	311
	Скринінг на наявність інфекційних захворювань	314
	Ризики для здоров'я від неінфекційних захворювань	314
	Розлади нервово-психічного розвитку.....	315
	Проблеми зі здоров'ям, пов'язані з сексуальною наругою та експлуатацією	316
	Постраждали, які пережили зґвалтування	316
	Фізичні симптоми після зґвалтування	316
	Інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ).....	317
17.8	Сімейне здоров'я та медичні послуги	318
	Допомога вагітним жінкам, які постраждали від торгівлі людьми.....	318
	Медична підтримка для вагітних жінок.....	319
	Підтримка батьків із дітьми	320
	Робота з батьками.....	320
17.9	Проблеми з психічним здоров'ям у постраждалих від торгівлі людьми.....	321
	Вступ.....	321
	Визнання ризиків для психічного здоров'я та процедури негайного захисту.....	321
	Направлення до служб охорони психічного здоров'я	322
	Огляд проблем психічного здоров'я у постраждалих від торгівлі людьми	323
17.10	Огляд проблем психічного здоров'я у постраждалих від торгівлі людьми	323
	Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та комплексний посттравматичний стресовий розлад (КПТСР) у постраждалих від торгівлі людьми	323
	Депресія.....	325
	Тривожність	325
	Дисоціація.....	326
	Провина та сором	326
	Труднощі з відносинами	326
	Емоційно нестабільний розлад особистості (ЕНРО).....	327
	Психотичні симптоми	327
	Проблеми та розлади харчової поведінки	328
	Вплив залежності від психоактивних речовин на психічний стан	328
17.11	Вплив залежності від психоактивних речовин на психічний стан	329
	Вступ.....	329
	Трифазова модель терапевтичної допомоги для постраждалих від торгівлі людьми	329
	Фаза 1: Безпека та стабілізація.....	330

Фаза 1 для ПТСР: травмо-орієнтована терапія.....	331
Фаза 2 для постраждалих із іншими проблемами з психічним здоров'ям.....	332
Фаза 3: Інтеграція.....	332
Оцінка прогресу терапії.....	333
ЧАСТИНА 3.....	334
18 П'ятдесят сім рекомендованих стандартів	334
19 ПЕРСПЕКТИВНІ ПРАКТИКИ	344
20 Рекомендації щодо проведення оцінки дорослих і дітей в контексті торгівлі людьми.....	395
Оцінка найкращих інтересів дитини (НІД) та план забезпечення	
постійної безпеки та догляду.....	440
21 Глосарій термінів і понять.....	470
22 Вибрані міжнародні конвенції та інші зобов'язання в рамках боротьби	
проти торгівлі людьми.....	481

Подяка

Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ висловлює вдячність усім постраждалим, експертам і організаціям, а також співробітникам БДІПЛ, які брали участь у консультативному процесі та надавали цінні коментарі для підготовки оновленої версії Практичного довідника з національних механізмів взаємодії (Практичний довідник НМВ). Зокрема, Бюро відмічає ключову роль **Рейчел Віткін** у підготовці проекту Практичного довідника.

БДІПЛ також висловлює особливу подяку:

Кевіну Гайланду (офіцеру Ордену), колишньому першому Незалежному комісару Великої Британії з питань боротьби з рабством та члену групи експертів Ради Європи GRETA, **Лорі Лунді** (Королівський університет Белфаста), **Александрі Малангоні** (Центр конституційних досліджень та демократичного розвитку), **Полу Рігбі** (Стерлінгський університет), **Майї Русаковій** («Стелліт»), **Кірсті Томсон** (JustRight Scotland);

Джейн Гант, Корнеліусу Катона, Айлін Волш і Лорі Вуд (Фундація ім. Гелен Бамбер) за інформацію та рекомендації в сфері охорони здоров'я, що увійшли до різних частин Практичного довідника НМВ, а також **Джоселін Бламберг** (Клініка посттравматичних стресів при Цільовому фонді Національної системи охорони здоров'я районів Камден та Ізлінгтон) за рекомендації щодо пастирської підтримки та супервізії для спеціалістів.

Лідерам з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми: Ісоке Аїкпітані, Джером Ілам, Ронні Марті, Джудіт Ола, Бріджит Перр'є, Шандра Воворунту, чії портрети зображені на обкладинці Практичного довідника НМВ. Вони надали безцінну інформацію, яка на практиці допомогла просунути вперед справу ідентифікації, захисту та надання індивідуальної підтримки жертвам торгівлі людьми. БДІПЛ висловлює щирю подяку усім цим людям, а також **Рейчел Морен** з організації SPACE International.

Дорадчій групі БДІПЛ з питань НМВ: Есохе Агатізе (Iroko); **Сілке Альберт** (УНЗ ООН); **Крейг Барлоу** (інститут ім. Вілберфорса); **Тейна Б'єн-Аме** (Коаліція з протидії торгівлі жінками (КПТЖ)); **д-р. Стана Бучоваска** (ЕСPAT International); **Андреа Філіппо Кастронуово** (судова система Італії); **П'єрре Казенаве** (Terre des Hommes); **Сара Елліотт** (УВКБ ООН); **Катаріна Файнорова** (НУО «Ліга з питань прав людини»); **Вєра Грачєва** (НУО «Альтернатива»); **Ручіра Гупта** (Arpe Aap International); **Тіаго Гурджао Альвес Рібейро** (МОП); **Коріна Гациніколау** (Управління Національного доповідача з питань протидії торгівлі людьми Грецької Республіки); **Дуко ван Хіл** (Фронтекс); **Яніце Гельвіг** (Комісія США з безпеки та співробітництва в Європі); **Сузанн Гофф** («Ла Страда Інтернешнл»); **Сігма Гуда** (колишня Спеціальна доповідачка ООН з питань торгівлі людьми); **Валбона Гистуна** (НУО «ARIS»); **Ана Іванішвілі** (Міністерство юстиції Грузії); **Алетія Хіменез** (ООН Жінки); **Альда Гренн Йоханнштоттр** (поліція Ісландії); **Джем Колку** (Національна поліція Туреччини); **Гезер Коменда** (МОМ); **Хельґа Конрад** (Австрійський інститут міжнародних справ); **Томас Лайгаард** (Данський центр з протидії торгівлі людьми); **Дорчен Лайдхолдт** (Sanctuary for Families); **Далія Ленарте** (Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок); **Вероніка Лупу** (Центр досліджень і відносин у сфері торгівлі людьми); **Луїс Мачадо** (МОП); **Лола Максудова** (Представництво ОБСЄ в Узбекистані); **Еурідіче Маркез** (УНЗ ООН); **Ронні Марті** (лідер з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми); **Сіобхан Муллаллі** (Спеціальний доповідач ООН з питань торгівлі людьми); **Андреа Пеллегріно** (поліція Італії); **Хосе Луїс Перез Фернандез** (поліція Іспанії); **Джордже Адріан Петреску** (Національна агенція з протидії торгівлі людьми в Румунії); **Вінета Полатсаїд** (Рада держав Балтійського моря); **Веліан Річі** (Спеціальний представник ОБСЄ та Координатор з питань протидії торгівлі людьми); **Венла Рот** (Національна координаторка Фінляндії з питань торгівлі людьми); **Зої Вангелістра Сакелліаду** (УНЗ ООН); **Кетеван Сараджишвілі** (Міністерство юстиції Грузії); **Максиміліан Шайд** (помічник керівника проекту, БДІПЛ); **Гульнара Шахініан** (Група експертів Ради Європи GRETA); **конгресмен Крістофер Г. Сміт** (Спеціальний представник ПА ОБСЄ з питань торгівлі людьми); **Пер-Андерс Сунессон** (колишній Посол Швеції з особливих доручень у сфері протидії торгівлі людьми); **Греґуар Тері** (CAP International); **Боріс Топік** (Місія ОБСЄ в Боснії та Герцеговині); **Еліза Троссеро та Мадіс Вайномаа** (Міжнародний центр із розробки політики в сфері міграції, МЦРПМ); **Антоанета Вассілева** (група експертів Ради Європи GRETA); **Марта Вельдт-Фолія** (Апеляційний суд Нідерландів); та **Шандра ВоВорунту** (засновниця та віце-президентка організації Mentari, а також лідерка з-поміж тих, хто пережив торгівлю людьми). Також висловлюємо слова подяки за цінний вклад польовим операціям ОБСЄ та Офісу Спеціального представника ОБСЄ та Координатора з питань протидії торгівлі людьми.

Публікація даного Практичного довідника стала можливою завдяки позабюджетному фінансуванню, отриманому БДІПЛ від **Австрії, Великої Британії та Сполучених Штатів Америки.**

Перелік акронімів та абревіатур

GRETA	Група експертів Ради Європи з питань протидії торгівлі людьми
ISTAC	Міжнародна консультативна рада постраждалих від торгівлі людьми
БДІПЛ	Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ
ВПД	Взаємна правова допомога
ЕКОСОП	Економічна та соціальна рада ООН
ЄВРОПОЛ	Агенція Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів
ЄКПЛ	Європейська конвенція про права людини; офіційна назва: Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод
ЄС	Європейський Союз
ІНТЕРПОЛ	Міжнародна організація кримінальної поліції
КЛДЖ	Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок
КПД ООН	Конвенція ООН про права дитини
КППТ	Кодекс поведінки із врахуванням перенесеної травми
КТОЗ ООН	Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності
МОМ	Міжнародна організація з міграції
МОП	Міжнародна організація праці
МСНД	Матеріали із зображенням сексуальної наруги над дітьми
МУО	Міжурядова організація
МЦРПМ	Міжнародний центр із розробки політики в сфері міграції
НІД	Найкращі інтереси дитини
НМВ	Національний механізм взаємодії
НПНС	Національний протокол щодо надзвичайного стану
НУО	Неурядова організація
ОБСЄ	Організація з безпеки та співробітництва в Європі
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ООН Жінки	Структура Організації Об'єднаних Націй з гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок
ОСП/КПТЛ	Офіс Спеціального представника ОБСЄ та Координатора з питань протидії торгівлі людьми
Період РО	Період реабілітації та обмірковування
ПОП	Протокол оперативного партнерства
Палермський протокол	Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності

ПТСР	Посттравматичний стресовий розлад
РЄ	Рада Європи
СНД	Співдружність Незалежних Держав
ССГ	Спільна слідча група
ТЛ	Торгівля людьми
УВКБ ООН	Верховний комісар ООН у справах біженців
УВКПЛ	Управління Верховного комісара ООН з прав людини
УНЗ ООН	Управління ООН з питань наркотиків і злочинності
ЦСР	Цілі сталого розвитку
ЮНІСЕФ	Дитячий фонд ООН

Вступне слово

Із задоволенням представляю друге видання Практичного довідника з національних механізмів взаємодії. Із моменту виходу першого видання минуло вже п'ятнадцять років, а проблема торгівлі людьми лише загострилася, бо злочинці використовують все більш вигадливі та складні методи для експлуатації людей. У багатомільярдній світовій кримінальній індустрії для ґрумінгу, наймання та торгівлі людьми з уразливих верств населення тепер використовують такі новітні технології, як інтернет і соціальні медіа. Розміри цього видання з великою кількістю розділів відображають не тільки масштаб нових викликів у нашій боротьбі з торгівлею людьми, але й нові зміни в наших підходах і розумінні того, як найкраще ідентифікувати, захищати та підтримувати жертв, а також те, як в першу чергу попереджати самі злочини торгівлі людьми. Зокрема, тепер ми розуміємо, що потреби та думка постраждалих і жертв торгівлі людьми мають лежати в основі розробки політик реагування, а цей практичний довідник було розроблено з проведенням всебічних консультацій із тими, хто постраждав від торгівлі людьми.

У 2003 році, визнаючи свою відповідальність за боротьбу з торгівлею людьми, держави-учасниці ОБСЄ затвердили План дій ОБСЄ щодо боротьби з торгівлею людьми. Далі у 2005 році було затверджено Додаток до нього, що фокусувався на питаннях дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, а у 2013 році — Додаток щодо нових тенденцій і найактуальніших викликів і 12 керівних принципів із додержання прав людини в процесі повернення жертв торгівлі людьми до країни походження. Саме в цьому рамковому контексті перед Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ постало завдання допомогти державам у розробці національних механізмів взаємодії (НМВ).

НМВ — це інституційні механізми, що допомагають державам ідентифікувати жертв торгівлі людьми та забезпечувати їхній захист. У цьому практичному довіднику запропоновано рекомендовану модель, яку всі держави-учасниці ОБСЄ можуть адаптувати та використовувати в рамках власних національних систем для забезпечення відповідності своїх НМВ найвищим стандартам щодо структури механізмів та їхньої імплементації. У довіднику надається огляд необхідних робочих методів, процедур і послуг у рамках підходу чотирьох «опорних компонентів» НМВ: ідентифікації та захисту; індивідуальної підтримки та доступу до служб і послуг; соціальної інклюзії та кримінального судочинства й правового захисту. Крім того, визначаються різноманітні суб'єкти, залучені до реалізації НМВ, та їхні ролі в різних інституціях, а також підкреслюється необхідність у міжгалузевому підході.

Нововведення оновленого практичного довідника включають рекомендації щодо роботи та взаємодії з дітьми, які стали жертвами торгівлі людьми. У таких дітей є особливі потреби, яких треба брати до уваги під час усіх етапів процесу. Ми також вперше включили окремий розділ, присвячений питанням охорони здоров'я, відзначаючи, що жертви торгівлі людьми нерідко мають специфічні медичні потреби, пов'язані з жорстоким поводженням і травмами, яких вони могли зазнати. Крім того, для допомоги державам-учасницям ОБСЄ, які прагнуть ввести НМВ або вдосконалити його, цей практичний довідник доповнено серією практичних посібників з оцінки потреб та ризиків торгівлі людьми для дорослих і дітей, добіркою перспективних практик від окремих держав-учасниць і переліком із 57 рекомендованих стандартів.

У БДІПЛ ми сподіваємося, що ця публікація буде цінним джерелом як для країн усього регіону ОБСЄ, так і поза його кордонами, під час виконання країнами своїх зобов'язань щодо боротьби із торгівлею людьми. Ми готові підтримувати зусилля держав-учасниць ОБСЄ у цій сфері.

Маттео Мекаччі

Директор БДІПЛ

По всьому світу мільйони людей потрапляють у ситуації торгівлі людьми, і багатьом постраждалим наразі бракує допомоги, захисту, доступу до правосуддя чи можливостей для соціальної інклюзії. Наявність продуманих національних механізмів для боротьби з торгівлею людьми є надзвичайно важливою, а в цьому довіднику представлена практична міжгалузєва система реагування, яка точно відображає потреби жертв і тих, хто постраждав від торгівлі людьми. Країнам пропонуються чіткі рекомендації стосовно того, як ефективно та раціонально боротися з торгівлею людьми в їхніх конкретних контекстах. Надважливо, що тут також розглядаються особливі потреби дітей, певні ґендерні нюанси та проблеми в сфері охорони здоров'я, з якими стикаються жертви та ті, хто постраждав від торгівлі людьми. Крім того, паралельно надаються приклади належних доказових практик. Ми закликаємо представників державних установ та громадянського суспільства використовувати цей довідник у своїй роботі для інформування жертв та осіб, які постраждали від торгівлі людьми, а також для роботи з ними відповідно до системи норм про права людини, коли з моменту виявлення й до етапів реабілітації та інтеграції застосовується ґендерно чутливий підхід з урахуванням перенесеної травми, в центрі якого знаходиться жертва або постраждала особа.

Як і вузькі спеціалісти, особи, які постраждали від торгівлі людьми, відіграють життєво важливу роль у русі протидії торгівлі людьми. Пережитий ними досвід є провідним для розробки комплексних і всеохоплюючих інтервенцій, що базуються на пошуку рішень і принципі інформування жертв.

Їхній досвід допомагає урядам, громадянському суспільству, НУО та активістам по всьому світу розробляти та реалізовувати ефективні стратегії з попередження та протидії торгівлі людьми.

Перша Міжнародна консультативна рада постраждалих від торгівлі людьми (ISTAC)

1-й РЯДОК: Кендалл Алеймо, США; Тріша Батті, Канада; Маріам Бхатті, Ірландія; Зіта Кабаїс, Франція; Данієлла де Лука, Іспанія; Джером Ілам, США; Маріна Горбунова, Узбекистан. **2-й РЯДОК:** Регіна Лі Джонз, Норвегія; Ангеліна Курденюк, Росія; Дайєн Мартін, Велика Британія; Ронні Марті, США; Таміа Нейджі, Канада; Сандра Норах, Німеччина; Мерсі Обейд, Данія. **3-й РЯДОК:** Айтиган Окундайє, Фінляндія; Малайка Орінґо, Нідерланди; Букола Оріола, США; Суамхірз Пірайно-Гузман, США; Шандра Воворунту, США; Хайаб Йоганнес, Велика Британія; Лоран Зіґлер, Австрія

Список піктограм

Ідентифікація
плюс захист

Індивідуальна
підтримка та доступ до
служб і послуг

Соціальна
інклюзія

Кримінальне
судочинство та
правовий захист

Особи,
постраждалі від
торгівлі людьми

Рекомендований
стандарт

НМВ для дітей

Правові рамки

Захист

Доступ до
кримінального
судочинства та
правовий захист

Медичні потреби

Використання
новітніх
технологій

Оцінка потреб і
ризиків

Використання
новітніх
технологій

Профілактика

Передмова

За оцінкою, у світі ідентифікують менш ніж 1% жертв торгівлі людьми, і все ж вони є невід'ємною частиною життя міст, містечок, сіл і місцевих громад¹.

Жертв торгівлі людьми експлуатують за майже всіх можливих офіційних і неофіційних обставин, зокрема в приватних оселях, на заводах, у ресторанах, в агенціях з прибирання офісних приміщень, на будівельних майданчиках, у перукарнях і манікюрних салонах, будинках для людей похилого віку, на фермах, шахтах і в медичних закладах, у підвалах, борделях, готелях, на вуличних перехрестях, трасах, у багатоквартирних будинках, барах, ресторанах, розважальних центрах, стриптизі і нічних клубах, а також на сайтах в інтернеті та різних онлайн форумах.

Часто ті, хто постраждали від торгівлі людьми, після цього роками перебувають у вразливих життєвих обставинах. У своєму житті вони стикаються із ситуаціями бідності, злиднів або поганих чи неадекватних умов проживання, втрачають залишки своєї свободи, опиняючись у в'язницях та ізоляторах тимчасового тримання. Багато з них продовжують зазнавати соціальної ізоляції, стигматизації та маргіналізації, а також труднощів, насильства та повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Занадто часто торговці людьми діють абсолютно безкарно, збільшуючи свої прибутки за рахунок людського життя.

Руйнівні наслідки торгівлі людьми переслідують жертв ще довго після їхнього звільнення від безпосереднього контролю торговців. Методи торговців людьми щодо поневолення, психологічного та фізичного насильства, контролю та експлуатації можуть призвести до формування у постраждалих комплексних та довготривалих проблем із психічним та фізичним здоров'ям, залежності від психотропних речовин, складнощів із власним самовизначенням, автономією та свободою вибору. Вони можуть звинувачувати самих себе, відчувати сором, втрату впевненості та низький рівень самооцінки.

Ці вразливості в купі з відсутністю підтримки й захисту дорослих і дітей, що постраждали від торгівлі людьми, можуть становити загрозу їхнього зникнення або повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, навіть після офіційної ідентифікації. У результаті цього тисячі дітей і молодих людей щорічно зникають, зокрема з будинків-інтернатів, притулків і центрів надання послуг для дітей і молоді, куди їх направляють заради їхньої безпеки².

Часто постраждалі роками не можуть вилізти зі складних юридичних процедур, страждають через соціальну ізоляцію та маргіналізацію, а також живуть у постійному страху перед торговцями людьми та іншими злочинцями. Нерідко вони постійно переживають, що хтось може дізнатися про їхнє минуле. Розповсюдженими є ситуації крайньої бідності або злиднів, які доповнюються відсутністю доступу до базових міжгалузевих послуг і, відповідно, доступу до безпечного та належного житла, освіти, навчання та прибуткової зайнятості. Зазвичай, у всіх країнах постраждалі зазнають дискримінації як жертви торгівлі людьми. Особливо це стосується тих, хто пережив сексуальну експлуатацію та є представниками маргіналізованих груп або національних меншин.

¹ Міжнародна організація з міграції (2017 р.), [Основне про світові тенденції торгівлі людьми: дані МОМ щодо жертв торгівлі людьми, 2006-2016 рр.](#), с. 2 та Державний департамент США, [Звіт із торгівлі людьми](#).

² Організація «Зниклі діти в Європі» (2020 р.), [Цифри та тенденції 2019 року: від гарячих ліній для зниклих безвісти дітей і транскордонних сімейних посередників](#); організації «ЕСРАТ УК» та «Зниклі безвісти» (2016 р.), [Повернення до небезпеки: дослідження щодо зникнення з-під опіки дітей, які стали об'єктами торгівлі людьми, та дітей без супроводу у Великій Британії](#); Європейський парламент (2017 р.), [Зникнення дітей-мігрантів у Європі](#), березень 2017 р.; Годал К. і Келлі Е. (2016 р.), [«Тривожні» показники зникнення жертв торгівлі дітьми з-під опіки у Сполученому Королівстві](#), [The Guardian](#), 14 листопада 2016 р.; Дольче М. (2018 р.), [Ми створили систему сексуальної торгівлі американськими дітьми](#), [Newsweek](#), 12 січня 2018 р.

Постраждалих від торгівлі людьми всередині країни (торгівля людьми в рамках кордонів однієї країни) часто оминають, коли мова заходить про надання спеціалізованих послуг для жертв торгівлі людьми. Нерідко вони продовжують проживати поблизу тих людей, які ними торгували, відчуваючи страх і вразливість. Чимало хто залишається без засобів для існування чи підтримки для відбудови свого життя; також багато постраждалих повторно неодноразово потраплятимуть до системи кримінальної юстиції за звинуваченнями у правопорушеннях, за які мали би судити та визнавати винними їхніх торговців.

Постраждали від транснаціональної торгівлі людьми (торгівля за межами міжнародних кордонів) можуть зав'язнути в затяжних і складних процедурах отримання статусу проживання або міжнародного захисту від ризику подальших порушень прав людини в разі їхнього повернення до рідної чи третьої країни. Непевність статусу створює вразливість до повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. По всьому світу багатьох постраждалих тримають під вартою тривалий або невизначений час, навіть за наявності в них встановленого статусу жертви торгівлі людьми³.

В той час, як показники судового переслідування та вироків щодо торговців людьми надзвичайно низькі по всьому світові, жертв торгівлі людьми можуть притягувати до кримінальної відповідальності, засуджувати в судовому порядку та ув'язнювати за злочини, яких їх змусили скоїти їхні торговці. ТТі, хто мають судимість, продовжують натикатися на величезні перепони на шляху до відновлення та соціальної інклюзії.

У ситуації торгівлі людьми жертви непоправно втрачають той час, який вони могли би присвятити навчання, підготовці, отриманню вигоди від прибуткової зайнятості та можливості реалізувати себе в повноцінному сімейному та громадському житті.

Багато дітей-жертв торгівлі людьми упродовж декількох або всіх років формування їхньої особистості позбавлені такої необхідної турботи батьків або інших дорослих, які повинні піклуватися про них. Вони могли зазнавати впливу травмуючих подій і численних форм жорстокого поводження до ситуації торгівлі людьми та під час такої ситуації, включно з фізичним і психологічним насильством і сексуальною наругою, що може негативно впливати на їхній емоційний та освітній розвиток. Це збільшує їхню вразливість повторно потрапити в ситуацію торгівлі людьми.

Усі діти без винятку потребують домашнього середовища, в якому вони почуватимуться надійно та в безпеці, отримуватимуть особисту підтримку й піклування, і де для них буде створено сталі та комфортні умови. Під час досягнення дітьми юнацького віку життєво необхідним є розвиток їхньої впевненості в собі, відчуття власної особистості та самоповаги, а також можливість навчатися та поглиблювати свої знання, аби упродовж життя завжди бути захищеними від торговців людьми та інших небезпек.

³ Спеціальний представник ОБСЄ/Координатор з питань протидії торгівлі людьми зазначив, що «[н]аявні факти свідчать про те, що жертв торгівлі людьми регулярно карають (серед іншого, шляхом адміністративного затримання та накладання штрафів) і переслідують у судовому порядку по всьому регіону ОБСЄ за правопорушення, скоєні безпосередньо внаслідок торгівлі ними, як-то порушення імміграційного законодавства, використання підроблених документів». Офіс Спеціального представника ОБСЄ/Координатора з питань протидії торгівлі людьми [ОСП/КПТЛ] (2013 р.), [Рекомендації щодо політик і законодавства для ефективного виконання положення про звільнення від покарання щодо жертв торгівлі людьми](#), 25 червня 2013 р., с. 7. «Ключовим фактором пригнічення прав людей, що постраждали від торгівлі людьми як жертви злочину, є те, що до сих пір розповсюдженою практикою є застосування різних видів запобіжних заходів щодо таких людей. Це відбувається через їхнє залучення до незаконної діяльності, навіть тоді, коли вони були правильним чином ідентифіковані як жертви. Жертви торгівлі людьми можуть порушувати імміграційне законодавство, бути обвинуваченими у проституції там, де проституція/секс-праця є незаконною, або бути вплутаними в незаконне виробництво наркотиків чи насильницькі злочини в результаті ситуації торгівлі людьми, в яку вони потрапили». Протокол Генеральної Асамблеї ООН (2020 р.), [Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 6 квітня 2020 р., A/HRC/44/45, п. 29.

1 Вступ

1.1 Роль Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ

Починаючи з 1999 року Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ активно працює в напрямку попередження та протидії торгівлі людьми. Мандатом Бюро передбачено сприяння роботі держав у впровадженні національних механізмів взаємодії⁴, а також надання технічної допомоги з розробкою, моніторингом і звітуванням щодо прогресу НМВ у державах-учасниках ОБСЄ⁵. БДІПЛ проводить оцінку **прогалін у ризиках** та оцінку викликів для надання конкретних рекомендацій задля підсилення та підтримки ключових механізмів НМВ і партнерств в цій сфері. Бюро здійснює аналітичний огляд законодавчих баз⁶, надаючи рекомендації щодо політики, а також пропонує технічну допомогу та заходи з розширення спроможності.

У результаті такої роботи БДІПЛ напрацювало експертний досвід у сфері світової торгівлі людьми. Крім того, Бюро відіграє значну роль на міжнародній арені в сферах захисту жертв, просування прав жертв і тих, хто постраждав від торгівлі людьми, а також у вирішенні проблем уразливості груп людей у зоні ризику. Підхід БДІПЛ базується на принципах прав людини, верховенства права та недискримінації. Допомагаючи тим, хто постраждав від торгівлі людьми, Бюро просуває методи роботи, в центрі яких завжди є людина, що пережила торгівлю людьми, із врахуванням ґендерних нюансів і перенесеної травми.

1.2 Огляд практичного довідника НМВ

Рада Міністрів ОБСЄ закликала держав-учасниць «повторно підтвердити, що торгівля людьми є жахливим порушенням прав людини та серйозним злочином, що вимагає більш комплексної та скоординованої відповіді з боку держав-учасниць і міжнародної спільноти, а також більш злагодженого підходу на основі співпраці між країнами, особливо між країнами походження, транзиту та призначення»⁷.

⁴ Постійна рада ОБСЄ (2003 р.), [Рішення №557 «Щодо плану дій із протидії торгівлі людьми»](#), 24 липня 2003 р., PC.DEC/557; Постійна рада ОБСЄ (2005 р.), [Рішення №557/Rev.1 «План дій із протидії торгівлі людьми»](#), 7 липня 2005 р., PC.DEC/557/Rev.1.

⁵ НБСЄ (1992 р.), [Підсумковий документ другого засідання Ради Міністрів НБСЄ](#), м. Прага, 30-31 січня 1992 р.; НБСЄ (1992 р.), [Виклики змін. Третій саміт глав держав або урядів НБСЄ](#), м. Гельсінкі, 9-10 липня 1992 р. Включає декларацію та рішення Саміту; НБСЄ (1992 р.), [Підсумковий документ третього засідання Ради Міністрів НБСЄ](#), м. Стокгольм, 14-15 грудня 1992 р.; НБСЄ (1993 р.), [Підсумковий документ четвертого засідання Ради Міністрів НБСЄ](#), м. Рим, 30 листопада-1 грудня 1993 р.; НБСЄ (1994 р.), [До справжнього партнерства в новій ері. Четвертий саміт глав держав або урядів НБСЄ](#), м. Будапешт, 5-6 грудня 1994 р. Включає декларації та рішення Саміту; ОБСЄ (1998 р.), [Підсумковий документ сьомого засідання Ради Міністрів ОБСЄ](#), м. Осло, 2-3 грудня 1998 р.; ОБСЄ (1999 р.), [Стамбульський документ. Шостий саміт глав держав або урядів ОБСЄ](#), м. Стамбул, 18-19 листопада 1999 р.; ОБСЄ (2001 р.), [Підсумковий документ дев'ятого засідання Ради Міністрів ОБСЄ](#), м. Бухарест, 3-4 грудня 2001 р.; ОБСЄ (2003 р.), [Підсумковий документ одинадцятого засідання Ради Міністрів ОБСЄ](#), м. Маастрихт, 1-2 грудня 2003 р.; ОБСЄ (2008 р.), [Підсумковий документ шістнадцятого засідання Ради Міністрів](#), м. Гельсінкі, 4 та 5 грудня 2008 р.

⁶ Рада Міністрів ОБСЄ (2004 р.), [Рішення №14/04 «Щодо Плану дій ОБСЄ від 2004 р. з питань підтримки ґендерної рівності»](#), 7 грудня 2004 р., MC.DEC/14/04; Рада Міністрів (2003 р.), [Рішення Ради Міністрів №4/03 «Щодо толерантності та недискримінації»](#), 2 грудня 2003 р., MC.DEC/4/03; див. пп. 9.1 та 15.1 Плану дій ОБСЄ з протидії торгівлі людьми у Додатку до протоколу Ради Міністрів ОБСЄ (2003 р.), [Рішення №2/03 «Щодо протидії торгівлі людьми»](#), 2 грудня 2003 р., MC.DEC/2/03; див. пп. 6, 18 і 22 Додатку ОБСЄ (2001 р.), [Підсумковий документ дев'ятого засідання Ради Міністрів ОБСЄ](#), м. Бухарест, 3-4 грудня 2001 р.

⁷ Рада Міністрів ОБСЄ (2000 р.), [Рішення №1 «Щодо посилення зусиль ОБСЄ з протидії торгівлі людьми»](#), 28 листопада 2000 р., MC(8).DEC/1/00, п. 1.

Національний механізм взаємодії (НМВ) — це національна структура співробітництва, в межах якої державні органи виконують свої зобов'язання щодо захисту та сприяння дотримання прав людини осіб, які постраждали від торгівлі людьми, координуючи свої зусилля у стратегічному партнерстві з громадянським суспільством, лідерами з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми, та приватним бізнесом⁸.

Основною метою усіх НМВ є забезпечення ефективного способу ідентифікації, захисту та підтримки жертв торгівлі людьми з дотриманням ключових загальноприйнятих міжнародних принципів у сфері протидії торгівлі людьми: попередження, захист, притягнення до відповідальності та партнерство. Крім того, НМВ може допомогти покращити національну політику та процедури щодо широкого кола питань, пов'язаних із жертвами торгівлі людьми.

У цьому практичному довіднику НМВ враховуються відмінності між НМВ у різних країнах. Наприклад, у деяких країнах НМВ є спеціальною структурою або органом, до якого офіційно направляють жертв; а в інших — це внутрішній компонент або функція, що також є доповнюючим елементом до різноманітних систем, процедур і послуг.

Передумови до другого видання Практичного довідника НМВ

БДІПЛ опублікувало перше видання Практичного довідника НМВ у 2004 році⁹, а рік по тому держави-учасниці ОБСЄ прийняли План дій із протидії торгівлі людьми¹⁰. На той час торгівля людьми визнавалась як серйозне порушення прав людини та загроза безпеці у всьому регіоні ОБСЄ; однак НМВ у тому форматі, який ми знаємо в наші дні, ще не використовувались. Обґрунтування заснування робочих та ефективних НМВ у кожній країні виглядало наступним чином:

«Здійснення комплексної політики в сфері протидії торгівлі людьми, побудованої на дотриманні прав людини жертв торгівлі людьми, має розглядатися як елемент демократичного та прозорого врядування, що базується на принципі верховенства права. Таким чином, важливою запорукою ефективності заходів із протидії торгівлі людьми є вибудовування та укріплення відповідних інститутів на місцевому та національному рівнях. Вище зазначені заходи стали основою розробленої концепції Національних механізмів взаємодії (НМВ). Вони мають стати практичним інструментом для країн регіону ОБСЄ та поза його межами у вирішенні проблем, пов'язаних із торгівлею людьми. Як і з будь-якими іншими заходами, направленими на вирішення цієї складної задачі, необхідно мати лише одну стратегію чи механізм. Необхідно продовжувати адаптувати реагування відповідно до нових проблем, що поступово з'являються, з урахуванням досвіду інших країн»¹¹.

⁸ Постійна рада ОБСЄ (2003 р.), Рішення №557 «Щодо плану дій з протидії торгівлі людьми», 24 липня 2003 р., PC.DEC/557, сс. 13-14. «3.1 Запровадити національні механізми взаємодії шляхом створення структури співробітництва, у межах якої держави-учасниці виконують свої зобов'язання щодо захисту та сприяння дотримання прав людини жертв торгівлі людьми, координуючи свої зусилля у стратегічному партнерстві з громадянським суспільством та іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми (*«Практичний довідник БДІПЛ керівних настанов і принципів щодо розробки та запровадження національних механізмів взаємодії» може слугувати корисним джерелом рекомендацій та інформації відносно ролі НМВ у справі надання допомоги та захисту жертвам торгівлі людьми). 3.2 Сформулювати керівні вказівки, що полегшать точну ідентифікацію жертв торгівлі людьми та будуть сприяти належному поводженню з ними, заснованому на повазі до поглядів та гідності відповідних осіб. 3.3 Об'єднати зусилля правоохоронних органів, зокрема підрозділів, спеціально створених для боротьби з торгівлею людьми, та поліції на місцевому рівні, посадовців міграційних і прикордонних служб, структур з надання соціального захисту, медичних установ, НУО та інших інститутів громадянського суспільства як найважливіших учасників, що мають бути залучені до роботи НМВ. 3.4 Створити відповідні механізми для узгодження надання допомоги жертвам із діяльністю слідчих органів і прокуратури. 3.5 Звертати особливу увагу на потребу в підсиленні співробітництва між поліцією та НУО щодо ідентифікації, інформування та захисту жертв торгівлі людьми. 3.6 Пов'язувати роботу НМВ із діяльністю міжвідомчих органів, національних координаторів, НУО та інших відповідних національних інституцій із метою формування міжгалузевої багатопрофільної групи, що здатна розробляти політику в сфері протидії торгівлі людьми та відслідковувати її реалізацію».

⁹ Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ (2004 р.), Національні механізми взаємодії: об'єднання зусиль для захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Практичний довідник, 13 травня 2004 р..

¹⁰ Постійна рада ОБСЄ (2003 р.), Рішення №557 «Щодо плану дій з протидії торгівлі людьми», 24 липня 2003 р., PC.DEC/557, сс. 13-14. «3.1 Запровадити національні механізми взаємодії шляхом створення структури співробітництва, у межах якої держави-учасниці виконують свої зобов'язання щодо захисту та сприяння дотримання прав людини жертв торгівлі людьми, координуючи свої зусилля у стратегічному партнерстві з громадянським суспільством та іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми (*«Практичний довідник БДІПЛ керівних настанов і принципів щодо розробки та запровадження національних механізмів взаємодії» може слугувати корисним джерелом рекомендацій та інформації відносно ролі НМВ у справі надання допомоги та захисту жертвам торгівлі людьми). 3.2 Сформулювати керівні вказівки, що полегшать точну ідентифікацію жертв торгівлі людьми та будуть сприяти належному поводженню з ними, заснованому на повазі до поглядів та гідності відповідних осіб. 3.3 Об'єднати зусилля правоохоронних органів, зокрема підрозділів, спеціально створених для боротьби з торгівлею людьми, та поліції на місцевому рівні, посадовців міграційних і прикордонних служб, структур з надання соціального захисту, медичних установ, НУО та інших інститутів громадянського суспільства як найважливіших учасників, що мають бути залучені до роботи НМВ. 3.4 Створити відповідні механізми для узгодження надання допомоги жертвам із діяльністю слідчих органів і прокуратури. 3.5 Звертати особливу увагу на потребу в підсиленні співробітництва між поліцією та НУО щодо ідентифікації, інформування та захисту жертв торгівлі людьми. 3.6 Пов'язувати роботу НМВ із діяльністю міжвідомчих органів, національних координаторів, НУО та інших відповідних національних інституцій із метою формування міжгалузевої багатопрофільної групи, що здатна розробляти політику в сфері протидії торгівлі людьми та відслідковувати її реалізацію».

¹¹ БДІПЛ (2004 р.), Національні механізми взаємодії: об'єднання зусиль для захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Практичний довідник, 13 травня 2004 р., с. 8.

З того часу в багатьох державах-учасницях ОБСЄ та поза регіоном ОБСЄ були започатковані та почали працювати НМВ, що створило національні рамкові структури в сфері протидії торгівлі людьми з метою забезпечення дотримання прав людини для жертв та тих, хто постраждав від торгівлі людьми¹². Розуміння на міжнародному рівні великого масштабу злочинів торгівлі людьми допомогло зміцнити та посилити законодавчі заходи¹³, технологічні інновації для відстеження злочинів торгівлі людьми, розробку політик і розбудову спроможності, а також розширити ініціативи для правоохоронних органів і систем кримінальної юстиції. Координація та партнерство в рамках НМВ значно покращилися, як і процедури з ідентифікації, захисту, підтримки та соціальної інклюзії жертв торгівлі людьми¹⁴.

Однак на практиці НМВ дуже різняться між собою; їм може бракувати уніфікованого підходу до інтерпретації на національному рівні, а також реалізації на практиці законів і процедур та надання послуг у сфері протидії торгівлі людьми. Виходячи з багаторічного досвіду оцінки НМВ, БДІПЛ дійшло висновку, що попри найкращі наміри все ж існують *прогалини у ризиках*, затримки та помилки в ідентифікації жертв торгівлі людьми, а також в наданні життєво необхідного захисту та підтримки для попередження повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Це призводить до втрати оперативної інформації та впливає на всі аспекти кримінального судочинства щодо торговців людьми.

У практичному довіднику НМВ зазначається нагальна потреба в гармонізації НМВ у регіоні ОБСЄ та поза його межами для забезпечення скоординованої та результативної відповіді на злочини торгівлі людьми. Для цього необхідно, щоб усі зацікавлені в НМВ сторони, від національних державних органів і до НУО, застосовували узгоджений ґендерно чутливий підхід, заснований на правах людини, в центрі якого завжди знаходиться жертва або постраждала особа, із врахуванням перенесеної травми. Практичний довідник НМВ не можна розглядати окремо від зобов'язань держав щодо виділення відповідних довгострокових ресурсів і фінансування на стратегічні міжнародні та національні партнерства у сфері протидії торгівлі людьми. А цього досягти можна лише за умови наявності всеохоплюючих рамкових принципів НМВ щодо захисту та індивідуальної підтримки для постраждалих.

Методологія практичного довідника НМВ

У Практичному довіднику НМВ надається приклад рекомендованої моделі, яку всі держави-учасниці ОБСЄ та інші країни можуть адаптувати та використовувати в рамках своїх національних систем. Призначенням цього довіднику є надання важливих «ноу-хау» щодо робочих методів, процедур і послуг, необхідних для виконання завдань НМВ. Тому в довіднику пояснюються конкретні та індивідуальні потреби та ризики дорослих і дітей, які є жертвами торгівлі людьми, з направленням усіх видів інформаційного обміну та дій на захист жертв і повне попередження торгівлі людьми.

¹² Для цілей Практичного довідника НМВ термін «жертва» використовується тільки для: (а) контекстів, в яких особа знаходиться під безпосереднім контролем торговців людьми, або (б) контекстів, в яких формальне визнання статусу особи як жертви торгівлі людьми має безпосереднє відношення до отримання певних законних прав і соціальних виплат. Термін «постраждалий» використовується для всіх інших контекстів, де наголос робиться на особистому пережитому досвіді та на самому факті виживання, а не на обмеженнях позиції жертви. Таким чином, усюди в цьому практичному довіднику формулювання і «жертви», і «постраждалого» використовуються по відношенню до дорослих і дітей, які пережили будь-яку форму торгівлі людьми.

¹³ 178 країн є сторонами Палермського Протоколу. Станом на 2020 рік тільки три з них не мають положень у своєму законодавстві щодо визнання торгівлі людьми правопорушенням. Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про запобігання, припинення та покарання за торгівлю людьми, особливо жінками та дітьми, на додаток до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р.

¹⁴ Для цілей Практичного довідника НМВ термін «жертва торгівлі людьми» буде використовуватися для посилання на будь-які правові концепції, тому що термін «той, хто постраждав від торгівлі людьми» не визнається міжнародним правом. І все ж поза правовим полем важливо визнавати, що багато жертв торгівлі людьми не бажують до кінця свого життя залишатися жертвами та віддають перевагу терміну «постраждала особа», який розширює для них можливості, і використовується багатьма для підкреслення факту їхнього виживання на противагу постійному статусу жертви.

Рекомендації в практичному довіднику НМВ базуються на результатах емпіричного дослідження та свідченнях, зібраних по всьому регіону ОБСЄ. У процесі підготовки публікації інформацію та коментарі надавала також Міжнародна дорадча міжвідомча група експертів БДІПЛ з питань НМВ у сфері протидії торгівлі людьми. До дорадчої групи НМВ входять [лідери з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми](#), представники урядів, національні доповідачі, вчені, юристи, прокурори, судді, представники правоохоронних органів, спеціалісти по роботі з дітьми, спеціалісти в сфері психічного та фізичного здоров'я, представники міжурядових організацій (МУО) та експерти й практики з неурядових організацій в сфері протидії торгівлі людьми¹⁵ (див. [подяка](#)).

Відповіді та рекомендації в рамках опитування НМВ (проведеного БДІПЛ із квітня по червень 2019 року) були отримані від респондентів з урядових інститутів та громадянського суспільства з 56 країн, а також від респондентів, які постраждали від торгівлі людьми, з 37 країн регіону ОБСЄ. Дослідження показали, що доступ постраждалих до НМВ та основних структур у сфері протидії торгівлі людьми був ускладнений через спосіб, в який їх було створено. Респондентам часто бракувало доступу до безпечного та належного місця проживання, системи охорони здоров'я, психотерапевтичних послуг, юридичних консультацій і представництва, а також до обов'язкових соціальних послуг. Третина респондентів повідомила, що вони були не в змозі зрозуміти надану їм документацію, не отримували своєчасно інформацію, а натомість відчували себе кинутими напризволяще та мали **опікуватися усім самостійно** через брак надання індивідуальної підтримки. Нерідко негативу додавав їхній попередній досвід відмови в ідентифікації як імовірної жертви на ранніх етапах, або ж коли не вірили їхній історії потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. У жертв і постраждалих такий досвід може призводити до втрати такої важливої довіри до НМВ і, відповідно, до втрати контакту зі службами. Ця проблема безпосередньо пов'язана з надзвичайно низькими показниками судового переслідування за злочини, пов'язані з торгівлею людьми.

Як використовувати практичний довідник НМВ

Практичний довідник НМВ було розроблено спеціально для використання читачами в онлайн форматі.

У ньому надаються керівні настанови щодо систем і процедур НМВ зі всього світу, які представники суб'єктів взаємодії можуть адаптувати та застосовувати у всіх відповідних галузях у рамках власного національного контексту. Практичний довідник має на меті уніфікувати розуміння НМВ і професійне реагування на торгівлю людьми по всьому регіону ОБСЄ та поза його межами, пропонуючи практичні ноу-хау з першої лінії допомоги та рекомендації на підставі **ключових міжнародних принципів у сфері протидії торгівлі людьми: попередження, захист, притягнення до відповідальності та партнерство.**

Вебсайт практичного довідника НМВ розроблено так, аби надати читачам змогу отримувати конкретну інформацію безпосередньо зі сторінок із вмістом, а далі легко переходити між пов'язаними темами через систему гіперпосилань. Темі довідника супроводжуються наочними піктограмами, за якими легко візуально орієнтуватися. Кожна частина практичного довідника містить підзаголовки, що дозволяє читачеві знайти конкретну інформацію, а рамки та секції, що «розгортаються», містять корисні рекомендації, цитати, юридичну інформацію та корисні ресурси.

¹⁵ Анкетні відповіді на опитування НМВ у 2019 році були отримані від 56 держав-учасниць, а коло респондентів включало наступні категорії: національний координатор/ доповідач/уповноважений, державна інституція, правоохоронний орган, прокуратура, судова система, прикордонна служба, практикуючий лікар, юрист-практик, надавач соціальних послуг, неурядова організація (НУО), міжурядова організація (МУО), польова операція ОБСЄ, інше. Крім того, у 2020 році БДІПЛ разом із ООН Жінки провели опитування, фокусуючись на неурядових організаціях першої лінії реагування, і отримали відповіді від 102 країн. Див. БДІПЛ та ООН Жінки (2020 р.), [Реагування на виникаючі тенденції в сфері торгівлі людьми та наслідки пандемії COVID-19](#), 30 липня 2020 р.

Структура та компоненти практичного довідника НМВ наступні:

- **12 принципів** передають дух та керівні настанови НМВ для слідування усіма суб'єктами механізмів взаємодії.
- **57 рекомендованих стандартів** проходять червоною лінією по всьому практичному довіднику НМВ. Вони мають лежати в основі навчання, протоколів і професійних кодексів поведінки усіх суб'єктів НМВ, які повинні слідувати ним у рамках своїх конкретних ролей та сфер компетенції.

ЧАСТИНА 1: у ній надається вичерпний огляд інформації, необхідної для розуміння мети НМВ у ширшому контексті торгівлі людьми.

- **(а): Що таке національний механізм взаємодії?** Надається комплексний огляд національних механізмів взаємодії. Сюди включено інформацію щодо способів заснування НМВ, їхньої функції, ключових структурних принципів і пов'язаних суб'єктів взаємодії.
- **(б): Що таке торгівля людьми?** Надається юридичне визначення торгівлі людьми, джерела даних про торгівлю людьми та види злочинів торгівлі людьми. Розглядаються певні вразливості жертв, якими цілеспрямовано користуються торговці людьми, а також методи їхньої роботи онлайн і в реальному житті.
- **(в): Огляд кримінального судочинства в контексті реагування на злочин торгівлі людьми** розглядає торгівлю людьми через призму кримінальної юстиції, надаючи міжнародне правове визначення злочину торгівлі людьми. Пропонується інформація щодо кримінального функціонування мереж торговців людьми, розслідувань злочинів торгівлі людьми, використання технологій та штучного інтелекту, міжнародного партнерства між правоохоронними органами, фінансових розслідувань і конфіскації коштів та активів торговців людьми.

ЧАСТИНА 2: надаються практичні та актуальні рекомендації для фахівців першої лінії допомоги з метою забезпечення рівного доступу до НМВ і надання послуг відповідно до найкращих світових практик для дорослих і дітей, які є жертвами торгівлі людьми.

- **Підготовчий посібник НМВ:** надається інформація про основні процедури, яких повинні дотримуватися всі фахівці, що працюють із жертвами торгівлі людьми. Сюди включено інформацію про конфіденційність та інформовану згоду; захист даних та обмін інформацією; роботу з постраждалими особами з інвалідністю; роботу з перекладачами та культурними посередниками; розподіл надання послуг та налагодження взаємодії з іншими фахівцями та службами; призначення незалежних законних представників для дорослих та опікунів-законних представників для дітей, а також пріоритетність надання послуг у сфері охорони здоров'я, юридичних консультацій і матеріально-фінансового забезпечення.
- **Протокол НМВ:** надається інформація про основні процедури, яких повинні дотримуватися всі фахівці, що працюють із жертвами торгівлі людьми. Сюди включено інформацію про конфіденційність та інформовану згоду; захист даних та обмін інформацією; роботу з постраждалими особами з інвалідністю; роботу з перекладачами та культурними посередниками; розподіл надання послуг та налагодження взаємодії з іншими фахівцями та службами; призначення незалежних законних представників для дорослих та опікунів-законних представників для дітей, а також пріоритетність надання послуг у сфері охорони здоров'я, юридичних консультацій і матеріально-фінансового забезпечення.
- **ЧОТИРИ ОПОРНІ КОМПОНЕНТИ НМВ:** кожен із них має свій відповідний розділ. У всіх жертв торгівлі людьми має бути рівний доступ до послуг і служб із чотирьох опорних компонентів НМВ, а в розділах нижче надається детальна інформація щодо ролі суб'єктів взаємодії та надання послуг і забезпечення процедур НМВ:
 - **Опорний компонент 1: Ідентифікація + захист**
 - **Опорний компонент 2: Індивідуальна підтримка та доступ до служб і послуг**
 - **Опорний компонент 3: Соціальна інклюзія**
 - **Опорний компонент 4: Кримінальне судочинство та правовий захист**

- **Розуміння медичних потреб постраждалих від торгівлі людьми** Рекомендації медичного характеру для всіх фахівців наскрізно включені в цей практичний довідник НМВ разом із спеціальним розділом, присвяченим медичним потребам постраждалих. Вплив торгівлі людьми на психічне та фізичне здоров'я постраждалих, а також їхня спроможність витримувати довгострокову реабілітацію заради власної безпеки — це фундаментальні передумови ефективної роботи НМВ.

ЧАСТИНА 3: пропонується більш розлогою мапою суб'єктів взаємодії та елементів структури НМВ для попередження торгівлі людьми в світі; також розглядаються перспективні практики з усього регіону ОБСЄ, які враховані в практичних рекомендаціях, наданих в цьому довіднику НМВ.

- **Керівництво з оцінки потреб і ризиків для дорослих разом із планом забезпечення постійної безпеки та підтримки, а також оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду.**
- **Світові перспективні практики:** практичному довіднику НМВ представлено перспективні практики країн з регіону ОБСЄ та за його межами, що демонструють, як різні компоненти довідника НМВ виглядають на практиці.

Використання термінології в практичному довіднику НМВ

Практичний довідник НМВ, який було розроблено для застосування у всіх державах-учасницях ОБСЄ, перекладено на різні мови. Зважаючи на те, що структура та функціонування НМВ різняться в залежності від країни регіону ОБСЄ, у мові цього довідника ми намагалися уникати обмежувачих фраз та описів, що підходили би лише для якоїсь однієї конкретної національної системи. У довіднику пропонується базова модель для усіх НМВ, яку можна адаптувати до національного контексту країн при створенні нових НМВ та зміцненні вже існуючих.

Настанови щодо спеціальної термінології в практичному довіднику НМВ

Повний перелік термінів і визначень надається в секції [Глосарій](#)

- **Субнаціональні й місцеві команди та мережі НМВ:** усі національні автономні або пов'язані органи та служби, що безпосередньо підпорядковуються центральному НМВ. Вони можуть базуватися в рамках регіонів, штатів, провінцій, муніципалітетів і кантонів.
- **Мобільні команди та мережі:** спеціальні команди та мережі, які можуть переміщатись на різні локації з метою ідентифікації, захисту та підтримки жертв торгівлі людьми.
- **Міжвідомчі цільові оперативні групи:** міжвідомчі партнерства, які очолюються та координуються правоохоронними органами, що працюють у партнерстві із широким колом урядових та громадських суб'єктів взаємодії. Кожен суб'єкт взаємодії має свої компетенції та відіграє незалежну роль.
- **Міжвідомчі сервісні координаційні центри з надання захисту:** міжвідомчі партнерства, що охоплюють широке коло організацій і служб із надання захисту для жертв торгівлі людьми. Ініціювати та очолювати їх можуть уповноважені законом служби, організації громадянського суспільства, медичні установи або спеціалізовані НУО для дорослих і дітей. У таких партнерствах налагоджено прямиий зв'язок із уповноваженими законом службами та правоохоронними органами.
- **Протоколи оперативного партнерства (ПОП)** термін використовується для певних формалізованих угод (включно зі стандартними операційними процедурами) для спільної роботи між будь-якими організаціями, агенціями або органами, що забезпечують процедури або надають послуги, пов'язані з НМВ. ПОП визначають характер роботи, включаючи фінансування, ресурси та управління, а також окрему роль, відповідальність і обов'язки кожного з учасників. Створення ПОП необхідно для чіткого визначення мети та для координації спільних робочих відносин, при забезпеченні збереження незалежності кожної сторони в рамках її мандату та рольових компетенцій (див. [глосарій](#)).
- **Компетентні органи НМВ:** склад компетентних органів, що визнаються урядом, відрізняється в різних країнах. Однак, у всіх випадках вони мають повноваження видавати та забезпечувати дотримання вимог і рішень щодо процедур НМВ, що матимуть силу закону. Крім того, до їхнього складу повинен входити підготований і кваліфікований персонал, необхідний для ідентифікації, захисту та підтримки жертв і тих, хто постраждав від торгівлі людьми (див. [ключові суб'єкти взаємодії НМВ](#); [компетентні органи](#)).
- **Процедури НМВ:** це стосується усіх процедур, що виконуються компетентним органом. НМВ або делегуються ним для виконання *іншими*. У деяких країнах процедури НМВ можуть виконуватися виключно державними органами, а в інших — їх можна делегувати фахівцям оперативного реагування, тим, хто надає передбачені законом послуги, або визнаним/акредитованим спеціалізованим НУО в сфері протидії торгівлі людьми.

- **Ідентифікація+:** коротка форма терміну для «ідентифікація плюс захист». Ця форма підкреслює потребу у забезпеченні того, аби в усіх процесах ідентифікації були розроблені комплексні та невідкладні заходи для захисту кожної ідентифікованої жертви або особи, постраждалої від торгівлі людьми (див. [ідентифікація+](#)).
- **Послуги НМВ:** усі послуги для жертв торгівлі людьми, що:
 - (а) надаються безпосередньо компетентним органом НМВ; або
 - (б) можуть бути доступними для жертв, які отримали рішення про первинну (етап 1) або остаточну (етап 2) ідентифікацію як жертви торгівлі людьми (див. [двоетапний процес НМВ з ідентифікації жертв](#)). Тобто, «послуги НМВ» можуть відноситися до фінансованих державою послуг, що надаються жертвам. Сюди, зокрема, відносяться послуги, передбачені законом, для дорослих і дітей, системи захисту дитини, фінансовані державою юридичні консультації та представництво, послуги в сфері охорони здоров'я, надання житла та матеріальної підтримки, а також/або усі інші послуги, що надаються жертвам, які проходять процедури в рамках НМВ. Процедури надаються визнаними організаціями громадянського суспільства, включно зі спеціалізованими НУО.
- **Суб'єкти взаємодії в рамках НМВ:** списки суб'єктів взаємодії НМВ надані в кожному з чотирьох розділів про опорні компоненти НМВ. Суб'єкти взаємодії — це особи/установи, що мають конкретні ролі в рамках офіційної структури НМВ (див. [рамкова структура НМВ](#)), а також ті, чії професійні обов'язки та відповідальність походять з НМВ або відповідають ним. НМВ мають охоплювати суспільство так широко, наскільки це можливо, тому, хоча суб'єкти взаємодії й оперують у рамках своїх власних конкретних ролей та компетенцій, вони все ж дуже різняться, починаючи, приміром, із координаторів НМВ і до медичних установ, спеціалізованих НУО та осіб, які постраждали від торгівлі людьми..
- **Спеціальна термінологія для професійних ролей в практичному довіднику НМВ:** в практичному довіднику НМВ було розроблено спеціальну термінологію для професійних ролей. Її не було запозичено з якоїсь однієї національної системи, а натомість було розроблено для демонстрації ключової функції ролі. У деяких країнах можуть бути еквівалентні ролі, які вже існували раніше, а для інших країн ця термінологія може стати корисним шаблоном для створення таких ролей. [Незалежні законні представники](#) (призначені дорослим) та [опікуни-законні представники](#) (призначені дітям) — це спеціалісти зі спеціальними повноваженнями надавати захист та індивідуальну підтримку жертвам торгівлі людьми. Вони супроводжують жертв і постраждалих упродовж усіх етапів НМВ, підтримують особистий контакт із ними, проводять відповідні оцінки стану дорослого та дитини, а також розробляють плани забезпечення постійної безпеки. У повноваження їхніх ролей входять координація індивідуальної підтримки та відстоювання доступу жертв до необхідних послуг. Вони діють як контактні особи для комунікації з усіма іншими сторонами, владою, установами та службами..
- **Координатор з питань протидії торгівлею людьми (КПТЛ):** це призначений спеціаліст у рамках органу, служби чи організації, який пройшов спеціальну підготовку для виконання обов'язків та функцій координатора для роботи з питаннями та проблемами в сфері протидії торгівлі людьми. КПТЛ консультує, реагує та координує дії в сфері протидії торгівлі людьми, а також знаходиться на прямому зв'язку з фахівцями оперативного реагування в рамках НМВ. Наприклад, у кожній школі та лікарні повинен бути свій КПТЛ.

➤ **Використання термінів «жертви» та «постраждали»:**

У практичному довіднику НМВ термін «жертва» використовується тільки для:

(а) контекстів, в яких особа знаходиться під безпосереднім контролем торговців людьми

або

(б) контекстів, в яких формальне визнання статусу особи як жертви торгівлі людьми має безпосереднє відношення до отримання певних законних прав і соціальних виплат.

Термін «**постраждалий**» використовується для всіх *інших контекстів*, де наголос робиться на особистому пережитому досвіді та на самому факті виживання, а не на обмеженні *позиції жертви*. Таким чином, всюди в цьому практичному довіднику формулювання і «жертви», і «постраждалого» використовуються по відношенню до дорослих і дітей, які пережили будь-яку форму торгівлі людьми.

Лідер з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми: – лідер з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми — це постраждала особа, яка до того ж спеціалізується на інноваціях з будь-якої теми в сфері протидії торгівлі людьми. Лідери з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми, займають значуще місце в практичному довіднику НМВ і відіграють важливу лідерську та прогресивну роль у системі НМВ (див. [постраждалі особи та лідери з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми](#)).

2 Дванадцять принципів для ефективних структур НМВ

При створенні та реалізації НМВ необхідно керуватися наступними 12 принципами, що застосовуються по відношенню до всіх дорослих та дітей, які є жертвами або постраждалими від торгівлі людьми.

ПРИНЦИП 1. підхід, заснований на правах людини

Гідність і права людини жертв і постраждалих мають бути дотримані повсякчас. Права людини — універсальні, неподільні та пріоритетні для всіх зусиль із попередження торгівлі людьми та боротьби з нею. Підхід із дотриманням прав людини застосовується до усіх дорослих та дітей, які є жертвами торгівлі людьми, незалежно від того, чи потрапили вони в ситуацію торгівлі людьми з метою будь-якої форми експлуатації всередині країни, закордоном або в онлайні.

ПРИНЦИП 2. ґендерно чутливий підхід з урахуванням перенесеної травми, в центрі якого знаходиться жертва

Усі дії та комунікації мають демонструвати повагу до гідності людини, її моральних принципів і свободи вибору кожної жертви або особи, постраждалої від торгівлі людьми. Необхідно застосовувати ґендерно чутливі методи роботи з жертвами торгівлі людьми, в центрі яких знаходиться жертва, з урахуванням перенесеної травми.

ПРИНЦИП 3. найкращі інтереси дитини

Відповідно до **Конвенції ООН про права дитини**, до будь-якої дитини, яка може бути жертвою торгівлі людьми, ставлення має бути, перш за все, як до дитини, із пріоритетом на її найкращих інтересах¹⁶. НМВ для дітей мають бути дружніми до них, відповідати їхньому віку, бути ґендерно чутливими та фокусуватися на правах дитини. Затримання ніколи не може відповідати найкращим інтересам дитини.

Із урахуванням усіх факторів відповідні процедури НМВ для дітей мають завжди слугувати найкращим інтересам дитини. Вони будуються на основі заходів з ідентифікації, захисту, індивідуальної підтримки та доступу до служб і послуг, соціальної інклюзії, кримінального судочинства, правового захисту та попередження. Ці заходи мають бути доступними в рамках існуючих національних систем захисту дитини.

Якщо є сумніви, чи є жертва торгівлі людьми дитиною, така особа має розглядатися як дитина, допоки не буде проведена відповідна оцінка віку.

ПРИНЦИП 4: безумовність

Усі процедури та послуги НМВ для жертв торгівлі людьми є безумовними. Принцип безумовності в міжнародному праві має першорядне значення. Відповідно, ідентифікація, захист, індивідуальна підтримка та соціальна інклюзія не повинні залежати від співпраці жертви в рамках кримінального розслідування або провадження.

ПРИНЦИП 5. реабілітація та обмірковування

Усі особи, яких попередньо визначено «ймовірними жертвами торгівлі людьми», мають право на період реабілітації та обмірковування (РО) незалежно від того, чи це була торгівля людьми в межах чи за межами національних кордонів.

Наданням періоду РО визнається тяжкий злочин, від якого постраждали всі жертви, їхня вразливість у результаті торгівлі людьми та потреба в негайній безпеці. Завдяки такому періоду з'являються необхідний час і допомога для забезпечення доступу до служб і послуг, аби жертви могли пройти **реабілітацію та проаналізувати те, що з ними сталося**. Цей період не залежить від співпраці жертви в рамках кримінального розслідування або провадження. Жертви без забезпеченого імміграційного статусу повинні мати дозвіл залишатися в країні на період РО. У випадках, коли затримується процес остаточної ідентифікації, будь-яке рішення про примусове видворення з країни має бути призупинено, і надано подовження періоду РО або іншої форми дозволу на проживання до завершення процесу остаточної ідентифікації, за результатами якого буде встановлено, чи є вони жертвами торгівлі людьми, та до вичерпання будь-яких прав на повторний розгляд або оскарження.

¹⁶ Тільки держави-сторони Конвенції ООН про права дитини зобов'язані виконувати її положення. Це стосується усіх посилань у цьому практичному довіднику на Конвенцію ООН про права дитини та принцип найкращих інтересів дитини (НІД).

ПРИНЦИП 6. звільнення від покарання

Жертви торгівлі людьми не несуть відповідальності та не мають притягатися до відповідальності за скоєні злочини (включно з імміграційними правопорушеннями в рамках національного законодавства), які є прямим наслідком торгівлі ними.

Застосування будь-яких елементів криміналізації жертв торгівлі людьми лише збільшує шкоду, якої їм уже було заподіяно. Це повторно травмує жертв, позбавляє прав і лише зміцнює їхню недовіру до правоохоронних органів та НМВ. Судимість є перешкодою для реабілітації та соціальної інклюзії жертв.

ПРИНЦИП 7. звільнення від утримання під вартою

Жертв торгівлі людьми не слід заарештовувати. Коли тримання під вартою не unikнути, воно має застосовуватися пропорційно та як останній засіб. Держави мають забезпечувати наявність рівноцінних затриманню альтернатив для жертв торгівлі людьми.

Держави несуть відповідальність за належні ідентифікацію та захист жертв й осіб, які постраждали від торгівлі людьми, на кожному етапі контактування з ними, включно з імміграційними процедурами та процедурами надання притулку, а також у рамках адміністративного або кримінального судочинства та досудового затримання. Держави повинні забезпечувати ранню ідентифікацію жертв й осіб, постраждалих від торгівлі людьми, та утримуватися від застосування ув'язнення.

Якщо особу ідентифікують як жертву торгівлі людьми після застосування до неї механізму утримання під вартою, таку людину необхідно відразу звільнити, направити до системи НМВ і надати можливість пройти період РО.

ПРИНЦИП 8. соціальна інклюзія

Держави мають забезпечувати чітке визнання потреби в довгостроковому захисті та соціальній інклюзії на рівні законодавства та політик, а також закріплення такого визнання на практиці.

Сюди відносять застосування принципу недопустимості видворення — юридично обов'язкового зобов'язання згідно звичайного міжнародного права. Жодного дорослого чи дитину не можна насильно повертати до країни, де їм загрожують тортури, жорстоке, нелюдське або принизливе поведження чи покарання.

У контексті недопустимості видворення підвищену увагу треба також приділяти дітям, адже держави мають діяти відповідно до найкращих інтересів дитини. Зокрема, дитину не слід повертати до будь-якої країни, якщо таке повернення призведе до порушення її основоположних прав людини, включаючи ризик недостатнього забезпечення харчуванням або медичними послугами¹⁷.

¹⁷ УВКПЛ (без дати), [Принцип відмови від примусового повернення згідно міжнародного права щодо прав людини](#).

ПРИНЦИП 9. партнерство та співпраця

НМВ є структурними елементами, без яких неможливі співпраця, взаємодія та партнерства на міжнародному, національному, субнаціональному та місцевому рівнях.

Уряди, громадянське суспільство та державний і приватний сектори мають співпрацювати та долучатися до партнерських відносин задля попередження та протидії торгівлі людьми, виходячи з наявних місцевих і міжнародних ресурсів.

ПРИНЦИП 10. прозорість та підзвітність

НМВ є комплексними системами із чітко визначеними ролями та мандатами, яких дотримуються усі суб'єкти взаємодії. Прозорість, послідовність і підзвітність забезпечуються регулярним моніторингом.

Співпраця між суб'єктами взаємодії є найефективнішою тоді, коли є чітке розмежування їхніх компетенцій та відповідальності, відображених у протоколах оперативного партнерства (ПОП)..

ПРИНЦИП 11. ефективність

Для розпізнавання та реагування на нові форми та прояви торгівлі людьми, що постійно змінюються, НМВ мають бути динамічними та гнучкими. Слід постійно підтримувати та забезпечувати необхідними ресурсами такий підхід, залучаючи до роботи технологічні рішення та інновації, зокрема через державно-приватне партнерство.

ПРИНЦИП 12. попередження торгівлі людьми

Попередження торгівлі людьми в усіх її формах є першочерговою метою всіх НМВ, особливо це стосується проблем попиту, який стимулює всі форми експлуатації, що призводять до торгівлі людьми.

Цільові політики попередження мають спиратися на докази аби досягти максимального ефекту та дієвості зусиль із протидії торгівлі людьми на національному та міжнародному рівнях, а також у рамках двосторонніх і багатосторонніх співробітництв. У країнах походження, транзиту та призначення необхідно прийняти законодавство, політики та практики для зменшення попиту, який стимулює всі форми експлуатації, що призводять до торгівлі людьми.

3 Ключова роль постраждалих і лідерів з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми, у всіх елементах НМВ

Постраждалі та лідери з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми, знаходяться в основі НМВ. Вони мають власний досвід пережитого, знання та бачення методів і діяльності торговців людьми, разом із неймовірним розумінням індивідуальних потреб постраждалих і конкретних ризиків, з якими вони стикаються. Цей практичний довідник було розроблено в знак солідарності з усіма жертвами та тими, хто постраждав від торгівлі людьми.

Лідери з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми, надзвичайно активно залучені до міжнародних зусиль із протидії торгівлі людьми. Вони є засновниками НУО та бізнесів, консультантами, тренерами, ораторами, авторами та поборниками цієї теми в державному, громадянському та приватному секторах. Вони виступають у ролі експертів у суді на розгляді справ торгівлі людьми та судових процесів, керують НУО, надають послуги та пишуть книжки, звіти та інші роботи на тему торгівлі людьми. Вони працюють юристами, суддями, законотворцями, медичними працівниками, соціальними робітниками, засновниками благодійних фондів і митцями. Багато з них надають послуги на першій лінії допомоги та є культурними посередниками, пропонуючи свій досвід і розуміння проблематики для задоволення комплексних потреб жертв (див. [культурна узгодженість: перекладачі та культурні посередники](#)).

Лідери з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми мають надавати інформацію та впливати на усі елементи структур НМВ. Це включає надання послуг і процедур, а також розробку законодавства та державної політики в сфері протидії торгівлі людьми, підвищення обізнаності населення, забезпечення освіти, навчання та високих стандартів надання оперативної підтримки жертвам і постраждалим особам. Вони можуть інформаційно вдосконалювати процедури ефективної ідентифікації жертв, а також консультувати стосовно питань захисту жертв і попередження повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Постійна залученість лідерів з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми, у сфері протидії торгівлі людьми в якості ключових суб'єктів взаємодії НМВ допомагає усім іншим суб'єктам взаємодії краще розуміти злочини торгівлі людьми та потреби жертв і постраждалих осіб. Це також сприяє де-стигматизації досвіду жертв торгівлі людьми, покращенню обізнаності щодо злочинів в цій сфері та розробці ефективних стратегій попередження та реагування на торгівлю людьми.

Міжнародна консультативна рада постраждалих від торгівлі людьми ОБСЄ/БДІПЛ (ISTAC)

Міжнародна консультативна рада постраждалих від торгівлі людьми (ISTAC) складається з 21 міжнародного лідера з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми, які роблять усе від них залежне, аби голоси тих, хто постраждав від торгівлі людьми, були почуті та включені в процес розробки політик у сфері протидії торгівлі людьми. Мета Консультативної ради ISTAC полягає в наданні підтримки БДІПЛ у ситуаціях, коли до Бюро звертаються виконавчі структури та польові операції ОБСЄ, держави-учасниці ОБСЄ, партнери ОБСЄ зі співпраці та інші відповідні зацікавлені сторони, що займаються питаннями торгівлі людьми. БДІПЛ звертається до членів ISTAC за експертним досвідом а потім ділиться ним при розробці та просуванні національних і транснаціональних ключових принципів у сфері протидії торгівлі людьми, в яких постраждала особа вважається ключовим суб'єктом взаємодії. Такі принципи засновані на підході дотримання прав людини, а ключова увага в них приділяється тим, хто постраждав від торгівлі людьми. У рамках таких принципів і за підтримки Консультативної ради ISTAC БДІПЛ сприяє процесу стандартизації термінології, пов'язаної із постраждалими особами, та заохочує розвиток мереж постраждалих осіб і руху лідерства з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми.

Включення досвіду, особисто пережитого лідерами з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми, їхніх свідчень і рекомендацій є необхідною передумовою для створення міжгалузевого всеохоплюючого підходу до боротьби з торгівлею людьми та для розробки перспективних практик.

Ця культова картина під назвою "Голоси постраждалих вказують шлях" була написана членкинею Консультативної ради ISTAC Кендалл Алеймо

Загальний огляд

«Коли я був дитиною, я потребував любові так само сильно, як і кисню.» Торговці людьми можуть виявляти дітей, які потребують любові, турботи або уваги, та маніпулювати ними. Вони використовуватимуть усі можливі шляхи, як в онлайні, так і у фізичному просторі, щоб отримати доступ до дітей і експлуатувати їх різними способами.

Для ефективної роботи НМВ і правоохоронних органів життєво важливими є тренінги під керівництвом постраждалих осіб, оскільки саме це допомагає зламати стереотипи: торгівля людьми не залежить від статі, раси, національності, релігії чи соціального класу. Якщо ми не будемо протистояти цій проблемі та не усунемо усі першопричини вразливості дітей до торгівлі людьми, вона може постійно вриватися в їхнє життя. Будь-які ознаки того, що дитина може стати жертвою торгівлі людьми, повинні розглядатися якомога швидше. Занадто часто злочинці, зокрема, навіть, члени сім'ї, швидко «закривають рота» тим, хто говорить уголос про це. Я кажу дітям, які постраждали від торгівлі людьми: «Ваша історія має значення, ваш голос має значення – завжди».

Джером Ілам, член 1-ї Міжнародної консультативної ради постраждалих від торгівлі людьми (ISTAC), Президент і Виконавчий директор організації «Цільова робоча група з питань торгівлі людьми в Америці», активіст, колишня жертва торгівлі людьми

ЧАСТИНА 1

4 Частина 1 (а): Що таке національний механізм взаємодії?

4.1 Вступ

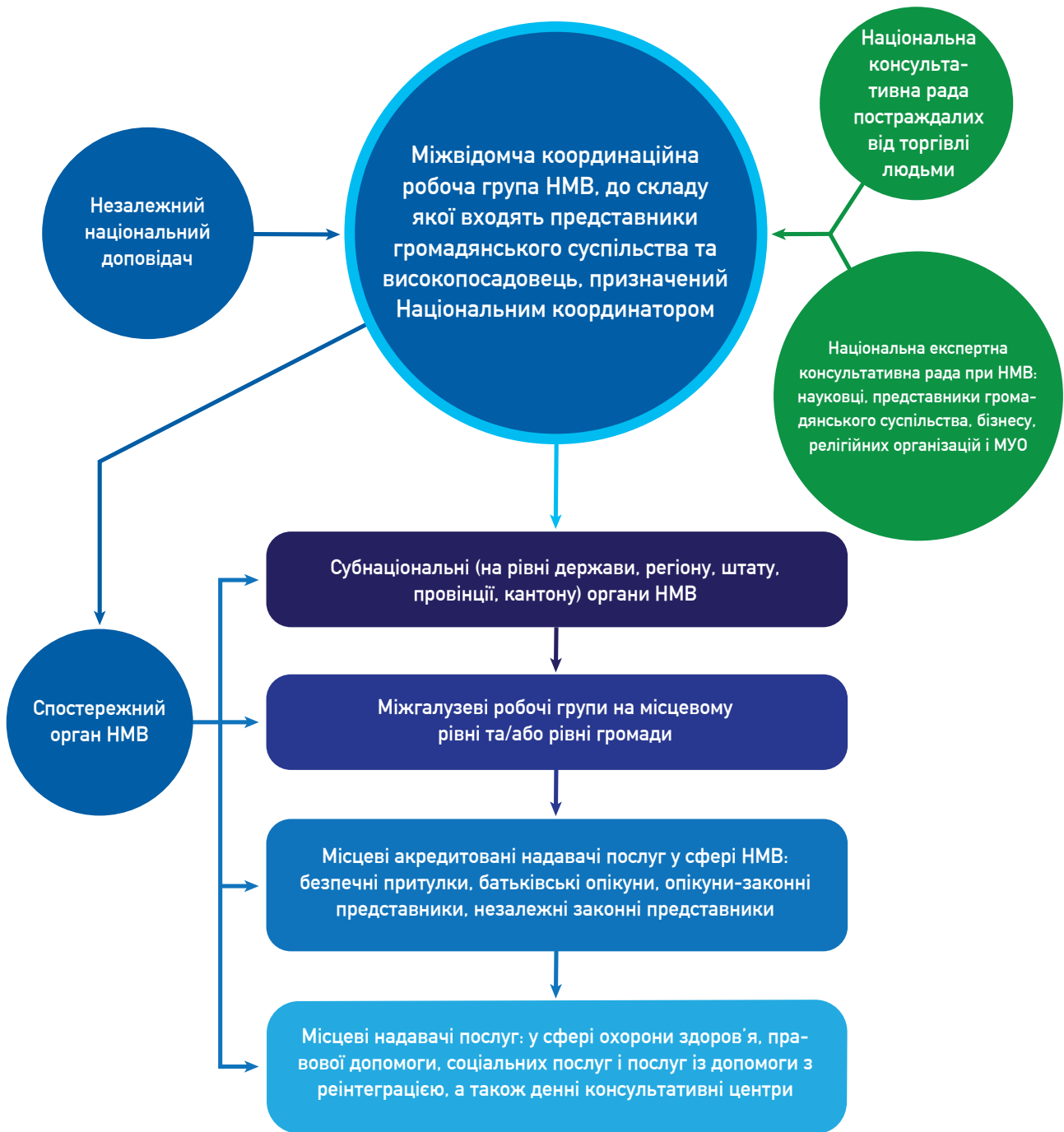
Національні механізми взаємодії (НМВ)

Національний механізм взаємодії (НМВ) — це національна структура співробітництва, у межах якої державні органи виконують свої зобов'язання щодо захисту та підтримки дотримання прав людини жертв торгівлі людьми, координуючи свої зусилля у стратегічному партнерстві з громадянським суспільством та іншими суб'єктами в сфері протидії торгівлі людьми¹⁸.

НМВ мають бути засновані в усіх країнах походження, транзиту та призначення торгівлі людьми для забезпечення комплексної та інклюзивної системи підтримки, що націлена на усіх жертв торгівлі людьми та є доступною для них. НМВ забезпечують, щоби усі ймовірні та ідентифіковані жертви торгівлі людьми мали право користуватися правами людини та основоположними свободами, незважаючи на їхнє походження, національність, діяльність, до якої вони могли бути залучені, або їхнього бажання співпрацювати з правоохоронними органами. Це стосується тих, хто постраждав від торгівлі людьми всередині країни (торгівля людьми в рамках кордонів однієї країни), а також від транснаціональної (через міжнародні кордони) торгівлі та онлайн (кіберторгівля людьми) (див. [форми торгівлі людьми](#); [кіберторгівля людьми](#)).

Структура НМВ різниться в залежності від країни; однак кожен з таких механізмів розроблюється для формалізації національного співробітництва між суб'єктами взаємодії, включаючи урядові агенції та громадські організації, з метою попередження та протидії торгівлі людьми, зміцнення міжнародних можливостей ефективного реагування на злочини в цій сфері та захисту жертв і постраждалих осіб.

¹⁸ Див. Постійна рада ОБСЄ (2003 р.), Рішення №557 «[Щодо плану дій з протидії торгівлі людьми](#)», 24 липня 2003 р., PC.DEC/557, сс.13-14: «3.1 Запровадити національні механізми взаємодії шляхом створення структури співробітництва, у межах якої держави-учасниці виконують свої зобов'язання щодо захисту та сприяння дотримання прав людини жертв торгівлі людьми, координуючи свої зусилля у стратегічному партнерстві з громадянським суспільством та іншими суб'єктами в сфері протидії торгівлі людьми (*«Практичний довідник БДІПЛ керівних настанов і принципів щодо розробки та запровадження національних механізмів взаємодії» може слугувати корисним джерелом рекомендацій та інформації відносно ролі НМВ у справі надання допомоги та захисту жертвам торгівлі людьми). 3.2 Сформулювати керівні вказівки, що полегшать точну ідентифікацію жертв торгівлі людьми та будуть сприяти належному поведженню з ними, заснованому на повазі до поглядів та гідності відповідних осіб. 3.3 Об'єднати зусилля правоохоронних органів, зокрема підрозділів, спеціально створених для боротьби з торгівлею людьми, та поліції на місцевому рівні, посадовців міграційних і прикордонних служб, структур з надання соціального захисту, медичних установ, НУО та інших інститутів громадянського суспільства як найважливіших учасників, що мають бути залучені до роботи НМВ. 3.4 Створити відповідні механізми для узгодження надання допомоги жертвам із діяльністю слідчих органів і прокуратури. 3.5 Звертати особливу увагу на потребу в підсиленні співробітництва між поліцією та НУО щодо ідентифікації, інформування та захисту жертв торгівлі людьми. 3.6 Пов'язувати роботу НМВ із діяльністю міжвідомчих органів, національних координаторів, НУО та інших відповідних національних інституцій із метою формування міжгалузевої багатопрофільної групи, що здатна розробляти політику в сфері протидії торгівлі людьми та відслідковувати її реалізацію».

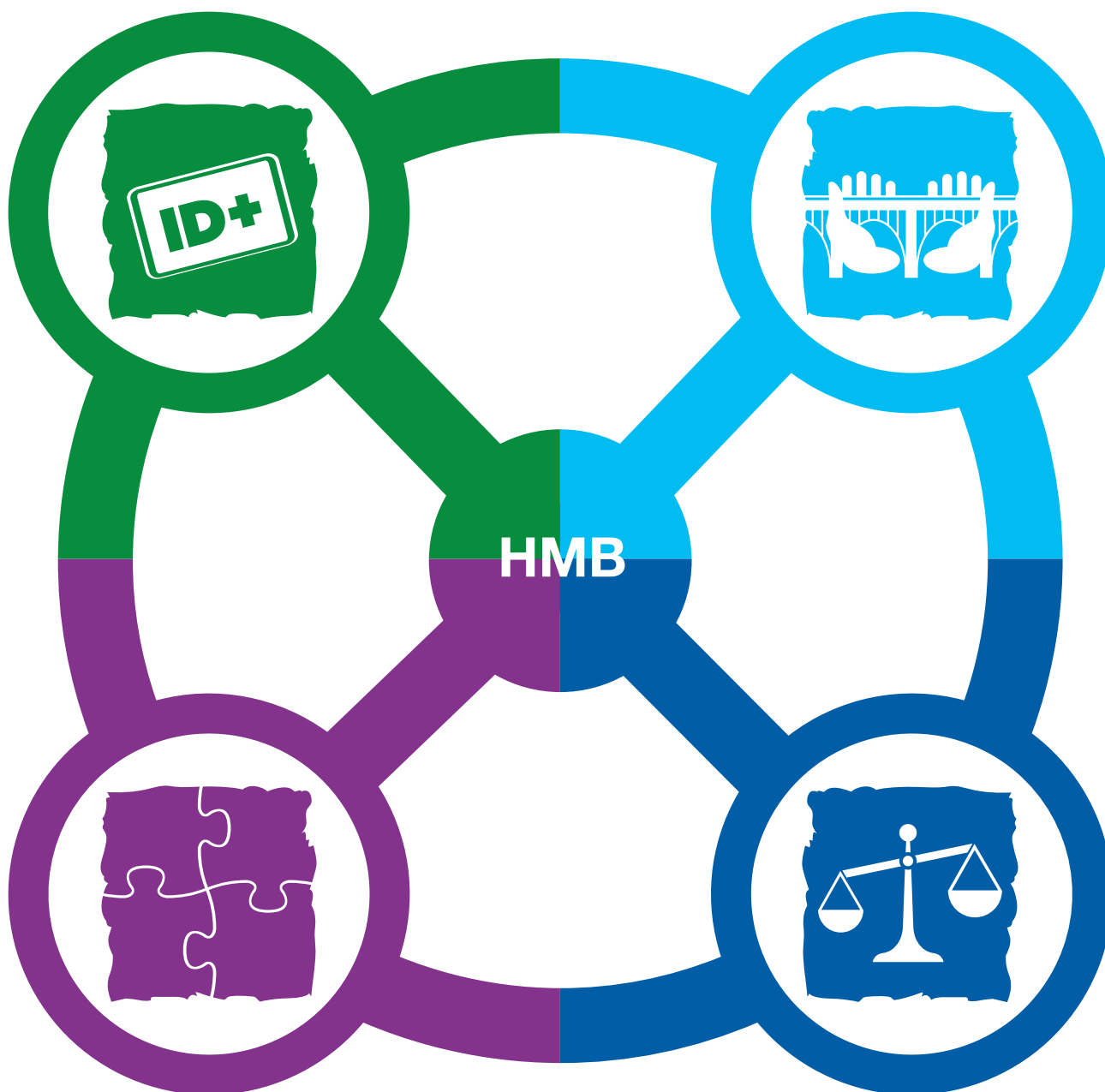

У першу чергу, НМВ стосується процесу ідентифікації та перенаправлення жертв торгівлі людьми для отримання ними допомоги із забезпеченням дотримання прав людини відповідної особи. Таким чином, концепція НМВ пов'язує захист прав людини осіб, що постраждали від торгівлі людьми, із зусиллями по забезпеченню кримінального переслідування торговців-зловмисників, при цьому забезпечуючи сильний механізм захисту жертв. Права, які необхідно захищати в рамках НМВ, є широкими та охоплюють, зокрема недискримінацію, правову допомогу, захист даних, приватність, інформовану згоду, доступ до житла, охорону здоров'я, соціально-медичну підтримку, періоди реабілітації та обмірковування, тимчасове та постійне проживання, компенсації, притулок і захист від небезпеки повернення до країн походження.

У НМВ обов'язково забезпечуються дотримання прав людини та повага до людської гідності всіх дорослих і дітей, які є жертвами торгівлі людьми. Такі Механізми повинні бути розроблені державами задля забезпечення всім жертвам торгівлі людьми доступу до 4 опорних компонентів НМВ, як детально описано у відповідних розділах цього практичного довідника:

- Ідентифікація плюс захист;
- Індивідуальна підтримка та доступ до служб і послуг;
- Соціальна інклюзія; та
- Кримінальне судочинство та правовий захист.

НМВ також допомагають у реалізації національного законодавства та зміцненні політик і процедур щодо широкого кола потреб і ризиків жертв і постраждалих осіб, без яких захист і сприяння захисту прав людини є неможливими. У них можуть визначатися ключові показники оцінки ефективності досягнення національних цілей.

4.2 Як створюються НМВ?

НМВ немає жорсткої структури, а натомість — це гнучкі механізми, що підлаштовуються під специфіку випадків торгівлі людьми кожної країни, а також до її соціальних, політичних, економічних і правових особливостей. Саме тому НМВ не створюються на основі єдиної загальної моделі, а скоріше базуються на детальній оцінці конкретних потреб і умов кожної країни. НМВ потребують підлаштування, адже існуючі методи торговців людьми постійно змінюються та розвиваються, з'являються нові форми торгівлі людьми.

Оцінювання країни в рамках НМВ

Джерело фотографії: <https://www.osce.org>

На запит уряду країни державною агенцією, експертами громадянського суспільства, БДІПЛ або іншими спеціалізованими міжнародними організаціями може бути проведене оцінювання країни. Це перший крок на шляху створення НМВ. За результатами оцінювання можна визначити найефективнішу структуру НМВ для цієї конкретної країни, а також окреслити перелік державних органів і громадських організацій, які мають стати ключовими суб'єктами взаємодії в цільовому партнерстві в сфері протидії торгівлі людьми. Також при розробці НМВ необхідно брати до уваги, чи в країні вже є офіційний орган, що займається питаннями боротьби з торгівлею людьми. У подальших оцінюваннях можна фокусуватися на виявленні прогалин і проблем із метою зміцнення та підтримання ефективності НМВ.

Включення НМВ до Національного плану дій

Необхідно включити розробку та реалізацію НМВ до оновленої версії Національного плану дій на підставі результатів оцінювання країни. Цей план лежить в основі НМВ і може бути **живим документом**, який постійно оновлюється та видозмінюється після кожного проведеного оцінювання. У ньому необхідно відображати та включати всі зміни до законодавства щодо протидії торгівлі людьми та державних настанов, політик, положень і процедур, пов'язаних із цілями протидії торгівлі людьми в рамках кожної відповідної галузі права та аспектів врядування.

Національний протокол щодо надзвичайного стану (НПНС)

«Послідовність і злагодженість рамкових зусиль із протидії торгівлі людьми під час надзвичайних станів або еквівалентних ситуацій, включно з пандеміями, неможливі без повністю функціонуючих НМВ. Національні доповідачі мають здійснювати моніторинг та звітувати щодо постійної реалізації зобов'язань держави в сфері протидії торгівлі людьми під час надзвичайних станів, забезпечуючи належне виконання наявного НПНС з ціллю надання всіх необхідних послуг жертвам торгівлі людьми»¹⁹.

Для підготовки до надзвичайних станів чи аналогічних ситуацій, включно з пандеміями, необхідно розробити Національний протокол щодо надзвичайного стану (НПНС) для усіх НМВ. Важливо аби НМВ мали змогу швидко і ефективно реагувати, тому НПНС має визначати певні необхідні процедури та використовувати [протоколи оперативного партнерства](#) (ПОП), що чітко розмежовують обов'язки та відповідальність усіх [суб'єктів взаємодії НМВ](#).

У часи надзвичайних ситуацій з'являється безліч ризиків та вчиняється неймовірна кількість злочинів торгівлі людьми. Сюди, наприклад, відносимо підвищені ризики торгівлі людьми в онлайні з метою сексуальної експлуатації та значні загрози для дітей, які не можуть відвідувати школу або яких було покинуто в скрутних ситуаціях без відповідного і безпечного догляду²⁰. Торговці людьми можуть мати ще більше можливостей погрожувати та повторно полювати на колишніх жертв, а нові злочинці можуть діяти безкарно, поки поліція та служби реагування зайняті іншими справами. У кризових ситуаціях бідність та злидні також сприяють росту серйозних ризиків торгівлі людьми, тому що правоохоронні органи, заклади охорони здоров'я, державні установи та НУО надзвичайно перенавантажені та мають або меншу змогу, або взагалі не можуть, надавати підтримку жертвам торгівлі людьми.

У НПНС визначаються наступні заходи підготовки до надзвичайних станів та інших еквівалентних ситуацій, включно з пандемією:

- **Підготовка усіх урядових та неурядових суб'єктів взаємодії до віддаленого надання послуг для груп ризику;**
- **Пріоритезація діагностичного тестування у випадку надзвичайних ситуацій медичного характеру, а також розповсюдження засобів індивідуального захисту (ЗІЗ) для спеціалістів першої лінії реагування, жертв і постраждалих осіб, як вразливої групи;**
- **Вирішення питання доступу до інтернету/Wi-Fi та зв'язку для жертв і постраждалих осіб** для забезпечення доступності віддалених послуг для них упродовж усього надзвичайного стану чи кризи;

¹⁹ За результатами емпіричного дослідження держави із НМВ мали змогу надавати більш доступні послуги з реабілітації та реінтеграції для жертв торгівлі людьми під час пандемії COVID-19. Для додаткової інформації див. БДІПЛ та ООН Жінки (2020 р.), [Реагування на виникаючі тенденції в сфері торгівлі людьми та наслідки пандемії COVID-19](#), 30 липня 2020 р.

²⁰ *Там само*. Див. також, ОБСЄ (2020 р.), [Заява Спеціального представника ОБСЄ з питань протидії торгівлі людьми про необхідність посилення боротьби з торгівлею людьми в умовах кризи](#), 3 квітня 2020 р.

- **Використання технічних ресурсів для підвищення доступності послуг для жертв і постраждалих осіб.** Це особливо потрібно за умови заходів із соціальної ізоляції та дистанціювання, або якщо можливість подорожей обмежена/відсутня. Для цього необхідно задовольнити потреби жертви у вільному доступі до послуг, які надаються у віддаленому форматі, включно із використанням ліній стаціонарних та мобільних телефонів, а також онлайн технологій;
- **Продовження реалізації проактивної ідентифікації, захисту та індивідуальної підтримки жертв торгівлі людьми** із використанням міжгалузевго підходу для забезпечення якомога швидкого вирішення конкретних вразливостей дорослих і дітей задля зведення до мінімуму **прогалін у ризиках** (див. [субнаціональні та місцеві команди](#); [міжгалузеві мобільні команди та робочі групи](#); [соціальна інклюзія](#); [міжвідомчі служби](#)); та;
- **Спрощення доступу до житла та інших базових послуг для постраждалих осіб**, виявлення та надання термінового альтернативного житла та слідування перспективним практикам, як-от контрольоване пере-профілювання пустих готелів для надання притулку тим, хто постраждав від насильства та торгівлі людьми (див. [житло](#); [житло для дітей](#); [житло для дорослих](#); [невідкладне забезпечення для дорослих](#); [невідкладне забезпечення для дітей](#); [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#)).

4.3 Рамкова структура НМВ

Ключові суб'єкти взаємодії НМВ

НМВ мають бути якомога більш інклюзивними щодо участі, співпраці та стратегічного партнерства суб'єктів взаємодії. Ролі та повноваження усіх суб'єктів взаємодії НМВ мають бути чітко встановлені та дотримані для забезпечення захисту та просування за будь-яких умов прав людини жертв і постраждалих осіб.

Міжвідомче робоче партнерство між суб'єктами взаємодії може дозволити максимально ефективно надавати послуги жертвам і постраждалим. Воно може бути представлено у наступних формах:

- [Багатопрофільні робочі групи](#);
- [Субнаціональні та місцеві команди та мережі](#); та;
- [Сервісні координаційні центри з надання захисту](#).

Кожну з таких форм можна формалізувати, використовуючи [протоколи оперативного партнерства](#) (ПОП), що встановлюють методи координації спільної роботи та комунікацій між службами, одночасно забезпечуючи збереження кожним учасником критично важливої незалежності їхньої ролі та повноважень.

На всіх рівнях до складу НМВ повинні входити компетентні фахівці, які мають відповідні навички та компетенції в певному напрямку роботи з протидії торгівлі людьми та пройшли тренінги на тему протидії торгівлі людьми відповідно до принципів, протоколів, опорних компонентів і рекомендованих стандартів НМВ.

Ключові суб'єкти взаємодії НМВ

Національний координатор НМВ (або еквівалентний механізм) — зазвичай, це відповідно визначений державний орган, що діє як центральний орган НМВ. Національний координатор НМВ головує у **межведомственную координационную рабочую группу МПЖН**²¹ та відповідає за координацію виконання усієї діяльності, пов'язаної з реалізацією НМВ, та за звітування безпосередньо перед урядом. До його завдань відносять допомогу в розробці національних, регіональних і міжнародних політик і стратегій в сфері протидії торгівлі людьми, а також вдосконалення координації та узгодженості дій між усіма суб'єктами взаємодії НМВ. Національні координатори можуть працювати на субнаціональному та місцевому рівнях для моніторингу та підтримки місцевих команд і мереж НМВ²².

У рамках кожного НМВ необхідно запроваджувати, реалізовувати та забезпечувати необхідними ресурсами роль національного координатора або іншого еквівалентного механізму. Роль національного координатора НМВ має делегуватись відповідній державній інституції, яка призначається головною Міжвідомчою координаційною робочою групою НМВ. У цій ролі вона відповідає за координацію виконання всіх заходів, пов'язаних із впровадженням НМВ, за активної підтримки всіх відповідних державних інституцій і громадянського суспільства.

До складу **Міжвідомчої координаційної робочої групи НМВ** входять відповідні національні урядові структури²³ та організації громадянського суспільства, включно з НУО, що спеціалізуються на протидії торгівлі людьми. Робочі групи складаються з представників керівного складу державних установ, субнаціональних і місцевих органів НМВ і координаторів НМВ²⁴, громадянського суспільства/НУО та груп спеціалістів, які беруть участь у засіданнях за запрошенням. Робочі групи координують діяльність НМВ та реалізують відповідні політики та процедури. Крім того, вони можуть координувати роботу субнаціональних і місцевих команд і мереж НМВ, а також районних або муніципальних органів влади, та отримувати звітування від них.

У межах повноважень НМВ і в рамках кожного НМВ необхідно створити Міжвідомчу координаційну робочу групу НМВ і забезпечувати її роботу з метою сприяння координації та виділення необхідних ресурсів.

²¹ Роль національного координатора зазвичай делегують відповідній державній інституції, яка призначається головною координаційною групою НМВ. План дій ОБСЄ з протидії торгівлі людьми рекомендує державам-учасницям пов'язувати «роботу НМВ із діяльністю міжвідомчих органів, національних координаторів, НУО та інших відповідних національних інституцій задля створення міжгалузевої багатопрофільної групи, що здатна розробляти політики в сфері протидії торгівлі людьми та відслідковувати їхню реалізацію». Див. Постійна рада ОБСЄ (2003 р.), [Рішення №557 «Щодо плану дій з протидії торгівлі людьми»](#), PC.DEC/557, с. 14. Див. також, [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського парламенту та Ради «Щодо попередження та боротьби із торгівлею людьми та захисту її жертв» від 5 квітня 2011 року, що заміняє Рамкове рішення Ради 2002/629/JHA, 15 квітня 2011 р., OJ L 101, п. 29.

²² ОСП/КПТЛ ОБСЄ (2018 р.), [Єдині рекомендації щодо ідентифікації та перенаправлення жертв торгівлі людьми в рамках системи прийому мігрантів і біженців у регіоні ОБСЄ](#), с. 11.

²³ Можуть входити: правоохоронні органи, судова система, прокурори, прикордонники, соціальні служби, органи захисту дитини, органи освіти, імміграційні служби тощо.

²⁴ Якщо це доцільно, Національному координатору можуть допомагати субнаціональні та місцеві (штату, провінції або кантону) координатори НМВ. Щодо ЄС див. [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського парламенту та Ради «Щодо попередження та боротьби із торгівлею людьми та захисту її жертв» від 5 квітня 2011 р., що заміняє Рамкове рішення Ради 2002/629/JHA, 15 квітня 2011 р., OJ L 101, п. 29.

Спостережний орган НМВ (або еквівалентний механізм) відповідає за нагляд за НМВ і щорічне звітування **координатору НМВ**. Мандат ролі спостережного органу НМВ може бути надано будь-якому відповідному національному наглядовому органу. За цим мандатом здійснюється моніторинг витрат, якості, підзвітності та ефективності діяльності НМВ, та забезпечується наявність продуманих систем контролю та зворотного зв'язку й скарг для всіх суб'єктів взаємодії та користувачів послуг.

Кожна держава повинна визначити мандат ролі національного спостережного органу НМВ або еквівалентного механізму, а також започаткувати його роботу та забезпечувати необхідними ресурсами для виконання повноважень ролі з метою контролю витрат, якості, підзвітності та ефективності НМВ, включаючи компетенції та виконання обов'язків кожним суб'єктом взаємодії НМВ. Спостережний орган НМВ щорічно надає національному координатору звіти про оцінку НМВ; крім того, спостережний орган НМВ повинен мати легкодоступний механізм подання скарг для жертв і тих, хто постраждав від торгівлі людьми.

Національна консультативна рада постраждалих від торгівлі людьми забезпечує органічне включення голосів постраждалих осіб у всі аспекти діяльності НМВ і, передусім, у процес розробки політик, процедур і практик (див. [постраждали та лідери з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми](#)).

Для підтримки роботи кожного НМВ необхідно створити національний консультативний орган постраждалих від торгівлі людьми, що складається з лідерів із-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми. Такий орган надає консультації щодо будь-якого аспекту структури, послуг і процедур НМВ, а також поради щодо законодавства, формування державної політики, інформування громадськості, організації освіти й навчання в сфері протидії торгівлі людьми та забезпечення високих стандартів надання допомоги безпосередньо жертвам і постраждалим.

За запитом Національного координатора та/або Міжвідомчої координаційної робочої групи НМВ **експерти національної дорадчої групи** в рамках своїх конкретних сфер компетенції допомагають із розробкою доказових або інноваційних рекомендацій. До цієї групи експертів можуть входити науковці, представники громадянського суспільства, бізнесу, релігійних організацій, організацій та об'єднань місцевих громад, профспілок, НУО та МУО. Таким чином можна досягти ширшого розуміння проблеми попередження торгівлі людьми, включно з інноваційними підходами до протидії торгівлі людьми та вирішенням проблеми попиту, який стимулює всі форми експлуатації, що призводять до торгівлі людьми.

Для ефективної роботи НМВ необхідна постійна співпраця між державними установами та громадянським суспільством. НМВ повинні сприяти залученню громадянського суспільства (у межах компетенції представників суспільства) до роботи Міжвідомчої координаційної ради НМВ і до усіх інших відповідних видів діяльності НМВ, як-от: ідентифікація, захист та індивідуальна підтримка, доступ до міжвідомчих послуг, соціальна інклюзія, кримінальне судочинство та правовий захист і запобігання торгівлі людьми.

Суб'єкти взаємодії, які мають безпосереднє відношення до структур НМВ:

- Національні урядові структури;
- Субнаціональні та місцеві адміністрації;
- Державний сектор, зокрема усі органи з надання базових обов'язкових і необов'язкових послуг для дорослих і національні системи захисту дітей;
- Незалежні законні представники, призначені для кожного дорослого;
- Опікуни-законні представники (або їхні національні еквіваленти), призначені для кожної дитини для надання фахової індивідуальної підтримки;
- Національні органи в сфері охорони здоров'я;
- Організації громадянського суспільства, зокрема НУО, що спеціалізуються на протидії торгівлі людьми, профспілки, релігійні організації та організації й об'єднання місцевих громад;
- Надавачі послуг правової допомоги;
- Органи надання незалежних послуг правової консультації та представництва²⁵; та
- Міжурядові організації (МУО) можуть підтримувати роботу суб'єктів взаємодії НМВ, якщо питання стосуються їхньої сфери компетенції або за запитом.

Процедурні процеси НМВ та всі послуги й служби для дітей повинні поєднуватися з існуючими національними системами захисту дітей і спиратися на них. Вони мають бути укомплектовані кваліфікованими спеціалістами у справах дітей та підтримуватися організаціями громадянського суспільства та спеціалізованими НУО, які безпосередньо пов'язані з національними системами захисту дітей. Будь-яке спілкування з дітьми-жертвами торгівлі людьми, а також інтервенції та дії по відношенню до них, повинні здійснюватися в дружньому та безпечному середовищі, орієнтованому на дитину, з урахуванням гендерних особливостей, віку й перенесеної травми.

Роль незалежних національних доповідачів

Незалежні національні доповідачі з питань торгівлі людьми відповідають за моніторинг реалізації на національному рівні політик у сфері протидії торгівлі людьми та результатів звітів. Вони реагують на щорічний звіт **Національного спостережного органу НМВ** і працюють з питаннями, окресленими в ньому. Завданням доповідачів є проведення оцінки закономірностей і тенденцій в сфері торгівлі людьми, а також вимірювання результатів діяльності з протидії торгівлі людьми. Сюди входить збір даних, у тому числі статистичних, і проведення досліджень у тісній співпраці з відповідними організаціями громадянського суспільства та дослідницькими інститутами. Національний доповідач допомагає з розробкою національних і міжнародних політик і стратегій, пов'язаних із протидією торгівлі людьми, а також допомагає з покращенням координації та злагодженості між усіма суб'єктами взаємодії НМВ і відповідними органами.

Міжвідомчі субнаціональні та місцеві команди та мережі

Окрім реалізації національних централізованих НМВ, важливо мати автономні міжвідомчі субнаціональні та місцеві команди і мережі. Вони можуть забезпечити швидке та рівномірне реагування на торгівлю людьми як на національному рівні, так і в межах місцевих громад, приділяючи велику увагу вчасній ідентифікації, захисту та індивідуальній підтримці жертви.

²⁵ Генеральна асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#). Див. преамбулу (пп. 9, 10), а також ст.ст. 37(d), 40(2.ii, 2.iii).

Міжвідомчі фахівці оперативного реагування, які пройшли відповідне навчання, та інші фахівці, що працюють у рамках субнаціональних і місцевих команд і мереж НМВ, можуть бути високоєфективними в ідентифікації жертв і наданні послуг НМВ. Їхня перевага — це знання закономірностей торгівлі людьми в певній місцевості та інформоване розуміння місцевих ресурсів і спроможності. Вони також можуть долучатися до проведення роз'яснювальної роботи в межах місцевих громад. Мобільні команди — найбільш ефективні, оскільки члени команд можуть подорожувати для ідентифікації жертв торгівлі людьми, де би вони не знаходились.

Повноваження, структура та склад субнаціональних і місцевих груп і мереж відрізняються в різних країнах і місцевостях. Однак вони мають включати щонайменше регіональних координаторів НМВ, представників місцевих правоохоронних органів, муніципальних/місцевих органів влади та рад, державних служб, соціальних служб, служб і фахівців у сфері охорони здоров'я, організацій, що протидіють торгівлі людьми, та інших НУО, що працюють у цій сфері.

Потреба в цілісних і прямих зв'язках між НМВ, державними послугами для дорослих і національними системами захисту дітей

Істотно важливо забезпечити надання рівного доступу до НМВ для всіх жертв торгівлі людьми. Оцінювання і моніторинг НМВ показали, що в усіх країнах жертви можуть стикатися із серйозними перешкодами в доступі до систем, служб і послуг, яких вони можуть потребувати²⁶. Це впливає як на осіб, які є громадянами або резидентами країни, в якій вони стали об'єктом торгівлі людьми, так і на осіб, які стали об'єктом транснаціональної торгівлі людьми й проживають за межами своєї країни походження.

У справах, в яких жертви торгівлі людьми є **виключеними** і не мають рівного доступу до основних послуг у сфері охорони здоров'я, державних послуг і національних систем захисту дітей, існує менша вірогідність ідентифікації жертв та їхнього перенаправлення для ідентифікації, захисту й підтримки, і, відповідно, менша вірогідність надання допомоги та перенаправлення до НМВ. Оспорювання віку молодих жертв торгівлі людьми, які мають нелегальний міграційний статус, є типовою перешкодою для їхнього доступу до національних служб захисту дітей, перенаправлення до НМВ і визнання їхніх найкращих інтересів як дітей (див. [оцінка віку, труднощі оцінки віку](#)).

Навіть у випадках, коли жертви торгівлі людьми мають доступ до основних послуг з охорони здоров'я, державних послуг і національних систем захисту дітей, вони все одно можуть бути ідентифіковані, захищені й підтримані як жертви торгівлі людьми неналежним чином через недостатній рівень підготовки і обізнаності фахівців першої лінії допомоги щодо потреби в ідентифікації можливих жертв торгівлі людьми та чітких шляхів перенаправлення до процедур, служб і послуг НМВ.

Для забезпечення рівного доступу до процедур, служб і послуг НМВ для всіх жертв торгівлі людьми держави виділяють ресурси на створення та підтримку НМВ, у рамках яких можуть здійснюватися міжвідомчі партнерства. Сюди відносяться багатопрофільні фахівці, агенції і служби, що мають високий рівень навичок і досвіду, необхідних для інтегрованого та цілісного підходу як до ідентифікації жертв, так і до задоволення індивідуальних потреб кожної людини. До таких партнерств можуть долучатися в рамках своїх повноважень різні національні органи влади та правоохоронні органи, а також можуть залучатися державні служби, експерти у справах дітей і спеціалізовані НУО, що займаються протидією торгівлі людьми.

²⁶ Для актуалізації даних в Довіднику НМВ БДІПЛ виконало 7 візитів з ціллю проведення комплексного оцінювання країн. Крім того, Група експертів Ради Європи GRETA публікує звіти, які включають оцінювання ефективності НМВ. Див. Група експертів Ради Європи GRETA, [Моніторинг країн](#).

охорони здоров'я.

Задля чіткого визначення мети і координації спільних робочих відносин, а також для забезпечення незалежності кожної зі сторін у межах її повноважень і сфер компетенції, застосовуються Протоколи оперативного партнерства (ПОПи). Завдяки ПОПам можна створювати і підтримувати цілісні та прямі зв'язки в межах НМВ між правоохоронними органами, державними службами, національними системами захисту дітей та службами

5 ЧАСТИНА 1 (b): Що таке торгівля людьми?

5.1 Джерела даних про торгівлю людьми

Торгівля людьми — це злочин, що постійно еволюціонує та вимагає поточних даних і статистики для виявлення тенденцій і закономірностей, а також для забезпечення розробки та впровадження ефективних заходів реагування, які враховують контекст. Довідник НМВ рекомендує посилаючись на три додаткові посібники для оновлених фактів і цифр:

- Дворічна доповідь УНЗ ООН щодо торгівлі людьми²⁷;
- Щорічний загальний звіт Групи експертів Ради Європи GRETA²⁸;
- Щорічний звіт Державного департаменту США щодо торгівлі людьми (ТЛ)²⁹

5.2 Міжнародно-правове визначення торгівлі людьми: Палермський протокол³⁰

Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, є першим юридично обов'язковим документом світового масштабу, який містить узгоджене визначення щодо торгівлі людьми³¹. Цей документ відомий як Палермський протокол.

Стаття 3 Палермського протоколу

Згідно з Палермським протоколом торгівля повнолітньою особою (будь-якою особою старше вісімнадцяти років) вимагає трьох юридичних елементів: **дія, засоби та мета**.

- (1) Дія торгівлі людьми (що зроблено):** «Торгівля людьми означає вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб».
- (2) Засоби торгівлі людьми (як це зроблено):** «Погроза силою або застосування її чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом надання чи отримання платежів або вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу».
- (3) Мета (навіщо це робиться):** «З метою експлуатації... До експлуатації, як мінімум, відносяться експлуатація проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусова праця або послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан або вилучення органів».

²⁷ УНЗ ООН, [Світовий звіт щодо торгівлі людьми](#).

²⁸ Група експертів Ради Європи GRETA, [Загальні звіти щодо діяльності GRETA](#).

²⁹ Державний департамент США, [Звіт щодо торгівлі людьми](#).

³⁰ Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р. Існує 159 учасників і 117 підписантів Палермського протоколу.

³¹ Палермський протокол набув чинності 25 грудня 2003 року. Із тих пір його було ратифіковано 173 державами-підписантами, які внесли це визначення до свого національного законодавства.

Зауважимо, що:

- У випадках торгівлі дорослими елемент **засобів** торгівлі людьми може складатися виключно зі зловживання становищем уразливості; застосування сили, примусу та/або обману є не обов'язковими елементами. Насправді жертви можуть надати згоду на власну експлуатацію **через** свою уразливість³², оскільки «посилання на зловживання становищем уразливості розуміється як посилання на будь-яку ситуацію, в якій задіяна особа не має реальної та прийнятної альтернативи, окрім як підкоритися особі, причетній до такого зловживання»³³.
- Елемент **засобів** торгівлі людьми та питання згоди не мають значення у випадках торгівлі дітьми. Дитина ніколи не може вважатися такою особою, яка дала згоду на експлуатацію. Це буде вважатися випадком торгівлі людьми незалежно від стосунків дитини з торговцем людьми та її згоди або покори на торгівлю нею³⁴.
- Немає жодних вимог щодо досягнення **мети експлуатації**³⁵. Тому людина, якій вдалося врятуватися до того, як відбулася експлуатація у будь-якій формі, так само вважається жертвою торгівлі людьми.

Хоча торгівля людьми часто асоціюється з процесом переміщенням, але вона не обов'язково вимагає переміщення. Ключовою особливістю торгівлі людьми є **намічені дії торговців людьми щодо експлуатації ними дорослих і дітей**. Юридичний термін торгівлі людьми визначає **переміщення** лише як один із можливих способів, що може відповідати елементу **дії**. Терміни *отримання* та *переховування* у визначенні торгівлі людьми означають, що торгівля людьми стосується не лише процесу, за допомогою якого хтось *переміщується* в ситуації експлуатації; торгівля людьми також поширюється на *утримання* цієї особи в ситуації експлуатації³⁶. Тому, хоча торгівля людьми може включати перетин міжнародних кордонів, вона також діє всередині країни в містах, селищах, селах або місцевих громадах. Особа може бути продана або повторно продана для експлуатації в межах однієї будівлі (наприклад, у випадках торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації) або в різних формах трудової експлуатації на фабриці чи будівельному майданчику, або в інтернеті (кіберторгівля людьми) (див. [форми торгівлі людьми](#); [кіберторгівля людьми](#)).

³² УНЗ ООН (2013 р.), [Зловживання становищем уразливості та іншими «засобами» в рамках визначення торгівлі людьми: аналітична записка](#).

³³ «У підготовчих матеріалах (travaux préparatoires) необхідно вказувати на те, що посилання на зловживання становищем уразливості розуміється як посилання на будь-яку ситуацію, в якій задіяна особа не має реальної та прийнятної альтернативи, окрім як підкоритися такому зловживанню». Див. Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Доповідь Спеціального комітету з розробки Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності про роботу її сесій з першої по одинадцяті: Доповнення. Пояснювальні коментарі до офіційних записів \(travaux préparatoires\) переговорів щодо Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів до неї](#), 3 листопада 2000 р., A/55/383/Add.1, п. 63.

³⁴ УНЗ ООН (2014 р.), [Роль згоди в Протоколі про торгівлю людьми: аналітична записка](#).

³⁵ УНЗ ООН (2015 р.), [Поняття експлуатації в Протоколі про торгівлю людьми: аналітична записка](#).

³⁶ УВКПЛ (2014 р.), [Права людини та торгівля людьми: інформаційний лист № 36](#), с. 3.

5.3 Форми злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, та виклики для правоохоронних органів

Усім суб'єктам взаємодії важливо усвідомлювати, які є різні види злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, та які виклики вони створюють для правоохоронних органів.

- **Торгівля людьми всередині країни відбувається, коли всі елементи злочину, пов'язаного з торгівлею людьми, вчиняються в межах однієї країни.** Жертвами торгівлі людьми стають особи, які проживають у країні, де їх було продано. Ними можуть бути дорослі або діти, які є громадянами, тимчасовими або постійними резидентами (в тому числі, робітники та студенти), шукачами притулку або іншими особами, які прагнуть міжнародного захисту, або особами, які мають нелегальний імміграційний статус³⁷.

Жертви торгівлі людьми в середині країни — особливо уразливі та залишаються такими, якщо їх не ідентифікують і не надають захист й індивідуальну підтримку. У торгівлі людьми в середині країни близькість торговців людьми до жертв у межах однієї місцевості часто означає, що вони можуть вважати неможливим повідомити або розкрити правоохоронним органам інформацію про свою ситуацію. Особливо це стосується жертв із високим рівнем уразливості, тих, хто проживає в громадах і районах із високим рівнем злочинності та торгівлі людьми, а також дітей, чиє народження не було зареєстровано, або вони не отримали забезпеченого імміграційного статусу. Жертви, які мають судимості за злочини, вчинені у зв'язку з торгівлею ними, часто бояться, що їм не повірять, коли вони наважаться надати свідчення. Крім того, жертви торгівлі людьми в середині країни можуть побоюватися дискримінації, стигматизації або криміналізації, якщо повідомлять органам влади про те, що з ними сталося. Багато хто (хоча й не всі) є уразливими до торгівлі людьми через низький соціально-економічний статус, маргіналізацію або несприятливі обставини в минулому.

- **Транснаціональна торгівля людьми передбачає перетин жертвами одного або декількох міжнародних кордонів, перебуваючи об'єктом торгівлі людьми.** Жертви можуть переміщуватися *легальними* або *нелегальними* маршрутами та засобами (див. [правоохоронні органи: постраждали від транснаціональної торгівлі людьми](#); [права мігрантів і біженців](#); [права дітей-мігрантів](#)). Це створює численні виклики для правоохоронних органів через географічний обсяг злочину, а також розбіжні національні юрисдикції та кримінальне законодавство в різних країнах. Можуть виникати затримки та труднощі в міжнародному обміні інформацією, навіть, незважаючи на міжнародну співпрацю поліції та обмін кримінальними оперативними даними в розслідуваннях глобальних злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми (див. [управління даними та їх захист](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем](#); [робочі групи](#); [взаємна правова допомога](#); [використання технічних засобів](#); [спільні слідчі групи](#))³⁸. У деяких країнах походження, де поширена транснаціональна торгівля людьми, необхідно посилювати та краще забезпечувати ресурсами системи кримінальної юстиції. Наприклад, правоохоронні органи можуть не мати доступу до електронних даних та використання сучасних інструментів судово-медичної експертизи. Жертви можуть бути особами без громадянства або незареєстрованими (при народженні або під час перепису населення) і тому можуть не мати жодних офіційних документів, що підтверджують їхню ідентифікацію³⁹ (див. [міжнародні поліцейські структури](#); [ССГ](#); [обмін даними](#)).

³⁷ Уряд Британської Колумбії (без дати), [Міжнародна торгівля людьми та внутрішня торгівля людьми: порівняння](#).

³⁸ Жертви, які повідомляють про злочин торгівлі людьми, що стався в іншій країні, можуть не отримати подальшої інформації про будь-яке кримінальне розслідування, навіть, якщо про такий злочин повідомлено правоохоронним органам цієї країни або міжнародним правоохоронним органам.

³⁹ Відсутність угод про взаємну правову допомогу, перекладачів для спілкування між країнами та чітких напрямків роботи слідства може ускладнювати кримінальні розслідування та призводити до неможливості проводити розслідування щодо членів мережі торгівлі людьми або збирати докази, зокрема дані про фінансові активи та транзакції.

Торговці людьми знають про проблеми та прогалини, з якими стикаються правоохоронні органи при виявленні та розслідуванні транснаціональних злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. Вони також отримують вигоду від все більш обмежувальних міграційних політик, які можуть призвести до того, що жертви будуть маргіналізовані та вважатимуться в першу чергу імміграційними порушниками, без ефективного виявлення злочину торгівлі людьми, скоєного проти них. Часто дорослі та діти, яких було продано через кордони, утримуються під вартою, ув'язнюються або примусово повертаються/депортуються до країни походження без можливості бути ідентифікованими та отримати захист і підтримку як жертви злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми⁴⁰.

Кіберторгівля⁴¹ дозволяє торговцям людьми виходити за національні та міжнародні межі, створюючи серйозні виклики для правоохоронних органів⁴². Інтернет забезпечує величезний, безмежний «кіберпростір», який все частіше використовується для торгівлі людьми⁴³. Кожен елемент злочину торгівлі людьми — *дія, засоби і мета* — може бути реалізований онлайн. Можливі комбінації дій в онлайні та у фізичному просторі в рамках одного злочину торгівлі людьми, а також залучення кількох осіб і бізнесів у різних місцях світу⁴⁴.

Швидка та ефективна співпраця між різними національними та міжнародними підрозділами правоохоронних органів, зокрема між підрозділами кіберзлочинності, є важливою для проведення слідчих дій. Без цього часто важко проводити розслідування, і тому опрацювання доказових версій слідства може гальмувати⁴⁵ (див. [кіберторгівля людьми](#); [використання торговцями людьми інтернету](#); [використання торговцями людьми даркнету](#); [кіберторгівля людьми з метою сексуальної експлуатації](#)).

Торговці людьми будуть експлуатувати жертв будь-яким можливим способом, щоби максимізувати свої прибутки. Дорослі та діти можуть бути об'єктом торгівлі людьми з метою *змішаної експлуатації*, а це означає, що вони піддаються більш ніж одній формі експлуатації одночасно, або *послідовної експлуатації*, коли одна форма експлуатації змінюється іншою.

5.4 Хто такі торговці людьми?

Важливо не створювати стереотипів і не робити припущень про торговців людьми: вони можуть бути будь-якого походження, статі або демографічного профілю. У той час, як одні завжди законспіровані та приховані, другі можуть проявляти себе в інших сферах життя як звичайні громадяни, члени сімей, роботодавці й наймані працівники поважних професій, партнери, колеги та друзі жертв. Їхній соціально-економічний статус може залежати від того, на якому щаблі в ієрархії мережі торгівлі людьми вони знаходяться, і торговці людьми можуть користуватися створеним образом багатства або бідності для зображення оманливої картини для жертв та інших осіб. Єдиною спільною рисою, яку мають торговці людьми, є злочинні наміри та прагнення отримати фінансову вигоду від продажу та експлуатації людей. Деякі торговці людьми змушують своїх жертв бути співучасниками злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми⁴⁶.

⁴⁰ «III Дублінський регламент (Регламент № 604/2013) встановлює критерії для визначення держави-члена ЄС, відповідальної за розгляд заяви про надання притулку. Якщо виявиться, що інша держава-член, крім тієї, в якій зараз проживає заявник, несе відповідальність за обробку заяви, заявник, як правило, буде направлений (назад) до цієї держави-члена ЄС. У випадках, коли жертва була експлуатована в першій державі-члені ЄС, де він/вона просив (-ла) притулку, повернення до держави-члена для неї може бути травматичним, хоча відповідно до Дублінського регламенту така особа повинна бути направлена туди»; Європейська міграційна мережа (ЄММ) (2014 р.), [Ідентифікація жертв торгівлі людьми в міжнародному захисті та процедури примусового повернення](#), березень 2014 р., с. 13. Перехресне посилання на розділи про мігрантів та уразливість. У III Дублінському регламенті надаються гарантії для неповнолітніх, а в статті 6 зазначається, що «При оцінюванні найкращих інтересів дитини держави-члени повинні тісно співпрацювати між собою і, зокрема, належним чином враховувати наступні фактори... с) належна увага безпеці та охороні, зокрема, якщо існує ризик того, що неповнолітня особа є жертвою торгівлі людьми».

⁴¹ Див. УНЗ ООН (2021 р.), [Світовий звіт щодо торгівлі людьми за 2020 р.](#), розділ 5 «Про використання торговцями людьми інтернету», сс. 117–128. Кіберзлочини — це «злочини, вчинені з використанням комп'ютерних мереж і пристроїв, наприклад, коли злочинці використовують їх для полювання на дорослих і дітей, а також для торгівлі та/або експлуатації, але при цьому конкретний комп'ютер або мережа не є об'єктом атаки»; див. NG.org (без дати), [Закон про злочини в інтернеті та кіберпросторі](#). Ці злочини не знають кордонів, як фізичних, так і віртуальних, завдають серйозної шкоди й становлять цілком реальні загрози жертвам по всьому світі; див. також, [Інтерпол](#) (без дати).

⁴² Макденіел Дж., Стонард К.І. (ред.) і Кокс Д.Дж. (ред.) (2020 р.), [Розвиток транснаціональної політики](#), Лондон: Routledge.

⁴³ Чертофф М., (2017 р.), [Позиція державної політики щодо темної мережі](#), Журнал кіберполітики 2(1), сс. 1–13.

⁴⁴ Це стосується ключових торговців людьми, а також інтернет-компаній і чатів, веброзробників, інтернет-провайдерів і користувачів.

⁴⁵ «У порівнянні з традиційними доказами (наприклад, паперовими документами, зброєю, підконтрольними речовинами), при роботі з цифровими доказами виникають виняткові труднощі з їхньою аутентифікацією через обсяг наявних даних і швидкість (з якою вони створюються і передаються), а також нестійкість (тобто вони можуть швидко зникнути, будучи перезаписаними або видаленими) і нестійкість (тобто, ними можна легко маніпулювати, змінювати або пошкодити)». Джерело: УНЗ ООН (2019 р.), [Серія модулів університетського елементу ініціативи «Освіта задля правосуддя» \(Е4J\): кіберзлочини, модуль 4: вступ до цифрової криміналістики](#).

⁴⁶ УНЗ ООН (2020 р.), Жінки - та дівчинки-жертви торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в ролі відповідачів: узагальнення судової практики.

Існують численні можливі сценарії торгівлі людьми:

- Торговці людьми можуть діяти окремо, або в малих чи великих організованих злочинних мережах;
- Вони можуть здійснювати торгівлю жертвами всередині країни, транснаціонально або онлайн за допомогою інтернету (кіберторгівля людьми), чи комбінувати такі види торгівлі людьми (див. [кіберторгівля людьми](#); [використання торговцями людьми інтернету](#); [використання торговцями людьми даркнету](#); [кіберторгівля людьми з метою сексуальної експлуатації](#)); та/або
- Жертви можуть знати своїх торговців людьми особисто, наприклад, вони можуть бути членами сім'ї (в тому числі, батьками, дядьками, тітками), коханцями або подружжям, друзями, роботодавцями, колегами, сусідами або іншими знайомими.

Жертвам особливо важко змиритися з усвідомленням того, що співучасником їхньої торгівлі була людина з їхньої родини, яка має обов'язок піклуватися про них або іншим чином їм близька. У деяких випадках вони можуть ніколи не здогадатися, що людина, яку вони люблять або сподівалися, що добре її знають, має відношення до випадку торгівлі людьми щодо них. Відсутність розуміння того, ким є особа торговця людьми, або повного обсягу мережі торгівлі людьми може загрожувати тим, що жертви залишатимуться в контакті з торговцями людьми або їхніми соратниками, а також ненароком можуть розкрити своє становище та місцезнаходження торговцям людьми.

- **Жертви можуть взагалі не знати торговців людьми, або вони можуть зустрітися лише з одним або двома членами ширшої мережі.** Торговці людьми, як правило, слідкують за тим, щоби не розкривати жертвам свої справжні імена, особисті дані та місцезнаходження, наприклад: приховують адреси місць їхнього утримання, переміщують їх із зав'язаними очима до іншого місця, дезорієнтують їх, подорожують вночі або змушують їх вживати наркотики чи алкоголь у певні моменти, щоби їх сприйняття було розмитим. Вони можуть навмисно давати жертвам неправдиву інформацію, забезпечуючи, щоби будь-які дані, яких вони матимуть змогу надати пізніше правоохоронним органам або іншим фахівцям, не викликали довіри.
- **Жертви можуть ніколи не побачити інших членів мережі торгівлі людьми або, навіть, не знати про їхнє існування протягом усього часу перебування в ситуації торгівлі людьми або експлуатації.**
- **В інших випадках жертви можуть бачити ширшу мережу, в якій працює торговець людьми, з самого початку дії ситуації торгівлі людьми або експлуатації.** Жертви можуть послідовно зустрічатися з різними торговцями людьми, як у межах первинної мережі торгівлі людьми, так і через «продаж» іншим торговцям людьми. У деяких випадках торговці видають себе за **рятувальників**, які можуть допомогти жертвам втекти від поточної ситуації з торгівлею людьми, щоби увійти до них у довіру та забезпечити їхню згоду на подальшу торгівлю людьми.

Надзвичайно важливо розуміти складні компоненти операцій і мереж торгівлі людьми, враховуючи всі можливі зв'язки та відносини з метою забезпечення довгострокової безпеки жертв та успіху розслідувань у кримінальних справах (див. [розслідування злочинів торгівлі людьми](#)).

5.5 Хто є жертвами торгівлі людьми?

Жертвами торгівлі людьми можуть стати дорослі та діти будь-якої національності, культури, релігії, соціально-економічного становища, етнічної приналежності, віку чи статі. Єдиною особливістю, яка є спільною для всіх жертв торгівлі людьми, є їхня специфічна вразливість перед торговцями людьми в той час, коли вони стають мішенню та об'єктом торгівлі людьми.

Торговці людьми активно шукають людей, що мають одну або декілька вразливостей, яких вони можуть використовувати, аби зробити їх мішенню для продажу та якомога легше використовувати для отримання прибутку (див. [уразливості](#)). Вони досягають цього шляхом вербування, транспортування, передачі, приховування або отримання осіб, застосування погроз чи сили, або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або станом уразливості, або через надання чи отримання виплат чи пільг для досягнення згоди від особи, що здійснює контроль над іншою особою, з ціллю експлуатації⁴⁷.

5.6 Уразливості жертв торгівлі людьми, які передують торгівлі людьми

Дорослі та діти будь-якого соціально-економічного походження можуть стати жертвами торгівлі людьми. До того як стати об'єктом торгівлі людьми жертви могли зростати в любові та піклуванні, мати доступ до середньої та вищої освіти або займатися професійною діяльністю. Однак вихідці з середовища, де панували злидні, бідність і негаразди переважають серед жертв торговців людьми, оскільки таке становище часто є умовою для комбінації пов'язаних вразливостей, які посилюють ризики торгівлі людьми⁴⁸.

Через бідність сім'ї можуть не мати можливості утримувати вдома дітей і молодих людей, змушуючи їх шукати альтернативне житло, піклування та освіту або оплачувану роботу⁴⁹. Багато (не всі) жертв пережили несприятливі ситуації в дитинстві, наприклад: відсутність батьківської опіки та/або жорстоке поводження, зневагу, домашнє насильство, сексуальне насильство або залежність від психоактивних речовин у своїй сім'ї або перебування в умовах сучасних форм дитячого рабства. Це може зробити їх уразливими до обману та маніпуляцій з боку торговців людьми, які обіцяють їм краще життя, любов, стабільність або перспективи в освіті чи працевлаштуванні. Крім того, існує ризик того, що в людей, які зіткнулися з негараздами та травмами в дитинстві, можуть розвинутися труднощі з психічним здоров'ям та/або проблеми залежності від речовин, що може призвести до подальших ризиків повторного попадання в ситуацію торгівлі людьми⁵⁰.

Уразливість через сімейне оточення

Жертви торгівлі людьми можуть бути вразливими через своє сімейне становище або минуле.

- **Жертвам може бракувати сімейного захисту, необхідного для захисту їх від торговців людьми в патріархальних суспільствах.** Це може стосуватися жінок і дітей, які позбавлені істотного сімейного захисту, що забезпечується чоловіками в їхній сім'ї, наприклад, батьком, чоловіком, дядьком або братом⁵¹.

⁴⁷ Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 3(а).

⁴⁸ Райт Е. (2017 р.), [Бідність та її внесок у торгівлю людьми](#), Проект «Борген»; див. також «Кожна дитина, захищена від торгівлі людьми» (без дати), [Торгівля дітьми, експлуатація та рабство](#), ЕСПАТ УК; Шведський департамент глобального розвитку (2003 р.), [Бідність і торгівля людьми: стратегія боротьби з торгівлею людьми через міжнародне співробітництво в галузі розвитку](#), Департамент глобального розвитку.

⁴⁹ Детальніше про бідність та Цілі сталого розвитку ООН можна дізнатися в [Центрі сталого розвитку](#) Джеффри Д. Сакса при Колумбійському університеті.

⁵⁰ «Сільверміст» (2018 р.), [Зв'язок між дитячою травмою та залежністю в дорослому віці](#); див. також Тетчер Т. (2020 р.), [Дитяча травма та залежність](#), Хайленд Спрінгс, 15 липня 2020 р.

⁵¹ «Уразливість, викликана подружньою невірністю, алкоголізмом, домашнім насильством, залишенням сім'ї чоловіком і розлученням, збільшує ризик для жінок стати об'єктом торгівлі людьми». Д'Кунья Дж. (2002 р.), [Торгівля людьми: гендерна та правозахисна перспектива](#); «Послаблення або руйнування механізмів захисту громади та сім'ї в таборах для біженців та переміщених осіб робить жінок і дівчинок особливо вразливими, залишаючи їх сприйнятливими до «фізичних і сексуальних нападів, зґвалтування, домашнього насильства та сексуальних домагань, збільшеного числа випадків побиття серед подружніх пар та зґвалтування в шлюбі». ЮНІФЕМ (Жіночий фонд ООН) (2002 р.), [Боротьба з торгівлею жінками та дітьми: гендерні та правозахисні принципи](#).

- **Жертви можуть бути продані власними членами сім'ї** – навмисно, або після того, як вони мимоволі стали співучасниками процесу торгівлі людьми. Жінки й дівчинки можуть бути продані членами своєї сім'ї з метою примусового шлюбу. Майже половина виявлених випадків торгівлі дітьми починається за участі когось із членів сім'ї дитини⁵².
- **Накладення боргової кабали на цілі сім'ї може бути дуже важливим у справах торгівлі людьми** (див. [боргова кабала](#)). Сім'ї, які мають борг, можуть бути примушені або переконані відправити члена їхньої сім'ї до торговців людьми, щоби погасити борг. У деяких випадках місцеві громади можуть **«ганьбити»** або погрожувати цілим сім'ям через їхні борги. Це може призвести, наприклад, до того, що торговці людьми забирають дітей або молодих людей із сім'ї *«на роботу»*, або жінок і дівчинок для примусового шлюбу, щоби *«погасити борг»*. Принцип боргової залежності є сильним інструментом, адже жертви часто відчувають себе зобов'язаними сплачувати борги торговцям людьми за себе й свої сім'ї протягом багатьох років після виходу з-під їхнього прямого контролю⁵³. Це може посилити ризик подальшої торгівлі людьми, в тому числі з боку нових злочинців, які маніпулюють ними через їхній страх не бути в змозі виплачувати борг.
- **Торгівля декількома поколіннями є ризиком у будь-якій сім'ї, яка стане вразливою до торгівлі людьми, якщо залишиться без захисту та підтримки.** Цілі покоління членів сім'ї можуть бути продані, якщо їхня сім'я утримується торговцями людьми в борговій кабалі, або в ситуаціях, коли торговці людьми можуть успішно протягом десятиліть *«зловживати становищем вразливості»* сім'ї (див. [боргова кабала](#)). Наприклад, члени жіночої статі з різних поколінь однієї родини можуть бути продані з метою сексуальної експлуатації⁵⁴.
- **Ситуації насильства, залежності від психотропних речовин або кризисних проявів у сім'ях можуть зробити жертв уразливими до маніпуляцій та/або примусу з боку торговців людьми** (див. [послуги у сфері охорони здоров'я](#)). В умовах такого сімейного середовища може виникнути уявлення про те, що торговець людьми уособлює вихід із такого середовища або, якщо порівнювати, більш безпечний варіант.
- **Ситуації, в яких дорослі або діти перебувають під занадто сильною опікою сім'ї або з інших причин не мають досвіду життя поза сім'єю чи в інших відносинах, можуть зробити їх мішенню для обману й вербування з ціллю торгівлі людьми.**

⁵² Співпраця щодо даних з протидії торгівлі людьми (СДПТЛ) (2017 р.), [Короткий огляд даних з протидії торгівлі людьми: члени сім'ї залучені майже в половині випадків торгівлі дітьми. 8 грудня 2017 р.](#)

⁵³ «Роботодавець або контролер буде використовувати різні тактики, щоби заманити жертву в нескінченний цикл боргу, який може бути ніколи не погашений і, навіть, може бути переданий їхнім сім'ям. Бідність, погрози, насильство, стеження та ув'язнення використовуються для того, щоби переконатися, що вони не можуть вирватися або отримати допомогу. Боргова кабала також може бути вагомим фактором торгівлі людьми. Жертвам може бути запропонована робота за кордоном із «безкоштовним» транспортом, або вони можуть позичити гроші у роботодавця/контролера для переїзду та оплати за пошук роботи. Після прибуття, вони дізнаються, що роботи або не існує, або це не те, що пропонувалося спочатку, і опиняються в пастці, намагаючись погасити борг». Управління по боротьбі з бандитизмом і зловживанням працею (без дати), [Торгівля людьми, примусова праця та боргова кабала](#).

⁵⁴ «Хронічна безпритульність із покоління в покоління та інституціоналізація проблеми корінних жінок як «повій» — це дві причини серед безлічі прикладів дискримінації, які затягують корінних жінок і дівчинок у пастки проституції та секс-торгівлі». Національний центр ресурсів з питань домашнього насильства (2020 р.), [Колонізація, безпритульність, а також проституція та секс-торгівля корінними жінками](#); «Інші помітні тенденції, характерні для Британської Колумбії в 2013 році, охоплюють: збільшення торгівлі поколіннями азіатських та корінних жінок і дівчинок. Як ККПЛ (*прим. лер.* Канадська королівська кінна поліція), так і деякі інформатори, зазначають, що важко досягти співпраці з азіатськими підозрюваними у торгівлі людьми. Пояснення такого небажання складається з багатьох елементів, але воно передбачає поєднання культурних цінностей, що базуються на честі й обов'язку забезпечувати сім'ю, та прийняття за залежне торгівлі людьми, частково, через збільшення торгівлі поколіннями людей». Див. Канадський жіночий фонд та Робоча група з питань торгівлі жінками в Канаді (2013 р.), [Оцінка секс-торгівлі людьми](#).

► **До громад із більш високим ризиком торгівлі людьми належать ті, що мають будь-яку з наступних ознак:**⁵⁵

- Населення, яке зазнає маргіналізації, дискримінації або стигматизації в суспільстві, наприклад, особи, що належать до національних меншин;
- Передісторія суспільної травми та культурних втрат⁵⁶;
- Високі показники негативного дитячого досвіду в населення;
- Відсутність офіційної реєстрації факту народження;
- Значний рівень бідності та злиднів;
- Небезпечні та неякісне житло та інфраструктура;
- Брак доступу до працевлаштування, зокрема довгострокове безробіття поколінь або залежність від програм соціальної допомоги та/або високий рівень тіньової зайнятості й зайнятості без дотримання прав робітника;
- Високий рівень незахищеності від насильства (прямого та/або непрямого), зокрема насильства в сім'ї, інтимних партнерів, групового насильства тощо;
- Високі показники залежності від речовин;
- Низький рівень присутності місцевої поліції або правоохоронних органів для захисту населення та служби йому;
- Приплив тимчасової, багатой на готівку робочої сили, наприклад, до нафтодобувної галузі промисловості⁵⁷.

⁵⁵ Особи, які належать до національних меншин, особливо вразливі до торгівлі людьми. На чотирьох сайтах, де в рамках звіту проводилося опитування в Сполучених Штатах і Канаді, в середньому 40% жінок, які беруть участь у секс-торгівлі людьми, ідентифікували себе як індіанки/корінні жительки Аляски або представниці корінних народів Північної Америки. «Корінні жінки частіше відчувають насильницьку віктимізацію, ніж будь-яке інше населення Сполучених Штатів». Центр досліджень політик при Національному конгресі індіанців (2016 р.), [Торгівля людьми та сексом: тенденції та реакції на індіанських територіях](#), с. 7. «Майже всі дослідження зосереджені на секс-торгівлі корінними жінками та дітьми, але чоловіки, швидше за все, не є виключенням, а секс-торгівля, імовірно, не є єдиним видом торгівлі людьми, що відбувається в місцевих громадах... Модель та призма втручання з інформуванням корінних жителів матимуть вирішальне значення для проведення досліджень та успіху програм, політик та організацій». Центр досліджень політик при Національному конгресі індіанців (2016 р.), [Торгівля людьми та сексом: тенденції та реакції на індіанських територіях](#), с. 13; Див. також Чодрі Н.М. (2017 р.), [Торгівля індіанськими жінками](#), бакалаврські дисертації та фахові папери, 171; «Глибока та всебічна бідність у поєднанні з дискримінацією, в якій проживає більшість ромського населення, та численні погіршення рівня життя, житла та гідної інфраструктури (її відсутності), від чого вони страждають, роблять їх вразливими до торгівлі людьми. Відсутність реєстрації актів цивільного стану, явище, характерне для найбільш виключених частин ромських громад, також робить ромських дітей особливо вразливими до торгівлі людьми. Відсутність реєстрації актів цивільного стану полегшує торговцям людям вербування жертв, а також перешкоджає державним органам у їхніх спробах ідентифікувати особу дітей, яких перевозять через кордони. Соціальним працівникам або органам поліції важко виявити, чи є особа, яка супроводжує дитину, одним із його батьків або опікуном, якщо вони не мають засобів ідентифікації. Відсутність офіційної реєстрації також ускладнює національним органам влади збір достовірної інформації щодо характеру та частоти випадків торгівлі людьми серед ромських громад, і дітей зокрема. Відсутність реєстрації актів цивільного стану для багатьох ромів, в тому числі багатьох дітей, також означає, що ці особи потрапляють за межі мережі захисту державних служб соціальної підтримки». Див. Центр вивчення демократії (2015 р.), [Торгівля дітьми серед вразливих ромських громад: результати порівняльного дослідження в Австрії, Болгарії, Греції, Італії, Угорщині, Румунії та Словаччині](#). «Важко сказати, скільки жінок і дівчинок стають об'єктом торгівлі людьми з Нігерії, в Нігерію та всередині країни, оскільки немає достовірних даних. Однак Нігерія регулярно значиться як одна з країн із великою кількістю жертв торгівлі людьми закордоном, особливо в Європі, з жертвами, виявленими приблизно в кожній шостій країні по всьому світу, за даними Управління державного департаменту США з моніторингу та боротьби з торгівлею людьми. Більшість нігерійських жертв торгівлі людьми в Європі прибувають зі штату Едо, як правило, через Лівію. MOM підрахувала, що 80% жінок і дівчинок, які прибували з Нігерії, були потенційними жертвами торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації». Див. Human Rights Watch (2019 р.), [«Ти молишся про смерть»: торгівля жінками та дівчинками в Нігерії](#). Торгівля нігерійськими жінками та дівчинками до Європи почалася в 1980-х роках і тривала без зупинки десятиліттями.

Див. також ЮНІКРІ (Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН із питань міжрегіональної злочинності та правосуддя) (2003 р.), [Торгівля нігерійськими дівчинками до Італії](#). У США приблизно три чверті всіх жертв торгівлі жінками — це жінки не білої раси. «Жінки та дівчинки не білої раси також можуть зіткнутися з додатковими бар'єрами при отриманні підтримки та доступу до правосуддя. Ті, хто пережили торгівлю людьми, можуть боятися або не довіряти поліції, або вони можуть виявити, що служби не пропонують їм культурно значущу допомогу. Багато постраждалих осіб не повідомляють про злочин органам влади і не звертаються по допомогу через соціальну або географічну ізоляцію, расизм, соціальні стигми або мовні бар'єри». Вони часто проживають у криміногенних районах і в умовах бідності та дискримінації протягом поколінь, зазнаючи постійної вразливості до торгівлі людьми. Див. Рада Білого дому з питань жінок і дівчинок (2014 р.), [Жінки та дівчинки не білої раси: вирішення проблем та розширення можливостей](#), с. 37

⁵⁶ Історична травма описується як «кумулятивна емоційна та психологічна рана протягом усього життя та поколінь, що походить від групових травматичних переживань великого обсягу». Див. Брейв Харт М.Ю. (2003 р.), [Історична реакція на травми серед корінних народів та її зв'язок зі зловживанням забороненими речовинами: приклад народу лакота](#), Журнал психотропних препаратів, 35(1), сс. 7–13; «Культурна втрата описується як втрата людиною культури, як правило, через зміну навколишнього середовища». Див. Холл Л.Е. (2005 р.), Культурна втрата, в: [Словник полікультурної психології: питання, поняття та концепції](#), т. 1, с. 44.

⁵⁷ Центр досліджень політик при Національному конгресі індіанців (2016 р.) [Торгівля людьми та сексом: тенденції та реакції на індіанських територіях](#), с. 4.

Уразливість через маргіналізацію та дискримінацію всередині громад

Жертви торгівлі людьми можуть насамперед зазнавати дискримінації або бути маргіналізованими з багатьох причин, включно через їхню расу⁵⁸, стать⁵⁹, касту⁶⁰, етнічну приналежність⁶¹, культуру⁶², релігію⁶³, сексуальну орієнтацію⁶⁴, низьке соціально-економічне становище або складні соціально-економічні обставини⁶⁵, боргове навантаження⁶⁶ та/або зв'язки зі злочинністю, проституцією або через залежність від речовин⁶⁷. Маргіналізація та дискримінація часто супроводжуються перешкодами для рівного доступу до захисту з боку правоохоронних органів, а також доступу до кримінального правосуддя, освіти, навчання й можливостей працевлаштування. Це може призвести до поєднання вразливостей, яких можуть ефективно використовувати торговці людьми (див. [соціальна інклюзія](#)). Наприклад:

- ▶ Жертви можуть мати когнітивні проблеми, проблеми з психічним здоров'ям, інвалідність або хвороби, які можуть бути табуованими в певних культурах або призвести до дискримінації та стигматизації в певних громадах і, відповідно, підвищити їхню вразливість до торгівлі людьми⁶⁸.
- ▶ Деякі жертви в патріархальних громадах потерпають від стигматизації з боку їхніх сімей і громад, оскільки їх асоціюють із так званою «безчесною» поведінкою, що кидає виклик патріархальним нормам. Це особливо стосується жінок і дівчинок, але також може стосуватися й чоловіків і хлопчиків, які не вписуються в структури патріархату через те, як сприймають їхнє ставлення й поведінку. Поняття «безчестя» може призводити до погроз або дій щодо так званого вигнання через «безчестя» чи вбивства та може посилювати вразливість людини до торгівлі людьми⁶⁹.

⁵⁸ Гутьєррес Чонг Н. (2014 р.), [Торгівля людьми та секс-індустрія: чи має значення етнічна приналежність та раса?](#), Журнал міжкультурних досліджень, 35(2); див. також «[Расові виміри торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#)» (2001 р.), Всесвітня конференція проти расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості.

⁵⁹ ICAT (2017 р.), [Гендерні виміри торгівлі людьми: короткий випуск 4](#); ОСП/КПТЛ ОБСЄ (2021 р.), [Застосування гендерно чутливих підходів у боротьбі з торгівлею людьми](#).

⁶⁰ Далла Р.Л. та ін. (2020 р.), [Структурні вразливості, суб'єктність особистості та каста: дослідження секс-торгівлі дітьми в сільській місцевості Індії](#), Насильство та жертви, 35(3), сс. 307–330.

⁶¹ Гутьєррес Чонг Н. (2014 р.), [Торгівля людьми та секс-індустрія: чи має значення етнічна приналежність та раса?](#), Журнал міжкультурних досліджень, 35(2). Див. також [Расові виміри торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#) (2001 р.), Всесвітня конференція проти расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості.

⁶² Бокс Г. (без дати), [Торгівля людьми та меншини: уразливість, посилена дискримінацією](#), Тематичний дослідницький дайджест: права меншин.

⁶³ Там само. Див. також: Держдепартамент США (2016 р.), [Звіт про торгівлю людьми за 2016 р.](#), сс. 20–21.

⁶⁴ Лілі М. (2013 р.), [Секс-торгівля ЛГБТ-молоддю](#), Пошук випадків торгівлі людьми; див. також: Мартінес О., Келле Г. (2013 р.), [Секс-торгівля ЛГБТ-особами: заклик до надання послуг, проведення досліджень і дій](#), м. Чикаго: Новини міжнародного права, 42(4); див. також: Держдепартамент США (2016 р.), [Звіт про торгівлю людьми за 2016 р.](#), с. 20.

⁶⁵ ЮНІСЕФ США (2017 р.), [Що підживлює торгівлю людьми?](#); див. також: Американські католицькі сестри проти торгівлі людьми (2016 р.), [Бідність і торгівля людьми](#).

⁶⁶ Генеральна Асамблея ООН (2016 р.), [Доповідь Спеціального доповідача про сучасні форми рабства, зокрема його причини та наслідки](#), 4 липня 2016 р., A/HRC/33/46, п. 8; див. також: уряд Швеції (2003 р.), [Бідність і торгівля людьми: стратегія боротьби з торгівлею людьми через шведське міжнародне співробітництво в галузі розвитку](#), Департамент глобального розвитку.

⁶⁷ Мешелемай Дж.К.А. та Лінч Р.І. (2019 р.), [Причини та наслідки торгівлі людьми: порушення прав людини](#). Див. розділ 5 «Перетворення наркотиків на зброю».

⁶⁸ Проект «Polaris» (2018 р.), [Особі з інвалідністю можуть зіткнутися з підвищеним ризиком торгівлі людьми](#); див. також Women Enabled International, Disability Rights International та УВКПЛ (2019 р.), [Подання до Комітету з ліквідації дискримінації проти жінок стосовно розробки загальної рекомендації щодо проблеми торгівлі жінками та дівчинками в умовах глобальної міграції](#), 14 лютого 2019 р. До осіб з інвалідністю належать ті, хто має тривалі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які у взаємодії з різними бар'єрами можуть перешкоджати їхній повній та ефективній участі в суспільстві нарівні з іншими. Генеральна асамблея ООН (2007 р.), [Конвенція про права людей з інвалідністю](#), 24 січня 2007 р., A/RES/61/106, ст. 1.

⁶⁹ Фетерсон Г. (1994 р.), [Стигма повії: жіноче безчестя і чоловіча недостойність](#), Social Text, 37, с. 39.

- ▶ **Люди з ЛГБТІ-спільноти є особливо вразливими до ситуацій торгівлі людьми, адже вони зустрічаються з дискримінацією та переслідуваннями в багатьох країнах саме через свою ідентичність або сексуальну орієнтацію⁷⁰.** Торговці людьми можуть робити їх своєю мішенню саме тому, що люди з ЛГБТІ-спільноти обмежені в можливості працевлаштування, і можуть зазнавати маргіналізації та соціального виключення⁷¹. Упередження та дискримінація також можуть серйозно перешкоджати доступу жертв торгівлі людьми з ЛГБТІ-спільноти до ідентифікації, захисту та підтримки й погіршувати їхню якість⁷².
- ▶ **Борги та боргова кабала можуть призвести до маргіналізації окремих осіб і цілих сімей у громадах, що може бути використано торговцями людьми для вибору жертв** (див. [боргова кабала](#); [уразливості](#)).
- ▶ **У деяких культурах громади можуть стигматизувати та виганяти з громади дорослих і дітей через те, що їх вважають пов'язаними з чаклунством, надприродними силами чи фольклором⁷³.**
- ▶ Правоохоронці та надавачі послуг повинні співпрацювати з експертними організаціями громадянського суспільства та [лідерами з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми](#), з метою посилення зусиль з ідентифікації жертв та адаптації послуг з надання допомоги для задоволення унікальних потреб усіх жертв торгівлі людьми, які є маргіналізованими та страждають від дискримінації..

Уразливість через стан здоров'я, травми та інвалідність⁷⁴

Жертви можуть мати вже існуючі психічні або фізичні порушення здоров'я, хвороби та стани, якими можуть скористатися торговці людьми⁷⁵. У деяких випадках жертви торгівлі людьми мають труднощі з навчанням, через що вони можуть бути менш здатними оцінювати та зважувати ризики для себе з боку інших⁷⁶ (див. [Протокол НМВ](#)).

⁷⁰ «Хоча торгівля людьми впливає на всі демографічні групи людей, однак люди з ЛГБТ+ спільноти є беззаперечно вразливими, зокрема до переслідувань за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, дискримінації на робочому місці та проблем доступу до мови. Справді, торговці людьми часто полюють за характерними рисами, що непропорційно притаманні спільноті ЛГБТ+, а саме: відсутність сильних мереж підтримки, фінансові труднощі, досвід насильства та загальна соціальна маргіналізація. До інших груп, найбільш уразливих до торгівлі людьми в усьому світі, відносяться безхатьки, молоді люди, які перебувають у прийомній сім'ї, та залучені до проституції; кожна з цих категорій також містить непропорційно більше людей із ЛГБТ+ спільноти. Наприклад, у Сполучених Штатах [приблизно 40%](#) безпритульної молоді — із спільноти ЛГБТ+». Сгарро К. (2020 р.), [Поза законом: викриття глобальної торгівлі ЛГБТК-молоддю](#); Юридичний виконавчий інститут «Thomson Reuters», 18 червня 2020 р.; див. Моралес О. (без дати), [ЛГБТК+ жертви торгівлі людьми](#), МОМ; див. також Буклі А., Ренц Ф. (2019 р.), [Деконструювання жертви секс-торгівлі з-поміж лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, квірів й інтерсекс-людей: небезпека, винятковість і напруженість між релігією та сексуальністю](#), Міжнародний огляд віктимології, 25(1), сс. 71–90; Управління у справах жертв злочинів, Центр технічної допомоги та навчання (без дати), [Жертви ЛГБТК](#).

⁷¹ «Трансгендерні особи зустрічаються з безліччю виняткових перешкод у своєму повсякденному житті. Нерідкі випадки, коли трансгендерні люди, особливо молодь, стикаються з осудом членів сім'ї та друзів після розкриття свого статусу. Життєво необхідні ресурси та можливості, як-от фінансова підтримка та доступ до медичної допомоги, можуть бути відмінені. Крім того, трансгендерні особи часто піддаються повсюдному жорстокому поводженню і насильству, що іноді змушує їх захищатися. Такі реалії наражають трансгендерних людей на високий ризик стати мішенню торговців людьми. Обмежений доступ до послуг у сфері охорони здоров'я, безробіття та напружені стосунки з правоохоронними органами є лише верхівкою великого та важкого айсбергу таких перешкод. Історії, якими діляться люди, які пережили ці труднощі, ілюструють, як часто вони опиняються у безвиході. Фінансова нестабільність є одним з основних факторів, пов'язаних із поширеною безпритульністю, що впливає на трансгендерне населення». Проект «Polaris» (2017 р.), [Виняткові перешкоди ставлять трансгендерних людей під загрозу торгівлі людьми](#), 10 березня 2017 р.

⁷² Департамент Державного управління США з моніторингу та протидії торгівлі людьми (2014 р.), [Уразливість ЛГБТ-осіб до торгівлі людьми: інформаційний бюлетень](#); Джеймс С.І., Герман Дж.Л., Ренкін С., Кейслінг М., Моттет Л., Анафі М. (2016 р.), [Звіт про опитування трансгендерних осіб у США у 2015 році](#). м. Вашингтон, округ Колумбія, Національний центр трансгендерної рівності; Дюберлі Ф. (2016 р.), [Торгівля людьми та досвід постраждалих осіб з-поміж латиноамериканських трансгендерних іммігрантів](#); Томашевич М.Л. (2018 р.), Секс-торгівля трансгендерною та гендерно невідповідною молоддю в США.

⁷³ Нейгел Л.І., Овасаноїє В. (2016 р.), [Із острахом до темряви: використання чаклунства для контролю над жертвами торгівлі людьми та підтримки вразливості](#), Південно-західний правовий огляд 45, 561.

⁷⁴ «Є кілька факторів, які роблять людей з інвалідністю вразливими до торгівлі людьми: люди з інвалідністю часто покладаються на інших у своїх базових потребах. Як наслідок, такі доглядальники мають можливості робити їх об'єктом торгівлі людьми. Люди з інвалідністю можуть стати покірними і виконувати бажання своїх доглядальників через свою надмірну залежність від них. Така засвоєна реакція створює дисбаланс влади у відносинах з торговцем людьми, навіть, якщо торговець людьми є жорстоким, він здаватиметься нормальним. Люди з інвалідністю можуть бути ізольованими в житті та потребувати дружби й відносин з людьми. Через цю необхідність їх можуть переконати вступати у статеві акти за обіцянку дружби або грошей в якості винагороди. Ізоляція також може ускладнювати або унеможливити контакт людей з інвалідністю з тими, хто міг би їм допомогти». Управління у справах жертв злочинів, Центр технічної допомоги та навчання (без дати), [Жертви з фізичними, когнітивними або емоційними порушеннями здоров'я](#).

⁷⁵ Європейська Комісія (2015 р.), [Дослідження про групи високого ризику щодо торгівлі людьми: підсумковий звіт](#); див. також Правовий центр з питань торгівлі людьми «Pro Vono» (2017 р.), [Інформація про торгівлю людьми з інвалідністю](#).

⁷⁶ До осіб з інвалідністю відносяться ті, хто має тривалі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які у взаємодії з різними бар'єрами можуть перешкоджати їхній повній та ефективній участі в суспільстві нарівні з іншими. Генеральна асамблея ООН (2007 р.), [Конвенція про права людей з інвалідністю](#), 24 січня 2007 р., А/RES/61/106, ст. 1; проект «Polaris» (2018 р.), [Особі з інвалідністю можуть зіткнутися з підвищеним ризиком щодо торгівлі людьми](#); див. також Women Enabled International, Disability Rights International та УВКПЛ (2019 р.), [Подання до Комітету з ліквідації дискримінації проти жінок стосовно розробки загальної рекомендації щодо торгівлі жінками та дівчинками в умовах глобальної міграції](#), 14 лютого 2019 р..

Торговці людьми можуть спеціально полювати на людей з інвалідністю або травмами та експлуатувати їх у вуличному жебрацтві або шахрайстві, використовуючи їхню інвалідність, щоби викликати у інших благодущність або співчуття, а не підозру⁷⁷.

У деяких випадках торговці людьми навмисно калічать жертв або роблять їх інвалідами з метою їхньої експлуатації в різних формах торгівлі людьми. Відомо, що торговці людьми також користуються інвалідністю жертв, щоби зробити їх мішенню сексуальної експлуатації⁷⁸.

Уразливість через залежність від речовин

Залежність від речовин ще до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми може зробити дорослих і дітей дуже вразливими до торгівлі людьми, оскільки це може бути використано для ґрумінгу та вербування в цілях торгівлі людьми, а потім для збереження контролю над жертвами протягом усієї експлуатації. Під час вибору жертви, її ґрумінгу, торгівлі нею та експлуатації, жертву також можуть примушувати або заохочувати до вживання алкоголю, наркотиків та інших речовин, що в результаті робить її залежною від речовин. Таким чином, жертви залишаються під контролем торговців людьми та стають дуже вразливими до загроз, спонукань і наслідків синдрому відміни. Залежність від речовин після закінчення дії ситуації торгівлі людьми означає, що жертви також знаходяться під загрозою майбутнього повторного попадання в ситуацію торгівлі людьми (див. [проблеми зі здоров'ям; ситуації особливої вразливості](#)).

Уразливість через зміну особистих обставин або ситуації

Торговці людьми можуть використовувати будь-яку ситуацію, в якій люди стають ізольованими, незахищеними, а тому знаходяться в групі ризику через раптову або поступову зміну своїх особистих обставин. Це може включати сукупність факторів, наприклад, втрату захисту сім'ї (особливо у випадку з дітьми), зниження рівня безпеки, стабільності та захищеності, втрату житла, багатства, роду занять або професії. У першу чергу в групі ризику знаходяться внутрішньо переміщені особи, особи без громадянства та ті, хто переміщалися/переміщуються змішаними міграційними потоками.

Зміна обставин може бути викликана декількома факторами, серед яких:

- ▶ **Катастрофи природного характеру⁷⁹, як-от землетруси, урагани, повені, цунамі, екологічні катастрофи⁸⁰ та пандемії⁸¹.** Відомо, що торговці людьми полюють на жертв, особливо на дітей і молодь, які залишилися сиротами, безхатками або скаліченими та хворими після такого досвіду (див. [надзвичайний стан](#)).
- ▶ **Війни, збройні конфлікти та насильство в громаді⁸²:** Торговці людьми можуть вербувати та експлуатувати жертв під час конфліктів і вивозити їх із зон бойових дій, таборів для біженців, притулків і лікарень. Сюди відноситься примусове вербування дітей-солдатів, а також усі інші форми торгівлі людьми.

⁷⁷ Див. «Від тих, кого змушують жебракувати, вимагають віддавати свої заробітки експлуататорам; вони, зазвичай, зазнають знущань, якщо не виконають поставлених їм завдань у зборі грошей. Діти, які змушені жебракувати, зазнають серйозних порушень своїх прав, і часто піддаються жорсткому фізичному, психологічному та емоційному насильству. У деяких випадках жертв навмисно калічать або у них забирають одяг чи взуття, щоби викликали більше жалості. Торговці людьми навмисно обирають мішенню матерів із дітьми або осіб із видимими порушеннями здоров'я». Anti-Slavery International (2014 р.), [Торгівля людьми для примусової злочинної діяльності та жебрацтва в Європі: пошукове дослідження та приклади належної практики](#), с. 68.

⁷⁸ Рейд Дж.А. (2016 р.), [Торгівля дівчинками з інтелектуальною інвалідністю задля сексуальної експлуатації: пошукове дослідження з використанням різних методів](#); див. також Центр досліджень жертв (2018 р.), [Жертви торгівлі людьми з інвалідністю або психічними захворюваннями](#); Правовий центр з питань торгівлі людьми (без дати), [Інформаційний лист: торгівля людьми з інвалідністю в США](#).

⁷⁹ Engage together (без дати), [Стихійні лиха та торгівля людьми](#).

⁸⁰ MOM (2016 р.), [Зв'язок зміни клімату та торгівлі людьми](#).

⁸¹ Щодо подальшого впливу пандемії на торгівлю людьми див. БДІПЛ та ООН Жінки (2020 р.), [Реагування на виникаючі тенденції в сфері торгівлі людьми та наслідки пандемії COVID-19](#), 30 липня 2020 р.

⁸² УНЗ ООН (2019 р.), [Торгівля людьми в умовах збройного конфлікту, 2018 рік](#); див. також УНЗ ООН (2018 р.), [Боротьба з торгівлею людьми в конфліктних ситуаціях: тематична стаття](#).

- **Переслідування, тортури та інші серйозні порушення прав людини можуть призвести до втечі людей із країни громадянської належності, що зробить їх вразливими до торгівлі людьми.** Відомо, що торговці людьми використовують такі ситуації і можуть обманом запропонувати можливості порятунку або надання безпеки жертвам у цій або в іншій країні, діючи в якості посередників або агентів, щоби допомогти їм із транспортуванням, приховуючи злочинний намір торгівлі ними з ціллю експлуатації (див. [мігранти, біженці та шукачі притулку](#); [трудова мігранти](#)).
- **Економічні кризи та рецесія можуть призвести до зростання рівня безробіття та економічної нестабільності, створюючи або загострюючи умови, які роблять людей та громади вразливими до торгівлі людьми⁸³.**

5.7 Особлива вразливість мігрантів і біженців до торгівлі людьми

Дорослі та діти, які змушені покинути свої країни з міркувань особистої безпеки або економічного виживання, часто мають обмежений доступ до мереж, інформації або ресурсів, необхідних для переміщення. Їм також може не вистачати знань та/або можливості доступу до офіційних міграційних процедур, вакансій, можливостей освіти та навчання за кордоном⁸⁴. Тому, вони можуть шукати самі або до них можуть звертатися інші, в тому числі контрабандисти і оманливі торговці людьми, які пропонують їм допомогу.

Важливо розуміти відмінності між «контрабандою» та «торгівлею людьми»:

Міжнародне право визначає контрабанду осіб як забезпечення «незаконного в'їзду особи» в країну «з метою отримання, прямо чи опосередковано, фінансової або іншої матеріальної вигоди»⁸⁵. Іншими словами, *контрабандисти* допомагають людям перетинати кордони непоміченими в обмін на оплату, тоді як *торговці людьми переміщують* людей з одного місця в інше без їхньої вільної та інформованої згоди⁸⁶ та експлуатують їх дорогою та/або в кінцевому пункті призначення⁸⁷ (див. [міжнародне право; правові ресурси; інформована згода](#)). Крім того, контрабанда та торгівля людьми часто перетинаються у випадках подорожей мігрантів⁸⁸.

Хоча контрабанда та торгівля людьми повинні визнаватися як абсолютно різні поняття, усі люди, які залежать від інших через незаконну міграцію, є надзвичайно вразливими до торгівлі людьми. Ключовим фактором є те, що злочинні мережі отримують прибуток від бізнесу, пов'язаного з перевезенням людей, тому під час подорожей мігрантів зв'язки і взаємодії між контрабандистами й торговцями людьми можуть перетинатися. Це може призвести, наприклад, до того, що дорослі та діти починають подорож із контрабандистами, а потім опиняються в руках торговців людьми. Шляхи маршрутів незаконної міграції можуть бути небезпечними для життя, і як торговці людьми, так і контрабандисти, можуть нападати та вчиняти інші акти насильства щодо мігрантів і біженців⁸⁹. Держави зобов'язані ідентифікувати жертв торгівлі людьми та захищати їхні права, в тому числі всіх тих, чий початковий шлях почався з контрабанди.

⁸³ Глобальна група з міграції та УНЗ ООН (2010 р.), [Інформаційний бюлетень про економічну кризу, торгівлю людьми та контрабанду мігрантів](#), травень 2010 р.

⁸⁴ ОБСЄ, [Міграційні маршрути](#).

⁸⁵ Основним правовим інструментом, що регулює питання контрабанди, є [Протокол проти контрабанди мігрантів суходолом, морем і повітрям, прийнятий у 2000 році. Генеральна асамблея ООН, Протокол проти контрабанди мігрантів суходолом, морем і повітрям, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р.

⁸⁶ Важливо усвідомлювати, що згода слідувати за торговцями людьми не є «вільною та поінформованою», якщо *існує загроза або застосування сили, обману, примусу чи зловживання владою або становищем вразливості*.

⁸⁷ Є три принципи відмінності між контрабандою та торгівлею людьми: 1) **Згода**. Контрабанда особи передбачає згоду особи на перевезення її з одного місця в інше. Жертви торгівлі людьми, навпаки, або не погоджуються на переміщення, або унаслідок обману та віроломних обіцянок погоджуються, щоби потім стикнутися з експлуатацією. 2) **Експлуатація**. Контрабанда закінчується в обраному пункті призначення, де контрабандист та особа, яку незаконно транспортували в іншу країну, розходяться. На відміну від цього, торговці людьми експлуатують свою жертву в кінцевому пункті призначення та/або під час подорожі. 3) **Транснаціональність**. Контрабанда завжди передбачає перетин міжнародних кордонів, тоді як торгівля людьми відбувається незалежно від того, чи жертви вивозяться в іншу країну чи переміщуються в межах кордонів однієї країни.

⁸⁸ ICAT (2016 р.), [Яка різниця між торгівлею людьми та контрабандою мігрантів?: випуск № 1](#).

⁸⁹ УНЗ ООН (2018 р.), [Глобальне дослідження питання контрабанди мігрантів](#), сс. 41–42.

Мігранти, біженці та шукачі притулку «в дорозі»

Дорослі та діти, які подорожують у межах змішаних міграційних потоків⁹⁰, можуть потрапити під контроль торговців людьми в будь-який момент своєї подорожі⁹¹.

У міжнародно-правовій площині держави взяли на себе зобов'язання щодо захисту людей, які зазнали транснаціональної торгівлі людьми⁹². Якщо держави не дотримуватимуться своїх зобов'язань щодо прийому вразливих осіб, які претендують на притулок або інші форми міжнародного захисту, на своїй території, то будуть втрачені надзвичайно важливі можливості для ідентифікації дорослих і дітей, які можуть стати жертвами торгівлі людьми. Унаслідок цього загальна втрата важливих кримінальних оперативних даних щодо міжнародної діяльності з торгівлі людьми призводить до безкарності торговців людьми та відкриває їм життєздатні світові маршрути та напрямки.

У будь-якому міграційному контексті дитина без супроводу розглядається як така, що опиняється під безпосередньою загрозою торгівлі людьми та інших форм завдання шкоди, якщо їй не надається належний захист та безпечний догляд протягом будь-якого періоду часу.

Наступні фактори ще більше підвищують уразливість мігрантів і біженців⁹³, а тому сприяють інтересам торговців людьми:

- **Дорослих і дітей, які шукають притулку або не мають безпечного імміграційного статусу в країні, в якій вони народилися або проживають, треба вважати такими, що мають більш високий ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.** Незахищений або тимчасовий імміграційний статус часто призводить до ситуацій бідності, злиднів або розміщення в тимчасових таборах чи інших неякісних місцях проживання в незадовільних і небезпечних умовах. У всьому світі багато мігрантів і біженців зазнають суспільної маргіналізації та дискримінації, а також не мають рівного доступу до захисту з боку правоохоронних органів і системи кримінальної юстиції. Люди, які позбавлені доступу до унормування свого імміграційного статусу або зустрічаються з тривалими затримками при спробах врегулювати це питання, не можуть вийти на законний ринок зайнятості, а отже стають особливо вразливими до полювання та вербування торговцями людьми з ціллю всіх форм експлуатації. Діти, які народилися від батьків із нелегальним імміграційним статусом, так само дуже вразливі до торгівлі людьми..
- **Мігранти та біженці часто зазнають ізоляції, коли опиняються за межами країн походження.** Це може бути пов'язано з мовними перешкодами, географічною та культурною дезорієнтацією, відсутністю родичів, друзів або знайомих у новій країні, а також з обмеженнями їхньої свободи пересування та відсутністю доступу до прибуткової зайнятості. Вони часто побоюються національних органів влади в країнах транзиту й призначення; у деяких випадках це обумовлено попереднім досвідом криміналізації, затримання або депортації. Це знижує вірогідність того, що вони звертатимуться по допомогу навіть тоді, коли зазнають порушень прав людини або потрапляють у небезпечні ситуації. Торговці людьми можуть отримувати вигоду від таких побоювань жертви, оскільки ті замовчуватимуть своє реальне становище при зустрічі з прикордонними або

⁹⁰ Змішана міграція відноситься до транскордонних переміщень людей із різними правовими статусами та мотивами подорожей. Сюди входять ті, хто рятується від війни, переслідувань і порушень прав людини, люди, які перебувають у процесі торгівлі людьми з метою експлуатації (і не обов'язково про це знають), а також люди, які шукають безпеки та/або економічних можливостей..

⁹¹ Центр змішаної міграції (без дати), [Що таке змішана міграція?](#)

⁹² Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р. Усього є 159 учасників і 117 підписантів Палермського протоколу, ст. 7 якого вимагає від держав-учасниць розглянути можливість прийняття законодавчих або інших заходів, що дозволяють жертвам торгівлі людьми залишатися на їхній території, «1. На додачу до вжиття заходів відповідно до "належного врахування гуманітарних міркувань і проявлення співчуття"; у Глобальному договорі зазначено, що «ми визнаємо наші спільні обов'язки один перед одним як держави-члени ООН щодо вирішення потреб і проблем одна одної в сфері міграції, а також всеосяжне зобов'язання поважати, захищати та дотримуватися прав людини всіх мігрантів, незалежно від їхнього міграційного статусу, одночасно сприяючи безпеці й процвітанню всіх наших громад». Глобальний договір про міграцію (2018 р.) [Глобальний договір про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію](#), п. 11; див. також Генеральна Асамблея ООН (2016 р.), [Нью-Йоркська декларація для біженців та мігрантів: резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю](#), 3 жовтня 2016 р., A/RES/71/1, п. 41; УВКПЛ ООН (без дати), [Захищаючи права мігрантів, які перебувають у нелегальному становищі](#).

⁹³ Хілі С. (2019 р.), [Сила продовжувати: стійкість і вразливість до торгівлі людьми та інших зловживань серед людей, які подорожують міграційними шляхами до Європи](#), м. Відень, МЦРПМ; див. також Форін Р. та Хілі С. (2018 р.), [Торгівля людьми міграційними шляхами до Європи: усунення прогалин між питаннями міграції, притулку і боротьби з торгівлею людьми](#), м. Відень, МЦРПМ; МЦРПМ (2015 р.), [Орієнтація на вразливі місця: вплив сирійської війни та ситуації з біженцями на торгівлю людьми. Дослідження Сирії, Туреччини, Лівану, Йорданії та Іраку](#), м. Відень, МЦРПМ.

правоохоронними органами, незалежно від того, чи подорожують вони транзитом чи перебувають у країні призначення.

- **Поряд із потребою мати кошти для фізичного виживання, мігранти можуть потрапити в боргову залежність від контрабандистів через отриману допомогу в дорозі, що може призвести до боргової кабали.** Часто сім'ї покладаються на окремих членів своїх сімей, які виїжджають закордон щоби надсилати сім'ям кошти, що є надзвичайно важливими для їхньої підтримки. Суспільні та культурні фактори також можуть викликати страх, що сім'я чи громада сприйматимуть їх за невдах, якщо вони не залишаться закордоном і не досягнуть успіху, як очікувалось. Ці фактори можуть зробити мігрантів і біженців, які є об'єктом контрабанди, особливо вразливими до торгівлі людьми з ціллю експлуатації (див. [боргова кабала; уразливості](#)).

У всьому світі багато мігрантів і біженців, які прагнуть безпеки, залишаються в надзвичайно вразливих умовах, що сприяє безкарності торговців людьми та зміцнює нелегальні міграційні мережі. Це призводить до того, що жертв передають між торговцями людьми та піддають різним формам експлуатації без можливості виявити їх або ідентифікувати як жертв. Тому втрачаються суттєві можливості для захисту та підтримки жертв, а також для отримання кримінальних оперативних даних для проведення розслідування, притягнення до відповідальності та засудження торговців людьми⁹⁴.

Уразливість трудових мігрантів

Вербування обманним шляхом до транснаціональної торгівлі людьми з метою трудової експлуатації насамперед представляє загрозу для мігрантів. Вони можуть використовувати ширші мережі через сім'ю та друзів, кадрові агенції, брокерів, контрабандистів та інших посередників, щоби знайти роботу закордоном та полегшити собі міграцію. Взаємодія з рекрутерами або кадровими агенціями нерідко призводять до ситуацій торгівлі людьми та експлуатації. Урегулювання діяльності кадрових агенцій часто мінімальне або неефективне, що доповнюється складними мережами субпідряду. Міжюрисдикційні виклики також можуть зробити незрозумілими юридичні та фінансові обов'язки сторін⁹⁵.

«Невидимість» деяких сфер зайнятості, де робітники працюють ізольовано з незначним контактом із клієнтами або людьми за межами компаній, як-от при виконанні хатньої роботи, в рибальстві, сільському господарстві та садівництві, є важливим фактором ризику. За відсутності ефективного соціального контролю нерівність сил між роботодавцями та працівниками не зазнає жодних перешкод. Деякі випадки показали, що цей фактор ризику підсилюється правовими нормами або інституційними умовами, які накладають додаткові обмеження на моніторинг таких сфер зайнятості»⁹⁶.

- **Агенції побутового обслуговування, які надають прибиральників, помічників по господарству за програмою Au-Pair, нянь і доглядальників, є ще однією сферою працевлаштування, що викликає особливе занепокоєння.**⁹⁷ У багатьох країнах ринок приватної хатньої праці та догляду є неконтрольованим, зі значними прогалинами в законодавстві про трудові права.

⁹⁴ Див. УНЗ ООН (2019 р.), [Серія модулів університетського елементу ініціативи «Освіта задля правосуддя» \(E4J\): торгівля людьми та контрабанда мігрантів, модуль 11: контрабанда мігрантів і торгівля людьми — відмінності та спільні риси](#).

⁹⁵ МОМ (2019 р.), Мігранти та вразливі місця: торгівля людьми, сучасне рабство та примусова праця, сс. 10–11.

⁹⁶ Агентство Європейського Союзу з основних прав (2018 р.), [Жорстока трудова експлуатація: працівники, які переїжджають у межах Європейського Союзу або в'їжджають до ЄС. Зобов'язання держав-членів і права жертв](#), с. 49; див. Домашні працівники, які працевлаштовані в цій сфері, «неохоче скаржаться та вважають за краще жити в ситуації експлуатації, ніж ризикувати втратити заробітну плату». Див. Група експертів Ради Європи GRETA (2018 р.), [7-й Загальний звіт про діяльність GRETA: висвітлення періоду з 1 січня по 31 грудня 2017 року](#); ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2009 р.), [Зведення викликів у сфері протидії торгівлі людьми з метою експлуатації робочої сили в аграрній галузі в регіоні ОБСЄ](#).

⁹⁷ Рікард-Гуай А., Марукіс Т. (ред.) (2017 р.), [Торгівля людьми у хатній праці: особливий випадок чи навчальний майданчик у сфері протидії торгівлі людьми?](#) Журнал досліджень іммігрантів та біженців, 15(2); FLEX (2021 р.), «Якби я міг щось змінити у своїй роботі...»: дослідження за участі прибиральників у Великій Британії, січень 2021 р.; Kalayaan (2011 р.), [Припинити зловживання. Правила, що працюють на захист мігрантів з-поміж хатніх робітників](#).

- **Хатніми працівницями та доглядальницями часто працюють жінки та дівчинки, які є особливо вразливими до експлуатації**⁹⁸. Експлуатація жінок і дівчинок-мігранток у хатній роботі поширена у всьому світі й загалом не сприймається як злочин⁹⁹. Вона може приймати різні форми, в тому числі в контексті примусового або фіктивного шлюбу¹⁰⁰. Експлуатація може відбуватися в приватних домогосподарствах, які не підлягають перевірці умов праці¹⁰¹. Крім того, особливо високим ризик торгівлі людьми та інших зловживань є для тих, хто працює за умов «проживання на місці роботи», на підставі чого роботодавці надають харчування та помешкання¹⁰². Наприклад, хатні працівники та доглядальники можуть зазнавати змішаної експлуатації, коли до особи застосовується поєднання трудової та сексуальної експлуатації, та експлуатуватися в злочинній діяльності. Хатні працівники й доглядальники, які працевлаштовані в дипломатичних домогосподарствах, знаходяться в групі високого ризику, оскільки їхні роботодавці захищені дипломатичним імунітетом¹⁰³.
- **Трудова міграція за сезонними схемами або схемами відкомандирування** особливо поширена в таких галузях, як сільське господарство, садівництво, туризм, гостинність, подорожі, прибирання, догляд, роздрібна торгівля, будівництво, переробка та упаковка харчових продуктів і в деяких інших сферах¹⁰⁴. У цих галузях платять низьку заробітну плату й часто не вимагають диплому про відповідну освіту або навичок вільного володіння мовою. Тимчасові роботи нерідко розраховані на заповнення вакансій трудовими мігрантами, часто через використання сезонних робочих віз та домовленостей про відкомандирування робітників. Харчування та проживання, зазвичай, є частиною домовленостей для сезонних робіт, що загрожує подальшою залежністю від роботодавців¹⁰⁵.

Мігрантам часто не вистачає знань про свої трудові права. Вони можуть працювати на підставі трудових договорів або на умовах тимчасової/сезонної зайнятості в галузях із низькою заробітною платою, де може бути важко або неможливо отримати доступ до юридичних консультацій. Крім того, трудові мігранти можуть відчувати себе неспроможними скористатися захистом законних прав і стандартів через свій незахищений імміграційний статус у країні, а також побоюватися втратити можливість працевлаштування.

Уразливість трудових мігрантів до торгівлі людьми ще більше посилюється візовими обмеженнями, які прив'язують їх до одного роботодавця, або вимагають позитивного відгуку від роботодавця, щоб отримати поновлення або продовження візи. Наприклад, візи для хатніх працівників-мігрантів прив'язані до конкретного роботодавця, і це ускладнює для них можливість відстоювати свої права. Без права залишити своє місце роботи вони не мають переговорної позиції, що вже свідчить про нерівні трудові відносини. Крім того, дозволи на проживання тимчасових працівників пов'язані з місцем роботи у певного роботодавця або з працевлаштуванням із фіксованою тривалістю, а отже можуть значно обмежити можливості працівників позиватися до суду проти своїх роботодавців¹⁰⁶.

⁹⁸ За оцінками МОП, у світі налічується щонайменше 67 мільйонів хатніх робітників віком від 15 років, 80% з яких — жінки. Близько 17% хатніх робітників — трудові мігранти. МОП (без дати), [Хатні робітники](#).

⁹⁹ Агентство ЄС з основних прав (2018 р.), [Поза увагою: жінки-мігрантки, яких експлуатують у хатній праці](#); див. також подання Спеціальному доповідачу про сучасні форми рабства, включаючи його причини та наслідки. УВКПЛ, [Тематична доповідь про домашнє підневільне становище жінок і дівчинок-мігранток: подання](#).

¹⁰⁰ Група експертів Ради Європи GRETA (2018 р.), [7-й Загальний звіт про діяльність GRETA](#), п. 86; див. також МОМ (2019 р.), [Мігранти та вразливі місця: торгівля людьми, сучасне рабство та примусова праця](#), с. 28.

¹⁰¹ Група експертів Ради Європи GRETA (2018 р.), [7-й Загальний звіт про діяльність GRETA](#), п. 121.

¹⁰² Крім того, визнання хатньої праці в трудовому законодавстві різниться. У багатьох країнах права, як-от щорічна відпустка, оплата за понаднормову роботу, виплати у разі хвороби, заходи охорони здоров'я та безпеки, не поширюються на хатню працю; найчастіше інспекції праці не допускаються до приватного житла, що призводить до збільшення вразливості хатніх працівників до експлуатації. Нарешті, дозволи на працевлаштування та візи для домашніх працівників можуть додати ще один елемент ризику, якщо вони «прив'язують» працівника до одного роботодавця, створюючи небезпечну ситуацію, коли домашній працівник перебуває в залежності від роботодавця через роботу та фінансовий дохід, імміграційний статус та місце законного проживання, харчування та розміщення. Широко рекомендується, щоби за такими імміграційними умовами дозволялось мати право змінювати роботодавця без ризику втратити свій імміграційний статус.

¹⁰³ Група експертів Ради Європи GRETA (2018 р.), [7-й Загальний звіт про діяльність GRETA](#), п. 127; Додатково див. ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2014 р.), [Як запобігти торгівлі людьми з метою побутового рабства в дипломатичних домогосподарствах та захистити приватних хатніх працівників](#).

¹⁰⁴ Управління по боротьбі з бандитизмом і зловживанням працею (2018 р.), [Характер і масштаби трудової експлуатації в усіх галузях Сполученого Королівства](#); див. також проект «САРЕ» («Розбудова компетенцій, надання допомоги, кримінальне переслідування випадків трудової експлуатації в регіоні Балтійського моря»), РДБМ та Міністерство внутрішніх справ Латвійської Республіки (2020 р.), [Трудова експлуатація, примусова праця та торгівля людьми в Німеччині: сучасні виклики та рішення](#).

¹⁰⁵ Європейський Союз (2010 р.), [Вплив сезонної зайнятості громадян третіх країн на місцеві та регіональні органи влади](#).

¹⁰⁶ Див. Kalayaan (2011 р.), [Прийняти зловживання. Правила, що працюють на захист мігрантів з-поміж хатніх робітників](#).

5.8 Особлива вразливість дітей

Діти більш уразливі, ніж дорослі, через свій віковий розвиток, відсутність життєвого досвіду й емоційну незрілість. А діти, позбавлені безпечного та належного сімейного догляду, є особливо легкою мішенню для торговців людьми, які розглядають їхній молодий вік як довгостроковий ходовий товар для отримання прибутку¹⁰⁷ (див. [опіка над дітьми](#); [опікуни-законні представники](#); [НМВ для дітей](#); [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#); [виявлення та перенаправлення дітей](#); [невідкладне забезпечення для дітей](#); [підтримка батьків](#); [житло для дітей](#); [модель «Барнахус»](#); [дозволи на проживання для дітей](#); [фахівці з питань індивідуальної підтримки](#); [оцінка та планування безпеки](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#); [перехід дітей](#); [принцип звільнення дітей від покарання](#); [терапевтична допомога дітям, які фігурують у кримінальному впровадженні](#)).

Діти є особливо вигідним об'єктом торгівлі людьми

Торгівля дітьми з метою всіх форм сексуальної експлуатації живить світовий попит на перетворення дітей на сексуальний товар, у тому числі попит на сексуальну наругу над дітьми та виробництво й продаж матеріалів із зображенням сексуальної наруги над дітьми (МСНД).

Дітей, які опинилися в пастці побутового рабства або інших форм приватної хатньої праці, можуть тримати в страху та в стані поступливості, їх можна легко приховати. Вони також можуть бути *схованими на видноті*, наприклад, відвідуючи школу, громадські зібрання або місце богослужіння разом із сім'ями, які ними торгують.

¹⁰⁷ Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), 20 листопада 1989 р., частина II.

Дітей, які є об'єктом торгівлі людьми з метою трудової експлуатації, можуть контролювати як психологічно, так і фізично, а також змушувати погрозами й спонуканнями виконувати одноманітну роботу протягом багатьох годин. Діти також є гнучкими, а отже, стають мішенню для продажу в спортивну сферу¹⁰⁸ та сферу розваг. Їхні органи молоді й життєздатні, тож вони також задовольняють попит на вилучення й продаж органів. Дітей можна легко підкорити та намовити до злочинної діяльності або тероризму, завербувати як дітей-солдатів.

Дітей можуть продавати та контролювати з метою кримінальної експлуатації, включно з вуличним жебрацтвом, крадіжками, виробництвом і розповсюдженням канабіса, контрабандою мігрантів та іншими злочинними діями. Вони можуть здаватися менш підозрілими для дорослих, частіше викликають співчуття, коли їх змушують займатися вуличним жебрацтвом, або благодущністю, коли вони обманом скоюють злочин. Торговці людьми знають, що діти не понесуть покарання на рівні з дорослими в системах кримінальної юстиції. Тож, вони полюють на дітей, тому що діти можуть неодноразово ставати об'єктом торгівлі людьми.

Уразливість будь-якої дитини, яка залишилася без безпечного та належного догляду та захисту, не можна недооцінювати. У результаті дослідження, проведеного в США в 2013 році, підраховано, що до дитини, яка втекла з дому, ймовірно, протягом 48 годин звернуться торговці людьми¹⁰⁹.

Діти з будь-яким соціально-економічним становищем або демографічним портретом, які не мають постійного захисту відповідних дорослих осіб, що піклуються за ними, є вразливими до торгівлі людьми. До тих, хто особливо знаходиться в групі ризику, відносяться:

- Діти-сироти або неповнолітні без супроводу дорослих;
- Діти, які страждають від бідності й злиднів і живуть на вулицях;
- Діти-жертви збройних конфліктів або воєн, пандемій і стихійних лих;
- Діти, які мають проблеми з психічним здоров'ям, інтелектуальні порушення або труднощі з навчанням;
- Діти, які перебувають у змішаних міграційних потоках, особливо неповнолітні без супроводу дорослих і діти, розлучені з батьками¹¹⁰;
- Діти, які проживають у дитячих будинках-інтернатах, прийомних сім'ях або соціальних службах під опікою;

¹⁰⁸ Брунон Вента Б., Фісас Ейксела С. (2018 р.), [Торгівля дітьми в спорті та міграція в ЄС](#), Питання Е-005857-18 для письмової відповіді Європейської комісії, 20 листопада 2018 р.; див. також Глобальна ініціатива (2015 р.), [Торгівля людьми — це одна проблема організованої злочинності в спорті](#).

¹⁰⁹ Видавництво уряду США (2013 р.), Секс-торгівля та експлуатація в Америці: роль соціального забезпечення дітей у запобіганні та втручанні, слухання в Комітеті з питань фінансів, Сенат Сполучених Штатів, 113-й Конгрес, перша сесія, слухання в Сенаті 113-396, 11 червня 2013 р.; відсутність ідентифікації дитини як можливої жертви торгівлі людьми є ключовим фактором ризику її зникнення з-під опіки. Див. Сімон А., Сеттер С. та Голмз Л. (2015 р.), [Повернення до небезпеки: дослідження щодо зникнення з-під опіки дітей, які стали об'єктами торгівлі людьми, та дітей без супроводу у Великій Британії](#), організації «ЄСПАТ УК» і «Зниклі безвісти», с. 15; див. також ЄСПАТ УК (2018 р.), Один із 6 дітей під опікою, що стали об'єктами торгівлі людьми, і дітей без супроводу, які перебувають під опікою, вважаються зниклими безвісти у Великій Британії», 20 грудня 2018 р.; Доведено, що багато дітей без супроводу та/або діти-жертви торгівлі людьми ризикують зникнути з-під опіки, часто протягом перших 72 годин. Рада графства Ланкашир (2020 р.), [Діти-мігранти без супроводу й діти-жертви торгівлі людьми та сучасне рабство](#); перші 72 години під опікою мають вирішальне значення для захисту розлучених із сім'єю дітей, які можуть бути жертвами торгівлі людьми та які надто часто зникають безвісти, коли вони вперше потрапляють під опіку місцевих органів влади. Організація «The Children's society» (без дати), [Важливість перших 72 годин під опікою для дітей-мігрантів](#). Зокрема, перші 24 години після першого контакту з дитиною є критичним періодом для того, щоби надати дитині інформацію про ризики, з якими вона стикається, та вжити заходів безпеки, щоби захистити дитину від торговців людьми та запобігти її зникненню. Цей проміжок часу іноді називають «золотою годиною» або «золотим днем». ЄСПАТ УК (2011 р.), [У безпеці: принципи безпечного розміщення дітей-жертв торгівлі людьми](#).

¹¹⁰ Венке Д. (2015 р.), [Сприяння правам людини та найкращим інтересам дитини у справах про транснаціональний захист дітей](#), Секретаріат Ради держав Балтійського моря.

- Діти, які перебувають у несприятливих сімейних умовах і зазнають домашнього насильства, злочинних дій та /або залежності від речовин або стають свідками їхнього застосування/використання. У деяких випадках діти, які, як видається, перебувають у захищеному сімейному середовищі, можуть піддаватися ризику торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації членами сім'ї через ритуальне жорстоке поводження¹¹¹ з дітьми або вплив педофільних мереж¹¹²);
- Діти будь-якого походження або соціально-економічного статусу, які дистанціювалися від своїх сімей, друзів чи груп однолітків або мають із ними складні стосунки, можуть зазнавати маніпуляцій, ціллю яких є повне розірвання стосунків. Дітям, яким складно зі своїми однолітками та які зазнають цькування чи ізоляції, або відчувають сильний тиск із боку батьків чи вчителів щодо гарних оцінок, можуть лестити підходи торговців людьми, які пропонують альтернативний спосіб життя або відносини, і вони можуть реагувати на них відповідно¹¹³. Відомо, що виключені зі школи діти або діти під загрозою виключення особливо ризикують стати мішенню.

5.9 Методи роботи торговців людьми

Процес торгівлі людьми може охоплювати: «вербування, перевезення, передачу, приховування або отримання осіб шляхом погроз або застосування сили чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи уразливістю положення, або шляхом надання чи отримання платежів або вигід для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації»¹¹⁴.

Існує безліч сценаріїв торгівлі людьми. Методи торговців людьми постійно розвиваються і змінюються. Фахівці повинні бути готовими дізнаватися від постраждалих про методи і практики торговців людьми, про які вони раніше не чули, і досліджувати їх далі, а не відмовлятися від них на ранній стадії як від малоїмовірних і таких, що не викликають довіри.

Методи обману, що застосовуються у торгівлі людьми

У багатьох випадках ключову роль відіграє обман жертв. Торговці людьми, які використовують обман, без поспіху будують довірчі відносини із жертвами, іноді місяцями або навіть роками. Однак із все ширшим використанням торговцями людьми інтернету та соціальних мереж для вербування жертв і з наявністю легкого доступу до великої кількості потенційних жертв процес може бути прискорений до днів, а іноді й годин.

Торговці людьми можуть вибудовувати фальшиві «любовні» або «турботливі» стосунки з жертвами, що можуть набувати форми стосунків із хлопцем/нареченим, пастирських стосунків або інших форм тісної дружби, щоб обманним шляхом заманити їх у ситуації торгівлі людьми. Особливо жінки та дівчинки можуть бути зваблені та продані чоловіками, які видають себе за коханців і наречених. Такий підхід називається методом вербування та контролю «коханцем» або «Ромео»¹¹⁵. Однак у багатьох випадках торговці людьми оманливо представляють себе потенційними серйозними нареченими та майбутніми чоловіками для жінок у сім'ях і культурах, які сповідують традиції формального сватання.

¹¹¹ Швеке Л.Х. (2011 р.), [Поза межами сексуальної наруги над дітьми: ритуальне насильство й тортури та торгівля людьми](#), Журнал психосоціальної сестринської справи та служб психічного здоров'я, т. 49(1), сс. 8–10; ритуальна сексуальна наруга — це термін, що використовується для опису сексуальної наруги, пов'язаного з символічною або груповою підпільною діяльністю з прихованими релігійними, магічними або сатанинськими намірами. Див. Мерсер Л.Дж., Слупік Р.І. (1994 р.), [Ритуальна сексуальна наруга над дітьми, Підліткова та дитяча гінекологія](#), т. 7(4), сс. 179–182.

¹¹² Новини ООН (2017 р.), [За новими даними ООН, майже у половині випадків торгівлі дітьми замішані члени їхніх сімей](#), 28 листопада 2017 р.; для 90% дітей-жертв в США торгівля ними починається вдома. Середній вік жертви сімейної торгівлі людьми в США становить всього п'ять років, а деякі діти стають жертвами ще з грудного віку. Доре К. (2019 р.), [Сімейна торгівля людьми в США, Серія «Запобігання торгівлі людьми»](#), 25 лютого 2019 р.

¹¹³ Європейська комісія (2015 р.), [Дослідження про групи високого ризику торгівлі людьми](#), сс. 7, 67–80; УНЗ ООН (2021 р.), [Світовий звіт щодо торгівлі людьми за 2020 р.](#), сс. 79–92.

¹¹⁴ Генеральна асамблея ООН (2000 р.), [«Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності»](#), 15 листопада 2000 р.

¹¹⁵ «Коханці» (або сутенери «Ромео») — це розмовні терміни для «торговців людьми, які зазвичай діють, закохуючи в себе молодих дівчат або хлопчиків. Іноді вони маніпулюють молоддю іншими способами. Як тільки жертви потрапляють під їхній вплив, вони експлуатують їх, наприклад, у секс-індустрії. [...] У наш час «коханці» вдаються швидше і частіше до погроз своїм жертвам, застосовують шантаж і насильство. Інтернет і соціальні мережі відіграють все більшу роль у цьому явищі. Уряд Нідерландів (без дати), [«Коханці»](#).

Торгівля інтимними партнерами відбувається, якщо жертву продає її подружжя або інтимний партнер, часто з метою сексуальної та/або трудової експлуатації. Торговці людьми можуть переконати своїх партнерів, що експлуатація піде на користь стосункам, сім'ї, необхідна для фінансового забезпечення або підтримки залежності від речовин чи іншої залежності. Крім того, вони можуть здійснювати контроль над своїми партнерами, щоби змусити їх дотримуватися вимог¹¹⁶.

Оманливе вербування під виглядом працевлаштування, освіти або навчання

Поширеним методом вербування з метою торгівлі людьми є підроблення пропозицій законного оплачуваного працевлаштування¹¹⁷, освіти¹¹⁸ або навчання. Існують серйозні ризики торгівлі людьми в тих сферах зайнятості, де робітники працюють ізольовано з незначним контактом із клієнтами або людьми за межами компанії. До таких сфер зайнятості належать, наприклад, хатня робота, рибальство, сільське господарство та садівництво. В ізольованих умовах нерівність сил між роботодавцями та працівниками не зазнає жодних перешкод, що може бути ще більш підсилено правовими нормами чи інституційними умовами, які накладають обмеження на моніторинг таких сфер зайнятості. Юридичні особи та роботодавці також можуть скоювати злочини торгівлі людьми, використовуючи неперевірені та недобросовісні кадрові агенції.

Використання боргової кабали

Боргова кабала є потужним інструментом для торговців людьми: навіть після того, як жертви вийдуть з-під їхнього прямого контролю, вони думатимуть, що вони щось винні, тож їм і їхнім сім'ям через це загрожує небезпека. Це своєрідна форма страхування для торговців людьми для забезпечення мовчання жертв; вона також може бути використана новими злочинцями для полювання на жертв та їхнього вербування для повторної торгівлі людьми¹¹⁹.

Боргова кабала використовується торговцями людьми для контролю над жертвами різними способами. Вона часто передбачає сприяння вербуванню для торгівлі людьми через зобов'язання «погасити борг» та утримання жертв у пастці експлуатації, погрожуючи «боргом» жертві та членам її сім'ї.

Хоча фактичні борги можуть використовуватися для ініціювання торгівлі людьми, торговці людьми зазвичай створюють фальшиві або перебільшені борги, а потім вимагають погашення цих боргів від жертв та їхніх сімей, щоби утримувати їх у ситуації торгівлі людьми. Загалом до боргової кабали в ситуації торгівлі людьми залучають жертв із-поміж дітей і молодих дорослих, яких сім'ї віддають торговцям людьми або особисто ними маніпулюють чи примушують до переїзду та/або «роботи» на торговців людьми, щоби погасити початкові борги. Наприклад, жінок і дівчинок можуть примушувати до шлюбу з торговцями людьми або відправляти «працювати» на торговців людьми з метою погашення сімейних боргів, а молоді чоловіки можуть бути об'єктом різних форм трудової або сексуальної експлуатації для погашення сімейних боргів. Торговці людьми, використовуючи страх перед борговою кабалою, можуть примушувати жертв до вилучення та «продажу» їхніх органів.

¹¹⁶ Райд Дж. А., Річардс Т. Н. і Куліг Т. К. (2019 р.), «Торгівля людьми та насильство з боку інтимних партнерів», у: Гефнер Р., Уайт Дж. В. та ін. (ред.), Довідник міжособистісного насильства протягом усього життя, Springer, сс. 1–12; див. також: Центр судових інновацій (без дати), [Перехрещення домашнього насильства, сексуального насильства та торгівлі людьми](#).

¹¹⁷ Проект «Polaris» (2019 р.), [Торгівля людьми з тимчасовими робочими візами: аналіз даних за 2015–2017 роки](#).

¹¹⁸ Державний департамент США (2020 р.), [Звіт про торгівлю людьми за 2019 рік](#), сс. 169, 395. Нотт В. (2020 р.), Згідно зі звітами, торговці людьми використовують студентські візи на глобальному рівні, The Pie News, 6 січня 2020 р.; Гіббонс К. і Геррманн Дж. (2019 р.), [До 40 в'єтнамських підлітків потрапили до торговців людьми з приватних шкіл](#), The Times, 9 листопада 2019 р.

¹¹⁹ Див. Міжнародний фонд боротьби з рабством, ECPAT UK і Pacific Links Foundation (2019 р.), [Небезпечні подорожі: картування вразливостей жертв торгівлі людьми з В'єтнаму до Європи](#).

Часто жертви подорожують з торговцями людьми або укладають оманливу трудову угоду без жодної згоди про існування «боргу». Після того як жертва опиниться під контролем торговців людьми, ті можуть ознайомити її з «боргом» і повідомити, що борг треба повернути. Такі фальшиві борги можуть бути за те, що вони знайшли для жертви можливість працевлаштування або оплатили її поїздки в іншу місцевість або країну. У таких випадках сума «боргу» буде непропорційною, наприклад, жінці, яка стала об'єктом торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, може бути повідомлено, що борг за її поїздки в багато разів перевищує вартість всієї подорожі; юнаку, який став об'єктом торгівлі людьми з метою трудової експлуатації на будівельному майданчику чи в готелі, може бути повідомлено, що він заборгував за знайомство з агенцією з працевлаштування¹²⁰. Часто повідомлення про погашення торговцям людьми цього «боргу» супроводжуються таким поворотом подій, коли стає зрозумілим справжній мотив торговців людьми щодо заманювання жертви у пастку.

Зазвичай, жертви дізнаються про те, що борги, які вони повинні повернути, непомірно нарастають, і тільки подеколи можуть бути «зменшені» торговцем людьми, але при цьому їхня експлуатація з часом тільки посилюється. Торговці людьми можуть застосовувати неіснуючі відрахування, наприклад, на форму, оренду, подорожі, їжу, одяг, косметику та косметичні процедури (для сексуальної експлуатації) або інші речі. Торговці людьми також можуть погрожувати застосуванням або застосовувати фіктивні «штрафи» за погану роботу або поведінку з метою утримання контролю над жертвами. Крім того, вони можуть встановлювати здриницькі відсоткові ставки за «борговими зобов'язаннями» без надання жертві жодних документів чи розрахунків для відслідковування стану свого боргу. Торговці людьми часто користуються станом жертв, які є вразливими через свій страх, відчай, відсутність освіти, труднощі в навчанні, інвалідність чи проблеми з психічним здоров'ям, і посилюють їхню віру в те, що погашення боргу, який постійно збільшується, є обов'язком жертви, від якого вона не може ніде подітися. Іноді торговці людьми зрештою перестають удавати, що взагалі існує якась схема погашення, але не відмовляються від уявлення про те, що жертва прив'язана до боргу. Якщо жертви не послухаються або спробують втекти, торговці людьми можуть погрожувати здривством, нападом, перепродажем чи вбивством жертви або членів її сім'ї за борги, що не виплачуються.

У певних випадках для забезпечення дотримання жертвами моделі «боргової кабали» використовується ритуалізоване насильство. Наприклад, ритуали джу-джу, що використовуються для торгівлі людьми, часто практикуються в Західній Африці: під час церемонії джу-джу жертва переконується, що вона заборгувала своєму торговцю, та дає клятву, що вона ніколи нікому про це не повідомлятиме, інакше зіткнеться з раптовою хворобою, божевіллям або смертю¹²¹. В інших культурах віра в чаклунство або заборони щодо особи торговця людьми може допомогти цій людині прищеплювати та посилювати жертвам віру, що вони мають довгостроковий борг, який необхідно погасити (див. [ситуації особливої вразливості](#)).

5.10 Торгівля людьми в інтернеті (кіберторгівля людьми)

Уряди та правоохоронні органи намагаються встигати за поширенням та розвитком використання інтернету з метою торгівлі людьми (див. [кіберторгівля людьми](#); [використання торговцями людьми інтернету](#); [використання торговцями людьми даркнету](#); [кіберторгівля людьми з метою сексуальної експлуатації](#); [торговці людьми](#); методи торговців людьми)¹²². Інтернет пропонує торговцям людьми анонімність і негайний, глобальний доступ до окремих осіб і груп з певними профілями та інтересами. Торговці людьми можуть використовувати **криптовалюту** для здійснення миттєвих анонімних онлайн-переказів, які не потребують банківських послуг і контролю з боку банків або інших третіх сторін¹²³. Вони також можуть використовувати наскрізне шифрування або самознищення зображень чи повідомлень, що видаляє їх цифровий слід, щоб унеможливити відстеження правоохоронними органами. Інтернет може використовуватися в будь-який момент або протягом усього циклу торгівлі людьми; це збільшило ринок торгівлі людьми і може перетворити торгівлю людьми на повністю віртуальний злочин, коли жертви, торговці людьми та покупці перебувають у різних країнах без необхідності фізичної взаємодії¹²⁴.

¹²⁰ Щодо міжнародних законів, пов'язаних із заборобою стягувати плату та витрати з працівників, див. [Конвенція про працівників-мігрантів \(переглянута\)](#), 1949 р. (№ 97), частина 2 ст. 7 та ст. 4 Додатка I та Додатка II; [Конвенція про працю в морському судноплаванні](#), 2006 р.; [Конвенція про приватні агентства зайнятості](#), 1997 р. (№ 181), ст. 7; [Конвенція про організацію служби зайнятості](#) 1948 р. (№ 88), ст. 1; див. також МОП (2019 р.), [Загальні принципи та практичні настанови щодо справедливого набору працівників та визначення плати за набір і пов'язаних з цим витрат](#).

¹²¹ Ван дер Ватт М., Кругер Б. (2020 р.), [Розриваючі кайдани: методи контролю джу-джу та торгівлі людьми](#). У: Вінтердик Дж., Джоунз Дж. (ред.), Міжнародний довідник Палгрейва з торгівлі людьми. Palgrave Macmillan Cham, сс. 935–951; див. також Данкерлі А.В. (2017 р.), [Дослідження практики використання джу-джу в нігерійських мережах торгівлі людьми: підстави для міркування для слідчих з кримінальних справ](#), Поліцейська практика та дослідження, 19(1), сс. 83–100.

¹²² Мей К. (2017 р.), [Транснаціональна злочинність і світ, що розвивається](#), Глобальна фінансова доброчесність; див. також: Вітлінг С. (2017 р.), [Кіберторгівля людьми? Інтерпретація Палермського Протоколу в цифрову епоху](#), [Völkerrechtsblog](#); та Державний департамент США (2016 р.), [Звіт щодо торгівлі людьми](#), 2016 р., сс. 75, 99, 121, 144, 218, 229, 273, 398.

¹²³ УНЗ ООН (2019 р.), [Серія модулів університетського елементу ініціативи «Освіта задля правосуддя» \(E4J\): торгівля людьми та контрабанда мігрантів. Модуль 14: Зв'язки між кіберзлочинністю, торгівлею людьми та контрабандою мігрантів. Технології, що сприяють торгівлі людьми](#).

¹²⁴ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2020 р.), [Використання інновацій для боротьби з торгівлею людьми: комплексний аналіз технологій](#).

Використання основних інтернет ресурсів торговцями людьми

Жертв можна заманити в торгівлю людьми з метою будь-якої форми експлуатації під виглядом звичайних взаємин між людьми в інтернеті, наприклад, через соціальні мережі, вебсайти, чати, ігрові сайти та інші онлайн-форуми або застосунки. Сюди можна віднести, наприклад, обманні пропозиції «кохання» та інших відносин, фіктивні пропозиції оплачуваного працевлаштування, обмін товарами та послугами, навіть, продаж дітей на усиновлення або вилучення органів. Жертви можуть потрапити на гачок пропозицій щодо оплачуваної роботи або послуг торгівлі сексом — у такий спосіб їх можуть вербувати для торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації. Такий початок спілкування з торговцями людьми веде до різноманітних шляхів, через які людина потім може стати об'єктом торгівлі людьми.

Використання торговцями людьми глибинного інтернету та даркнету (темна мережа)

Існують також глибші, приховані щаблі Інтернету, якими торговці людьми зазвичай користуються для скоєння певних злочинів торгівлі людьми в інтернеті, як-от продаж матеріалів із зображенням сексуальної наруги над дітьми в інтернеті (МСНД) або інші нішеві низькочастотні транзакції.

- **Вміст глибинного інтернету (також називається невидимою мережею або прихованою мережею) не індексується стандартними пошуковими системами.** Хоч більша частина глибинного інтернету містить легальний вміст, але на цьому щаблі Інтернету є також вебсайти з незаконним вмістом.
- **Даркнет (темна мережа) — це ще більш віддалена частина глибинного інтернету. Це нерегульоване, приховане онлайн-середовище, в якому може вестися злочинна діяльність і розміщуватися кримінальний контент, в тому числі злочини торгівлі людьми**¹²⁵. Туди не можна потрапити стандартними методами та за допомогою використання браузерів; доступ туди можна отримати лише за допомогою спеціального програмного забезпечення, яке дозволяє адміністраторам вебсайтів і користувачам залишатися анонімними та непростеженими¹²⁶. Джерело повідомлень і обмінів із даркнету ще складніше простежити, що створює ідеальну онлайн-платформу для торговців людьми. Ключовою характеристикою таких вебсайтів є використання програмного забезпечення для шифрування, що робить користувачів та їх місцезнаходження анонімними¹²⁷.

Даркнет «широко відомий як платформа, де будуть усі послуги: від вербування терористів до торгівлі наркотиками, дитячої порнографії, викраденої інформації та послуг із відмивання грошей»¹²⁸, а також торгівлі людьми. Ці приховані домени торгують криптовалютою, наприклад, відкритими криптовалютами, такими як біткоїн, або приватними криптовалютами, такими як монеро, щоби максимізувати анонімність користувачів. Тоді як загальновідома криптовалюта легко відстежується, приватну криптовалюту може бути важко зв'язати з транзакціями або відстежити¹²⁹.

¹²⁵ Коаліція «Зупиніть торгівлю людьми» (Stop the Traffic) (2018 р.), [Торгівля людьми та даркнет](#); онлайн-словник (2020 р.), [Глибинний інтернет проти темної мережі](#).

¹²⁶ Всесвітня мережа (WWW), широко відома як інтернет — це інформаційна система, де документи та інші веб-ресурси ідентифікуються уніфікованими локаторами ресурсів (URL-адресами, як-от <https://example.com/>), які можуть бути взаємопов'язані гіпертекстом і доступні через Інтернет. Див. W3C (без дати), [Яка різниця між Всесвітньою мережею та інтернетом?](#)

¹²⁷ Боттічелло К. (2019 р.), [Різниця між глибинним інтернетом і даркнетом: як поверхнева мережа, глибинний інтернет і даркнет відрізняються за вмістом та доступністю](#), Medium, 3 липня 2019 р.

¹²⁸ Воґт С.Д. (2017 р.), [Цифровий підземний світ: боротьба зі злочинністю в даркнеті в сучасну епоху](#), 15 Журнал міжнародного права в м. Санта-Клара 104; див. також: Кемпбелл К. (2018 р.), [Мережа життів: як регулювання даркнету може допомогти протидіяти онлайн-торгівлі людьми](#), Національна асоціація адміністративних органів правосуддя, т. 38 J., 136.

¹²⁹ Distributed (2017 р.), [Знай свої монети: відкриті та приватні криптовалюти](#), NASDAQ, 22 вересня 2017 р.

Більшість темних вебсайтів використовують спеціальні анонімізуючі мережі, такі як «Тор»,¹³⁰ доступ до яких можна отримати за допомогою такого інструменту, як віртуальна приватна мережа (VPN)¹³¹.

Ці мережі надзвичайно ускладнюють розкриття особистості користувачів. Мережі «Тор» і «I2P»¹³² використовують системи для пошарового шифрування вебтрафіка, перестрибуючи через випадково обрані комп'ютери по всьому світу, кожен з яких видаляє по одному рівню шифрування перед передачею даних до свого наступного стрибка у мережі. Це не дозволяє користувачам зіставляти пункт походження трафіка з пунктом призначення.»¹³³.

Торговці людьми користуються технологіями, що постійно розвиваються і змінюються, задля уможливлення їхнього застосування при вчиненні та приховуванні злочинів торгівлі людьми.

Кіберторгівля людьми з метою сексуальної експлуатації

Жертв можуть вербувати через інтернет з метою будь-якої форми експлуатації (див. [кіберторгівля людьми](#); [використання торговцями людьми інтернету](#); [використання торговцями людьми даркнету](#); [кіберторгівля людьми з метою сексуальної експлуатації](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#); [уразливості](#)). Однак торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації є однією з найпоширеніших форм торгівлі людьми в інтернеті¹³⁴; її можна знайти як на легальних вебсайтах і платформах, так і на нелегальних. Поширене використання інтернету в усьому світі в багато разів збільшило ринок сексуальної експлуатації та торгівлі людьми в інтернеті.

Зображення із сексуальною експлуатацією жертв можуть бути розміщені торговцями людьми в інтернеті: в рекламі, відео та світлинах, на порнографічних вебсайтах та вебсайтах, що рекламують сексуальні послуги. Зйомка та завантаження відео й зображень сексуальної експлуатації можуть здійснюватися просто за допомогою використання смартфона, а це означає, що накладні витрати, видатки та ризики для торговців людьми є низькими, а прибуток високим. Зображення сексуальної наруги над дорослими та дітьми також можуть транслювати в прямому ефірі для глядачів за абонентську плату або одноразову оплату в онлайні, зокрема через основні порнографічні сайти¹³⁵.

¹³⁰ Тор (або The Onion Router [пер. цибулевий маршрутизатор]) «шифрує особу користувача, об'єднуючи вхідні дані в зашифровані пакети, анонімізуючи інформацію про відправника, видаляючи частину заголовка пакетів, шифруючи решту адресної інформації та надсилаючи зашифрований пакет даних через кілька серверів, які називаються ретрансляторами, на шляху до кінцевого пункту призначення». Воґт С.Д. (2017 р.), [Цифровий підземний світ: боротьба зі злочинністю в даркнеті в сучасну епоху](#). Журнал міжнародного права в м. Санта Клара, т. 15, 104.

¹³¹ Інструменти VPN можна застосовувати, щоби приховати той факт, що Тор використовується від спеціально призначеного інтернет-провайдера та інших третіх сторін. Такі інструменти шифрують весь інтернет-трафік, включаючи трафік з Тор і пристрою та маршрутизують його через проміжний сервер у вибраному місці. Див. наприклад, Шиліто М.Р. (2019 р.), [Розплутуючи даркнет: технологічний виклик для кримінального права](#), журнал «Законодавство про інформаційні та комунікаційні технології», т. 28 (вип. 2), сс. 186–207.

¹³² «I2P (Garlic Router [пер. часниковий маршрутизатор]) — це закрита мережа, яка працює в межах інтернет-інфраструктури (в цій парадигмі називається чистою мережею [clearnet]). На відміну від VPN та TOR, які є [...] мережами, призначеними для анонімного та приватного спілкування з інтернетом, I2P розроблена як однорангова мережа. Це означає, що в неї дуже низький або відсутній зв'язок з інтернетом. Це також означає, що кожен вузол в I2P пов'язується не з адресою інтернет-протоколу (IP), а з криптографічним ідентифікатором»; університет Тарі Лабс (без дати), [Вступ до Тор та I2P](#). I TOR, і I2P використовують пошарову криптографію. Суб'єктам-посередникам потрібно лише знати, як пройти з'єднання з черговим стрибком в ланцюзі, але вони не можуть розшифрувати зміст з'єднань. Паганіні П. (2012 р.), [Вступ до знеособленню мереж: Тор проти I2P](#). Infosec, 14 листопада 2012 р.

¹³³ Воґт С.Д. (2017 р.), [Цифровий підземний світ: боротьба зі злочинністю в даркнеті в сучасну епоху](#). Журнал міжнародного права в м. Санта Клара, т. 15, 104; див. також Кемпбелл К. (2018 р.), [Мережа життів: як регулювання даркнету може допомогти протидіяти онлайн-торгівлі людьми](#), Національна асоціація адміністративних органів правосуддя, т. 38 J., 136.

¹³⁴ Грубб Дж.А. (2020 р.), [Зростання сексуальної торгівлі в інтернеті](#). в: Холт Т., Босслер А. (ред.), Довідник Палгрейва з міжнародної кіберзлочинності та кібервідхилень. Palgrave Macmillan Cham.

¹³⁵ Мохан М. (2020 р.), [Мене зґвалтували у віці 14 років, і відео потрапило на порносайт](#), BBC News Online, 10 лютого 2020 р.

Фізичне зображення жертви може бути використано для шантажу у формі загроз подальшого загального розповсюдження в інтернеті або демонстрації членам сім'ї жертви або громаді. Це може призвести до того, що сім'ї відхрещуються від жертв або стигматизують їх. У деяких випадках жертв залякують убивством власною громадою через культурне сприйняття «безчестя» (див. [уразливість через маргіналізацію](#)). Шантаж викриття жертв в інтернеті є високоефективним для підтримання страху та мовчання жертв протягом багатьох років або усього життя. Торгівля людьми з метою виробництва порнографії часто призводить до **довічної експлуатації**, оскільки жертви зрідка можуть видалити зображення з інтернету, навіть після того, як вони позбавилися контролю торговців людьми, у тому числі у випадках, коли їхні торговці людьми були засуджені.

5.11 Методи торговців людьми, які особливо стосуються дітей

Де би не відбувалася торгівля людьми, важливо її ідентифікувати: існує багато можливостей і сценаріїв торгівлі дітьми, як всередині сім'ї, так і за її межами (див. [ідентифікація+](#)).

До форм торгівлі людьми, які особливо стосуються дітей, належать:

- Торгівля людьми з метою всіх форм сексуальної експлуатації, включно з виробництвом МСНД;
- Торгівля людьми з метою трудової експлуатації, в тому числі в окремих сферах, таких як хатня робота, килимарство та рибальство;
- Торгівля людьми в злочинних угрупованнях з метою кримінальної експлуатації;
- Торгівля людьми з метою жебрацтва;
- Торгівля людьми з метою незаконного усиновлення та виховування дітей;
- Торгівля людьми з метою дитячого шлюбу;
- Торгівля людьми в ритуальних цілях;
- Продаж в навчальні заклади або дитячі будинки з метою шахрайства з жертвами;
- Продаж в юніорські спортивні клуби та для погону верблюдів;
- Торгівля дітьми для використання їх як солдат¹³⁶ або у збройних конфліктах; і
- Торгівля людьми з метою вилучення органів¹³⁷

¹³⁶ Тіфенбрун С. (2007 р.), [Діти-солдати, рабство і торгівля дітьми](#), Фордхемський журнал міжнародного права, т.3 1, вип. 2, сс. 415–486; див. також Жильбер К. (2019 р.), [ООН: торгівля людьми посилюється в зонах конфліктів, оскільки бойовики використовують рабів](#), Фондація Томсона Ройтерза, 7 січня 2019 р.

¹³⁷ Багері А. (2016 р.), [Торгівля дитячими органами: глобальна реальність і неадекватна міжнародна реакція](#), Медицина, охорона здоров'я та філософія, 19(2), сс. 239–246; ОБСЕ, [Торгівля людьми з метою вилучення органів](#); УНЗ ООН (2015 р.), [Торгівля людьми з метою вилучення органів: інструментарій оцінки](#).

У багатьох випадках методи, що застосовуються торговцями людьми для полювання, вербування, контролю та експлуатації дітей, відповідають тим, яких вони використовують для дорослих. Однак, через неповнолітній вік, діти є особливо вразливими до ґрумінгу, маніпуляцій, контролю, обману, погроз і шантажу, а також викрадень та експлуатації (див. [уразливість дітей](#)).

У деяких випадках торговці людьми контролюватимуть життя дітей-жертв від їхнього народження або раннього дитинства, як батьки, члени сім'ї або інші особи, які їх виховують, або іншим чином мають до них доступ. У деяких випадках діти матимуть повну довіру до дорослих, які ними торгують, не розуміючи їхніх злочинних мотивів і не маючи жодного уявлення про те, що вони є об'єктом торгівлі людьми. В інших випадках вони будуть звикати до ситуації експлуатації та жорстокого поводження, а потім ними будуть торгувати й після досягнення певного рівня зрілості, або вони стануть корисними для торговців людьми при експлуатації в іншому місці чи роді занять.

Багато випадків торгівлі дітьми передбачають обман, коли навмисно використовується брак зрілості та життєвого досвіду в дітей. Із дітьми, яким не вистачає сімейної любові та уваги, можна побудувати довірчі відносини, щоби вони повірили в те, що торговець любить їх по-батьківськи чи по-братськи, як вчитель чи пастир, коханець чи партнер. Діти також особливо сприйнятливі до емоційного контролю над ними за допомогою маніпуляції їхніми особистими стосунками з членами сім'ї або іншими особами, які відомі торговцям людьми.

У випадках із маленькими дітьми та дітьми старшого віку, чий розвиток ще незрілий, або ж вони мають труднощі в навчанні та інвалідність, сексуальна експлуатація може з часом стати «нормалізованою» моделлю поведінкових взаємодій між ними та торговцями людьми. Це підкріплюється використанням торговцями людьми комбінації образливої поведінки, наприклад, фізичного, психологічного, емоційного насильства чи сексуальної наруги та нехтування, та/або застосування подарунків, похвали та уваги як заохочування.

Така поведінка торговців людьми нормалізує ситуації насильства, в тому числі сексуального насильства. Це впливає на критичне мислення дітей, які опинилися в пастці торгівлі людьми й не в змозі зрозуміти постійні ризики для них, або визнати, що їхнє поточне становище вимагає термінового захисту. Це впливає на їхню самооцінку та сприйняття свого майбутнього, що є невідомим і лякає їх. Діти, які пережили тривалу й повторну травму, можуть почати виказувати саморуйнівну та самоушкоджуючу поведінку.

Фальшиві стимули та емоційно-маніпулятивні стосунки можуть забезпечити поступливість дітей до подорожей або початку участі в експлуатації. Дітей можуть вербувати за допомогою брехливих обіцянок, даних їм або їхнім батькам, наприклад, пропозиції кращого або безпечнішого життя закордоном, гарної освіти або прибуткової зайнятості.

Торговці людьми можуть вербувати дітей, які є вразливими через їхній попередній несприятливий і травматичний досвід, наприклад, сексуальної наруги або інших форм насильства та експлуатації. Вони також можуть обманом змусити дітей, які вже опинилися в пастці експлуатації, повірити, що їх рятують або допомагають втекти, а не продають далі.

Злочинні угруповання можуть вербувати вразливих дітей та молодь, використовуючи обман, залякування, насильство, боргову кабалу та/або ґрумінг¹³⁸. Вони, ймовірно, найматимуть дітей і молодих людей, які вже стали об'єктом торгівлі людьми, щоби заманювати, контролювати та жорстоко поводитися з іншими дітьми-жертвами. Ціллю торговців людьми часто є маргіналізовані діти та молодь, яких частіше ігнорують як жертв торгівлі людьми та криміналізують органи влади, якщо їх спіймають на скоєнні кримінальних злочинів. Діти, які потрапили в пастку будь-якої форми експлуатації, поступово відокремлюються, відсторонюються від процесів і виключаються з суспільства.

¹³⁸ Європейська Комісія (2014 р.), [Торгівля дітьми з метою експлуатації у примусовій злочинній діяльності та примусовому жебрацтві](#); див. також Гірсон Дж. (2019 р.), [Трое засуджених за торгівлю людьми у знаковій справі про «лінії графства»](#), Guardian, 17 квітня 2019 р.

Часто буває так, що злочинні угруповання сексуально експлуатують хлопчиків і дівчинок, а також експлуатують їх у злочинній діяльності. Із часом у дітей формуються міцні стосунки залежності з їхніми торговцями людьми. Після того, як дитину заманюють у пастку банди торговців людьми, їй може здатися неможливим втекти звідти або звернутися по допомогу до дорослих. Багато хто не до кінця розуміє скрутне становище, в якому вони перебувають; їх також нацьковують вважати, що дорослі, які стурбовані їхнім благополуччям, і представники органів влади мають намір завдати їм шкоди. Діти, які є об'єктом торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації або які змушені вчиняти злочини, можуть зіткнутися з кримінальним судочинством і стигматизацією в своїх громадах, що штовхає їх далі в ситуації залежності від торговців людьми.

Відомо, що в транснаціональній торгівлі людьми використовують зарахування до конкретних шкіл, коледжів та університетів для вирішення візових питань із метою подальшої відправки жертв за кордон.

Їхні жертви можуть бути в пастці експлуатації і паралельно бути зарахованими та відвідувати навчальний заклад повний або неповний навчальний день, або протягом певного періоду часу. Діти та підлітки, які стали жертвами торгівлі людьми всередині країни з метою будь-якої форми експлуатації, також можуть відвідувати школу або коледж. Відвідуваність, організована торговцями людьми, навіть якщо вона непостійна, може допомогти приховати реальні обставини молодої людини, яка опинилась у ситуації експлуатації та уникнути виникнення питань про її відсутність на навчанні¹³⁹. Діти, які утримуються в побутовому рабстві в приватних господарствах, часто відповідають за догляд за іншими молодшими дітьми. У деяких випадках молодших дітей можуть видавати за братів чи сестер, хоча насправді дитина не є родичем, а перебуває в експлуатації, працюючи на сім'ю (див. [місця торгівлі дітьми](#)).

Торговці людьми можуть вербувати, контролювати та експлуатувати дітей, примусом, обманом або маніпуляціями спонукаючи їх до формування звички залежності від прийому речовин із ранніх років, що може призвести до подальшої залежності від наркотиків, алкоголю, клею чи інших речовин¹⁴⁰.

Ковтання або ін'єкції речовин також роблять дітей більш піддатливими до контролю в процесі експлуатації в ситуації торгівлі людьми, в тому числі щодо зґвалтування та сексуального насильства, злочинної діяльності, а в деяких випадках і дій, пов'язаних із війною¹⁴¹ або тероризмом¹⁴². Залежність від речовин підвищує вразливість дітей до подальшої торгівлі людьми та експлуатації, оскільки їм може бути відчайдушно необхідно сплачувати за речовини для забезпечення своєї залежності.

Зваблення (ґрумінг) підлітків

Зваблення може зазнати будь-яка молода людина якого завгодно соціально-економічного походження, але торговці людьми, як правило, полюють на юних жертв, які якимось чином ізольовані від інших, та мають потребу в приналежності. Їм може не вистачати сімейної турботи та захисту, або вони можуть бути не в ладах зі своїми сім'ями. У групі підвищеного ризику стати мішенню для торгівлі людьми знаходяться підлітки, які перебувають у притулках або прийомних сім'ях, і підлітки, яких неодноразово виключали зі школи через погану поведінку, або які вже вчинили незначні правопорушення. Торговці людьми можуть заманювати молодих людей, яким важко налагоджувати дружні стосунки або які зазнають цькування чи виключення з груп однолітків. Вони можуть пропонувати матеріальні блага та гроші, але ключем до їхньої пропозиції є **стосунки у формі «любви/кохання», «сім'ї/приналежності» або дружби.**

¹³⁹ Це лише один із прикладів того, де може відбуватися ідентифікація жертв торгівлі дітьми.

¹⁴⁰ Патіккіо Е. (без дати), [Залежні від вас: наркоманія як засіб примусу](#), Інститут торгівлі людьми; див. також Мешелемія Дж.К.А., Гілсон К., Прасанья А.П.А. (2018 р.), [Використання залежності від наркотиків для заманювання жертв торгівлі людьми та контролю над ними: заклики до реагування в контексті прав людини на федеральному рівні в США](#), Dignity: Журнал про сексуальну експлуатацію та насильство, т. 3, вип. 3, ст. 8, листопад 2018 р.

¹⁴¹ Тіфенбрун С. (2007 р.), [Діти-солдати, рабство й торгівля дітьми](#), Фордхемський журнал міжнародного права, т. 31, вип. 2, сс. 415–486; див. також Жильбер К. (2019 р.), [ООН: торгівля людьми посилюється в зонах конфліктів, оскільки бойовики використовують рабів](#), Фондація Томсона Ройтерза, 7 січня 2019 р.

¹⁴² Виконавчий директорат Комітету ООН з протидії тероризму (CTED) (без дати), [Встановлення та вивчення зв'язку між торгівлею людьми, тероризмом та фінансуванням тероризму](#); див. також УНЗ ООН (2017 р.), [Довідник про дітей, завербованих та експлуатованих терористичними та насильницькими екстремістськими групами: роль системи правосуддя](#).

Діти можуть стати мішенню для торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації або злочинної діяльності шляхом особистого контакту або контакту через інтернет, соціальні мережі та інші платформи. В інтернеті постійно зростає використання соціальних мереж, а також ігрових і чат-форумів, з метою торгівлі дітьми. Без належного законодавчого регулювання, систем моніторингу та підзвітності онлайн-форуми забезпечують торговцям людьми прямі шляхи для ґрумінгу, вербування та впливу на дітей, у тому числі тих, хто живе благополучно у своїх сім'ях¹⁴³. Злочинні групи можуть використовувати масову культуру, як-от музику, відео, моду та інше, для заманювання вразливих молодих людей до кримінальної та сексуальної експлуатації, пропонуючи їм доступ до матеріальних стимулів і певного способу життя, який підвищить їхній статус серед однолітків. Будь-які гроші або предмети, надані дитині торговцями людьми, в подальшому можуть бути використані для утримання її в борговій кабалі¹⁴⁴.

«Молоді люди також можуть стати мішенню через родинний зв'язок: чи через вразливість батьківських фігур, які мають проблеми із залежністю від речовин (наприклад, дорослі-«зозулі»¹⁴⁵), чи через родинні зв'язки з групами чи організаціями, які... пов'язані зі злочинною сферою торгівлі людьми». «Сімейні зв'язки можуть стосуватися старших братів чи сестер, або в деяких випадках цілих сімейних мереж, в яких злочинна поведінка і досвід за своєю суттю нормалізовані. Характер ґрумінгу буде змінюватися в залежності від обставин, часто в залежності від місця проживання молодої людини: в місті, передмісті, містечку чи навіть у селі¹⁴⁶».

¹⁴³ Боулз Н. і Келлер М. (2019 р.), [Відеоігри та онлайн-чати — це «мисливські угіддя» для сексуальних хижаків](#), The New York Times, 7 грудня 2019 р.

¹⁴⁴ Наприклад, торгівля людьми в системі «лінії графства» (County Lines). «Цифрові технології також відіграють роль у цій моделі злочинності, оскільки лінії (Lines) — це мобільні номери, за якими користувачі контактують для отримання наркотичних речовин, та які потім передаються молоді за допомогою онлайн-засобів. «Ми знаємо, що молоді люди стають мішенню через онлайн-форуми, такі як інстаграм, де їм в основному пропонують зустрітися у випадковому місці, яке є майданчиком. Вони отримують лише вигадане ім'я людини, яка приїде за ними, а потім вже їх відвезуть автомобілем до місця-пастки». Організація «The Children's society» (2019 р.), [Підрахунок життів: реагування на дітей, які стали об'єктом злочинної експлуатації](#), сс. 42–43.

¹⁴⁵ Приклад «зозулі» стосується «практики, коли люди захоплюють житло іншої людини і використовують її майно для сприяння експлуатації. Така назва виникла за асоціацією із зозулею-птахом, яка захоплює гнізда інших птахів». Див. Миська рада Оксфорда, [Зозулювання](#).

¹⁴⁶ Організація «The Children's society» (2019 р.), [Підрахунок життів: реагування на дітей, які стали об'єктом злочинної експлуатації](#). Див. також Барлоу К. (2019 р.), [Кримінальна експлуатація дітей: нова системна модель для покращення професійної оцінки, розслідування та втручання](#), Університет Халла. «Дитина, яку експлуатують, будучи постійно приниженою, пригніченою та під загрозою, переконана, що вона негідна допомоги, та навряд чи їй повірять, або сама не в змозі впоратися без кривдника. Сексуальна або злочинна поведінка може використовуватися для заспокоєння кривдника, дитина може поводитися невпевнено або інфантильно чи повернутися до саморуйнівної поведінки. Таку поведінку слід розуміти як симптом не просто страху, але й сорому. Діти частіше направлятимуть в середину свої почуття, ніж будуть виступати проти експлуататора. Це, у свою чергу, підтримує жорстоке поводження та робить дитину вразливою до повторної віктимізації в майбутньому.... Злочинна експлуатація — це нова модель поведінки, яка виникає в результаті взаємодії між дітьми, які є придатною мішенню для експлуатації, та іншими особами, які зацікавлені в експлуатації дітей. Однак така модель не може бути передбачена лише завдяки виявленню поведінки та особливостей дитини чи злочинця, необхідно розглядати сукупність характеристик дитини як складної адаптивної системи, характеристик злочинця як складної адаптивної системи та особливостей середовища, з якого вони походять, і в якому обидва існують».

6 ЧАСТИНА 1 (с): Огляд кримінального судочинства в контексті реагування на злочин торгівлі людьми

6.1 Торгівля людьми в міжнародному праві

Згідно з визначенням торгівлі людьми від ООН, торгівля людьми є скоріше процесом, а не окремою дією¹⁴⁷. У національному законодавстві більшості країн торгівля людьми визначається як злочин.

Міжнародний кримінальний суд (МКС) став першим міжнародним кримінальним судом, який у своєму статуті визнав сексуальне рабство як воєнним злочином, так і злочином проти людяності. У Римському статуті визначення злочину проти людяності включає «торгівлю людьми, зокрема жінками і дітьми» (підпункт с) статті 7)¹⁴⁸.

Стаття 5 Палермського протоколу зобов'язує держави вживати таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визначення кримінальними злочинами навмисних дій у сфері торгівлі людьми (згідно з визначенням, наведеним у статті 3).

Згідно з частиною другою статті 5, кримінальним злочином також вважається замах на скоєння таких дій, а також пособництво та підбурювання, або «організація інших осіб та скеровування їх» з метою вчинення таких дій.

Згідно зі статтею 4, положення Палермського протоколу поширюються на розслідування та кримінальне переслідування злочинів торгівлі людьми, якщо такі злочини носять транснаціональний характер і вчинені за участю організованої злочинної групи¹⁴⁹.

Це також підтверджується в Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, зокрема в статтях 18-26 про матеріальне кримінальне право¹⁵⁰.

Існують основні міжнародні конвенції, м'яке право та інші регіональні й міжнародні угоди про торгівлю людьми, положення яких охоплюють питання прав людини, захисту та підтримки жертв¹⁵¹.

¹⁴⁷ У ст. 3 Палермського протоколу надається таке визначення: «а) "торгівля людьми" означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей шляхом погрози силою чи застосування її або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигоди, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів; б) згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію, про яку йдеться в підпункті а) цієї статті, згода не має значення, якщо використовувався будь-який із засобів, викладених у підпункті (а) цієї статті; с) вербування, перевезення, передача, приховування або отримання дитини з метою експлуатації вважаються "торгівлею людьми" навіть у тому разі, якщо вони не пов'язані із застосуванням будь-якого із заходів впливу, зазначених у підпункті а) цієї статті; d) "дитина" означає будь-яку особу, що не досягла 18-літнього віку». Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про запобігання, припинення та покарання за торгівлю людьми, особливо жінками та дітьми, доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 3.

¹⁴⁸ Генеральна Асамблея ООН (1998 р.), [Римський статут Міжнародного кримінального суду \(з останніми правками від 2010 року\)](#), 17 липня 1998 року, ст. 7 (1с). Згідно з Римським статутом (ст. 7), до злочинів проти людяності відноситься «обернення в рабство». Як пояснюється далі у підпункті с) пункту 2) статті 7, «обернення в рабство» означає здійснення щодо особи будь-якого або всіх повноважень, притаманних праву власності, і включає здійснення таких повноважень у ході торгівлі людьми, зокрема жінками та дітьми. Ознайомитися зі справою Домініка Онгвена в МКС можна за посиланням: МКС, [Справа Онгвена: прокурор проти Домініка Онгвена](#), ICC-02/04-01/15. Ознайомитися зі справою Боско Нтаганда в МКС можна за посиланням: [Справа Нтаганди: прокурор проти Боско Нтаганди](#), ICC-01/04-02/06. Див. також Бергер М. (2021 р.), [Вперше чоловіка засудили у Міжнародному кримінальному суді за сексуальне рабство. Чоловік отримав 30 років](#), Вашингтон Пост, 7 листопада 2019 р. Крофорд Дж. (2019 р.), [Чи може МКС розглядати торгівлю людьми як міжнародний злочин?](#), вебсайт Justiceinfo, 17 червня 2019 р. Астон Дж.Н. і Паранджап В.Н. (2012 р.), Торгівля людьми і її кримінальне переслідування: виклики МКС.

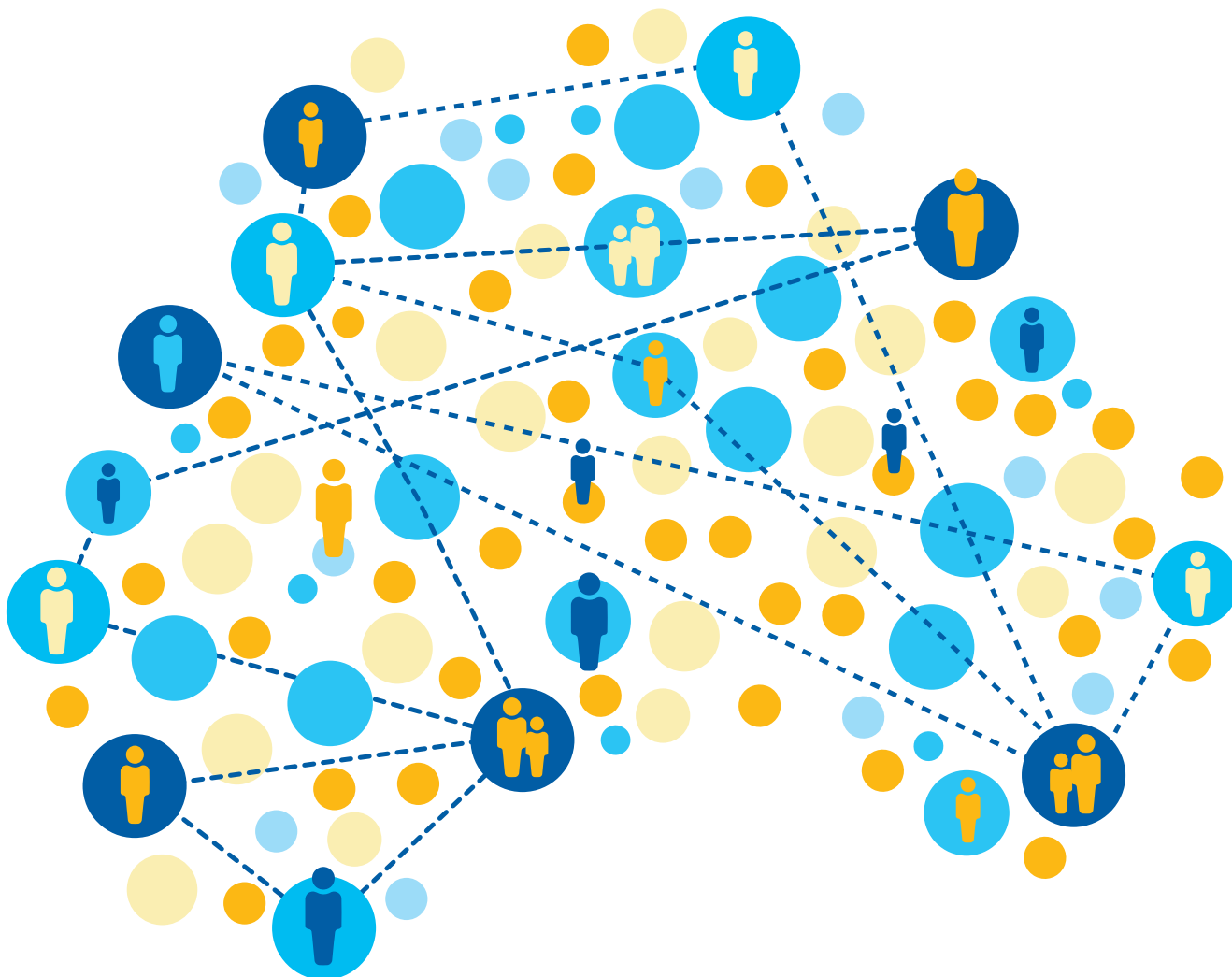
¹⁴⁹ Генеральна Асамблея ООН, [Протокол про запобігання, припинення та покарання за торгівлю людьми, особливо жінками та дітьми, доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р.

¹⁵⁰ Рада Європи (2005), [Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 18–26.

¹⁵¹ Ключові релевантні міжнародні документи включають наступні: Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Конвенція ООН про права дитини (CRC) (1989 р.) та її факультативні протоколи, Конвенція № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.), Глобальний договір про безпеку, впорядковану і регульовану міграцію (2018 р.), а також Проект загальних рекомендацій щодо торгівлі жінками і дівчинками в контексті глобальної міграції до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (2020 р.). Ключові регіональні інструменти включають наступні: Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), Американська конвенція про права людини (1969 р.), Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.), Конвенція Ради Європи про торгівлю людьми (у тому числі обов'язковий моніторинг Групою експертів (моніторинговим органом) GRETA), Договір про Європейський Союз, Розділ VI, Положення про поліцію і судову співпрацю у кримінальних справах (2006 р.), Брюссельська декларація про запобігання і протидію торгівлі людьми (2002 р.), Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту і Ради Європи про попередження і протидію торгівлі людьми та захист жертв.

6.2 Розуміння торгівлі людьми як злочину за кількома статтями

Торгівля людьми — це злочин за кількома статтями. Це означає, що у межах злочину торгівлі людьми та у зв'язку з ним може бути скоєно багато інших злочинів.

Мережі торгівлі людьми можуть бути пов'язані з іншими формами організованої злочинності

Мережі торгівлі людьми можуть бути пов'язані з іншими формами організованої злочинності, як-от: шахрайство, злочини в сфері обігу наркотичних речовин, експлуатація проституції, виробництво й розповсюдження матеріалів із зображенням сексуального насильства над дітьми, доросла порнографія, контрабанда мігрантів, незаконний продаж зброї, сигарет і алкоголю, а також відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. Транснаціональна торгівля людьми також може бути пов'язана з підробкою документів, правопорушеннями у сфері нерегулярної зайнятості і корупцією.

Торгівля людьми й тероризм

У своїй Резолюції № 2331 (2016 р) Рада Безпеки ООН визнає зв'язок між торгівлею людьми і тероризмом: «акти сексуального та ґендерно-зумовленого насильства, у тому числі акти, пов'язані з торгівлею людьми, як відомо, є частиною стратегічних цілей та ідеології певних терористичних груп та використовуються в якості тактики тероризму та інструменту підвищення їхніх прибутків і підсилення їхньої влади засобами вербування та руйнування громад». Далі Рада зазначає, що така торгівля, зокрема жінками і дівчинками, «залишається найважливішим компонентом фінансових потоків для певних терористичних груп» і використовується «цими групами як засіб, який сприяє вербувальній діяльності»¹⁵².

Різнманітні дослідження показують зв'язок між торгівлею людьми і тероризмом. Подібно до інших форм кримінальної діяльності, торгівля людьми стає дедалі привабливішою для недержавних збройних угруповань і терористичних організацій. Наприклад, акти насильства, пов'язані з торгівлею людьми, лежать в центрі «методів і діяльності («modus operandi») Ісламської Держави Іраку та Леванту (ІДІЛ, також відомої як ДАІШ), Боко харам, Аш-Шабаб і Армія опору Господа (АОГ)¹⁵³.

Жертв можуть змушувати скоювати злочини у зв'язку з торгівлею ними

Жертви торгівлі людьми можуть скоювати злочини, коли знаходяться в ситуації торгівлі людьми. Вони можуть бути змушеними скоювати кримінальні та/або адміністративні правопорушення, що безпосередньо пов'язані або виникають з їхньої ситуації торгівлі людьми¹⁵⁴. Такі правопорушення можуть включати, проте не обмежуються наступними: крадіжка в магазині, вирощування канабіса, кишенькова крадіжка, жебрацтво за примусом, шахрайство з метою отримання пільг, торгівля наркотичними засобами, нелегальні лінії виробництва сигарет та лабораторії для вироблення метамфетаміну, незаконні кошики для збору благодійної допомоги, фіктивний шлюб, нелегальне всиновлення, крадіжка металу (крадіжка труб та інших металів), а також вуличні злочини. Жертви також можуть притягуватися до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень або проституції в тих юрисдикціях, де такі діяння криміналізовані. Жертви торгівлі людьми також можуть бути примушені до пособництва чи підбурювання з метою вчинення подальших злочинів торгівлі людьми їхніми торговцями; при цьому, вони використовуються для полювання, зваблювання та вербування жертв, а також скоєння інших елементів правопорушень у сфері торгівлі людьми¹⁵⁵. Отже, жертви можуть бути звинувачені й притягнені до відповідальності за вчинення злочинів їхніми торговцями, без будь-якої ідентифікації їх як жертв торгівлі людьми. Якщо жертви торгівлі людьми не ідентифіковані, злочин торгівлі людьми не розслідується та не документується, як пов'язаний з іншими злочинами, що стали відомі правоохоронним органам. Унаслідок цього втрачаються можливості захистити й підтримати жертв, а також отримати істотно важливу оперативну інформацію щодо кримінального правопорушення, необхідну для кримінального переслідування та засудження торговців людьми.

¹⁵² Рада безпеки ООН (2016 р.), [Резолюція № 2331 \(2016 р.\)](#), 20 грудня 2016 р., S/RES/2331.

¹⁵³ Див. Виконавчий директорат Комітету ООН з протидії тероризму (CTED) (без дати), [Встановлення та вивчення зв'язку між торгівлею людьми, тероризмом та фінансуванням тероризму](#). У дослідженні зазначається, що: «жодна Держава-учасниця не є убезпеченою від торгівлі людьми або тероризму. Більше того, необхідно зміцнити зусилля, спрямовані на підвищення чутливості Держав до проблеми торгівлі людьми, яка полягає в тому, що сприяє тероризму». Де Брауер А., де Волдер І. та Полуссен К. (2020 р.), [Переслідування зв'язків між тероризмом, зумовленим конфліктом сексуальним насильством і торгівлею людьми засобами національних правових механізмів: дослідження справ Боко харам та Аш-Шабаб](#), Журнал міжнародного кримінального правосуддя, т. 18, вип. 2, сс. 499–516, Авдан Н. та Омелічева М. (2021 р.), [Зв'язок між торгівлею людьми і тероризмом: коли насильницькі недержавні учасники вдаються до сучасного рабства](#), Журнал вирішення конфліктів. Бесеньйо Дж. (2016 р.), [Ісламська Держава та її практика торгівлі людьми](#), Стратегічний вплив, 3, сс. 15–21. Шайніс Д. (2012 р.), [Зв'язки між торгівлею людьми, організованою злочинністю і тероризмом](#), Журнал американської розвідки, т. 30, вип. 1, сс. 68–77. Траубер С.М. (2007 р.), [Зв'язок між терором і злочином? Тероризм і зброя, наркотики та торгівля людьми в Грузії](#), Зв'язки, т. 6, вип. 1, сс. 47–64. Прокіч А. (2017 р.), [Зв'язок між організованою злочинністю і тероризмом](#), Закон і політика, т. 15, вип. 1, сс. 85–94. Докос Т. (2019 р.), [Безпечі наслідки злочину, тероризму і торгівлі людьми](#), у: Валашек Т. (ред.), Нові погляди на спільну безпеку: наступні 70 років НАТО, Carnegie Europe: Брюссель, сс. 51–58. Босетті Лі де Боер Дж. (2015 р.), [Зв'язок між злочинним і конфліктом: стан очевидності](#), Центр політичних досліджень Університету ООН, Есе № 5. Держави повинні не лише визнати цей зв'язок, а також забезпечити здійснення правосуддя відносно відповідальних за торгівлю людьми, наприклад, терористичних груп, а також дотримання прав жертв, уникнення повторної травматизації жертв і кримінального переслідування за правопорушення (пов'язані з тероризмом), до вчинення яких їх могли змусити. Останній аспект є передусім важливим для дітей, до яких застосували примусове вербування до терористичних груп, що також може порушити складі питання щодо того, чи вони є злочинцями, чи жертвами. Детальніше про складності статусу злочинця та жертви (або обох одночасно) у зв'язку з ґендером ви можете ознайомитися за посиланням: БДПЛ (2018 р.), [Настанови щодо напрацювання заходів реагування на загрози та виклики «іноземних бойовиків-терористів» у контексті прав людини](#), сс. 65–66.

¹⁵⁴ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2013 р.), [Політика та законодавчі рекомендації щодо ефективного виконання положення про звільнення від покарання щодо жертв торгівлі людьми](#).

¹⁵⁵ УНЗ ООН (2020 р.), [Об'єкти експлуатації та кримінального переслідування: коли жертви торгівлі людьми вчиняють злочини](#).

Потрібно ретельно розглянути можливість застосування принципу звільнення від покарання і правових засобів захисту щодо будь-якого кримінального правопорушення, скоєного жертвами торгівлі людьми¹⁵⁶ (див. [принцип звільнення від покарання 2](#)). Проте в національному законодавстві можуть не застосовуватись правові заходи захисту і принцип звільнення від покарання стосовно серйозних правопорушень.

«Торговці використовують жертв, щоби захистити себе від кримінального переслідування, у тому числі для вчинення дій, що безпосередньо пов'язані з самою експлуатацією. Наприклад, вербування нових жертв, здійснення контролю над жертвами, збір прибутку від експлуатації, а також рекламування послуг. Це наражає жертви на ще більший ризик виявлення правоохоронними органами і є одним із способів, за допомогою якого торговці уникають кримінальної відповідальності й залишаються безкарними¹⁵⁷».

6.3 Світова статистика кримінального переслідування і засудження за злочин торгівлі людьми

Хоча загальна кількість ідентифікованих жертв торгівлі людьми стабільно зростає, світова статистика кримінального переслідування за вчинення злочину торгівлі людьми залишається низькою, а кількість обвинувальних вироків торговцям людьми — навіть, ще нижча¹⁵⁸. Наприклад, кількість ідентифікованих жертв зростала протягом десяти років, але при цьому статистика кримінального переслідування і винесення обвинувального вироку в справах щодо торгівлі людьми стосувалась менше одного відсотка ідентифікованих жертв торгівлі людьми (див. діаграму нижче)¹⁵⁹. Крім того, особи, стосовно яких здійснюється кримінальне переслідування і виноситься обвинувальний вирок суду за скоєння злочину торгівлі людьми, часто є лише «**гвинтиками в колесі**» системи діяльності з торгівлі людьми. Отже, власне ширша мережа торгівлі людьми залишається незмінною та активною, а її фінансові ресурси — незайманими (див. [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем 1](#); [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем 2](#)).

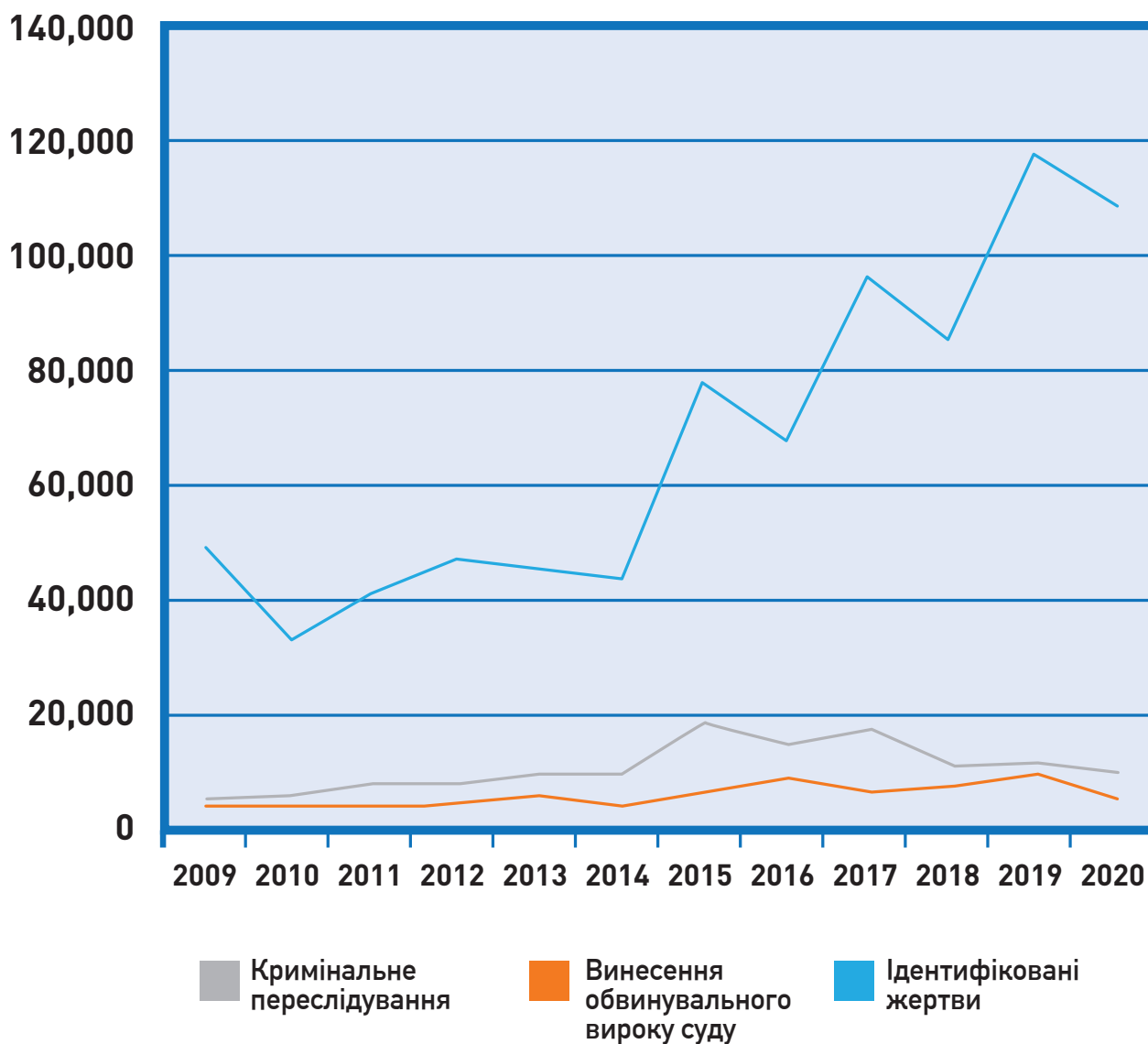
¹⁵⁶ Деякі «Держави розробили конкретні заходи правового захисту відносно ситуації жертв торгівлі людьми, які, як стверджується, вчинили злочини; такі правові заходи захисту також використовуються для доповнення політик щодо обвинувачення та кримінального переслідування. За браком конкретних правових засобів захисту, деякі Держави покладаються на застосування існуючих засобів правового захисту у кримінальному провадженні, як то захист із посиланням на примус та самозахист». Судова практика щодо звільнення від покарання або застосування некриміналізаційних положень — це приклад прецедентного права, яке наразі розвивається і могло би становити інтерес для практикуючих фахівців як окремих Держав, так і інших міжнародних суб'єктів дії; ICAT (2020 р.), Звільнення від покарання для жертв торгівлі людьми: випуск № 8, с. 4.

¹⁵⁷ УНЗ ООН (2020 р.), [Жінки-жертви торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації у ролі відповідачів: аналіз прецедентного права](#), сс. 5–6. Крім того, [База даних HUDOC](#) надає доступ до судової практики Європейського суду з прав людини (рішень і ухвал* Великої палати, Палат і Комітетів, комунікованих справ, консультативних висновків та стислих викладів із інформаційних бюлетенів з прецедентного права), а також до ухвал і звітів Європейської комісії з прав людини та резолюцій Комітету Міністрів. Див. базу даних HUDOC Європейського суду з прав людини. Див Європейський суд з прав людини, База даних HUDOC.

¹⁵⁸ «Цифри щодо зареєстрованих випадків зменшуються на кожному етапі кримінального судочинства. Кількість розслідувань, як правило, є вищою ніж кількість кримінальних переслідувань, яка в свою чергу є вищою ніж кількість обвинувальних вироків. У середньому, 26 % розслідуваних справ, як повідомляється, завершилися винесенням обвинувального вироку судами першої інстанції». Див. УНЗ ООН (2016 р.), [Світовий звіт щодо торгівлі людьми за 2016 р.](#), сс. 50–51.

¹⁵⁹ Ці дані були отримані зі [Звіту щодо торгівлі людьми](#) Державного департаменту Сполучених Штатів Америки за 2009-2020 роки.

Діаграма з ідентифікації, кримінального переслідування та винесення обвинувального вироку суду

У багатьох випадках стороні обвинувачення важко забезпечити винесення обвинувального вироку судом щодо злочину торгівлі людьми відповідно до визначення торгівлі людьми в національному кримінальному законодавстві через високі стандарти щодо доказів, що вимагаються. Отже, частіше буде розпочато кримінальне провадження відносно торговців людьми за підозрою у вчиненні інших пов'язаних злочинів, які мають більш прогнозовані результати в контексті засудження; проте відповідні каральні заходи, як правило, не будуть пропорційні тяжкості вчиненого злочину.

6.4 Розслідування злочинів торгівлі людьми

Розслідування злочинів торгівлі людьми мають на меті врятувати й захистити жертв торгівлі людьми, а також отримати достатні докази для арешту та кримінального переслідування торговців людьми. Це вимагає залучення кваліфікованих і вузькофахових слідчих з боку правоохоронних органів, які пройшли належне навчання щодо реагування на випадки торгівлі людьми та роботи з вразливими жертвами та свідками.

Необхідно вживати всіх розумних заходів для розслідування й детального документування всіх відповідних обставин та інформації, а також збору й збереження всіх наявних доказів для того, щоби сторона обвинувачення мала повністю всю інформацію з найкращими можливими шансами на забезпечення обвинувального вироку за злочином торгівлі людьми. Під час роботи з постраждалими невід'ємним складовим елементом успіху є застосування методів, що враховують перенесену травму та ставлять жертву в центр процесу.

Є два основні типи розслідувань злочинів торгівлі людьми:

- (a) **Реактивні розслідування** розпочинаються на підставі інформації, наданої жертвами торгівлі людьми, членами суспільства або відомствами, та/або інших джерел оперативної інформації, отриманої у зв'язку з іншими злочинами;
- (b) **Проактивні розслідування** розпочинаються на підставі отриманої оперативної інформації, за допомогою якої здійснюється ідентифікація груп або окремих осіб, залучених до кримінальної діяльності. Така інформація може надходити від інформаторів або свідків, за результатами аналізу картини, мережі та предмета злочину, оперативних розвідувальних даних і тактичної оцінки, профілювання проблем і ринків, аналізу предмета, аналізу кримінального бізнесу, а також низки інших методів, у тому числі прихованого спостереження¹⁶⁰. Підхід проактивного розслідування зменшує навантаження на жертв і свідків, оскільки в ньому не покладаються виключно на показання свідків, а отже, можна запобігти зайвій повторній травматизації.

Часто необхідно поєднувати підходи до розслідування. Інформація підтверджується в процесі інтерв'ювання потерпілих і свідків та допитів підозрюваних, оформлення показань, отримання доказів, оцінки та аналізу отриманих матеріалів, а також підготовки справи до судового розгляду.

Використання технічних засобів для розслідування випадків торгівлі людьми

Технічні засоби можна використовувати для реагування на онлайн-активність у сфері торгівлі людьми. При цьому, немає потреби покладатися виключно на показання жертв.

Торговці людьми зрідка працюють наодинці та можуть взаємодіяти в онлайні в різноманітні способи. Це означає, що будь-яка їхня комунікація, співпраця, транзакція або взаємодія, зроблена за допомогою технічних засобів, надає правоохоронним органам можливості зібрати докази за кримінальним провадженням. Використання технічних засобів може помножити зусилля правоохоронних органів і підвищити операційну спроможність через визначення патернів у великих даних і заощадження часу на аналізі даних та інформації.

Використання технічних засобів у розслідуваннях злочинів торгівлі людьми може зменшити тягар доказування на основі показань потерпілих і суттєвою мірою посилити спроможності для розслідування, в тому числі у наступних сферах:

- Виявлення нових жертв і мереж торгівлі людьми/пов'язаних груп;
- Визначення високих ризиків торгівлі людьми на онлайн-платформах;
- Моніторинг нелегальних фінансових потоків і фінансові розслідування;
- Виявлення нелегальних грошових коштів та активів, пов'язаних із торгівлею людьми, для конфіскації та накладання арешту;
- Зберігання інформації, наданої жертвами торгівлі людьми, для подальшого аналізу;
- Аналіз даних з відкритих джерел;
- Обмін розвідувальними даними та узгодження дій в операціях з торгівлі людьми;

¹⁶⁰ УНЗ ООН (2011 р.), [Кримінальні оперативні дані: посібник для аналітиків](#).

- Використання світових супутникових технологій із відслідковування для отримання зображень з високою роздільною здатністю потенційних місць торгівлі людьми; а також;
- Прослуховування з метою моніторингу телефонних та інтернет-розмов, повідомлень, SMS.

Спеціальні методи розслідування

Використання спеціальних методів розслідування для розслідування злочинів торгівлі людьми регулюється Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності (КТОЗ ООН).

У статті 20 держави заохочуються до укладання відповідних двосторонніх або багатосторонніх угод чи домовленостей для використання спеціальних методів розслідування в контексті співробітництва на міжнародному рівні¹⁶¹.

Спеціальні методи розслідування¹⁶² можуть застосовуватися в межах держави або на транснаціональному рівні, окремо або в поєднанні, для отримання якісної доказової бази для ідентифікації жертв, злочинців, операцій із торгівлі людьми та місць скоєння злочину. Вони особливо корисні в кримінальних розслідуваннях справ, в яких жертви не хочуть або не можуть надати докази¹⁶³ (див. [судове переслідування на підставі доказів](#)).

Спеціальні методи розслідування повинні використовуватись лише навченими співробітниками правоохоронних органів відповідно до законів, положень і процедур кожної країни. Такі методи порушують приватність, а отже повинні застосовуватися за умови їхньої необхідності та пропорційності на підставі відповідного судового дозволу.

Агентурні операції

Для моніторингу злочинної діяльності до здійснення агентурних операцій залучаються слідчі, які діють приховано через проникнення в кримінальні мережі або імітацію правопорушної діяльності з метою розкриття організованої злочинної діяльності. У більшості юрисдикцій агентам, які працюють під прикриттям, не дозволяється заохочувати підозрюваних до скоєння злочинів, яких вони би не вчинили в іншому випадку, в тому числі провокувати та створювати компрометуючі умови. У різних юрисдикціях накладаються різні за своєю суттю обмеження на операції під прикриттям.

¹⁶¹ У п. 3 ст. 20 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності зазначається, що за відсутності такої угоди або домовленості, рішення про використання спеціальних методів розслідування на міжнародному рівні повинні прийматися в кожному окремому випадку та враховувати фінансові домовленості та взаєморозуміння щодо здійснення юрисдикції державами-учасницями. У п. 1 ст. 20, зокрема, затверджуються методи розслідування, які можуть застосовуватися до випадків торгівлі людьми: контрольовані поставки (лише в ситуаціях, в яких ризики можуть бути мінімізованими) та електронне спостереження й інші форми спостереження. Усі 57 Держав-учасниць ОБСЄ ратифікували Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Генеральна Асамблея ООН (2001 р.), [Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: резолюція/прийнята Генеральною асамблеєю](#), 8 січня 2001 року, A/RES/55/25, ст. 20.

¹⁶² «Спеціальні методи розслідування повинні зберігати рівновагу між конкуруючими інтересами щодо забезпечення громадської безпеки, засобами арешту та затримання злочинців і задоволенням потреби забезпечити права окремих осіб. У цьому відношенні важливими є такі принципи: (i) належний контроль за реалізацією спеціальних методів розслідування з боку судових органів або інших незалежних органів за допомогою попереднього санкціонування, нагляду у процесі проведення розслідування та/або перевірки після завершення розслідування; (ii) забезпечення пропорційності застосованого спеціального методу розслідування до поведінки, що є предметом розслідування, згідно принципу застосування найменш інвазивного методу, придатного для досягнення мети; (iii) потреба для Держав прийняти закони, які зроблять можливим створення доказової бази засобами спеціальних методів розслідування у суді з дотриманням права людини на справедливий суд; (iv) потреба в операційних настановах і навчанні щодо використання спеціальних методів розслідування. Урахування вище наведених принципів є важливим, оскільки використання спеціальних методів розслідування, як-от контрольована поставка, нагляд та агентурні операції, безсумнівно впливає на право людини на приватне життя. Порушення чи обмеження цього права вимагає чітких правових підстав у національному законодавстві та повинно бути необхідним, доцільним і пропорційним. Існують різноманітні рішення міжнародних органів прав людини і судів щодо допустимості використання спеціальних методів розслідування, на кшталт агентурних операцій, а також критеріїв таких заходів». Див. УНЗ ООН (2018 р.), [Серія модулів університетського елементу ініціативи «Освіта задля правосуддя» \(E4J\): організована злочинність, Модуль 8: правоохоронні інструменти та співробітництво](#).

¹⁶³ УНЗ ООН (2008 р.), [Набір інструментів для боротьби із торгівлею людьми: інструмент № 5.8 «Спеціальні методи розслідування»](#).

Використання спостереження

Є три різні стадії або елементи, які створюють можливості для отримання доказів за допомогою спостереження:

- (1) планування злочину і підготовка до нього;
- (2) власне злочинне діяння; та;
- (3) наступні дії після вчинення злочину.

ТАБЛИЦЯ: Приклади електронних інструментів спостереження, що використовуються для моніторингу певних компонентів злочину торгівлі людьми¹⁶⁴

Аудіо спостереження	Візуальне спостереження	Відстежування місцезнаходження	Спостереження за даними	Фізичне спостереження
прослуховування телефону	приховані системи відео спостереження	транспондери системи глобального позиціонування (GPS)	комп'ютер/інтернет (шпигунські ПЗ/файли cookies)	агенти
протокол VoIP	відео системи, вбудовані в автомобілі	мобільні телефони	моніторинг вводу з клавіатури	слідування за пішоходом
пристрої для прослуховування (встановлення жучків у приміщенні)	натільні пристрої відеоспостереження	пристрої радіочастотної ідентифікації (РЧІД)	розвідка за відкритими джерелами (РВД)	слідування за транспортним засобом
	теплобачення/інфрачервоні системи переднього огляду	технології біометричних даних (рети-нальне сканування, відбитки пальців, ДНК)	інтернет, розвідка і розслідування (ІРР)	пости спостереження
	системи відеоспостереження замкнутого контуру (СОТ)	зчитувачі номерних знаків автомобілів (АРНЗ)	клоновані роутери	
	мобільні телефони		QR, QR клонування	
	літаки, гелікоптери, дрони		розпізнавання обличчя	
	автономні пристрої з дистанційним моніторингом (пряма трансляція)		незахищені інтернет-пристрої (інтернет речей ¹⁶⁵)	
	фотографування			

¹⁶⁴ Ці методи можуть порушувати основоположні права, зокрема право на приватне життя та захист даних. Необхідно суворо дотримуватися правових вимог, включаючи судові ордери, при застосуванні таких інструментів. «У своїй судовій практиці щодо негласних заходів спостереження [Європейський суд із прав людини] розробив наступні мінімальні гарантії захисту, які повинні бути прописаними у законодавстві для уникнення зловживання владою: природа правопорушень, які можуть стати підставою для ордеру на перехоплення інформації; визначення категорій осіб, чії телефонні дзвінки можуть прослуховуватись; обмеження на тривалість телефонного прослуховування; обов'язкова процедура для перевірки, використання і зберігання отриманих даних; запобіжні заходи, яких необхідно вживати у процесі передачі даних іншим сторонам; а також обставини, за яких записи можна або треба стерти або знищити [...]». ЄСПЛ, *Роман Захаров проти Росії* [GC], № 47143/06, 4 грудня 2015 р., пп. 227–232. Див. також Агентство ЄС з фундаментальних прав людини (2017 р.), *Спостереження службами розвідки: гарантії захисту та відновлення основоположних прав людини, Том ЄС II: загальна ситуація в галузі та оновлення законодавства*.

¹⁶⁵ Термін «Інтернет речей» (IoT) описує мережу фізичних об'єктів, «речей», в які вбудовані сенсори, програмне забезпечення та інші технології з метою під'єднання до інших пристроїв і систем через Інтернет та обміну даними з ними. Технологія IoT найбільш схожа з продуктами, які мають відношення до концепції «розумного будинку», включаючи пристрої та прилади (як-от освітлювальні прилади, термостати, системи і камери безпеки будинку, а також інші домашні прилади), які підтримують одну або більше загальних екосистем і можуть контролюватися за допомогою пристроїв, пов'язаних із цією екосистемою, наприклад, смартфонів і розумних колонок. Рауз М. (2019 р.), Інтернет речей (IoT).

Застосування штучного інтелекту

Штучний інтелект (ШІ) все частіше використовується для розслідування злочинів торгівлі людьми. Штучний інтелект визначається як «концепція та розвиток комп'ютерних систем, спроможних виконувати завдання, які за звичайних обставин вимагають людського інтелекту, наприклад, візуальне сприйняття, розпізнавання мовлення, прийняття рішень і переклад з однієї мови на іншу»¹⁶⁶. За допомогою процесу машинного навчання ШІ може допомогти машині са-

мостійно розробити прогнози та рекомендації або прийняти рішення без обов'язкового втручання людини. ШІ зараз знаходиться в стадії розвитку; у деяких сферах поліцейської роботи штучний інтелект застосовується для прогнозування патернів злочинів, як інструмент для розставлення пріоритетів, виділення ресурсів і підготовки засобів реагування, а також для ідентифікації жертв торгівлі людьми¹⁶⁷.

Використання технологій для боротьби з кіберторгівлею людьми

Для індексування вебконтенту конкретного домену й пошукових можливостей за конкретним доменом було розроблено програмне забезпечення (див. [використання технічних засобів](#); [штучний інтелект](#); [фінансові розслідування](#); [спеціальні методи розслідування](#); [кіберторгівля людьми](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем](#); [взаємна правова допомога](#); [спільні слідчі групи](#)). Воно застосовується до всіх рівнів мережі, у тому числі до основного інтернету (поверхневої мережі), глибинної мережі та даркнету, [до яких важче отримати доступ](#).

Цифрові докази допомагають виявити торговців людьми, які здійснюють свою діяльність онлайн, при цьому вони встановлюють осіб, які з високою долею вірогідності контролюють, експлуатують, «продають» або «купають» жертв, а також відслідковують потенційні «гарячі» місця торгівлі людьми¹⁶⁸. Така інформація отримується з комп'ютерних файлів і документів, відео- та фотоматеріалів, фінансових транзакцій (включаючи криптовалюту), рекламних онлайн-оголошень та онлайн-комунікації (зокрема, електронні листи, текстові повідомлення, мультимедійні текстові повідомлення, миттєві повідомлення, журнали чатів, пости на вебсайтах, у блогах і на платформах соціальних медіа, історії перегляду сторінок в інтернеті), а також із GPS-даних¹⁶⁹.

У співпраці з високотехнологічними компаніями та онлайн-платформами державам необхідно встановлювати й зміцнювати законодавчу базу, політики та правове поле для боротьби з усіма формами торгівлі людьми в кіберпросторі, у тому числі за допомогою розробки нових інструментів і технічних засобів для запобігання розповсюдженню та сприяння у видаленні всього онлайн-контенту, пов'язаного з торгівлею людьми.

¹⁶⁶ Коулз Е. (ред.) (2006 р.), [Оксфордський словник фраз і байок](#), Oxford [u.a.]: Oxford University Press.

¹⁶⁷ «Законодавство про запобігання і протидію дискримінації та законодавство про захист даних є основними правовими режимами, які можуть захистити людей від дискримінації, спричиненої засобами штучного інтелекту». Борхейсіс Ф.З. (2018 р.), [Дискримінація, штучний інтелект і прийняття рішень на основі алгоритмів](#), Рада Європи, с. 18.

¹⁶⁸ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2020 р.), [Використання інновацій для боротьби з торгівлею людьми: комплексний аналіз технічних засобів](#).

¹⁶⁹ УНЗ ООН (2019 р.), [Серія модулів університетського елементу ініціативи «Освіта задля правосуддя» \(E4J\): кіберзлочини, модуль 4: вступ до цифрової криміналістики](#).

6.5 Партнерства між суб'єктами міжнародних правоохоронних систем

Для боротьби з торгівлею людьми як транснаціональним злочином і кіберзлочином, необхідні партнерства між суб'єктами міжнародних правоохоронних систем. Таке співробітництво є істотним для розслідування справ торгівлі людьми через національні кордони та сприяє обміну інформацією між поліцією, прокуратурою й судовою гілкою влади (див. [форми торгівлі людьми](#); [кіберторгівля людьми](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [взаємна правова допомога](#); [спільні слідчі групи](#); [управління даними та їх захист](#)).

Рада Міністрів ОБСЄ закликала держави-учасниці «посилити співробітництво національних правоохоронних органів та органів прокуратури з відповідними міжнародними органами, включаючи **Інтерпол** та **Європол**, а також з правоохоронними органами інших держав-учасниць, наприклад, через залучення співробітників зі зв'язків і взаємодії або спільних слідчих груп, у випадках, коли таке співробітництво підвищить результативність та ефективність реагування з боку органів кримінальної юстиції»¹⁷⁰.

Для сприяння міжнародному співробітництву в розслідуванні справ і забезпеченні захисту та прав жертв і постраждалих від торгівлі людьми, держави укладають відповідні двосторонні чи багатосторонні угоди або домовленості.

¹⁷⁰ Рада Міністрів ОБСЄ (2008 р.), [Рішення № 5/08 «Підвищення ефективності боротьби з торгівлею людьми в рамках на основі комплексного підходу»](#), 5 грудня 2008 р., МС.DEC/5/08, п. 11. Під час проведення транснаціональних розслідувань або роботи з жертвами-іноземцями правоохоронним органам та прокуратурі необхідно знати і пам'ятати про послуги та підтримку, яких можуть надавати міжнародні відомства, зокрема Інтерпол, Європол і Центр правоохоронних органів південно-східної Європи (SELEC). Хоча кожна організація має виняткову сферу відповідальності та географічне охоплення, але всі також мають спеціальні функції, пов'язані з торгівлею людьми. Співробітникам, у чій обов'язки входить розслідування справ торгівлі людьми та здійснювання кримінального переслідування, важливо враховувати, як ці відомства можуть посилити їхню спроможність, незалежно від того яким є завдання: збір оперативних даних, координація, дорадча діяльність або надання сил і засобів. Для більш детальної інформації див. [Інтерпол](#).

Міжнародні правоохоронні установи та організації

Ключові міжнародні правоохоронні установи (див. [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем](#); [взаємна правова допомога](#); [спільні слідчі групи](#)).

ІНТЕРПОЛ (Міжнародна організація кримінальної поліції) сприяє співробітництву поліції та контролю за злочинами на світовому рівні. Вона має на меті забезпечити підготовку і оснащення поліції необхідними засобами для встановлення і розслідування випадків торгівлі людьми через розбудову спроможності, надання експертної допомоги й ресурсів, сприяння проведенню міжнародної діяльності та утворенню міжнародних партнерств, а також через організацію заходів і конференцій. До складу ІНТЕРПОЛу входять групи спеціалістів із протидії торгівлі людьми, які зосереджуються на передовій поліцейській роботі та обміні оперативною інформацією¹⁷¹.

Європол (Агенція Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів) працює з оперативно-аналітичною інформацією для боротьби з серйозною міжнародною організованою злочинністю і тероризмом шляхом співробітництва компетентних органів держав-членів ЄС. Європол надає стратегічну та операційну підтримку для кращої ідентифікації та захисту жертв торгівлі людьми, а також ефективного кримінального переслідування й запобігання торгівлі людьми, шляхом проведення навчання, зміцнення політик і координації та співробітництва між основними суб'єктами дії¹⁷².

Євроюст (Агенція Європейського Союзу зі співробітництва в сфері кримінальної юстиції) опікується питаннями співробітництва судових органів влади держав-членів ЄС у справах кримінальної юстиції. Євроюст допомагає прокурорам і слідчим при розслідуванні тяжких злочинів у випадках, коли до злочину мають відношення дві або більше держави-учасниці, або коли злочин вимагає спільного кримінального переслідування для проведення операцій та отримання інформації від органів держав-учасниць, Європолу та інших інституцій ЄС. Протидія торгівлі людьми — це одна з ключових сфер роботи Євроюсту¹⁷³.

ФРОНТЕКС (Європейська агенція прикордонної та берегової охорони) — агенція Європейського Союзу, відповідальна за прикордонний контроль за Європейською Шенгенською зоною спільно з прикордонною та береговою охороною держав-членів Шенгенської зони. Робота агенції зосереджується на запобіганні контрабанди, торгівлі людьми та тероризму, а також багатьом іншим транскордонним злочинам. ФРОНТЕКС просуває, координує і розвиває системи Європейського прикордонного управління та інтегрованого управління кордонами, покликани попереджати транскордонну злочинність, зокрема торгівлю людьми¹⁷⁴.

¹⁷¹ Для більш детальної інформації див. [Інтерпол](#).

¹⁷² Для більш детальної інформації див. [Європол](#).

¹⁷³ Для більш детальної інформації, див. [Євроюст](#).

¹⁷⁴ [Регламент \(ЄС\) 2016/1624](#) Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 14 вересня 2016 року про Європейську прикордонну і берегову охорону та про внесення змін до Регламенту (ЄС) 2016/399 Європейського Парламенту і Ради (ЄС) та про скасування Регламенту (ЄС) 863/2007 Європейського Парламенту і Ради (ЄС), Регламенту Ради (ЄС) 2007/2004 і Рішення Ради 2005/267/ЄС, ст. 4(а).

Взаємна правова допомога (ВПД)

У великій кількості випадків торгівлі людьми національним органам потрібна допомога інших держав для успішного розслідування, кримінального переслідування та покарання правопорушників, зокрема тих, хто вчинив транснаціональні правопорушення (див. [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [спільні слідчі групи](#)). Наразі держави обмінюються кримінальною оперативною інформацією та доказами в рамках міжнародної взаємної правової допомоги (ВПД). Це система, за допомогою якої держави можуть отримати інформацію, доказові матеріали та допомогу для кримінального переслідування торговців людьми.

Можливість встановлення юрисдикції та забезпечення присутності особи, яку звинувачують у вчиненні правопорушення, на території держави допомагає виконати важливу частину задачі, проте не забезпечує її виконання повною мірою. Через міжнародну мобільність правопорушників та застосування ними передових технологій правоохоронним і судовим органам також вкрай важливо співпрацювати та допомагати державі, яка віднесла до своєї юрисдикції будь-яке питання торгівлі людьми. Для досягнення цієї мети держави прийняли закони, що дозволяють їм здійснювати таке міжнародне співробітництво, і все частіше звертаються до угод про надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах¹⁷⁵. Співробітництво розпочинається на підставі офіційних листів-запитів (запити на правову допомогу або судові доручення; *фр.* Commission Rogatoire)¹⁷⁶.

Спільні слідчі групи (ССГ)

Спільні слідчі групи (ССГ) створюються на обмежений строк для проведення певних кримінальних розслідувань. Вони формуються на підставі окремих угод, які укладаються між судовими органами двох або більше держав (судді, прокурори, слідчі судді)¹⁷⁷ та правоохоронними органами. Їхня робота сприяє координації розслідувань і кримінальних переслідувань, які проводяться паралельно в декількох державах, створюючи таким чином можливість для прямого збору та обміну інформацією та доказами без потреби покладатися лише на традиційні канали взаємної правової допомоги (ВПД), які часто є занадто повільними, аби задовільнити потребу в швидкому реагуванні на злочин торгівлі людьми¹⁷⁸.

Міжнародна кримінальна оперативна інформація та обмін даними

Інновації в технологіях та обміні інформацією стрімко розвиваються, але потребують постійного виділення ресурсів, розвитку та співробітництва, щоби не відставати від різноманітних методів торговців людьми, які постійно вдосконалюються (див. [використання технічних засобів](#); [штучний інтелект](#); [фінансові розслідування](#); [спеціальні методи розслідування](#); [кіберторгівля людьми](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем](#); [взаємна правова допомога](#); [спільні слідчі групи](#); [робочі групи](#)). Для обміну інформацією про міжнародну торгівлю людьми та її аналізу з метою виявлення певних мереж, патернів і тенденцій торгівлі людьми використовуються міжнародні бази оперативних даних щодо злочинів торгівлі людьми та центри обміну даних.

¹⁷⁵ УНЗ ООН (2003 р.), [Набір інструментів для боротьби із торгівлею людьми: інструмент № 4.4 «Взаємна правова допомога»](#), сс. 135–142.

¹⁷⁶ Як правило, із запитом про надання допомоги звертаються суди або прокурори, це також називається «співробітництво в судових справах». Якщо взаємна правова допомога відсутня, вимагається недовірене звернення про допомогу (тобто офіційний запит про допомогу, який передається Департаментом юстиції). Див. УНЗ ООН (2003 р.), [Набір інструментів для боротьби із торгівлею людьми: інструмент № 4.4 «Взаємна правова допомога»](#), сс. 135–142.

¹⁷⁷ У країнах зі слідчою системою кримінального правосуддя так-звані слідчі судді або мирові судді, як правило, є відповідальними за проведення досудового слідства та в деяких випадках готують рекомендації для кримінального переслідування. Див., наприклад, УНЗ ООН (2018 р.), [Серія модулів університетського елемента ініціативи «Освіта задля правосуддя» \(Е4J\): організована злочинність, модуль 9: стратегії кримінального переслідування](#).

¹⁷⁸ Мережа спільних слідчих груп, разом із Європол і Євроюстом, створила Практичний посібник для спільних слідчих груп, в якому містяться поради, настанови, корисна інформація, відповіді на найпоширеніші питання від практикуючих фахівців, а також інші матеріали. Див. Європол, [Спільні слідчі групи: ССГ](#).

Приклади міжнародних баз оперативних даних і центрів обміну даними щодо злочину торгівлі людьми

Міжнародна мережа інформації щодо легалізації (відмивання) доходів, отриманих незаконним шляхом (IMoLIN) — це інтернет-мережа, розроблена у співробітництві зі світовими провідними організаціями з протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом. Вона допомагає урядам, організаціям і окремим особам у боротьбі з незаконними фінансовими потоками, відмиванням доходів, отриманих незаконним шляхом, а також фінансуванню тероризму. Мережа містить базу даних законодавчих і нормативних актів всього світу, **Міжнародну базу даних протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом (AMLID)**, електронну бібліотеку та календар подій у сферах протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, та протидії фінансуванню тероризму, а також базу даних судової практики. Деякі елементи IMoLIN є конфіденційними, а отже, не відкриті для загального користування¹⁷⁹.

Міжнародна база даних фото- і відеоматеріалів із зображенням сексуальної експлуатації дітей (ICSE) Інтерполу — це інструмент для розвідки та розслідування, за допомогою якого аналізують цифровий, візуальний і аудіовміст фотографій і відеоматеріалів для встановлення зв'язків між жертвами, кривдниками та локаціями. Завдяки цій базі даних можна уникнути дублювання зусиль, побачити будь-яке часткове співпадіння у справах, здійснити обмін інформацією та поділитися даними¹⁸⁰.

Приклади міжнародних баз даних і порталів знань щодо торгівлі людьми

Спільні дані з протидії торгівлі людьми (CTDC) — «це перший світовий центр даних щодо торгівлі людьми, який публікує впорядковані дані від організацій із протидії торгівлі людьми по всьому світу. Мета CTDC — подолати перепони на шляху до обміну інформацією та оснастити спільноту з протидії торгівлі людьми найновішими надійними даними щодо торгівлі людьми. У CTDC ефективно використовують сучасні технології для надання безпрецедентного доступу громадськості до найбільших у світі масивів даних щодо торгівлі людьми. Поєднання світових даних на одній платформі зміцнює та посилює права й повноваження місцевих, національних і міжнародних інституцій. Наразі доступ до даних у CTDC отримали користувачі з понад 150 країн і територій»¹⁸¹.

Портал знань про торгівлю людьми УНЗ ООН містить три бази даних: судова практика, законодавство та бібліографічні ресурси. Доступ до порталу відкритий для загального користування, а сам портал постійно оновлюється для уможливлення використання фахівцями, які працюють від імені жертв торгівлі людьми¹⁸².

Фінансові розслідування¹⁸³

Торгівля людьми, як злочинна діяльність, передбачає фінансову мотивацію та інтенсивні готівкові потоки. Схеми легалізації фінансових доходів від скоєння злочину торгівлі людьми часто обертаються навколо готівкових кур'єрів, бізнесів, що пропонують грошові послуги, бізнесів із високими обсягами готівки та фінансових трансакцій. Проте методи фінансового розслідування злочинів торгівлі людьми застосовуються недостатньо (див. [використання технічних засобів](#); [штучний інтелект](#); [спеціальні методи розслідування](#); [кіберторгівля людьми](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем](#); [взаємна правова допомога](#); [спільні слідчі групи](#); [робочі групи](#); [вилучення активів](#)).

¹⁷⁹ Міжнародна мережа інформації щодо легалізації (відмивання) доходів, отриманих незаконним шляхом (IMoLIN), [Організації-учасниці IMoLIN](#).

¹⁸⁰ Інтерпол, [Міжнародна база даних щодо сексуальної експлуатації дітей](#).

¹⁸¹ Детальніше дізнатися про Спільні дані з протидії торгівлі людьми можна на [CTDC вебсайті](#). Міжнародна організація міграції (МОМ) і проєкт «Polaris» є партнерами-засновниками, які першими долучилися до роботи Спільних даних з протидії торгівлі людьми. Liberty Shared також однією з перших зробила свій внесок.

¹⁸² Для більш детальної інформації див. УНЗ ООН [Портал знань про торгівлю людьми](#).

¹⁸³ Задіяні суб'єкти включають: відділи фінансової розвідки поліції, офіцерів з питань повернення активів, відділи з питань легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, відділи з питань кіберзлочинів та відділи з питань торгівлі людьми, а також приватні юридичні особи, зокрема фінансові установи, як-от банки, компанії, що надають послуги здійснення грошових переказів, та компанії, що займаються кредитними картками, тощо.

Щоби зламати потокову діяльність і бізнес-модель торгівлі людьми необхідно втручатись і зривати діяльність на кожному етапі. Нейтралізація фінансового потоку, який використовується торговцями людьми, може потенційно зробити всю мережу торгівлі людьми неідеальною. Проте міжнародні фінансові розслідування є надзвичайно складними і вимагають найкращих технічних засобів і висококваліфікованих слідчих. Навіть, якщо встановлення місцезнаходження і конфіскація активів неможливі, істотно важливо мати змогу довести в суді фінансову вигоду від злочину торгівлі людьми, як для встановлення **умислу**, так і для врахування **обсягу доходів** під час визначення ступеня покарання.

Фінансовий аналіз включає оцінку доходів, видатків і власних активів фізичної особи або бізнесу для того, щоби встановити наявність незрозумілих доходів. Кримінальні аналітики шукають невідповідність між легальним доходом і видатками, як можливого індикатора незаконного доходу від організованої злочинності. Ретельне вивчення фінансових документів потенційно може виявити, наприклад, фіктивні компанії для відмивання коштів, переплати працівникам або субпідрядникам з метою **відкати** або інші шахрайські схеми і плани для ведення прихованої діяльності.

Вилучення коштів та активів торговців людьми

Усі особи, які отримують доходи в будь-який спосіб від торгівлі людьми, беруть участь у вчиненні тяжкого злочину, за умови, що вони мають необхідний умисел. Отже, усі фінансові доходи і активи від будь-якого елементу злочину торгівлі людьми повинні вважатися **«заплямованими»**. Такі доходи й активи повинні бути вилучені та, за можливості, використані для виплати відшкодування жертвам¹⁸⁴.

Одним із найефективніших способів руйнування та ліквідації кримінальних мереж торгівлі людьми є визначення та конфіскація їхніх коштів і активів. Держави повинні забезпечити, щоби національне законодавство та його імплементація дозволяли відповідним органам вилучати всі кошти та активи, які є інструментами вчинення злочину або надходженнями від торгівлі людьми. Слідчі і прокурори, які працюють із випадками торгівлі людьми та іншими злочинами, повинні проходити спеціалізоване навчання щодо розслідування, заморожування, вилучення й конфіскації кримінальних активів¹⁸⁵.

Вилучення активів може мати подвійну мету:

- (a) вилучення активів позбавляє мережі торгівлі людьми надходжень від кримінальної діяльності, послаблюючи їхню здатність функціонувати та надалі скоювати злочин; та
- (b) завдяки вилученню активів з'являються можливості для створення державних фондів для підтримки правоохоронних органів і виплати компенсації жертвам злочину торгівлі людьми¹⁸⁶.

Фінансові розслідування, пов'язані зі справами торгівлі людьми, є важливим інструментом виявлення й знешкодження кримінальних мереж, послаблення фінансової мотивації отримання доходу від торгівлі людьми та вилучення активів, які можуть забезпечити виплату компенсації та надання допомоги жертвам (див. [компенсація](#)). Саме таку позицію за останні декілька років зайняло багато держав-учасниць ОБСЄ. Проте все ще триває робота над поширенням визнання, імплементації та гармонізації стратегій і тактик розслідування, спрямованих безпосередньо на фінансові аспекти торгівлі людьми¹⁸⁷.

Глобальні суттєві виклики щодо вилучення активів

У справах торгівлі людьми може не залишитись доходів, яких можна вилучити. Як правило, більшість доходів від торгівлі людьми швидко виводять за межі країни, витрачають готівкою або повторно інвестують у кримінальну діяльність без легалізації, отже їх надзвичайно важко ідентифікувати і конфіскувати¹⁸⁸.

¹⁸⁴ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2019 р.), [Слідом за грошима: збірка ресурсів та покрокове керівництво щодо фінансових розслідувань випадків торгівлі людьми](#).

¹⁸⁵ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2014 р.), [Ефективне використання режимів протидії відмиванню грошей у боротьбі із торгівлею людьми, с. 29](#).

¹⁸⁶ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2014 р.), [Ефективне використання режимів протидії відмиванню грошей у боротьбі із торгівлею людьми, с. 15](#).

¹⁸⁷ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2019 р.), [Слідом за грошима: збірка ресурсів та покрокове керівництво щодо фінансових розслідувань випадків торгівлі людьми](#), с. 37.

¹⁸⁸ Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ (2008 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми та експлуатації в регіоні ОБСЄ, 26 травня 2008 р.](#), сс. 41–42.

Законодавство про заморожування, вилучення та конфіскацію активів є складним. Як правило, у кримінальному та цивільному праві закладені окремі можливості для відстежування і заморожування активів на початку ведення справи з їхньою подальшою конфіскацією, якщо справу доведено в суді¹⁸⁹. Через суворі правові вимоги на національному рівні прокурорам може бути важко конфіскувати кримінальні активи, пов'язані з торгівлею людьми. Крім того, в деяких юрисдикціях відсутні правові механізми, які би дозволяли конфіскацію за відсутності обвинувального вироку в кримінальній справі. Правові механізми, що можуть застосовуватись, включають **цивільну конфіскацію**, яка вимагає меншого тягаря доведення та може використовуватись навіть у справах, по яким не вдалось винести обвинувальний вирок за вчинення кримінального правопорушення. Інший механізм, який може використовуватись, це **покладання тягаря доведення** на відповідача, за яким відповідачі, а в деяких випадках їхні родичі, повинні відповідати певним конкретним вимогам¹⁹⁰.

Деякі країни¹⁹¹ запровадили нові повноваження для держави вилучати активи на початку ведення кримінальної справи. Отже, повні повноваження держави можуть використовуватись для відстежування активів відповідача, зокрема для отримання інформації від відповідача та зібрання оперативних даних в процесі розслідування. Вилучення активів на початку кримінального розслідування має суттєві переваги щодо забезпечення виплати компенсації жертвам злочину торгівлі людьми без потреби у правозастосовних діях або без ризику, що жертви ніколи не отримають таку компенсацію¹⁹².

Стандарти ООН, Ради Європи та ОБСЄ

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (КТОЗ ООН)

Статті 12, 13 і 14 КТОЗ ООН присвячені національним і міжнародним аспектам виявлення, заморожування й конфіскації надходжень, отриманих злочинним шляхом, та засобів вчинення злочину.

- У статті 12 КТОЗ ООН вимагається, щоби сторони вжили заходів, максимально допустимих у межах їхніх правових систем, для забезпечення можливості конфіскації доходів або майна, вартість якого є еквівалентною вартості доходів, та засобів вчинення злочину, до яких застосовуються положення Конвенції. Згідно з нею сторони також зобов'язані вжити заходів для забезпечення виявлення, відстежування та заморожування таких речей для подальшої конфіскації. Крім того, вона зобов'язує держави уповноважити суди або інші компетентні органи видавати постанови про пред'явлення банківських чи інших документів для сприяння виявленню, заморожуванню та конфіскації.

¹⁸⁹ БДПЛ (2008 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми та експлуатації в регіоні ОБСЄ](#), 26 травня 2008 р., сс. 41–42..

¹⁹⁰ Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДПЛ) ОБСЄ, 2008 р. [Компенсація жертвам торгівлі людьми та експлуатації в регіоні ОБСЄ](#), сс. 41–42.

¹⁹¹ Наприклад, Албанія та Сполучене Королівство.

¹⁹² Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДПЛ) ОБСЄ, 2008 [Компенсація жертвам торгівлі людьми та експлуатації в регіоні ОБСЄ](#), сс. 41–42.

- У статті 13 КТОЗ ООН визначаються процедури для міжнародного співробітництва з питань конфіскації. Ці процедури важливі, оскільки часто злочинці намагаються приховати закордоном доходи та засоби вчинення злочину, а також пов'язані докази, щоби не допустити визначення місцезнаходження та встановлення контролю за такими засобами й доходами з боку правоохоронних органів. Відповідно до цієї статті, держава-учасниця, яка отримує запит від іншої держави-учасниці, повинна вжити конкретних заходів для виявлення, відстежування та заморожування доходів від злочинної діяльності з метою подальшої конфіскації.
- У статті 14 описано кінцевий етап процесу конфіскації — розпорядження конфіскованими активами. Таке розпорядження здійснюється відповідно до національного законодавства; у той же час частина 2 статті 14 закликає сторони, до яких звернулися із запитом здійснити конфіскацію, у першочерговому порядку розглянути питання повернення конфіскованих активів державі, яка звернулась із запитом, для виплати компенсації жертвам злочинів або відновлення прав законних власників¹⁹³.
- У статті 23 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми держави зобов'язуються вжити необхідних законодавчих та інших заходів для забезпечення можливості здійснення конфіскації або вилучення в інший спосіб засобів здійснення кримінальних злочинів і доходів від них або майна, вартість якого відповідає таким доходам¹⁹⁴.
- Рада Міністрів ОБСЄ «закликає держави-учасниці посилити заходи, спрямовані на протидію роботи мереж торгівлі людьми, зокрема за допомогою фінансових розслідувань, розслідувань справ із легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом у зв'язку з торгівлею людьми, а також заморожування чи конфіскації активів торговців людьми»¹⁹⁵.

¹⁹³ УНЗ ООН (2008 р.), [Набір інструментів для боротьби із торгівлею людьми: інструмент № 4.6 «Міжнародне співробітництво з метою конфіскації»](#), сс. 155–157.

¹⁹⁴ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 23. Для детальних роз'яснень стосовно Конвенції див. Рада Європи (2005 р.) [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про протидію торгівлі людьми](#), пп. 254–255.

¹⁹⁵ Рада Міністрів ОБСЄ (2008 р.), [Рішення № 5/08 «Підвищення ефективності боротьби з торгівлею людьми в рамках на основі комплексного підходу»](#), 5 грудня 2008 р., MC.DEC/5/08, п. 11. План дій ОБСЄ містить таку рекомендацію: «Розглянути можливість схвалення законодавчих положень щодо конфіскації інструментів і доходів від торгівлі людьми та пов'язаних правопорушень, зазначити, якщо це не суперечить національному законодавству, що конфісковані доходи від торгівлі людьми будуть використовуватись на користь жертв торгівлі людьми. Розглянути можливість створення компенсаційного фонду для жертв торгівлі людьми та використання конфіскованих активів для фінансування такого фонду». А також рекомендацію: «Розглянути можливість, якщо це не суперечить національному законодавству, прийняти правові заходи, що дозволять використовувати конфісковані активи на додаток до державного фінансування програм, спрямованих на обслуговування потреб жертв торгівлі людьми, і виплатити жертвам компенсацію відповідно до тяжкості злочину, вчиненого проти них». Див. Постійна рада ОБСЄ (2003 р.), [Рішення №557 «Щодо плану дій з протидії торгівлі людьми»](#), Відень, 24 липня 2003 р., PC.DEC/ 557, сс. 3, 15. Додаток до Плану дій ОБСЄ містить таку рекомендацію: «Просувати використання фінансових розслідувань, пов'язаних зі злочином торгівлі людьми та супутніми правопорушеннями; посилювати спроможності органів боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, та інших відповідних структур для визначення фінансової діяльності, пов'язаної з торгівлею людьми; посилювати спроможності, у разі необхідності, для відстежування, заморожування і конфіскації засобів вчинення злочину та доходів від торгівлі людьми згідно з національним законодавством; а також розглянути можливість використання, у відповідних випадках, конфіскованих надходжень для фінансування ініціатив протидії торгівлі людьми та підтримки жертв, включаючи можливість отримання ними компенсації». Постійна Рада ОБСЄ (2013 р.), [Рішення № 1107 «Додаток до Плану дій ОБСЄ з боротьби з торгівлею людьми «Десятиліття потому»](#), 6 грудня 2013 р., PC.DEC/1107/Corr.1, сс. 1–2.

ЧАСТИНА ДВА: Керівництво для фахівців першою лінією допомоги

7 Підготовчий посібник і протокол НМВ: для усіх фахівців, які працюють із жертвами торгівлі людьми й постраждалими особами

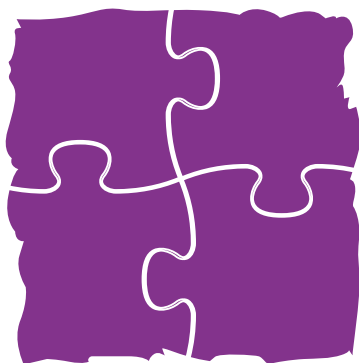
Підготовчий посібник і протокол НМВ становлять основу чотирьох опорних компонентів НМВ:

Ідентифікація плюс захист

Індивідуальна підтримка та доступ до служб і послуг

Соціальна інклюзія

Кримінальне судочинство та правовий захист

Разом вони надають істотну інформацію та описують процедурні кроки для всіх фахівців, які працюють із жертвами торгівлі людьми, в межах їхніх функцій і сфери повноважень.

Усі фахівці та служби повинні мати відповідну репутацію, бути перевіреними та схваленими для роботи з уразливими особами, зокрема жертвами торгівлі людьми.

8 Підготовчий посібник для роботи з жертвами та постраждалими від торгівлі людьми

Підготовчий посібник НМВ містить істотну інформацію для усіх фахівців, які працюють із жертвами торгівлі людьми (див. [уразливості](#)).

8.1 Підготовка до роботи з жертвами та постраждалими

Розуміння значення терміну «вразливість» у контексті професійної роботи з постраждалими

Зловживання позицією вразливості є ключовою концепцією торгівлі людьми. Уразливість жертв торгівлі людьми часто передує їхній ситуації, пов'язаній із торгівлею людьми. Вона далі зростає за рахунок їхнього досвіду торгівлі людьми та ситуацій труднощів і злиднів, з якими вони стикаються після того, як виходять із-під прямого контролю торговців людьми. Отже, вразливість будь-якої особи, яка постраждала від торгівлі людьми, можна розуміти як таку, яка є **багатогранною** (див. [уразливості](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#)).

При вивченні актуальної вразливості осіб, які постраждали від торгівлі людьми, в контексті їхніх потреб у безпеці й підтримці пам'ятайте про наступне:

- Уразливість не означає, що людина є безпорадною, чи слабкою, чи неспроможною **функціонувати**;
- Уразливість не зменшується через **витривалість, стійкість або виживання**, яких продемонстрували люди, що втекли від торговців;
- Уразливість не повинна спростовуватися через поняття культурного або ситуаційного релятивізму¹⁹⁶; та
- Уразливість не зменшується з часом, якщо жертви залишаються без належної ідентифікації, захисту та індивідуальної підтримки.

Важливо визнати, що жертви торгівлі людьми, які **зараз отримують підтримку**, завжди виглядатимуть менш вразливими, ніж якби вони залишилися в ситуації **без підтримки**. Це необхідно враховувати при проведенні будь-якої оцінки вразливості та потреб у захисті.

Питання не лише «Наскільки вразливою є ця людина зараз?», але також «Наскільки вразливою ця людина буде, якщо її залишать без професійної підтримки?».

¹⁹⁶ Культурний релятивізм — це «поняття, згідно з яким не існує універсальних стандартів вимірювання культур, усі культури є дійсними рівною мірою, і розуміти культури слід на власних умовах таких культур». Див. «культурний релятивізм» в [Стислий Оксфордський словник археологічних термінів](#) (2 вид.) (2009 р.). Ситуаційний релятивізм — це форма ситуаційної етики, яка не визнає «наперед прийнятих рішень і чітких правил». Він «вчить, що етичні рішення повинні прийматися на основі гнучких настанов, а не абсолютних правил, а також окремо в кожному випадку». ВВС (без дати), [Ситуаційна етика](#).

Ієрархічна система потреб людини за Маслоу

Ієрархічна система потреб людини за Маслоу — це корисна відправна точка для розуміння процесу визначення пріоритетних потреб осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Ця теоретична модель пояснює мотивацію та поведінку людини. Потреби людини представлені у вигляді висхідної траєкторії від основи піраміди. Через забезпечення базових фізіологічних потреб в існуванні в умовах безпеки можна сформувати відчуття захищеності. Далі людина може отримувати підтримку з метою подальшої роботи над забезпеченням потреб, розташованих на вищих щаблях піраміди Маслоу¹⁹⁷.

Ефективна робота з особами, які постраждали від торгівлі людьми, потребує формування взаємних довірчих робочих відносин у межах міжгалузевого підходу або групи фахівців. Цей підхід підтримує ієрархічну систему потреб людини за Маслоу.

Усі люди, які стали об'єктом торгівлі людьми, є жертвами серйозного злочину. Вони повинні мати однакове право на доступ до НМВ відповідно до принципів, 4 опорних компонентів і рекомендованих стандартів НМВ. Сюди відносяться громадяни та резиденти, особи, які мають дозвіл на постійне або тимчасове проживання (зокрема, біженці та шукачі притулку), мігранти з нерегульованим статусом та/або внутрішньо переміщені особи. Жертв торгівлі людьми не можна виключати з НМВ через те, що вони є або були звинувачені у кримінальному злочині. Усі жертви повинні мати однакове право на проходження процедур ідентифікації+, а також отримання захисту та індивідуальної підтримки.

Гендерна чутливість

Гендерно чутливий підхід до жертв і постраждалих від торгівлі людьми є істотним для забезпечення належного процесу НМВ. Жінки і дівчинки продовжують становити більшість із-поміж встановлених випадків торгівлі людьми, особливо з метою сексуальної експлуатації. Для врахування конкретних потреб жінок і дівчинок, а також інших жертв і постраждалих від торгівлі людьми, необхідно використовувати адресні заходи з реагування (див. [гендерно чутлива комунікація](#)).

Процедури та служби й послуги НМВ повинні бути гендерно чутливими, а також базуватися на розробленій національній політиці та стратегії щодо реагування на гендерну динаміку торгівлі людьми. При цьому необхідно враховувати індивідуальні потреби жертв торгівлі людьми в рамках 4 опорних компонентів НМВ.

¹⁹⁷ МакЛеод С. (2020 р.), [Ієрархія потреб за Маслоу](#), Simply Psychology, 29 грудня 2020 р.

8.2 Вимоги до уповноважених фахівців із питань індивідуальної підтримки для дорослих і дітей

У дорослих і дітей, що є жертвами торгівлі людьми, повинен бути доступ до фахівця, якому вони довіряють, та який може захищати їхні інтереси та координувати доступ до чотирьох опорних компонентів НМВ для забезпечення збереження поточної безпекової ситуації, задоволення їхніх потреб і налагодження доступу до низки важливих служб і послуг (див. [опіка над дітьми](#); [опікуни-законні представники](#); [незалежні законні представники](#); [уразливість дітей](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#); [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід до послуг](#)).

Жертви торгівлі людьми потребують індивідуальної підтримки з боку уповноважених фахівців, які пройшли відповідне навчання, мають засоби й ресурси для роботи з вразливими людьми в групі ризику. Національні системи мають суттєві відмінності в цьому відношенні. У деяких країнах цю функцію виконують підготовлені фахівці в межах визнаних професійних структур, наприклад, соціальні працівники системи надання державних послуг для дорослих і національної системи захисту дитини або визнані НУО, що спеціалізуються на протидії торгівлі людьми. Проте в усьому світі багато працівників, залучених до надання підтримки жертвам торгівлі людьми, не проходять належної перевірки чи навчання та не забезпечуються належними засобами для роботи з людьми з високим рівнем уразливості, які мають комплексні потреби та ризики. Така робота може бути пов'язана з надзвичайними викликами та інколи може бути небезпечною, тож необхідно дотримуватися належних стандартів щодо навчання, супервізії та пастирської підтримки для співробітників задля уникнення вікарної травматизації й професійного вигорання. Крім того, дуже зрідка в системах жертвам надається індивідуальна підтримка необхідної тривалості, що призводить до виникнення ризикованих ситуацій, коли надання індивідуальної підтримки може раптом припинитися. Працівники повідомляють про стрес від усвідомлення того, що вони не змогли впоратися із завданням забезпечення захисту та надання підтримки постраждалим особам. У цілому, така ситуація не є ані безпечною, ані сталою (див. [пастирська підтримка](#)).

У рамках НМВ необхідно офіційно закріпити фахову посаду для надання індивідуальної підтримки жертвам торгівлі людьми. Таку роль можна зіставити з еквівалентними відповідниками в різних громадах, регіонах і країнах.

У посібнику з НМВ рекомендується призначити незалежних законних представників (або виконуючих еквівалентні функції) для дорослих і опікунів-законних представників (або виконуючих еквівалентні функції) для дітей¹⁹⁸ для дорослих і опікунів-законних представників (або виконуючих еквівалентні функції) для дітей¹⁹⁹. Ці ролі повинні бути забезпечені ресурсами та акредитовані або офіційно визнані національними органами, правоохоронними органами, системами надання державних соціальних послуг і захисту дітей. Проте, для того щоби у такій ролі можна було консультувати та захищати рівною мірою інтереси підопічних жертв в усіх службах та відомствах, вони повинні функціонувати незалежно.

¹⁹⁸ Оскільки НМВ в різних країнах є різними, роль незалежного законного представника або опікуна-законного представника може виконуватись особою, яка має еквівалентну посаду, обов'язки або підготовку. Отже, ці два терміни будуть використовуватись без терміну «еквівалент» для стислості, але позначатимуть одне й те саме. Ролі незалежних законних представників і опікунів-законних представників не замінюють вимоги про юридичні консультації, захист інтересів і представництво.

¹⁹⁹ Ролі незалежних законних представників для дорослих і опікунів-законних представників для дітей описані певною мірою у цьому розділі та в цілому в посібнику НМВ. Рекомендується забезпечити усіх дорослих і дітей, які є жертвами торгівлі людьми, індивідуальною підтримкою фахівців, які відповідають таким ролям. Назва кожної ролі може відрізнятися для різних країн. Отже, коли у цьому посібнику автори використовують термін «незалежний законний представник» або «опікун-законний представник», то мають на увазі професійні ролі з такою назвою або їхній еквівалент.

Незалежні законні представники та опікуни-законні представники можуть здійснювати супровід жертв на зустрічах, засіданнях і слуханнях, якщо необхідно, та сприяти отриманню доступу до інших фахівців, служб і послуг (див. [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід до послуг](#)). Таким чином вони поступово формують бережну професійну команду навколо кожного постраждалого, для якого вони можуть виступати в ролі основної контактної особи та надавача консультацій. Вони можуть проактивно реагувати на рішення, що приймаються відносно жертв і вимагають внесення змін чи перегляду, і також можуть вимагати змін ситуацій, в яких надаються неякісні послуги, або існують перешкоди для отримання послуг. Ключовим компонентом їхньої ролі є забезпечення доступу жертв торгівлі людьми до кваліфікованих юристів для отримання безкоштовних незалежних юридичних консультацій і представництва в усіх справах, коли це необхідно²⁰⁰. Важливо зазначити, що ролі [незалежних законних представників](#) та [опікунів-законних представників](#) не замінюють вимоги про доступ до професійних безкоштовних незалежних юридичних консультацій та представництва, які надаються юристами (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

Ролі опіки над дітьми, які постраждали від торгівлі людьми

Індивідуальна підтримка дітей потребує саме **опіки** через їхній віковий розвиток, відсутність життєвого досвіду й емоційну незрілість (див. [опікуни-законні представники](#); [житло для дітей](#); [модель «Барнахус»](#); [зв'язки між НМВ, державними послугами для дорослих і національними системами захисту дітей](#)). Професійні стосунки турботи потрібні для забезпечення безпеки та стабільності дитини-жертви торгівлі людьми. До дітей, незалежно від їхньої статі, культури, національності, минулого чи попереднього сімейного походження, слід ставитися в першу чергу як до дітей²⁰¹. Усі діти вимагають послідовної, надійної підтримки з боку дорослої людини, яка віддана їхнім найкращим інтересам. Підтримка повинна надаватися фахівцем із питань дітей, який акредитований національними системами захисту дітей або офіційно співпрацює з ними.

Діти повинні мати можливість вірити й довіряти фахівцям, які їх підтримують, і системам, що покликані їх захищати, щоби вони змогли уявити поступово більш стабільне та позитивне майбутнє для себе.

Дітей, які постраждали від торгівлі людьми, слід відносити до групи з високим ризиком повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Відомо, що велика кількість дітей зникає безвісти через декілька годин, днів або тижнів після того, як вони потрапили в поле зору національних органів влади як жертви торгівлі людьми, і через місяці або роки, якщо їм не вистачає належного постійного захисту, догляду та підтримки. Торговці людьми можуть полювати, продавати та повторно перепродавати дітей і молодь в будь-якому місці, куди вони можуть бути розміщені, або в місцях отримання послуг, зокрема, в безпечних притулках, сімейних дитячих будинках та у себе вдома (див. [житло для дітей](#))²⁰².

Діти, які постраждали від торгівлі людьми, також можуть із часом ставати все більш вразливими, якщо системи підтримки неефективні, а правові системи щодо їхнього захисту створюють невизначеність і затримки. Перебіг часу та нескінченне очікування без задіяння відповідної системи підтримки або залучення фахівців по роботі з дітьми можуть призвести до того, що діти стають уразливими як до ґрумінгу, так і до погроз з боку торговців людьми. Надзвичайно важливо постійно надавати дітям пастирську підтримку, щоби вони могли насолоджуватись своїм дитинством і розвитком. Це включає повсякденну діяльність за їхнім віком, усвідомлену участь у навчанні та різні інші заходи.

²⁰⁰ Опікуни-законні представники не замінюють юристів.

²⁰¹ Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини, 20 листопада 1989 р.](#)

²⁰² Таунсенд М. (2016 р.), [Європол стверджує, що 10 000 дітей-біженців вважаються зниклими безвісти](#), The Guardian, 30 січня 2016 р. Див. також: Організація «Зниклі діти в Європі» (без дати), [Європол підтверджує зникнення 10 000 дітей-мігрантів у Європі](#).

Різниця між батьківськими опікунами («законними опікунами») та опікунами-законними представниками:

Будь-який фахівець, який зветься «опікуном», повинен бути перевіреним і працевлаштованим національними системами захисту дітей та авторитетним національним органом опіки або бути афілійованим з ними.

Батьківські опікуни (або «законні опікуни») є незалежними, формально призначеними опікунами, які мають законні повноваження (та відповідний обов'язок) піклуватися про особисті та майнові інтереси дитини-жертви торгівлі людьми, оскільки ті є неповнолітніми і не мають тимчасового або постійного батьківського піклування. Це ґрунтується на правовому визначенні, за яким можна позбавити права чинного законного опікуна через ризики для дитини, або у випадку дітей без супроводу дорослих чи розлучених із батьками, та забезпечити тимчасове рішення опіки, допоки батьки дитини або первинний законний опікун не будуть знайдені, і дитина не зможе возз'єднатися з ними. Батьківські опікуни надають життєво важливу послугу **батьківського** піклування дітям-мігрантам без супроводу дорослих і всім іншим дітям, які іншим чином розлучені з батьками або не мають безпечного та належного сімейного піклування. Вони можуть законно діяти від імені дітей у країнах, де неповнолітні не мають правоздатності робити це самостійно. Вони живуть або працюють з дитиною в їхньому помешканні: коли дитина перебуває в прийомній сім'ї, у приватному будинку чи в безпечних притулках для дітей. Вони виконують **батьківську, пастирську та підтримуючу** роль і повинні бути навченими й досвідченими та спеціалізуватися на опікунстві, особливо щодо дітей, які постраждали від торгівлі людьми.

Опікуни-законні представники — це підготовлені та визнані незалежні фахівці, які тісно співпрацюють з дітьми, підтримують їх та виступають на їхній захист із самого першого моменту їхньої первинної ідентифікації (див. [первинна ідентифікація дітей](#)). Вони забезпечують високі стандарти захисту та підтримки дітей саме в контексті численних складних систем, процедур і послуг, до яких вони будуть залучені. Кожній дитині-жертві повинен бути виділений **опікун-законний представник**, незалежно від виду торгівлі людьми, від якої вони постраждали, походження батьків, імміграційного статусу або минулого.

У деяких національних системах батьківські опікуни можуть брати на себе обидва завдання; однак корисно виділити ці дві ролі окремо, оскільки вони діють у різних сферах підтримки дітей. Відокремлення цих двох ролей дозволяє отримати ширше коло доступних батьківських опікунів для дітей-жертв, які потребують батьківського піклування, що є особливою перевагою в країнах із високим рівнем торгівлі дітьми²⁰³. Тоді батьківські опікуни можуть зосередитися на високих стандартах опіки та захисту дітей, але **не** зобов'язані мати час і додаткову професійну спеціалізацію, а також проходити навчання для надання певної підтримки, яка необхідна дітям для орієнтування в складних процесуальних системах і послугах.

Не всі діти, які постраждали від торгівлі людьми, потребують батьківського опікуна, але всі діти дійсно потребують опікуна-законного представника.

²⁰³ ЮНІСЕФ (2018 р.), [Діти становлять майже третину ідентифікованих жертв торгівлі людьми у всьому світі](#), 29 липня 2018 р.

8.3 Міжвідомче та міжгалузеве партнерство

Використання відкритого та прозорого методу роботи в міжвідомчих партнерствах створює комплексну систему стримувань і противаг, допомагаючи забезпечити безпечні та етичні методи роботи.

Єдиними ефективними структурами для роботи з жертвами торгівлі людьми є міжвідомчі та міжгалузеві структури, що діють у формалізованому партнерстві зі збереженою координацією та управлінням (див. [субнаціональні та місцеві команди](#); [міжгалузеві мобільні команди та робочі групи](#)). НМВ уможливають формалізовану спільну роботу між правоохоронними органами та службами для жертв у форматі оперативних груп, субнаціональних та місцевих (мобільних) команд і мереж, а також надання колективних послуг, які лягають в основу сервісних координаційних центрів із надання захисту. Кожне з таких партнерств може включати державні та недержавні органи та установи та може поєднувати «під одним дахом» широкий спектр базових навичок, знань і досвіду, незалежно від того, чи органи та установи, які є членами такого партнерства, фізично розташовані в безпосередній близькості один від одного. Менеджер із підтримки жертв координує надання всіх послуг жертвам та постраждалим від торгівлі людьми.

Протоколи оперативного партнерства (ПОП)

Для формалізації робочого партнерства між органами та установами на національному, субнаціональному та місцевому рівнях рекомендується використовувати ПОП, забезпечуючи при цьому підхід, орієнтований на жертву та постраждалу особу. ПОП можуть бути ефективними та сталими, якщо їх розробляти для того, щоби:

- знаходити та виділяти ресурси для підтримки співробітництва та спільної роботи;
- чітко визначати всі професійні ролі і повноваження;
- посилювати партнерські відносини з чіткими процедурами управління та шляхами до послуг; і;
- зберегти незалежність кожної сторони, аби не ослабити жодним чином їхні функції, що може, відповідно, негативно позначитись на них або змінити мету їхньої діяльності.

8.4 Процедури, служби та послуги в рамках НМВ для дітей

Усі дії щодо дітей мають узгоджуватися з найкращими інтересами дітей і Конвенцією ООН про права дитини (див. [НМВ для дітей](#); [опікуни-законні представники](#); [житло для дітей](#); [модель «Барнакус»](#); [зв'язки між НМВ, державними послугами для дорослих і національними системами захисту дітей](#); [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#))²⁰⁴.

Між НМВ і національною системою захисту дітей повинні постійно існувати прямі зв'язки. Необхідно, щоб усі послуги для дітей надавалися визнаними дитячими спеціалістами, які пройшли навчання та мають необхідні навички для підтримки вразливих дітей та відновлення належного балансу у відносинах між дітьми та дорослими.

За кожною дитиною, яка не має безпечного та належного сімейного догляду, повинні бути закріплені батьківські опікуни, призначені на законних підставах. Для цього потрібно, щоби батьківські опікуни призначалися відповідно до національного законодавства під судовим наглядом.

²⁰⁴ Генеральна асамблея ООН (1989 р.), Конвенція про права дитини. Це стосується держав-учасниць Конвенції про права дитини.

Усі діти, незалежно від їхнього імміграційного статусу та сімейного походження, повинні мати виділеного опікуна-законного представника.

8.5 Оспорювання віку та аналіз оцінки віку

Там, де є сумніви щодо того, чи є молода людина дитиною, слід визнати, що небезпека, пов'язана зі ставленням до дитини як до дорослої людини, набагато більша, ніж небезпека надання молодій дорослій людині негайного догляду (див. [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 2](#); [ідентифікація+](#); [уразливість дітей](#); [права мігрантів і біженців](#); [права дітей-мігрантів](#); [оцінка та планування безпеки](#); [Оцінка НІД і план забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною](#))²⁰⁵. Із цієї причини застосування «кредиту довіри» в будь-якому випадку, коли людина може бути у віці до 18 років, є ключовою концепцією міжнародного захисту жертв²⁰⁶. Наслідки помилкового оспорювання віку дитини є надзвичайно серйозними, оскільки після цього вразливі діти можуть бути розміщені, затримані або ув'язнені в дорослому середовищі та/або депортовані до інших країн без належної ідентифікації. Ризик того, що вони можуть зникнути, чи повторно потрапити в ситуацію торгівлі людьми, чи стати об'єктом інших форм експлуатації або шкоди, є високим, якщо їм не надано захист через національні системи захисту дітей (див. [опікуни-законні представники](#); [зв'язки між НМВ, державними послугами для дорослих і національними системами захисту дітей](#); [опіка над дітьми](#); [фахівці із питань індивідуальної підтримки](#)).

9 Ефективна професійна комунікація та поведінка

Чітка та ефективна комунікація є першочерговим завданням будь-якого фахівця, який працює з постраждалими від торгівлі людьми. Перше враження має значення: постраждалі, які отримали початкову позитивну та обнадійливу відповідь від фахівців, мають набагато більше шансів повернутися або попросити про допомогу, якщо пізніше втратять контакт. Позитивна комунікація включає дотримання обов'язку зберігати [конфіденційність](#) та отримувати [інформовану згоду](#). Це дає змогу фахівцям і постраждалим побудувати стосунки довіри, в яких постраждалим може бути легше розповісти більше про свій досвід торгівлі людьми та їхні відповідні потреби та ризики.

Ефективна комунікація та поведінка при взаємодії з постраждалими від торгівлі людьми враховує:

- **перенесену травму** (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#));
- **гендерні особливості** (див. [гендерна чутливість](#); [гендерно чутлива комунікація](#));
- **культурні особливості** (див. [культурна узгодженість](#); [перекладачі та культурні посередники](#)).

Комунікація з постраждалими від торгівлі людьми має відбуватися з урахуванням перенесеної травми, а також гендерних і культурних особливостей. Важливо, щоби жертвам і постраждалим від торгівлі людьми представляли кожного фахівця, який з ними працює, а також пояснювали його роль і ціль залучення.

²⁰⁵ ADCS (2015 р.), [Посібник з оцінки віку: посібник щодо допомоги соціальним працівникам та їхньому керівництву в проведенні оцінки віку в Англії](#).

²⁰⁶ ЮНІСЕФ (2013 р.), [Оцінка віку: технічна примітка](#), Нью-Йорк: ЮНІСЕФ. Парламентська асамблея Ради Європи, [Резолюція № 1810 \(2011\) Діти без супроводу дорослих в Європі: питання прибуття, перебування та повернення](#), 15 квітня 2011 р. Генеральна асамблея ООН (2009 р.), [Сприяння та захист усіх прав людини: громадянських, політичних, економічних, соціальних та культурних прав, зокрема права на розвиток. Доповідь Спеціального доповідача з питань прав мігрантів Хорхе Бустаманте](#), 14 травня 2009 р., A/RES/11/7. Комітет ООН із прав дитини (CRC) (2007 р.), [Загальний коментар № 10 \(2007 р.\): права дітей в ювенальній юстиції](#), 25 квітня 2007 р., CRC/C/GC/10. Комітет ООН із прав дитини (CRC) (2005 р.), [Загальний коментар № 6 \(2005 р.\): поводження з дітьми без супроводу та дітьми, розлученими з сім'єю, за межами країни їхнього походження](#), 1 вересня 2005 р., CRC/ GC/ 2005/6. Генеральна асамблея ООН (2010 р.), [Дослідження Управління Верховного комісара ООН із прав людини щодо викликів та передового досвіду впровадження міжнародних принципів захисту прав дитини в контексті міграції](#), 5 липня 2010 року, A/RES/15/29.

9.1 Комунікація, яка враховує перенесену травму²⁰⁷

До моменту проходження первинної ідентифікації багато постраждалих уже зазнали впливу різноманітних форм обману, жорстокого поводження, зради та насильства з боку торговців людьми. Їм надзвичайно складно розуміти, кому вони можуть довіряти (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#)).

Професійні взаємини, що формуються з постраждалими, мають враховувати перенесену травму та бути надійними, послідовними й реабілітаційними.

У Кодексі поведінки із застосування методів урахування перенесеної травми для всіх фахівців, які працюють з особами, що постраждали від торгівлі людьми та рабства (ТІСС) надаються прості методи та техніки, які допомагають фахівцям у всіх сферах:

- ▶ **встановлювати та підтримувати взаємні довірчі стосунки** з постраждалими в будь-якому робочому контексті чи середовищі;
- ▶ **забезпечувати постійне відчуття спокою, захищеності та безпеки** протягом всього періоду роботи;
- ▶ **підвищувати рівень довіри постраждалих і мінімізувати ризики спричинити страждання та повторну травматизацію;**
- ▶ **бути в безпеці та гарно себе почувати під час роботи**, запобігаючи вікарній травматизації та професійному «вигоранню»²⁰⁸.

Усі зацікавлені сторони НМВ (включно з фахівцями оперативного реагування) мають бути навчені методам комунікації із врахуванням перенесеної травми.

²⁰⁷ Рада Міністрів ОБСЄ (2018 р.), [Рішення № 6/18 «Посилення зусиль щодо запобігання торгівлі дітьми та боротьби з нею, включаючи неповнолітніх без супроводу»](#), 7 грудня 2018 р., МС.DEC/5/18, пп. 2, 6. Рада Міністрів ОБСЄ (2017 р.), [Рішення № 7/17 «Посилення зусиль із боротьби з усіма формами торгівлі дітьми, включно із сексуальною експлуатацією, а також іншими формами сексуальної експлуатації дітей»](#), 5 грудня 2017 р., МС.DEC/5/17, п. 2. Рада Міністрів ОБСЄ (2017 р.), [Рішення № 6/17 «Посилення зусиль із попередження торгівлі людьми»](#), 8 грудня 2017 р., МС.DEC/5/17, п. 7. Рада Міністрів ОБСЄ (2008 р.), [Рішення № 5/08 «Підвищення ефективності боротьби з торгівлею людьми в рамках на основі комплексного підходу»](#), 5 грудня 2008 р., МС.DEC/5/08, п. 9.

²⁰⁸ [Кодекс поведінки із застосування методів урахування перенесеної травми для всіх фахівців, які працюють з особами, що постраждали від торгівлі людьми та рабства \(ТІСС\)](#), Рейчел Віткін та доктор Кеті Робджант, Фонд Хелен Бамбер 2018 р.

9.2 Гендерно чутлива комунікація

Гендерно чутлива комунікація та поведінка є життєво важливими для забезпечення того, щоби постраждалі почувалися максимально безпечно та захищено (див. [гендерна чутливість](#)). Постраждалі ніколи не повинні відчувати погрози, приниження чи зневагу з будь-якої причини, пов'язаної з їхнім гендером. Комунікація має відбуватися із врахуванням перенесеної травми, бути недискримінаційною, без гендерних упереджень, стигми чи стереотипів.

«Країни-учасниці ОБСЄ взяли на себе зобов'язання розглянути певні аспекти реагування на торгівлю людьми, які вимагають гендерно чутливого підходу. Наприклад, у Плані дій щодо боротьби з торгівлею людьми вони зобов'язалися «створити спеціальні підрозділи з протидії торгівлі людьми, до складу яких увійдуть як жінки, так і чоловіки, з підвищеною кваліфікацією щодо розслідування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством або за участю дітей, з метою підвищення компетентності, професіоналізму та доброчесності»²⁰⁹.

Обізнаність щодо впливу гендерно-зумовленого насильства

Фахівці повинні пам'ятати, що особи, постраждалі від торгівлі людьми з метою будь-якої форми експлуатації, можуть мати досвід сексуального насильства, що може викликати в них відчуття пригнічення, сорому та стигматизації. Жінки та дівчинки становлять переважну більшість ідентифікованих жертв торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації; вони, зазвичай, зазнають сексуального насильства в рамках інших форм експлуатації та в процесі торгівлі людьми. Чоловіки та хлопчики також стають об'єктом торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації; багато хто з них зазнає сексуального насильства та інших форм експлуатації, зокрема в процесі торгівлі людьми²¹⁰ (див. [послуги в сфері охорони здоров'я](#)). У багатьох випадках сексуальне насильство не розголошується або розголошується з великими труднощами через сором і страх, яких відчуває жертва (див. [проблеми зі здоров'ям, пов'язані з сексуальною наругою](#); [проблеми зі здоров'ям, пов'язані з сексуальним насильством](#)).

- **Жертви та постраждалі повинні мати можливість обирати гендер фахівців, що працюють з ними в будь-якій ролі, яка стосується фіксування або обговорення особистих даних чи конфіденційної інформації.** Необхідно забезпечити доступ до взаємодії з фахівцями жіночої статі, тому що жертви будь-якого гендеру можуть віддати перевагу роботі саме з ними. У випадку з дітьми доступність взаємодії з фахівцями жіночої статі завжди повинна бути забезпечена (див. [постраждалі особи з особливими потребами](#); [перекладачі та культурні посередники](#); [суб'єкти ідентифікації дітей](#)).
- **Фахівці повинні розуміти вплив досвіду гендерно-зумовленого насильства при проведенні оцінки індивідуальних потреб і ризиків постраждалих.** Це слід враховувати під час комунікації з метою отримання розповіді постраждалої особи, проведення оцінки дорослого чи дитини або розробки їхнього постійного плану безпеки.
- **Постраждалі повинні мати місце для фізичного простору та руху, а також мати достатньо часу, щоби їх вислухали та зрозуміли їхні пріоритети.**

Важливо визнати широке коло жертв торгівлі людьми, які зазнали сексуального насильства, та забезпечити їм доступ до належної допомоги, що базується на доказовій терапевтичній підтримці та індивідуальній пастирській роботі. Для підтримки осіб, які постраждали від гендерно-зумовленого насильства, потрібні спеціалізовані служби та неурядові організації, щоби гарантувати уможливлення ідентифікації та захисту для більшої кількості людей.

²⁰⁹ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2021 р.), [Застосування гендерно чутливих підходів у боротьбі з торгівлею людьми](#), с. 16.

²¹⁰ Стигма навколо зґвалтування чоловіків — це табу у багатьох культурах; у всьому світі бракує спеціалізованих послуг для чоловіків, які постраждали від сексуальної експлуатації та сексуального насильства.

9.3 Культурна узгодженість²¹¹

«Культура — це інтегрована модель людської поведінки, яка включає, але не обмежується наступним: мислення, спілкування, мову, вірування, цінності, практики, звичаї, чемність, ритуали, способи взаємодії, ролі, відносини та очікувану поведінку расової, етнічної, релігійної, соціальної чи політичної групи; здатність передавати вищезазначене наступним поколінням; вона динамічна за своєю природою»²¹².

Культурна узгодженість (яку можна назвати «культурною компетентністю» або «культурним інтелектом») демонструє повагу до культурного походження та особистої ідентичності кожної окремої людини, підтримуючи розвиток стосунків довіри (див. [перекладачі та культурні посередники](#))²¹³. Усі установи та служби, які працюють із постраждалими, повинні розвивати свої навички шляхом спостереження, дослуховування та вивчення досвіду в міжкультурних ситуаціях²¹⁴. [Культурні посередники, лідери з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми](#) та інші фахівці, які мають відповідні культурні знання та розуміння, можуть надати цінну підтримку для забезпечення культурно відповідної комунікації та перекладу.

«Культурний інтелект означає здатність орієнтуватися в різних культурах та успішно працювати, долаючи культурні кордони. Навчання з культурного інтелекту має бути обов'язковим для всіх фахівців, які працюють у районах із високою чи зростаючою часткою населення з-поміж людей із різноманітних спільнот.

Усі служби для жертв торгівлі людьми повинні впевнено розробляти та впроваджувати плани дій, щоби збільшити кількість персоналу та довірених осіб у своїх організаціях з метою відображення етнічного складу користувачів їхніх послуг, а також щоби знаходити та наймати на вищі керівні посади осіб з етнічних спільнот, які мають необхідний досвід та навички.

Персонал, що працює безпосередньо з постраждалими, повинен пройти навчання з питань культурного інтелекту та з того, як успішно працювати, долаючи культурні кордони. Це дасть можливість наростити потенціал для успішних інтервенцій при роботі з окремими користувачами послуг»²¹⁵.

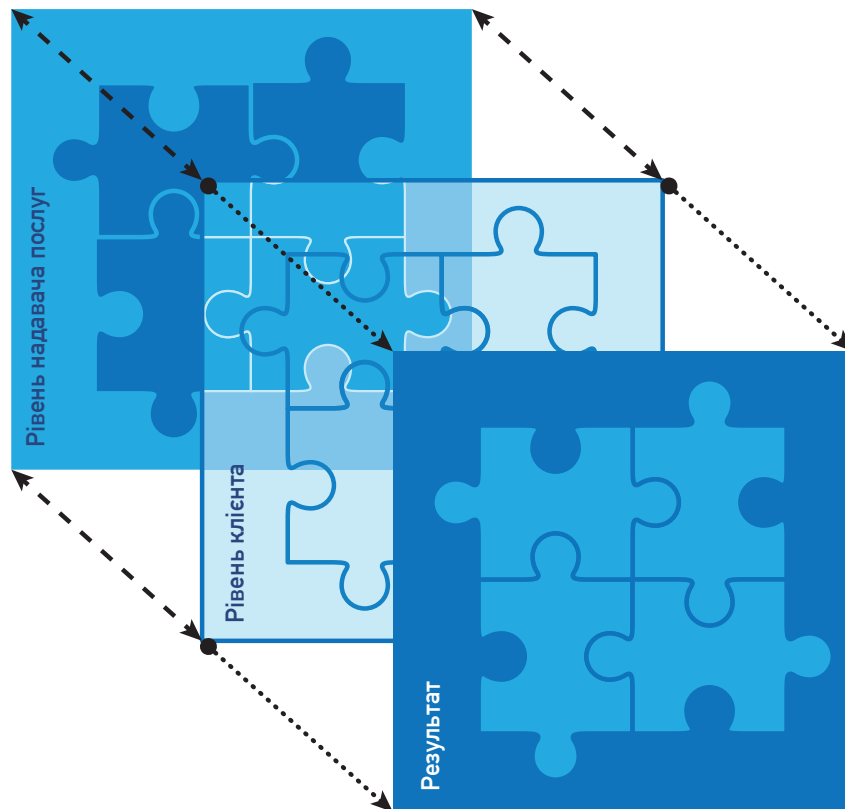
²¹¹ У спільноті, що займається боротьбою з торгівлею людьми, триває еволюція від підходу культурної компетентності до підходу культурної узгодженості. «Культурна узгодженість описує процес ефективної взаємодії між рівнями надавача послуг і клієнта. Модель базується на ідеї, що культурна компетентність постійно розвивається; постачальники послуг повинні продовжувати покращувати якість комунікації, що призведе до покращення якості обслуговування. Проте запропонована допомога не завжди дорівнює отриманій. Пацієнти та сім'ї привносять свої власні цінності, уявлення та очікування в медичну допомогу, що також впливає на створення або руйнування культурної узгодженості». Див. Дооренбос А.З. і Шім С.М. (2010 р.), [Тривимірна модель культурної відповідності: основа для інтервенції](#), Журнал соціальної роботи у хоспісній і паліативній допомозі, 6(3-4), сс. 256–270.

²¹² Планування культурної та лінгвістичної компетенції в системах догляду за дітьми та молоддю з соціально-емоційними та поведінковими розладами та їх родинами, див. Перес С.А. (2002 р.), [Будування систем догляду: закладання фундаменту](#). м. Вашингтон, округ Колумбія: Національний центр технічної допомоги дитячому психічному здоров'ю Джорджтаунського університету розвитку дитини та людини. Цитується в Національному центрі культурної компетентності (2004 р.), [Контрольний список для спільнот систем догляду Національного центру культурної компетентності](#), м. Вашингтон, округ Колумбія: Центр розвитку дитини та людини при Джорджтаунському університеті див. Сміт М.А. (2013 р.), [Культурно-чутлива терапія із врахуванням перенесеної травми для молодих жертв торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації: взявши курс на зміцнення](#), Журнал огляду сучасної освіти, т. 3, вип. 7, сс. 523–532.

²¹³ Комплексна культурна оцінка в моделі ADDRESSING Памели Гейз (2007 р.) окреслює культурні особливості, які впливають на травму, з метою розгляду способу подолання травми. Браун (2011 р.) зазначає, що акронім пані Гейз «означає невичерпний, але відносно повний перелік соціальних становищ, кожне з яких певною мірою існує в усіх людях, та будь-яке з них може стати центральною ланкою у розвитку ідентичності окремих осіб у цій конкретній культурі». Гейз П. (2008 р.), [Вирішення культурних складнощів на практиці: оцінка, діагностика та терапія \(2 видання\)](#), Американська асоціація психологів.

²¹⁴ Анта Брачоу, «Гібіскус задля соціальних змін» (без дати), [Боротьба з торгівлею людьми](#).

²¹⁵ Арійо Д. (2020 р.), [Життя чорношкірих мають значення та галузь боротьби з торгівлею людьми в Сполученому Королівстві](#), Thomson Reuters News, 17 червня 2020 р.

Джерело: Шім С.М. та Дооренбос А.З. (2010 р.)

Модель культурної компетенції Шім

Модель культурної компетенції Шім — це модель догляду, яка може бути застосована у роботі в сфері протидії торгівлі людьми. Нею керуються при виконанні інтервенцій соціальні працівники, спеціалісти з психічного здоров'я, медсестри та інший медичний персонал, які здійснюють догляд за різноманітними групами пацієнтів, сім'ями та громадами²¹⁶.

«Рівень надавача послуг» моделі Шім (нижче) складається з 4 компонентів: (а) культурне розмаїття, (б) культурна обізнаність, (с) культурна чутливість та (д) культурна компетентність поведінки²¹⁷.

Культурна узгодженість виражається в поглядах, політиках і практиці, що вкорінюють:

- цінування та адаптацію до різноманітності;
- здатність до чесної самооцінки;
- усвідомлення динаміки, властивої перетину культур; і
- інституціоналізацію культурних знань²¹⁸.

²¹⁶ Шім С.М та Дооренбос А.З. (2010 р.), [Тривимірна модель культурної узгодженості: основа для інтервенції](#), Журнал соціальної роботи у хоспісній і паліативній допомозі, т. 6 (вип. 3-4), сс. 256-270.

²¹⁷ Цей рівень моделі був більш повно сформульований в іншому місці. Див. Шім С.М., Дооренбос А.З., Бенкерт Р. та Міллер Дж. (2007 р.), [Культурно відповідний догляд: складаючи пазл разом](#), Журнал міжкультурної сестринської справи, 18(2), сс. 103–110. Крім того, він став основою для інструменту Оцінки культурної компетентності для використання різними надавачами медичних послуг і студентами професійних спеціальностей. Див. Дооренбос А.З. та Шім С.М. (2004 р.), [Культурна компетентність у хоспісі](#), Американський журнал хоспісної та паліативної медицини, 21(1), сс. 28–32. Дооренбос А.З., Шім С.М., Бенкерт Р. та Борзе Н.Н. (2005 р.), [Психометричний аналіз інструменту оцінки культурної компетентності медичних працівників](#), Дослідження сестринської справи, 54(5), сс. 324–331. Шім С.М., Дооренбос А.З. та Борзе Н.Н. (2005 р.), [Культурна компетентність серед надавачів послуг у сфері охорони здоров'я Онтаріо та Мічигану](#), Журнал професійної сестринської справи, 37(4), сс. 354–360. Шім С.М., Дооренбос А.З. та Борзе Н.Н. (2006 р.), [Поглиблення культурної компетентності персоналу хоспісу](#), Американський журнал хоспісної та паліативної медицини, 23(50), сс. 404–411. Шім С.М., Дооренбос А.З., Міллер Дж. та Бенкерт Р. (2003 р.), Розробка інструменту оцінки культурної компетентності, Журнал вимірювання сестринської справи, 11(1), сс. 29–40.

²¹⁸ Для отримання інформації з навчання культурних компетентностей, що зосереджується на охороні здоров'я, але з ширшим застосуваннями, див. [DiversityRX](#). Для отримання різноманітних додаткових ресурсів відвідайте [Національний центр культурної компетентності \(NCCC\)](#), який є частиною Центру розвитку дитини та людини при Джорджтаунському університеті. Див. також [Інформаційний портал про добробут дітей](#), який надає різноманітні ресурси щодо культурної компетентності у роботі з дітьми та молоддю.

10 Комунікація з дітьми²¹⁹

Діти мають право бути почутими та брати участь у прийнятті рішень, які їх стосуються. Усі рішення, що стосуються дітей, завжди повинні прийматися з першочерговим урахуванням їхніх прав і найкращих інтересів (див. [модель Лунді](#); [модель «Барнахус»](#)).

Пояснення, що надаються дітям, мають відповідати віку та бути зосередженими на правах дитини.

Інформована участь дітей-жертв торгівлі людьми має гарантувати значуще залучення дитини на всіх етапах і в процесах прийняття рішень щодо них. Упродовж всього процесу слід зберігати записи думок і поглядів дитини. Дітям необхідно надавати зрозумілі та відповідні віку матеріали та інформацію про їхні права. Вони повинні бути поінформовані про своє право брати участь та ставити запитання щодо всіх рішень, які їх стосуються.

У всіх діях та комунікаціях із дітьми їхні права та найкращі інтереси мають бути ключовим, найголовнішим пріоритетом²²⁰. Реакція дорослих на будь-яку дитину, яка перебуває у вразливій ситуації, може мати на неї тривалий вплив, тому ставлення всіх суб'єктів взаємодії НМВ до дітей є надзвичайно важливим: вони можуть швидко **заохочувати** або **відлякувати** їх від подальшого безпечного контакту зі службами²²¹.

Належна, ненав'язлива та турботлива реакція на будь-яку дитину, яка може бути жертвою торгівлі людьми, має вирішальне значення для встановлення довіри з самого початку. Це допомагає дитині мати певну віру в системи та фахівців, які в них працюють задля захисту дітей. Позитивні, доброзичливі, орієнтовані на права дитини та відповідні віку відповіді дорослих особливо підтримують дітей, яким може бути надзвичайно важко довіряти дорослим. Їхня ціль: допомогти дітям розпізнати чуйний та доброзичливий підхід, що демонструє турботу про їхню безпосередню безпеку та добробут.

²¹⁹ У ст. 39 [Конвенції ООН про права дитини](#) зазначається, що слід вживати всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній реінтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань. У ст. 12 зазначається, що «Держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю». Це означає, що власному погляду дитини чи молодій людині на його або її власний вік та його або її розповіді про свій минулий досвід слід надавати значення та приділяти відповідну увагу.

²²⁰ Це поширюється на всі Держави-учасниці Генеральної Асамблеї ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), ст. 2.

²²¹ Діти-жертви торгівлі людьми часто стикаються з дискримінаційним ставленням, яке включає в себе, наприклад, думку про них як про «злочинців» або людей із поганим характером чи низьким статусом, які вже не мають значущого майбутнього. Крім цього, діти-мігранти можуть зіткнутися зі значними культурними та мовними бар'єрами, а також зневажливим ставленням до «іноземців». Відомо, що таке ставлення до дітей і молоді виникає навіть у професійному контексті, де методи комунікації із врахуванням перенесеної травми та відповідні зовнішні умови не є основними у внутрішній культурі, де є професійний стрес і вигорання, або де тренінги з боротьби з торгівлею людьми є недостатніми чи нерегулярно оновлюються. Коли дискримінація стає на шляху прав дітей, діти страждають, а торговці людьми залишаються безкарними за скоєні ними злочини.

10.1 Модель Лунді

Згідно з Конвенцією ООН про права дитини, від держав-учасниць вимагається забезпечення дотримання прав дітей. Статтею 12 передбачено вимогу, згідно з якою державні працівники (наприклад, вчителі, соціальні працівники та відповідальні за формування політик) повинні приділяти належну увагу поглядам дітей з усіх питань, які їх торкаються (див. [комунікація з дітьми](#); [житло для дітей](#); [модель «Барнахус»](#))²²².

«Держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю».

Стаття 12 Конвенції ООН про права дитини²²³

«Повага до поглядів дітей: діти мають право вільно висловлювати свої думки щодо питань, які їх торкаються. Дорослі повинні дослухатися до дітей та сприймати їх серйозно».

Стаття 12 Конвенції ООН про права дитини, редакція ЮНІСЕФ для дітей²²⁴

Модель Лунді пропонує один із способів сформулювати ідею про право дитини на участь, передбачене статтею 12 Конвенції ООН про права дитини. Ця модель покликана зосередити осіб, відповідальних за ухвалення рішень, на окремих, хоча й взаємопов'язаних складових забезпечення²²⁵. Її розробили для того, щоб забезпечити «юридично належний, але зручний» підхід до питання участі дітей, який можна застосовувати в будь-якому контексті під час роботи з різними дітьми²²⁶ (див. [комунікація з дітьми](#); [житло для дітей](#); [модель «Барнахус»](#)).

²²² Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), Конвенція про права дитини, ст. 12. Це стосується держав-учасниць Конвенції про права дитини.

²²³ Там само.

²²⁴ ЮНІСЕФ, [Конвенція про права дитини: редакція для дітей](#), ст. 12.

²²⁵ Модель Лунді була розроблена Лорою Лунді в результаті великого дослідницького проекту для Уповноваженого у справах дітей та молоді Північної Ірландії. Вона помітила, що фахівці часто применшували вимогу прислухатися до «голосу дитини», та була стурбована тим, що це применшення потенційно може призвести до послаблення значення або нехтування вимогою активно вивчати погляди дітей та приділяти їм належну вагу. Дослідження виконання Конвенції про права дитини «було проведено для Уповноваженого у справах дітей та молоді Північної Ірландії у 2003–2004 рр. для визначення пріоритетних напрямів його діяльності на посаді. Завдання полягало у виявленні сфер, де права дітей ігнорують або применшують. Команда провела опитування серед понад 1 тис. дітей та 350 дорослих. Дослідження виявило невиконання ст. 12 Конвенції ООН про права дитини (право дитини на належну увагу її поглядам) як однієї з наскрізних проблем, що впливає на дітей у всіх аспектах їхнього життя, зокрема освіту. Діти та молоді особи постійно повідомляли про розчарування тим, що до їхніх поглядів не прислухалися та не сприймали їх серйозно. Одним із факторів, який, як видається, перешкодив повній реалізації права, був той факт, що конкретний аспект ст. 12 не був повністю зрозумілим носіям обов'язків Конвенції про права дитини [...] Її часто описують під прапором «голосу дитини», «голосу учня» або «право бути почутим», але вони можуть спотворювати та навіть підірвати права дітей та молоді. З огляду на це, спираючись на дослідження для Уповноваженого у справах дітей та молоді Північної Ірландії, п-ка Лунді запропонувала модель участі дітей на дотримання їхніх прав, яка пропонує юридично обґрунтовану, але практичну концептуалізацію ст. 12 Конвенції про права дитини. Модель Лунді надає практичний виклад ст. 12, який скорочує формулювання положення, водночас наголошує на взаємодії з молоддю. Крім того, формулюючи юридичне значення кожної з чотирьох концепцій, модель робить унікальний внесок у розуміння ст. 12: вона пов'язує успішну реалізацію ст. 12 з іншими правами Конвенції про права дитини, зокрема права на інформацію, недискримінацію та наставництво з боку дорослих. Це підкреслює той факт, що ст. 12 є правом, а не обов'язком. Вона робить наголос на аспектах зобов'язання, якими нехтують, зокрема на обов'язку дорослого носія зобов'язання вислуховувати та приділяти «належну увагу» поглядам дітей; формулює відповідальність носіїв зобов'язання допомагати дітям формулювати та виражати свої погляди; а також виправляє неправильне розуміння того, що право діє лише тоді, коли дитина здатна висловити свою зрілу думку». Королівський університет Белфасту (без дати), [Покращення поінформованості та розуміння обов'язку уряду щодо залучення дітей до процесу прийняття](#).

²²⁶ Також див. Лунді Л. (2007 р.), [«Голосу» недостатньо: концептуалізація ст. 12 Конвенції ООН про права дитини](#), Британський освітній дослідницький журнал, п. 6 ст.33, сс. 927–942.

Джерело: Модель Лунді: контрольний список щоденних умов, Hub на nOg (без дати)

«Розуміння того, як право бути почутим пов'язане з іншими правами дітей згідно з Конвенцією ООН про права дитини, є однією з її відмінних рис, яка наголошує, наприклад, на необхідності безпечних та інклюзивних умов.

Зручні для дітей редакції законів, інструкцій та стандартів можуть допомогти дітям зрозуміти для себе їхні права та дізнатися, чого їм слід очікувати від фахівців, які з ними працюють. Дитина, яка не розуміє свої права, не зможе вимагати їх. Усі фахівці, які працюють з дітьми, повинні володіти навичками, завдяки яким діти висловлюватимуть свої погляди, будуть почутими та взятими до уваги в роботі, а також діти повинні мати можливість за бажанням безпосередньо спілкуватися з особами, відповідальними за ухвалення рішень».

Професорка Лора Лунді

Модель Лунді окреслює чотири взаємопов'язані складові: умови та голос, аудиторія та вплив. У ній стверджується, що стаття 12 Конвенції ООН про права дитини має чітку хронологію. Перший етап полягає у забезпеченні права дитини на висловлення поглядів, з якого випливає право дитини на те, щоб її поглядам було надано належну увагу. Оскільки процеси ухвалення рішень щодо дітей зрідка є статичними, модель визнає, що як тільки дитина буде поінформована про ступінь «впливу» її поглядів та отримає зворотний зв'язок, той самий процес може початися знову.

Статтю 12 можна повністю зрозуміти, лише розглядаючи її у світлі інших відповідних положень Конвенції ООН про права дитини, зокрема статті 2 (недискримінація), статті 3 (найкращі інтереси), статті 5 (право на наставництво), статті 13 (право шукати, одержувати і передавати інформацію) та статті 19 (захист від утисків).

Комунікація з батьками, які мають дітей та немовлят, що враховує перенесену травму

Найкраще працювати з батьками, коли за їхніми дітьми доглядає інший довірений та безпечний опікун, щоб вони могли зосередитися на зустрічі і говорити вичерпно та відкрито. Однак у багатьох випадках це може бути неможливим. У ситуаціях, коли діти або немовлята повинні бути присутніми на зустрічі, слід дотримуватися таких процедур.

- Сприймати присутність дітей та немовлят позитивно, схвально. До них не слід ставитися просто як до «придатків» їхніх батьків.
- Діти також мають права та привілеї, які слід враховувати як у поєднанні з батьками, так і окремо від них..
- Матері немовлят повинні мати доступ до чайника, прісної питної води та належних приміщень для сповивання немовлят. Їм слід запропонувати можливість за бажанням на самоті сповивати дитину та годувати грудьми наодинці, незалежно від того, наявна окрема кімната чи ні.
- Дбати про те, щоб середовище було якомога яскравим та «дружнім» для дітей. Корисно відволікати дітей, наприклад, книжками, іграшками, кольоровими олівцями та ручками, а також забезпечити маленькі стільчики чи подушки, на яких можна сидіти. Будь-який потенційно травматичний матеріал для перегляду або читання слід тримати подалі від поля зору. Уникати обговорення травматичних переживань перед дітьми.
- Необхідно завжди дотримуватися процедур захисту дітей. Всі немовлята та діти повинні перебувати в безпеці та отримувати належне піклування. Якщо дитина налякана, надмірно замкнута або проявляє ознаки відсутності піклування, або якщо є будь-які інші тривожні ознаки або показники, слід дотримуватися правил охорони та захисту дитини та проконсультуватися з експертами у справах дітей.
- Уникати поспішних припущень щодо якості батьківського піклування з боку постраждалих осіб, оскільки може бути багато чинників поза їхнім контролем. Наприклад, люди, які відчувають тривожність, страх або сором'язливість, можуть поводитися зі своїми дітьми інакше, коли перебувають у присутності фахівців, яких вони сприймають як наділених владою осіб. У таких випадках вони можуть тимчасово не помічати потреби дитини через шанобливе ставлення до фахівця, що не обов'язково вказує на загальну відсутність піклування. Ця початкова реакція може змінитися, коли будуть встановлені взаємні, робочі довірчі відносини. Кваліфікованих дитячих спеціалістів слід повідомляти про всі випадки, коли виникають серйозні занепокоєння щодо безпеки та добробуту дітей. У всіх випадках батькам слід надавати ретельне пояснення із застосуванням методів врахування перенесеної травми відповідно до інструкцій Протоколу НМВ.

- Батьки можуть силкуватися зробити догану або контролювати дитину, яка просто природно є активною та галасливою. У таких випадках вони почуватимуться комфортніше, якщо поведінку дітей буде схвально визнано як нормальну, а дітей заохочуватимуть до гри та відволікання від головної роботи під час зустрічі. Фахівці можуть подавати приклад, зберігаючи легкий та доброзичливий тон і манеру свого спілкування безпосередньо з дітьми, а також забезпечуючи, що вони і далі зайняті чимось. Корисно пам'ятати, що активна, допитлива або говірка дитина проявляє впевненість, і до цього можна спонукати, часто залучаючи дитину до розмови через певні проміжки часу та демонструючи схвалення її інтересів. Для такого підходу присутність дітей є доречною, оскільки діти мають поточні потреби та заняття, які легко прокоментувати схвально та обговорити.
- У ході зустрічі корисно визнати реальність досвіду батьківства як з точки зору його складнощів, так і його радощів. Часто це є ефективним способом зміцнити довіру постраждалих осіб, які цінуватимуть той факт, що їхніх дітей доброзичливо приймають, та принести користь від підтримки та визнання їх як батьків. Це також сприяє практиці «тут і зараз», яка допомагає повернути зосередженість на теперішньому моменті.
- Коли присутні діти, важливо уважно спостерігати за тим, як вони реагують. Їхня реакція на будь-яке страждання батьків завжди значима. Слід не забувати, що маленькі діти та немовлята можуть відчувати й перейняти страждання та тривожні емоції людей, які їх оточують, особливо коли це стосується батьків. Діти у віці приблизно 2 років можуть розуміти розмовну мову, навіть якщо вони ще не розмовляють самі. Якщо під час обговорення когось із батьків починають переповнювати емоції, слід негайно влаштувати перерву для батьків та дитини.
- Фахівці можуть бачити, як деякі діти реагують на будь-яке страждання своїх батьків та зазвичай намагаються «захистити» чи втішити їх, тоді як інші діти можуть помічати й переймати страждання своїх батьків без будь-якої видимої реакції, що не повинно приводити до висновку, що такі діти здатні та «звикли» справлятися з такою ситуацією. Страждання батьків хвилює та засмучує будь-яку дитину. У ситуаціях, коли немає іншого вибору, крім як лишити дітей присутніми за необхідності обговорити травматичні теми, слід розбити обговорення на короткі етапи запитань-відповідей та передбачити часті, короткі проміжки часу, під час яких діти та їхні батьки можуть отримати схвальну оцінку. Присутність немовлят і дітей, на щастя, сприяє легкості розмови, що зосереджена на «тут і зараз».

Із [**Кодексу професійної поведінки із застосування методів врахування перенесеної травми для всіх фахівців, які працюють з особами, постраждалими від торгівлі людьми та рабства \(ТіСС\)**](#)²²⁷

²²⁷ [Кодекс професійної поведінки з урахуванням перенесеної травми для всіх фахівців, які працюють з постраждалими від торгівлі людьми та рабства](#), Рейчел Віткін та д-ка Кеті Робджант, Helen Bamber Foundation, 2018 р.

11 Пастирська підтримка та нагляд для всіх фахівців, які працюють з особами, постраждалими від торгівлі людьми

Робота з особами, які постраждали від торгівлі людьми, цінується високо, однак це також стресовий та емоційно важкий досвід. Персонал, який надає послуги постражданим особам, повинен мати відповідну пастирську підтримку та нагляд. Важливо, щоб усі служби та фахівці усвідомлювали ризики вікарної травматизації та професійного вигорання.

Вікарна травматизація – це термін, який використовується для опису сукупних негативних психологічних наслідків, які можуть виникнути в результаті пережитих жахливих подій та/або повторного впливу травматичної інформації. Вона може вплинути на персонал першої лінії допомоги, який безпосередньо контактує з постраждалими особами, а також на працівників, які більш відсторонені у своїх функціях (наприклад, дослідники, адміністратори та реєстратори), однак які виконують роботу, наближену до травматичних подій та ситуацій, або отримують дані та інформацію про них. У деяких випадках отримати інформацію пасивно може бути особливо проблематичніше, ніж брати безпосередню участь у вирішенні проблеми в першій лінії допомоги.

Вікарна травматизація може серйозно вплинути на емоційний стан фахівців, а отже, і на їхню здатність діяти належно та виконувати свою роботу. Це може призвести до вторинних симптомів ПТСР або таких типів поведінки, як нав'язливі думки, кошмари, уникання, дратівливість, підвищена чутливість до насильства, почуття безнадійності та безсилля, смуток, соціальна ізоляція та відстороненість від інших, а також таких фізичних симптомів, як-от панічні атаки, поганий сон і головний біль. Вікарна травматизація та вигорання можуть серйозно вплинути на здатність працівників першої лінії допомоги ефективно працювати з постраждалими особами, якщо вони стають цинічними, відстороненими та/або їм стає складно співпереживати або, навпаки, стають надмірно залученими та ототожнюють себе з клієнтами, що впливає на їхню здатність до самостійних та власних ефективних дій²²⁸.

Професійне вигорання – це термін, який використовується для опису «стану фізичного, емоційного та психічного виснаження, спричиненого довготривалим перебуванням у емоційно складних ситуаціях»²²⁹. Воно пов'язане з дуже високим робочим навантаженням та/або несприятливим робочим середовищем. Воно може призвести до стану надмірного емоційного та фізичного виснаження працівників, а також цинізму та відстороненості від своєї роботи додатково до відчуття неефективності та браку досягнень.

Обов'язком керівництва будь-якої організації є переконатися в тому, що персонал усіх рівнів та всіх професій отримує належні нагляд і підтримку. Необхідно подбати про підтримку всіх працівників, щоб забезпечити їхнє здоров'я та добробут. Сюди входять державні та недержавні служби, правоохоронні органи (які працюють із постраждалими особами), організації громадянського суспільства та неурядові організації.

²²⁸ Адаптовано з Маккан і Перлман, 1990 р.; Маккан і Сааквінте, 1995 р. Маккан І. Л. і Перлман Л. А. (1990 р.), [Вікарна травматизація: основа для розуміння психологічних наслідків роботи із жертвами](#), Журнал травматичного стресу, п 1 ст. 3, сс. 131–149. Перлман Л. А. і Сааквінте К. В. (1995 р.), [Лікування терапевтів із вікарною травматизацією та вторинними травматичними стресовими розладами](#), Втома від співчуття: боротьба зі вторинним травматичним стресовим розладом у тих, хто лікує травмованих, ст. 23, сс. 150–177. Див. також Р'юнінг Л., Блумберг Дж., та Даммейер Дж. (2020 р.), [Вікарна травматизація у юристів, які працюють з травмованими шукачами притулку: пілотне дослідження](#), Психіатрія, психологія та право.

²²⁹ Пінес А. і Аронсон Е. (1988 р.), Кар'єрне вигорання: причини та їх усунення, Нью-Йорк: Free Press

Будь-яка організація, яка працює з особами, постраждалими від торгівлі людьми, повинна сприяти надійній безпеці²³⁰, здоров'ю та добробуту всього персоналу з огляду на особливості робочих умов, середовища та професійних обов'язків. У професійній культурі організації необхідно запровадити та втілювати послідовною щоденною практикою серед керівництва та старшого персоналу такі заходи.

- **Усвідомлення та визнання травматичного характеру роботи та її можливого впливу на стан усього персоналу організації (не лише персоналу першої лінії допомоги).** Необхідно забезпечити, Забезпечення того, що персонал завжди відчуває, що його цінують і підтримують.
- **Проведення належної оцінки ризиків, стану здоров'я та безпеки, щоби виявити будь-які ознаки небезпеки у місцях, які працівники можуть відвідувати або в яких можуть працювати.** Забезпечення здійснення всіх можливих заходів безпеки відповідно до найвищих стандартів юрисдикції з метою попередження роботи наодинці, надмірного впливу травматичних умов і тривалого робочого дня.
- **Сприяння безпечній, належній та усталеній культурі, де персонал ділиться своїм досвідом та говорить про вплив роботи на нього через відповідні майданчики.** Забезпечення надання консультацій та/або наявності нагляду. У межах робочого часу персоналу також повинен відводитися час на відвідування певної внутрішньої групи або інших сеансів із підтримки персоналу щонайменше один раз у місяць, де персонал може обмінюватися досвідом та заручитися підтримкою колег.
- **Створення систем регулярного нагляду справ для забезпечення персоналу ґрунтовною, індивідуальною підтримкою для виконання роботи.** Нагляд справ повинен забезпечити ефективне управління навантаженням та спільне розуміння обсягів навантаження, а також складності та інтенсивності кожної справи у розумінні обсягів необхідної роботи.
- **Допомога персоналу в дотриманні його професійних меж, забезпечуючи його розуміння того, що він має підтримку з боку своєї організації.** Персонал не повинен відчувати себе самотнім або перевантаженим обов'язками чи одноосібно відповідальним за стан і безпеку постраждалих осіб.
- **Проведення керівництву та всьому персоналу навчання для забезпечення можливості розпізнавати ознаки вікарної травматизації та професійного вигорання, відстежувати появу ризиків та знати, як реагувати.**
- **Проведення навчання для послідовного кар'єрного розвитку, підвищення рівня та вдосконалення знань, навичок і методів роботи.**

²³⁰ CARE International (2014 p.), [Посібник з особистої безпеки та захисту](#). УКГС ООН (2011 p.), [Безпека та захист національних гуманітарних працівників](#). Save the Children UK (2010 p.), [Безпека перш за все: Посібник з безпеки та захисту для соціальних працівників](#). МФЧХ і ЧП (2009 p.), [Залишитися в безпеці: інструкції Міжнародної федерації з посилення безпеки місці](#). МКЧХ (2006 p.), [Залишитися в живих: рекомендації щодо безпеки для гуманітарних волонтерів у зонах конфлікту](#).

11.1 Введення в стан справ, підготовка та соціальний захист волонтерів

Волонтери зазвичай працюють в організаціях, які надають підтримку постраждалим від торгівлі людьми. Це може бути корисним і мотиваційним досвідом як для волонтерів, так і для служби, якій вони присвячують свій час.

З огляду на навички, необхідні для роботи над протидією торгівлі людьми, та високий рівень відповідальності, пов'язаний із наданням підтримки постраждалим від торгівлі людьми, кожна організація, яка залучає волонтерів, повинна мати волонтерську політику. Вона повинна входити в кодекс професійної поведінки, порядок вирішення проблем та систему моніторингу, зворотного зв'язку та звернення зі скаргами.

Для кожної волонтерської посади повинні існувати посадова інструкція та технічне завдання. Волонтери повинні пройти перевірку на відповідність національним стандартам, увійти в стан справ та пройти підготовку.

Важливо, щоб волонтерів ніколи не наділяли відповідальністю, яка за характером не відповідає їм або постраждалим особам, з якими вони працюють (наприклад, призначаючи їх єдиними відповідальними за оцінку потреб і ризиків постраждалих осіб або координацію надання послуг). Ключові послуги та складну роботу, які передбачають певні рівні ризику, розголошення показань осіб, які постраждали від торгівлі людьми, або дуже персональних і конфіденційних даних та деталей, повинні виконувати фахові співробітники, а не волонтери. Необхідно, щоб належно кваліфікований, фаховий співробітник, який відповідає за виконання конкретного напрямку роботи, здійснював постійний безпосередній нагляд за роботою волонтерів із постраждалими особами (див. [управління даними та їх захист](#); [конфіденційність](#); [інформована згода 1](#)).

Волонтери повинні мати аналогічний доступ до душпастирської підтримки, клінічного нагляду та рефлексивної практики, як і фахові співробітники.

12 Протокол НМВ: порядок роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми, за усіма напрямками

Протокол НМВ охоплює основні процедури, які торкаються всіх категорій фахівців, що працюють з жертвами торгівлі людьми.

12.1 Обов'язок дотримуватися конфіденційності

Персональні дані та історія кожної особи становлять надзвичайно чутливу інформацію. Вони можуть нести серйозні наслідки для поточної та майбутньої безпеки жертв та їхніх сімей. Політика конфіденційності повинна передбачати інструкції щодо всіх типів комунікації, документації в електронній та фізичній формі, а також керування обміном даних (див. [управління даними та їх захист](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#)).

Крім обов'язку дотримуватися конфіденційності, повинна існувати повсякчасна, чітко виражена повага до недоторканності, приватності, особистого та сімейного життя, а також особистих речей кожної особи²³¹.

Національне законодавство та норми НМВ повинні чітко передбачати вимоги щодо конфіденційності, якими керуватимуться усі установи. Усі установи, організації або служби, які взаємодіють або працюють із жертвами торгівлі людьми, повинні мати чітку і всеосяжну політику конфіденційності, яка поширюється на всіх фахівців, волонтерів та отримувачів послуг. Для забезпечення дотримання зазначеної політики, її регулярного перегляду й оновлення необхідно запровадити систему незалежного моніторингу, оцінки та притягнення до відповідальності.

²³¹ Рада Європи та Європейський суд з прав людини (2020 р.), [Інструкції зі ст. 8 Конвенції: право на повагу до приватного та сімейного життя](#). Див. також Роагна І. (2012 р.), [Захист права на повагу до приватного та сімейного життя згідно з Європейською конвенцією з прав людини](#), посібники Ради Європи щодо прав людини.

Фахівцям слід пояснювати про їхній особистий обов'язок дотримуватися конфіденційності з моменту першого контакту, а також про аналогічний обов'язок усіх інших долучених фахівців. Можна повторно наголосувати на ньому та пояснювати його у доречний для цього час у ході професійних відносин, а також слід повторно ознайомлювати із цим обов'язком щоразу, коли долучаються нові фахівці (див. [перекладачі та культурні посередники](#); [захист і підтримка упродовж кримінальних судових проваджень](#)).

Постраждалим важливо знати:

- **причину, чому ця інформація є необхідною;**
- **як фіксуватимуть і зберігатимуть інформацію;**
- **як вони можуть отримати доступ до свого досьє та інформації;**
- **хто та які установи можуть використовувати та отримувати інформацію**²³²; важливо від самого початку пояснити будь-яке зобов'язання ділитися інформацією щодо жертв з іншими організаціями, державними службами, відомствами у справах імміграції або поліцією;
- **обсяг інформації, яку можуть передати певним сторонам за їхньою інформованою згодою** (див. [управління даними та їх захист](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#)). Наприклад, чи включає вона весь обсяг інформації (включно з персональними даними) для ключових суб'єктів, лише дотичну до справи інформацію без будь-яких персональних даних (наприклад, для інформування кримінальної поліції у випадку, якщо особа не бажає співпрацювати з правоохоронними органами) або частину інформації, актуальну для надання конкретних видів послуг.

Щоби перейти до виконання будь-якого завдання або дії, необхідно завжди отримувати інформовану згоду від постраждалих осіб, крім випадків настання певних виняткових обставин, які мають переважну силу над обов'язком дотримуватися конфіденційності та згоди (див. [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#))²³³.

Виняткові обставини, за яких обов'язок дотримуватися конфіденційності можуть скасувати

За деяких виняткових обставин обов'язок дотримуватися конфіденційності та інформованої згоди може бути скасовано з міркувань безпеки. Необхідно чітко викласти їх у політиці та порядках кожної служби і від самого початку пояснювати їх потерпілим для їхнього розуміння того, що існують конкретні, обмежені ситуації, які можуть призвести до такого ²³⁴. Крім цього, звільнення від обов'язку дотримуватися конфіденційності може настати у деяких юрисдикціях, які зобов'язують обов'язково повідомляти правоохоронні органи про будь-який злочин (зокрема торгівлю людьми), як тільки у фахівця виникне така підозра. У випадку звільнення від обов'язку дотримуватися конфіденційності необхідно від самого початку взаємодії попередити потерпілу особу про те, що вам доручено повідомляти про злочини, та пояснити ситуації, коли це необхідно буде робити²³⁵.

²³² Це потрібно оцінювати в кожному окремому випадку, коли запитується або вимагається така інформація.

²³³ General Medical Council (без дати), [Розкриття \[інформації\] для захисту пацієнтів та інших осіб](#).

²³⁴ Наприклад, «виключні обставини, які виправдовують скасування права особи на конфіденційність на користь ширшим інтересам суспільства. Рішення щодо суспільних інтересів є складними та мають враховувати як потенційну шкоду, яку може завдати розголошення, так і інтерес суспільства в подальшому наданні конфіденційних медичних послуг». Міністерство охорони здоров'я Сполученого Королівства (2003 р.), [Кодекс професійної практики Національної служби охорони здоров'я: конфіденційність](#), с. 5. Крім того, «якщо дитина або молода особа не погоджується на розголошення, все ще існують обставини, за яких інформація може бути розголошена: коли існує переважний суспільний інтерес у розголошенні; коли розголошення відповідає найкращим інтересам дитини або молодшої людини, яка не має зрілості або розуміння, щоб ухвалити рішення про розголошення; або коли розголошення вимагається законом». Royal College of Nursing (2021 р.), [Принципи конфіденційності](#).

²³⁵ Центр підготовки та технічної допомоги Управління у справах жертв злочинів OVCTTAC (без дати), [Електронний посібник робочої групи з питань торгівлі людьми: дотримання конфіденційності](#).

12.2 Одержання інформованої згоди

Наслідки будь-яких дій або завдань часто несуть дуже важливе значення для життя та сімей жертв, про що необхідно завжди пам'ятати. Якщо особа надає **інформовану згоду** на виконання певної дії, це означає, що вона повністю розуміє відомі їй факти про таку дію та усвідомлює її можливі наслідки. Належні методи роботи в умовах конфіденційності з урахуванням перенесеної травми є важливими для одержання інформованої згоди. Постраждалим потрібно надати необхідну підтримку для ухвалення рішень, і їм знадобиться час, щоби засвоїти інформацію та поставити будь-які запитання (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#)).

Інформовану згоду потерпілої особи необхідно одержувати на всіх етапах, зокрема під час перенаправлення до НМВ, отримання захисту та індивідуальної підтримки, співробітництва у кримінальних провадженнях та обміну персональними даними. За необхідності інформовану згоду слід отримувати за допомогою перекладача для забезпечення вичерпного пояснення та повного розуміння.

Одержанням інформованої згоди слід розпоряджатися як **процесом**: потерпілим простіше давати згоду на виконання певних завдань і дій у порядку виникнення потреби в них, ніж щоб від них очікували засвоєння інформації та надання згоди на декілька завдань та дій одночасно. Їм потрібна підтримка, щоби відчувати впевненість у тому, що за необхідності вони можуть ставити запитання та отримувати роз'яснення або уточнення інформації ще раз. Вони повинні знати, що мають право відкликати свою згоду в будь-який час і що їм забезпечені чіткі та доступні способи, у які вони можуть це зробити²³⁶.

Усім фахівцям (зокрема перекладачам і культурним посередникам) найкраще працювати з потерпілими не по телефону, а особисто або (якщо це неможливо) через візуальні канали комунікації. Важливо за можливості одержати інформовану згоду під час особистої зустрічі, оскільки багатьом потерпілим важко працювати з особою, яку вони не можуть бачити і з якою вони не встановили робочі довірчі відносини. Надаючи згоду на будь-яку дію, постраждалим особам буде доречніше і переконливіше, якщо вони матимуть змогу бачити тих, хто з ними працює, та сприймати сигнали наочно.

Для надання інформованої згоди особа повинна мати таке:

- **Дієздатність**²³⁷;
- **Інформацію, надану мовою, яку вони можуть повністю зрозуміти** (Це означає, що послуги перевірених і компетентних перекладачів або культурних посередників повинні пропонуватися в усіх випадках, коли це необхідно (див. [перекладачі та культурні посередники](#));
- **Всю відповідну інформацію, необхідну для ухвалення ними інформованого рішення**²³⁸ Сюди входить пояснення можливих ризиків і наслідків завдань та дій, на які вони можуть дати згоду, а також доступні для них варіанти, зокрема перенаправлення до інших спеціалістів та служб. Це слід робити обережно, щоби забезпечити *належну поінформованість*, а не *емоційний струс* для потерпілих. За відсутності нагальних ризиків безпеки слід відвести постраждалим якомога більше часу на роздуми та осмислення інформації, яку їм надають.

Пам'ятайте, що деякі люди з травматичними історіями можуть стикатися з труднощами когнітивного характеру. Тобто, засвоєння та розголошення інформації можуть викликати в них труднощі і спричинити страждання та дискомфорт, навіть якщо наочно вони цього не виражають.

²³⁶ Якщо інформація була передана правоохоронним органам, що призвело до відкриття кримінальної справи, навіть якщо згода відкликана жертвою, розслідування може бути продовжено. Британський Червоний Хрест, Фонд протидії торгівлі людьми, Моніторингова група з питань протидії торгівлі людьми та Підрозділ з протидії торгівлі людьми та трудовій експлуатації (ATLEU) (2018 р.), [Принципи, які лежать в основі надання ранньої підтримки особам, постраждалим від торгівлі людьми](#), листопад 2018 р.

²³⁷ Національне законодавство регулює рішення щодо дієздатності. На міжнародному рівні [Гаазька конвенція XXXV від 13 січня 2000 року про міжнародний захист повнолітніх осіб](#) (також відома як Гаазька конвенція 2000 року) має на меті сприяти транскордонному захисту дорослих та їхнього майна, коли вони не в змозі захистити свої інтереси. Конвенцію ратифікувала низка європейських держав. Гаазька конвенція про міжнародний захист повнолітніх осіб від 13 січня 2000 року вирішує питання шляхом запровадження норм стосовно юрисдикції, застосовного права та міжнародного визнання та примусового виконання заходів захисту. Конвенція також встановлює механізм співпраці між органами влади Договірних держав. Конвенція сприяє досягненню деяких важливих цілей Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю від 13 грудня 2006 року (Нью-Йорк), яка набула чинності 3 травня 2008 р., зокрема положень ст. 12 про рівність перед законом, та ст. 32 про міжнародне співробітництво. Генеральний директорат з питань внутрішньої політики Європейського парламенту (2012 р.), [Гаазька конвенція від 13 січня 2000 року про міжнародний захист повнолітніх осіб: Примітка](#). Андерсон Дж. і Рук Кін А. (2015 р.), [Гаазька конвенція про міжнародний захист повнолітніх осіб 2000 року: п'ять років потому](#), Міжнародне сімейне право, ст. 2, сс. 91–95.

²³⁸ Важливо не перевантажувати постраждалих осіб інформацією та не «формувати рамки» дискусії.

12.3 Управління даними та відомостями постраждалих осіб, їх захист і передача

Будь-які дані або відомості, які стосуються особи, постраждалої від торгівлі людьми, становлять дуже чутливу інформацію та потребують поводження на умовах конфіденційності (див. [конфіденційність](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#)). Під час їх зберігання та використання необхідно завжди дотримуватися норм конфіденційності та безпеки. Однак обмін даними та інформацією необхідний також для забезпечення безпеки постраждалих осіб та їх доступу до належних ідентифікації, захисту, індивідуальної підтримки, доступу до послуг, соціальної інклюзії, кримінального судочинства та засобів правового захисту. У міжнародному праві у сфері прав людини передбачені чіткі норми сприяння та захисту права на недоторканність особистого життя дорослих і дітей²³⁹. Комунікація з особою, яка постраждала від торгівлі людьми, щодо того, кому всередині країни або в країні походження чи транзиту можуть бути передані ці дані, завжди повинна бути чіткою та прозорою.

Захист і обробка всіх даних, які стосуються потерпілих і постраждалих осіб, повинні відповідати найвищим стандартам юрисдикції, в межах якої їх збирають та фіксують. Під час передачі інформації щодо жертв (за їх інформованою згодою) важливо дотримуватися найвищих стандартів безпечної та належної передачі інформації.

Стаття 16 Конвенції ООН про права дитини

1. Жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність.
2. Дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання²⁴⁰.

Говорячи про управління даними та відомостями і їх захист, особам, які постраждали від торгівлі людьми, повинен надаватися аналогічний правовий захист — та до їхніх даних повинні застосовуватися аналогічні регулятивні норми, — що і до громадян країни, в якій вони проживають, незалежно від їхнього імміграційного статусу або тривалості проживання.

Це передбачає:

- захист конфіденційності, який є невід'ємним для всіх заходів зі збору даних;
- надання на кожному етапі інформації щодо використання та зберігання їхніх даних, які стосуються відповідної справи;

²³⁹ Міжнародне право у сфері прав людини забезпечує чітку та універсальну основу для сприяння та захисту права на недоторканність приватного життя. Право на недоторканність приватного життя закріплено у [Загальній декларації прав людини \(ст. 12\)](#); [Міжнародному пакті про громадянські і політичні права \(ст. 17\)](#); [Конвенції про права дитини \(ст. 16\)](#) та [Міжнародній конвенції про захист прав усіх працівників-мігрантів та членів їхніх сімей \(ст. 14\)](#). На регіональному рівні право на недоторканність приватного життя захищається [Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод \(ст. 8\)](#); [Американською конвенцією з прав людини \(ст. 11\)](#); [Конвенцією Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних](#); [Додатковим протоколом до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних](#); [Рекомендацією Ради Європи № R\(99\) 5 щодо захисту недоторканності приватного життя в Інтернеті](#) та [Директивою Європейського Союзу про захист даних](#).

²⁴⁰ [Конвенція ООН про права дитини](#), ст. 16. Див. також «Відповідно до законодавства ЄС, персональні дані можуть збиратися лише законно за суворих умов, із законною метою, отримуватися за згодою особи або його чи її представника, або за наявності юридичного обґрунтування. Інакше це втручання стає свавільним або незаконним. Особи або організації, які збирають та обробляють персональні дані, повинні забезпечити захист від неправомірного використання та дотримання прав власників таких даних, гарантованих законодавством ЄС. Діти та їхні опікуни/представники повинні бути поінформовані про дані, які збиратимуться відповідно до національної правової бази. У контексті міжнародного захисту слід бути обережним під час збору даних, щоб запобігти будь-якому витоку інформації, який може поставити під загрозу заявника або його родину». Європейський офіс підтримки з питань притулку (2018 р.), [Практичний посібник із оцінки віку Європейського офісу підтримки з питань притулку. Друге видання](#), с. 19.

- надання роз'яснень та застосування професійного обов'язку дотримуватися **конфіденційності**, а також одержання інформованої згоди до того, як збирати або передавати будь-які персональні дані (див. [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#));
- захист даних, які зберігаються на технічному обладнанні/ в ІТ-системах, від несанкціонованого доступу третіх осіб;
- право на доступ до свого досьє та документів і виправлення даних;
- право відкликати свою згоду в будь-який час²⁴¹.

²⁴¹ «Відкликати згоду також має бути так само легко, як і надати її. Це означає, що процес відкликання згоди повинен бути легкодоступним процесом, що складається з одного кроку. За можливості особи повинні мати здатність відкликати свою згоду у той самий спосіб, у який вони її надали». Див. ICO (без дати), [Як одержати, зафіксувати згоду та керувати нею?](#)

У Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми зазначено, що всі персональні дані жертв торгівлі людьми використовуються згідно з умовами, передбаченими Конвенцією 108²⁴².

Стаття 11

1. Кожна Сторона захищає особисте життя й особу жертв. Дані особистого характеру про них зберігаються й використовуються згідно з умовами, передбаченими Конвенцією про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру (CETS No. 108).
2. Кожна Сторона вживає заходів для гарантії, зокрема, того, що дані про особу чи подробиці, які дозволяють ідентифікувати дитину-жертву торгівлі людьми, не стали загальновідомими через засоби масової інформації чи будь-яким іншим шляхом, крім виняткових обставин, коли це потрібно для полегшення пошуку членів сім'ї або для забезпечення іншим чином благополуччя й захисту дитини.
3. Кожна Сторона розглядає питання вжиття заходів, спрямованих на заохочення засобів масової інформації захищати особисте життя й особу жертв шляхом саморегуляції або через регуляторні чи спів-регуляторні заходи, згідно зі статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у тлумаченні Європейського суду з прав людини».

У Пояснювальній доповіді до Конвенції Ради Європи про протидію торгівлі людьми²⁴³ зазначено, що захист особистого життя та особистості жертв торгівлі людьми має важливе значення для їхньої фізичної безпеки, враховуючи небезпеку з боку торговців людьми, а також ризик стигматизації як для жертви, так і для її сім'ї. Захист особистостей також забезпечує їхні шанси на соціальну реінтеграцію в країні походження, призначення або в країнах, які їх приймають. Особисте життя також розглядається в статті 30 Конвенції, зокрема в контексті судового розгляду.

Стосовно дітей, пункт 2 статті 11 передбачає спеціальні заходи захисту, щоб гарантувати, що особа або дані, які дозволяють ідентифікувати дитину, яка стала жертвою торгівлі людьми, не будуть оприлюднені. За виняткових обставин розголошення інформації про особистість дитини-жертви може бути виправданим для того, щоб розшукати родичів або іншим чином забезпечити добробут та захист дитини. Проте Сторони вільні вирішувати, які заходи вони вживають для запобігання цьому. Деякі країни запроваджують кримінальне покарання за публічне оприлюднення будь-якої інформації, яка може призвести до ідентифікації жертв певних злочинів.

Зрештою, пункт 3 статті 11 зобов'язує Сторони вживати заходів, які заохочують ЗМІ захищати особисте життя та особистість жертв. Щоб уникнути неналежного втручання у свободу вираження поглядів ЗМІ, там зазначено, що такі заходи повинні відповідати статті 10 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) та повинні бути спрямовані на захист особистого життя та особистості жертв»²⁴⁴.

²⁴² Конвенцію 108 підписали та ратифікували всі держави-члени Ради Європи, а також 8 держав, які не є членами Ради Європи. Рада Європи (1981 р.), [Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних](#), 28 березня 1981 р., ETS 108.

²⁴³ Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 квітня 2005 р.

²⁴⁴ Директива 2011/36/ЄС від 5 квітня 2011 року про попередження і боротьбу з торгівлею людьми і захист її жертв (Директива про торгівлю людьми) зобов'язує держави-члени ЄС «прийняти законодавство для запобігання торгівлі людьми, ефективного переслідування злочинців та кращого захисту жертв». У п. 33 декларативної частини Директиви підтверджується повага до основних прав та дотримання принципів: «визнається, зокрема, Хартією основоположних прав Європейського Союзу та, зокрема, [...] захист персональних даних [...]». Зокрема, Директива «спрямована на забезпечення повної поваги до цих прав та принципів, та повинна відповідним чином виконуватися». КО e.V. — Німецька мережа НУО проти торгівлі людьми (2015 р.), [Труднощі захисту даних у політиках щодо протидії торгівлі людьми: практичний посібник](#), сс. 54–56.

12.4 Робота з постраждалими особами з інвалідністю

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю²⁴⁵

Стаття 16: Свобода від експлуатації, насильства та жорстокого поводження

1. Держави-учасниці вживають усіх належних законодавчих, адміністративних, соціальних, про-світних та інших заходів для захисту осіб з інвалідністю як удома, так і поза ним від усіх форм експлуатації, насильства та наруги, зокрема від тих їхніх аспектів, які мають ґендерне підґрунтя.
2. Держави-учасниці вживають також усіх належних заходів для недопущення всіх форм експлуатації, насильства та наруги, забезпечуючи, зокрема, підхожі форми надання допомоги і підтримки, яка враховує віково-статеву специфіку осіб з інвалідністю, їхнім сім'ям та особам, які здійснюють догляд за особами з інвалідністю, зокрема шляхом ознайомлення й освіти з питання про те, як уникати проявів експлуатації, насильства та наруги, визначати їх та повідомляти про них. Держави-учасниці забезпечують, щоб послуги з надання захисту надавалися з урахуванням віково-статеві специфіки й фактору інвалідності.
3. Прагнучи запобігати проявам усіх форм експлуатації, насильства та наруги, держави-учасниці забезпечують, щоб усі установи та програми, призначені для обслуговування осіб з інвалідністю, перебували під ефективним наглядом з боку незалежних органів.
4. Держави-учасниці вживають усіх належних заходів для сприяння фізичному, когнітивному та психологічному відновленню, реабілітації та соціальній реінтеграції осіб з інвалідністю, які стали жертвами будь-якої форми експлуатації, насильства чи наруги, зокрема шляхом надання захисту. Такі відновлення та реінтеграція відбуваються в обстановці, що сприяє зміцненню здоров'я, благополуччя, самоповаги, достоїнства та самостійності відповідної особи, і здійснюються з урахуванням потреб, зумовлених віково-статеву специфікою.
5. Держави-учасниці приймають ефективне законодавство та стратегії, зокрема орієнтовані на жінок і дітей, для забезпечення того, щоб випадки експлуатації, насильства та наруги стосовно осіб з інвалідністю виявлялися, розслідувалися та в належних випадках переслідувалися».

Важливо розуміти, чи мають постраждалі особи будь-яку інвалідність, а також вживати відповідні заходи (за можливості перед зустріччю) для забезпечення максимального комфорту, розуміння інформації та полегшення доступу відповідно до їхніх індивідуальних потреб²⁴⁶. У деяких випадках інвалідність може мати особливе значення, оскільки постраждалі особи могли стати об'єктами торгівлі людьми через таку вразливість, або їхня інвалідність могла бути використана для конкретних видів експлуатації (наприклад, вуличне жебрацтво або форми сексуальної експлуатації) (див. [уразливість: стан здоров'я, травми та інвалідність](#)). Постраждалі особи також могли зазнати насильства та жорстокого поводження під час торгівлі людьми, або перенести захворювання та стани, які призвели до розвитку інвалідності. Як і з будь-якою комунікацією, важливо застосовувати методи роботи, які враховують перенесену травму та демонструють реальне визнання індивідуальних потреб постраждалих осіб, застосовуючи підходи, спрямовані на надання їм підтримки за найвищими стандартами (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#)).

²⁴⁵ Генеральна асамблея ООН (2007 р.), [Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю](#), 24 січня 2007 р., A/RES/61/106, ст. 16..

²⁴⁶ «Деякі особи з інвалідністю не можуть чітко говорити або потребують засобів зв'язку чи перекладачів, щоб повідомити про свої потреби, тому вони також не можуть просити допомоги; через рівень дотиків, який супроводжує інтимний догляд та медичні процедури, особи з інвалідністю можуть втратити чутливість до дотиків та/або можуть бути невпевнені в тому, чи мають вони право заперечувати та повідомляти про небажані дотики, сексуальну наругу та сексуальні акти. Їм бракує інформації та розуміння того, що є злочином, та якими є їхні права як жертв злочинів. Це також стосується працівників, які стали жертвами торгівлі людьми. Особам з інвалідністю можуть не повірити, коли вони повідомлять про жорстоке поводження та насильство. Якщо їм повірять та розслідуватимуть їхні справи, кривдники можуть отримати менші терміни, ніж кривдники працездатних людей. Цільові групи повинні сприяти обізнаності про ці тенденції під час навчання постачальників послуг, поліції, прокурорів та суддів». Центр підготовки та технічної допомоги Управління у справах жертв злочинів (без дати), [Жертви з фізичними, когнітивними або емоційними вадами](#).

Усюди, де це можливо, здійснюйте завчасну підготовку до будь-якої зустрічі, забезпечивши легкий доступ до будівель, конкретних приміщень та будь-яких інших місць, до яких знадобиться доступ постраждалим особам. Можна заздалегідь надати інформацію та документи у відповідному шрифті та форматі, якомога раніше запитавши в постраждалих осіб про їхні потреби та побажання.

Порушення опорно-рухового апарату

Слід заздалегідь передбачити необхідну кількість простору для забезпечення зручного доступу до залів засідань, зон загального користування, залів очікування, коридорів, санітарних кімнат і дверних прорізів. Зауважте, що:

- у всіх відповідних зонах будівлі повинна бути можливість без труднощів користуватися інвалідними візками, палицями для ходіння та ходунками;
- необхідно враховувати доступність, висоту та ширину меблів для осіб з порушеннями опорно-рухового апарату;
- на підлогах не повинні бути речі, на яких можуть послизнутися або через які можуть упасти відвідувачі чи мешканці. Наприклад, килимки та постілки слід закріпити на підлозі, щоб вони не ковзали;
- санітарні кімнати повинні бути спеціально обладнані для доступу осіб з інвалідністю (див. [постраждалі особи з інвалідністю](#)).

Порушення слуху або мовлення

Важливо задовольняти індивідуальні побажання осіб із порушеннями слуху або мовлення, забезпечивши зокрема:

- перекладача жестової мови;
- слуховий апарат або інший бажаний допоміжний засіб для слухання та розуміння; та/або
- деякі особи з порушеннями слуху можуть захотіти писати нотатки за допомогою ручки та паперу або електронного пристрою.

Порушення зору

Важливо задовольняти індивідуальні побажання осіб із порушеннями зору, зокрема.

- необхідно завчасно перевіряти будь-які документи, що надаються, на адекватність шрифту та формату; наприклад, можуть знадобитися великий кегель та прості шрифти, оскільки їх легше зрозуміти;
- за доцільності/можливості документи слід надсилати заздалегідь, щоби надати більше часу для ознайомлення та розуміння;
- деякі люди користуватимуться програмним забезпеченням чи застосунками для голосової передачі інформації, або вони будуть раді, якщо документи їм зачитають уголос (однак таке побажання повинно бути чітко виражене), при цьому повинні пропонуватися інші альтернативи, а також надаватися документи;
- програмне забезпечення та сервіси, які відповідають нормам щодо захисту даних, можуть бути корисними, щоб заповнювати форми або подавати документи зі шрифтом Брайля.
- вебсайти органів влади, установ, організацій та служб повинні бути спеціально доступними для осіб із порушеннями зору або іншими формами інвалідності²⁴⁷.

²⁴⁷ W3C (без дати), [Доступність](#).

Когнітивні труднощі

Усім фахівцям важливо знати, що деякі постраждалі особи можуть мати труднощі з розумінням та/або запам'ятовуванням наданої їм інформації (див. [розлади нервово-психічного розвитку](#)). Вони також можуть мати проблеми з концентрацією та когнітивними здібностями вищого рівня (наприклад, такими, які допомагають організувати та регулювати мислення і поведінку). Когнітивні труднощі можуть виникати з багатьох складних причин.

Постраждалі особи можуть боротися з почуттям знервованості, хвилювання, страждання або страху. Вони можуть мати проблеми із психічним здоров'ям (див. [проблеми з психічним здоров'ям](#)). Усі ці стани можуть негативно впливати на їхню здатність обробляти інформацію. Також можуть існувати мовні бар'єри, культурні відмінності або рівень освіченості, які ускладнюють розуміння певної інформації та спілкування з певних питань. Важливо забезпечити наявність [перекладачів або культурних посередників](#), а також використовувати методи роботи, які враховують перенесену травму, для того, щоб виявивши постраждалих осіб із труднощами, пов'язаними з розумінням і впевненістю, надати їм підтримку (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#)).

У деяких випадках постраждалі особи можуть мати неврологічні розлади, які призвели до порушення інтелектуальних здібностей (також відомі як «порушення пізнавальної здатності») (див. [розлади нерво-психічного розвитку](#))²⁴⁸. Загальне порушення інтелектуальних здібностей — це стан, який впливає на пізнавальні процеси та розвиток у всіх сферах життя, а також призводить до труднощів у повсякденній діяльності. Воно може мати м'яку, помірну або важку форму, а також може призвести до труднощів з багатьма когнітивними функціями, як-от розуміння, пам'ять, мовлення та мова. Щоб допомогти визначити потреби в підтримці та захисті, необхідно провести комплексну оцінку спеціалізованими службами.

У деяких постраждалих осіб можуть бути порушення нервової системи, які впливають на певний аспект пізнавальних процесів, а не на загальну роботу інтелекту. Наприклад, діагноз «розлад аутистичного спектра» або «синдром дефіциту уваги з гіперактивністю» (СДУГ) може вказувати на те, що людина має труднощі у певній сфері життя. Оцінка спеціалізованими службами може допомогти діагностувати розлади розвитку нервової системи та визначити потреби у навчанні та підтримці.

Багато осіб, які постраждали від торгівлі людьми, повідомляють про численні травми голови. Вони також можуть повідомити про інші ситуації (наприклад, асфіксію), у результаті яких могли виникнути травми головного мозку. **Черепно-мозкова травма (ЧМТ)** може викликати головний біль, розмитий зір, запаморочення, втому, проблеми зі сном та когнітивними функціями, як-от концентрацією, пам'яттю та виконавчим функціям. ЧМТ також може призвести до особистісних, емоційних та поведінкових змін (наприклад, до емоційної лабільності, дезінгібіції, імпульсивності, апатії). Нещодавня ЧМТ потребує термінової медичної оцінки; людям, які повідомили про перенесену ЧМТ в анамнезі, може бути корисно пройти неврологічну та когнітивну оцінку для визначення потреб у догляді та втручанні. **Деякі постраждалі особи можуть мати інші невстановлені проблеми зі здоров'ям, які спричиняють когнітивні труднощі (наприклад, мікроінсульти в анамнезі або деякі форми епілепсії).** Часто постраждалі особи були ізольовані від своїх близьких, які могли б помітити проблему, та не мали доступу до медичної допомоги, завдяки якій можна було би визначити стан здоров'я. Комплексне обстеження стану здоров'я може виявити ці проблеми.

Деяким людям із когнітивними порушеннями може бракувати розумових здібностей, щоб ухвалювати певні типи рішень, і відтак їм необхідно пройти оцінку розумових здібностей, щоб встановити цей факт. Її особливо важливо провести, наприклад, перед офіційними опитуваннями або перехресними допитами у кримінальних провадженнях, або якщо є занепокоєння, що постраждалій особі може щось загрожувати через її когнітивну вразливість. Якщо є сумніви щодо розумових здібностей, слід направити до фахівця у сфері охорони здоров'я чи соціальних служб для проведення офіційного оцінювання розумових здібностей. Обмін зафіксованими спостереженнями, у зв'язку з якими видано направлення на проведення цього оцінювання, стане корисним. Розумові здібності щодо різних важливих рішень оцінюються окремо, тому не слід припускати, що якщо особа не в змозі ухвалити одне рішення, вона не зможе ухвалити інші.

²⁴⁸ Розлади інтелектуальних здібностей/ навичок навчання класифікуються як «Розлади інтелектуального розвитку» в МКХ-11. Див. В003 (2018 р.), [Міжнародна класифікація хвороб, статистика смертності та захворюваності](#) (11-а переглянута версія). Термінологія для цих станів значно відрізняється між службами та організаціями, з різними термінами, що використовуються в межах діагностичних систем, таких як МКХ-11 та Діагностичний і статистичний посібник із психічних розладів (DSM-5), а також іншими визначеннями, яким надають перевагу служби, що працюють з особами.

У багатьох випадках відсутність доступу до відповідних медичних послуг у сфері когнітивних порушень означатиме, що когнітивні порушення не було виявлено (особливо ті, які мають м'яку або помірну форму). Крім цього, жертви можуть мати проблеми з психічним здоров'ям або черепно-мозкову травму одночасно з наявними обмеженими інтелектуальними здібностями чи іншими порушеннями розвитку нервової системи. Фахівці повинні спостерігати за будь-якими труднощами в розумінні або спілкуванні та фіксувати їх, щоб направити на проведення відповідної клінічної оцінки (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#)).

Часто черги очікування для отримання медичної допомоги за направленням довгі, тому важливо не зволікати з оформленням направлення та дізнатися строк очікування. Водночас ключову роль відіграють постійне спостереження за постраждалими особами та опитування їх про потреби в підтримці. Їх можна зафіксувати та передати (за згодою постраждалих осіб) медичним працівникам (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#)).

Методи роботи з урахуванням перенесеної травми

Багато фахівців не розпізнають конкретні причини когнітивних труднощів. Тим не менш, вони можуть вести спостереження за відповідями постраждалих осіб та забезпечити, що їм надають підтримку для розуміння інформації.

Під час будь-якої взаємодії важливо стежити за темпом і розумінням кожної особи, перевіряючи, чи вона в змозі засвоїти інформацію, та переконуючись, що вона відчуває себе впевнено щодо своєї можливості ставити запитання або вимагати додаткових роз'яснень. Людям, які мають когнітивні труднощі, особливо важко переборювати, якщо вони відчувають тривожність, а їхні розуміння та здібності можуть погіршитися під впливом стресу. Методи комунікації з урахуванням перенесеної травми віддзеркалюють індивідуальний темп та реакції кожної людини, допомагають їй почуватися в безпеці та відчувати підтримку в будь-якому процесі. Такі методи передбачають достатньо часу для ретельного обговорення інформації та вислухання думок і вподобань кожної людини, що може дозволити постраждалим особам відкритіше говорити про будь-які труднощі, з якими вони стикаються.

Важливо забезпечити, що особи з когнітивними труднощами отримують інформацію у доступний і зрозумілий їм спосіб Наприклад:

- **Може бути, що усне та письмове спілкування необхідно зробити простим і чітким. Спілкування можна здійснювати у різні способи. Також важливо перевіряти індивідуальний рівень грамотності та володіння мовою, необхідні для письмових матеріалів.** Варто спробувати кілька різних методів передачі інформації: використання візуальних матеріалів може сприяти розумінню, тому добре тримати під рукою ручку та папір, щоб намалювати або написати щось.
- **Постраждалим особам може знадобитися додатковий час, щоби зрозуміти та відреагувати на інформацію, і можливо, потрібно повторювати їм інформацію із різною періодичністю.** Важливо не створювати надмірне навантаження великою кількістю одночасної інформації для постраждалих осіб, а розділяти інформацію щодо кожного конкретного завдання чи питання, допускаючи регулярні перерви для постраждалих осіб, які їх потребують.
- **Якщо після цих пристосувань стає очевидним, що постраждала особа не в змозі зрозуміти, що їй повідомляють, слід звернутися за клінічними інструкціями та одержати їх до того, як такій особі потрібно буде ухвалювати важливі рішення.**
- **Ухвалення рішень може бути випробуванням для будь-якої особи, постраждалої від експлуатації під час торгівлі людьми, а для постраждалих, які мають когнітивні труднощі, цей процес ще складніший.** Важливо, щоби фахівці забезпечили, що вони не «спонукають» та не «схиляють» постраждалу особу до ухвалення поспішного рішення і надають їй інформацію та доступ до будь-якої відповідної професійної консультації, достатньої для можливості надати інформовану згоду ([інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#)). Якщо постраждала особа повідомляє про проблеми з пам'яттю та концентрацією, або якщо фахівець стурбований тим, що такий стан може бути проблемою, важливу інформацію слід зафіксувати у такий спосіб, щоби постраждала особа могла мати до неї доступ пізніше (наприклад, у письмовій формі або як запис голосового повідомлення мовою її вибору). У випадках, коли когнітивні труднощі мають важ-

чу форму, необхідно зафіксувати всі спостереження та оформити відповідні направлення для проведення спеціалізованої клінічної оцінки та надання відповідної підтримки до того, як вживати будь-які подальші дії (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#)).

Порушення чутливості

Порушення чутливості є поширеним явищем серед постраждалих осіб та може бути пов'язане з ПТСР або нагадуваннями певних звуків і запахів. Деякі вади розвитку та діагнози психічного здоров'я можуть викликати надмірно високу чутливість до шуму чи звуку. Чутливість до звуків і запахів також може мати фізичні причини, як-от травми голови, вушні інфекції, розлади нюху або сильна алергія. Для осіб, які мають порушення чутливості, необхідно:

- ▶ забезпечити умови чистоти (особливо у санітарних кімнатах і на кухнях), уникаючи використання агресивних миючих засобів, які мають сильний запах;
- ▶ забезпечити доступ до свіжого повітря;
- ▶ уникати використання ароматичних свічок або освіжувачів повітря, лосьйонів чи парфумів із сильним запахом;
- ▶ вибирати кімнатні рослини, які не мають запаху;
- ▶ уникати відтворення музики, подбавши про те, що в приміщенні панує якомога спокійна, тиха, привітна атмосфера.

Використання службових тварин

Необхідно дозволяти вхід до приміщень для службових тварин (наприклад, собак-поводирів) осіб, які їх потребують. Від таких осіб не потрібно вимагати доведення того факту, що тварина потрібна, лише для того, щоб за необхідності підтвердити взаємозв'язок між службовою твариною та їхньою інвалідністю.

Тварини емоційної підтримки також можуть значно заспокоїти та сприяти позитивному спілкуванню з постраждалими особами; тому їхня присутність за можливості рекомендована²⁴⁹.

²⁴⁹ Тварина емоційної підтримки — це будь-який тип тварини, яка забезпечує комфорт для полегшення симптомів або наслідків інвалідності. Тварина емоційної підтримки відрізняється від службової тварини, оскільки службові тварини навчені виконувати певні завдання, тоді як тварини емоційної підтримки не проходять спеціального навчання, навіть не обов'язково будь-якого навчання взагалі.

Відповідні норми та ресурси

Стаття 13 Конвенції про права осіб з інвалідністю передбачає, що держави «забезпечують особам з інвалідністю нарівні з іншими ефективний доступ до правосуддя»²⁵⁰.

Міжнародні принципи та керівні положення щодо доступу до правосуддя для осіб з інвалідністю²⁵¹ містять спільні напрацювання 3 органів ООН, які займаються правами осіб з інвалідністю. Їх розробили у співпраці з експертами у сфері з прав людини, організаціями, що представляють людей з інвалідністю, державами, науковцями та іншими заінтересованими сторонами. У цьому документі викладено 10 принципів і керівних положень щодо забезпечення доступу до правосуддя для осіб з інвалідністю.

Вебсайт Enable ООН: Огляд міжнародних правових рамок щодо осіб з інвалідністю²⁵² подає міжнародні договори та регіональні заходи, що стосуються захисту осіб з інвалідністю.

Фонд освіти та захисту прав осіб з інвалідністю (DREDF)²⁵³ — це база даних національних законодавств і міжнародних договорів у кожній країні, яка їх прийняла та ратифікувала.

12.5 Пристосування надання послуг до особливих потреб постраждалих осіб

З огляду на складність і чутливість справ, пов'язаних із торгівлею людьми, побажання постраждалих осіб щодо фахівців, які з ними працюють, слід узгоджувати з ними та за можливості виконувати (див. [перекладачі та культурні посередники](#)). Це допомагає уникнути ризиків настання ситуацій, коли постраждалі особи можуть бути надмірно наляканими або скутими, щоб вільно спілкуватися з фахівцями або розкривати свою історію чи обставини (якщо це потрібно для надання підтверджень у їхній справі), або щоб і далі почуватися в безпеці під час контакту зі службами. Від постраждалих осіб не слід вимагати пояснень чи обґрунтувань таких побажань, а будь-яку комунікацію щодо побажань необхідно вести на умовах конфіденційності.

Побажання постраждалих осіб можуть передбачати роботу з фахівцями певної статі, особливо у питаннях, які потребують розголошення відомостей про ситуацію торгівлю людьми. Постраждалі особи будь-якої статі, які зазнали зґвалтування та сексуального насильства, часто (не завжди) віддають перевагу фахівчиням. У справах, які торкаються дітей, завжди повинні бути спеціалістки. Постраждалих осіб не потрібно змушувати пояснювати, чому вони бажають вибрати конкретну статтю професіонала, або надавати пояснення будь-якого аспекту своєї ситуації під час висловлення побажання. Якщо немає фахівчині, слід прийняти побажання стосовно жіночої статі та пояснити складнощі у виконанні такого побажання. У таких випадках фахівці чоловічої статі повинні забезпечити, що вони застосовують методи роботи, які враховують перенесену травму, дозволяючи постраждалим особам мати максимальне відчуття особистого простору та руху (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#)). Присутність додаткової фахівчині в кімнаті за домовленістю та згодою постраждалої особи є корисною.

Деякі постраждалі особи можуть почуватися впевненіше, якщо фахівці, які працюють з ними від самого спочатку, є вихідцями їхньої країни, культури чи спільноти, тоді як інші можуть мати значні побоювання з цього приводу. Наприклад, вони можуть побоюватися, що такі фахівці, можливо, якимось пов'язані з їхніми колишніми торговцями, недотримуються конфіденційності або що особа з громади їхнього походження може їх негативно засудити чи стигматизувати. У таких випадках постраждалі особи можуть побоюватися розголошення інформації, яка, на їхню думку, може бути використана проти них, а тому відкидають можливість надати інформацію, яка може допомогти фахівцям їх підтримати. Такі страхи можуть послабитися з часом внаслідок застосовування методів роботи з урахуванням перенесеної травми, зміцнення довіри до фахівців, а також

²⁵⁰ Генеральна асамблея ООН (2007 р.), [Конвенція про права осіб з інвалідністю](#), 24 січня 2007 р., A/RES/61/106, ст. 13.

²⁵¹ Спеціальний доповідач з прав осіб з інвалідністю, Комітет із прав осіб з інвалідністю та спеціальний посланник Генерального секретаря з питань інвалідності та доступності (2020 р.), [Міжнародні принципи та рекомендації щодо доступу до правосуддя для осіб з інвалідністю](#).

²⁵² Enable ООН (без дати), [Огляд міжнародних правових баз законодавства щодо інвалідності](#).

²⁵³ Фонд освіти та захисту прав осіб з інвалідністю (без дати), [Міжнародні закони](#).

дедалі більших знань і розуміння постраждалими особами ролі, яку відіграє служба, та її мети (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#)). Зазвичай це залежить від особливостей ситуації торгівлі людьми, в яку вони потрапили, індивідуальних побажань і якості пояснень, [конфіденційності](#) та процедур одержання інформованої згоди, що їх дотримуються всі фахівці, які з ними працюють ([інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#)). Культурні посередники можуть бути корисними у зміцненні довіри осіб, які постраждали від торгівлі людьми, завдяки своїй спеціальній підготовці та досвіду (див. [перекладачі та культурні посередники](#)).

Часто постраждалі особи більш схильні приймати подальші поетапні зміни, якщо довіру від самого початку сформовано завдяки продемонстрованому визнанню та прийняттю їхніх побажань.

12.6 Роль незалежних законних представників дорослих жертв торгівлі людьми

Обов'язок незалежних **законних представників** полягає у постійному представництві найкращих інтересів постраждалих осіб, а також в обізнаності та поінформованості щодо всіх прав, засобів захисту та послуг, які доступні жертвам торгівлі людьми в межах відповідної юрисдикції. Вони наділені широкими повноваженнями та мають час для здійснення професійної діяльності, супроводжуючи постраждалих осіб під час зустрічей, візитів та слухань за потреби, а також надаючи об'єктивне, вторинне роз'яснення послуг, систем та процедур.

Вони повинні володіти письмовими та усними навичками, щоб підтримувати зв'язок та ефективно відстоювати інтереси разом з іншими фахівцями та органами, а також надавати документальні докази, листи та заяви особам, відповідальним за ухвалення рішень, від імені своїх клієнтів. Вони діють як визнані центральні контактні особи для всіх інших суб'єктів, установ і служб.

Хоча незалежні законні представники виконують центральну, незалежну функцію, їхню роль повинні схвалити або офіційно визнати національні державні служби, правоохоронні органи та всі інші суб'єкти НМВ.

Дорослим жертвам торгівлі людьми необхідно призначити фахівця-законного представника, який надаватиме індивідуальну підтримку, оцінюватиме потреби та ризики, а також виступатиме як контактна особа-координатор для усіх залучених фахівців і служб. Роль незалежного законного представника повинна визнаватися як професійна роль, схвалена або офіційно визнана компетентними органами влади, національними органами влади, правоохоронними органами та державними соціальними службами.

Незалежні законні представники повинні пройти перевірку та підготовку і бути оснащеними для:

- **Роботи відповідно до міжнародних та національних правових стандартів, які стосуються жертв торгівлі людьми, а також [Принципів](#), [Опорні компоненти](#) і [Рекомендованих стандартів НМВ](#);**
- **Проведення оцінки потреб та ризиків у дорослих і розробки поточних планів надання підтримки та догляду** (див. [оцінка та планування безпеки](#); [оцінка потреб і ризиків дорослих та план постійної безпеки й підтримки](#)). Щоб одержати детальні відомості про ситуацію торгівлі людьми, в яку потрапив клієнт, необхідно зібрати інформацію від жертви та всіх інших відповідних залучених фахівців. Володіючи широким спектром відомостей про ситуацію, стан здоров'я та обставини особи, з якою вони працюють, вони можуть контекстуалізувати виклики та ризики, що виникають, та швидко реагувати на них;

- **Забезпечення дотримання, координування та сприяння доступу до 4 опорних компонентів НМВ, адаптуючи свій підхід до постійних і нових вимог жертв** з урахуванням оцінки потреб і ризиків та планів забезпечення безпеки і підтримки (див. [оцінка та планування безпеки](#); [оцінка потреб і ризиків дорослих та план постійної безпеки й підтримки](#); [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід постраждалих осіб](#)).
- **Роботи спільно та в партнерстві з іншими фахівцями, установами, організаціями та службами**, щоб запобігти та захистити від повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, подальшої експлуатації та інших форм заподіяння шкоди. Така робота найефективніша завдяки застосуванню [Протоколів оперативного партнерства](#) (див. [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем 1](#); [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем 2](#); [міжгалузевий підхід](#));
- **Володіння робочими знаннями про всі системи, процедури, а також права та привілеї жертв, які можуть застосовуватися в кожному окремому випадку. Таким чином, вони можуть надавати підтримку жертвам у забезпеченні взаємодії у таких напрямках:**
 - безкоштовне [медичне](#) обслуговування та [терапевтична допомога](#);
 - безкоштовна, незалежна фахова правова консультація та представництво з будь-яких необхідних правових питань (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
 - консультування з питань практичної, фінансової та матеріальної підтримки (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#));
 - послуги, пов'язані з отриманням безпечного та належного житла (див. [житло для дорослих](#); [сімейне житло](#));
 - будь-які інші відповідні послуги з підтримки, зокрема від спеціалізованих неурядових організацій, служб виховання дітей (див. [підтримка для батьків](#));
 - релігійні установи (за вибором, висловленим постраждалими особам) та мережі спільнот (див. [соціальна інклюзія](#)).

Незалежні законні представники також можуть взаємодіяти з правоохоронними органами, щоб допомогти жертвам злочину торгівлі людьми в отриманні підтримки з будь-яких питань кримінального судочинства, зокрема кримінальних розслідувань, судових процесів і доступу до отримання компенсації (див. [розслідування злочину торгівлі людьми](#); [кримінальні судові процеси](#); [компенсація](#)). Це поширюється на постраждалих осіб, яких [первинно](#) (Етап 1) та/або [остаточно ідентифіковано](#) (Етап 2) як жертв торгівлі людьми та які виступають позивачами, свідками або обвинуваченими.

12.7 Роль опікунів-законних представників для дітей

Держави повинні забезпечити закріплення в національному законодавстві ролі опікунів-законних представників, які надаються усім дітям, що стали жертвами торгівлі людьми, на однакових і рівних засадах, незалежно від того, чи є вони громадянами, мешканцями або іноземцями, дітьми, які отримують безпечну та належну сімейну опіку, дітьми без супроводу чи розлученими із сім'єю. Опікуни-законні представники повинні проводити оцінку потреб і ризиків стосовно кожної дитини, яка стала жертвою торгівлі людьми; водночас кількість дітей, за яких вони відповідають у будь-який час, не повинна перевищувати 20 осіб (залежно від складності потреб). Діти, які стали жертвами торгівлі людьми, повинні бути у супроводі їхніх опікунів-законних представників під час усіх заходів і зустрічей зі службами.

Опікуни-законні представники працюють незалежно від усіх інших установ та служб, однак вони повинні бути найняті, акредитовані або офіційно визнані національними органами влади, зокрема правоохоронними органами та національними системами захисту дітей. Вони володіють робочими знаннями про всі правові системи, процедури та процеси ухвалення рішень, які торкаються дітей-жертв торгівлі людьми. Вони працюють у співпраці та в офіційному партнерстві з іншими установами, організаціями та службами, щоб захистити дітей від повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, подальшої експлуатації та інших форм заподіяння шкоди (див. [міжгалузеві команди](#); [субнаціональні та місцеві команди](#); [зв'язок НМВ із державними службами та національними системами захисту дітей](#); [суб'єкти ідентифікації дітей](#)).

Опікуни-законні представники — це кваліфіковані дитячі фахівці, які пройшли перевірку, підготовку та мають все необхідне, щоб:

- Застосовувати доброзичливі, орієнтовані на дитину методи роботи з урахуванням перенесеної травми, демонструючи повагу до гідності та прав людини всіх дітей відповідно до [Конвенції ООН про права дитини](#), національних законів і стандартів щодо дітей та [Принципів](#) і [Рекомендованих стандартів](#) НМВ;
- Підтримувати постійний, регулярний *особистий* контакт із кожною дитиною. Це має відбуватися щонайменше щотижня, щоб сформувати стійкі довірчі відносини, підтримувати відкриту комунікацію та мати можливість оцінити їхній стан. Регулярний контакт поглиблює знання про особову справу та особливі потреби та ризики кожної дитини. **Електронні листи або телефонні дзвінки не можуть замінити частий особистий контакт.** У таких ситуаціях, як [надзвичайний стан](#) (зокрема пандемія), коли можливий лише дистанційний контакт, щотижневі зустрічі можна проводити онлайн через безпечну платформу для відеоконференцій;
- Збирати інформацію та обережно оцінювати стан дітей, зіставляючи та фіксуючи відомості для розуміння особистого досвіду дитини, її сімейної ситуації, правових і практичних потреб у захисті (див. [управління даними та їх захист](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#)). Вони повинні мати підтверджену компетентність у питаннях оцінки найкращих інтересів дитини та розроблення для дитини поточних планів безпеки та піклування у співпраці з різними спеціалізованими службами у справах дітей (див. [оцінка та планування безпеки](#); [оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду для дитини](#)). Опікуни-законні представники повинні мати доступ до всієї відповідної інформації задля сприяння добробуту й найкращим інтересам дитини, їх підтримці та захисту. Відтак національним органам влади та суб'єктам НМВ важливо надавати їхній ролі ширше визнання.
- Підтримувати *інформовану участь* дітей у процесах і рішеннях, які торкаються їх (див. [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#); [модель «Барнахус»](#); [житло для дітей](#)); Це передбачає за необхідності надання дітям додаткового пояснення та матеріалів відповідно до їхнього віку, щоб допомогти зорієнтуватися у часто складних і важких системах процедур, які можуть бентежити та лякати дітей. Це особливо важливо для дітей, які пережили травматичні ситуації та згодом опинилися у системах, які вони не розуміють та не можуть опанувати. Опікуни-законні представники можуть заспокоїти дитину, надати супровід і підтримку, забезпечивши її найкращі інтереси в усіх службах і установах ([комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#); [житло для дітей](#)).

- **Підтримувати та супроводжувати дітей на всіх зустрічах, візитах, засіданнях і слуханнях.** Опікуни-законні представники повинні мати можливість висловлювати свою точку зору у будь-якій ситуації або на будь-якій зустрічі, пов'язаній з дитиною; водночас їхня точка зору повинна бути офіційно визнана та зафіксована (див. [управління даними та їх захист](#); [міжгалузевий підхід](#); [супровід постраждалих осіб](#); [оцінка та планування безпеки](#)). Вони матимуть записи та інформацію, що допоможуть захистити дітей від повторної травматизації, якої можуть завдати повторні допити. Їхня діяльність повинна відповідати моделі Лунді (див. [комунікація з дітьми](#); [модель «Барнахус»](#); [супровід постраждалих осіб](#); [оцінка та планування безпеки](#); [оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду для дитини](#)).

- **Допомагати дітям отримати законні права та привілеї, а також отримати доступ до юридичних послуг, консультації та представництва від спеціалізованих юристів, якщо це необхідно.** Сюди можуть входити питання імміграції/ притулку/ кримінального судочинства та житла/ соціального забезпечення і компенсації. Способи доступу дітей до юридичних послуг відрізняються залежно від юрисдикції (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [міжнародний захист мігрантів](#); [права дітей-мігрантів](#)).

- **Відстоювати та налагоджувати доступ дітей до міжгалузевих служб і послуг.** До таких належать національні системи захисту дітей, безпечне та належне житло для дітей, дитяче здоров'я та психологічні служби, освіта (дитячі садочки, школи та коледжі), а також інші спеціалізовані дитячі організації та неурядові організації, що займаються протидією торгівлі людьми (див. [сімейне житло](#); [житло для дітей](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [медичні потреби дітей](#); [терапевтична допомога дітям](#); [модель терапевтичної допомоги](#)).

Тривалість підтримки дітей з боку опікунів-законних представників та подальша підтримка молодих осіб

Торговці людьми, які переслідують вразливу молодь, не дотримуються жодної «граничної точки» з настанням повноліття (див. [опікуни-законні представники](#); [соціальна інклюзія](#); [перехід для дітей](#); [житло для дітей](#)). Насправді їм може бути легше переслідувати та займатися торгівлею молодими особами, які є вразливими до маніпуляцій або примусу, проте яких можуть захищати менше, ніж дітей, рідше повідомляти про них або розшукувати як зниклих безвісти. Це підтверджують колективні висновки дитячих спеціалістів і дитячих експертних організацій у всьому світі (див. [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#))²⁵⁴.

Діти повинні отримувати постійну підтримку від своїх призначених опікунів-законних представників щонайменше до досягнення ними повноліття у віці 18 років²⁵⁵. Досягнення повноліття є перехідним періодом із багатьма випробуваннями. Молоді особи, які зазнали торгівлю людьми та травматичні події, можуть бути недостатньо зрілими або психологічно готовими, щоби впоратися з раптовою самостійністю без належного наставництва або підтримки.

Врегулювання питань щодо прав і привілеїв зрідка завершується до цього віку, а труднощі з ухваленням рішень (зокрема щодо юридичних питань) можуть тривати ще довго після 18-річчя дитини, і рівень їх складності після цього віку зростає.

Вкрай важливо, щоб індивідуальну підтримку та доступ до міжгалузевих послуг, соціального забезпечення та житла не припинили раптово у віці законного повноліття, що є ключовим і перехідним періодом у житті молодих осіб. Щоб уникнути повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та заподіяння подальшої шкоди, молоді особи повинні мати доступ до постійної індивідуальної підтримки та/або наставництва, які продовжуватимуть надаватися як послуги їхнього поточного опікуна-законного представника, який добре знає їх та може допомогти їм адаптуватися до очікувань та викликів, з якими вони стикатимуться як молоді особи, або завдяки поступовій передачі незалежному законному представнику, який має досвід та підготовку саме у питаннях підтримки молодих осіб. Для включення молодих осіб у суспільство необхідна підтримка та нерідко особа, яка може спрямувати та виступати критиком у питаннях щодо переходу до отримання вищої освіти, можливостей навчання та працевлаштування, а також зв'язків із громадою.

Будь-який режим переходу дитини чи молодої особи (незалежно від того, наскільки він незначний) повинен відбуватися лише за їхньої інформованої участі та особистих консультацій і обговорень (див. [МО-дель Лунді](#); [комунікація з дітьми](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [опікуни-законні представники](#)).

²⁵⁴ Див. Рада Міністрів ОБСЄ (2018 р.), [Рішення №6 «Щодо посилення заходів запобігання торгівлі дітьми, зокрема несупроводжуваними неповнолітніми, та боротьбі з нею»](#), 7 грудня 2018 р., MC.DEC/5/18. ОБСЄ (2018 р.), [Торгівля дітьми та захист неповнолітніх: забезпечення захисту прав та задоволення потреб дітей, які постраждали від торгівлі людьми, в межах існуючих механізмів захисту дітей](#), Тематична публікація № 9. Див. також Альянс за захист дітей у гуманітарній діяльності (2019 р.), [Мінімальні стандарти захисту дітей у гуманітарних стандартах 2019 року](#). ЮНІСЕФ (2006 р.), [Керівні положення щодо захисту дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, вересень 2006 р.](#) ЮНІСЕФ (2005 р.), [Посібник із надзвичайних ситуацій: посібник для персоналу ЮНІСЕФ](#), липень 2005 р.

²⁵⁵ Ст. 1 Конвенції про права дитини стверджує, що: «Для цілей цієї Конвенції дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосованим до даної особи, вона не досягає повноліття раніше». Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), ст. 1. Вік повноліття в 16 країнах — нижче 18 років, а в 16 країнах — складає 21 рік. Автори Вікіпедії (2021 р.), [Повноліття](#), у Вікіпедії, Вільній енциклопедії. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей (Конвенція 1996 року) охоплює широкий спектр цивільних заходів захисту дітей, «від наказів щодо батьківської відповідальності та зв'язку з державними заходами захисту чи піклування, а також від питань представництва до захисту майна дітей». Преамбула підтверджує, «найвищим інтересам дитини повинне надаватися першочергове значення». Ст. 2 передбачає, що Конвенція застосовується «до дітей з моменту їх народження до досягнення ними 18 років». «Конвенція 1996 року передбачає структуру для вирішення спорів щодо питань контакту та опіки, коли батьки розлучені та проживають у різних країнах, та містить уніфіковані правила для встановлення, органи влади якої країни уповноважені вживати необхідних заходів захисту. Положення щодо визнання та примусового виконання гарантують перевагу рішень, прийнятих органами влади країни, де дитина постійно проживає, підкріплюючи положення Гаазької конвенції 1980 року (див. нижче). Існують також положення щодо порядку співпраці для кращого захисту неповнолітніх без супроводу, які перетинають кордони та перебувають у вразливих ситуаціях, та дітей, які перебувають у умовах альтернативного піклування за кордоном. Останнє включає в себе такі заходи, як дитячий притулок та інститут ісламського права Кафала». Бібліотека конгресу (2020 р.), [Права дітей: міжнародні закони](#).

Для деяких випадків передбачатимуться форми «опікунства» чи законного представництва²⁵⁶ та/або нагляду²⁵⁷ за молодими особами старше 18 років. Такі заходи слід оцінювати після досягнення ними 18-річного віку та продовжувати у випадках встановлення судом такої необхідності.

12.8 Належне оцінювання та планування безпеки

Дорослим і дітям, які стали жертвами торгівлі людьми, потрібна спеціальна оцінка їхніх потреб і ризиків, а також планування їхньої безпеки (див. [оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду для дитини](#); [оцінка потреб і ризиків для дорослих і план забезпечення постійної безпеки й підтримки](#)). Найкраще, щоб оцінювання проводили уповноважені фахівці з питань індивідуальної підтримки ([незалежні законні представники](#) для дорослих та [опікуни-законні представники](#) для дітей), які здатні сформувати довіру та з часом встановити належні методи роботи з постраждалими особами.

Оцінювання потреб і ризиків дорослих осіб, а також постійний план безпеки та підтримки зосереджуються на конкретних індивідуальних потребах і ризиках дорослих осіб, а відтак, — на їхніх вимогах до постійної безпеки та підтримки (див. [оцінка потреб і ризиків для дорослих і план забезпечення постійної безпеки й підтримки](#)). Це процес, який необхідно регулярно (щонайменше щокварталу) переглядати й оновлювати, доповнюючи та оновлюючи плани постійної безпеки та підтримки²⁵⁸.

Оцінка найкращих інтересів дитини та постійний план безпеки й піклування закладають належну основу для оцінки всіх дітей, які зазнали торгівлю людьми, без винятків чи диференціації, незалежно від їхнього сімейного становища чи імміграційного статусу (див. [оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду для дитини](#); [оцінка потреб і ризиків для дорослих і план забезпечення постійної безпеки й підтримки](#); [принципи](#); [уразливість дітей](#); [комунікація з дітьми](#); [опікуни-законні представники](#); [уразливість: мігранти та біженці](#))²⁵⁹. Це повинно поширюватися на всіх дітей, незалежно від того, їм загрожує можливе потрапляння в ситуацію торгівлі людьми чи їх первинно визначили як «імовірні діти-жертви торгівлі людьми» або остаточно ідентифікували як дітей, які зазнали торгівлю людьми (див. [ідентифікація+](#); [виявлення та перенаправлення дітей](#); [порядок ідентифікації](#); [первинна ідентифікація дітей](#); [остаточна ідентифікація](#))²⁶⁰. Будь-якій молодій особі (яка може бути дитиною або особою, чиє неповноліття оспорується органами влади) необхідно провести оцінку найкращих інтересів дитини, крім тих випадків і тоді, коли аналіз оцінки віку встановив, що вона є дорослою особою (див. [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 1](#); [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 2](#)). Опікунам-законним представникам та іншими спеціалістам, які працюють з дітьми, необхідно постійно їх переглядати.

²⁵⁶ Обмежене опікунство дозволяє суду призначити когось опікуном стосовно певних аспектів життя особи, якщо особа потребує підтримки, зберігаючи повну дієздатність щодо інших аспектів життя.

²⁵⁷ «Наглядач може отримати фактично повні повноваження щодо управління фінансовими справами особи, яка перебуває під захистом, або суд може створити більш обмежений режим нагляду, за яким наглядач отримує лише певні обов'язки, як-от, наприклад, управління певним банківським рахунком, допомога в оплаті рахунків або управління бізнесом». Це може включати суди з питань заповітів, спадщини та опіки в певних юрисдикціях. Брейді, К. (без дати), [Опіка та нагляд за вразливими дорослими в штаті Колорадо](#), Brady, McFarland & Lord, LLC.

²⁵⁸ Тільки держави-учасниці Конвенції ООН про права дитини зобов'язані виконувати її положення. Це стосується усіх випадків згадування Конвенції ООН про права дитини та принципу найкращих інтересів дитини.

²⁵⁹ У всіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, найкращі інтереси дитини мають бути на першому місці. Див. Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), ст. 3. «Принцип найкращих інтересів поширюється на всіх дітей без дискримінації. Це означає, що він застосовується незалежно від того, чи є діти громадянами Держави, іноземними громадянами, включаючи шукачів притулку чи біженців, та незалежно від того чи є вони особами без громадянства. Цей принцип також застосовується незалежно від того, чи перебувають діти з членами своєї сім'ї, чи вони без супроводу чи розділені. Принцип найкращих інтересів також застосовується до дій, які стосуються дітей як групи, наприклад, коли Держава розробляє проект законодавства та політику або виділяє ресурси, а також до всіх дій, що здійснюються державними установами та стосуються окремих дітей». Див. УВКБ ООН (2018 р.), [Керівні принципи щодо оцінки та визначення найкращих інтересів дитини](#), с. 27.

²⁶⁰ [Конвенція ООН про права дитини](#) стверджує, що Держави-учасниці повинні поважати всі права, передбачені Конвенцією за кожною дитиною, яка перебуває в межах її юрисдикції «без будь-якої дискримінації незалежно від раси дитини чи його або її батьків чи законного опікуна, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового статусу, фізичних обмежень, народження чи іншого статусу». У ст. 3 Конвенції про права дитини зазначено, що в усіх діях щодо дітей, які здійснюються установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

12.9 Робота з перекладачами та культурними посередниками

Для забезпечення перекладу під час роботи з постраждалими особами можуть залучатися перекладачі та/або культурні посередники. Вибір між ними часто пов'язаний зі специфічними системами та процедурними вимогами національної юрисдикції, у якій проживають постраждалі особи. Загалом послуги культурних посередників ширше використовуються в країнах, у яких національна юрисдикція та правові процедури допускають гнучкість культурного тлумачення, тоді як до перекладачів звертаються тоді, коли потрібне вузьке тлумачення мови (див. [культурна узгодженість](#))²⁶¹.

Яка різниця між перекладачами та культурними посередниками?

І перекладачі, і культурні посередники перекладають мову діалогу між постраждалими особами та фахівцями, які з ними працюють (див. [культурна узгодженість](#); [особливі потреби постраждалих осіб](#); [ґендер-на чутливість](#); [ґендерно чутлива комунікація](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#)), **однак:**

- ▶ від **перекладачів** вимагається відтворення якомога точного перекладу мови без надання будь-яких додаткових коментарів або вказівок;
- ▶ **культурні посередники** мають додаткове завдання: пояснювати та коментувати різні явища, факти, поведінку, ситуації, почуття та емоції, які проявляють постраждалі особи, щоб подолати прогалини в розумінні культури між постраждалими особами та фахівцями, які з ними працюють²⁶².

Для підтримки жертв необхідно вживати всі практичні заходи завдяки якнайсприятливішій комунікації. Відтак потрібно пропонувати послуги професійного перекладача або культурного посередника в будь-якій ситуації, коли з постраждалими особами спілкуватимуться мовою, яка не є їхньою рідною мовою, або існують відмінності в діалекті. Навіть постраждалі особи, які досить вільно володіють мовою спілкування, можуть отримати велику користь від наявності перекладача або культурного посередника. Це усуває додаткові процеси роздумів та труднощі, що необхідно для детального обговорення складних і делікатних тем другою мовою. Після того, як у постраждалої особи сформувалися робочі відносини з надійним перекладачем або культурним посередником, найкраще за можливості продовжувати працювати з ним постійно.

Надання персональних даних та особистих показів — це питання дуже чутливого та конфіденційного характеру, особливо якщо це стосується злочину торгівлі людьми (див. [управління даними та їх захист](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#); [конфіденційність](#)). Не слід покладатися на членів сім'ї, друзів або інших знайомих, які знають жертву, для забезпечення перекладу постражданим особам або культурного посередництва на короткий час або тимчасово²⁶³. Перекладачі та культурні посередники не повинні бути особисто знайомі з постраждалими особами, з якими вони працюють, або мати з ними будь-які відносини поза межами їхніх професійних функцій та обов'язків. Також вони не повинні вступати в будь-які особисті стосунки з жертвами, з якими познайомилися під час виконання своїх професійних обов'язків.

Всі перекладачі та культурні посередники, які працюють з дітьми-жертвами торгівлі людьми повинні спеціалізуватися на роботі з дітьми та бути офіційно визнаними такими в національних системах захисту дітей або належати до них (див. [суб'єкти ідентифікації дітей](#); [модель «Барнахус»](#); [зв'язок із державними послугами та національними системами захисту дітей](#)).

²⁶¹ Якщо жертва з будь-якої причини не бажає знову бачити певного перекладача, з яким вона працювала, слід найняти іншого перекладача. Якщо вжито всіх можливих заходів та заміна перекладача неможлива, слід пояснити причини та надати жертвам можливість працювати без присутності перекладача, або чекати, поки буде призначений новий перекладач, в залежності від можливостей.

²⁶² Hibiscus for Social Change (без дати), [Боротьба з торгівлею людьми](#).

²⁶³ Ріммер А. (2020 р.), [Чи можуть пацієнти використовувати у консультаціях членів сім'ї як непрофесійних перекладачів?](#) BMJ, 368, m. 447.

Перекладачі та культурні посередники повинні:

- **пройти перевірку на відповідність найвищим стандартам відповідної національної юрисдикції;**
- **бути кваліфікованими та акредитованими у сфері професійного перекладу та/або культурного посередництва;**
- **могти розуміти мову та діалект особи, з якою вони працюють, та розмовляти ними;**
- **могти продемонструвати дотримання обов'язку конфіденційності та розуміти значення інформованої згоди, а також працювати відповідно до Принципів НМВ і Рекомендованих стандартів (див. [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#));**
- **мати досвід або підготовку для роботи саме з жертвами торгівлі людьми.** Вони повинні розуміти, як працювати зі вразливими людьми, особливо з тими, хто пережив травму. Вони повинні володіти навичками роботи, яка враховує перенесену травму та ґендерну чутливість, а також підтримувати належні зоровий контакт, поведінку та темп (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#); [ґендерна чутливість](#); [ґендерно чутлива комунікація](#)).

Культурні посередники повинні мати додаткові знання про конкретний регіон, громаду або культуру постраждалої особи, з якою вони працюють, та застосовувати ці знання у спосіб, який підтримує та розширює можливості жертв (*лише коли вони цього потребують*) завдяки зміцненню взаєморозуміння між сторонами²⁶⁴.

Перекладачі жестової мови або будь-які інші спеціалісти, які допомагають забезпечувати переклад мови або комунікацію, повинні дотримуватися цих стандартів (див. [особливі потреби постраждалих осіб; постраждалі особи з інвалідністю](#)).

²⁶⁴ Це не завжди можливо через потенційну різноманітність культур/походжень в одному районі міста чи країни.

12.10 Налагодження взаємодії з іншими фахівцями та службами

Об'єднання зусиль фахівців і служб є корисним для всіх вразливих людей, однак торкається саме тих, хто постраждав від наслідків торгівлі людьми, а відтак кому спершу надзвичайно складно налагоджувати відносини та довіряти іншим людям, особливо тим, кого вони можуть сприймати як повноладних осіб (див. [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід постраждалих осіб](#); [особливі потреби постраждалих осіб](#)). Необхідне активне реагування, яке *налагоджує* доступ постраждалих осіб до послуг, а не просто *передає* їх службам, залишаючи їх наодинці в пошуках й отриманні зазначених послуг.

Після того, як довіру до фахівця або служби сформовано, корисно поширити цю довіру далі на благо постраждалих осіб, утворивши «команду» для їх захисту разом з іншими визнаними та надійними фахівцями й службами. Фахівці, чії обов'язки полягають у підтримці постраждалих серед дорослих і дітей у будь-якій ролі, можуть об'єднати власні послуги з послугами інших, до кого тих перенаправляють, або діяти паралельно. Цей обов'язок є ключовим у діяльності незалежних законних представників та опікунів-законних представників, оскільки він є вкрай важливим для забезпечення подальшого захисту та безпеки постраждалих осіб. Найкраще, якщо налагодженням взаємодії займається фахівець, який виступає постійною контактною особою-координатором, хоча це також можуть робити інші фахівці, які виконують будь-яку доручену функцію з забезпечення підтримки (див. [незалежні законні представники](#); [опікуни-законні представники](#)).

Налагодження доступу до послуг завжди відбувається за інформованою згодою постраждалої особи (див. [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#)). **Це може передбачати:**

- **перший дзвінок або електронне повідомлення для встановлення зв'язку зі службою;**
- **проведення обговорень із головним фахівцем як точкою входу до відповідної служби, щоби забезпечити прямий доступ відповідно до потреб постраждалої особи;**
- **обмін необхідною інформацією та документацією щодо постраждалої особи.** Сюди можуть належати детальні ознайомчі листи, якщо це доречно та корисно (див. [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [управління даними та їх захист](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#));
- **супровід постраждалої особи під час кількох перших візитів або зустрічей, якщо вони цього потребують** (див. [супровід постраждалих осіб](#)).

Під час зустрічей і візитів до служб дітей завжди повинен супроводжувати їхній опікун-законний представник (див. [опікуни-законні представники](#); [житло для дітей](#); [модель «Барнахус»](#); [модель Лунді](#); [комунікація з дітьми](#)).

Під час налагодження взаємодії важливо забезпечити, що:

- **Фахівці та служби мають хорошу репутацію, пройшли перевірку та визнання для роботи зі вразливими категоріями осіб, зокрема жертвами торгівлі людьми** Вони повинні пропонувати послугу, яка спеціально відповідає індивідуальним потребам постраждалої особи.
- **Будь-яка віддалена комунікація з фахівцями та службами здійснюється через офіційні номери телефонів, онлайн-зв'язок, електронну та рекомендовану пошту** Завчасна перевірка та верифікація інформації в межах такої комунікації повинні бути завжди.
- **Персональними даними, інформацією про потреби, ризики та індивідуальні обставини постраждалої особи необхідно ділитися лише за її повною та інформованою згодою** (див. [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#))²⁶⁵. Надану службі інформацію необхідно попередньо обговорити та узгодити з постраждалою особою. Потрібно передати лише ті відомості, які безпосередньо необхідні для роботи конкретної служби. Однак вони можуть містити інформацію щодо відомих ризиків для жертви, про що повинна знати служба для безпечності своєї роботи.

Фахівці, які займаються налагодженням взаємодії та доступу до послуг, повинні:

- **Працювати відповідно до професійного обов'язку дотримання конфіденційності та інформованої згоди**, ретельно пояснюючи всі дії, які необхідно вжити, та окреслюючи конкретні кроки й заходи захисту (див. [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#); [конфіденційність](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#)).
- **Забезпечити надання послуг на основі проведених оцінок і постійного плану безпеки для постраждалої особи (регулярно оновлюючи їх), а також фіксувати контактні дані всіх служб і фахівців, які працюють з постраждалою особою у поточний момент, та визначити інші послуги, які їй можуть знадобитися.**
- **Проводити дослідження для пошуку відповідних служб і послуг від імені постраждалих осіб** (Постраждалі особи повинні брати участь у цьому процесі. Це може сформувати довіру, необхідну щоб разом визначити послуги, які потрібні, **або** посприяти доступу до послуг, які вони знайшли самостійно).
- **Переконатися, що кожна постраждала особа визнає всі свої права, привілеї та пільги і має доступ до їх здійснення.**
- **Якщо постраждалі особи хотіли би самостійно знаходити й отримувати послуги**, корисно переконатися, чи розуміють вони, як можна отримати доступ до послуг, покриваються витрати на них службою в межах НМВ чи надаються за рахунок іншого, та чи мають вони необхідні ресурси для поїздок на місце. Пропозицію підтримки слід залишати відкритою на випадок, якщо вона знадобиться пізніше (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#)).

²⁶⁵ Єдиний виняток із цього становлять випадки, коли обов'язки щодо забезпечення безпеки або особливі виняткові обставини переважають професійні обов'язки щодо конфіденційності та отримання інформованої згоди.

Адресування листів до уваги фахівців і служб у межах налагодження взаємодії

Детальні листи, які фахівці адресують іншим перевіреним службам конфіденційно, можуть становити безцінний інструмент налагодження доступу до таких послуг та забезпечення потреб постраждалих осіб (див. [налагодження взаємодії](#); [супровід постраждалих осіб](#); [управління даними та їх захист](#)). Вони також можуть допомогти знизити ризики настання втоми, повторної травматизації або страждань через повторне переповідання інформації іншим фахівцям.

У межах налагодження взаємодії листи повинні:

Адресуватися іншим службам лише за інформованою згодою постраждалих осіб, які обізнані з їхнім змістом (див. [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#)):

- Містити інформацію лише щодо тих персональних даних, історії та поточних обставин постраждалих осіб, які стосуються відповідної служби та виконання необхідних завдань.
- Долучати будь-яку пов'язану документацію, зокрема звіти медико-правового характеру та інші експертні звіти й документи — за доречності та відповідно до інформованої згоди постраждалих осіб.
- Надавати будь-яку інформацію щодо потреби в доступі для осіб з інвалідністю або необхідного забезпечення через стан здоров'я чи травми (див. [особливі потреби постраждалих осіб](#); [постраждали особи з інвалідністю](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [медико-правова документація 1](#)).
- Містити конкретні запити, роз'яснення та запитання, які постраждалим особам спершу може бути складно порушити самостійно²⁶⁶. Їх можна підготувати разом із постраждалими особами заздалегідь, та/або постраждалим особам може бути корисно зробити власні записи, щоби брати з собою.
- Містити уточнення щодо наявності [перекладачів та/або культурних посередників](#), їхньої статі та мови (див. [особливі потреби постраждалих осіб](#)).

Супровід постраждалих осіб для доступу до послуг

Пропозиція [незалежного законного представника](#) супроводжувати постраждалу особу під час першої зустрічі, візиту чи прийому може стати важливою частиною налагодження взаємодії зі службою (див. [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#)). Це слід робити, лише якщо постраждалі особи цього бажають. Постійна присутність може бути не обов'язковою, однак, можливо, потрібно буде перебувати в залі очікування, поки триває процес.

²⁶⁶ Це може бути пов'язано з кількома причинами: сором'язливістю, травмою, труднощами із пригадуванням і пам'яттю, особливо під час нервозності, проблемами з психічним здоров'ям тощо.

Супровід постраждалих осіб надає можливість головному фахівцю з надання підтримки:

- **Забезпечити, що постраждала особа прибула благополучно.**
- **Допомогти їй запевнитися у доступності входу до служби та прибути туди без хвилювання.**
- **Зустрітися з фахівцями служби та налагодити контакт з усіма залученими сторонами, зокрема [перекладачами та культурними посередниками](#). Це може особливо допомогти тим постраждалим особам, яким важко довіряти іншим та які можуть лякатися незнайомого середовища чи незнайомих осіб.**
- **Заохочувати інших фахівців працювати відповідно до високих стандартів, застосовуючи методи, які враховують перенесену травму, є ґендерно чутливими та доцільними конкретно для постраждалої особи** (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [ґендерна чутливість](#); [ґендерно чутлива комунікація](#); [перекладачі та культурні посередники](#); [особливі потреби постраждалих осіб](#); [постраждалі особи з інвалідністю](#)). На практиці приклад цього часто подає фахівець, який здійснює супровід, та додатково закріплює його тим, що доклав зусиль, щоб супроводити свого клієнта до служби.
- **Забезпечити, що службі відомо про роль [незалежного законного представника](#)** (або суб'єкта еквівалентної ролі) та що служба підтримуватиме з ним зв'язок, надаватиме йому інформацію та новини.
- **Бути присутнім під час зустрічі/візиту (якщо постраждала особа дозволила та бажає це),** щоб за необхідності надати додаткові пояснення та підтримку

12.11 Ранній та постійний доступ до послуг у сфері охорони здоров'я

Можливість доступу до безкоштовних медичних послуг та лікування є основоположною для забезпечення гідності постраждалих осіб та прав людини.

Здоров'я та добробут постраждалих осіб повинні незмінно лишатися пріоритетними для фахівців, які працюють з особами, постраждалими від торгівлі людьми, а також для тих, хто замовляє послуги з медичного обслуговування та громадського здоров'я (див. [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#)). Усі фахівці, які працюють з особами, постраждалими від торгівлі людьми, повинні знати, як взаємодіяти з медичними службами для проведення належного клінічного обстеження (за інформованою згодою постраждалих осіб), а також розуміти, що лікарі-терапевти зазвичай виконують роль координаторів інформаційного забезпечення та взаємодії (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#)).

лими від торгівлі людьми, повинні знати, як взаємодіяти з медичними службами для проведення належного клінічного обстеження (за інформованою згодою постраждалих осіб), а також розуміти, що лікарі-терапевти зазвичай виконують роль координаторів інформаційного забезпечення та взаємодії (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#)).

- **Торгівля людьми — це світова проблема у сфері охорони громадського здоров'я через значні наслідки для дорослих і дітей зокрема та для населення в цілому.** Підхід до охорони громадського здоров'я може сприяти запобіганню торгівлі людьми та її наслідків²⁶⁷.
- **Поганий або обмежений доступ до послуг у сфері охорони здоров'я може мати високу ціну для особистого здоров'я та зусиль у сфері охорони громадського здоров'я**²⁶⁸. Наслідки неможливості визначити необхідну медичну допомогу для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та контролювати її надання у кінцевому підсумку обійдуться постраждалим особам і суспільству в цілому дорожче, ніж запровадження своєчасного та превентивного підходу до охорони здоров'я кожної людини. Найефективніше, якщо пов'язаними витратами й ресурсами у сфері охорони здоров'я розпоряджатимуться, орієнтуючись на повсякчасне надання сталої медичної допомоги. Це передбачає радше профілактичне медичне обслуговування від самого початку процесу ідентифікації жертв, ніж вирішення надзвичайних кризових ситуацій, які можуть виникнути на пізніших етапах, якщо до цього знехтували питанням медичної допомоги.

²⁶⁷ Сач Е. та інші (2018 р.), [Сучасне рабство у Сполученому Королівстві: як повинен реагувати сектор охорони здоров'я?](#), Журнал громадського здоров'я, п. 1 ст. 42, сс. 216–220.

²⁶⁸ «Спільнота громадського здоров'я може відігравати важливу роль у боротьбі з торгівлею людьми: по-перше, проводячи дослідження та публікуючи інформацію про наслідки для здоров'я та стратегії запобігання; по-друге, забезпечуючи програми охорони здоров'я особам, яких зробили жертвами та підозрюваним жертвам; і, нарешті, використовуючи наш величезний комунікаційний потенціал як довірених посланців для підвищення обізнаності та захисту повного спектру заходів у сфері охорони здоров'я, щоб покласти край цьому порушенню прав людини». Див. Чізолм-Стрекер М. і Стоклоза Н. (ред.) (2018 р.), [Торгівля людьми — проблема у сфері громадського здоров'я: розширення парадигми в Сполучених Штатах](#), Springer: Хам, с. viii. Див. також Ціммерман К. та Кісс Л. (2017 р.), [Торгівля людьми та експлуатація: глобальна проблема у сфері охорони здоров'я](#), PLoS medicine, п. 11 ст. 14, e1002437. Донна С. і де Шене М. (2018 р.), [Торгівля людьми та глобальні проблеми здоров'я](#), в: Дорман Г. Е. і де Шене М. (ред.), Тематичні дослідження глобальної політики охорони здоров'я, Springer: Нью-Йорк, сс. 187–204.

Особи, які постраждали від торгівлі людьми, часто мають супутні ускладнення, зокрема слабе фізичне здоров'я, високий ризик травмування, схильність до інфекційних захворювань та істотне переважання проблем психічного здоров'я (див. [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#)).

До поширених медичних станів, які викликають занепокоєння, належать (див. [проблеми з фізичним здоров'ям](#)):

- травми від [фізичного та сексуального насильства](#);
- травми через небезпечні умови праці;
- захворювання через неналежні екологічні умови;
- [інфекційні захворювання](#);
- гінекологічні або урологічні проблеми;
- [вагітність](#) або травми від попередньої вагітності або примусового переривання вагітності;
- хронічні захворювання, за перебігом яких здійснюється неналежний контроль;
- стоматологічні проблеми;
- проблеми зі шкірою;
- погане харчування, нестача вітамінів;
- неспецифічні симптоми або соматичні симптоми (головний біль, болі в спині, запаморочення, виснаження).

До поширених станів психічного здоров'я та поведінки, які викликають занепокоєння, належать (див. [проблеми з психічним здоров'ям](#)):

- [посттравматичний стресовий розлад](#);
- комплексний посттравматичний стресовий розлад;
- [тривожність](#);
- [депресія](#);
- панічні атаки;
- [психотичні симптоми](#);
- суїцидальні думки та самоушкодження (див. [ризики для психічного здоров'я](#));
- зловживання психоактивними речовинами та залежність (див. [залежність від психоактивних речовин](#));
- когнітивні проблеми, зокрема погані пам'ять і концентрація уваги;
- [дисоціативні симптоми](#);
- негативні думки та почуття, зокрема провина, самозвинувачення, сором і безнадійність, дратівливість, [гнів](#);
- низький рівень самооцінки та впевненості;
- несамостійність і відсутність свободи вибору;
- емоційна відстороненість.

Важливо, щоб усі суб'єкти НМВ та інші фахівці першої лінії допомоги мали базове уявлення про потреби постраждалих від торгівлі людьми в медичній допомозі, а також про етапи проведення основних медичних оглядів. Фахівці, які працюють із жертвами, повинні вміти визначати під час першого знайомства нагальні потреби в медичній допомозі та ризики для здоров'я (див. [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [визначення потреб у медичній допомозі](#)). Фахівці першої лінії допомоги НМВ повинні знати, як підтримати жертв в отриманні доступу до медичних послуг, зокрема повсякчасного доступу до лікаря-терапевта, який може оцінити їхні потреби в медичній допомозі, призначити ліки та направити на подальше лікування (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#)). Всі медичні послуги та лікування потребують від постраждалих осіб [інформованої згоди](#).

ЮНІСЕФ та Інститут медицини США сприяють підвищенню ролі медичних працівників у виявленні жертв торгівлі людьми, які звертаються до медичних закладів. Вони володіють унікальними можливостями виявлення ознак ризику і пропонують вразливим людям низку послуг та перенаправлень.

Глобальна система Міжнародної класифікації хвороб (МКХ) Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) надає міжнародно визнану систему кодів, яка дозволяє медичним працівникам оперативно обмінюватися інформацією про стан здоров'я між медичними службами всередині країни та в усьому світі. Ця система кодування має вирішальне значення для моніторингу перебігу та рецидивів захворювання, визначення коротко- та довгострокових негативних наслідків, оцінки методів лікування та розрахунку вартості медичної допомоги.

У червні 2018 року Центри контролю та профілактики захворювань США додали певні діагностичні коди до переглянутої системи МКХ для випадків, коли є підозри стосовно примусової праці та/або сексуальної експлуатації. Наразі вони застосовуються лише в Сполучених Штатах, але ВООЗ розглядає їх включення до оновлених кодів МКХ²⁶⁹.

Первинне обстеження на нагальні потреби в медичній допомозі

Оцінку нагальних потреб жертв у медичній допомозі повинен проводити кваліфікований спеціаліст із надання першої допомоги, фельдшер або інший медичний працівник (див. [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [терапевтична допомога](#); [терапевтична допомога дорослим, які фігурують у кримінальному провадженні](#); [терапевтична допомога дітям, які фігурують у кримінальному провадженні](#); [медико-правова документація](#); [Стамбульський протокол](#)). Якщо на місці немає медичних працівників, слід викликати швидку допомогу або іншу належну екстрену службу, як тільки буде встановлено, що існує потреба в терміновій медичній оцінці та/або допомозі.

²⁶⁹ Грінбаум Дж. та Стокласа Г. (2019 р.), Реагування системи охорони здоров'я на торгівлю людьми: потреба в глобальних гармонізованих кодах МКХ, PLoS medicine, п. 5 ст. 16, e1002799.

До можливих нагальних медичних проблем можуть належати:

- гострі медичні симптоми, такі як: втрата свідомості, задишка, біль у грудях або черевній порожнині;
- зневоднення або гіпотермія;
- фізичні травми, як-от переломи або кровоточиві рани;
- тілесні ушкодження внаслідок [нещодавнього сексуального нападу](#);
- гостра [залежність від психоактивних речовин](#);
- сильне недоїдання;
- вагітність на останній стадії;
- гострі проблеми з психічним здоров'ям, такі як: психоз або суїцидальні нахили (див. [проблеми з психічним здоров'ям](#); [психотичні симптоми](#)).

Де би торговці людьми не утримували жертв, слід вживати *універсальних запобіжних заходів*, щоб гарантувати захист усіх людей від шкоди або інфекційних захворювань. До них належать: перевірка на наявність небезпеки екологічного характеру або небезпеки від інших осіб, носіння рукавичок та/або інших засобів індивідуального захисту від впливу рідин організму, а також безпечна утилізація будь-яких знайдених гострих предметів.

Навіть у випадку гострої невідкладної медичної допомоги необхідно отримати *інформовану згоду* від жертви на будь-яке лікування/першу допомогу (крім випадків втрати свідомості, коли застосовуються принципи *найкращих інтересів* і невідкладна допомога є обґрунтованою, навіть якщо згоду отримати не вдається)²⁷⁰. Якщо необхідно забезпечити повне пояснення та розуміння, інформовану згоду потрібно отримати за допомогою [перекладача](#). Якщо це неможливо (наприклад, через кризову ситуацію та нагальну медичну потребу), усе одно слід спробувати повідомити таке прохання, щоб надати лікування. Одержання інформованої згоди в деяких випадках можна полегшити, якщо надати жертвам просту брошуру мовою, яку жертва повністю розуміє, і у якій пояснюється медична допомога та згода.

Вкрай важливо забезпечити, що у справах, пов'язаних із торгівлею людьми, зберігаються точні письмові записи, як це заведено для усіх медичних ситуацій. Якщо медичні працівники недоступні або не можуть зробити запис, протокол зовнішнього огляду повинен бути заповнений іншими фахівцями на місці.

Може знадобитися зберегти місце злочину для судово-медичних цілей або для майбутніх позовів про компенсацію, хоча нагальні медичні потреби завжди повинні мати пріоритет над цим.

²⁷⁰ Наприклад, «пацієнти які марять або в несвідомому стані не мають дієздатності та не можуть надати згоду. У таких випадках лікар зобов'язаний одержати згоду від відповідної довіреної особи. Однак у деяких випадках згода від довіреної особи не потрібна, якщо така довірена особа недоступна негайно, а очікування, поки довірену особу шукають, може завдати шкоди пацієнту через затримку лікування». Хармен К. М. І Ліанг Б. А. (1999 р.), [Винятки щодо інформованої згоди в екстреній медицині](#), Hosp Physician 35, с. 426.

12.12 Ранній доступ до безкоштовної, незалежної, фахової юридичної консультації та представництва

Всі дорослі та діти, які вважаються жертвами торгівлі людьми, повинні мати доступ до безкоштовної, незалежної та фахової юридичної консультації і представництва.

Доступ до юридичної консультації та представництва є важливою гарантією захисту жертв і постраждалих осіб. Їх потрібно пропонувати якнайраніше та безкоштовно. Юристи повинні пройти перевірку на відповідність найвищим стандартам юрисдикції, бути кваліфікованими та спеціалізуватися на роботі у справах щодо торгівлі людьми, а відтак мати можливість застосовувати [методи врахування перенесеної травми](#) та ґендерної чутливості в роботі (див. [ґендерна чутливість](#); [ґендерно чутлива комунікація](#)).

Дітям потрібні спеціалізовані дитячі юристи, навчені всім аспектам прав і привілеїв дітей (див. [права дітей-мігрантів](#); [модель «Барнахус»](#)).

До юридичних питань, щодо яких постраждалим особам повинні бути доступні юридичні консультації та представництво, щоб розуміти та здійснювати свої права, належать:

- Питання кримінального судочинства для потерпілих, інформаторів, свідків і обвинувачених (див. [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#); [захист і підтримка упродовж кримінального судового провадження](#)).
- Всі питання, пов'язані з проведенням ідентифікації в межах НМВ (зокрема юридична консультація до проходження процедур первинної ідентифікації в межах НМВ) (див. [ідентифікація+](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).
- дозволи на проживання та будь-які імміграційні питання (див. [дозволи на проживання 1](#); [дозволи на проживання 2](#)).
- Клопотання про притулок та інші форми міжнародного захисту, а також усі відповідні процедури (див. [міжнародний правовий захист мігрантів](#); [права дітей-мігрантів](#); [уразливість: мігранти та біженці](#)).
- Питання житла, добробуту, охорони здоров'я, працевлаштування, соціального забезпечення (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#); [житло для дорослих](#); [сімейне житло](#); [житло для дітей](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [соціальна інклюзія](#)).
- Дитяче та сімейне право, зокрема возз'єднання сім'ї (див. [модель «Барнахус»](#); [права дітей-мігрантів](#); [сімейне здоров'я та медичні послуги](#); [сімейне житло](#); [уразливість дітей](#)).
- Оспорювання віку та аналіз оцінки віку (див. [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 1](#); [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 2](#); [рекомендації щодо проведення оцінки дорослих і дітей в контексті торгівлі людьми; оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду](#)).
- [Компенсація](#) та реституція.
- Добровільне повернення до країни походження (див. [добровільне повернення](#)).

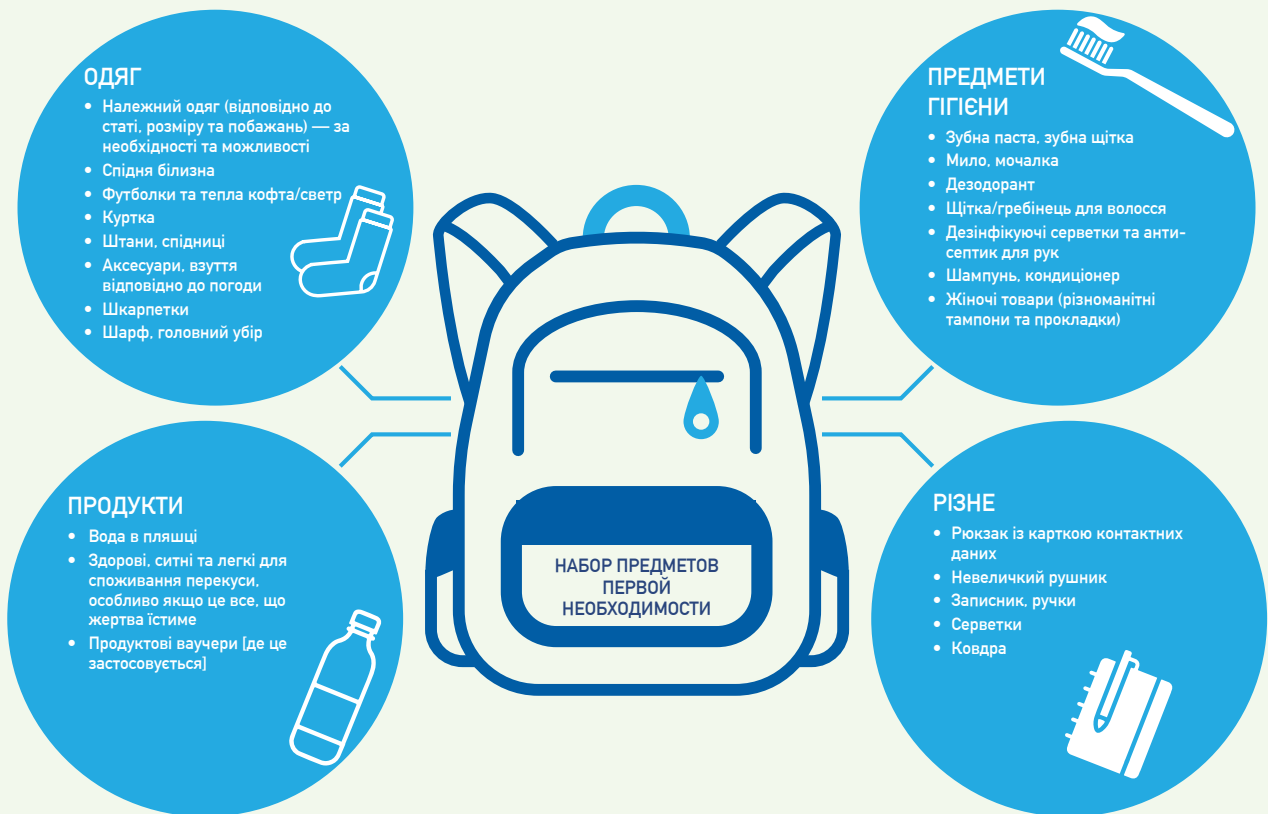
12.13 Пріоритезація практичних, фінансових і матеріальних потреб

Усі типи допомоги жертвам торгівлі людьми повинні надаватися в дусі гідності, рівності, доброти та поваги

Національні ресурси для надання практичної, фінансової та матеріальної підтримки жертвам торгівлі людьми дуже різноманітні (див. [практичні потреби 2](#)). Однак держави повинні прагнути забезпечити максимально високий стандарт практичної та матеріальної допомоги в усіх контекстах, у яких працюють фахівці. Матеріальна допомога надає позитивний сигнал про підтримку, який може допомогти жертвам встановити довіру з необхідними службами та підтримувати з ними зв'язок. Це вкрай необхідний перший крок до стабілізації ситуації та фінансової незалежності, тому його слід розглядати як інвестицію в поточну та майбутню безпеку постраждалих осіб. Це також закладає важливу основу ефективної роботи з постраждалими особами та допомагає зосередити час та ресурси фахівців.

Часто необхідно надавати оперативну фінансову, практичну та матеріальну підтримку. Люди, яким вдалося врятуватися від торгівлі людьми, зазвичай не мають з собою нічого або дуже мало (наприклад, важливі особисті речі, одяг та гроші). Важливо забезпечити якнайшвидше надання їм практичної та матеріальної допомоги з урахуванням їхніх власних потреб та потреб їхніх дітей.

У багатьох країнах поширені набори першої необхідності. До них повинні входити речі, максимально корисні для конкретного середовища та умов ситуації, в якій опинилися жертви. Вони повинні надаватися жертвам безкоштовно, коли необхідно (як до, так і після проведення первинної ідентифікації). Постачальники наборів першої необхідності повинні завжди прагнути до стандартів відмінної якості.

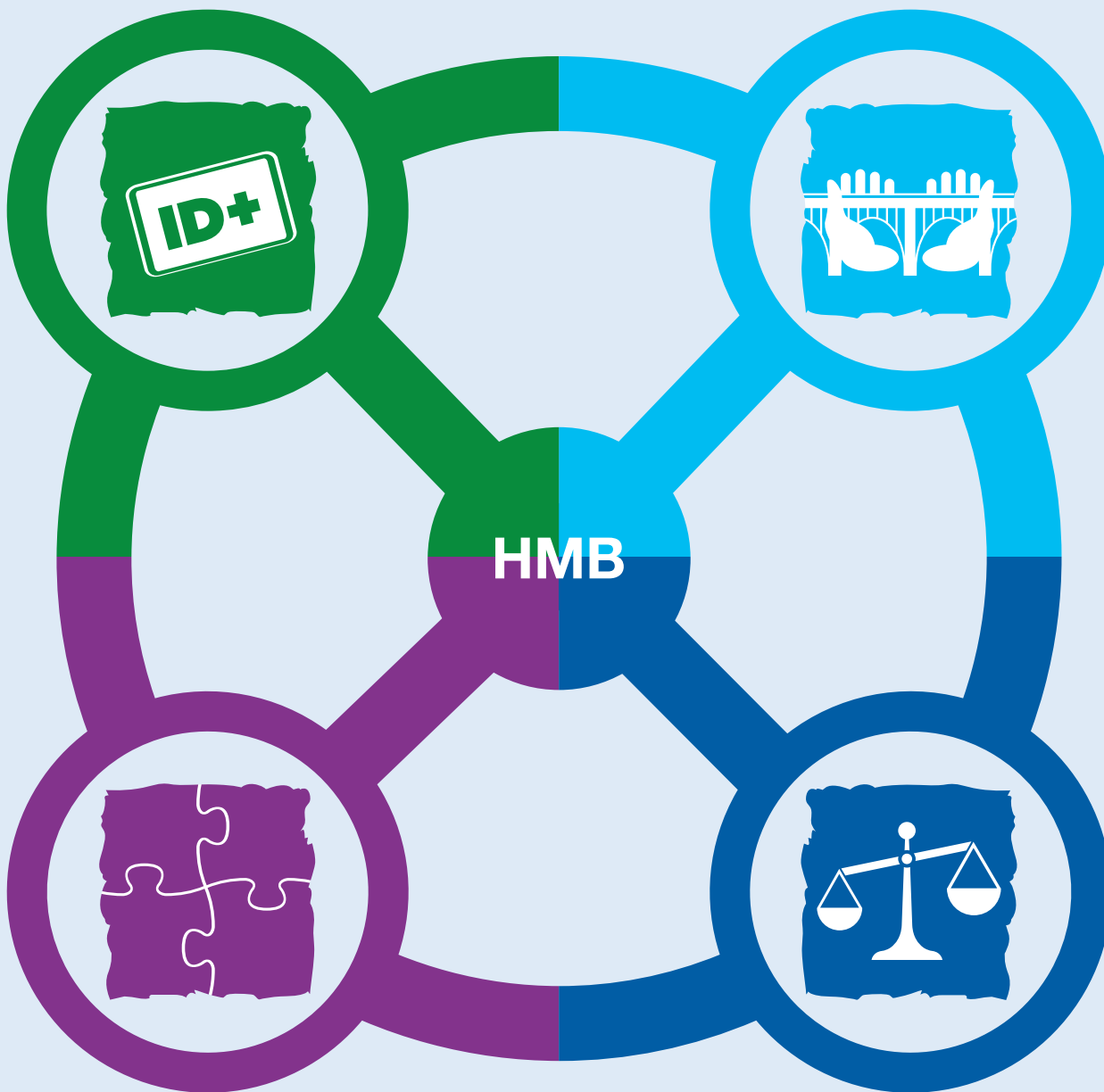
Базове фінансове забезпечення дозволяє жертвам робити самостійний вибір щодо придбання їжі, особистих речей та поїздок. Це допомагає відчувати добробут і сприяє відновленню почуття особистої ідентичності, самостійності та свободи вибору, яке часто зменшується або втрачається у ситуації торгівлі людьми. Довгострокове завдання полягає в тому, щоб працювати над стабілізацією, безпекою, довгостроковим відновленням, соціальною інклюзією та фінансовою незалежністю, які можна підтримати далі шляхом навчання та допомоги в працевлаштуванні.

Забезпечення безпечного та належного помешкання для жертв торгівлі людьми, які його потребують, відіграє основоположну роль для ефективності й успіху НМВ. Це є невід’ємною частиною гарантування захисту жертв від повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, підтримки їхнього постійного контакту з основними службами, підтримки їхньої стійкої реабілітації, а відтак їхньої поступової соціальної інклюзії та фінансової незалежності. Спираючись на своє розуміння того, що таке «безпечне» та «належне» помешкання, суб’єкти НМВ будь-яких напрямів можуть відстоювати у різних національних системах виділення достатніх обсягів ресурсів для підтримки дорослих та дітей з житлом, а також сприяти розробці відповідних законів та політик (див. [житло для дорослих](#); [житло для дітей](#)).

ЧОТИРИ ОПОРНІ КОМПОНЕНТИ НМВ

Ідентифікація плюс захист

Індивідуальна підтримка та доступ до служб і послуг

Соціальна інклюзія

Кримінальне судочинство та правовий захист

13 ОПОРНИЙ КОМПОНЕНТ 1: Ідентифікація + захист

«Як жертва торгівлі людьми, ти навчишся бути дуже наляканим. Торговець мною сказав мені, що «є ще одна дівчинка, яка не послухалася мене, і зараз вона в інвалідному візку». Він погрожував вбити членів моєї сім'ї та переконав мене, що якщо я розповім про свою історію, ніхто мені ніколи не повірить. Так багато жертв бояться того, що їм можуть зробити органи влади, вони не знають, що вони мають певні права, а також не знають, куди звернутися.

Нам потрібна система, яка радше простягає руку допомоги жертвам, аніж чекає, поки вони самі звернуться. Необхідно надавати чітку, доступну інформацію та рекомендації усім особам, які належать до груп можливого ризику. Необхідно розпізнавати ранні ознаки ситуації торгівлі людьми та вживати негайних заходів, щоб запобігти їй. Дорослим і дітям, які вже потрапили в ситуацію торгівлі людьми, потрібна оперативна первинна ідентифікація та негайний захист».

— Джудіт Ола, активістка з протидії торгівлі людьми, колишня жертва торгівлі людьми

«Ідентифікація+» означає процедури НМВ для дорослих і дітей, де центральною та невід'ємною складовою є невідкладні заходи із захисту та індивідуальної підтримки жертв.

Двоетапний процес ідентифікації складається з:

- **Етап 1: первинна ідентифікація «імовірних жертв торгівлі людьми».** Після позитивного рішення за результатами первинної ідентифікації автоматично виокремлюють період на реабілітацію та обмірковування, призначають опікуна-законного представника (для дітей) або незалежного законного представника (для дорослих), а також надають доступ до всіх відповідних прав і привілеїв, зокрема безпечного та належного житла і міжгалузевих послуг (див. [житло для дорослих](#); [житло для дітей](#)).
- **Етап 2: остаточна ідентифікація жертв торгівлі людьми.** На основі позитивного рішення за результатами остаточної ідентифікації забезпечують подальшу підтримку разом із відповідними правами та привілеями, зокрема дозволами на проживання (див. [остаточна ідентифікація](#)).

13.1 Опорний компонент 1: вступ

Торгівля людьми є прихованим злочином, який швидко розвивається. Жертви можуть стикатися з незліченними перешкодами, які запобігають їх виявленню та не дозволяють їм звернутися за допомогою. Часто втрачаються ключові можливості ідентифікувати, захистити та підтримати жертв, що означає, що багато дорослих і дітей протягом їхнього життя повторно потрапляють у ситуацію торгівлі людьми, тривалої експлуатації та інші форм злочинів і заподіяння шкоди. Відсутність ефективної процедури ідентифікації жертв також означає, що торговці людьми можуть продовжити безкарно вчиняти злочини. Це призводить до низьких показників судового переслідування, засудження та ув'язнення за торгівлю людьми в усьому світі (див. [світова статистика судового переслідування та засудження](#)).

Єдиними ефективними методами ідентифікації є міжгалузевість, проактивність, недискримінаційність і врахування перенесеної травми.

Обов'язок ранньої офіційної ідентифікації жертв торгівлі людьми та визнання їх такими є основоположним для успішності НМВ. Він є невід'ємним компонентом «зобов'язання проявляти належну сумлінність» держав у питанні запобігання торгівлі людьми та захисту жертв²⁷¹ і не залежить від зобов'язання держав щодо ефективного кримінального розслідування.

Належні ідентифікацію, захист та індивідуальну підтримку необхідно надавати всім дорослим і дітям:

- (а) яких спершу виявили як *можливих* жертв торгівлі людьми;
- (б) які отримали **позитивні висновки за результатами первинної ідентифікації (Етап 1)** і відтак мають статус «імовірних жертв торгівлі людьми»;
- (с) які отримали **позитивні висновки за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2)** і відтак мають статус «жертв торгівлі людьми».

Держави повинні забезпечити, що підхід до ідентифікації жертв торгівлі людьми та розслідування злочину торгівлі людьми був проактивним і забезпеченим належними ресурсами.

²⁷¹ Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р. Додатково до цих зобов'язань попереджати торгівлю людьми, Принцип 2 Рекомендованих принципів та керівних положень ООН з прав людини та торгівлі людьми також передбачає, що «Держави несуть відповідальність згідно з міжнародним правом за те, щоб вживати дії із належною обачністю задля попередження торгівлі людьми, розслідувати та переслідувати в рамках кримінального провадження торговців людьми і надавати допомогу та захист тим особам, які стали об'єктом торгівлі людьми». У справі «Ранцев проти Кіпру та Росії», заява № 25965/04, рішення 51 ЕННР 1 від 7 січня 2010 року, Європейський суд з прав людини встановив, що Держава має позитивні зобов'язання щодо вжиття превентивних заходів для захисту особи від дій іншої особи. Генеральна Асамблея ООН (2015 р.), [Звіт спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 3 серпня 2015 р., A/70/260, п. 12.

Міжнародне право, положення щодо ідентифікації жертв торгівлі людьми якого мають безумовний характер, визнає складність цього процесу. Ідентифікація повинна бути відповіддю на злочин, який у багатьох випадках приховують не лише злочинці, але й жертви, які надто налякані говорити відкрито або повідомляти про це. Існує багато можливих причин цього страху, які в сукупності не дозволяють жертвам звертатися за допомогою до національних органів влади²⁷². Кримінальне переслідування або засудження торговця жертвою не повинні бути вимогою для проведення остаточної ідентифікації та надання статусу жертви торгівлі людьми, а також співпраця з кримінальним слідством не повинна бути єдиним способом, у який жертва може забезпечити належні своєму статусу привілеї, зокрема одержання дозволу на проживання та інших форм дозволів лишитися (див. [безумовна ідентифікація](#))²⁷³.

Постраждавши від торгівлі людьми, багато жертв опиняються в умовах бідності та злиднів, часто страждаючи у зв'язку з цим від проблем психічного та фізичного здоров'я. Вони можуть роками жити зі страхом погроз та розправи з боку їхніх торговців після того, як вийшли з-під їхнього прямого контролю. У деяких випадках, коли торговці людьми вчиняли ритуальне насильство, жертви також можуть мати величезний страх перед зловмисними надприродними силами²⁷⁴.

Зазвичай жертви вважають, що якщо вони звернуться за допомогою до правоохоронних або імміграційних органів, їх будуть переслідувати за законом, затримують, ув'язнять або депортують. Торговці людьми часто погрожують жертвам своїми зв'язками з правоохоронними або імміграційними органами, які працюють у союзі з ними, що лише посилює їхній страх.

Жертви можуть не усвідомлювати, що стали об'єктами торгівлі людьми та що їхні торговці вчинили серйозний злочин проти них. Багато з них не знають про існування систем, призначених ідентифікувати, захистити та підтримати їх, або про те, як можна отримати до них доступ.

Після всіх цих ситуацій жертви можуть відчувати, що в них немає інших варіантів, окрім як продовжувати жити непоміченими.

²⁷² У ст. 10 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми визначений зв'язок із ідентифікацією, а саме «1. Кожна Сторона забезпечує свої компетентні органи особами, які мають відповідну освіту й кваліфікацію для попередження й боротьби з торгівлею людьми, ідентифікації жертв цієї торгівлі й допомоги їм, зокрема дітям, і забезпечує співробітництво різних органів між собою, а також з відповідними організаціями підтримки, для установаження жертв у порядку, що враховує особливе становище жертв - жінок і дітей, і, у відповідних випадках, видачі їм дозволу на проживання згідно з умовами, передбаченими ст. 14 цієї Конвенції. 2. Кожна Сторона вживає таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для ідентифікації жертв, у випадку потреби, у взаємодії з іншими Сторонами й відповідними організаціями підтримки. Якщо у компетентних органів є достатні підстави вважати, що особа стала жертвою торгівлі людьми, кожна Сторона гарантує, що ця особа не буде вивезена з її території доти, доки компетентні органи не завершать процедуру визнання жертви правопорушення, передбачену ст. 18 цієї Конвенції, а також гарантує отримання цією особою допомоги, передбаченої п. 1 і п. 2 ст. 12. Коли вік жертви невизначений і є підстави вважати, що жертва — дитина, вона вважається дитиною і їй надаються спеціальні заходи захисту до встановлення її віку. 4. Як тільки несупроводжувана дитина визнана жертвою, кожна Сторона: (а) забезпечує представництво цієї дитини законним опікуном, організацією або органом влади, які діють у найліпших інтересах цієї дитини; (б) робить необхідні кроки для встановлення її особи і громадянства; (с) докладає всіх зусиль для встановлення місцеперебування її сім'ї, коли це у найліпших інтересах дитини». Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 10. Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), пп. 127–137. Директива ЄС 2011/36/EU зобов'язує держави-члени «вжити необхідних заходів для створення відповідних механізмів, націлених на ранню ідентифікацію, надання допомоги та підтримку жертв у співробітництві із відповідними організаціями підтримки». [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського парламенту і Ради від 5 квітня 2011 року про попередження і боротьбу з торгівлею людьми і захист її жертв, яка замінює рамкове рішення Ради 2002/629/JHA, 15 квітня 2011 р., OJ L 101, п. 4 ст. 11. Див. також Керівне положення 2 Управління Верховного комісара ООН з прав людини (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#), сс. 4–5.

²⁷³ Ідентифікація та захист жертв торгівлі людьми не можуть залежати від системи кримінального судочинства та її здатності виносити вирoki. Система кримінального судочинства працює за зовсім іншими правилами та процедурами, ніж допомога та підтримка жертв. Може існувати багато причин, чому злочин торгівлі людьми не може переслідуватися в рамках кримінального провадження; наприклад, торговці людьми не знайдені та не притягнуті до відповідальності.

²⁷⁴ Див. ван дер Ватт М. і Крюгер Б. (2020 р.), [Розриваючи кайдани: методи контролю, джу-джу та торгівля людьми](#) в: Вінтердик Дж., Джоунз Дж. (ред.), Міжнародний довідник Палгрейва з торгівлі людьми. Palgrave Macmillan Cham, сс. 935–951. Див. також Данкерлі А. В. (2017 р.), [Дослідження практики використання джу-джу в нігерійських мережах торгівлі людьми: підстави для міркування для слідчих з кримінальних справ](#), Поліцейська практика та дослідження, п. 1 ст. 19, сс. 83–100.

13.2 Первинне виявлення та перенаправлення жертв до НМВ

Роль фахівців, що здійснюють діяльність поза межами служб НМВ

До суб'єктів НМВ, які можуть на початковому етапі виявити та перенаправити жертв торгівлі людьми до фахівців оперативного реагування НМВ або до компетентних органів влади, належать:

- ▶ працівники неурядових організацій та фахівці, які працюють в організаціях громадянського суспільства;
- ▶ постачальники медичних послуг, адміністративний персонал і співробітники усіх рівнів у лікарнях, клініках і медичних кабінетах;
- ▶ працівники авіаліній, суден, поїздів, таксі та інших видів транспорту, яких використовують для торгівлі людьми;
- ▶ працівники сфер гостинності та розваг;
- ▶ вчителі, адміністративний персонал і співробітники шкіл, інтернатів, коледжів, університетів та інших закладів освіти;
- ▶ інспектори праці, морських перевезень, гірничодобувної промисловості та сільського господарства, а також інспектори з охорони праці;
- ▶ персонал усіх рівнів у центрах адміністративного затримання, слідчих ізоляторах і в'язницях;
- ▶ юристи в усіх галузях права, зокрема кримінального права, права у сфері забезпечення притулку та імміграції, психічного здоров'я, житла, працевлаштування, соціального забезпечення, дитячого та сімейного права, а також у справах про захист або охорону дітей (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
- ▶ професійні [перекладачі та культурні посередники](#);
- ▶ члени профспілок (див. [уразливість трудових мігрантів](#));
- ▶ державні надавачі соціальних послуг;
- ▶ співробітники поліції та інших правоохоронних органів (спеціалізація яких не стосується торгівлі людьми), органів правосуддя, зокрема прокурори, судді та інші;
- ▶ працівники посольств і консульств;
- ▶ психологи та консультанти (які не є медичними працівниками);
- ▶ персонал агенцій з працевлаштування/найму та інші посередники, які сприяють працевлаштуванню (зокрема за кордоном) (див. [уразливість трудових мігрантів](#); [методи торговців людьми](#));
- ▶ персонал банківського та фінансового секторів (див. [фінансові розслідування](#));
- ▶ персонал компаній з інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- ▶ працівники релігійних установ і місць богослужіння;
- ▶ широка громадськість; багато хто з широкої громадськості достатньо обізнаний про торгівлю людьми, щоб могли скерувати жертв торгівлі людьми до компетентних органів або фахівців оперативного реагування у межах НМВ, які можуть ініціювати процедуру перенаправлення для проходження процедур ідентифікації в межах НМВ (див. [виявлення та перенаправлення](#); [виявлення та перенаправлення дітей](#)).

Фахівці, які здійснюють діяльність не в рамках структури НМВ, часто володіють непоганими можливостями, щоб виявляти жертв торгівлі людьми та повідомляти про це [фахівців оперативного реагування](#) або [компетентних органів НМВ](#) для подальших належних дій та рекомендацій. Відповідно, їх необхідно вважати *союзницькими суб'єктами* в межах НМВ та забезпечити навчальними ресурсами щодо протидії торгівлі людьми, зокрема [Підготовчим навчальним посібником і протоколом НМВ](#), [Принципами НМВ](#) та [Рекомендованими стандартами](#).

Окрім того, необхідно призначити [координаторів з питань протидії торгівлі людьми](#) у конкретних секторах професійних послуг. Координатори з питань протидії торгівлі людьми проходять відповідну підготовку, підтримують зв'язок із суб'єктами взаємодії та мають канали, якими направляють підозрюваних жертв торгівлі людьми для проходження процедур у межах НМВ й отримання відповідних послуг.

Тренінги з протидії торгівлі людьми необхідно розгортати та долучати до програм підготовки всіх фахівців, які працюють у дотичних сферах. До таких сфер належать право,²⁷⁵ державні органи влади, школи, коледжі, університети та установи професійної підготовки, служби охорони здоров'я та інші основні служби, профспілки, неурядові організації, держані установи та приватні компанії. Фахівці в усіх зазначених секторах можуть стикнутися з жертвами торгівлі людьми. Маючи належну та регулярну підготовку, вони будуть в змозі виявити ознаки та прикмети торгівлі людьми і працювати як ефективна мережа з виявлення та подальшого перенаправлення жертв торгівлі людьми до компетентних органів НМВ. Найкраще цього досягти шляхом призначення підготовлених і досвідчених координаторів з питань протидії торгівлі людьми.

Саме державні органи влади відповідають за забезпечення належних каналів повідомлення про злочин торгівлі людьми²⁷⁶. У багатьох країнах перенаправити жертву торгівлі людьми та повідомити про злочин торгівлі людьми можна через пряму лінію в поліцію, номери гарячої лінії або онлайн-форуми (див. [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#)).

Держави повинні створити канали зв'язку для широкої громадськості, через які можна повідомити про ймовірні випадки торгівлі людьми та які будуть доступними цілодобово, сім днів на тиждень. Сюди можуть належати гарячі лінії, спеціальні пункти тощо. Держави повинні поширювати ці канали серед широкої громадськості та підвищувати обізнаність суспільства про злочин торгівлі людьми і ризики, пов'язані з цим злочином.

Канали звернення з повідомленнями повинні бути конфіденційними, доступними різними мовами та зрозумілими для дітей. Звернення з повідомленням повинно бути безкоштовним.

²⁷⁵ Див. The Law Society (2020 р.), [Жертви сучасного рабства: інструкції для адвокатів](#). Юристи повинні мати базову обізнаність у темі торгівлі людьми, щоб бути пильними до її ознак та знати, як перенаправляти на подальшу спеціалізовану допомогу.

²⁷⁶ У Керівному положенні 5 Рекомендованих принципів та керівних положень з прав людини та торгівлі людьми Управління Верховного комісара ООН з прав людини зазначено, що «належне реагування правоохоронних органів на випадки торгівлі людьми залежить від співпраці осіб, постраждалих від торгівлі людьми, та інших свідків. У багатьох випадках особи не хочуть або не можуть повідомляти про торговців людьми або виступати у ролі свідків через брак довіри до поліції та судової системи та/або через відсутність будь-яких ефективних механізмів захисту. Ці проблеми ускладнюються, коли працівники правоохоронних органів причетні до торгівлі людьми. Необхідно вжити рішучих заходів для забезпечення того, що така причетність була розслідувана, притягнута до відповідальності та покарана». Далі зазначено, що «держави та, де це застосовно, міжурядові та неурядові організації повинні розглянути: 1. Підвищення обізнаності правоохоронних органів та ... 2. Забезпечення належної підготовки співробітників правоохоронних органів щодо розслідування та судового переслідування справ про торгівлю людьми. Таке навчання має бути чутливим до потреб осіб, які постраждали від торгівлі людьми, особливо жінок і дітей, та має визнавати практичну цінність створення стимулів для жертв торгівлі людьми та інших осіб, щоб вони повідомляли про торговців людьми. Залучення відповідних неурядових організацій до такого навчання слід розглядати як засіб підвищення його актуальності та ефективності». Керівне положення 5 Управління Верховного комісара ООН з прав людини (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#), сс. 7–8.

Будь-яка служба або гаряча лінія, яка отримує повідомлення про злочин торгівлі людьми та/або перенаправлення в межах НМВ, повинна бути укомплектована фахівцями, що спеціалізуються на ідентифікації жертв серед дорослих і дітей. Вони повинні бути від правоохоронних органів, державних соціальних служб для дорослих та національних систем захисту дітей або бути безпосередньо пов'язаними з ними. Персонал, який відповідає на дзвінки та запити щодо взаємодії, повинен пройти перевірку на відповідність якнайвищим вимогам у національній юрисдикції та підготовку для роботи відповідно до національного законодавства. Вони повинні врахувати перенесену травму та спеціалізуватися у питаннях ідентифікації жертв серед дорослих і дітей.

Перенаправлення до суб'єктів НМВ зазвичай вмотивовані стурбованістю направника безпекою та добробутом жертв, а також занепокоєнням злочином торгівлі людьми. Важливо, щоб перенаправлення до НМВ були відомі тим, що їхніми результатами є ідентифікація, захист та індивідуальна підтримки жертв торгівлі людьми. Якщо перенаправлення асоціюються з криміналізацією, ув'язненням, затриманням або депортацією жертв, це зводить нанівець дух і мету НМВ та може перешкоджати новим перенаправленням (див. [принципи НМВ](#); [принцип звільнення від покарання 1](#); [принцип звільнення від покарання 2](#)).

Порядок перенаправлення в межах НМВ для проведення процедур первинної ідентифікації залежить від юрисдикції кожної країни (див. [первинна ідентифікація](#)). Однак, незалежно від того, подальші дії стосовно жертв здійснюватимуться через правоохоронні чи імміграційні органи влади, спеціалізовані неурядові організації у сфері протидії торгівлі людьми чи державні соціальні служби, необхідна інформована згода дорослих та інформована участь дітей²⁷⁷ (див. [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#); [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#)). Потрібно пропонувати безкоштовний доступ до юридичної консультації щодо участі у процедурах НМВ завжди, коли вона може бути необхідною (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

Безумовна підтримка повинна бути однаково доступною для жертв торгівлі людьми, які не бажають давати згоду на своє перенаправлення для проходження процедур ідентифікації в межах НМВ, та/або тих, хто не відчуває бажання або можливість співпрацювати із правоохоронними органами під час розслідувань або кримінальних проваджень. Ідентифікація становить ранню стадію процесу і спрямована на те, щоб жертви могли ухвалювати повністю поінформовані рішення; тому ранні юридична консультація та представництво повинні бути доступними для тих, хто бажає розглянути свої наступні кроки до початку первинної ідентифікації (Етап 1)²⁷⁸ (див. [безумовна ідентифікація](#)).

13.3 Первинне виявлення та перенаправлення дітей-жертв торгівлі людьми до НМВ

Захист будь-якої дитини від істотної шкоди має перевагу над усіма іншими міркуваннями (див. [уразливість дітей](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#)). Будь-яка особа, занепокоєна тим, що дитина може бути жертвою торгівлі людьми, повинна повідомити про це фахівців оперативного реагування або компетентних органів НМВ. Дитячі служби НМВ повинні бути прямо пов'язані з національними системами захисту дітей та державними дитячими службами або походити від них. Обов'язок держав — зробити цей шлях перенаправлення всеосяжним і доступним з метою перенаправлення всіх можливих дітей-жертв торгівлі людьми, без дискримінації чи переваг, відповідно до *найкращих інтересів* кожної дитини відповідно до [Конвенції ООН про права дитини](#)²⁷⁹.

²⁷⁷ Див. Рада Європи (2019 р.), [Інструмент оцінки участі дітей: показники для вимірювання прогресу у сприянні праву дітей і молодих осіб у віці до 18 років брати участь у питаннях, які їх торкаються](#). Див. також Promise (2019 р.), [Стандарт 1.2: інструмент участі дітей](#).

²⁷⁸ Див. Британський Червоний Хрест, Фонд з питань торгівлі людьми, група моніторингу з питань протидії торгівлі людьми, відділ протидії торгівлі людьми та трудовій експлуатації (ATLEU) (2018 р.), Місця безпеки: [Принципи, які лежать в основі надання ранньої підтримки постраждалим від торгівлі людьми](#). Див. Кірсті Томсон (2014 р.), [Дотримання прав! Раннє юридичне втручання \(ELI\) для жертв торгівлі людьми — принципи передової практики](#).

²⁷⁹ «Держави-учасниці поважають і забезпечують всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин». Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), ст. 2.

Дитячі служби НМВ повинні співпрацювати з існуючими національними системами захисту дітей та спиратися на них. Вони повинні бути укомплектовані дитячими спеціалістами та заручатися підтримкою організацій громадянського суспільства, які прямо пов'язані з дитячими службами НМВ та національними системами захисту дітей.

Належне, спокійне та турботливе реагування, спрямоване на будь-яку дитину, яка може бути жертвою торгівлі людьми, має вирішальне значення для встановлення довіри від самого початку. Важливо не розхвилювати чи залякати дітей; необхідно, щоб спілкування з ними завжди надавало пояснення, відповідало віку, враховувало перенесену травму та зосереджувалося на правах дитини, незалежно від контексту, в якому працюють фахівці. Це допоможе оперативно здійснювати перенаправлення далі до національних систем і служб захисту дітей, а також сприятиме довірі дитини до системи, призначеній для її захисту (див. [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#)).

Ідентифікацію дітей-жертв торгівлі людьми можна здійснити будь-де:

До поширених місць належать:

- приватні будинки, дитячі притулки, притулки для молодих осіб, тимчасові реабілітаційні будинки, притулки для бездомних, гуртожитки (див. [житло для дітей](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#));
- дитячі та освітні заклади (дитячі садки, школи, коледжі та заклади професійно-технічної підготовки);
- офіційні та неофіційні місця роботи;
- служби системи охорони здоров'я;
- готелі, мотелі, напівпансіони та всі об'єкти, пов'язані зі сферою туризму/гостинності;
- транспортні вузли, зокрема автобусні та залізничні станції й аеропорти;
- ювенальні центри та центри адміністративного затримання;
- осередки проституції в приміщеннях і на вулиці;
- кадрові агенції у сфері молодіжного спорту та модельного бізнесу;
- кіберпростір, зокрема сайти порнографії та «розваг для дорослих» в інтернеті або сайти оголошень (див. [використання торговцями людьми інтернету](#); [використання торговцями людьми даркнету](#); [кіберторгівля людьми](#); [кіберторгівля людьми з метою сексуальної експлуатації](#)).

Заходи щодо ідентифікації дітей-жертв торгівлі людьми потрібні у дитячих садках, школах і коледжах:

Персонал дитячих садків, шкіл і коледжів повинен знати про всі форми торгівлі дітьми. Вони повинні вміти розпізнавати випадки внутрішньої та транснаціональної торгівлі людьми та бути забезпечені засобами для навчання дітей про небезпеку торгівлі людьми, з якою вони можуть зіткнутися в інтернеті. Упевненість будь-якого навчального закладу (приватного чи державного) в тому, що він застрахований від небезпеки торгівлі людьми, є віддаленим від реальності. Важливо, щоби працівники всіх навчальних закладів проходили підготовку від дитячих спеціалістів із питань торгівлі дітьми через координаторів з питань протидії торгівлі людьми, які прямо пов'язані з дитячими службами НМВ та національною системою захисту дітей.

Необхідно, щоб інвестування у національні дитячі служби зосереджувалося на підтримці місцевих органів влади для забезпечення доступу до ранньої допомоги, інтервенції та ідентифікації.

- Дуже важливо, щоб дітей, які є вразливими до торговців людьми, не відкидали та не лишали сам-на-сам без допомоги й підтримки, яка їм потрібна з боку шкіл та мереж шкіл у ширшій громадськості. Діти та підлітки, чию поведінку вважають незадовільною та яких зазвичай відсторонюють або відраховують від школи, стають несумірною мішенню для торговців людьми. Діти, яким загрожує повне відрахування, повинні пройти оцінку найкращих інтересів дитини, а також отримати від дитячих спеціалістів постійний план безпеки та піклування для забезпечення того, що вони особливо захищені від ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми (див. [рекомендації щодо проведення оцінки дорослих і дітей в контексті торгівлі людьми; оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду](#)).
- Оцінку найкращих інтересів дитини необхідно проводити в різні «доступні» моменти, коли дитина впадає в очі правоохоронним органам влади, освітнім чи іншим типам служб. Наприклад, «доступний момент» може настати тоді, коли відбуваються зміни у відвідуванні школи дитиною або якщо виникає стурбованість її поведінкою. Або це може бути ситуація, коли, зупинивши та оглянувши дитину, поліція виявила у неї зброю або коли її заарештували за правопорушення, пов'язані з наркотиками. Усі ці випадки повинні слугувати знаком попередження для служб захисту, а також вимагати швидкого реагування..
- Будь-які ознаки торгівлі дітьми повинні реєструватися у національній поліції, базах даних осіб, зниклих безвісти, та базах даних державних служб у справах дітей. Це забезпечить послідовну ідентифікацію дітей, яким загрожує потрапляння в ситуацію торгівлі людьми або які раніше постраждали від торгівлі людьми. Сюди також повинні входити ознаки торгівлі людьми з метою злочинної експлуатації²⁸⁰.

²⁸⁰ «Для кожної молоді особи, яка зазнає ризику або експлуатації та насильства, існують "доступні моменти", коли належне втручання може захистити їх від шкоди. До основних прикладів таких належить будь-яка взаємодія з поліцією; відвідування відділення екстреної допомоги; загроза відрахування зі школи; повернення після того, як особа зникла безвісти. Доступні моменти дають важливу можливість захистити молодих людей від насильства», див. Організація «The Children's society» (2020 р.), Позитивна взаємодія з молодими особами.

13.4 Рятувальні, евакуаційні, рейдові та інші операції на місцях

До всіх рятувальних, евакуаційних, рейдових та інших операцій на місцях необхідно підходити з урахуванням прав людини для забезпечення того, що до жертв торгівлі людьми ставляться як до жертв злочину, незалежно від способу, характеру або місця торгівлі ними (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#); [нагальні потреби у медичній допомозі](#); [міжгалузеві мобільні команди та робочі групи](#)). Принцип «не нашкодити» слід застосовувати протягом усього процесу²⁸¹.

Необхідно докласти всіх зусиль для того, щоб:

- жодні обмеження юрисдикції ніяк не перешкоджали рятувальним і післярятувальним заходам;
- не було жодних затримок у рятувальних і післярятувальних заходах;
- права людини врятованої особи були захищені та більше не порушувалися;
- під час і після рятувальної операції особа отримала належний догляд та увагу;
- усі розпочаті дії та рішення ґрунтувалися на принципі «найкращих інтересів жертви/врятованої особи»²⁸².

Будь-хто з дорослих чи дітей, кого врятували під час рятувальних операцій, імміграційних або поліцейських рейдів та інших операцій на місцях, можуть виявитися жертвами торгівлі людьми. Тому різниця, яку часто проводять між певними операціями для порятунку жертв торгівлі людьми та *іншими видами* рейдів й операцій, є штучною. Необхідно забезпечити дотримання стандартів прав людини та належних процедур ідентифікації жертв торгівлі людьми.

Це передбачає такі заходи.

- **Первинна ідентифікація жертв торгівлі людьми (як на місці, так і за його межами) вимагає міжгалузевий підхід.** До мобільних груп повинні входити державні служби, соціальні робітники, визнані неурядові організації, які спеціалізуються у питаннях протидії торгівлі людьми, а також перевірені [перекладачі та/або культурні посередники](#) (за необхідності).

²⁸¹ Принцип «не нашкодити» у контексті роботи у сфері протидії торгівлі людьми означає, що суб'єкти протидії торгівлі людьми зобов'язані за жодних обставин і ніколи не ставити під загрозу життя, фізичну та психологічну безпеку, свободу та добробут жертв, свідків та всіх осіб, які з ними контактують під час роботи. Суб'єкти протидії торгівлі людьми повинні докласти всіх зусиль, щоби їхня робота не нашкодила. Адаптовано з УВКПЛ (2011 р.), [Посібник із моніторингу прав людини: Розділ 2: базові принципи моніторингу прав людини](#), с. 4. Департамент юстиції, рівності та законодавчої реформи і Відділ протидії торгівлі людьми Ірландії та МОМ (без дати), [Торгівля людьми – сучасна форма рабства](#), с. 33.

²⁸² Обов'язок усунути ризик заподіяння шкоди. У нещодавній постанові Європейський суд з прав людини підтвердив, що якщо органи влади Держави усвідомлювали або повинні були знати про ризик торгівлі людьми, невжиття відповідних заходів у межах своїх повноважень для вилучення особи з такої ситуації або ризику є порушенням прав цієї особи. «[Ранцев проти Кіпру та Росії](#)», заява № 25965/04, рішення від 7 січня 2010 року, п. 286. УНЗ ООН та уряд Індії (2007 р.), [Протокол про міждержавні заходи з врятування та після завершення рятування стосовно осіб, які постраждали від торгівлі людьми з метою комерційної сексуальної експлуатації](#), Відень: УНЗ ООН, с. 7.

- **Під час операцій на місцях необхідно завжди дотримуватися найкращих інтересів усіх дітей відповідно до Конвенції ООН про права дитини.** Комунікацію та взаємодію з дітьми повинні здійснювати дитячі фахівці, яких офіційно визнали національні системи захисту дітей. Це можуть бути дитячі соціальні робітники, опікуни-законні представники, педіатри та дитячі психологи або представники визнаних, акредитованих неурядових організацій, які спеціалізуються у справах дітей. [Перекладачі та культурні посередники](#), послугами яких користуватимуться діти, повинні пройти перевірку на відповідність найвищим стандартам систем захисту дітей.
- **На кожному етапі рейдових і рятувальних операцій повинні існувати протоколи, які проходять регулярні перегляди та оновлення.** До них належать заходи з планування та проведення рятувальних операцій і подальших дій після них, уникнення повторної віктимізації, безпечного переміщення, комунікації з урахуванням перенесеної травми, забезпечення нагальних практичних потреб та медичного обстеження (див. [перекладачі та культурні посередники](#); [нагальні потреби у медичній допомозі](#)).

Необхідно визнавати права всіх жертв торгівлі людьми, які потребують міжнародного захисту відповідно до міжнародного права. У держав повинні бути процедури визначення осіб, чиє примусове повернення порушило б принцип неприпустимості примусового повернення. Перш ніж розглядати рішення про примусове повернення жертви торгівлі людьми, необхідно провести повну та компетентну оцінку ризиків. Усім жертвам торгівлі людьми, які можуть потребувати притулку чи інших форм міжнародного захисту, слід надати ранній доступ до безкоштовної, незалежної, фахової юридичної консультації, а також доступ до всіх інших привілеїв/форм захисту, передбачених міжнародним правом..

Роль УВКБ ООН полягає у запобіганні торгівлі людьми серед шукачів притулку, біженців, інших осіб, які потребують міжнародного захисту²⁸³, внутрішньо переміщених осіб та осіб без громадянства. УВКБ ООН займається питаннями потреб осіб, які стають жертвами торгівлі людьми, у захисті та допомозі. УВКБ ООН забезпечує належне визначення можливих потреб жертв торгівлі людьми у міжнародному захисті та надання їм відповідних прав, а також допомагає державам у забезпеченні того, що жертви торгівлі людьми без ідентифікаційних документів могли встановити наявність громадянства, щоб уникнути визнання їх особами без громадянства²⁸⁴.

До роботи з жертвами торгівлі людьми будь-якої статі необхідно за можливості та за бажанням жертв залучати фахівчинь. Це повинно стосуватися будь-якого фаху, представленого в оперативних групах, зокрема у сфері правоохоронних органів, прикордонної та берегової охорони, офіцерів імміграційної служби, [перекладачів, культурних посередників](#) та представників міжурядових і неурядових організацій. До роботи з дітьми завжди необхідно залучати фахівчинь, які спеціалізуються у справах дітей (див. [послуги у сфері охорони здоров'я](#); [особливі потреби постраждалих осіб](#)).

²⁸³ Особи, які в іншому випадку потребують міжнародного захисту, — це «особи, які перебувають за межами країни свого походження (зазвичай тому, що вони були примусово переміщені через міжнародні кордони), але які не можуть кваліфікуватися як біженці відповідно до міжнародного чи регіонального права, але потребують міжнародного захисту на тимчасовій або довгостроковій основі. До них можуть відноситися, наприклад, особи, які були примусово переміщені через міжнародні кордони в контексті катастроф або несприятливих наслідків зміни клімату, але які не є біженцями», Верховний комісар ООН у справах біженців (УВКБ ООН) (2017 р.), [Особи, які потребують міжнародного захисту](#), червень 2017 р., с. 4.

²⁸⁴ Роль УВКБ ООН не замінює основного зобов'язання держави захищати ці групи людей. УВКБ ООН (без дати), [Торгівля людьми](#).

Судово-медична експертиза

Збереження будь-якого можливого місця злочину торгівлі людьми є необхідним для збору судово-медичних доказів та матеріалів у цілях кримінального розслідування правоохоронними органами. Судово-медичну експертизу можливих жертв торгівлі людьми слід проводити лише коли ті перебувають у безпечних і належних умовах, а також за наявності їхньої [інформованої згоди](#). Таку експертизу завжди необхідно проводити у належний спосіб з урахуванням перенесеної травми та ґендерної чутливості (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#); [ґендерна чутливість](#); ґендерно чутлива комунікація). До роботи з жертвами торгівлі людьми будь-якої статі необхідно за бажанням жертв залучати судово-медичних експертів. У будь-яких випадках, коли залучити до роботи лікарку-експертку неможливо, необхідно за бажанням жертв торгівлі людьми залучити перевірену фахівчиню, яка їх супроводжуватиме або допомагатиме.

Для проведення у дітей будь-яких фізичних оглядів, зокрема судово-медичної експертизи, необхідно завжди залучати спеціалісток у справах дітей (від національних систем захисту дітей або які працюють у партнерстві з ними).

- **Захист, піклування та індивідуальну підтримку для врятованих осіб необхідно надавати протягом усієї рятувальної операції та після неї.** Доцільно, щоб протягом усього процесу рятування жертв із місць торгівлі людьми працювали одні і ті ж фахівці, оскільки зміна персоналу може збити жертв із пантелику, особливо на ранній стадії²⁸⁵.
- **Усіх осіб, яких врятували з можливих місць торгівлі людьми або суден, необхідно якомога швидше розмістити у безпечному середовищі поза їх межами, враховуючи перенесену травму, для проведення процедури ідентифікації, оперативного надання нагальної медичної допомоги і забезпечення практичних потреб..**
- **Для проведення процедур первинної ідентифікації важливо забезпечити, що жертви перебувають в безпеці подалі від будь-якого контакту (зокрема зорового чи слухового) з торговцями людьми або будь-якими іншими особами, яких врятували разом із ними.** В осіб, яких відокремлюють від інших на місці, може виникнути почуття тривоги; це слід проводити настільки чутливо, наскільки це дозволяють середовище й ситуація, дотримуючись підходу врахування перенесеної травми та ґендерної чутливості.

Важливо забезпечити всіх врятованих осіб:

- **Карткою з контактними даними,** де записані контактні дані професійної організації, яка допомагає їм, а також короткий виклад їхніх прав мовою та у форматі, які вони можуть розуміти.
- **Ковдрами,** пріоритетизувавши тих, хто неналежно одягнений або кому може бути холодно чи погано, а також чистий одяг для тих, у кого не вистачає змінного одягу.
- **Водою:** важливо підтримувати водний баланс, тому всіх врятованих осіб необхідно забезпечити прісною питною водою.
- **Набором [першої необхідності](#).**

²⁸⁵ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2019 р.), [Уніфіковані рекомендації щодо ідентифікації та перенаправлення жертв торгівлі людьми в межах системи прийому мігрантів і біженців у регіоні ОБСЄ](#).

Забезпечення комунікації, яка враховує перенесену травму під час операцій на місці події

Контактуючи з особою, яка стала об'єктом торгівлі людьми, усім фахівцям важливо усвідомлювати, що таку особу схилили до переконання в тому, ніби втеча з-під контролю торговців людьми або розмови про свій досвід з іншими, хто пропонує допомогу, радше зашкодить їм, ніж допоможе (див. [набір першої необхідності](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#)).

Тому фахівцям необхідно скласти таке перше враження, яке миттєво відрізняє їх від торговців людьми та інших осіб, які завдали їм шкоди. Таке враження повинно полягати у *манері спілкування, рухах, жестах і підході*. Якщо комунікація враховує перенесену травму, вона допомагає жертвам зрозуміти, що фахівці покликані забезпечити їхнє здоров'я та безпеку. Від самого початку усі фахівці повинні дотримуватися простих методів комунікації з урахуванням перенесеної травми, демонструючи м'який, але завзятий інтерес до особистого добробуту жертв.

У багатьох випадках жертви можуть відчувати, що на той момент не можуть прийняти допомогу, яку їм пропонують, однак пам'ятатимуть своє перше враження та зможуть звернутися за допомогою пізніше. Саме тому важливо мати з собою картку контактних даних і надати її жертвам за першої ліпшої можливості.

У своїй комунікації на початку усі фахівці повинні чітко пояснити, хто вони та яка їхня роль, а також яка мета їхнього перебування там. Жертви, які опиняються в ситуації торгівлі людьми або виходять із такої ситуації, перебувають під великим тиском і часто почуваються погано фізично або психологічно. Їм може бути важко зрозуміти мотивацію інших або довіряти їй. Багатох обманули та зрадили торговці людьми, які видавали себе за членів сім'ї, друзів, захисників чи навіть рятувальників. Щоб тримати жертв у страху перед будь-якими можливими втручаннями або втечами, торговці зазвичай говорять жертвам, що вони об'єднали свої зусилля з правоохоронними та імміграційними органами або навіть співпрацюють з ними (див. [уразливості](#)).

- **Уся комунікація, жестикуляція, мова та рухи повинні неухильно дотримуватися підходу, який враховує перенесену травму.** Важливо дотримуватися такого ж підходу до усіх інших осіб на місці події, щоби закріпити впевненість жертв у власній безпеці. Тобто, наприклад, якщо у кризовій ситуації колеги вимушені перекрикуватися між собою, вони роблять це максимально обачно, щоб не налякати будь-кого із вразливих врятованих осіб, які також перебувають на місці події.
- **Жертв необхідно відокремити від інших максимально обережно, обачно та чуйно.** Їх слід відвести в усамітнене та безпечне місце, перш ніж ставити будь-які запитання, які можуть ідентифікувати їх як можливих жертв торгівлі людьми (зокрема персональні дані, як-от ім'я, громадянство або дата народження). Для проведення процедури первинної ідентифікації завжди бажано перемістити можливих жертв у безпечне середовище, яке враховує перенесену травму, подалі від місця події. Жертв може травматизувати увесь перебіг рейду на місці події, навіть якщо першочерговою метою однозначно є їх порятунок. Травматичним досвідом може стати відокремлення будь-яких осіб від решти, з ким вони жили поруч (зокрема інших жертв, але в деяких випадках навіть торговців людьми та злочинців), якщо це відбувається зненацька та без ретельних пояснень у ході події. Страхи можна зменшити, якщо фахівці використовують спокійні жести та рухи, розмірений, доброзичливий тон голосу, яким чітко та впевнено, проте *заспокійливо та люб'язно* повідомляють про необхідні дії.
- **Корисно пояснювати жертвам, що будь-які необхідні дії потрібні для їхньої ж безпеки.** Багато жертв потрапляли у ситуації, коли їх викликали чи проводили до усамітнених місць для вчинення сексуальної експлуатації та/або інших форм насильства проти них, тому вони можуть бути особливо налякані тим, що позаду їх ведуть співробітники поліції чи інших установ до закритих приміщень або зон. Багато жертв серед жінок можуть боятися залишитися зі співробітником поліції в одному приміщенні наодинці; відтак за можливості необхідно забезпечити присутність співробітниці поліції або іншої фахівчині. Також деякі жертви у минулому перебували у в'язницях чи ізоляторах та утримувалися у малому приміщенні під час експлуатації. **У будь-якій ситуації важливо викликати максимальне відчуття свободи вибору в межах розумного часу та з урахуванням безпеки на місці події.**

13.5 Забезпечення наборами першої необхідності

Набори першої необхідності можна надавати на будь-якому етапі взаємодії. Їх широко використовують у багатьох країнах і роздають жертвам безкоштовно в будь-який час, коли з'являється така потреба (зокрема до, під час та/або після проведення первинної ідентифікації [Етап 1]). До таких наборів повинні входити речі, які є максимально найкориснішими для конкретного середовища та умов ситуації. Ті, хто забезпечують комплекти першої необхідності, повинні завжди прагнути до найвищих можливих стандартів забезпечення.

З моменту першого контакту з жертвами також необхідно взяти до уваги забезпечення проміжних і постійних фінансових, практичних та матеріальних потреб. В усіх випадках нагальності потреби слід пришвидшувати надання такого забезпечення, особливо для жертв, які утримують дітей (детальніше про несупроводжуваних дітей див. [опіка над дітьми](#) та [житло для дітей](#)).

13.6 Двоетапний процес НМВ з ідентифікації жертв

Суб'єкти ідентифікації жертв торгівлі людьми

У контексті торгівлі людьми уповноважені фахівці оперативного реагування — це особи, які пройшли підготовку для виявлення факту торгівлі людьми, здійснення врегулювання та контролю випадку торгівлі людьми, підготовки жертв та передачі інформації слідчим за наявності поінформованої згоди жертв²⁸⁶.

До уповноважених фахівців оперативного реагування НМВ можуть належати:

- співробітники поліції та інших правоохоронних органів;
- співробітники сфери імміграції (прикордонна, імміграційна служби, консульські та візові установи, митниця, військово-морські служби, берегова охорона, адміністрації портів);
- соціальні робітники державних соціальних служб;
- співробітники державних служб у справах дітей та відповідні соціальні робітники;
- співробітники трудових інспекцій;
- співробітники центрів адміністративного затримання, слідчих ізоляторів та місць позбавлення волі;
- судді, які відправляють судочинство в імміграційних і кримінальних справах;
- співробітники міжурядових організацій та акредитовані фахівці неурядових організацій, які спеціалізуються на питаннях торгівлі людьми, а також організацій громадянського суспільства.

Фахівці оперативного реагування можуть перенаправити можливих жертв торгівлі людьми до компетентних органів НМВ для проведення [первинної ідентифікації](#) (Етап 1) та надання подальшого захисту й підтримки. У деяких юрисдикціях фахівцям оперативного реагування доручено ухвалювати рішення, пов'язані з первинною ідентифікацією (Етап 1), та забезпечувати, що «імовірним жертвам торгівлі людьми» надані [період реабілітації та обмірковування](#) і відповідні права, привілеї та послуги²⁸⁷. Якщо первинна ідентифікація залежить не від одного суб'єкта правоохоронних або національних органів, ідентифікацію можна провести у консультації з різними відомствами, щоб у жертв не ставалися затримки, пов'язані з ухваленням рішень національними органами на першому етапі (див. [субнаціональні та місцеві команди](#); [міжгалузевий підхід](#); [міжгалузеві мобільні команди та робочі групи](#)).

²⁸⁶ Рада Міністрів ОБСЄ «заохочує держав-учасниць [...] посилювати спроможність та розширювати можливості служб надання першої допомоги з виявлення дітей, які є жертвами торгівлі людьми та іншої сексуальної експлуатації». Див. Рада Міністрів ОБСЄ (2017 р.), [Рішення № 7/17 «Посилення зусиль із боротьби з усіма формами торгівлі дітьми, включно із сексуальною експлуатацією, а також іншими формами сексуальної експлуатації дітей»](#), 8 грудня 2017 р., МС.ДЕС/7/17, п. 11. На цьому повторно акцентують у заяві Ради Міністрів ОБСЄ (2018 р.), [Рішення № 6/18 «Посилення зусиль щодо запобігання торгівлі дітьми та боротьби з нею, включаючи неповнолітніх без супроводу» несупроводжуваних неповнолітніх](#), 7 грудня 2018 р., МС.ДЕС/6/18. Див. також УНЗ ООН (без дати), [Першочергові засоби для використання правоохоронними органами оперативного реагування у вирішенні проблеми торгівлі людьми](#), с. 3.

²⁸⁷ План дій ОБСЄ рекомендує, «щоби відповідні державні органи ідентифікували осіб, які стали об'єктом торгівлі людьми та постраждали від утисків прав людини, як тільки з'являються розумні підстави вважати, що вони стали жертвами торгівлі людьми, і забезпечити відповідно до національного законодавства, що жертвам торгівлі людьми була надана допомога ще до початку розслідування; забезпечити, щоб ця допомога не була зумовлена готовністю жертви брати участь у судовому розгляді». Постійна Рада ОБСЄ (2013 р.), [Рішення № 1107 «Додаток до Плану дій ОБСЄ з боротьби з торгівлею людьми «Десятиліття потому»](#), 6 грудня 2013 р., РС.ДЕС/1107/Corr.1, сс. 5–6.

Компетентні органи НМВ

Держави повинні мати підготовлених і кваліфікованих осіб, компетентних у проведенні ідентифікації жертв торгівлі людьми, перенаправленні їх до служб допомоги та забезпеченні їх захисту²⁸⁸. Суб'єкти, яким держави доручили проводити офіційну ідентифікацію жертв серед дорослих і дітей, відомі як компетентні органи НМВ. Найефективнішими компетентними органами НМВ є ті, до яких, окрім державних органів, входять різні установи, зокрема державні служби першої лінії допомоги та неурядові організації, які спеціалізуються на протидії торгівлі людьми

До центральних компетентних органів НМВ можуть належати:

- імміграційні органи (прикордонна, імміграційна служби, консульські та візові установи, митниця, військово-морські служби, берегова охорона, адміністрації портів);
- поліція та інші правоохоронні органи;
- інші відповідні державні установи, зокрема державні служби;
- суддівський корпус і суди.

До ширшого складу компетентних органів НМВ можуть належати:

- трудові інспекції;
- співробітники центрів адміністративного затримання та місць позбавлення волі;
- фахові соціальні робітники державних соціальних служб;
- фахівці міжурядових організацій, визнаних неурядових організацій з протидії торгівлі людьми та організацій громадянського суспільства.

До компетентних органів НМВ, призначених для офіційної ідентифікації дітей, можуть належати:

- національні служби захисту дітей;
- спеціалісти у справах дітей із визнаних дитячих міжурядових організацій, неурядових організацій та організацій громадянського суспільства.

Компетентні органи НМВ повинні прагнути до найвищих стандартів професійної поведінки та проходити регулярні перевірки та моніторинг з боку [спостережного органу НМВ](#).

Рішення за результатами первинної ідентифікації (Етап 1) можуть ухвалювати уповноважені фахівці оперативного реагування та/або компетентні органи НМВ, залежно від процедур національної юрисдикції. Рішення за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2) завжди ухвалюють — або делегують та офіційно затверджують — компетентні органи НМВ (див. [міжгалузеві команди та робочі групи](#)).

²⁸⁸ Протокол Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 10. «Кожна Сторона забезпечує свої компетентні органи особами, які мають відповідну підготовку та кваліфікацію для [...] виявлення жертв цієї торгівлі й допомоги їм, зокрема дітям, і забезпечує співробітництво різних органів між собою, а також з відповідними організаціями підтримки, для установлення жертв у порядку, що враховує особливе становище жертв-жінок і дітей [...]» Див. п. 1 ст. 10 Ради Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 10. Рішення Ради Міністрів №№ 5/05 та 6/17 «закликають держав-учасниць забезпечити, що правоохоронні органи та за необхідності судові органи співпрацювали між собою та з іншими органами влади, зокрема соціальними службами та за необхідності відповідними організаціями громадянського суспільства, з метою покращення ідентифікації жертв торгівлі людьми; та вживати відповідних заходів для ефективної боротьби з торгівлею людьми, шляхом розробки гармонізованих процедур і навчальних курсів, зокрема щодо ідентифікації та захисту жертв торгівлі людьми, а також для відповідних органів влади, організацій громадянського суспільства, медичних та соціальних працівників і інших осіб, які можуть першими контактувати із жертвами». Див. Рада Міністрів ОБСЄ (2008 р.), [Рішення № 5/08 «Підвищення ефективності боротьби з торгівлею людьми в рамках на основі комплексного підходу»](#), MC.DEC/5/08, п. 3; і там само (2017 р.), [Рішення № 6/17 «Посилення зусиль із попередження торгівлі людьми»](#), MC.DEC/6/17, п. 5.

Міжгалузеві мобільні команди та робочі групи для двоетапної ідентифікації жертв торгівлі людьми

Міжгалузеві мобільні команди та робочі групи є найефективнішими системами для ідентифікації жертв торгівлі людьми серед дорослих і дітей²⁸⁹. Цей підхід поєднує фахівців, установи та служби багатьох профілів, а також забезпечує широкий спектр вмінь і знань. Він також гарантує наявність невід'ємної системи стримувань і протидії щодо рішень за результатами ідентифікації, яку не може забезпечити самостійна робота правоохоронних або імміграційних органів. Міжвідомчі команди та робочі групи можуть охоплювати різні сфери компетенції національних органів влади та правоохоронних органів і мати у своєму складі державні служби, дитячих спеціалістів, служби охорони здоров'я, юридичні служби та спеціалізовані неурядові організації з протидії торгівлі людьми.

²⁸⁹ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, п. 1 ст. 10.

Субнаціональні та місцеві мобільні команди і робочі групи мають спеціальні експертні знання щодо конкретних місцевостей, культур і місцевих схем торгівлі людьми. Вони можуть здобувати та використовувати великі дані²⁹⁰ та дані розвідки з відкритих джерел²⁹¹ для виявлення місць високого ризику, ідентифікації жертв торгівлі людьми в групах ризику, використовувати інформацію, зібрану від інформаторів у громаді та громадянському суспільстві, а також володіти даними про місцевих дітей і дорослих у групі ризику (див. [Використання технічних засобів](#)). Вони мають спроможності оперативно реагувати на повідомлення про випадки торгівлі людьми в різних місцевостях, а відтак можуть проводити процедури первинної ідентифікації на місці рятувальної операції або судні. Вони можуть виявляти потенційних жертв торгівлі людьми за допомогою інформаційно-роз'яснювальної діяльності у громадах із високим рівнем вразливості до торгівлі людьми або в місцях, де може статися злочин торгівлі людьми.

13.7 Потреба в процедурах безумовної ідентифікації для всіх жертв торгівлі людьми

«Ідентифікація жертв є надзвичайно важливим, часто складним процесом, який вимагає детального розслідування. Неможливість правильно ідентифікувати жертву торгівлі людьми, ймовірно, означатиме, що жертві продовжуватимуть відмовляти в її основоположних правах, а до кримінального переслідування не допускать необхідного свідка в кримінальному провадженні, щоб добитися засудження зловмисника за торгівлю людьми.

«Процес ідентифікації, передбачений статтею 10, не залежить від будь-якого кримінального провадження проти осіб, відповідальних за торгівлю людьми. Відтак засудження за злочин не є необхідним ні для початку, ні для завершення процесу ідентифікації. Незважаючи на те, що процес ідентифікації може бути швидшим, ніж кримінальне провадження (якщо його відкрили), жертви все одно потребуватимуть допомоги навіть до того, як вони будуть ідентифіковані як такі»²⁹².

Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про протидію торгівлі людьми

Безумовне надання послуг НМВ необхідно гарантувати всім жертвам торгівлі людьми, які відчувають, що не можуть або не бажають порушити кримінальну справу проти торговців людьми.

Важливо, щоб усіх без винятку жертв серед дорослих і дітей визнавали такими, якнайшвидше надаючи їм доступ до захисту та індивідуальної підтримки. Центральною складовою будь-якого ефективного національного механізму взаємодії є забезпечення усіх відповідних прав і привілеїв під час процедур ідентифікації. Вони не повинні залежати від співпраці жертви зі слідством або кримінальним провадженням. Багато випадків злочину торгівлі людьми не доходять до поліцейських розслідувань, а ще менше — не доходять до суду. Часто жертвам, які повідомляють про випадки злочину торгівлі людьми, правоохоронні органи говорять, що для проведення розслідування злочину недостатньо доказів або що розслідування злочину не принесе жодних подальших результатів. Часто кримінальні провадження проти торговців людьми відкривають набагато пізніше після стадії ідентифікації. Жертви, яких компетентні органи офіційно ідентифікували як таких та які скористалися можливостями, передбаченими чотирма опорними компонентами НМВ, перебувають у вигіднішій позиції для ухвалення інформованого рішення щодо свого майбутнього та правосуддя проти торговців людьми (див. [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#)).

²⁹⁰ Великі дані означають надзвичайно великі набори даних, які можна проаналізувати за допомогою обчислень для виявлення закономірностей, тенденцій та взаємозв'язків, особливо щодо поведінки та взаємодії людей. Див. Макафі А та Бриніофсон Е. (2012 р.), [Великі дані: революція управління](#), Harvard Business Review, 90, сс. 60–68.

²⁹¹ Розвідка з відкритих джерел — це будь-яка інформація, яку можна отримати шляхом відкритого збору усіх типів матеріалів ЗМІ, урядові звіти та інші документи, наукові дослідження та звіти, комерційні постачальники інформації, інтернет тощо. Основними ознаками інформації з відкритих джерел є те, що для її отримання не потрібно ніяких методів прихованого збору, а також те, що вона повинна бути отримана засобами, які повністю відповідають вимогам авторського права та комерційним вимогам постачальників (де це застосовується). Див. Джордж Р. З., Кліне Р. Д. і Лоунетал М. М. (2005 р.), Розвідка та стратегія національної безпеки: незмінні питання та виклики, Lanham: Rowman and Littlefield.

²⁹² Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., пп. 127, 134.

У деяких юрисдикціях запроваджено безумовний національний механізм взаємодії, який функціонує окремо від національної системи кримінального судочинства, однак пов'язаний із нею. В інших юрисдикціях для остаточної ідентифікації жертв торгівлі людьми (Етап 2) запроваджено подвійну систему, яка дозволяє жертвам вибирати, хто проводитиме їх ідентифікацію: правоохоронні органи чи призначені урядом органи громадянського суспільства, — обидва з них забезпечують доступ до служб і послуг НМВ. Унаслідок пріоритетності формування довіри у жертв шляхом забезпечення безумовної ідентифікації, захисту та підтримки, такі системи можуть заохотити жертву до можливої співпраці з кримінальним слідством і зміцнити таку співпрацю.

Безумовна ідентифікація жертв торгівлі людьми є основоположним принципом, відображеним у різних міжнародних документах, зокрема [Конвенції Ради Європи про протидію торгівлі людьми](#), Рекомендованих принципах і керівних положеннях УВКПЛ щодо питання прав людини та торгівлі людьми, а також у [Доповіді Верховного комісара з прав людини до Економічної та соціальної ради ООН щодо рекомендованих принципів і керівних положень з прав людини та торгівлі людьми](#)²⁹³.

13.8 Первинна ідентифікація (Етап 1)

У цьому розділі розглянуто процес ідентифікації у дорослих і дітей, однак детальніше про застосування до дітей спеціальних процедур див. [первинну ідентифікацію у дітей](#).

Особа отримує статус «імовірної жертви торгівлі людьми» на основі відповідного позитивного рішення за результатами первинної ідентифікації (Етап 1). Цей статус присвоюють національні компетентні органи, або національні компетентні органи делегують це повноваження фахівцям оперативного реагування та іншим уповноваженим органам. Юридичний поріг такого рішення спеціально низький на визнання складності процесу ідентифікації та необхідності поетапного проведення ідентифікації, що водночас продовжує дію принципу *трактування сумнівів на користь жертви*²⁹⁴. Це забезпечує швидкий та належний доступ до можливостей захисту та індивідуальної підтримки жертв, усуваючи ризиковані прогалини, упродовж яких жертви можуть зникнути або повторно потрапити у ситуацію торгівлі людьми.

Проходження усіх процедур первинної ідентифікації (Етап 1) та ухвалення відповідних рішень необхідно завершити якомога швидше, а у випадку дорослих — протягом п'яти днів.

Використання даних про ознаки торгівлі людьми

Ознаки торгівлі людьми — інструменти, які можуть знадобитися для первинної ідентифікації дорослих і дітей, що стали жертвами торгівлі людьми. Позитивні результати первинної перевірки на наявність ознак торгівлі людьми можуть сприяти позитивному висновку за результатами первинної ідентифікації (Етап 1). Хоча наявність або відсутність будь-яких ознак *не доводить і не спростовує* факт настання випадку торгівлі людьми, наявність ознак торгівлі людьми повинна бути підставою для відкриття подальшого розслідування. Оскільки

²⁹³ Зобов'язання активно ідентифікувати жертв торгівлі людьми є основою, на якій ґрунтуються всі інші зобов'язання щодо жертв. Це також важливо у контексті розслідування та судового переслідування торговців людьми, які обов'язково істотно покладаються на співпрацю та свідчення жертв. Обов'язок ідентифікації не міститься в Протоколі про торгівлю людьми, але відображено як у Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, так і в Рекомендованих принципах і керівних положеннях з прав людини і торгівлі людьми, а також в Економічній і Соціальній Раді ООН (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми: доповідь Верховного Комісара ООН з прав людини на Економічній та Соціальній Раді. Додаток](#), 20 травня 2002 р., E/2002/68/Add.1, с. 6. У вступі до Керівного положення 2 дуже чітко пояснюється, чому ідентифікація жертв настільки важлива і чому це є обов'язком: «Неможливість правильно ідентифікувати особу, яка стала жертвою торгівлі людьми, може призвести до подальшої відмови у її правах. Таким чином, держави зобов'язані гарантувати, що така ідентифікація може мати і має місце». Галлахер А. (без дати), [Права людини та торгівля людьми: попередній огляд реагування Австралії](#). Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197. УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#). УВКПЛ (2014 р.), [Права людини та торгівля людьми: інформаційний бюлетень № 36](#).

²⁹⁴ УНЗ ООН (2009 р.), [Модельний закон проти торгівлі людьми](#). Група експертів Ради Європи GRETA (2020 р.), [Настанова щодо права жертв торгівлі людьми та осіб, яким загрожує торгівля людьми, на міжнародний захист](#). ОБСЄ (2011 р.), [Торгівля людьми: ідентифікація потенційних та імовірних жертв. Підхід на основі роботи поліції з населенням на місцях](#).

злочин торгівлі людьми постійно розвивається з погляду методів діяльності, переслідування та торгівлі жертвами, ознаки торгівлі людьми слід регулярно переглядати та оновлювати для забезпечення їхньої актуальності²⁹⁵.

Оперативні ознаки торгівлі людьми, підготовлені МОП²⁹⁶, ґрунтуються на Дельфійському методі та розроблені у консультації із широким колом експертів²⁹⁷. Значна частина національних та міжнародних агенцій, які працюють із жертвами торгівлі людьми з-поміж дорослих і дітей, вважає їх авторитетними через всеосяжність, а також їх регулярний перегляд та оновлення. Підготовлені МОП ознаки торгівлі людьми встановлюють низький поріг для встановлення того, що особа може бути імовірною жертвою торгівлі людьми.

Ознаки торгівлі людьми, які використовуються для ідентифікації жертв торгівлі людьми, слід регулярно переглядати та оновлювати для забезпечення їхньої актуальності, оскільки у злочину торгівлі людьми постійно виникають нові схеми та методи роботи й переслідування жертв.

Організації та агенції, які володіють спеціальними знаннями про певні форми торгівлі людьми або відповідну географічну/культурну динаміку, можуть додатково оприлюднювати детальніші ознаки торгівлі людьми разом із довідковими відомостями щодо конкретних схем і тенденцій торгівлі людьми²⁹⁸. Існує багато авторитетних довідників, присвячених питанню торгівлі людьми, що містять інформацію про прикметні та особливі риси певних форм експлуатації дорослих і дітей у ситуаціях торгівлі людьми (наприклад, у сферах охорони здоров'я, дошкільного виховання, освіти [школи, коледжі, на виробництві], глобальних ланцюгів постачання, агентств найму трудових мігрантів, правоохоронних органів)²⁹⁹.

Переліки ознак торгівлі людьми не вичерпні. Незважаючи на це, вони слугують корисним і доцільним інструментом, який допомагає привернути увагу фахівців до ознак того, що особа може бути жертвою торгівлі людьми. Є багато інших підказок та прикмет, на які слід звертати увагу та брати до відома, зокрема ознаки травм, покірності, сорому, страху та будь-яких вказівок на те, що особа може перебувати під контролем та наказами інших, включно з тими, кого вона, на погляд, може любити або опікати. Ці ознаки можуть проявлятися у багато різних способах і не завжди піддаються кількісній оцінці на основі контрольного списку.

Інтерв'ю для первинної ідентифікації дорослих

Позитивних висновків лише на основі наявності ознак торгівлі людьми може бути достатньо для первинної ідентифікації особи як «імовірної жертви торгівлі людьми». Незважаючи на це, у більшості юрисдикцій перший етап ідентифікації передбачає проведення початкового ознайомчого інтерв'ю (скрінінгу), під час якого збирають персональні дані та додатково оцінюють ознаки.

²⁹⁵ Коли торговці людьми дізнаються про ознаки торгівлі людьми, за допомогою яких можна ідентифікувати потенційних жертв торгівлі людьми, вони коригують свій спосіб роботи. Для різновидів злочину торгівлі людьми, що виникли нещодавно і розвиваються, також може бути необхідним сформулювати додаткові ознаки торгівлі людьми..

²⁹⁶ МОП та ЄС (2009 р.), [Перелік ознак торгівлі людьми](#), 28 жовтня 2009 р.

²⁹⁷ Лінстон Г. А. та Туроф М. (ред.) (2002 р.), [Дельфійський метод: техніки та застосування](#).

²⁹⁸ Див., наприклад, Управління ООН з питань наркотиків і злочинності (УНЗ ООН) (без дати) [Ознаки торгівлі людьми](#); УНЗ ООН (2019 р.), [Серія модулів університетського елементу ініціативи «Освіта задля правосуддя» \(E4J\): торгівля людьми та незаконне ввезення мігрантів. Модуль 6: визначення поняття торгівлі людьми \(ознаки торгівлі людьми\)](#), березень 2019 р. Міжнародна організація праці (МОП) та Європейський Союз [ЄС] (2009 р.), [Перелік ознак торгівлі людьми](#), 28 жовтня 2009 р.; Франція як країна притулку і Хорватське товариство Червоного Хреста (2019 р.), [Виявлення жертв торгівлі людьми в європейських країнах транзиту та призначення: практичний посібник для працівників першої лінії](#), лютий 2019 р.

²⁹⁹ МОП та ЄС (2009 р.), [Перелік ознак торгівлі людьми](#), 28 жовтня 2009 р.

Ознайомчі інтерв'ю необхідно проводити відповідно до найвищих стандартів, без особистих упереджень, суджень або дискримінації. Перший контакт жертв із фахівцями оперативного реагування та компетентними органами НМВ дозволяє встановити важливу довіру та сприяє підтримці контакту зі службами.

Слід враховувати вразливість жертв та ретельно оцінювати їхні обставини. До їхньої гідності та належних прав людини завжди необхідно ставитися з повагою, дотримуючись обов'язку піклування³⁰⁰ (див. [уразливості, які передують торгівлі людьми](#)).

Усі процедури під час інтерв'ю для первинної ідентифікації дорослих осіб повинні бути ґендерно чутливими та враховувати перенесену травму (див. [ґендерна чутливість](#); [ґендерно чутлива комунікація](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [оцінка потреб і ризиків дорослих](#)).

Жертвам повинні призначити фахівця, який працюватиме незалежно від процесуальних дій і зможе надавати підтримку, супроводжуючи їх під час інтерв'ю для первинної ідентифікації. Це повинен бути соціальний працівник, юрист, [незалежний законний представник](#) або представник спеціалізованої неурядової організації, який може робити нотатки та надавати інформацію ширшій команді залучених фахівців.

Необхідно забезпечити будь-які нагальні потреби жертви в медичній допомозі до того, як проводити інтерв'ю для первинної ідентифікації (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [проблеми зі здоров'ям](#)). Важливо, щоб усі фахівці, яким доручено проводити ідентифікацію жертв, могли оцінити такі потреби на базовому рівні та перенаправити до належних медичних служб. Жертви торгівлі людьми не повинні проходити жодної ознайомчої інтерв'ю, якщо вони мають нагальні потреби в медичній допомозі або страждають від болю, зневоднення чи недоїдання.

Необхідно якомога раніше забезпечити негайні практичні потреби жертв, щонайменше — набором першої необхідності³⁰¹ (див. [Маслоу](#); [невідкладне забезпечення для дорослих](#)). Це допоможе продовжити відчуття співпраці та довіри, а також забезпечити, що жертви мають їжу, воду, відповідний одяг і речі першої необхідності для створення комфортних умов під час ознайомчого інтерв'ю.

³⁰⁰ Див. УНЗ ООН (2008 р.), [Набір інструментів для боротьби з торгівлею людьми: інструмент 5.16 \(захист жертв під час розслідування\)](#), с. 241. Кінцева доповідь Спеціального доповідача пана М. Шеріфа Бассіуні, надана відповідно до резолюції Комісії 1999/33, док. ООН E/CN.4/2000/62, січень 2000 р. «Держава та за доречності міжурядові та неурядові організації і приватні підприємства повинні ставитися до жертви зі співчуттям та повагою до їхньої гідності й прав людини, а також вживати відповідних заходів для забезпечення їхньої безпеки та недоторканності приватного життя, так само як і для їхніх сімей. Держава повинна забезпечити, щоб її внутрішнє законодавство, наскільки це можливо, передбачало, що жертва, яка зазнала насильства або травми, повинна користуватися особливою увагою та турботою, щоб уникнути повторної травматизації під час юридичних та адміністративних процедур, спрямованих на відправлення правосуддя та відшкодування». Див. Ґалахер А. (без дати), [Права людини та торгівля людьми: попередній огляд відповіді Австралії](#), примітка xxix.

³⁰¹ Огляд можна проводити лише в тому випадку, якщо жертва торгівлі людьми належним чином одягнена або вкрита. Жінок, чоловіків і дітей, врятованих із місця сексуальної експлуатації, необхідно забезпечити відповідним одягом або щонайменше ковдрою, щоб прикритися. Якщо огляд проводять на вулиці, у холодну погоду — слід надати щонайменше теплу ковдру, якщо іншого відповідного одягу немає в наявності.

Під час інтерв'ю для первинної ідентифікації необхідно ставити лише ті запитання, які стосуються мети первинної ідентифікації жертви торгівлі людьми (див. [Протокол НМВ](#)). Запитання повинні зосереджуватися на мінімальних даних, необхідних для складання попереднього висновку про те, що особа є «ймовірною жертвою торгівлі людьми». Завжди потрібно робити перерви в інтерв'ю для первинної ідентифікації, забезпечувати наявність прісної води, а також дотримуватися настанов, що містяться у [Підготовчому посібнику та Протоколі НМВ](#).

Якщо жертви хочуть отримати юридичну консультацію до проведення ознайомчого інтерв'ю, або якщо інтерв'ю для первинної ідентифікації є частиною ширшої юридичної процедури (наприклад, розгляду питання притулку/імміграції або кримінального провадження), їм слід запропонувати безкоштовну, незалежну, фахову юридичну консультацію та представництво (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)). Висновок про те, що особа є «ймовірною жертвою торгівлі людьми», необхідно робити чітко та окремо від усіх інших міркувань.

Невідкладне забезпечення для дорослих, щодо яких винесено позитивний висновок про ідентифікацію як «жертв торгівлі людьми»

Як тільки за результатами первинної ідентифікації (Етап 1) зроблено висновок про те, що доросла особа є «ймовірною жертвою торгівлі людьми», таку особу необхідно убезпечити та захистити, забезпечивши прямий доступ до національних засобів захисту дорослих осіб, які надаються державними службами та/або визнаними спеціалізованими неурядовими організаціями з протидії торгівлі людьми. Українською важливо, щоб після ідентифікації не було жодних ризикованих прогалин, упродовж яких жертва може зникнути або повторно потрапити у ситуацію торгівлі людьми.

Жертвам, які не мають безпечного та належного місця проживання, слід запропонувати безпечне помешкання, де вони можуть перебувати, поки чекають будь-якого забезпечення, яке неможливо надати негайно (див. [житло для дорослих](#)). Якщо вони не бажають залишатися чи скористатися пропозицією послуг після первинної ідентифікації, їм слід надати картку контактних даних та засоби для підтримки взаємного зв'язку.

За необхідності їм також потрібно запропонувати безкоштовну незалежну юридичну консультацію щодо участі в послугах НМВ³⁰² (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

³⁰² Британський Червоний Хрест, Фонд протидії торгівлі людьми, Моніторингова група з питань протидії торгівлі людьми та Відділ протидії торгівлі людьми та трудовій експлуатації (ATLEU) (2018 р.), [Принципи, які лежать в основі надання ранньої підтримки особам, постраждалим від торгівлі людьми](#), листопад 2018 р.

Упродовж 48 годин після первинної ідентифікації (Етап 1) дорослим необхідно забезпечити:

- перенаправлення до НМВ **або** до альтернативних служб з підтримки та захисту, якщо жертва не бажає брати участь у процедурах НМВ³⁰³;
- [період реабілітації та обмірковування](#), що надається мінімум на 90 днів із можливістю продовження строку³⁰⁴;
- [незалежного законного представника](#) для проведення оцінки потреб і ризиків, а також для розробки поточного плану безпеки та підтримки (з наданням індивідуальної підтримки);
- будь-які [нагальні потреби в медичній допомозі](#);
- [набір першої необхідності](#) та будь-які термінові практичні потреби якомога швидше;
- доступ до [безпечного та належного житла](#) в усіх випадках, коли в ньому є потреба;
- доступ до безкоштовної, фахової [юридичної консультації](#) з усіх нагальних юридичних питань.³⁰⁵.

13.9 Етап 1: Первинна ідентифікація дітей

Усі діти-жертви торгівлі людьми повинні мати рівнозначний доступ до процедур ідентифікації+, а також до можливостей захисту дітей та заходів їх підтримки. Це стосується дітей-жертв внутрішньої та транснаціональної торгівлі людьми з метою всіх форм експлуатації, незалежно від імміграційного статусу чи походження.

Суб'єкти ідентифікації дітей-жертв торгівлі людьми

Ідентифікацію дітей-жертв торгівлі людьми повинні проводити спеціалісти з питань захисту дітей із національної системи захисту дітей або які безпосередньо пов'язані з нею. Вони повинні мати спеціальну підготовку для ідентифікації вразливих дітей і дітей-жертв торгівлі людьми та застосовувати в роботі методи, які орієнтуються на права дітей, відповідають віку та враховують перенесену травму (див. [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#)).

³⁰³ Якщо жертва не бажає брати участь у НМВ, надання незалежного законного представника (або особи еквівалентної ролі) та/або послуг, підтримки та захисту в межах НМВ може бути не однаково доступним за межами НМВ, залежно від юрисдикції. Див. Британський Червоний Хрест, Фонд протидії торгівлі людьми, Моніторингова група з питань протидії торгівлі людьми та Підрозділ з протидії торгівлі людьми та трудової експлуатації (ATLEU) (2018 р.), [Принципи, які лежать в основі надання ранньої підтримки особам, постраждалим від торгівлі людьми](#).

³⁰⁴ Зіммерманн С., Хоссейн М., Юн К., Рош В., Морісон Л. і Воттс С. (2006 р.) [Викрадені усмішки: наслідки для фізичного та психологічного здоров'я жінок та підлітків, постраждалих від торгівлі людьми в Європі](#). Лондонська школа гігієни та тропічної медицини, Лондон. Рекомендації державам: «запровадити період реабілітації та обмірковування тривалістю щонайменше 90 днів, щоб забезпечити покращення когнітивного функціонування жінок до рівня, на якому вони можуть приймати обґрунтовані та обдумані рішення щодо своєї безпеки та добробуту, а також надавати більш достовірну інформацію про події, пов'язані з торгівлею людьми». Що стосується емпіричних даних, то вони припускають, що мінімальний період тривалістю 90 днів необхідний для підвищення когнітивного функціонування та емоційної витривалості особи, яка постраждала від торгівлі людьми, до рівня, на якому вона може приймати виважені рішення щодо своєї безпеки та співпраці із владою проти торговців людьми, а також надати детальні докази про минулі події. Група експертів Європейської Комісії з питань торгівлі людьми (2004 р.), [Висновок від 18 травня 2004 року щодо періоду обмірковування та дозволу на проживання для жертв торгівлі людьми](#), пп. 3, 5. Нідерланди та Іспанія, наприклад, надають період реабілітації та обмірковування тривалістю 90 днів. Див. Нідерланди, Комісія ЄС, [Нідерланди: 2. Інституційно-правова основа](#); та Група експертів Ради Європи GRETA (2015 р.), [Четвертий загальний звіт про діяльність GRETA, що охоплює період від 1 серпня 2013 року до 30 вересня 2014 року](#), с. 47; та Іспанія, ст. 59 BIS, Поправка до органічного закону 4/2000 про права та свободи іноземців в Іспанії та їх соціальну інтеграцію (OL 2/2009 від 11 грудня та OL 10/2011 від 17 липня), згодом змінена органічним законом 10/2011 від 17 липня. Див. також Європейська Комісія, [Разом проти торгівлі людьми: Іспанія](#).

³⁰⁵ У процесі добровільного повернення країни, що повертають жертв, і країни, що їх приймають, повинні захищати недоторканність приватного життя жертв і надавати їм необхідну інформацію та правову підтримку. БДПЛ (2014 р.), [Керівні принципи щодо прав людини під час повернення осіб, які постраждали від торгівлі людьми](#).

До суб'єктів ідентифікації дітей-жертв торгівлі людьми належать:

- національні системи захисту дітей та державні служби у справах дітей;
- правоохоронні органи/поліція, зокрема установи правоохоронних органів, де є співробітники поліції, які спеціалізуються на питаннях захисту дітей, жорстокого поводження з дітьми, жорстокого поводження вдома/домашнього насильства, сексуальних правопорушень та торгівлі людьми (див. [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#); [слідчі інтерв'ю з дітьми](#); [модель «Барнахус»](#); [спеціальні заходи захисту дітей-обвинувачених](#));
- компетентні спеціалізовані неурядові організації у справах дітей, які безпосередньо пов'язані з дитячим механізмом НМВ або національними системами захисту дітей;
- медичні служби для забезпечення невідкладних або нагальних потреб у медичній допомозі, включно зі спеціалістами в галузі психічного здоров'я (див. [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#)).

Застосування ознак торгівлі людьми та ознайомчих інтерв'ю для первинної ідентифікації дітей

У випадку дітей ознаки торгівлі людьми або ознаки вразливості до торгівлі людьми повинні слугувати достатньою підставою для винесення позитивного висновку за результатами первинної ідентифікації (Етап 1) та отримання статусу «ймовірної жертви торгівлі людьми» (див. [ознаки торгівлі людьми](#); [первинні інтерв'ю із дорослими особами](#)). Найефективнішим і найдоцільнішим способом провести ідентифікацію-скринінг можливих дітей-жертв торгівлі людьми є проведення скринінгу в контексті [оцінки найкращих інтересів дитини](#) та планування постійного забезпечення безпеки й піклування для дитини (див. [рекомендації щодо проведення оцінки дорослих і дітей у контексті торгівлі людьми](#)).

Ознайомчі інтерв'ю з дітьми

Дітей не слід опитувати без присутності [опікуна-законного представника](#) або дитячого спеціаліста еквівалентної ролі, який мав можливість поспілкуватися з дитиною раніше. Найкращий та найефективніший спосіб ідентифікувати дітей — той, який входить у проведення дитячими спеціалістами [оцінки найкращих інтересів дитини](#) та займає там центральне місце. Підхід повинен бути міжвідомчим та міжгалузевим, передбачати консультацію із суб'єктами, які залучені до роботи з дитиною та/або які надають їй послуги.

Якщо ознайомчі інтерв'ю для ідентифікації дітей вважаються необхідними, їх варто проводити лише:

- **після забезпечення усіх нагальних практичних потреб дитини і потреб у медичній допомозі** (див. [нагальні потреби у медичній допомозі](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [потреби дітей у медичній допомозі](#));
- **переконавшись, що дитину розмістили у безпечному та належному місці для проживання** (його можна забезпечити у дослідженому середовищі сім'ї або надавши необхідний захищений і належний [безпечний притулок для дітей](#)); та
- **якщо дитина отримує індивідуальну підтримку від відповідних дитячих спеціалістів**, зокрема призначеного [опікуна-законного представника](#), який може бути присутнім з нею під час ознайомчого інтерв'ю (див. [суб'єкти ідентифікації дітей](#)).

Будь-яку комунікацію, взаємодію та роботу з дітьми необхідно проводити в безпечному середовищі, яке орієнтоване на дитину та враховує перенесену травму. Найефективнішим і найдоцільнішим способом провести ідентифікацію-скринінг можливих дітей-жертв торгівлі людьми є проведення скринінгу в контексті [оцінки найкращих інтересів дитини](#). У найкращому випадку її повинен проводити сам [опікун-законний представник](#) дитини або інша особа в його присутності (див. [модель Лунді](#)).

Невідкладне забезпечення для дітей, щодо яких винесено позитивний висновок про ідентифікацію як «жертв торгівлі людьми»

Дітей, яких за результатами первинної ідентифікації визначено як «ймовірних жертв торгівлі людьми», необхідно негайно розмістити у безпечних умовах разом із дитячим спеціалістом та під наглядом (орієнтованим на дитину) фахівців із національної системи захисту дітей або прямо пов'язаних із нею (див. [уразливість дітей](#)).

Усі процедури первинної ідентифікації (Етап 1) та ухвалення рішень необхідно завершити якомога швидше (для дітей — упродовж 48 годин).

Дітей-жертв торгівлі людьми необхідно забезпечити [безпечним і підходящим житлом](#) упродовж 24 годин, а до того часу — терміновим безпечним притулком від національної системи захисту дітей (див. [модель «Барнахус»](#)).

Для усіх дітей (включно з тими, хто має батьківського опікуна) необхідно призначити визнаного в межах механізму НМВ опікуна-законного представника, компетентного у питаннях захисту дітей, торгівлі дітьми та пов'язаних ризиків і потреб. Опікун-законний представник — особа, обізнана про всі системи та процедури, які торкаються дітей-жертв торгівлі людьми; ця особа може супроводжувати їх під час усіх подальших процедур ідентифікації та налагоджувати доступ до низки служб і послуг. Держави повинні забезпечити, що національне законодавство встановлює роль опікунів-законних представників для всіх дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, та призначає їх будь-якій дитині-жертві торгівлі людьми на однакових і рівних засадах, незалежно від того, чи є вони громадянами відповідної чи іноземної країни, дітьми, які отримують безпечну та належну сімейну опіку, дітьми без супроводу чи розлученими із сім'єю. Опікун-законні представники повинні постійно проводити для кожної дитини різні типи оцінок та супроводжувати її під час усіх зустрічей і візитів до служб для забезпечення постійного дотримання найкращих інтересів (див. [оцінка найкращих інтересів дитини](#); [житло для дітей](#); [супровід постраждалих осіб для доступу до послуг](#)).

Дітей необхідно якнайшвидше (упродовж 24 годин після первинної ідентифікації як «ймовірних жертв торгівлі людьми») забезпечити таким:

- законно призначеним [батьківським опікуном](#) для всіх дітей, які позбавлені безпечного та належного сімейного піклування (зокрема дітям без супроводу або дітям, розлученим із сім'єю)³⁰⁶;
- перенаправлення до суб'єктів НМВ та національної системи захисту дітей;
- [періодом реабілітації та обмірковування](#) тривалістю щонайменше 90 днів із можливістю продовження строку;
- забезпеченням їхніх невідкладних і нагальних потреб у медичній допомозі;
- забезпеченням їхніх нагальних практичних потреб (див. [невідкладне забезпечення для дітей](#); [Маслоу](#); [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#));
- [безпечним і підходящим житлом](#) для всіх дітей, які мають у ньому потребу.

Статус «ймовірної жертви торгівлі людьми» у дитини повинен гарантувати невідкладний (упродовж 24 годин) доступ до періоду реабілітації та обмірковування тривалістю щонайменше 90 днів; надання невідкладної медичної допомоги та забезпечення практичних потреб; безпечного та належного житла (за потреби); законно призначеного батьківського опікуна для будь-якої дитини, яка залишилася без батьківського піклування та захисту (зокрема для дітей без супроводу чи дітей, розлучених із сім'єю); та призначення опікуна-законного представника, компетентного в питаннях захисту дітей, торгівлі дітьми та пов'язаних з ними ризиків і потреб.

³⁰⁶ Див. Агентство Європейського Союзу з основоположних прав (2014 р.), [Опіка над дітьми, позбавленими батьківського піклування: посібник зі зміцнення систем опіки задля забезпечення особливих потреб дітей-жертв торгівлі людьми](#).

13.10 Період реабілітації та обмірковування

Усім жертвам торгівлі людьми повинен надаватися період реабілітації та обмірковування, як тільки їм надано статус «ймовірної жертви торгівлі людьми» за результатами первинної ідентифікації (Етап 1; див. [період реабілітації та обмірковування у дітей](#)).

Тривалого та стійкого ефекту від реабілітації після травматичного впливу ситуації торгівлі людьми не досягти впродовж обмеженого періоду реабілітації та обмірковування. Однак він дозволяє зробити важливу паузу для того, щоб особа поступово відчула себе в безпеці та оговталася від шоку (до певної межі). Цей час призначений для «загоєння ран... відновлення після фізичного нападу... і відновлення мінімального рівня психологічної стабільності»³⁰⁷.

Усім дорослим і дітям, щодо яких винесено позитивний висновок про статус «ймовірної жертви торгівлі людьми» за результатами первинної ідентифікації, повинен надаватися період реабілітації та обмірковування тривалістю щонайменше 90 днів, незалежно від їхньої співпраці з правоохоронними органами.

Період реабілітації та обмірковування повинен надаватися всім жертвам торгівлі людьми (включно з тими, які є громадянами та мешканцями країни, в якій їм провели ідентифікацію, та тими, хто шукає притулку або має статус нелегального мігранта). Період реабілітації та обмірковування за жодних обставин не повинен надаватися за умови, якщо жертва співпрацюватиме зі слідством або кримінальним провадженням³⁰⁸ (див. [безумовна ідентифікація](#)).

Для жертв, які мають статус нелегального мігранта в країні свого перебування, період реабілітації та обмірковування надає право на одержання дозволу на тимчасове проживання, упродовж якого їх не будуть примусово висилати до країни їхнього походження або до будь-якої третьої країни³⁰⁹. Упродовж періоду реабілітації та обмірковування їм необхідно пропонувати безкоштовну, незалежну юридичну консультацію, щоб вони могли ухвалювати інформовані рішення щодо клопотання про надання притулку, інших форм міжнародного захисту або легалізації імміграційного статусу (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [міжнародний захист мігрантів: права дітей-мігрантів](#)). Тим, хто бажає добровільно повернутися до країни свого походження, потрібен час на опрацювання такого варіанта завдяки незалежній юридичній консультації. Їх не потрібно примушувати до такого вибору³¹⁰ (див. [добровільне повернення](#)).

Період реабілітації та обмірковування є визнанням серйозності злочину, від якого постраждали жертви, їхньої вразливості в результаті потрапляння у ситуацію торгівлі людьми, а також їхньої потреби в

³⁰⁷ «П. 1 ст. 13 запроваджує період реабілітації та обмірковування для незаконно присутніх жертв, упродовж якого вони не підлягають висиланню з території Сторони. Конвенція містить положення, яке вимагає від Сторін передбачити у своєму внутрішньому законодавстві, щоб цей період тривав щонайменше 30 днів. Цей мінімальний період є важливою гарантією для жертв та служить низці цілей. Однією з цілей цього періоду є надання жертвам можливості реабілітуватися та вийти із-під впливу торговців людьми. Реабілітація жертв передбачає, наприклад, загоєння ран та одужання після фізичного нападу, якого вони зазнали. Це також означає, що вони відновили мінімальний рівень психологічної стабільності». Див. Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 173.

³⁰⁸ У п 1 ст. 11 Директиви 2011/36/ЄС зазначено, що «держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення надання допомоги та підтримки жертвам до, під час і протягом відповідного періоду часу після завершення кримінального провадження, щоб дати їм можливість реалізувати права, викладені в Рамковому рішенні 2001/220/ЄС та в цій Директиві». [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського парламенту і Ради від 5 квітня 2011 року про попередження і боротьбу з торгівлею людьми і захист її жертв, яка замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/ЄС, 15 квітня 2011 р., ОJ L 101, п. 1 ст. 11. «Під час транспонування Директиви ЄС державам-членам пропонується закріпити у своєму національному законодавстві період обмірковування тривалістю щонайменше 90 днів для всіх жертв торгівлі людьми. Стосовно імовірних дітей-жертв такі рішення повинні відображати врахування їхніх найкращих інтересів». Див. УВКПЛ, УВКБ ООН, ЮНІСЕФ, УНЗ ООН, ООН Жінки та МОП (2011 р.), [Торгівля людьми: запобігання, боротьба та захист. Спільний коментар ООН до Директиви ЄС — підхід, заснований на правах людини](#), листопад 2011 р., с. 11.

³⁰⁹ Особи, які підпадають під дію Регламенту «Дублін III» та вважаються імовірними жертвами торгівлі людьми, не підлягають передачі за Дублінським регламентом упродовж періоду реабілітації та обмірковування. Група експертів Ради Європи GRETA (2020 р.), [Настанова щодо права жертв торгівлі людьми та осіб, яким загрожує торгівля людьми, на міжнародний захист](#), сс. 13–14; Європейська міграційна мережа (2014 р.), [Ідентифікація жертв торгівлі людьми у контексті процедур міжнародного захисту та примусового повернення](#), сс. 28–29.

³¹⁰ Крім того, «додаткове законодавство щодо питання повернення гарантує, що будь-який наказ про повернення, виданий стосовно осіб, ідентифікованих як жертв відповідно до положень Директиви 2004/81/ЄС, не виконуватимуть у примусовому порядку (упродовж періоду реабілітації), але це положення накладає істотне зобов'язання на держав-членів щодо проведення ефективної ідентифікації жертв для того, щоби не можна було застосувати заборону на повторний в'їзд». Див. Європейська міграційна мережа (2014 р.), [Ідентифікація жертв торгівлі людьми у контексті процедур міжнародного захисту та примусового повернення](#), березень 2014 р., с. 32.

часі та підтримці для доступу до основних послуг та обміркування своїх подальших кроків (до певної межі). У будь-якому випадку якість будь-яких зрушень, досягнутих упродовж періоду реабілітації, залежить від доступу жертв до безпечного та належного житла, а також від фахівців, призначених надавати індивідуальну підтримку. Доступ до міжвідомчих послуг упродовж періоду реабілітації та обміркування повинен надаватися державними службами та службами НМВ (які працюють у координації), щоб забезпечити надання послуг у відповідності до максимально високих стандартів. Необхідно повністю дотримуватися усіх прав і привілеїв кожної особи (з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і ризиків) у межах різних систем.

Якщо до закінчення періоду реабілітації та обміркування рішення щодо остаточної ідентифікації (Етап 2) не ухвалено, цей період можна продовжити, продовжуючи також і надання послуг у межах НМВ. Проміжний дозвіл на проживання слід надавати на строк до ухвалення рішення за результатами остаточної ідентифікації. **Важливо, щоб жертви серед дорослих і дітей не проводили свій період реабілітації та обміркування під вартою**³¹¹ (див. [принципи НМВ](#)).

Період реабілітації та обміркування у дорослих

Період реабілітації та обміркування необхідно передбачати для всіх жертв торгівлі людьми, незалежно від їхнього статусу чи походження, внутрішнього чи транснаціонального характеру торгівлі ними (див. [період реабілітації та обміркування у дітей](#)). Усі жертви торгівлі людьми повинні якомога раніше отримати доступ до безоплатних медичних послуг, безкоштовної, незалежної, фахової юридичної консультації, а також до низки інших послуг³¹² (див. [невідкладне забезпечення для дорослих](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [нагальні потреби у медичній допомозі](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [Маслоу](#); [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#)).

Упродовж періоду реабілітації та обміркування не можна чинити будь-який тиск на жертв, щоб змусити їх ухвалити рішення про співпрацю зі слідством та кримінальним провадженням. Проте їм можна порадити звернутися до поліції або поділитися інформацією чи співпрацювати з розслідуванням злочинів у кримінальних або інших провадженнях упродовж періоду реабілітації та обміркування³¹³ (див. [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#)). Їм може знадобитися доступ до безкоштовної юридичної консультації, якщо вони розглядають можливість виступати в ролі свідків під час розслідувань випадків торгівлі людьми, залежно від юрисдикції, в якій вони проживають³¹⁴ (див. [розслідування злочинів торгівлі людьми](#)). Можливості, передбачені чотирма опорними компонентами НМВ, не обмежуються тривалістю періоду реабілітації та обміркування, і доступ до таких можливостей у жодному аспекті не зумовлений співпрацею жертви зі слідством та кримінальними провадженнями. Тому всі дії щодо співпраці з поліцейським розслідуванням проти торговців людьми повинні бути повністю добровільними³¹⁵.

Здатність жертв надати інформовану згоду щодо будь-якого питання, яке передбачає для них серйозні юридичні наслідки, залежатиме від індивідуальних зрушень у процесі їхньої індивідуальної реабілітації, а отже, і від якості періоду реабілітації та обміркування.³¹⁶

³¹¹ УВКПЛ (2010 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#), с. 139. УНЗ ООН (2008 р.), [Набір інструментів для боротьби з торгівлею людьми: період обміркування та дозвіл на проживання](#), сс. 326–327.

³¹² Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), ст. 12.

³¹³ Жертви торгівлі людьми можуть бути зобов'язані відповідно до національного кримінального законодавства надавати інформацію як особи, які володіють інформацією про вчинення злочину.

³¹⁴ УНЗ ООН (2009 р.), [Посібник із протидії з торгівлі людьми для юристів кримінального права: модуль 8. Допит жертв торгівлі людьми як потенційних свідків](#).

³¹⁵ Складава «обміркування» «такого періоду стосується часу, який дозволяє жертвам визначитися з рішенням про співпрацю з компетентними органами. Під цим мається на увазі, що жертви повинні вирішити, чи будуть вони співпрацювати з правоохоронними органами під час переслідування торговців людьми». Під таким кутом зору цей період, імовірно, зробить жертву кращим свідком: твердження від жертви, які бажають дати покази органам влади, можуть бути ненадійними, якщо вони все ще перебувають у стані шоку від своїх важких випробувань. «Інформоване рішення» означає, що жертва повинна перебувати в належно спокійному стані та знати про доступні заходи захисту та допомоги, а також про можливі судові провадження проти торговців людьми. Таке рішення потребує, щоби жертва більше не перебувала під впливом торговців людьми». Див. Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про протидію торгівлі людьми](#), п. 174.

³¹⁶ Слід зазначити, що в деяких випадках жертви торгівлі людьми не мають можливості дати покази як свідки для поліцейських розслідувань, оскільки таких розслідувань не проводять або могли закрити достроково. Це не повинно впливати на індивідуальну підтримку та доступ до послуг, що надаються

Доступ до послуг упродовж періоду реабілітації та обмірковування

Усі жертви торгівлі людьми повинні мати налагоджений доступ до таких послуг (див. [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід до послуг](#)):

- усі заходи, необхідні для їх захисту та безпеки;
- необхідне медичне лікування (див. [нагальні потреби у медичній допомозі](#); [проблеми зі здоров'ям](#));
- терапевтична допомога та послуги з охорони психічного здоров'я (див. [проблеми з психічним здоров'ям](#); [модель терапевтичної допомоги](#));
- безпечне та належне житло (див. [житло для дорослих](#); [житло для дітей](#));
- практична, фінансова та матеріальна підтримка (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#); [Маслоу](#));
- послуги письмового та усного перекладу для тих, хто їх потребує;
- доступ до безкоштовної фахової юридичної консультації та представництва стосовно всіх дій і рішень, які несуть юридичні наслідки для майбутнього жертв (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
- захист, підтримка та консультація, які дозволять представляти та враховувати їхні права та інтереси як потерпілих у будь-яких питаннях чи процедурах кримінального судочинства; та
- доступ до освіти для дітей дорослих жертв торгівлі людьми (див. [захист і підтримка упродовж кримінальних проваджень](#); [підтримка батьків](#); [соціальна інклюзія](#); [сімейне житло](#)).

Держави завжди можуть перевищувати мінімальні стандарти відповідно до індивідуальних потреб жертв торгівлі людьми, що може передбачати надання фінансової, матеріальної та практичної підтримки, а також доступ до працевлаштування, освіти, професійної підготовки та мовних курсів (де це застосовується).

Статус дорослих осіб, яких ідентифікували як «ймовірних жертв торгівлі людьми», повинен гарантувати невідкладний доступ до періоду реабілітації та обмірковування. Необхідно забезпечити нагальні потреби в медичній допомозі та практичні потреби, доступ до безпечного та належного житла (якщо потрібно), доступ до безкоштовної фахової юридичної консультації та незалежного законного представника (або еквівалентної тимчасової ролі), призначеного надавати індивідуальну, повсякчасну підтримку та доступ до процедур добровільного повернення.

Період реабілітації та обмірковування у дітей

Незалежно від тривалості часу, який минув після того, як дитина вийшла з-під контролю торговців людьми, їй знадобляться спеціальна підтримка дитячих фахівців та час, щоб мати можливість пристосувати й стабілізувати свій стан і реабілітуватися після травматичного досвіду, який завдав їм шкоду на вирішальних етапах їхнього розвитку (див. [період реабілітації та обмірковування у дорослих](#)).

Дітей необхідно негайно захистити від торговців людьми та надати їм індивідуальну підтримку, щоб вони повністю розуміли всю інформацію, яку їм надають, і були в змозі поставити запитання щодо цієї інформації. Це сприятиме їхній усвідомленій участі у будь-яких процедурах, які торкаються їх, і цього можна досягти за допомогою використання [моделі Лунді](#)³¹⁷ (див. [комунікація з дітьми](#)). Усім без винятку дітям-жертвам торгівлі людьми повинні призначити [опікуна-законного представника](#) та інших дитячих спеціалістів, які працюватимуть із ними. Дітям без батьківського піклування та захисту³¹⁸ повинні призначити [батьківського опікуна](#) за законом³¹⁹, а також опікуна-законного представника, оскільки це абсолютно різні ролі.

Період реабілітації та обмірковування необхідно передбачати для всіх дітей-жертв торгівлі людьми, незалежно від їхнього громадянства, місця проживання чи імміграційного статусу, внутрішнього чи транснаціонального характеру торгівлі ними. Це робить найважливішим термінове реагування, яке необхідно державам для боротьби з усіма формами злочину торгівлі дітьми (див. [принципи НМВ](#)).

Тривалість періоду реабілітації та обмірковування для дітей різна в різних країнах, однак повинна становити щонайменше 90 днів (із можливістю продовження строку за потреби). Тривалість повинна забезпечувати достатньо часу для взаємодії з усіма дитячими службами в межах НМВ та державними службами, а також для вирішення питань щодо індивідуальних законних прав і привілеїв дітей. Рішення, ухвалені упродовж і після періоду реабілітації та обмірковування, повинні ґрунтуватися виключно на врахуванні найкращих інтересів кожної окремої дитини³²⁰.

³¹⁷ Рада Європи (2019 р.), [Інструмент оцінки участі дітей: показники для вимірювання прогресу у сприянні праву дітей і молодих осіб у віці до 18 років брати участь у питаннях, які їх торкаються](#). Див. також Promise (2019 р.), [Стандарт 1.2: інструмент участі дітей](#).

³¹⁸ Європейська мережа місць проходження обсервації для дітей (2012), [Альтернативні форми догляду за дітьми без належної підтримки сім'ї: обмін передовими практиками та позитивним досвідом](#), 4 жовтня 2012 р.

³¹⁹ До основних міжнародних та регіональних правових рамок щодо опікувства входять: Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), 20 листопада 1989 р., ст.ст. 18, 20; Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, п. 4а ст. 10; [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського парламенту і Ради від 5 квітня 2011 року про попередження і боротьбу з торгівлею людьми і захист її жертв, яка замінює рамкове рішення Ради 2002/629/ЖНА, 15 квітня 2011 р., OJ L 101, п. 2 ст. 12, п. 1 ст. 15, ст. 16; [Директива 2012/29/ЄС](#) Європейського парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року, що запроваджує мінімальні стандарти щодо прав, підтримки і захисту жертв злочинів, і яка замінює Рамкове рішення Ради 2001/220/ЖНА, 14 листопада 2012 р., OJ L 315, п. 60; [Директива 2011/95/ЄС](#) Європейського парламенту і Ради від 13 грудня 2011 року щодо стандартів кваліфікації громадян третіх країн або осіб без громадянства як осіб, які отримують міжнародний захист, про єдиний статус для біженців або для осіб, які мають право на додатковий захист, а також про зміст наданого захисту (у новій редакції), 20 грудня 2011 р., OJ L 337, ст. 31; [Директива 2013/33/ЄС](#) Європейського парламенту і Ради від 26 червня 2013 року щодо встановлення стандартів прийому клопотань про міжнародний захист, 29 червня 2013 р., OJ L 180, ст. 24; [Директива 2013/32/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року щодо загальних процедур надання та позбавлення міжнародного захисту, 29 червня 2013 р., OJ L 180, ст. 25. Для отримання додаткового пояснення див. Агентство Європейського Союзу з основоположних прав (2015 р.), [Системи опіки над дітьми, позбавленими батьківського піклування в Європейському Союзі: приділяючи особливу увагу їхній ролі в протидії торгівлі дітьми](#), сс. 15–20. Такий підхід також підтримується Законодавчими рекомендаціями УНЗ ООН до Протоколу ООН про протидію торгівлі людьми шляхом «призначення опікуна одразу після того, як дитина-жертва буде ідентифікована, для супроводу дитини протягом усього процесу, поки не буде знайдено та виконано надійне рішення в найкращих інтересах дитини». Наскільки це можливо, одна і та ж особа повинна бути призначена для дитини-жертви протягом усього процесу». УНЗ ООН (2010 р.), [Законодавчі рекомендації до Протоколу ООН про протидію торгівлі людьми](#), п. 65.

³²⁰ УВКПЛ, УВКБ ООН, ЮНІСЕФ, УНЗ ООН, ООН Жінки та МОП (2011 р.), [Торгівля людьми: запобігання, боротьба та захист. Спільний коментар ООН до Директиви ЄС — Підхід, заснований на правах людини](#), листопад 2011 р. «Будь-яка [фізична] особа, яка вважає, що вона є жертвою торгівлі людьми, має право подати письмовий запит до [компетентного імміграційного органу] про надання їй періоду реабілітації та обмірковування тривалістю щонайменше 90 днів з метою ухвалення інформованого рішення про співпрацю з компетентними органами». Організація Об'єднаних Націй (2009 р.), [Модельний закон проти торгівлі людьми](#), с. 60.

Період реабілітації та обмірковування необхідно передбачати для всіх молодих осіб, які можуть бути дітьми, включно з тими, чий неповнолітній вік є спірним або іншим чином невизначеним. Необхідно застосовувати принцип трактування сумнівів на їхню користь та ставитися до них як до дітей, крім випадків, коли — і доки — буде проведено належний аналіз оцінки віку, результати якого встановлять, що вони не є дітьми, та всі можливості для оскарження такого рішення будуть вичерпані. У такому випадку вони повинні отримати всі засоби захисту та підтримку, які надають суб'єкти НМВ для дорослих жертв торгівлі людьми, включно з періодом реабілітації та обмірковування (див. [рекомендації з оцінки найкращих інтересів дитини](#); [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 1](#); [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 2](#)). Це починається із налагодженої передачі справи з усіма деталями від поточного [опікуна-законного представника](#) до новопризначеного [незалежного законного представника](#) (див. [налагодження взаємодії](#)).

Діти-жертви повинні проживати в безпечному та належному місці, незалежно від того, це сімейне середовище, яке отримало належну оцінку, чи безпечний притулок для дітей³²¹. Вони повинні мати доступ до освіти та низки послуг, орієнтованих на дитину. У випадках, коли дітям потрібен доступ до безпечного та належного житла, період реабілітації та обмірковування часто співпадає з *процедурою за принципом «золотої години»*, покликаної допомогти дітям почуватися в безпеці та акліматизуватися у новому [місці проживання](#).

Ранній доступ дітей-мігрантів і дітей-біженців до безкоштовної, фахової юридичної консультації та представництва (включно з представництвом в оспорюванні віку або аналізі оцінки віку, якщо такі виникають) необхідно надавати у тих випадках, коли можуть бути подані клопотання про надання притулку та інших форм міжнародного захисту³²² (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [міжнародний захист мігрантів](#); [права дітей-мігрантів](#); [дозволи на проживання для дітей](#)). Будь-які рекомендації стосовно клопотань про надання притулку/міжнародного захисту повинні підлягати консультації з правовими експертами, які спеціалізуються на дитячому праві. **Необхідно приділяти основну увагу тому, щоби повністю вирішити питання притулку для дитини якомога раніше для уникнення майбутніх ризиків повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми чи продовження існування проблеми незащищеності після досягнення нею повноліття** (див. [тривалість підтримки з боку опікуна-законного представника](#)).

Дітям потрібно буде облаштуватися й пристосуватися до іншого розпорядку та способу життя, який у багатьох випадках буде складним. Діти-жертви часто є травмованими та страждають від порушеної здатності контролювати поведінку та емоції. Тому період реабілітації та обмірковування потребує спокійного, послідовного та орієнтованого на дитину підходу з боку дитячих спеціалістів, які можуть проявити розуміння та надати індивідуальну підтримку, даючи дітям час поступового адаптуватися. Корисно встановити межі та очікування, які відповідають віку, забезпечивши, що діти завжди отримують розуміння та пояснення того, що відбувається, та відчувають достатньо впевнено, щоб ставити запитання та приймати інформовані рішення.

Закінчення періоду реабілітації та обмірковування не повинно бути підґрунтям для припинення захисту, підтримки та доступу дітей-жертв торгівлі людьми до послуг, а мусить розглядатися як відправна точка для продовження проживання, індивідуальної підтримки, освіти та піклування (див. [соціальна інклюзія](#); [перехід для дітей](#); [житло для дітей](#)).

³²¹ Дітей, які перебувають без супроводу, розлучені із сім'єю або яким іншим чином потребують безпечного та належного житла, необхідно забезпечити спеціалізованим житлом для дітей від національних систем і служб захисту дітей або яке безпосередньо пов'язане із ними.

³²² Всі юридичні дії стосовно дитини, зокрема клопотання про надання притулку, потребуватимуть інформованої згоди законного опікуна (природного або за відсутності такого призначеного за законом на певний тимчасовий або довгостроковий період), яка спиратиметься на визначені найкращі інтереси дитини, та за інформованої участі дитини. Ларсон А. (2016 р.). [Що таке опіка](#).

13.11 Етап 2: Рішення за результатами остаточної ідентифікації

Статус «жертви торгівлі людьми» надають на підставі позитивного висновку за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2). Відповідне рішення ухвалюють або делегують компетентні органи НМВ (див. [первинна ідентифікація](#); [первинна ідентифікація дітей](#)).

Рішення за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2) ухвалюють упродовж 90 днів з моменту винесення позитивного рішення за результатами первинної ідентифікації (Етап 1), що повинно відповідати завершенню періоду реабілітації та обмірковування³²³.

У багатьох випадках ухвалення рішення за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2) триває значно довше, ніж період реабілітації та обмірковування, а в деяких випадках затримується на місяці і навіть роки, чого завжди слід уникати³²⁴. У таких випадках вкрай важливо, щоб жертви торгівлі людьми, які не мають захищеного імміграційного статусу, не підлягали покаранню чи примусовому видворенню з країни після закінчення періоду реабілітації та обмірковування (див. [міжнародний захист мігрантів](#); [права дітей-мігрантів](#)). У випадках, коли винесення рішення за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2) затримується, необхідно призупинити дію будь-якого рішення про примусове видворення з країни та подовжити період реабілітації та обмірковування або дію іншої форми тимчасового дозволу на перебування до завершення процесу остаточної ідентифікації, за результатами якого буде встановлено, чи є вони жертвами торгівлі людьми, та до вичерпання будь-яких прав на повторний розгляд або оскарження³²⁵. Надання дозволу на роботу є рекомендованою практикою, якщо це можливо в рамках національного законодавства³²⁶.

Підставою для винесення рішення за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2) слугує баланс ймовірностей того, що особа є жертвою торгівлі людьми. Компетентні органи зобов'язані зібрати додаткову інформацію щодо будь-якої ймовірної жертви торгівлі людьми, використовуючи проактивний слідчий підхід, та винести рішення за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2)³²⁷. Ухвалення рішення за результатами остаточної ідентифікації потребує, щоб «органи влади співпрацювали один з одним та з організаціями, функції яких передбачають надання підтримки. Організаціями з підтримки можуть бути неурядові організації (НУО), яким доручено надавати допомогу та підтримку жертвам»³²⁸. Рішення за результатами остаточної ідентифікації повинно ґрунтуватися на доказах, зібраних компетентними органами, не покладаючи на ймовірну жертву торгівлі людьми невинуватого тягара доказування.

³²³ Спеціальний доповідач ООН з питань торгівлі людьми виклав Проект основних принципів щодо права на ефективний засіб правового захисту для жертв торгівлі людьми. У п. 8 зазначено, що «8. Держави: (а) забезпечують безумовний період реабілітації та обмірковування, протягом якого жертвам торгівлі людьми надають заходи, необхідні для фізичної, психологічної та соціальної реабілітації, включно з (але не обмежуючись) належним житлом, консультуванням та інформацією про їхню ситуацію та законні права; медичну, психологічну та матеріальну допомогу; та можливостями працевлаштування, здобуття освіти та підготовки;» УВКПЛ (2011 р.), [Проект основних принципів щодо права на ефективний засіб правового захисту для жертв торгівлі людьми](#), п. 8.

³²⁴ Процедура винесення рішень за результатами остаточної ідентифікації жертв торгівлі людьми різна у різних державах. І хоча рішення за результатами остаточної ідентифікації в деяких державах можуть ухвалити на первинному етапі ідентифікації, в інших державах рішення щодо остаточної статусу жертви торгівлі людьми можуть ухвалити лише після успішного винесення вироку у справі. Рекомендується, щоби рішення за результатами остаточної ідентифікації ухвалювали незалежно від процедур кримінального судочинства.

³²⁵ «Розділ III Конвенції гарантує різноманіття прав особам, які стали жертвами торгівлі людьми. Ці права були б чисто теоретичними та ілюзорними, якби таких людей видворили з країни до того, як можна було ідентифікувати їх як жертв. 132. Конвенція не вимагає абсолютної впевненості — за визначенням неможливої до завершення процесу ідентифікації — для того, щоб не висилати відповідну особу з території Сторони. Відповідно до Конвенції, якщо є «обґрунтовані» підстави вважати, що хтось є жертвою, то це є достатньою підставою для того, щоб не видворяти таку особу, доки завершення процесу ідентифікації не встановить остаточно, чи є вони жертвами торгівлі людьми. 33. Слова «видворити зі своєї території» стосуються як видворення до країни походження, так і видворення до третьої країни». Див. Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), с. 23.

³²⁶ МОП (2020 р.), [Захист та допомога потерпілим від трудової експлуатації: порівняльний аналіз](#), с. 16. УНЗ ООН (2008 р.), [Набір інструментів для боротьби з торгівлею людьми: інструмент 7.2 \(дозвіл на тимчасове або постійне проживання\)](#), сс. 340, 342.

³²⁷ У Принципі 4 Рекомендованих принципів і рекомендацій УВКПЛ зазначено, що Держави повинні розглянути можливість «забезпечення законодавчого захисту жертвам торгівлі людьми, які добровільно погоджуються співпрацювати з правоохоронними органами, зокрема захисту їхнього права залишатися на законних підставах у країні призначення протягом будь-якого судового розгляду». УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#), с. 7. Крім того, у Принципі 9 зазначено, що «правова та інша допомога повинна надаватися особам, які постраждали від торгівлі людьми, під час будь-яких кримінальних, цивільних чи інших дій проти підозрюваних у торгівлі людьми. Держави забезпечують захист та дозволи на тимчасове проживання жертвам та свідкам під час судового розгляду». УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#), с. 2. Див. також Протокол Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., п. 2 ст. 8. Протокол Генеральної Асамблеї ООН (2001 р.), [Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю](#), 8 січня 2001 р., A/RES/55/25, п. 3 ст. 25, ст. 26.

³²⁸ Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), с. 22.

У деяких юрисдикціях проводитимуть предметне інтерв'ю з компетентним органом НМВ. Кожній дорослій жертві повинні призначити [незалежного законного представника](#) та/або особу, уповноважену законом представляти її інтереси, які будуть присутні під час інтерв'ю та які повинні мати право на дослівний запис інтерв'ю (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)). Усі інтерв'ю з жертвами торгівлі людьми необхідно проводити відповідно до міжнародного права, а також [Підготовчого навчального посібника і протоколу НМВ](#), Принципів і Рекомендованих стандартів НМВ.

Первинної ідентифікації дітей може бути достатньо для остаточної ідентифікації (Етап 2) у деяких країнах.

Права та привілеї дорослих жертв торгівлі людьми, ідентифікованих як таких за результатами остаточної ідентифікації

Права та привілеї жертв торгівлі людьми, ідентифікованих як таких за результатами остаточної ідентифікації, відрізняються у різних юрисдикціях і залежать від індивідуального правового становища кожної особи.

Індивідуальні захист і підтримку необхідно продовжувати надавати відповідно до індивідуальних потреб і ризиків жертв транснаціональної та внутрішньої торгівлі людьми. У багатьох випадках після остаточної ідентифікації (Етап 2) служби НМВ можуть раптово припинити надання підтримки. Унаслідок цього жертви стають вразливими та опиняються у ситуаціях високого ризику бідності, злиднів, поганого стану здоров'я та повторного потрапляння у ситуацію торгівлі людьми. Тому важливо продовжувати доступ до наявних послуг, безпечного та належного житла та підтримки в тому, щоби скористатися законними правами та привілеями після винесення позитивного рішення за результатами остаточної ідентифікації. Це є запорукою збереження безпеки жертв та допомоги їм у роботі над підтримкою довгострокового результату реабілітації, поступової фінансової незалежності та соціальної інклюзії (див. [індивідуальна підтримка та доступ до служб і послуг](#); [соціальна інклюзія](#)).

Після винесення позитивного рішення за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2) дуже важливо забезпечити доступність безкоштовної, незалежної, фахової юридичні консультації щодо:

- ▶ клопотань стосовно легалізації імміграційного статусу (включно з дозволами на проживання), щодо надання притулку або інших форм міжнародного захисту (див. [міжнародний захист мігрантів](#); [права дітей-мігрантів](#); [дозволи на проживання 1](#); [дозволи на проживання 2](#); [дозволи на проживання для дітей](#))³²⁹;
- ▶ дотримання законодавства щодо дитини та возз'єднання сім'ї;
- ▶ житла, соціального забезпечення, працевлаштування (див. [житло для дорослих](#); [житло для дітей](#); [соціальна інклюзія](#));
- ▶ доступу до кримінального судочинства та правового захисту, зокрема компенсації (див. [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#)).

³²⁹ «Ураховуючи обов'язки сторін, згадані в статті 40 цієї Конвенції, кожна Сторона гарантує надання дозволу згідно із цим положенням без шкоди для права шукати й отримувати притулок». Див. Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, п. 5 ст. 14.

Права та привілеї дітей-жертв торгівлі людьми, ідентифікованих як таких за результатами остаточної ідентифікації

Найкращі інтереси кожної дитини в усіх випадках мають першочергове значення, незалежно від особистого походження дитини, а також від того, була вона ідентифікована як жертва торгівлі людьми за результатами остаточної ідентифікації чи ні³³⁰.

Остаточне рішення про надання дітям статусу жертв торгівлі людьми (Етап 2) необхідно увалити упродовж 90 днів з моменту винесення позитивного рішення за результатами первинної ідентифікації (Етап 1) — відповідно до тривалості періоду реабілітації та обмірковування.

- ▶ **Діти, щодо яких ухвалено позитивне рішення за результатами остаточної ідентифікації (Етап 2), повинні продовжувати отримувати постійну підтримку від призначеного їм опікуна-законного представника та будь-яку іншу відповідну підтримку із захисту, що надається НМВ та національною системою захисту дітей/державними службами у справах дітей, до досягнення ними щонайменше 18 років** (див. [права та привілеї: діти](#)). 18-річний вік не слід розглядати як самовільний момент припинення. Рекомендовано і далі робити доступною й надавати підтримку молодим дорослим (див. [тривалість підтримки з боку опікуна-законного представника](#); [житло для дітей](#); [тривалість надання житла дітям та молоді](#)).
- ▶ **Молоді особи, які очікують результатів аналізу оцінки віку, повинні продовжувати вважатися дітьми, доки буде повністю завершено аналіз оцінки віку**³³¹. Тим, хто домагається повторного розгляду чи оскарження в судовому порядку негативного рішення за результатами ідентифікації чи аналізу оцінки віку, слід і далі надавати підтримку до повного та остаточного завершення всіх проваджень (див. [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 1](#); [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 2](#); [рекомендації з оцінки найкращих інтересів дитини](#)).
- ▶ **Необхідно відзначити, що діти, які стали жертвами внутрішньої торгівлі людьми, піддаються серйозному ризику повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та зазнали значного травматичного досвіду.** Рівень внутрішньої торгівлі людьми — високий, сягаючи у деяких країнах найвищих показників виявлених випадків³³². Дуже важливо, щоб жертви внутрішньої торгівлі людьми мали постійний доступ до спеціалізованих служб і послуг НМВ та служб у справах дітей додатково до (або в координації з) доступу до основних державних служб і послуг. Торговці людьми часто перебувають у безпосередній близькості до жертв внутрішньої торгівлі людьми, і дуже важливо, щоби вразливість молодих осіб і ризику повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, які їм загрожують, не залишалися без уваги з будь-якої причини. Не потрібно нехтувати проактивним піклуванням і підтримкою для них, якщо вони вчинили кримінальні правопорушення, а також не слід вважати, що вони «гаразд і здатні впоратися» самостійно, якщо говорять рідною мовою та мають доступ до національних державних послуг.

³³⁰ Принцип першочерговості застосовується до Держав-учасниць Конвенції ООН про права дитини.

³³¹ Комітет ООН з прав дитини, Загальний коментар № 6, у п. 6 ст. 31 зазначено, що «у випадку збереження невизначеності сумнів необхідно трактувати на користь імовірності того, що особа є дитиною, і вона повинна вважатися такою». Комітет ООН з прав дитини (2005 р.), [Загальний коментар № 6: походження з несупроводжуваними дітьми, розлучених зі своїми сім'ями, за межами країни їхнього походження](#), 1 вересня 2005 р., CRC/GC/2005/6, п. 6 ст. 31.

³³² Безвісно зниклі діти Європи (2020 р.), [Показники і тенденції 2019 року: від гарячих ліній для безвісно зниклих дітей до трансграничних сімейних посередників](#). Захист кожної дитини від торгівлі людьми у Сполученому Королівстві та безвісно зниклі особи (2016 р.), [Повернення до небезпеки: дослідження щодо зникнення з-під опіки дітей, які стали об'єктами торгівлі людьми, та дітей без супроводу у Великій Британії](#). Європейський парламент (2017 р.), [Зникнення дітей-мігрантів у Європі](#), березень 2017 р. Годал К. і Келлі А. (2016 р.) «Тривожні» показники зникнення жертв торгівлі дітьми з-під опіки у Сполученому Королівстві, [The Guardian](#), 14 листопада 2016 р. Дольче М. (2018 р.), [Ми створили систему сексуальної торгівлі американськими дітьми](#), [Newsweek](#), 12 січня 2018 р.

13.12 Дозволи на проживання

Після ухвалення позитивного рішення про надання статусу жертви торгівлі людьми необхідно видати дозвіл на проживання (дію якого можна поновлювати) тим жертвам, які його потребують, в одній або в обох ситуаціях, наведених нижче (див. [дозволи на проживання для дітей](#)):

(а) компетентний орган НМВ вважає їхнє перебування необхідним з огляду на їхнє особисте становище³³³;

(б) компетентний орган НМВ вважає їхнє перебування необхідним для цілей співпраці з компетентними органами під час слідства або кримінального провадження³³⁴.

Більша частина виданих жертвам дозволів на проживання призначена тим, хто співпрацює зі слідством та кримінальними провадженнями. Часто буває так, що дозвіл на проживання у зв'язку з «особистим становищем» ігнорується компетентними органами НМВ, і відносно невелика кількість жертв торгівлі людьми одержують дозвіл на проживання на цій підставі. Однак для одержання дозволу на проживання норма *особистого становища* є важливим стандартом для забезпечення захисту й добробуту жертв торгівлі людьми³³⁵. Ця норма враховує низку значущих питань, пов'язаних із ситуацією кожної окремої людини (зокрема безпеку жертви, її стан здоров'я, сімейні обставини або певний інший фактор)³³⁶.

Важливою складовою прав жертв торгівлі людьми є чітка, безумовна процедура ідентифікації та надання дозволу на проживання, яка є повністю незалежною від слідства чи кримінального провадження (див. [безумовна ідентифікація](#)). Це необхідно впровадити в країнах усього регіону ОБСЄ, а не лише в окремих державах. Держави повинні визнати, що остаточний статус жертви торгівлі людьми зобов'язує компетентні

³³³ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, п. 1а ст. 14. Вимога щодо особистого становища передбачає низку ситуацій, залежно від безпеки жертви, стану її здоров'я, сімейних обставин чи певних інших факторів, які необхідно брати до уваги. «Існує додаткове орієнтоване на жертву міркування щодо того, чи буде жертва, яка опинилася в подібному становищі та яка не може або не погоджується співпрацювати чи давати свідчення з будь-якої причини (розмова відсталість, посттравматичний стрес, страх перед насильницькою помстою тощо), мати право на тимчасове або постійне перебування в країні, якщо це було необхідно для реабілітації або інших причин». Див. The Warnath Group (2020 р.), [Використання Палермського протоколу як основи для розробки та внесення орієнтованих на жертву змін до національних законів про протидію торгівлі людьми: практичний посібник](#), с. 15.

³³⁴ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, пп. b п. 1 ст. 14. «Негайне повернення жертв до їхніх країн є незадовільним як для самих жертв, так і для правоохоронних органів, які намагаються боротися з торгівлею людьми. Для жертв це означає, що доведеться починати все з нуля (невдача, яку в більшості випадків вони замовчують), і як наслідок, нічого не буде зроблено, щоб запобігти потраплянню інших жертв в таку ж пастку. Ще одним фактором є страх помсти з боку торговців людьми, як проти самих жертв, так і проти родини чи друзів у країні походження. Стосовно правоохоронних органів, якщо жертви продовжують таємно жити в країні або їх негайно висилають, вони не можуть надати інформацію для ефективної боротьби із торгівлею людьми. Чим більше жертви впевнені, що їх права та інтереси захищені, тим кращу інформацію вони нададуть. Наявність дозволів на проживання — захід, розрахований на те, щоб спонукати їх до співпраці». Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), п. 181.

³³⁵ Протокол Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 7. УНЗ ООН (2008 р.), [Набір інструментів для боротьби із торгівлею людьми](#), сс. 335–342.

³³⁶ У ст. 7 Палермського протоколу зазначено, що «кожна держава-учасниця розглядає можливість життя законодавчих або інших відповідних заходів, що дозволяють жертвам торгівлі людьми залишатися, у відповідних випадках, на її території на тимчасовій або постійній основі, [та] відповідним чином враховує гуманітарні міркування і проявляє співчуття». Протокол Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 7. У п. 1 ст. 10 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі зазначено, що «Кожна Сторона забезпечує свої компетентні органи особами, які мають відповідну освіту й кваліфікацію для попередження й боротьби з торгівлею людьми, виявлення жертв цієї торгівлі і допомоги їм, зокрема дітям, і забезпечує співробітництво різних органів між собою, а також з відповідними організаціями підтримки, щоб жертви могли бути встановлені в порядку, який ураховує особливе становище жертв-жінок і дітей, і, у відповідних випадках, могли отримати дозвіл на проживання на умовах, передбачених у ст. 14 цієї Конвенції». Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 10. У ст. 14 Конвенції викладено положення щодо дозволу на проживання для жертв торгівлі людьми. Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 14. Щодо ЄС Директива Ради 2004/81/ЄС передбачає видачу дозволу на проживання жертвам торгівлі людьми, які є громадянами третіх країн, а [Директива 2004/38/ЄС](#) Європейського Парламенту і Ради від 29 квітня 2004 року регулює реалізацію права на вільне пересування та проживання на території Держав-членів громадянами Союзу та їхніми сім'ями, а також захист від видворення. Директива Ради 2004/81/ЄС від 29 квітня 2004 року про дозвіл на проживання, виданий громадянам третіх країн, які стали жертвами торгівлі людьми або були суб'єктами дії, що сприяла нелегальній імміграції, та які співпрацюють з компетентними органами, 6 серпня 2004 р., OJ L 261. Директива 2004/38/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 29 квітня 2004 року про право громадян Союзу та членів їхніх сімей вільно пересуватися та проживати на території Держав-членів, що вносить зміни до Регламенту (ЄЕС) № 1612/68 та скасовує Директиви 64/221/ЄЕС, 68/360/ЄЕС, 72/194/ЄЕС, 73/148/ЄЕС, 75/34/ЄЕС, 75/35/ЄЕС, 90/364/ЄЕС, 90/365/ЄЕС та 93/96/ЄЕС (текст, що стосується ЄЕЗ), 30 квітня 2004 р., OJ L 158. Див. [ПК \(Гана\) проти Міністра внутрішніх справ \[2018\] EWCA Civ 98](#), п. 15 щодо політики виконавчої влади, Національний механізм перенаправлення, який вводить в дію Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. У [справі ПК \(Гана\) проти Міністра внутрішніх справ \[2018\] EWCA Civ 98](#) рішення стосувалося зобов'язань Сполученого Королівства перед жертвами торгівлі людьми, які потребують дозволу на проживання, щоб залишатися в Сполученому Королівстві через їхнє особисте становище. Підсумовуючи, що стосується зобов'язань відповідно до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, поновлений дозвіл на проживання повинен видаватися жертвам торгівлі людьми, якщо їхнє перебування є необхідним для того, щоб Сполучене Королівство виконало свої зобов'язання згідно з Конвенцією про заходи щодо протидії торгівлі людьми з метою забезпечення захисту та допомоги цій жертві. Див. Бредлі С. А. (ред.) (2019 р.) [Оксфордський посібник із порівняльного права міжнародних відносин](#), Oxford University Press: Нью-Йорк.

органи НМВ розглядати їхню вимогу надати дозвіл на проживання окремо від усіх інших правових питань³³⁷. З метою гарантування безпеки жертв торгівлі людьми будь-яке право на отримання дозволу на проживання необхідно забезпечити якомога швидше, одночасно з винесенням рішення за результатами [остаточної ідентифікації](#) (Етап 2), незалежно від інших рішень стосовно імміграції/притулку/міжнародного захисту, які ще перебувають на розгляді. Крім того, слід серйозно розглянути можливість надання дозволу на роботу відповідно до національного законодавства та політики.

Дозволи на проживання необхідно надавати, (а) ґрунтуючись на належному врахуванні гуманітарних і милосердних факторів, зокрема необхідності перебувати у межах національної території через особисте становище жертви, або (б) якщо перебування жертви є необхідним для цілей її співпраці з компетентними органами під час проведення розслідування чи кримінального провадження.

Дозволи на проживання для дітей

«Дозвіл на проживання для жертв-дітей, коли він є юридично необхідним, надається відповідно до найліпших інтересів дитини і, у випадку потреби, поновлюється на таких самих умовах»³³⁸.

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми

Дозвіл на проживання для дітей необхідно видавати одночасно з винесенням остаточного рішення, не залишаючи «ризикованої прогалини», упродовж якої розглядаються інші клопотання на отримання дозволу лишитися (див. [дозволи на проживання 1](#)). Будь-які невирішені питання про надання притулку чи інших форм міжнародного захисту та/або возз'єднання сім'ї необхідно вирішувати якомога швидше, надаючи дітям також доступ до фахової юридичної консультації та представництва (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)). Надання дозволу на проживання чи іншого типу дозволу, щоб залишитися, лише до досягнення віку 17,5 або 18 років зашкодить дітям-жертвами торгівлі людьми, які є вихідцями з інших країн, адже з того моменту їм загрожуватиме примусове видворення з країни. У таких випадках припиниться також і підтримка для них, а пошук і забезпечення доступу до безкоштовної, незалежної юридичної консультації, яка їм потрібна, можуть ускладнитися. Такий підхід посилює вразливість молодих осіб до експлуатації чи повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, а також значно перешкоджає процесу соціальної інклюзії, який є вирішальним для їхньої безпеки (див. [уразливості](#); [уразливість: мігранти та біженці](#); [уразливість дітей](#); [соціальна інклюзія](#); [перехід дітей](#); [тривалість підтримки з боку опікуна-законного представника](#); [житло для дітей](#))..

³³⁷ У ст. 7 Палермського протоколу зазначено, що «кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття законодавчих або інших відповідних заходів, що дозволяють жертвам торгівлі людьми залишатися, у відповідних випадках, на її території на тимчасовій або постійній основі, [та] відповідним чином враховує гуманітарні міркування і проявляє співчуття». Протокол Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 7. У п. 1 ст. 10 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі зазначено, що «Кожна Сторона забезпечує свої компетентні органи особами, які мають відповідну освіту й кваліфікацію для попередження й боротьби з торгівлею людьми, виявлення жертв цієї торгівлі і допомоги їм, зокрема дітям, і забезпечує співробітництво різних органів між собою, а також з відповідними організаціями підтримки, щоб жертви могли бути встановлені в порядку, який урахує особливе становище жертв-жінок і дітей, і, у відповідних випадках, могли отримати дозвіл на проживання на умовах, передбачених у ст. 14 цієї Конвенції». Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 10. У ст. 14 Конвенції викладено положення щодо дозволу на проживання для жертв торгівлі людьми. Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 14. Щодо ЄС Директива Ради 2004/81/ЄС передбачає видачу дозволу на проживання жертвам торгівлі людьми, які є громадянами третіх країн, а Директива 2004/38/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 29 квітня 2004 року регулює реалізацію права на вільне пересування та проживання на території Держав-членів громадянами Союзу та їхніми сім'ями, а також захист від видворення. [Директива Ради 2004/81/ЄС](#) від 29 квітня 2004 року про дозвіл на проживання, виданий громадянам третіх країн, які стали жертвами торгівлі людьми або були суб'єктами дії, що сприяла нелегальній імміграції, та які співпрацюють з компетентними органами, 6 серпня 2004 р., OJ L 261. [Директива 2004/38/ЄС](#) Європейського Парламенту і Ради від 29 квітня 2004 року про право громадян Союзу та членів їхніх сімей вільно пересуватися та проживати на території Держав-членів, що вносить зміни до Регламенту (ЄЕС) № 1612/68 та скасовує Директиви 64/221/ЄЕС, 68/360/ЄЕС, 72/194/ЄЕС, 73/148/ЄЕС, 75/34/ЄЕС, 75/35/ЄЕС, 90/364/ЄЕС, 90/365/ЄЕС та 93/96/ЄЕС (текст, що стосується ЄЕЗ), 30 квітня 2004 р., OJ L 158.

³³⁸ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, п. 2 ст. 14.

13.13 Перегляд і судове оскарження негативних рішень на обох етапах ідентифікації

Справи щодо торгівлі людьми за своєю суттю є складними, і процедури ідентифікації слід розуміти як процес, за допомогою якого з часом можна поступово отримати більше інформації. Це також процес, у якому можуть статися помилки. Важливо, щоб у Національного механізму взаємодії існували системи для повторного розгляду та судового оскарження негативних рішень за результатами [первинної](#) (Етап 1) та [остаточної](#) (Етап 2) ідентифікації. Жертви повинні мати доступ до безкоштовної, незалежної юридичної консультації та представництва для перегляду [компетентним органом](#) будь-якого рішення НМВ та для подальшого оскарження в судовому порядку (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

Перегляд повинна проводити міжгалузєва комісія, яка має повноваження ухвалювати рішення, передані від компетентного органу. Це є важливим кроком для вирішення питань у межах самого Національного механізму взаємодії. Жертви також повинні мати доступ до незалежного процесу оскарження в судовому порядку.

Необхідно і далі надавати всі форми захисту, індивідуальну підтримку та доступ до послуг упродовж будь-якого періоду, під час якого рішення за результатами перегляду або судового оскарження ще не ухвалено, щоб запобігти втраті контакту з жертвою та уникнути ризиків повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми й інших форм заподіяння шкоди. Крім того, наявність юридичної допомоги та підтримки має вирішальне значення на цьому етапі.

Усі НМВ повинні передбачати у своїй структурі права на доступ до ефективних, доступних засобів судового захисту для оскарження будь-яких негативних рішень по суті як на первинному, так і на остаточному етапах процесу ідентифікації.

Негативне рішення за результатами [первинної](#) (Етап 1) або [остаточної](#) (Етап 2) ідентифікації (навіть після перегляду чи судового оскарження) не означає, що особа не є вразливою до інших чинників або не потребує захисту, допомоги та підтримки. У всіх таких випадках слід проводити оцінку вразливості як для дорослих, так і для дітей, а також і далі забезпечувати взаємодію служб для надання послуг із підтримки та допомоги. Усіх дітей, які не отримують безпечно та належне сімейне піклування, слід вважати вразливими дітьми у групі ризику.

Гарантії захисту для всіх дітей

Уразливою є будь-яка дитина, яку оглядають, перевіряють, оцінюють або допитують у зв'язку з імовірним злочином торгівлі людьми. Здійснюючи комунікацію та дії щодо дітей, необхідно щоразу керуватися *найкращими інтересами* дітей. Незалежно від того, ідентифіковано дитину як жертву торгівлі людьми чи ні, це не зменшує рівень її вразливості як дитини, яка потребує захисту та індивідуальної підтримки.

В усіх випадках необхідно мати оцінку найкращих інтересів дитини та постійний план безпеки й піклування, у якому викладено всі заходи та послуги для гарантування захисту дитини (зокрема наявність батьківських опікунів і безпечного та належного житла, якщо такі потрібні), з метою захисту *найкращих інтересів* дитини, її повсякчасної охорони та безпеки, піклування та освіти (див. [оцінка найкращих інтересів дитини](#)). Національні системи захисту дітей та державні служби повинні мати відповідні повноваження відповідно до національного законодавства та [Конвенції ООН про права дитини](#) (для держав-учасниць).

13.14 Оспорювання віку та аналіз оцінки віку у зв'язку з ідентифікацією молодих осіб як жертв торгівлі людьми

З моменту, коли є підстави вважати, що вразлива особа може бути дитиною, слід застосовувати принцип **трактування сумніву на користь дитини** (див. [оспорювання віку та оцінка віку 1](#)). У будь-якому випадку до них слід ставитися передусім як до дітей. У випадках, коли дитина є можливою жертвою торгівлі людьми, процедури ідентифікації НМВ повинні негайно забезпечити її комплексний захист та індивідуальну підтримку, яку тільки можуть надавати національні системи захисту дітей та системи НМВ, зокрема призначивши [опікуна-законного представника](#). У всіх подальших процедурах, зокрема [оцінюванні найкращих інтересів дитини та плануванні постійної безпеки й піклування для дитини](#), аналізі оцінки віку, клопотаннях про надання притулку/ імміграційних заявках, будь-яких питаннях кримінального судочинства у ролі потерпілих, свідків або обвинувачених або добровільного повернення до країни походження (див. [добровільне повернення](#); [захист і підтримка протягом усього процесу кримінального судового провадження](#); [принцип звільнення дітей від покарання](#); [терапевтична допомога дітям](#); [слідчі інтерв'ю у дітей](#); [модель «Барнахус»](#); [спеціальні заходи захисту дітей](#)), до них слід ставитися як до дітей, а їхні найкращі інтереси повинні вважатися пріоритетними. Єдиний виняток із цього настає, якщо за результатами аналізу оцінки віку встановлено, що вони — дорослі особи (див. [аналіз оцінки віку](#)).

Труднощі оцінки віку

Аналіз оцінки віку — процес, за допомогою якого органи влади намагаються оцінити діапазон хронологічного віку особи, щоби встановити, дитина вона чи доросла особа³³⁹. Хронологічний вік вимірюється роками, місяцями та днями від моменту народження особи³⁴⁰. **Жоден спосіб оцінки віку не може чітко визначити точний вік молодої особи.** Щонайбільше він може надати широку оцінку віку в бік збільшення або зменшення максимально на 5 років. Тому в цьому Довіднику НМВ використовується термін «аналіз оцінки віку».

Фахівці, які контактують з молодими жертвами торгівлі людьми, можуть не знати про особливий характер і складність аналізу оцінки віку. Крім того, інструкції з ухвалення рішень щодо віку, а також наслідки, які можуть настати внаслідок цього, можуть відрізнятися в різних установах та органах влади³⁴¹. Аналіз оцінки віку — комплексне завдання, у якому не існує способу чітко визначити точний вік молодої особи. Часто з дітьми спірного віку вперше стикаються в контексті систем, пов'язаних із імміграцією/притулком та кримінальним судочинством, де їх можуть розглядати насамперед як імміграційних або кримінальних правопорушників. Це може викликати певні припущення щодо того, чи можна довіряти їм у цілому (зокрема щодо віку), що призводить до неможливості точно ідентифікувати їх як вразливих дітей та/або дітей-жертв торгівлі людьми.

³³⁹ Європейська Комісія (2021 р.), [Відповідь пана Йоханссона від імені Європейської Комісії](#), E005745/2020, 24 лютого 2021 р. УВКПЛ (2020 р.), [Комітет ООН з'ясував, що порядок оцінки віку в Іспанії порушує права дітей-мігрантів](#), 13 жовтня 2020 р.

³⁴⁰ Європейський офіс підтримки з питань притулку (2018 р.), [Практичний посібник Європейського офісу підтримки з питань притулку щодо оцінки віку: друге видання](#), Валлетта: Європейський офіс підтримки з питань притулку.

³⁴¹ Верховний комісар ООН у справах біженців, консорціум з питань дітей-біженців, дитячий юридичний центр «Корам» та Уповноважений у справах дітей в Об'єднаному комітеті Палати лордів та Палати громад з прав людини — права людини несупроводжуваних дітей-мігрантів та молодих осіб у Сполученому Королівстві у першому звіті сесії 2013–2014 рр. за результатами дослідження — були серед тих, хто вважав, що більшою чи меншою мірою найкращі інтереси дитини підпорядковувалися ширшому занепокоєнню щодо обмеження імміграції. Це було очевидним у різних сферах, зокрема в оцінці віку, де комітету доповіли про «культуру невіри». Палата Лордів, Палата громад, Об'єднаний комітет з прав людини (2013 р.), [Права людини несупроводжуваних дітей-мігрантів та молодих осіб у Сполученому Королівстві: перший звіт сесії 2013–2014 рр. за результатами дослідження](#).

Якщо дитина заявляє, ким вона є, а її заперечують, вона може сприйняти це як знехтування нею. Така ситуація може призвести до несприятливої втрати довіри з боку дітей, які відчуватимуть, що їм не довіряють та їх не підтримують у вирішальний момент, коли нагально потрібні допомога та захист. Недоречно припускати, що молода особа є дорослою, за її зовнішнім виглядом і поведінкою. Багато дітей-мігрантів (включно з тими, які стали жертвами торгівлі людьми) можуть виглядати та поводитися старшими або молодшими за свій вік із різних причин.

- в етнічних та національних групах існують широкі варіації росту, темпів розвитку та віку статевого дозрівання молодих осіб.
- у деяких культурах точний вік і дати народження можуть вважатися неважливими, і молоді особи можуть не знати своєї дати народження.
- у деяких культурах нечасто користуються календарями, та й календарі також відрізняються між країнами, тому конверсія дат може бути непростюю і можна допустити помилку³⁴².
- діти, які походять з певних культур, можуть вважати себе дорослими, оскільки вони несуть відповідальність за членів своєї сім'ї, або вони вважаються повнолітніми у країнах свого походження.
- набагато старший зовнішній вигляд у дітей може бути результатом важкого досвіду міграційного шляху, випадків насильства та скрути (часто до або внаслідок потрапляння в ситуацію торгівлі людьми), виснаження, голоду, зневоднення та проблем із психічним здоров'ям, зокрема пост-травматичного стресового розладу (ПТСР) (див. [проблеми зі здоров'ям](#); [проблеми з психічним здоров'ям](#); [ПТСР](#); [медичні потреби дітей](#))³⁴³.
- торговці людьми можуть одягати та робити зовнішність дітей-об'єктів торгівлі людьми такою, щоб вони виглядали старше та їх пропускали далі як дорослих, наприклад, для самостійного проходження митного контролю в аеропорту за підробленими документами, — щоб піддати їх торгівлі з метою укладення дитячого шлюбу або інших форм торгівлі дітьми, не викликаючи запитань щодо їхнього неповнолітнього віку. У таких випадках діти могли отримати від торговців людьми неправдиві легенди про своє життя, щоб відповідати хибному дорослому віку. Діти-жертви торгівлі людьми часто перебувають під психологічним контролем та маніпуляцією торговців людьми та можуть із наївністю та довірою ставитися до їхніх мотивів або жити в страху перед наслідками непокори їм (див. [уразливість дітей](#); [уразливість](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#)).

³⁴² «Низький рівень реєстрації фактів народження у деяких країнах призводить до того, що дітям важко документально підтвердити свою особу та вік. Як наслідок, вони можуть залишитися незахищеними та позбавленими прав, на які вони мають право. Крім відсутності реєстрації, видача свідоцтв про народження може бути неможливою в країнах під час війни чи збройних конфліктів або якщо органи влади не бажають їх надавати. Відсутність документів, що підтверджують досягнення дитиною віку 18 років, може безпосередньо впливати на визнання її особою, якій належать права дитини. Отже, дітей можуть розглядати як дорослих в таких питаннях, як, зокрема, служба в армії, шлюб та доступ до ринку праці й правосуддя. Оскільки хронологічний вік не відіграє важливу роль у набутті статусу дорослої особи в усіх культурах, важливо брати до уваги також і культурний фактор». Європейський офіс підтримки з питань притулку (2018 р.), [Практичний посібник Європейського офісу підтримки з питань притулку щодо оцінки віку: друге видання](#), Валлетта: EASO, с. 16. Як правило, через ці причини вони можуть не знати свого хронологічного віку, та їм може бути важко зрозуміти його важливість у західних культурах. Оскільки хронологічний вік не може бути ознакою, за допомогою якої можна встановити їхнє становище у громаді чи відносини з іншими (в деяких регіонах діти завжди реєструються як народжені першого січня року, в якому вони народилися, незалежно від того, чи вони були народжені в будь-якому іншому місяці), ця культурна відмінність може призвести до нечітких заяв щодо дат народження або віку. ЮНІСЕФ (2016 р.), [Глобальна база даних: реєстрація фактів народження](#).

³⁴³ Американська психологічна асоціація (2020 р.), «[Досвід дитячої травми прискорює старіння тіла і мозку](#)», Science Daily, 3 серпня 2020 р.

- торговці людьми можуть також давати накази молодим особам проникати в порти та просити притулку, використовуючи підроблені ідентифікаційні документи з датою народження дитини та/або легенди, які відповідають неповнолітньому віку. Так торговці людьми можуть експлуатувати своїх молодих жертв далі, дістаючи їх з екстреного місця розміщення дітей або притулку, які, як їм відомо, зазвичай використовують для прибулих дітей та мають певний рівень незахищеності (див. [житло для дітей](#); [уразливість дітей](#); [уразливість: мігранти та біженці](#); [права дітей-мігрантів](#)). Торговці людьми також можуть діставати молодих осіб з місць, де тих приймають та утримують.

Загальні інструкції щодо процесу офіційного аналізу оцінки віку

Керівні принципи вікової оцінки Європейського бюро підтримки притулку (EASO)³⁴⁴

Під час оцінювання потреби в дослідженні віку, а також під час планування та проведення оцінки віку з використанням цілісного та багатогалузевого підходу необхідно враховувати найкращі інтереси дитини, приділяючи увагу потребам та обставинам кожної окремої особи³⁴⁵.

Відповідно до УВКБ ООН, інших міжнародних експертів з прав людини та клінічних установ, під час проведення аналізу оцінки віку слід дотримуватися такого³⁴⁶.

- **Медичні огляди та процедури не слід використовувати з метою аналізу оцінки віку.** Їхній втручальний характер та потенційна психологічна шкода, яку вразливим молодим особам можуть завдати методи проходження, зумовлюють їхню непропорційність. Вони також мають високу межу похибки, що підриває користь від них³⁴⁷. Інші методи, які передбачають практичне спостереження за молододу особою в межах проведення оцінки найкращих інтересів дитини та розробки забезпечення плану постійної безпеки та догляду для дитини, є ефективнішим способом спостереження за молододу особою та збору інформації щодо її віку згодом (див. [оцінка найкращих інтересів дитини](#)).
- **Фахівці, які не пройшли підготовку та не мають кваліфікацій для проведення аналізу оцінки віку у вразливих дітей, не повинні ніколи заперечувати чи оспарювати вік молодої особи.** Аналіз оцінки віку можуть проводити лише відповідні дитячі спеціалісти, які пройшли підготовку та кваліфіковані у питаннях розвитку дитини та оцінки їхнього віку. Інституційні повноваження органів, які перенаправляють молододу особу на аналіз оцінки віку, повинні чітко регулюватися законом або політикою. Установа повинна бути неупередженою; тобто, вона керується найкращими інтересами дитини під час проведення оцінки потреби в оцінці віку та під час ухвалення рішення про те, чи давати перенаправлення на оцінку. До складу багатогалузевої експертної групи можуть входити соціальні працівники, судово-медичні експерти, спеціалісти із захисту дітей та соціальні робітники, які мають спеціальні експертні знання про дітей. У випадку неможливості або коли використовується лише один метод, оцінку повинні проводити щонайменше 2 дитячі експерти, які спеціалізуються у справах дітей³⁴⁸.

³⁴⁴ Європейський офіс підтримки з питань притулку (2018 р.), [Практичне керівництво Європейського офісу підтримки притулку з вікової оцінки, друге видання](#), Валлетта: EASO, с. 11.

³⁴⁵ Під час реалізації принципу найкращих інтересів дитини органи влади повинні брати до уваги такі аспекти: вплив оцінки віку на інші права заявника та чим умотивоване проведення оцінки; застосування необхідних принципів і гарантій у процесі оцінки; реалізація процесу оцінювання з використанням цілісного та багатогалузевого підходу; застосування візуальної моделі потенційного процесу Європейського офісу підтримки з питань притулку, підкреслюючи поступове використання методів для запобігання непотрібних обстежень; вивчення нових методів оцінки віку заявника, останні тенденції у методах, які вже використовуються, та вплив кожного методу на захист і права заявника; а також вирішення практичних проблем, які можуть виникнути до, після та під час різних етапів процесів відповідно до інструментів і довідкових документів Європейського офісу підтримки з питань притулку, що доповнюють інформацію, надану в цьому практичному довіднику.

³⁴⁶ УВКБ ООН, МОМ та ЮНІСЕФ (2019 р.), [«Біженець та після»: спільна оцінка прийому та ранньої інтеграції несупроводжуваних дітей-біженців у Сполученому Королівстві](#), с. 11.

³⁴⁷ Згадані тут медичні огляди та процедури включають стоматологічні спостереження, радіологічні дослідження, антропометричну оцінку та оцінку статевої зрілості. Європейський офіс підтримки з питань притулку (2018 р.), [Практичний посібник Європейського офісу підтримки з питань притулку щодо оцінки віку: друге видання](#), Валлетта: EASO, сс. 32, 34 і 40.

³⁴⁸ «Потрібно гарантувати, що обидва кваліфіковані експерти надали свої погляди та узгодили між собою рішення. Якщо експерти не можуть дійти згоди щодо остаточного рішення, можна рекомендувати передати справу далі та доручити прийняття рішення досвідченому та кваліфікованому керівнику». Європейський офіс підтримки з питань притулку (2018 р.), [Практичний посібник Європейського офісу підтримки з питань притулку щодо оцінки віку: друге видання](#), Валлетта: EASO, с. 43.

- **Єдиний ефективний процес аналізу оцінки віку проводиться із цілісним та багатогалузевим підходом, який забезпечує врахування та дотримання всіх необхідних гарантій та принципів, а також захист прав людини кожної молодої особи.** Усі аспекти оцінки повинні орієнтуватися на молоду особу та бути адаптовані до її конкретних потреб, включно з тими, що пов'язані зі статтю, діапазоном спірного віку та культурного походження³⁴⁹. Аналіз оцінки віку найкраще проводити під час різних сеансів із молодою особою, оскільки фахівці, які знайомляться з дитиною, згодом можуть дізнатися та помітити більше деталей.
- **Вік молодої особи, яка стала жертвою торгівлі людьми, імовірно, стане набагато зрозумілішим після того, як вона відпочине, отримає захист і підтримку від дитячих спеціалістів, які мають досвід та підготовку з розпізнавання потреб і ризиків вразливих дітей.** Навіть після завершення офіційного аналізу оцінки віку може з'явитися додаткова інформація, що підтверджує неповнолітній вік дитини, який вважався спірним. Оцінка віку — процес, який повинен бути гнучким та передбачати збір додаткових доказів або інформації, на яку можна спиратися та за якою можна відновити процес пізніше за необхідності.
- **У випадку необхідності провести офіційний аналіз оцінки віку необхідно зафіксувати причини, чітко дотримуючись принципів найкращих інтересів дитини та не виходячи за межі [оцінки найкращих інтересів дитини та плану забезпечення постійної безпеки та догляду для дитини](#).** Тобто, враховуючи складність і помилковість цього процесу, проведення офіційної оцінки хронологічного віку вважається необхідністю в найкращих інтересах конкретної молодої особи. Довідник НМВ рекомендує відповідно до міжнародних стандартів, щоб аналіз оцінки віку *використовувався як крайній захід* та обґрунтовувався причинами, які ретельно продумані та зафіксовані³⁵⁰.
- **До будь-якої молодої особи, якій може бути потрібно пройти аналіз оцінки віку, необхідно ставитися, як до вразливої особи, через її молодий вік і особливу ситуацію із сумнівами щодо її віку.** Оспорювання заявленого або документально підтвердженого віку дитини, а також проведення формальної оцінки віку можуть завдати глибокої психологічної шкоди дітям, які вже є суттєво вразливими (див. [уразливість дітей](#); [медичні потреби дітей](#); [уразливість: мігранти та біженці](#); [права дітей-мігрантів](#)).

³⁴⁹ Європейський офіс підтримки з питань притулку (2018 р.), [Практичний посібник Європейського офісу підтримки з питань притулку щодо оцінки віку: друге видання](#), Валлетта: EASO, с. 11.

³⁵⁰ ЮНІСЕФ (2013 р.), [Оцінка віку: технічна примітка](#), Нью-Йорк: ЮНІСЕФ. Див. також Рада Європи (2017 р.), [Оцінка віку: політика, процедури та практики держав-членів Ради Європи із дотриманням прав дітей у контексті міграції](#), вересень 2017 р.

- **Перекладачі та культурні посередники** повинні мати відповідні навички та кваліфікацію, щоб виконувати покладені на них функції, а також досвід роботи з дітьми та молодими особами, яким потрібні їхні послуги. Україй важливо, щоб дитина або молода особа, яка проходить оцінку, розуміла поставлені їй запитання, а її відповіді точно переклали, для забезпечення найефективнішої участі в оцінних інтерв'ю (співбесідах) (див. [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#) ; [модель «Барнахус»](#)). Слід враховувати побажання молодої особи щодо статі фахівців (зокрема перекладачів і культурних посередників), які працюють з ними, особливо з тих міркувань, що аналіз оцінки віку може передбачати дослідження віку статевого дозрівання та розвитку і обговорення стосунків, під час яких можуть з'явитися відомості про травматичні історії, згвалтування чи інші види сексуального насильства (див. [особливі потреби постраждалих осіб](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#)).
- **Опікун-законний представник** повинен бути присутнім упродовж будь-якого процесу аналізу оцінки віку, щоб надавати підтримку молодій особі, діяти в її найкращих інтересах, забезпечити задовільний рівень її загального стану та належний процес оцінки. [Законні опікуни/піклувальники](#) набувають дієздатності від імені дитини в юрисдикціях, де це необхідно. Опікуни-законні представники матимуть поінформоване розуміння процесу аналізу оцінки віку та зможуть ставити запитання. Вони повинні забезпечити прозорість процесу та його відповідність національним стандартам, а також вести незалежні записи під час спостереження за проведенням оцінки. Вони повинні забезпечити, що дитині ретельно роз'яснили всю інформацію відповідно до віку та з урахуванням перенесеної травми, а також що вони розуміють роль усіх присутніх фахівців, здатні ставити запитання, брати участь у процесі та надавати свою [інформовану згоду](#). Вони також можуть забезпечити, що оцінні інтерв'ю проводяться з дитиною чи молодою особою у делікатний спосіб, відповідно до її особливих потреб, приділяючи увагу як вербальному, так і невербальному способу спілкування. Опікуни-законні представники можуть попросити перерву, коли дитина або молода особа виглядає напруженою або засмученою, та забезпечити, наприклад, що вона не відчуває спраги, голоду чи втоми під час інтерв'ю (співбесід). Їм може бути потрібно перервати перебіг опитування, якщо воно не стосується оцінки віку, або зупинити проведення оцінки, якщо вважають її його неналежним або таким, що не відповідає найкращим інтересам молодої особи.
- Після інтерв'ю необхідно повідомити [опікуна-законного представника](#), [батьківського опікуна](#), юриста та інших залучених дитячих спеціалістів про результати та тримати їх поінформованими для розуміння того, як можна оспорити результати (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

Результати аналізу оцінки віку

Будь-яке рішення за результатами оцінки віку необхідно видавати у письмовій формі та роз'яснювати в усній формі особисто під час зустрічі з молодою особою та її [опікуном-законним представником](#) та/або батьківським опікуном разом із особою, уповноваженою законом представляти її інтереси. У записах необхідно зафіксувати професійну кваліфікацію, досвід та відповідну підготовку експертів, а також межу похибки від використаних методів.

Якщо за результатами оцінки робиться висновок, що особа є дитиною, або результати є **неостаточними, захист, підтримку, права та привілеї такої особи як дитини необхідно продовжувати за [принципами оцінки найкращих інтересів дитини](#).**

Якщо за результатами оцінки робиться висновок, що ймовірна жертва торгівлі людьми **не є дитиною, її слід проінформувати (разом із її [опікуном-законним представником](#) та/або особою, уповноваженою законом представляти її інтереси) про право оскаржити таке рішення.** Для цього дітям необхідно надати доступ до безкоштовної юридичної консультації, яка спеціалізується на дитячих справах, та представництва (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)). Оскільки ідентифікація як дорослого або дитини має далекосяжні наслідки, слід надати скаржнику можливість швидко та у доступний спосіб оскаржити результати. Тим часом необхідно продовжувати ідентифікацію, захист та індивідуальну підтримку як імовірній дитині-жертві торгівлі людьми до повного вирішення питання щодо аналізу оцінки віку³⁵¹.

Якщо після вирішення питання буде виявлено, що молода особа не є дитиною, їй необхідно **забезпечити [налагоджене перенаправлення](#) під піклування з боку [незалежного законного представника](#) для отримання захисту й індивідуальної підтримки для дорослих.** Їм потрібен буде доступ до всіх передбачених для дорослих послуг НМВ, державних та медичних служб, а також, де це можливо, підтримки від спеціалістів/неурядових організацій для дорослої молоді, яка стала жертвою торгівлі людьми.

Відповідні інструкції та ресурси

- Практичний посібник із оцінки віку від Європейського офісу підтримки з питань притулку (EASO)³⁵²
- Оцінка віку дітей-мігрантів: підхід, заснований на правах людини³⁵³ від Ради Європи

³⁵¹ Заявник не несе фінансові витрати за оскарження рішення за результатами оцінки віку, інакше право на ефективний засіб правового захисту не буде ефективно реалізовано. Оскільки обмеження існуючих методів можуть призвести до неправильних результатів аналізу або оцінки віку, необхідно мати механізм перегляду, щоби виправити вік, який неправильно ввели в систему. Після встановлення того, що результат оцінки віку неправильний, слід негайно вжити відповідних заходів (зміна місця проживання, призначення опікуна, якщо було виявлено, що заявником є дитина тощо).

³⁵² Європейський офіс підтримки з питань притулку (EASO) (2018 р.), [Практичний посібник Європейського офісу підтримки з питань притулку щодо оцінки віку: друге видання](#).

³⁵³ Рада Європи (2019 р.), [Оцінка віку у дітей-мігрантів: підхід, заснований на правах людини](#).

ОПОРНИЙ КОМПОНЕНТ 2: Індивідуальна підтримка та доступ до послуг

«Після того, як я врятувалася від торгівлі людьми, одразу ж розпочали кримінальне провадження та імміграційні процеси. Однак, я досі була без житла, голодна. Я почувалася повністю самотньою. Я не була фізично чи морально готова спілкуватися про те, що зі мною сталося, ба навіть самій зрозуміти це. Мені конче потрібно було відпочити та відновити сили.

Пізніше неурядова організація призначила мені соціальну працівницю, яка все змінила. Деякий час вона вивчала мої особисте минуле, культуру та контекст ситуації торгівлі людьми, в яку я потрапила. Вона завжди виглядала радою мене бачити; навіть усмішка в той час була мені подарунком. Вона все ретельно пояснила мені та підготувала мене до подальшого. Ми зосереджувалися на тих речах, які мені були потрібні: їжа, одяг, транспорт, житло. Консультування, мовні уроки та інші заходи допомогли мені рухатися далі в житті. Постраждалі особи повинні отримувати таку підтримку від самого початку. Я знаю, що це краще підготувало би мене до судового переслідування осіб, які піддали мене торгівлі людьми».

- **Шандра Воворунту**, Голова ISTAC, засновниця та генеральна директорка Програми розширення прав постраждалих від торгівлі людьми «Mentari», активістка, колишня жертва торгівлі людьми

Індивідуальна підтримка та доступ до міжгалузевих послуг повинні впливати безпосередньо із опорного компонента 1 (процедури ідентифікації+) та тривати якомога довше для жертв торгівлі людьми. Сюди входять (але не обмежуються лише цим):

- забезпечення практичних, фінансових і матеріальних потреб (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#); [Маслоу](#));
- призначення фахівців з надання індивідуальної підтримки, зокрема [незалежних законних представників](#) для дорослих та [опікунів-законних представників](#) для дітей;
- проведення відповідних оцінок та постійне планування безпеки для дорослих і дітей (див. [рекомендації щодо проведення оцінки потреб і ризиків дорослих](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#));
- ранній та постійний доступ до медичних послуг (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [терапевтична допомога](#); [терапевтична допомога дорослим](#); [терапевтична допомога дітям](#); [медико-правова документація 1](#); [Стамбульський протокол](#));
- ранній та постійний доступ до безкоштовної юридичної консультації та представництва з усіх юридичних питань (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
- надання безпечного та належного помешкання (див. [житло для дорослих](#); [житло для дітей](#)).

Стаття 6 Палермського протоколу: допомога жертвам торгівлі людьми та їх захист

«Кожна держава-учасниця розглядає можливість реалізації заходів для забезпечення фізичної, психологічної і соціальної реабілітації жертв торгівлі людьми, у тому числі, у відповідних випадках, у співробітництві з неурядовими організаціями, іншими відповідними організаціями й іншими елементами громадянського суспільства, і, зокрема, заходів, що передбачають надання:

- a) належного даху;
- b) консультативної допомоги та інформації, особливо щодо їхніх юридичних прав, мовою, зрозумілою жертвам торгівлі людьми;
- c) медичної, психологічної і матеріальної допомоги.
- d) можливостей в галузі працевлаштування, освіти і професійної підготовки.

У пункті 5 статті зазначено:

«Кожна держава-учасниця прагне забезпечувати фізичну безпеку жертв торгівлі людьми в період перебування таких жертв на її території»³⁵⁴.

Європейський суд з прав людини підтвердив, що «якщо державним органам влади було або повинно було бути відомо про ризик торгівлі людьми, невжиття відповідних заходів у межах своїх повноважень для вилучення особи з такої ситуації або ризику становить порушення прав цієї особи»³⁵⁵.

14.1 Опорний компонент 2: Вступ

Існує ризик, що жертви торгівлі людьми можуть повторно потрапити в ситуацію торгівлі людьми та зазнати інших форм заподіяння шкоди, злочинності та експлуатації, якщо їх залишать без наданого захисту та індивідуальної підтримки. Багато жертв зникають або повторно потрапляють у ситуацію торгівлі людьми після того, як їх офіційно ідентифіковано (див. [уразливістьі; торгівлі людьми; методи торговців людьми](#)).

У деяких випадках правоохоронні органи можуть забезпечити невідкладні заходи захисту у вигляді захисту свідків, наприклад, прямою поліцейською охороною, переселенням жертви або обмежувальними заходами проти торговців людьми до початку судового провадження. У певних рідкісних випадках жертвам можуть присвоїти нову ідентичність³⁵⁶ (див. [захист і підтримка протягом всього процесу кримінального судового провадження](#)). Однак переважна більшість жертв не матиме поліцейської охорони, а відтак дуже важливо забезпечити безпеку всіх дорослих та дітей, надавши відповідну індивідуальну підтримку, належну оцінку та постійний план безпеки, а також постійний доступом до міжгалузевих послуг відповідно до їхніх індивідуальних потреб і ризиків (див. [рекомендації щодо проведення оцінки потреб і ризиків дорослих; оцінка найкращих інтересів дитини](#)).

³⁵⁴ Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., сс. 5,6. Див. також Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, сс. 12, 28.

³⁵⁵ [Ранцев проти Кіпру та Росії](#), заява № 25965/04, рішення від 7 січня 2010 року, п. 286.

³⁵⁶ УНЗ ООН (2009 р.), [Посібник із протидії торгівлі людьми для юристів кримінального права. Модуль 12: захист та допомога жертвам-свідкам у справах торгівлі людьми](#).

14.2 Суб'єкти надання індивідуальної підтримки

- ▶ [Незалежні законні представники](#) для дорослих (або особи еквівалентної ролі);
- ▶ [опікуни-законні представники](#) для дітей (або особи еквівалентної ролі);
- ▶ державні соціальні служби для дорослих;
- ▶ національні системи захисту дітей;
- ▶ національні координатори у справах дітей-жертв торгівлі людьми³⁵⁷.

Професійна підтримка та послуги:

- ▶ юридичні консультанти та уповноважені представники інтересів, які спеціалізуються у всіх відповідних галузях права (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
- ▶ медичні послуги (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#));
- ▶ послуги з розміщення (притулки, безпечні місця проживання, спеціалізоване та звичайне житло) (див. [житло для дорослих](#); [житло для дітей](#));
- ▶ соціальні послуги (фінансова допомога та матеріальне забезпечення) (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#); [Маслоу](#));
- ▶ визнані спеціалізовані неурядові організації (з протидії торгівлі людьми та інших суміжних сфер);
- ▶ визнані громадські та релігійні організації (див. [соціальна інклюзія](#)).

14.3 Ранній доступ до юридичної консультації та представництва

Міжнародні стандарти поширюються на всіх жертв торгівлі людьми. Момент часу, коли жертви торгівлі людьми вперше отримують інформацію та консультацію щодо їхніх прав, є вирішальним для їхнього раннього захисту та тривалої співпраці з іншими установами, зокрема правоохоронними органами. Юридична консультація повинна бути доступною під час всіх дотичних процесуальних дій і надаватися, як тільки з'являються ознаки торгівлі людьми»³⁵⁸.

³⁵⁷ ОБСЄ розробила посібник щодо ролі та обов'язків Національного координатора в одній державі під час взаємодії та координації з органами влади в іншій державі з питань імовірних або встановлених дітей-жертв торгівлі людьми, зокрема тих, що зникли безвісти та тих, кого органи влади планують повернути до їхньої відповідної країни походження. ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2020 р.), [Запровадження Національних координаторів із захисту дітей-жертв торгівлі людьми](#).

³⁵⁸ Див. Кірсті Томсон (2014 р.), [Дотримання прав! Раннє юридичне втручання \(ELI\) для жертв торгівлі людьми — принципи передової практики](#). «Цей документ встановлює такі принципи передової практики: раннє юридичне втручання має бути доступним для всіх відповідних процесуальних дій. Раннє юридичне втручання доступне, як тільки є ознаки торгівлі людьми. Необхідно визначити незадоволені юридичні потреби у сфері раннього юридичного втручання та належно спрямовувати такі послуги. Оптимальний момент для раннього юридичного втручання — як тільки є ознаки торгівлі людьми, незалежно від того, чи повідомляли про такі ознаки «компетентний орган» у визначенні Пояснювальної доповіді до Конвенції про протидію торгівлі людьми, а також раннє юридичне втручання не повинне залежати від звернення до «компетентного органу» із повідомленням про ознаки торгівлі людьми та будь-якого подальшого рішення такого органу влади. Тому важливо, щоб неурядові організації, які працюють із жертвами внутрішньої торгівлі людьми, мігрантами, дітьми або з питань насильства над жінками, могли звернутися до спеціалістів, як тільки виявлять у справі ознаки торгівлі людьми. Раннє юридичне втручання необхідно надавати до будь-якого офіційного залучення клієнта до правоохоронних або імміграційних процедур. Згідно з дослідженням, найкраща практика свідчить, що раннє юридичне втручання надається до будь-якої неформальної участі в таких провадженнях, коли перший контакт відбувається не з правоохоронними/прикордонними органами. Це пов'язано з тією можливістю, що таке залучення швидко стане офіційним залученням. Раннє юридичне втручання має відбутися щонайменше починаючи з першого контакту жертви з компетентними органами влади, як описано в Конвенції про протидію торгівлі людьми». Див. також: Kids in Need of Defense (KIND) (2021 р.), [Посилення захисту несупроводжуваних дітей у Європі шляхом посилення юридичної допомоги](#).

Жертви торгівлі людьми повинні мати можливість доступу до безкоштовної, незалежної, фахової юридичної консультації та представництва, починаючи з найбільш раннього етапу та протягом усього процесу в межах Національного механізму взаємодії, з усіх юридичних питань, пов'язаних з ідентифікацією, захистом, правами та привілеями жертв торгівлі людьми.

Доступ до безкоштовної незалежної юридичної консультації повинен надаватися у таких цілях:

- проходження інтерв'ю у ході первинної та/або остаточної ідентифікації/ перенаправлення до Національного механізму взаємодії;
- участь у процесуальних діях стосовно інформаторів, свідків та обвинувачених під час відправлення кримінального судочинства (див. [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#));
- проходження процедур, пов'язаних з імміграційним статусом особи, зокрема задля подання клопотання про притулок або інші форми міжнародного захисту (див. [права дітей-мігрантів](#); [міжнародний захист мігрантів](#));
- супровід у відновленні документів, зокрема ідентифікаційних документів;
- отримання допомоги з реабілітацією, зокрема із забезпеченням житла, соціального забезпечення, медичної допомоги, соціальної підтримки та фінансових виплат;
- підтримка в доступі до прав і пільг, не пов'язаних зі статусом жертви торгівлі людьми, як-от виплат у зв'язку із втратою працездатності (див. [постраждалі особи з інвалідністю](#));
- дотримання дитячого та сімейного права, зокрема возз'єднання сім'ї³⁵⁹;
- процедури оцінки та аналізу віку (див. [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 1](#); [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 2](#));
- компенсація та реституція, а також процедури трудового законодавства.

³⁵⁹ Kids in Need of Defense (KIND) (2021 р.), [Посилення захисту несупроводжуваних дітей у Європі шляхом посилення юридичної допомоги](#).

Системи правової допомоги

Найефективнішими у наданні послуг із юридичної консультації та представництва є ті держави, які забезпечують надання правової допомоги. Жертви торгівлі людьми мають право відповідно до міжнародного права на ефективні та належні засоби правового захисту. Засоби правового захисту можуть бути кримінальними, цивільними або адміністративними³⁶⁰. Міжнародне право містить вимогу, за якою держави повинні надавати жертвам злочинів безоплатне правове та інше забезпечення³⁶¹, особливо в правовій сфері, безплатно для жертв преступлений³⁶². Правову допомогу необхідно надавати «під час будь-яких кримінальних, цивільних чи інших дій проти підозрюваних у торгівлі людьми»³⁶³. Обвинуваченим слід надавати безкоштовну правову допомогу, якщо цього вимагають інтереси правосуддя³⁶⁴. Тим не менш, тоді як у більшості країн доступна правова допомога у кримінальних справах³⁶⁵, для цивільних процесів ситуація інакша³⁶⁶. Європейський суд з прав людини відповідно до Статті 6 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) підтримав принцип правової допомоги у кримінальних і цивільних справах в інтересах правосуддя³⁶⁷. Багато країн Східної Європи та Центральної Азії реформували закони про правову допомогу, змінивши, наприклад, норму про те, хто може надавати таку послугу³⁶⁸.

Правову допомогу можуть надавати неурядові організації або установи у сфері надання таких послуг; при цьому необхідно співпрацювати з відповідними системами перенаправлення³⁶⁹. Потерпілим повинні надати інформацію про відповідні судові провадження та адміністративні процедури³⁷⁰, а також про можливість отримати компенсацію. Поліція та інші також повинні повідомити їх про «їхнє право на інформацію та правову допомогу, сприяння та захист, а також про те, як отримати доступ до здійснення таких прав»³⁷¹.

³⁶⁰ УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#), Принцип 9.

³⁶¹ УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#), Принцип 9. Див. також Генеральна Асамблея ООН (2005 р.), [Основні принципи та керівні положення щодо права на правовий захист і відшкодування жертвам грубих порушень міжнародного права в сфері прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, прийняті і проголошені Резолюцією Генеральної Асамблеї 60/147](#), 16 грудня 2005 р., A/RES/60/147, п. 12(с). УВКПЛ (2011 р.), [Проект основних принципів щодо права на ефективний засіб правового захисту для осіб, які постраждали від торгівлі людьми](#), п. 7(е).

³⁶² УНЗ ООН (2013 р.), [Принципи та керівні настанови Організації Об'єднаних Націй щодо доступу до правової допомоги у системі кримінального правосуддя](#), Принцип 4.

³⁶³ УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#), п. 9.

³⁶⁴ Генеральна Асамблея ООН (1966 р.), [Міжнародний пакт про громадянські і політичні права](#), 16 грудня 1966 р., п. 3(d) ст. 14. Комітет ООН з прав людини (2007 р.), [Загальний коментар № 32, ст. 14. Права на рівність перед судами та трибуналами та на справедливий судовий розгляд](#), 23 серпня 2007 р., CCPR/C/GC/32.

³⁶⁵ МОМ (2018 р.), [Посібник МОМ із захисту та допомоги мігрантам, вразливим до насильства, експлуатації та наруги](#), с. 84. Генеральна Асамблея ООН (2011 р.), [Торгівля людьми, особливо жінками та дітьми, Повідомлення Генерального секретаря: Генеральний секретар має честь передати членам Генеральної Асамблеї доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 9 серпня 2011 р., A/66/283, п. 40.

³⁶⁶ УНЗ ООН (2016), [Глобальний звіт про глобальне дослідження правової допомоги](#).

³⁶⁷ [Сальдуз проти Туреччини](#), заява № 36391/02, рішення від 27 листопада 2008 року, ЄСПЛ 2008 р.; [Ейрі проти Ірландії](#), заява № 6289/73, рішення від 9 жовтня 1979 року, ЄКПЛ 3.

³⁶⁸ УНЗ ООН (2016), [Глобальний звіт з глобального дослідження щодо правової допомоги](#), с. 38.

³⁶⁹ УНЗ ООН (2013 р.), [Принципи та керівні настанови Організації Об'єднаних Націй щодо доступу до правової допомоги у системі кримінального правосуддя](#), Принцип 9.

³⁷⁰ Протокол Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.) [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 6. УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з прав людини та торгівлі людьми](#), Принцип 6. Генеральна Асамблея ООН (1985 р.), [Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, прийнята резолюцією 40/32 Генеральної Асамблеї](#), 29 листопада 1985 р., A/RES/40/34, п. 5.

³⁷¹ УНЗ ООН (2013 р.), [Принципи та керівні настанови Організації Об'єднаних Націй щодо доступу до правової допомоги у системі кримінального правосуддя](#), Принцип 9.

14.4 Міжнародний правовий захист жертв торгівлі людьми, які є мігрантами

Держави мають зобов'язання відповідно до міжнародного права перед усіма особами, які перебувають під їхньою юрисдикцією, зокрема щодо забезпечення захисту (Женевська конвенція про біженців і принцип неприпустимості примусового повернення).

Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол до неї 1967 року³⁷² закріплюють права біженців та зобов'язання 148 держав, які є сторонами одного або обох цих документів (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [права дітей-мігрантів](#)). Жертви торгівлі людьми, які перебувають за межами країни свого походження, повинні мати доступ до безкоштовної юридичної консультації та представництва для цілей клопотання про надання притулку.

Принцип неприпустимості примусового повернення «передбачає важливий захист відповідно до міжнародного права у сфері прав людини, біженців, гуманітарного та звичаєвого права. Він забороняє державам передавати або вилучати осіб зі своєї юрисдикції чи ефективного контролю, якщо є вагомі підстави вважати, що особі загрожує непоправна шкода після повернення, зокрема переслідування, катування, жорстоке поводження або інші серйозні порушення прав людини. Згідно з міжнародним правом у сфері прав людини, примусове повернення чітко заборонене Конвенцією проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження або покарання та Міжнародною конвенцією про захист усіх осіб від насильницьких зникнень»³⁷³.

Для запобігання торгівлі людьми особливо важливо, щоб держави визнавали та вирішували гостру вразливість до цього злочину серед мігрантів дорослого та дитячого віку (див. [уразливості](#); [уразливість: мігранти та біженці](#); [уразливість трудових мігрантів](#); [уразливість дітей](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#)). До таких належать особи, які перебувають за межами країн свого походження, проживають у країнах, де їхнє перебування незадокументоване або які мають незахищений імміграційний статус, а також які прямують через міжнародні кордони в небезпечних умовах.

Низький рівень захисту мігрантів, а також дискримінаційна реакція та ставлення до них призводять до того, що торговці людьми здатні мати доступ до постійного «джерела» вразливих дорослих і дітей, на яких вони можуть безкарно цілитися на транснаціональному та внутрішньому (у межах національних кордонів) рівнях. Тому важливо, щоб держави повністю розуміли та чітко передбачали такі обставини в законодавстві та політиці щодо протидії торгівлі людьми. Окрім зупинити попит на торгівлю людьми, вони також повинні намагатися подолати *пропозицію*, запобігаючи потраплянню мігрантів у ситуації, які підвищують їхню вразливість та полишають їх напризволяще в руки торговців людьми.

³⁷² Генеральна Асамблея ООН (1951 р.), [Конвенція про статус біженців](#), 28 липня 1951 р., Генеральна Асамблея ООН (1967 р.), [Протокол про статус біженців](#), 31 січня 1967 р. Такі держави-учасниці ОБСЄ підписали або ратифікували Конвенцію про статус біженців 1951 року та Протокол до неї 1967 року: Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Греція, Святий Престол, Італія, Ліхтенштейн, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Швеція, Швейцарія, Туреччина та Сполучене Королівство.

³⁷³ УВКПЛ (без дати), [Принцип неприпустимості примусового повернення за міжнародним правом у сфері прав людини](#).

Глобальний договір про безпечну, впорядковану та врегульовану міграцію

19 вересня 2016 року голови держав та урядів зібралися на Генеральній Асамблеї ООН, щоб обговорити питання, пов'язані з міграцією та біженцями. Одностайно прийнявши [Нью-Йоркську декларацію щодо біженців та мігрантів](#), 193 держави-члени ООН визнали необхідність комплексного підходу до людської мобільності та посилення співробітництва на глобальному рівні, зобов'язавшись «захищати безпеку, гідність і права людини та основні свободи всіх мігрантів, незалежно від їхнього міграційного статусу та в будь-який час; підтримувати країни, які рятують, приймають і розміщують велику кількість біженців та мігрантів; інтегрувати мігрантів — з урахуванням їхніх потреб та можливостей, а також потреб громад, які їх приймають, — в основу та плани надання гуманітарної допомоги та допомоги з розвитку; боротися з ксенофобією, расизмом і дискримінацією стосовно всіх мігрантів; розробити через керований державою процес не обов'язкові принципи та добровільні керівні положення щодо поводження з мігрантами, які перебувають у вразливих ситуаціях; та посилити глобальне управління міграцією»³⁷⁴.

Ця Декларація ООН проклала шлях для розробки та прийняття Глобального договору, покликано:

- ▶ підтримати міжнародне співробітництво з питань управління міжнародною міграцією;
- ▶ забезпечити держави всеосяжним переліком варіантів, з-поміж яких вони можуть вибрати варіанти політики для вирішення деяких із найгостріших проблем, пов'язаних із міжнародною міграцією;
- ▶ надати державам простір і гнучкість реалізації, виходячи з їхніх власних міграційних реалій і можливостей³⁷⁵.

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми містить положення, які конкретно стосуються становища мігрантів. Вона передбачає неможливість вислати ймовірну жертву до завершення процесу її ідентифікації як жертви. Вона також містить положення про надання дозволу на проживання жертвам для забезпечення того — серед багатьох інших особливо актуальних питань для мігрантів, які стають жертвами торгівлі людьми, — що консультація та інформація доступні мовою, яку ті розуміють³⁷⁶.

³⁷⁴ МОМ, [Глобальний договір про міграцію](#). Крім того, Ціль 7(b) закликає Держави «запровадити комплексну політику та розвивати партнерства, які забезпечують мігрантам у вразливому становищі, незалежно від їхнього міграційного статусу, необхідну підтримку на всіх етапах міграції шляхом ідентифікації та допомоги, а також захист їхніх прав людини, зокрема у випадках, що стосуються жінок із групи ризику, дітей, особливо без супроводу чи розлучених із їхніми сім'ями, представників етнічних та релігійних меншин, жертв насильства, в тому числі сексуального та гендерного насильства, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, осіб, які зазнають дискримінації за будь-якою ознакою, корінних народів, працівників, які зазнають експлуатації та наруги, хатніх працівників, жертв торгівлі людьми, а також мігрантів, які зазнають експлуатації та наруги в контексті незаконного ввезення мігрантів». Глобальний договір про міграцію (2018 р.), [Глобальний договір про безпечну, впорядковану та врегульовану міграцію](#), 13 липня 2018 р., п. 7(b).

³⁷⁵ Глобальний договір про безпечну, впорядковану та врегульовану міграцію визнає вразливість мігрантів, особливо жінок і дітей, до торгівлі людьми і закликає Держави «запровадити комплексну політику та розвивати партнерства, які забезпечують мігрантам у вразливому становищі, незалежно від їхнього міграційного статусу, необхідну підтримку на всіх етапах міграції шляхом ідентифікації та допомоги, а також захист їхніх прав людини, зокрема у випадках, що стосуються жінок із групи ризику, дітей, особливо без супроводу чи розлучених із їхніми сім'ями, представників етнічних та релігійних меншин, жертв насильства, в тому числі сексуального та гендерного насильства, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, осіб, які зазнають дискримінації за будь-якою ознакою, корінних народів, працівників, які зазнають експлуатації та наруги, хатніх працівників, жертв торгівлі людьми, а також мігрантів, які зазнають експлуатації та наруги в контексті незаконного ввезення мігрантів». Глобальний договір про міграцію (2018 р.), [Глобальний договір про безпечну, впорядковану та врегульовану міграцію](#), 13 липня 2018 р., п. 23(b)(c).

³⁷⁶ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 5.

Права дітей-мігрантів відповідно до міжнародного права

Діти розглядаються торговцями людьми як прибутковий товар: будь-яке нехтування безпекою, захистом, піклуванням, найкращими інтересами дітей³⁷⁷ та правами людини створює значний ризик потраплення у ситуацію торгівлі людьми (див. [міжнародний захист мігрантів](#)). Дітям потрібен доступ до належного захисту та піклування з боку дорослих у будь-який час, без будь-яких прогалин, внаслідок яких можуть виникнути ризики. Діти-мігранти, які перебувають за межами країни свого походження та залишилися без безпечного та належного сімейного піклування, мають безліч різних вразливостей. Діти можуть зазнати торгівлю людьми як у власній сім'ї, так і поза нею, з боку родичів і тих, хто не належать до членів сім'ї (див. [уразливість](#); [уразливість: мігранти та біженці](#); [уразливість трудових мігрантів](#); [уразливість дітей](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми: підлітки](#)).

Для ефективного запобігання торгівлі людьми необхідно без застережень, розрізнення чи переваг застосовувати до дітей, які є мігрантами або шукають притулку, усі норми міжнародного та національного права, стандарти та інструкції щодо захисту дітей та піклування про них³⁷⁸. Усі суб'єкти Національного механізму взаємодії та з протидії торгівлі людьми повинні дотримуватися передбачених для дітей законних прав і стандартів і звертатися до дитячих спеціалістів із національних систем захисту дітей у будь-яких випадках, де присутні жертви віком до 18 років. Це означає, що всі діти повинні отримати особливе визнання у сфері права та від національних систем захисту дітей (див. [рекомендації щодо оцінки найкращих інтересів дитини](#); [огляд НМВ](#); [зв'язки між НМВ, державними послугами та національними системами захисту дітей](#); [опіка над дітьми](#); [фахівці із питань індивідуальної підтримки](#); [опікуни-законні представники](#); [первинна ідентифікація дітей](#); [період реабілітації та обмірковування у дітей](#); [права та привілеї: діти](#); [житло для дітей](#); [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#); [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#); [принцип звільнення дітей від покарання](#); [терапевтична допомога дітям](#); [слідчі інтерв'ю з дітьми](#); [спеціальні заходи захисту дітей](#); [модель «Барнахус»](#); [медичні потреби дітей](#); [дозволи на проживання дітей](#); [соціальна інклюзія](#); [перехід дітей](#)).

У пункті с) статті 3 Регламенту ЄС № 604/2013 (також відомого як Регламент «Дублін III») для держав-членів ЄС передбачені спеціальне положення щодо оцінки найкращих інтересів дитини: «...з міркувань безпеки та охорони, зокрема, коли існує ризик того, що неповнолітня особа є жертвою торгівлі людьми»³⁷⁹.

14.5 Належна оцінка та планування безпеки

У цьому розділі наведено загальний огляд проведення оцінок у дорослих і дітей для забезпечення того, що фахівці обізнані з необхідною інформацією та володіють Інструкціями з оцінки та планування безпеки для дорослих і дітей.

Дорослим та дітям потрібна експертна оцінка їхніх потреб і ризиків, а також планування їхньої безпеки (див. [рекомендації щодо проведення оцінки потреб і ризиків дорослих](#); [рекомендації щодо оцінки найкращих інтересів дитини](#)). Найкраще, якщо оцінку та планування постійної безпеки проводитимуть фахівці, здатні сформувати відчуття довіри у постраждалих осіб та згодом встановити надійні методи роботи з ними. Вони повинні зосереджуватися на індивідуальних потребах і ризиках кожної особи, а отже, і всіх її вимогах щодо безпеки та підтримки. Оцінка — це процес, який потребує регулярного перегляду та оновлення.

³⁷⁷ Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#).

³⁷⁸ Згідно з міжнародними стандартами, це включає в себе осіб, які мають спірний вік. У випадках невизначеності сумніви необхідно трактувати на користь таких осіб, якщо існує ймовірність того, що така особа є дитиною, і він або вона повинні розглядатися як дитина, доки відповідна оцінка визначення віку на основі прав людини не доведе інше. Див. Комітет з прав дитини (2005 р.), [Загальний коментар № 6](#), п. 31(А). [Директива ЄС 2013 року про процедуру надання притулку 2013/32/ЄС](#) (переглянута), п. 5 ст. 25. [Директива ЄС 2011 року про протидію торгівлі людьми](#), ст. 13.2. [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#) ст. 10.3. [Керівні принципи УВКБ ООН щодо клопотань про надання притулку для дітей, 2009 р.](#), п. 75. [Офіс Верховного комісара ООН у справах біженців \(2007 р.\)](#), [Висновок щодо дітей у групі ризику, № 107 \(LVIII\)](#), 5 жовтня 2007 р., п. g(ix). УВКБ ООН, [Керівні принципи щодо несупроводжуваних дітей, які шукають притулку](#), 1997 р., п.п. 5.11 і 6. [Парламентська асамблея Ради Європи, Діти без супроводу дорослих в Європі: питання прибуття, перебування та повернення](#), Резолюція № 1810 (2011), 15 квітня 2011 р., п. 5.10.

³⁷⁹ [Регламент \(ЄС\) № 604/2013](#) Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про встановлення критеріїв та механізмів визначення держави-члена, що відповідає за розгляд прохання про міжнародний захист, поданого в одній із держав-членів громадянином третьої країни або особою без громадянства, 29 червня 2013 р., OJ L 180.

14.6 Оцінка потреб і ризиків дорослих та планування постійної безпеки й підтримки

Провести оцінку та надати допомогу постраждалим особам можна спершу шляхом обговорення, під час якого буде визначено особисті нагальні потреби та їх пріоритетність. Цей процес від самого початку сприяє самостійному ухваленню інформованих рішень, а також допомагає постраждалим особами відчути себе частиною «команди» зі взаємно узгодженими цілями та очікуваннями.

Оцінку потреб і ризиків дорослих в ідеалі повинен проводити призначений незалежний законний представник (або особа еквівалентної ролі), який здатний сформулювати довірчі відносини, а також надавати та координувати подальшу підтримку. Важливо, щоб у консультаціях та процесах ухвалення рішень у відповідь на індивідуальні потреби та ризики брали участь фахівці з різних галузей. У зв'язку з цим незалежний законний представник повинен відігравати визнану центральну роль і вміти підтримувати спілкування з усіма іншими фахівцями, залученими за інформованою згодою постраждалої особи (див. [міжгалузеві мобільні команди та робочі групи](#); [міжгалузевий підхід](#)). Оцінки необхідно проводити з урахуванням перенесеної травми та ґендерно чутливих методів роботи, щоб сприяти оголошенню персональних даних і чутливої інформації (див. [ефективна комунікація](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [ґендерна чутливість](#); [ґендерно чутлива комунікація](#); [постраждалі особи з інвалідністю](#); [рекомендації щодо проведення оцінки потреб і ризиків дорослих](#); [рекомендації щодо оцінки найкращих інтересів дитини](#)).

Усі законні представники, які здійснюють перенаправлення до послуг і налагоджують доступ жертв торгівлі людьми до них, повинні регулярно проводити відповідні оцінки у дорослих або дітей та планувати їхню безпеку, ведучи також записи контактних даних усіх служб і фахівців, які на той момент залучені до роботи з жертвою.

Оцінка ризиків повторного потрапляння постраждалих осіб у ситуацію торгівлі людьми та інших ризиків, зумовлених вразливістю

Для певних жертв запобігання ризикам повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми чітко співпадає із задоволенням їхніх конкретних потреб. Тому в будь-якому ефективному процесі оцінювання потреби та ризику співпадатимуть.

Необхідно чітко та ретельно розглядати кожний можливий ризик повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, експлуатації або подальшого заподіяння шкоди жертвам.

Однак важливо забезпечити, щоб постраждалі особи не відчують перенапруження від процесу оцінки та планування та не втрачають зв'язок зі службою через те, що не можуть продовжувати далі. Акцент завжди повинен робитися на забезпеченні того, щоб постраждала особа може підтримувати свій поточний рівень особистої безпеки, має запланований наступний візит або зустріч зі своїм законним представником та забезпечена необхідним рівнем індивідуальної підтримки, щоб залишатися в безпеці та підтримувати зв'язок зі службами. Україй важливо, щоби постраждалі особи сприймали оцінку як поступовий процес взаємодії, а не як надмірне нав'язування чи протистояння.

Вивчаючи ризики, не потрібно обмежуватися лише тими ризиками, які несуть первинні торговці постраждалою особою, — необхідно також враховувати можливість переслідування з боку поточних і майбутніх злочинців. Для цього необхідно запобігати, наприклад, потрапленням в ситуації безпритульності та бідності, а також брати до відома попередні та поточні аспекти вразливості.

Ризики повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, які слід враховувати:

- **Ризики, які несуть первинні торговці людьми.** Необхідно вивчати будь-які відомі ризики, які несуть первинні торговці людьми, що вчинили злочин торгівлі людьми, та всі їхні відомі пособники, а також інші жертви, які все ще можуть перебувати під їхнім контролем та можуть контактувати з постраждалою особою. Важливо забезпечити, щоб постраждала особа, має телефон і контактні дані, які не відомі та не доступні торговцям людьми. Слід делікатно запитати у постраждалих осіб про будь-яку їхню діяльність у соціальних мережах та про поточні стосунки для гарантування безпечного користування інтернетом та виявлення будь-яких ризиків в інтернеті (див. [уразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#)).
- **Співробітники, родичі, друзі, знайомі чи інші особи, які можуть бути причетні до первинної торгівлі постраждалими особами.** У деяких випадках постраждалим особам буде повністю відомо про причетність їхніх близьких, а в інших — можуть не здогадуватися, що близька або знайома їм особа може бути співучасником торгівлі ними. До такого слід підходити обачно та делікатно, без протистояння. Постражданим може знадобитися час, щоб усвідомити та повністю прийняти винятковий обман з боку їхніх партнерів, друзів або членів власних родин, які виявилися торговцями людьми, причетними до торгівлі ними. У таких випадках їм може знадобитися фахова [терапевтична допомога](#). Тому особи, які проводять оцінку, від самого початку повинні вести уважне спостереження та враховувати таку можливість, не здійснюючи будь-якого відчуття тривоги та не вимагаючи, щоби постраждала особа прийняла проблемні питання одразу ж на ранній стадії (крім тих випадків, коли це необхідно для негайного забезпечення їхньої безпеки)
- **Ризик з боку потенційних/майбутніх торговців людьми, які можуть переслідувати чи звабити жертву з метою вчинення проти них подальших злочинів.** Це завжди слід розглядати як ризик для постраждалих осіб через їхню підвищену вразливість до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми після виходу з-під контролю первинних торговців ними³⁸⁰. Ризики повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми можуть зумовлюватися постійною вразливістю до наслідків торгівлі людьми (зокрема проблем із психічним та фізичним здоров'ям) та особистими обставинами (як-от життя в злиднях, негараздах або економічних труднощах).

³⁸⁰ МОМ (2010 р.), [Причини та наслідки торгівлі людьми: докази з бази даних МОМ](#).

Ситуації особливої вразливості до повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та подальшої експлуатації

Важливо пам'ятати, що постраждалі особи можуть увійти в нові відносини з торговцями людьми, які їх обманюють. Торговці людьми можуть схилити їх до «кохання» або «піклування», піддаючи їх згодом торгівлі людьми та подальшій експлуатації або маніпуляціям, шантажу, погрозам або в інший спосіб переслідувати їх для повторної торгівлі ними.

До осіб, які постраждали від торгівлі людьми та належать до групи особливо високого ризику, входять ті, хто:

- залишилися жити в умовах бідності або злиднів (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#); [Мас-лоу](#); [житло](#));
- потребує базових засобів до існування, у деяких випадках — для догляду за утриманцями;
- живе у районах з високим рівнем злочинності, де перебувають торговці людьми та інші зловмисники (див. [житло](#));
- перебуває у ситуаціях боргової кабали або зобов'язаний відправляти гроші родичам (див. [боргова кабала](#));
- походить із середовища, яке маргіналізоване та/або де відсутній рівнозначний доступ до органів правопорядку та кримінального судочинства (див. [уразливість через маргіналізацію та дискримінацію; соціальна інклюзія; доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#));
- має невирішені проблеми залежності від певних речовин (див. [послуги у сфері охорони здоров'я](#)).

Відповідні інструкції та ресурси

Інструмент оцінки БДІПЛ: [Оцінка потреб і ризиків дорослих і план забезпечення постійної безпеки та догляду](#)

Набір інструментів УНЗ ООН з оцінки потреб для реагування кримінального судочинства на торгівлю людьми³⁸¹;

Надавач послуг жертвам: анкетування та оцінка потреб від Управління США у справах жертв злочинів³⁸²;

Оцінка потреб: торгівля людьми та особи з інвалідністю³⁸³.

³⁸¹ УНЗ ООН (2010 р.), [Набір інструментів ООН для оцінки потреб у реагуванні кримінального судочинства на торгівлю людьми](#).

³⁸² Центр підготовки та технічної допомоги Управління у справах жертв злочинів (OVCTTAC) (без дати), [Надавач послуг жертвам: анкетування та оцінка потреб](#).

³⁸³ Центр адвокації дорослих (2020 р.), [Оцінка потреб: торгівля людьми та особи з інвалідністю](#).

14.7 Оцінка найкращих інтересів дитини та постійний план безпеки й піклування

Комітет ООН з прав дитини визначає «найкращі інтереси дітей» як триєдину концепцію для ухвалення рішень.

(а) Матеріальне право. Право дитини на те, щоб її найкращі інтереси були оцінені та враховані як першочергове міркування під час розгляду різних інтересів для досягнення рішення у певному питанні та як гарантія того, що це право буде реалізовано під час ухвалення рішення, яке торкається дитини, групи ідентифікованих або неідентифікованих дітей чи дітей у цілому.

(б) Основоположний правовий принцип трактування. Якщо положення права підлягає більш ніж одному трактуванню, необхідно вибрати таке трактування, яке найефективніше слугує найкращим інтересам дитини.

(в) Обґрунтування рішення повинно показувати, що найкращі інтереси дитини були чітко враховані. У зв'язку з цим органи влади повинні пояснити, як це право було дотримано в рішенні, тобто, що вважалося в найкращих інтересах дитини, на яких критеріях воно базувалося, та як інтереси дитини були зважені супроти інших міркувань, незалежно від того, це широкі питання політики чи окремі випадки³⁸⁴.

Принципи оцінки найкращих інтересів дитини

Принципи оцінки найкращих інтересів дитини — це належна основа для оцінювання всіх дітей. Їх слід дотримуватися без відхилень або диференціації, незалежно від сімейної ситуації у дитини чи її імміграційного статусу³⁸⁵. Їх необхідно застосовувати до всіх дітей, незалежно від того, вважають їх такими, кому загрожує потенційний ризик потрапити у ситуацію торгівлі людьми, були вони первинно ідентифіковані як «ймовірні жертви торгівлі людьми» чи були остаточно ідентифіковані як об'єкти торгівлі людьми³⁸⁶. Їх потрібно рівнозначно застосовувати до дітей, які є громадянами або мешканцями країни, в якій вони потрапили у ситуацію торгівлі людьми, та до тих, хто має статус нелегального або тимчасового іммігранта. Оцінку найкращих інтересів дитини слід проводити будь-якій молодій особі, яка може бути дитиною або чий неповнолітній вік оспорується владою. Такі принципи застосовуються доки та поки не буде проведено належного аналізу оцінки віку, за результатами якого буде встановлено, що вони є дорослими; доки та поки вони не скористаються доступом до юридичних консультацій та представництва з цього питання і всі права на апеляцію будуть вичерпані.

Права та привілеї дітей можуть відрізнятися в різних юрисдикціях. Однак доцільно мати для всіх дітей систему оцінки найкращих інтересів дитини та планування їхньої безпеки, яка повинна забезпечити, що в їхньому захисті немає жодних *ризикованих прогалів* або будь-яких непорозумінь, пов'язаних із їхніми правами. Довідник НМВ рекомендує призначати опікунів-законних представників кожній дитині-жертві торгівлі людьми. Це такий дитячий спеціаліст, який може працювати з ними для забезпечення проведення оцінки найкращих інтересів дитини та розробки постійного плану безпеки й піклування, а також налагодження доступу до шкільного навчання та всіх необхідних послуг.

³⁸⁴ Комітет ООН з прав дитини (2013 р.), [Загальний коментар № 14 \(2013 р.\) щодо права дитини на першочергову увагу до її найкращих інтересів \(ст. 3, п. 1\)](#), 29 травня 2013 р., CRC/C/GC/14, п. 6(a–c)..

³⁸⁵ У ст. 3 Конвенції про права дитини зазначено, що «в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини». Див. Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), ст. 3. «Принцип найкращих інтересів поширюється на всіх дітей без дискримінації. Це означає, що він застосовується незалежно від того, чи є діти громадянами Держави, іноземними громадянами, включаючи шукачів притулку чи біженців, та незалежно від того, чи є вони особами без громадянства. Цей принцип також застосовується незалежно від того, чи перебувають діти з членами своєї сім'ї, чи вони без супроводу чи розділені. Принцип найкращих інтересів також застосовується до дій, які стосуються дітей як групи, наприклад, коли Держава розробляє проект законодавства та політику або виділяє ресурси, а також до всіх дій, що здійснюються державними установами та стосуються окремих дітей». Див. УВКБ ООН (2018 р.), [Керівні принципи щодо оцінки та визначення найкращих інтересів дитини](#), с. 27.

³⁸⁶ Ст. 2 Конвенції ООН про права дитини стверджує, що права, передбачені Конвенцією, повинні дотримуватися для всіх дітей, які перебувають у межах юрисдикції Держави-учасниці «без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин». Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), ст. 2.

Для того, щоби надати комплексний план негайного та постійного забезпечення безпеки й піклування для дитини, необхідно якнайшвидше провести оцінку найкращих інтересів дитини після того, як дитину первинно ідентифікували як «ймовірну жертву торгівлі людьми». Попри те, що нагальні потреби та ризики дитини необхідно оцінювати негайно, решту оцінки не слід починати проводити, доки не будуть задоволені її нагальні практичні потреби та потреби в медичній допомозі, буде призначено опікуна-законного представника та надано безпечне і належне житло (для будь-якої дитини, якій це необхідно). Діти повинні мати можливість добре відпочити, налагодити початкові відносини зі своїм опікуном-законним представником та отримувати пояснення процедур у спосіб, який орієнтований на дитину та відповідає віку (див. [житло для дітей](#)).

Комітет ООН з прав дитини

«Визначення того, що відповідає найкращим інтересам дитини, необхідно починати з оцінки конкретних обставин, які роблять дитину унікальною»³⁸⁷. Індивідуальна особистість дітей, їхні погляди та думки завжди повинні бути почуті та взяті до уваги як ключові складові будь-якої процедури, до якої вони причетні, незалежно від того, можуть їхні бажання бути виконані чи ні. «Кінцевою метою найкращих інтересів дитини повинно бути забезпечення повної та ефективної реалізації прав, визнаних Конвенцією [про права дитини], та цілісний розвиток дитини»³⁸⁸.

«Оцінка найкращих інтересів для дітей в цілому передбачає ті самі складові. Комітет вважає корисним скласти невичерпний, неієрархічний перелік складових, які може ввести в оцінку найкращих інтересів будь-хто, хто відповідає за ухвалення рішень і визначення найкращих інтересів дитини. Невичерпний характер переліку передбачає, що можна виходити за межі його складових та розглядати інші чинники, які стосуються певних обставин окремої дитини чи групи дітей. Усі складові переліку необхідно враховувати та збалансовувати, залежно від кожної ситуації. Перелік повинен надавати конкретні настанови, але також і гнучкість. Такий розроблений перелік складових слугуватиме настановою для держави або відповідального за ухвалення рішень у питаннях регулювання конкретних сфер, які торкаються дітей (як-от закони про сім'ю, усиновлення та ювенальну юстицію), а за необхідності до нього можна додати інші складові, які вважаються доцільними відповідно до правової традиції»³⁸⁹ (див. [модель Лунді](#)).

³⁸⁷ Комітет ООН з прав дитини (2013 р.), [Загальний коментар № 14 \(2013 р.\) щодо права дитини на першочергову увагу до її найкращих інтересів \(ст. 3, п. 1\)](#), 29 травня 2013 р., CRC/C/GC/14, п. 49.

³⁸⁸ Там само, п. 51.

³⁸⁹ «Як наслідок, складові, які суперечать правам, що закріплені в Конвенції або призвели би до наслідків, що суперечать правам за Конвенцією, не можуть вважатися допустимими під час оцінки того, що є найкращим для дитини або дітей». Комітет ООН з прав дитини (2013 р.), [Загальний коментар № 14 \(2013 р.\) щодо права дитини на першочергову увагу до її найкращих інтересів \(п. 1 ст. 3\)](#), 29 травня 2013 р., CRC/C/GC/14, п.п. 49–51.

Оцінку найкращих інтересів дитини необхідно:

- ▶ проводити фахівцям, які пройшли перевірку та спеціалізуються у справах дітей, застосовують методи роботи, що орієнтовані на права дитини та враховують перенесену травму; найкраще, якщо за оцінку відповідатиме [опікун-законний представник](#) кожної окремої дитини, який працює безпосередньо з нею та сформував довірчі відносини.
- ▶ проводити з урахуванням результатів належного, цілісного вивчення всіх аспектів безпеки дитини на той час, а також будь-яких попередніх проблемних питань їхньої безпеки, пов'язаних із ознаками можливого виникнення ризиків та шкоди в майбутньому³⁹⁰.
- ▶ Проводити з акцентом на *плануванні сталості для кожної дитини*. Це вимагає розгляду та фіксації довгострокових планів, які забезпечують дитині стабільність та шлях до реалізації її довгострокового потенціалу; та
- ▶ Проводити з метою забезпечення доступу до всіх законних прав та можливостей кожної дитини для неї або від її імені (залежно від юрисдикції). Це вимагає правової класифікації їхньої справи та доступу до безкоштовних спеціалізованих юридичних консультацій та представництва з боку адвокатів, які спеціалізуються на роботі з дітьми (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

Оцінка специфічних ризиків для дітей

Оцінка ризиків для дітей може бути складним процесом (див. [уразливості](#); [уразливість дітей](#); [методи торговців людьми](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#); [торговці людьми](#)). Її має проводити [опікун-законний представник з посиланням на всі інші установи, які беруть участь у роботі з дитиною](#) (наприклад, [батьківський опікун](#), соціальні працівники, адвокати, постачальник помешкання, перевірені члени сім'ї).

Важливо усвідомлювати, що діти можуть залишатися в зоні високого ризику як від колишніх торговців людьми, так і від інших, нових злочинців. Їх можуть переслідувати з метою повторної торгівлі людьми через години, дні, місяці або навіть роки після того, як вони були вперше ідентифіковані. Як відомо, це може трапитися в будь-якому місці, де вразливі діти мешкають або отримують послуги, включаючи безпечне пристановище або безпечний притулок, центри прийому та обслуговування дітей, прихистки для молоді, будинки-інтернати та соціальні денні центри для дітей, а також прийомні сім'ї (див. [житло для дітей](#)).

- ▶ У деяких дітей могли розвинутися тривалі, постійні й таємні «відносини» з торговцями людьми, які раніше повністю контролювали кожен аспект їхнього життя. Зазвичай вразливі діти негласно вважають, що торговці людьми і далі мають над ними психічний та фізичний контроль. Вони можуть відчувати себе змушеними виконувати вказівки надані торговцями людьми такими способами, від яких діти не можуть відмовитися. Вони можуть вірити, що торговці людьми продовжують «любити» їх або «піклуватися» про них, тримають їх у борговій кабалі або можуть завдати шкоди, вбити чи «продати» членів їхніх сімей. В деяких випадках дітей піддавали ритуальному насильству, внаслідок чого вони бояться, що у разі непокори торговцям їх покарають надприродні сили³⁹¹.

³⁹⁰ Це необхідно оцінювати для того, щоби забезпечити «право дитини на захист від всіх форм фізичного або психічного насильства, травм чи зловживань, сексуальних домагань, тиску однолітків, знущань, поводження, що принижує гідність, а також захист від сексуальної, економічної та іншої експлуатації, наркотиків, праці, збройних конфліктів тощо». Комітет ООН з прав дитини (2013 р.), [Загальний коментар № 14 \(2013 р.\) щодо права дитини на першочергову увагу до її найкращих інтересів \(ст. 3, п. 1\)](#), 29 травня 2013 р., CRC/C/GC/14, п. 73.

³⁹¹ Ван дер Ватт М., Крюгер Б. (2020 р.), [Розриваючи кайдани: Методи контролю, джу-джу та торгівлі людьми](#). В: Вінтердик Дж., Джоунз Дж. (ред.), Міжнародний посібник Пелгрейва з питань торгівлі людьми. Palgrave Macmillan Cham, сс. 935-951. Див. також Данкерлі А. В. (2017 р.), [Дослідження практики джу-джу у нігерійських мережах торгівлі людьми: підстави для міркування для слідчих з кримінальних справ](#). Поліцейська практика і дослідження, 19(1), сс. 83-100.

- ▶ Також поширеною є практика, коли торговці людьми нав'язують дітям переконання в тому, що будь-яка особа чи організація, які пропонують їм допомогу вийти з їхнього становища, натомість мають намір зашкодити їм. Торговці людьми часто говорять дітям, що будь-які інші дорослі, які пропонують їм допомогу, значно погіршать їхнє становище, тоді як вони єдині дорослі, яким можна довіряти.

Діти повинні бути захищені від переслідування та вербування торговцями людьми.

Будь-яка дитина, яка переслідує або вербує інших дітей, діє за інструкціями або під впливом торговців людьми та є дуже вразлива. У всіх таких випадках слід негайно повідомляти правоохоронні органи та вживати заходів для відокремлення, захисту та підтримки дітей, щоб розірвати зв'язки з їхніми торговцями людьми³⁹². Безпека та догляд за будь-якою дитиною, яка діє за вказівками торговців людьми, має першочергове значення: необхідно постійно оновлювати й розвивати [оцінку найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною](#), а також включати в них додаткові заходи для захисту.

Відповідні поради та ресурси:

Інструмент оцінки БДІПЛ: [оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною](#)

Керівні принципи УВКБ ООН щодо оцінки та визначення найкращих інтересів дитини³⁹³

Практичний poradnik Європейського офісу з питань надання притулку щодо найкращих інтересів дитини в процедурах надання притулку³⁹⁴

Публікація ОБСЄ щодо торгівлі дітьми та захисту неповнолітніх: Забезпечення захисту прав та задоволення потреб дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, в рамках наявних механізмів захисту дітей³⁹⁵

Керівні принципи Ради країн Балтії щодо сприяння захисту прав людини та найкращих інтересів дитини у транснаціональних справах про захист дітей.³⁹⁶

Шотландська модель національної практики Get it right for every child (GIRFEC)³⁹⁷

³⁹² Бюро служби сім'ї та молоді (без дати), [Торгівля людьми в програмах для молоді: План для організацій, які працюють із вуличною молоддю, бездомною молоддю та молоддю в зоні ризику](#).

³⁹³ УВКБ ООН (2018 р.), [Керівні принципи щодо оцінки та визначення найкращих інтересів дитини: Проміжне видання 2018 року](#).

³⁹⁴ Європейський офіс надання підтримки шукачам притулку (2019 р.), [Практичний посібник Європейського офісу з надання підтримки шукачам притулку щодо найкращих інтересів дитини в процедурах надання притулку](#).

³⁹⁵ ОБСЄ ОСП/КБТЛ (2018 р.), [Торгівля дітьми та захист дітей: Забезпечення захисту прав та задоволення потреб дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, в рамках наявних механізмів захисту дітей](#). Також ОБСЄ ОСП/КБТЛ (2020 р.), [Створення національних координаційних центрів для захисту дітей-жертв торгівлі людьми](#).

³⁹⁶ Рада країн Балтії (2015 р.), [Керівні принципи щодо сприяння захисту прав людини та найкращих інтересів дитини у транснаціональних справах про захист дітей](#).

³⁹⁷ Уряд Шотландії (2016 р.), [Модель національної практики GIRFEC](#).

Продовження оцінки, планування безпеки та індивідуальної підтримки після досягнення повноліття

Для оцінки рівнів ризику для будь-якої молодшої людини, їхню індивідуальну вразливість, життєву ситуацію та економічні обставини важливо розглядати з позиції торговців людьми (див. [тривалість надання житла дітям та молоді](#); [перехід дітей](#); [тривалість підтримки з боку опікуна-законного представника](#)). Після того, як молоді люди стали жертвами торгівлі людьми, вони часто перебувають в умовах бідності та низького соціально-економічного статусу та їм не вистачає захисної сімейної підтримки, яка є важливою в цей перехідний період. У своєму молодому віці вони й надалі залишатимуться придатним товаром для торговців людьми та ризикують стати жертвою торгівлі людьми, експлуатації або зазнати інших форм небезпеки, якщо вони раптово залишаться без дому та індивідуальної підтримки. Ця ситуація ускладнюється, якщо дітям бракує можливостей для соціальної інклюзії в освіті, професійному навчанні та працевлаштуванні.

Необхідно і далі надавати індивідуальну підтримку дітям-жертвам торгівлі людьми і після досягнення ними 18-річного віку, на основі оцінки їхніх особливих потреб під час переходу до віку зрілості. Потрібна послідовна підтримка та зв'язок, щоб допомогти їм безпечно інтегруватися в доросле життя та отримати соціальну інтеграцію через освітню підготовку та можливості працевлаштування. У деяких випадках можуть виникати проблеми розвитку та психічного здоров'я, які можуть потребувати постійної юридичної опіки або піклування, щоб уникнути вразливості до повторного ризику стати жертвою торгівлі людьми та інших форм експлуатації³⁹⁸.

14.8 Забезпечення практичних, фінансових та матеріальних потреб

Забезпечення практичних, фінансових та матеріальних потреб є життєво важливим для будь-якої особи, яка зазнала експлуатації у зв'язку із торгівлею людьми (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#); [Маслоу](#)). Злочин, пов'язаний з торгівлею людьми, залишає постраждалих без фінансових коштів та у стані нагальної потреби в підтримці та допомозі. Відсутність фінансових коштів після того, як людина стала жертвою торгівлі людьми, може значно підвищити всі ризики для людини, зокрема ризик повторно стати жертвою торгівлі людьми³⁹⁹.

Національні ресурси для матеріальної та фінансової підтримки жертвам торгівлі людьми дуже різняться. Проте мета завжди одна: надати найкращу практичну й матеріальну допомогу, яка є можлива в рамках, в яких працюють професіонали.

Матеріальна допомога дає позитивний сигнал підтримки, який може допомогти встановити довірчий контакт з жертвами та підтримувати їхній зв'язок із базовими службами. Це життєво важливий перший крок для створення стабільніших умов стійкого відновлення та фінансової незалежності, тому його слід розглядати як важливий внесок в постійну безпеку кожної людини.

³⁹⁸ Офіс громадського опікуна (Шотландія) (без дати), [Що таке наказ про опіку?](#) Див. також Права людей з інвалідністю, Каліфорнія (2017 р.), [Принципи: Нагляд за особами з інвалідністю](#), Прийнято 19 лютого 2000 р., зміни від 8 березня 2014 року; зміни від 24 березня 2017 року.

³⁹⁹ УНЗ ООН (2008 р.), [Набір інструментів для протидії торгівлі людьми: Інструмент 9.2 Усунення основних причин торгівлі людьми](#). МОМ (2010 р.), [Причини та наслідки торгівлі людьми: Докази з бази даних МОМ](#).

Більш довгострокова мета забезпечення полягає в тому, щоб гарантувати, що жертви торгівлі людьми мають все, що їм потрібно для безпечного життя, мають можливості отримати доступ до цілого спектру багатопрофільних послуг та рухатися в напрямку стійкого відновлення, фінансової стабільності та соціальної інклюзії.

Усі форми надання допомоги жертвам торгівлі людьми мають пропонуватися в дусі гідності, рівності, доброти та поваги.

Усі учасники НМВ повинні зробити все можливе, щоб відповідати найвищим можливим стандартам надання фінансової, матеріальної та практичної підтримки. Якнайскоріше забезпечення гарантуватиме, що жертви отримують підтримку для задоволення своїх практичних потреб, потреб своїх дітей та й далі залишатимуться в системі надання послуг (див. [підтримка батьків](#); [сімейне житло](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#)). Підтримка фінансовими коштами означає, що жертви можуть робити самостійний вибір під час покупки їжі, особистих речей та подорожей. Це важливо для будь-якої людини, але особливо у випадку з жертвами торгівлі людьми, це сприяє виникненню почуття добробуту та сприяє відновленню почуття особистої ідентичності, незалежності та свободи волі, які в ситуації торгівлі людьми можуть ослабнути або бути втрачені.

Наступні пункти рекомендуються як мінімальна основа забезпечення для всіх дорослих, які пережили торгівлю людьми, та їхніх дітей на утриманні протягом періоду відновлення та обмірковування, а також якомога довше після нього⁴⁰⁰.

Продукти харчування, особисті речі та кошти на проїзд

- **Достатня кількість коштів та практична допомога** для придбання поживного харчування та інших предметів першої необхідності для себе, своїх утриманців та дітей.
- **Набір засобів особистої гігієни відповідно до ґендеру**, включаючи зубну щітку, зубну пасту, шампунь, кондиціонер, гребінець/щітку для волосся, дезодорант, мило, крем для тіла та місячний запас гігієнічних прокладок або тампонів для жінок і дівчинок.

Кошти на проїзд важливі для індивідуальної свободи пересування, а також відвідування зустрічей та призначень за потреби. Сюди входять, наприклад, візити до лікаря та юриста, служби підтримки та спеціалізовані НУО, школи для дітей та освітні/навчальні служби тощо. Жертвам необхідно надавати допомогу в пошуку найбільш ефективних та економічних способів пересування, які враховують будь-які фізичні обмеження, потреби в медичній допомозі або їхні потреби для подорожей з дітьми (див. [постраждали особи з інвалідністю](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#)).

В деяких юрисдикціях дозвіл на роботу може надаватися жертвам торгівлі людьми після їх первинної ідентифікації (Етап 1). Це узгоджується із Палермським протоколом, пункт 3(d) статті 6, в якій зазначено, що допомога та захист жертв торгівлі людьми повинні включати *працевлаштування, можливості навчання та отримання спеціальності*. Вони повинні мати все необхідне для поїздки на роботу та отримати доступ до всього, що їм потрібно для отримання легальної роботи (див. [соціальна інклюзія](#); [перехід дорослих](#); [перехід дітей](#))

Одяг, постільна білизна та рушники

- **Принаймні три зміни одягу**, включаючи повний комплект нової білизни, тепле пальто (за потреби) та зручне взуття.
- **Чисті рушники** (включаючи банні рушники, рушники середнього розміру та рушники для рук) та принаймні два повні комплекти постільної білизни на кожну особу. Необхідно передбачити можливість для щотижневого прання цих предметів.

⁴⁰⁰ Взято з оцінки потреб жертв торгівлі людьми, проведеної передовими фахівцями, проведено Кейт Робертс, Фонд боротьби з торгівлею людьми (2018 р.), [Стандарти догляду за особами, які пережили рабство та торгівлю людьми](#).

Wi-Fi та доступ до інтернету

- **Мобільний телефон та доступ до Wi-Fi/інтернету:** Жертвам знадобляться засоби для спілкування (наприклад, з основними службами, включаючи охорону здоров'я, поліцію та служби екстреної допомоги, юридичних представників, інших спеціалістів та служб підтримки, а також із друзями та сім'єю). Тому вони повинні мати доступ до мобільного телефону, а також доступ до Wi-Fi, комп'ютера та принтера. Надаючи доступ до іншого мобільного телефону та номера і Wi-Fi, слід здійснювати регулярну оцінку безпеки, а також пересвідчитися, що жертва розуміє політику та правила перебування в наданому житлі, наприклад, у безпечних [притулках](#)⁴⁰¹.

Важливо, щоб жертви торгівлі людьми знали, як захистити себе в інтернеті.

Питання безпечного використання мобільних телефонів та соціальних мереж слід порушити під час будь-якої оцінки дорослих, а також слід запропонувати просту підтримку та професійний інструктаж. Важливо, щоб жертви не відчували, ніби їм «заборонено» користуватися інтернетом (а значить бути позбавленими власної автономності), але водночас, щоб вони усвідомлювали небезпеку та розуміли, як на неї реагувати. Наставництво та підтримка, що надаються мережами людей, які пережили торгівлю людьми, та спеціалізованими благодійними організаціями, можуть бути особливо корисними для забезпечення безпеки жертв онлайн, при наявності інформованого розуміння можливостей, які мають жертви торгівлі людьми, та пасток, в які вони можуть потрапити.

Необхідно створити для дітей безпечне середовище в усіх онлайн- та оффлайн-каналах зв'язку шляхом запровадження ретельного нагляду та застосування заходів безпеки в інтернеті. Необхідно упевнитися, що торговці людьми або інші зловмисники не зможуть контактувати з дітьми жодним чином, чи то через мобільний телефон, соціальні мережі чи інші форуми. Крім того, діти не повинні відчувати себе відірваними від сім'ї, друзів та тих професіоналів, які надають підтримку та діють в їхніх найкращих інтересах, оскільки без них неможлива соціальна інклюзія та формування позитивних і дбайливих стосунків.

Забезпечення для батьків з немовлятами та неповнолітніми дітьми

- **Поновлюваний, відповідний віку дитячий пакет засобів особистої гігієни.** До нього повинні входити, як мінімум, мило або гель для душу, шампунь, гребінець/щітка для волосся, зубна щітка та зубна паста, призначені спеціально для дітей. Постачальники послуг повинні бути готові надати будь-які додаткові засоби, які можуть знадобитися батькам для їхньої дитини, наприклад, підгузки, крем від попірлості або дитячі зволожуючі креми.
- **Засоби для немовлят.** Батьки з немовлятами повинні бути забезпечені підгузками, засобами для сповивання (принаймні килимком та серветками), одягом для немовлят, піжамами та нижньою білизною, кількома мусліновими пелюшками (мінімум шість), ліжечком та постільною білизною. Молодим матерям-годувальницям знадобляться бюстгальтери для годувальниць. Матерям, які хочуть годувати з пляшечок, необхідно забезпечити відповідні пляшки для молока (та пов'язані з ними предмети), стерилізаційне обладнання для утримання пляшок в чистоті та обладнання, призначене для безпечного підігрівання пляшечок з молочною сумішшю. Якщо батьки не мають дитячого візка, їм слід надати чистий візок у справному стані, а також місце для його зберігання без необхідності підніматися по сходах.
- **Місця, які відповідають віку та безпечні для дітей** мають бути у наявності для матерів-годувальниць та батьків із маленькими дітьми та малюками, що починають ходити. Матері завжди повинні бути забезпечені комфортним та приватним середовищем для годування груддю чи з пляшечки. Для дітей старшого віку також мають бути доступні місця під наглядом, де вони можуть грати або займатися відповідною та належною віку діяльністю.
- **Діти мають бути забезпечені правильною формою/відповідним одягом, спортивним інвентарем,**

⁴⁰¹ Часто торговці людьми можуть продовжувати погрожувати жертвам торгівлі людьми або контролювати їх через соціальні мережі, електронну пошту або телефон, та можуть знайти їх за допомогою GPS або публікацій у соціальних мережах після їхнього виходу з ситуації торгівлі людьми. Це загрожує не тільки жертві торгівлі людьми, а й іншим жертвам торгівлі людьми та персоналу в тому самому місці.

книжками та будь-якими іншими предметами, необхідними для школи. Від імені родини слід також зв'язатися з іншими спеціалістами з питань підтримки, включаючи соціальних працівників та/або патронажних сестер. Батькам слід надати можливість звернутися до перевірених служб догляду за дитиною, які зареєстровані в національній системі захисту дітей, щоб дозволити їм відвідувати співбесіди та призначення, а також для відпочинку. Їм слід надати можливість познайомити своїх дітей із таким працівником, перш ніж залишити їх під його/її опікою.

14.9 Ранній та постійний доступ до медичних послуг

Відсутність фінансових коштів у особи, яка стала жертвою злочину, пов'язаному з торгівлею людьми, не повинна бути перешкодою для доступу до медичних послуг. Медичні послуги повинні надаватися безкоштовно всім постраждалим, які їх потребують (див. [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#)).

Фахівці, які працюють із жертвами та постраждалими, повинні мати базові знання про те, як визначити нагальні потреби в медичній допомозі та фактори ризику для здоров'я, а також як допомогти жертвам отримати доступ до медичних послуг та належного догляду й лікування. Вони повинні знати, як допомогти жертвам в отриманні доступу до медичних послуг, включаючи терапевта, який може оцінити їхні потреби у медичній допомозі, призначити ліки та направити на подальше лікування. Усі медичні послуги та лікування потребують інформованої згоди з боку постраждалих осіб (див. [інформована згода](#); [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід до послуг](#)).

Допомога постраждалим особам в отриманні доступу до медичних послуг

Дуже важливо надавати підтримку постраждалим особам шляхом поєднання перенаправлень до медичних послуг та забезпечення практичної підтримки, коли вона необхідна (див. [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід до послуг](#)).

- **Отримати інформовану згоду від постраждалих осіб перш ніж звертатися до будь-яких медичних послуг.** Необхідно забезпечити постраждалих осіб всією відповідною інформацією, а також заохочувати та підтримувати їх у прийнятті інформованих рішень щодо задоволення всіх аспектів їхніх потреб у медичній допомозі.
- **Визначити відповідну загальну медичну послугу та/або спеціалізовану службу.**
- **Роз'яснити процедури доступу до послуг та надати допомогу для початку процесу реєстрації пацієнтів⁴⁰².**
- **Забезпечити коштами для проїзду до медичних служб та складання заявки на допомогу, із врахуванням будь-яких витрат на медичну допомогу, як-от медичні рецепти.**
- **З повним розумінням та [інформованою згодою](#) постраждалих осіб, корисно надавати листи або допомогти постраждалим у написанні листів, які вони можуть надати медичним працівникам.** Ці листи можуть допомогти постраждалим особам, оскільки в них можна від імені постраждалих поставити будь-які запитання або висловити потреби щодо медичної допомоги, на які постраждалі хотіли б отримати відповідь, але їм може бути складно висловити це під час візиту до лікаря.

⁴⁰² Це може включати в себе запис на прийом, заповнення форм прийому, надання інформації про стан здоров'я/сімейну історію здоров'я, інформацію про страхування/виплати, згоду на доступ до первинної медичної документації тощо.

Листи, що надаються медичним службам, можуть містити:

- Будь-яку практичну інформацію, яка допоможе працівникам медичних служб зрозуміти постраждалих осіб та спростить процес отримання допомоги;
- Запити на присутність відповідних [перекладачів](#);
- Запити на додатковий час для візитів;
- Корисна довідкова інформація, яка може допомогти медичним працівникам та захистить постраждалих осіб від необхідності знову розповідати про свій травматичний досвід (див. [інформована згода](#); [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід до послуг](#); [управління даними та їх захист](#); [медико-правова документація 1](#); [конфіденційність](#)); та/або
- Будь-які відповідні практичні зауваження та занепокоєння, які були помічені спеціалістами з підтримки щодо здоров'я та добробуту постраждалих осіб. Вони можуть бути написані простою, немедичною мовою.

Медичним працівникам корисно отримати такі записи або обговорення зауважень щодо потреб постраждалих осіб та їхніх проблем поза межами медичного закладу (надається лише за згодою постраждалої особи та за принципом «службової необхідності»). Звичайно, вони повинні провести незалежну медичну оцінку психофізичних проблем зі здоров'ям, але ця початкова довідкова інформація може бути корисною.

14.10 Надання безпечного і належного житла жертвам торгівлі людьми⁴⁰³

Після виходу з ситуацій, пов'язаних із торгівлею людьми, дорослі та діти зазвичай переживають злидні, опиняються на вулиці або мають небезпечне та неналежне житло. Це може призвести до високого ризику повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, подальших форм експлуатації та проблем із психічним та фізичним здоров'ям (див. [Маслоу](#); [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#)).

Надання безпечного та відповідного житла для жертв торгівлі людьми має фундаментальне значення для безпеки осіб, які постраждали від торгівлі людьми, а отже, для ефективності та успіху механізмів НМВ.

Національні системи та ресурси для надання житла сильно відрізняються в різних країнах, тому неможливо обрати одну стандартну модель забезпечення житлом. Однак у цьому розділі встановлюються мінімальні вимоги до нагальних житлових потреб та надаються рекомендації для всіх фахівців щодо обізнаності про ризики, пов'язані з наданням довгострокового житла для жертв торгівлі людьми. Розділ також може служити основою для обстоювання надання ресурсів для підтримки доступу до безпечного та належного житла для дорослих та дітей, а також для подальшого вдосконалення національного законодавства, політики та практики.

Процес наданням житла жертвам торгівлі людьми зазвичай поділяють на три етапи:

- **Негайне** — з моменту первинної ідентифікації жертв⁴⁰⁴;
- **Перехідне** — переїзд із початкового житла (зазвичай це безпечний притулок) до житла для напівавтономного проживання; та
- **Довгострокове** — довгострокове житло для формування незалежності та соціальної інклюзії

⁴⁰³ Див. Фонд боротьби з торгівлею людьми (2018 р.), [Стандарти догляду за особами, які пережили рабство і торгівлю людьми](#).

⁴⁰⁴ Нагальне альтернативне безпечне житло має надаватися до того, як завершиться процес первинної ідентифікації, якщо процес затягується та потенційна жертва терміново потребує безпечного житла.

Ці три етапи однаково важливі, щоб розірвати коло повторного ризику стати жертвою торгівлі людьми, експлуатації та інших форм подальшої шкоди жертвам. Кожен етап слід передбачити з самого початку та за можливості підготувати заздалегідь шляхом надання індивідуальної підтримки від [незалежного законного представника](#) (або подібного спеціаліста), який може виступати за надання безпечного та належного житла.

Не можна допускати «небезпечних прогалин» при переході з помешкання у помешкання, а жертвам слід надати необхідні ресурси для переїзду. В деяких юрисдикціях жертвам може знадобитися доступ до спеціалізованої юридичної консультації та представництва щодо житлових потреб та пільг (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

14.11 Житло для дорослих

Дорослих жертв торгівлі людьми необхідно забезпечити безпечним та відповідним житлом протягом 48 годин після первинної ідентифікації, а тим часом надати їм безпечне тимчасове житло.

Надання безпечного та належного житла має бути пріоритетним для дорослих, які цього потребують⁴⁰⁵. Це поширюється на жінок, чоловіків і сімей, тих, хто став жертвою торгівлі людьми всередині країни чи транснаціональної торгівлі людьми, тих, хто має нестабільний або нелегальний імміграційний статус, а також тих, хто за декілька місяців або навіть років перед тим вийшов з-під контролю своїх торговців людьми.

Важливо уникати будь-якої ситуації, в якій жертва торгівлі людьми змушена знову потрапити в ситуацію торгівлі людьми, в якій вона перебувала, чи до інших форм експлуатації чи отримання шкоди через відсутність можливості отримати негайне житло.

Безпечне й відповідне житло повинно надаватися одночасно із початком періоду реабілітації та обмірковування. Це означає, що з метою запобігання ризикам та забезпечення безпеки дорослих жертв, житло надається максимально швидко протягом 48 годин. Важливо підтримувати контакт із жертвами та встановити довіру протягом періоду очікування, гарантуючи задоволення безпосередніх практичних потреб та потреб у медичній допомозі, а також призначення [незалежних законних представників](#) (або спеціалістів подібної компетенції), які можуть зустрітися з жертвами якомога швидше.

Якщо немає можливості негайно надати дорослим спеціалізоване тимчасове житло, слід використовувати інше тимчасове житло, яке індивідуально оцінюється як безпечне й таке, що підходить для жертв торгівлі людьми. Таке житло може включати визнані НМВ або призначені в рамках НМВ кризові центри, притулки від побутового насильства, притулки для молоді (для молодих дорослих), лікарні (для тих, хто має невідкладні медичні потреби), а в крайньому випадку й на короткий період часу це можуть бути готелі/мотелі, щодо яких здійснено повну оцінку з точки зору безпеки від торгівлі людьми. Оцінку будь-якого тимчасового та проміжного житла слід здійснювати для кожної окремої особи, щоб переконатися, що житло безпечне й придатне для проживання. Для цього не рекомендуються приймальні центри з питань надання притулку, які не мають спеціалізації та гарантій щодо протидії торгівлі людьми (див. [вразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#)).

Оцінка житлових потреб дорослих жертв

Для дорослих жертв торгівлі людьми необхідно провести оцінку потреб та ризиків, які безпосередньо стосуються їхніх житлових потреб (див. [оцінка та планування безпеки](#); [оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною](#); [рекомендації щодо проведення оцінки потреб та ризиків дорослих](#)). Оцінку здійснює фахівець, який виконує визнану функцію підтримки, бажано їхній [незалежний законний представник](#).

⁴⁰⁵ Це можна зробити до завершення процесу первинної ідентифікації, якщо цей процес із якоїсь причини призупинено вночі та жертві необхідне житло.

На цьому етапі оцінка потреб та ризиків щодо житла має бути безпосередньо спрямована на *поточні* потреби та ризики жертв. Краще не розпитувати жертв про те, як вони вижили до цих пір, або очікувати, що вони детально розкажуть про всі місця та локації, в яких вони жили з моменту виходу з-під контролю торговців людьми. Цю інформацію можна отримати згодом, коли базові потреби не такі нагальні і відбулося подальше зміцнення довіри. Якщо на цьому ранньому етапі вимагати забагато зайвих подробиць, жертва може відмовитися говорити відкрито або вичерпно і точно розповісти свою історію, а це може становити небезпеку, що жертва припинить контактувати зі службами.

Запитання жертвам слід ставити з урахуванням перенесеної травми, щоб з'ясувати, чи проживають вони на даний момент у безпечному місці, чи можуть їм загрожувати торговці людьми, повторне потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, інші форми експлуатації або інші пов'язані аспекти. Якщо є така підозра, важливо запропонувати альтернативне місце проживання, куди жертви могли б за необхідності переїхати в інший час. Такі запитання можуть бути складними, а жертвам часто надзвичайно важко під час першої зустрічі з фахівцями розказати про наявні ризики від торговців людьми.

Розповідати про будь-яке запропоноване жертвам житло слід з усіма подробицями мовою, яку вони розуміють, керуючись рекомендаціями, наведеними у [Протоколі НМВ](#). Це включає дотримання [методів комунікації з урахуванням перенесеної травми](#), використання [перекладачів та/або культурних посередників](#), обов'язок зберігати [конфіденційність](#) та отримання [інформованої згоди](#). Після ситуації торгівлі людьми переїзд у будь-яке нове житло може бути складним та викликати страх: кожній особі знадобиться певний час, щоб засвоїти інформацію та поставити будь-які запитання. Слід завжди визнавати та поважати їхні погляди та побажання щодо житла.

- **Безпечний притулок жертвам, які цього потребують, має надаватися беззастережно, не зобов'язуючи їх співпрацювати із слідством, яке проводять правоохоронні органи.**
- **Жертви, які не зголошуються на конкретне запропоноване житло або не потребують його, не повинні відмовлятися від будь-яких інших послуг та привілеїв у рамках НМВ або відмовлятися від доступу до державних служб.**

Безпечний притулок (або «безпечне пристановище»)

Спеціалізований безпечний притулок має надаватися для:

- жінок;
- чоловіків;
- батьків з дітьми; та
- дітей без супроводу або розлучених із батьками дітей.

Безпечний притулок має високий рівень безпеки та організації, щоб убезпечити та захистити мешканців від торговців людьми в умовах, де жертвам надається фахова підтримка. Такий притулок має надаватися будь-яким жертвам торгівлі людьми, які перебувають у групі ризику *повсякчас* після їхньої первинної ідентифікації.

Необхідно отримати інформовану згоду на розміщення в безпечному притулку та дотримуватися процедур для збереження конфіденційності місця розташування та приватності інших мешканців. Жертви, яким безпосередньо ніщо не загрожує, можуть бути розміщені в помешканнях з менш обмежувальними вимогами, і таке помешкання має бути визначене як безпечне й прийнятне відповідно до їхніх індивідуальних потреб.

Незалежно від того, наскільки суворими мають бути заходи безпеки або де розташоване житло, у всіх випадках важливо, щоб постачальники житла й персонал були привітними, а умови комфортними для мешканців, а також враховували перенесену травму. Безпечний притулок спроектований таким чином, щоб забезпечити мешканцям безпеку й комфорт. Його робота ніколи не повинна створювати у мешканців відчуття ув'язнення та бодай в найменший спосіб нагадувати місце позбавлення свободи.

у разі потреби.

Для жертв, які вийшли з-під контролю торговців людьми, потреба у безпечному притулку може виникнути в *будь-який момент*. Хоча зазвичай такий притулок надається, коли жертва вперше проходить процедуру ідентифікації, відомо, що багато жертв стикаються з погрозами та розправою з боку початкових торговців людьми через місяці або роки після звільнення. Тому безпечне пристановище має завжди бути доступним

Люди, які вже були жертвами торгівлі людьми, загалом наражаються на високий ризик потрапляння у ситуацію торгівлі людьми через накопичені фактори вразливості (див. [уразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#)). Їх можуть переслідувати нові злочинці, а також їм може загрожувати небезпека від їхніх попередніх торговців людьми. Тому, якщо вони у групі ризику в небезпечній ситуації, вони повинні мати можливість отримати доступ до безпечного притулку, не ризикуючи втратити будь-які інші права та привілеї на житло або доступ до послуг.

Вимоги до безпечного притулку для жертв торгівлі людьми відрізняються в різних країнах⁴⁰⁶. Його можуть надавати державні органи влади, міжурядові організації, спеціалізовані НУО, благодійні організації або релігійні установи. У всіх випадках період перебування жертв у притулку повинен відповідати їхнім індивідуальним потребам та ризикам, пов'язаним із їхньою історією потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та поточними обставинами. Будь-який переїзд у помешкання має здійснюватися за умови ретельного планування та надання належної підтримки. Період перебування не повинен бути коротшим за період реабілітації та обмірковування, а також має бути можливість його подовжувати (на прохання) на основі оцінки потреб та ризиків.

Безпечний притулок повинен відповідати таким стандартам зовнішньої та внутрішньої безпеки

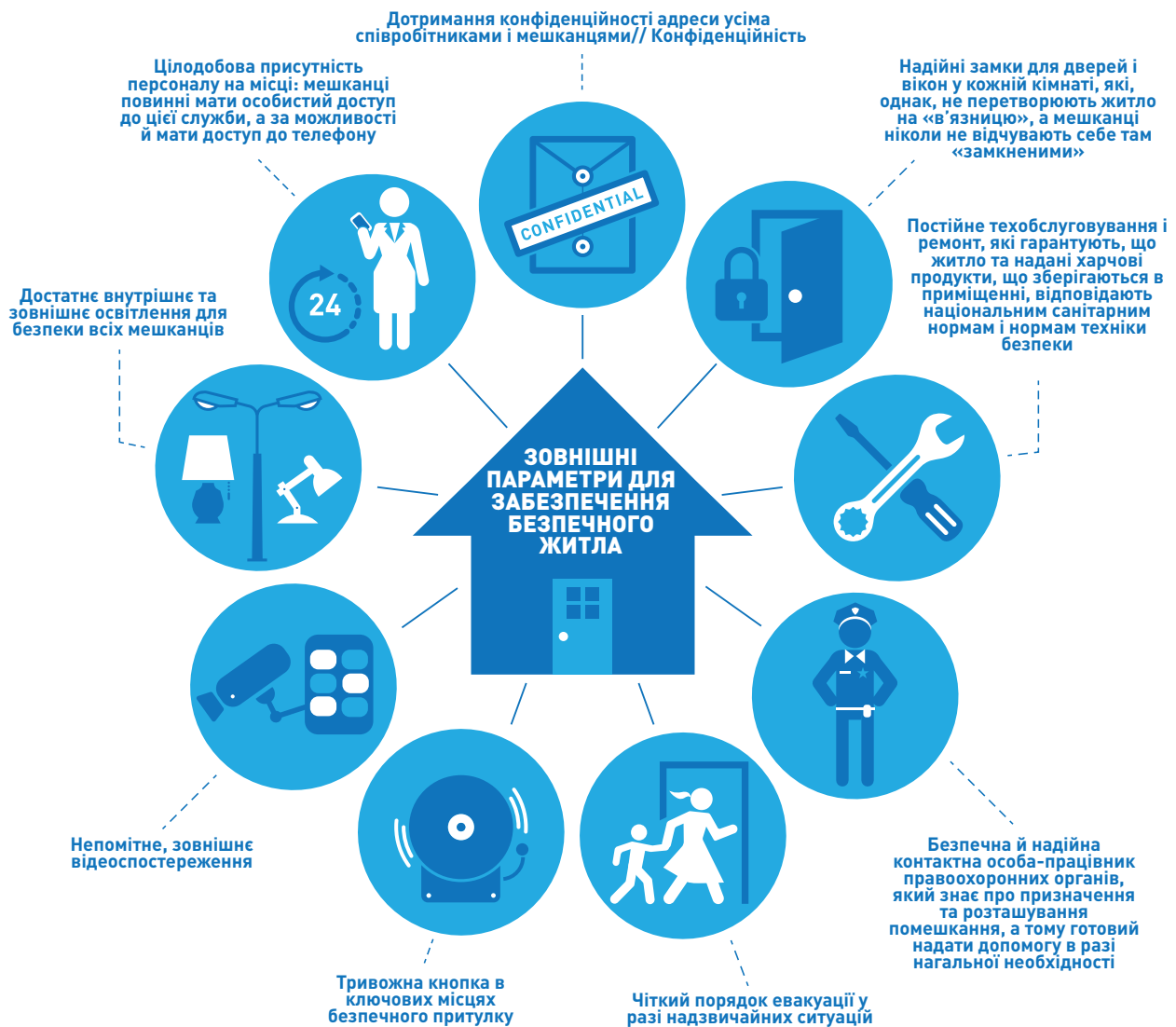
Стандарти зовнішньої безпеки (для безпечного притулку для дорослих та дітей) включають в себе:

- **Конфіденційність адреси (дотримується всіма мешканцями та персоналом);**
- **Непомітне, зовнішнє відеоспостереження;**
- **Інші заходи безпеки, такі як тривожна кнопка в ключових місцях помешкання, яку можна використати для негайного та непомітного виклику допомоги, щоб попередити надійних контактних осіб або сповістити правоохоронні органи**⁴⁰⁷;
- **Надійні замки для дверей і вікон у кожній кімнаті.** Вони призначені для гарантування безпеки мешканців, а тому їхня конструкція не повинна створювати у мешканців відчуття ув'язнення або обмеження свободи, або відчуття відсутності доступу до свіжого повітря. З міркувань безпеки персонал повинен мати доступ до кімнат у разі надзвичайних ситуацій. Однак усі випадки доступу, які не мають термінового характеру, повинні заздалегідь обговорюватися та взаємно узгоджуватися з мешканцями;
- **Надійний координатор з питань протидії торгівлі людьми в поліції повинен бути поінформований про призначення помешкання та про збереження конфіденційності місця розташування, щоб поліція могла надати допомогу у разі необхідності.**

⁴⁰⁶ Див. Фонд боротьби з торгівлею людьми (2018 р.), [Стандарти догляду за особами, які пережили рабство та торгівлю людьми](#), с. 125.

⁴⁰⁷ Прикладом є пристрій під назвою [Тихий маяк](#), який використовує технологію «Bluetooth» для підключення до телефону та сповіщає довірених контактних осіб, відстежує місцезнаходження користувача за допомогою GPS і, якщо потрібно, сповіщає поліцію. Вбудований динамік дає можливість двостороннього зв'язку або дозволяє особі на іншому кінці лінії слухати, тоді як звук на самому пристрої вимкнено в особливо нестабільних ситуаціях.

- Достатнє внутрішнє та зовнішнє освітлення для безпеки мешканців;
- Ефективні системи ремонту та технічного обслуговування;
- Відповідність національним нормам охорони здоров'я та безпеки, включаючи план дій під час пожежі та план евакуації; та
- Режим незалежного моніторингу, інспекції та регулювання, що **регулярно** проводиться органом моніторингу в рамках НМБ або авторитетним, незалежним, досвідченим та уповноваженим органом із обов'язками догляду, який гарантує дотримання конфіденційності місця розташування притулку⁴⁰⁸.

⁴⁰⁸ Надана допомога має відповідати особливим потребам жертв. Слід забезпечити прозорість висновків для покращення забезпечення та обміну знаннями..

Стандарти внутрішньої безпеки⁴⁰⁹

Персонал та волонтери на всіх рівнях мають пройти підготовку з усіх відповідних аспектів захисту від торгівлі людьми та індивідуальної підтримки. Вони повинні діяти відповідно до національного законодавства та стандартів щодо надійних та безпечних притулків, а також [принципів НМВ](#) та [Рекомендованих стандартів](#). Слід запроваджувати та виконувати в повному обсязі політику добробуту персоналу, нагляду та [пастирської підтримки](#). Притулки повинні забезпечувати мешканцям прямий доступ до медичних послуг та належної [терапевтичної допомоги](#).

Необхідно забезпечити таке:

- **Цілодобова присутність щонайменше одного члена персоналу в приміщенні для дорослих та відповідна кількість персоналу для дітей;**
- **Доступ для людей з інвалідністю.** Люди з інвалідністю повинні мати доступ нарівні з іншими до будівель та інших внутрішніх та зовнішніх об'єктів (див. [постраждали особи з інвалідністю](#));
- **Загальне медичне обстеження** перед тим, як приєднатися до інших мешканців та персоналу, щоб уберегтися від проблем із громадським здоров'ям, що спричиняються інфекційними захворюваннями. Персонал та мешканці повинні мати доступ до вакцинації та регулярних медичних оглядів на інфекційні захворювання;
- **Ранній скринінг психічного здоров'я** слід запропонувати на ранньому етапі, щоб оцінити потреби в догляді, терапії та медикаментах. Це допомагає забезпечити безпеку та добробут як мешканців, так і персоналу (див. [проблеми з психічним здоров'ям](#); [ризики для психічного здоров'я](#));
- **Негайна оцінка, перенаправлення та доступ до консультацій, програм та реабілітаційних послуг щодо залежності від психоактивних речовин.** Персонал цих служб повинен отримати тренінг з методів комунікації з урахуванням перенесеної травми та мати практичні знання у питаннях, пов'язаних із торгівлею людьми (див. [уразливість: залежність від речовин](#); [залежність від психоактивних речовин](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#)).

Усі безпечні притулки повинні надавати підтримку щодо таких особливих потреб та вимог:

- **Потреби людей з інвалідністю та спеціальні можливості доступу** (див. [постраждали особи з інвалідністю](#));
- **[Потреби з фізичним здоров'ям](#);**
- **Потреби психічного здоров'я, зокрема доступ до терапевтичної допомоги;**
- **Сімейні потреби для утриманців, включаючи дітей і немовлят, які перебувають під їхньою опікою** (див. [сімейне житло](#); [підтримка батьків](#));
- **Підтримка для тих, в кого є залежність від психоактивних речовин** (див. [уразливість: залежність від речовин](#); [залежність від психоактивних речовин](#));
- **Гендерно обумовлені потреби** (див. [гендерна чутливість](#); [гендерно чутлива комунікація](#); [особливі потреби постраждалих осіб](#));
- **Культурні та релігійні потреби відповідно до вільних та індивідуальних вподобань мешканців;**
- **Необхідно обговорювати та перевіряти випадки надання доступу до помешкання для будь-якої особи, яка зазвичай не проживає в ньому, включаючи людей, які виконують ремонт та технічне обслуговування помешкання, а мешканців необхідно заздалегідь про це попередити⁴¹⁰;**
- **Спальні кімнати мешканців за можливості не повинні виходити в загальні приміщення, де збираються інші мешканці;**

⁴⁰⁹ MOM (2007 р.), [Посібник MOM щодо безпосередньої допомоги жертвам торгівлі людьми](#), Розділ 4. Див. також Фонд боротьби з торгівлею людьми (2018 р.), [Стандарти догляду за особами, які пережили рабство та торгівлю людьми](#), сс. 131–132. ООН Жінки (2012 р.), [Торгівля людьми: прихисток](#).

⁴¹⁰ Мешканцям слід дати можливість бути присутніми під час будь-якого технічного обслуговування чи ремонту їхньої спальні разом із членом персоналу (за бажанням). Єдиним винятком із цих процедур є випадки, коли вважається, що існує ризик для життя людини та необхідно вжити термінових заходів захисту, щоб увійти в її кімнату.

- **Необхідно запровадити належний та доступний план проведення розслідувань, розгляду скарг та інцидентів.** Усі скарги необхідно реєструвати незалежно від способу їхнього подання, а також слід записувати дії та заходи, вжиті у відповідь. Вони мають бути доступними для незалежної групи з інспекції та моніторингу (див. [суб'єкти взаємодії НМВ](#)).

Забезпечення внутрішньої культури та середовища в безпечному притулку з урахуванням перенесеної травми

Перш за все, необхідно створити спокійну та стабільну атмосферу *привітності, рівності та поваги* (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [особливі потреби постраждалих осіб](#)). Окрім гарантування безпеки всіх мешканців від торговців людьми, збереження безпеки та захисту в безпечному притулку передусім залежить від внутрішньої культури та атмосфери, які враховують перенесену травму. У безпечному притулку, де персонал, комунікації та послуги не враховують перенесену травму, може створитися атмосфера напруженості та стресу, яка сама по собі створює ризики

Дружне та доброзичливе ставлення може проявлятися з боку всіх спеціалізованих фахівців, але воно також має бути невід'ємною частиною обов'язків адміністративного персоналу, співробітників реєстрації, прибиральників та всіх інших співробітників та людей, які можуть бути присутні в притулку.

Фізичне планування безпечного притулку має гарантувати безпечне, спокійне та стабільне середовище, в якому жертва має доступ як до *особистого*, так і до *спільного простору*. Кожний аспект надання, обслуговування і управління житла та комунікацій необхідно розробляти з урахуванням потреб та ризиків жертв.

Важливе значення мають чистота й гігієна: усі приміщення для жертв повинні бути чистими, охайними, придатними для проживання та сприяти їхній реабілітації. Для жертв насильницьких злочинів, сексуального насильства та міжособистісних травм гігієна та чистота є важливими для підтримання процесу реабілітації. Брудні чи неохайні умови проживання особливо пригнічують людей, які відновлюються після травми⁴¹¹. Краще використовувати мийні та чистильні засоби, які не мають надмірного запаху.

У всіх приміщеннях можна максимально збільшити освітлення та простір, щоб створити простори з урахуванням перенесеної травми. Природні об'єкти в кімнаті, як-от рослини чи декоративні камінці, можуть мати позитивний вплив, а музика може створити затишок та приємний супровід для жертв, які можуть потерпати від самотності або нічних страхів⁴¹².

Слід уникати чинників повторної травматизації. Мешканці могли раніше жити у фізично обмеженому просторі, у тісноті та бідних умовах разом з іншими жертвами, наприклад, на фабриках, у публічних будинках, на сільськогосподарських чи будівельних майданчиках. Усі нагадування про минулі ситуації, пов'язані з торгівлею людьми, можуть пробудити спогади, які можуть спричинити страждання та повторну травматизацію. Важливо навчитися за реакцією мешканців усвідомлювати будь-які страхи та занепокоєння жертв, а також подумати про те, як за можливості можна адаптувати або покращити фізичне планування та особливості помешкання.

⁴¹¹ Див. наприклад Бадур К. Л., Фельднер М. Т., Блументаль Г., і Буярьські С. Дж. (2013 р.). [Вивчення підвищеного ментального забруднення як потенційного механізму зв'язку між чутливістю до огиди та посттравматичним стресом, пов'язаним із сексуальним насильством](#), Когнітивна терапія та дослідження, 37(4), сс. 697–703. Поуел П. А., Овертон П. Г. і Сімсон Дж. (ред.) (2015 р.), Огидне «Я»: Погляди на психологічні, соціальні та клінічні наслідки самоспрямованої огиди, Лондон: Karnac Books.

⁴¹² Такі пристрої, як радіо, можуть діяти заспокоїливо на деяких жертв, створюючи в кімнаті звукове поле (голос або музика) та допомагаючи їм почуватися менш ізольованими. Інші жертви можуть не отримувати задоволення від таких пристроїв і вважати шум нав'язливим або тривожним, що іноді пов'язано з проблемами психічного здоров'я. Слід запропонувати радіо, щоб жертви самі зробили свій вибір. Завжди краще купувати радіо з живленням від розетки, щоб не було потреби міняти дорогі батарейки.

14.12 Розуміння спільних потреб та ризиків для жертв торгівлі людьми, що застосовується до всіх форм забезпечення житлом⁴¹³

Суб'єкти НМВ повинні зберігати пильність у виконанні свого обов'язку щодо захисту жертв та наполегливо шукати для них безпечне та належне житло, коли виникають ризики чи труднощі.

Неприспосоване або небезпечне житло дорого обходиться не лише на індивідуальному рівні, але й на рівні суспільства, тому що воно з набагато більшою ймовірністю призведе до потреби залучати служби екстреної допомоги та заходи втручання, ніж безпечне та підходяще житло, яке надає жертвам можливість облаштувати налагоджене, стабільне життя.

Потреби та ризики жертв щодо умов проживання слід оцінювати на постійній основі, щоб визначити будь-які труднощі, з якими вони можуть стикатися у зв'язку зі своєю безпекою від торговців людьми та безпекою дітей та членів сім'ї. Навіть у випадках, коли неможливо уникнути ризиків, дуже важливо, щоб незалежні законні представники та інші фахівці, включаючи постачальників житла, намагалися повною мірою зрозуміти ці ризики, зберігати інформованість та послідовно добивалися того, щоб житло задовольняло потреби жертв та мінімізувало ризики, з якими вони стикаються.

- ▶ **Тримання під вартою суперечить принципу захисту та безпеки жертв торгівлі людьми.** Воно може значно підвищити ризики повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми⁴¹⁴, подальшої небезпеки⁴¹⁵ та проблем із фізичним та психічним здоров'ям⁴¹⁶.
- ▶ **Злидні або бездомність значно підвищують вразливість жертв** та наражають їх на високий ризик повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, залишаючи їх без захисту від торговців людьми та інших злочинців⁴¹⁷.
- ▶ **Центри тимчасового перебування, які не спеціалізуються на наданні послуг та захисті жертв торгівлі людьми, не можуть забезпечити належної підтримки, послуг та безпечного і стабільного середовища.**
- ▶ **Приватне неофіційне житло, яке передбачає залежність від інших людей, може бути небезпечним для жертв.** Хоча деякі особисті домовленості такого типу є позитивними, інші потенційно можуть призвести до жорстокого поводження, насильства, повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми або таких форм експлуатації, про які жертви можуть відчувати, що вони не в змозі розголосити таку інформацію⁴¹⁸. Така ситуація може скластися з самого початку домовленості або розвиватися з часом. З цієї причини важливо, щоб жертви мали доступні варіанти альтернативного житла.

⁴¹³ Взято з Фонду боротьби з торгівлею людьми (2018 р.), [Стандарти догляду за особами, які пережили рабство та торгівлю людьми](#), сс. 125–146.

⁴¹⁴ Келлі А. і МакНамара М. (2018 р.), «Сучасне рабство: як ми викрили смертельну сексуальну торгівлю людьми у в'язницях Сполучених Штатів», *Guardian*, 5 липня 2018 р. Див. також фон Дагре Дж. С. (2019 р.), «Темна сексуальна торгівля ув'язненими жінками в США», *Insideover*, 5 червня 2019 р.

⁴¹⁵ Віллакампа К. і Торрес Н. (2015 р.), «Жінки-жертви торгівлі людьми у в'язниці: проблема подвійної віктимізації», *Eur J Crim Policy Res*, 21, сс. 99–115. Бліц К. Л., Вольф Н. і Ші Дж. (2008 р.), [Фізична віктимізація у в'язниці: роль психічних захворювань](#). Міжнародний журнал права та психіатрії, 31(5), сс. 385–393.

⁴¹⁶ «Утримання під вартою може спричинити серйозні психічні та фізичні страждання, а жертви торгівлі людьми належать до групи людей, які особливо вразливі і можуть зазнати шкоди під час тримання під вартою. Неналежна медична допомога, включаючи відмову від ліків та недовіру затриманих, створює довготривалий вплив на жертв торгівлі людьми в місцях позбавлення волі». Консультативна група з питань трудової експлуатації (2019 р.), [Затримання жертв: торгівля людьми та система утримання нелегальних мігрантів у Великій Британії](#), с. 11.

⁴¹⁷ Після того як жертви вийдуть з-під прямого контролю торговців людьми, вони часто опиняються без домівки або потрапляють у злидні. У всіх випадках це посилює їхню вразливість як жертв серйозного злочину та залишає їх без будь-якого захисту чи безпеки від торговців людьми та інших злочинців. Навіть життя на вулиці може призвести до того, що жертви потрапляють у пастку «боргової кабали», тому що їм доводиться платити «оренду» злочинцям. Вони можуть зазнавати насильства, включаючи сексуальне насильство та зґвалтування, а також вони можуть бути втягнуті примусом або маніпуляціями до сексуальної чи трудової експлуатації, щоб вижити.

⁴¹⁸ Жертви часто не мають доступу до власного безпечного житла та часто для пошуку притулку покладаються на інших людей. Хоча в деяких ситуаціях це справді може допомогти, однак звернення до інших людей може призвести до жорстокого поводження, насильства чи експлуатації. Зазвичай людям, які раніше зазнали повного підкорення іншим, важко зрозуміти, визнати або прийняти, що особа, яка надає їм притулок, якого вони вкрай потребують, може діяти не в їхніх інтересах. Дехто може усвідомлювати, що зазнає жорстокого поводження, але відчуває, що не може увийти, що є інші життєздатні альтернативи або як отримати до них доступ. Жертви часто потребують поступової підтримки, щоб здобути впевненість і вийти із ситуації залежності чи контролю, незалежно від того, наскільки суворими є умови їхнього життя.

- ▶ **Небезпечні спільноти та території — це ті, де жертви раніше потрапляли в ситуації торгівлі людьми, зазнавали експлуатації або інших форм злочину чи насильства.** Це також стосується будь-яких територій, де, як відомо, існує високий рівень злочинності, проституції, вживання наркотиків або іншої анти-соціальної діяльності⁴¹⁹. Житло має бути розташоване якомога ближче до необхідних служб та транспортних розв'язок. Це зменшує ризики неефективної віддаленості від послуг та підтримки, соціальної ізоляції, погіршення психічного здоров'я та соціального відчуження. Таким чином, це зменшує ймовірність того, що жертв будуть і надалі переслідувати, контролювати, втягувати в ситуації торгівлі людьми чи іншим чином завдавати їм шкоди.

Ризики, з якими жертва може стикатися при спільному проживанні з незнайомцями

Житло, призначене для осіб різної статі, не підходить для одиноких жертв торгівлі людьми та для батьків-одинаків із дітьми. Єдиним винятком є житло, призначене спеціально для сімей, яке має бути автономним (див. [сімейне житло](#)).

Жінки не повинні ділити спальню чи ванну кімнату з чоловіками. Це прийняті в усіх країнах загальні стандарти, яких слід неухильно дотримуватися у випадках із жертвами торгівлі людьми. На додаток до небезпек спільного використання простору представниками різних статей (особливо для людей, які стали жертвами торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації), у деяких культурах жінки зіткнулися з довгостроковими наслідками спільного використання будь-якої форми житла з чоловіками, що наражає їх на подальшу небезпеку, а також заважає їхній подальшій реінтеграції у їхні родини та громади. Якщо надається спільне житло для представників однієї статі, все одно необхідно провести його всебічну оцінку, щоб переконатися, що воно безпечне та відповідає потребам кожної особи. Торгівля людьми є надзвичайно специфічним злочином, і жертви часто мають складні міжособистісні проблеми та страхи, з якими неможливо впоратися в середовищі, яке не призначене для задоволення їхніх потреб, або може створити ризики повторного потрапляння в ситуації торгівлі людьми та інших форм експлуатації та небезпеки з боку інших

- ▶ **Переміщення з території, де жертви добре закріпилися.** Позитивні, налагоджені зв'язки із громадою зменшують вразливість жертв до подальшого потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та експлуатації (див. [соціальна інклюзія](#)). Не слід недооцінювати цінності неформальних мереж підтримки жертв (сім'я, громадські зв'язки та друзі) та постійний доступ до місцевих служб з точки зору їхньої ролі у підтримці безпеки жертв та їхньої реабілітації. Вони можуть включати комплексні медичні послуги, дитячі садки, школи та вищі навчальні заклади, місця богослужіння, неурядові організації, громадські центри та благодійні організації. У всіх випадках, коли жертви висловлюють бажання залишитися у своїй місцевості, фахівцям слід докласти зусиль, щоб повністю зрозуміти причини такого вибору й допомогти жертвам наскільки це можливо.

⁴¹⁹ Якщо у справу залучені правоохоронні органи, вони можуть повідомити жертвам, у яких районах жити небезпечно. Однак якщо у справі не залучені правоохоронні органи, це не означає, що є підстави вважати, що ризиків для безпеки немає або що ризики, про які жертва повідомляє в певній місцевості, є недійсними.

Принципи розміщення сімей з дітьми

Розміщення сімей з дітьми потребує професійної підтримки з боку спеціалістів, які працюють із сім'ями. Розташування житла слід оцінювати з огляду на конкретні потреби та ризики, з якими стикаються члени сім'ї. Будь-яку сім'ю, до складу якої входять особи, які пережили торгівлю людьми, слід розглядати як єдине ціле.

Проблеми для сімей значно зростають, якщо батьки чи діти постраждали від торгівлі людьми в будь-якій формі. Багато дітей у таких сім'ях на різних етапах свого розвитку зазнають потрясінь та незахищеності, що може мати значний вплив на їхнє здоров'я та добробут, а тому це потребує особливої уваги.

Вразливі сім'ї можуть вести повноцінне життя, якщо вони почуваються в безпеці та можуть здобути соціальну інклюзію у своїй місцевій громаді. Часто стосунки між батьками та їхніми дітьми — це позитивні та здорові стосунки, які допомагають їм рухатися вперед разом, як єдине ціле. Їм знадобиться доступ до служб та організацій, які допомагають їм як сім'ї, а також допомагають отримати підтримку, щоб вони могли забезпечувати своїх дітей та утримувати їх у безпеці. Після того, як сім'ї оселяються в безпечній громаді, де вони і далі отримують необхідні послуги і мають доступ до шкільного навчання, вони повинні мати можливість зостатися і жити в цій місцевості.

Якщо є вагомі докази того, що дитина перебуває під загрозою з боку батьків або інших осіб, з якими вона проживає, необхідно вжити всіх заходів безпеки відповідно до національних законів і систем захисту дітей. Дитячі спеціалісти повинні дати професійну оцінку ситуації, яку слід вирішувати відповідно до національних процедур безпеки (див. [уразливість дітей](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#); [модель «Барнакус»](#); [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#); [оцінка](#)).

Неможливо детально описати всі вимоги до житла для сімей, але є певні загальні потреби та ризики, про які незалежні законні представники, опікуни-законні представники та всі інші відповідні зацікавлені сторони повинні знати.

- **Безпека дітей має першочергове значення, а надане житло повинно бути спеціально розрахованим для розміщення сімей.** Розміщення батьків із дітьми в загальному помешканні, особливо з дорослими чоловіками та жінками, становить небезпеку, оскільки інші дорослі можуть становити для дітей потенційну загрозу
- **Спільне житло з представниками тої самої статі для самотніх жінок із дітьми є корисним, особливо якщо вони можуть отримати допомогу по догляду за дітьми в приміщеннях, наданих персоналом притулку.** Вони також можуть скористатися підтримкою оточення під час подолання травматичного досвіду, що дасть їм змогу отримати доступ до послуг, можливостей працевлаштування, освіти, професійного навчання і мовної підготовки.
- Найважливішим фактором для дітей є стабільність батьків. Тому підтримка, що надається батькам, щоб вони могли забезпечувати безпеку, здоров'я та добробут своєї сім'ї, дуже важлива для їхніх дітей. Багато батьків — це самотні батьки, які пережили травматичний досвід зі своїми дітьми. Якщо їм надається житло у громадах чи помешканні, де вони зазнають маргіналізації або дискримінації, їм, ймовірно, буде важко отримати доступ до місцевих шкіл та служб або співпрацювати з ними. За можливості слід зберігати індивідуальну підтримку сім'ям, а також надавати їм доступ до державних служб і НУО, які спеціалізуються на питаннях сім'ї (див. [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід до послуг](#)).

14.13 Безпечне та підходяще житло для дітей-жертв торгівлі людьми

Дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, завжди слід забезпечувати житлом, яке відповідає [Конвенції ООН про права дитини](#) (див. [житло для дорослих](#)). Довідник НМВ рекомендує завжди дотримуватися настанов організації «Покінчимо з дитячою проституцією в азіатському туризмі» (ЕСПАТ) щодо безпечного розміщення дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, а також принципів та [рекомендованих стандартів НМВ](#)⁴²⁰.

Це однаковою мірою та без жодної дискримінації стосується всіх дітей, зокрема тих, хто має незахищений або нелегальний імміграційний статус.

Тримання під вартою дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, може спричинити серйозну небезпеку повторного потрапляння в ситуації торгівлі людьми⁴²¹. Торговці людьми можуть і далі переслідувати вразливих дітей, які перебувають під вартою або у в'язниці, і можуть зв'язуватися з ними безпосередньо через телефонні дзвінки та відвідування або за допомогою інших затриманих та ув'язнених. Вони можуть пропонувати заохочення або погрожувати дітям, які перебувають у відомому та стаціонарному місці, щоб втягнути їх в ситуацію торгівлі людьми знову після їхнього звільнення (див. [принцип звільнення дітей від покарання](#)).

Обробка будь-якої частини ідентифікаційних даних дитини в центрі утримання, в'язниці чи колонії для неповнолітніх лякає їх і може стримати їх від того, щоб підтримувати зв'язок зі службами. Таким чином, це може поставити їх під загрозу з боку торговців людьми, які хочуть повернути їх у ситуацію торгівлі людьми, пропонуючи альтернативне життя.

Співробітники повинні носити відповідний простий одяг, а не уніформу, залишаючись завжди доброзичливими та спокійними, а також бути однаково доступними для всіх дітей, якими вони опікуються.

Діти, які стали жертвами торгівлі людьми, мають бути забезпечені безпечним та належним житлом протягом 24 годин, а тим часом у рамках національної системи захисту дітей їм слід надати альтернативне, тимчасове житло.

Всім дітям, які були визнані вразливими до торгівлі людьми або ідентифіковані як «можливі жертви торгівлі людьми» і які не мають безпечного та підходящого дому, необхідно надати житло якомога швидше протягом перших 24 годин після їхньої первинної ідентифікації. Це має бути спеціально призначений для дітей безпечний притулок або спеціалізований сімейний дитячий будинок, який пов'язаний із національними системами захисту дітей або безпосередньо співпрацює з ними (див. [зв'язки між НМВ, державними послугами і національними системами захисту дітей](#)).

⁴²⁰ «Покінчити з дитячою проституцією в азіатському туризмі», ЕСПАТ УК (2011 р.), [У безпеці: принципи безпечного розміщення дітей-жертв торгівлі людьми](#).

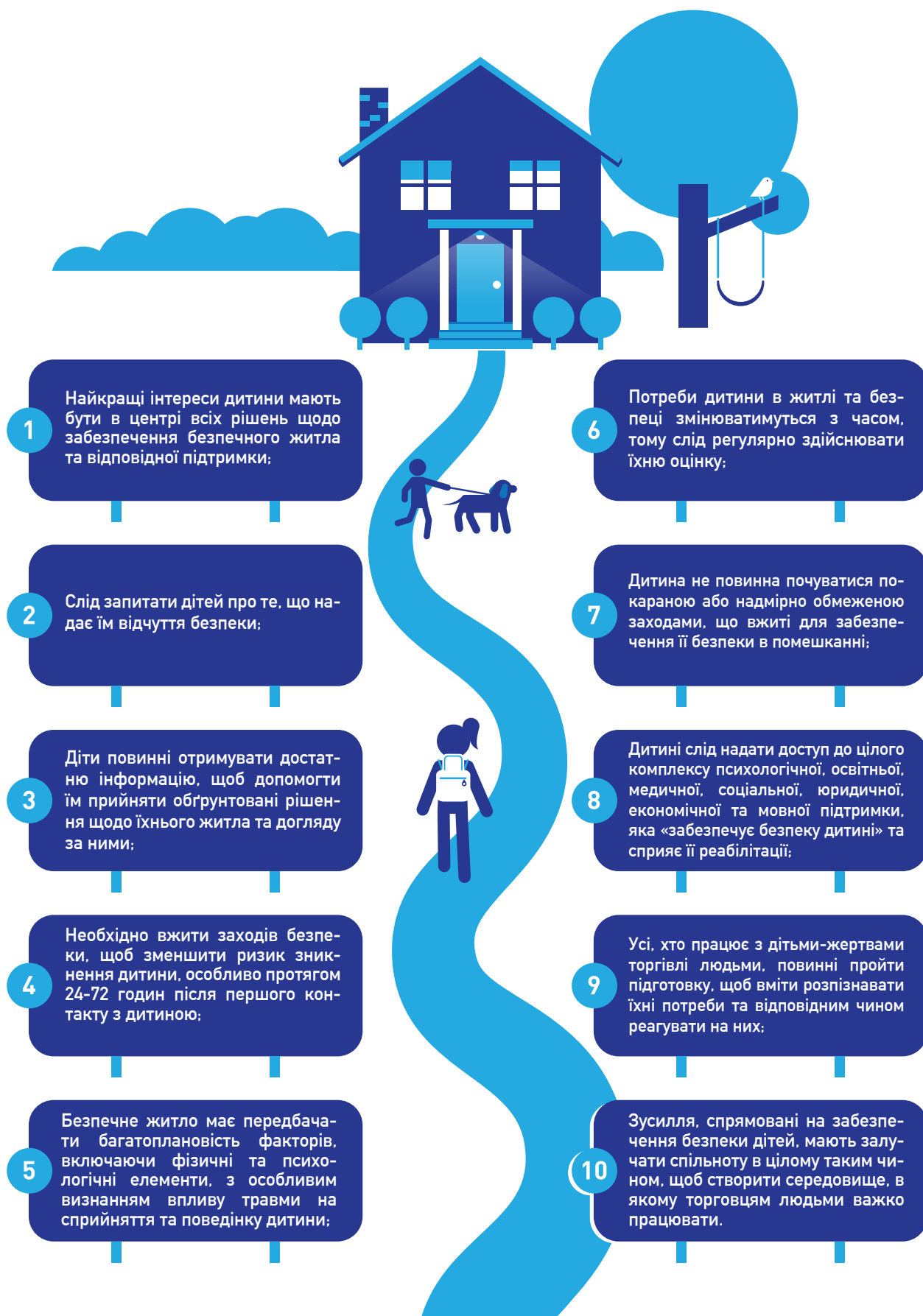
⁴²¹ Див. зокрема Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), 20 листопада 1989 р., ст. 37(б). Міжнародні документи, що регулюють утримання неповнолітніх: Пекінські та Гаванські правила. Див. Генеральна Асамблея ООН (1985 р.), [Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй з відправлення правосуддя у справах неповнолітніх \(«Пекінські правила»\): ухвалено Резолюцією 40/33 Генеральної Асамблеї від 29 листопада 1985 року](#), п. 17. Див. Генеральна Асамблея ООН (1990 р.), [Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, ухвалені Резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1990 року](#), пп. 11–16. Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р. Генеральна Асамблея ООН (2001 р.), [Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії](#), 16 березня 2001 р., A/RES/54/263. Рада Європи (2007 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства](#), 12 липня 2007 р., CETS №: 201. [Директива 2011/93/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 13 грудня 2011 року про боротьбу із сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей і дитячою порнографією, яка замінює Рамкове рішення Ради 2004/68/JHA, 17 грудня 2011 р., OJL 335. [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського Парламенту і Ради Європи від 5 квітня 2011 року про попередження та боротьбу з торгівлею людьми та захисту її жертв, яка замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/JHA, 15 квітня 2011 р., OJL 101.

Настанови ЕСРАТ щодо безпечного розміщення дітей, які стали жертвами торгівлі людьми⁴²²

ЕСРАТ – це глобальна мережа організацій, які працюють над припиненням сексуальної експлуатації дітей. Їхні керівні принципи охоплюють усі етапи надання житла для дітей, починаючи з надання негайного притулку і закінчуючи більш довгостроковим розміщенням та переходом до віку зрілості.

⁴²² ЕСРАТ УК (2011 р.), [У безпеці: принципи безпечного розміщення дітей-жертв торгівлі людьми](#), сс. 4-5.

ПРИНЦИПИ БЕЗПЕЧНОГО РОЗМІЩЕННЯ ДІТЕЙ, ЯКІ СТАЛИ ЖЕРТВАМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Безпечне житло — це більше, ніж просто належне розміщення; воно також включає, в рамках такого реагування, врахування фізичних, психологічних, правових, мовних та безпекових потреб дитини. Важливо, щоб воно обов'язково включало в себе власне уявлення дитини про безпеку.

ЕСРАТ визнає, що національні системи захисту дітей зобов'язані піклуватися про розлучених із сім'ями дітей, та несуть юридичну відповідальність за догляд за такими дітьми.

Передбачається, що всі десять принципів повинні застосовуватися разом. Вибір лише одного чи двох принципів та використання їх окремо не забезпечить такої ж якості догляду та безпеки. Слід проявляти обережність під час взаємодії з установами або організаціями, які використовують лише деякі з цих принципів окремо та пропагують їх як свою модель безпечного житла.

Розуміння факторів ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми для розміщених дітей

Відомо, що метою торговців людьми є служби у справах дітей, дитячі притулки, прийомні будинки, тимчасові реабілітаційні будинки («Дім на півдорозі») або притулки для бездомних чи втікачів та інші дитячі заклади, через які їм простіше займатися торгівлею людьми (див. [уразливість](#); [уразливість дітей](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#)). Навіть у дитячих службах, де ретельно дотримуються конфіденційності мешканців та безпечних процедур обміну даними, торговці людьми можуть дізнатися про розташування притулків та переслідувати дітей, яких вони раніше зробили жертвами, або інших вразливих дітей для торгівлі людьми⁴²³ (див. [управління даними та їх захист](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#)). Весь персонал безпечного притулку або служб для дітей повинен пройти навчання, щоб розпізнавати будь-які ознаки того, що торговець людьми може мати доступ до їхнього притулку чи служби, або до конкретної дитини або дітей, які перебувають у їхньому помешканні, та негайно вживати відповідних заходів захисту⁴²⁴.

Вплив торговців людьми може відчуватися усюдишним у житті дітей, навіть якщо вони вилучені з-під їхнього безпосереднього контролю. Діти можуть відчувати себе змушеними виконувати вказівки торговців людьми, щоб залишити своє житло для повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Їм часто буває вкрай важко від цього ухилитися, особливо на самих ранніх етапах контакту до повного встановлення довіри з фахівцями. Багато дітей-жертв відчувають величезний тягар відповідальності через те, що вони перебувають під психологічним контролем із боку торговців людьми. Вони можуть страждати від травматичних зв'язків зі своїми торговцями людьми (так званий «Стокгольмський синдром»)⁴²⁵. Вони можуть мати почуття любові або обов'язку перед своїми торговцями, почуття відповідальності за погрози членам їхніх сімей або іншим особам, які залишаються під контролем їхніх торговців людьми, вірити в те, що вони пов'язані клятвами, зробленими під час ритуальних церемоній, та/або бути переконаними, що вони зобов'язані відшкодувати своє звільнення з [боргової кабали](#).

Робота фахівців полягає в тому, щоб насамперед поважати та визнавати ці труднощі дітей і допомагати їм поступово виходити з-під влади торговців людьми. Важливо, щоб спеціалісти з питань дітей будували довірчі стосунки з дітьми, які можуть бути в групі ризику, та слухати їх, не виявляючи зневажливого ставлення до будь чого, що вони говорять, що може бути «неправильним» або «сумнівним». Це найефективніший спосіб отримати життєво важливу інформацію про їхню особисту історію потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, а також про близькість та методи торговців людьми, які можуть спробувати підважити системи захисту дітей (див. [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#); [оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду](#)).

⁴²³ Торговці людьми часто вербують вразливу молодь з інтернатних закладів та інших молодіжних програм, тиняючись неподалік або надсилаючи інших молодих людей всередину цих закладів для вербування від свого імені. І хоча важливо ставитися з розумінням до потреб та травм усіх молодих людей, які отримують послуги, програми не повинні дозволяти одним представникам молоді завдавати шкоди іншим або потенційно віктимізувати їх. Управління у справах дітей та сім'ї штату Нью-Йорк (2016 р.), [Заходи щодо молоді, яка зазнала комерційної сексуальної експлуатації та торгівлі людьми: посібник для спеціалістів із захисту дітей](#), с. 32.

⁴²⁴ Райхерт Дж. і Сильвестржак А. (2013 р.), [Національне дослідження інтернатних програм для жертв сексуальної торгівлі людьми](#). Чикаго, штат Іллінойс: Інформаційне управління кримінальної юстиції штату Іллінойс.

⁴²⁵ Стокгольмський синдром — це «спосіб виживання, який дає можливість заручнику вижити. Цей спосіб також використовують жертви сексуального рабства, щоб вижити». Існує велика кількість літератури, в якій задокументовані суперечливі стосунки, що виникають між заручниками та злочинцями. Це явище зазвичай називають Стокгольмським синдромом; хоча іноді його називають синдромом ідентифікації заручника, синдромом ідентифікації виживання або травматичним зв'язком». Джуліч С. (2013 р.), [«Стокгольмський синдром та сексуальна торгівля: Чому вони нічого не роблять?»](#), Fair Observer, 21 серпня 2013 р..

Спроби торговців людьми маніпулювати або проникнути в системи та служби захисту дітей ніколи не повинні використовуватися як виправдання для скорочення кількості служб роботи з дітьми або підриву їхньої мети та існування. Відповідною реакцією в усіх випадках є підвищення надійності дитячих систем і служб, що гарантує надання постійної, орієнтованої на дитину підтримки для всіх дітей. Це підтверджує, що прийняття дітьми власних рішень та інформована участь у послугах, в які вони залучені, є ключовими для підтримки їхньої безпеки.

Створення середовища, орієнтованого на дитину з урахуванням перенесеної травми

Діти, які зазнали жорстокого поводження та насильства, потребують постійної та ненав'язливої доброзичливості та зміцнення впевненості, які послідовно застосовуються, і саме цього вони можуть очікувати і на це можуть покластися. Як і зовнішні вимоги до безпечного та захищеного житла, довгострокова безпека дітей залежить від внутрішньої безпеки їхнього середовища та послідовності підходу, орієнтованого на права дитини з урахуванням перенесеної травми (див. [житло для дітей](#); [опікуни-законні представники](#)).

Необхідно запровадити надійні процедури прийому та ознайомлення кожної нової дитини з новим місцем проживання. У таких місцях мають працювати доброзичливі фахівці, які можуть продемонструвати зосередженість на залученості дитини та її поселенні, а також на її нагальних потребах щодо здоров'я та практичного комфорту. Надмірна увага до адміністративних процесів та процедур може змусити дітей відчувати ізольованість та пригніченість.

До дітей будь-якого віку, незалежно від їхніх індивідуальних реакцій, слід і надалі ставитися з теплотою та доброзичливістю. Коли дитина адаптується до свого нового, безпечного середовища, у неї можуть виникати періоди рецидиву з точки зору поведінки та послаблення навичок, емоційних реакцій, догляду за собою та здоров'я. Це слід розуміти в контексті їхнього травматичного досвіду та вразливостей⁴²⁶.

Важливість початкового періоду прийому та поселення

Держави повинні забезпечити підхід «Золотого дня». Це період інтенсивної індивідуалізованої підтримки віч-на-віч та нагляду за дітьми-жертвами, для яких існує висока ймовірність того, що вони негайно зникнуть або повторно опиняться в ситуації торгівлі людьми протягом перших 72 годин або більше після того, як вони потрапили до програми НМВ.

Через небезпеку зникнення дітей та/або повторного потрапляння їх у ситуації торгівлі ними⁴²⁷, служби розміщення дітей дедалі більше включають спеціальні заходи безпеки у свої протоколи, стратегії, плани безпеки та практичні посібники.

⁴²⁶ Грін Е. Л. s Мирік А. К. (2014 р.), [Лікування комплексної травми у підлітків: Поетапний інтегративний підхід для ігрових терапевтів](#), Міжнародний журнал ігрової терапії, 23(3), сс. 131–145.

⁴²⁷ Відсутність ідентифікації дитини як можливої жертви торгівлі людьми є ключовим фактором ризику її зникнення з-під опіки. Див. Сімон А., Сеттер С. і Голмз Л. (2015 р.), [Повернення до безпеки: дослідження щодо зникнення з-під опіки дітей, які стали об'єктами торгівлі людьми, та дітей без супроводу у Великій Британії](#), організації «ЕСРАТ УК» і «Зниклі безвісти», с. 15. Див. також ЕСРАТ УК (2018 р.), «Один із 6 дітей під опікою, що стали об'єктами торгівлі людьми, і дітей без супроводу, які перебувають під опікою, вважаються зниклими безвісти у Великій Британії», 20 грудня 2018 р. Доведено, що багато дітей без супроводу та/або діти-жертви торгівлі людьми ризикують зникнути з-під опіки, часто протягом перших 72 годин. Рада графства Ланкашир (2020 р.), [Діти-мігранти без супроводу й діти-жертви торгівлі людьми та сучасне рабство](#); перші 72 години під опікою мають вирішальне значення для захисту розлучених із сім'єю дітей, які можуть бути жертвами торгівлі людьми та які надто часто зникають безвісти, коли вони вперше потрапляють під опіку місцевих органів влади. «Товариство з питань дітей» (без дати), [Важливість перших 72 годин під опікою для дітей-мігрантів](#). Зокрема, перші 24 години після першого контакту з дитиною є критичним періодом для того, щоб надати дитині інформацію про ризики, з якими вона стикається, та вжити заходів безпеки, щоб захистити дитину від торговців людьми та запобігти її зникненню. Цей проміжок часу іноді називають «золотою годиною» або «золотим днем». ЕСРАТ УК (2011 р.), [У безпеці: принципи безпечного розміщення дітей-жертв торгівлі людьми](#).

Для безпеки дітей важливу роль мають професійні дитячі спеціалісти. [Опікуни-законні представники](#) (або спеціалісти подібної компетенції) можуть налагодити стосунки з дитиною, спостерігаючи за нею та збираючи інформацію у нав'язливий спосіб, який гарантує, що дитина залишатиметься у комфорті. [Оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду](#) впроваджує заходи безпеки, щоб контролювати ризики, які існують навколо дитини, та зменшити ймовірність її зникнення. Інші спеціалісти також відіграють ключову роль у розширенні послідовності підходу та підтримки, щоб допомогти влаштувати дітей, наприклад, [батьківські опікуни](#), [культурні посередники](#), наставники, неурядові організації, що спеціалізуються на роботі з дітьми, та інші спеціалісти, які живуть або працюють у закладі. Необхідно зберігати послідовну професійну підтримку, яка надається дітям «командою» фахівців, щоб забезпечити їм доступ до всіх необхідних послуг, а також гарантувати оперативне визнання їхнього статусу, прав та привілеїв і вирішення усіх дотичних питань. До них належать відповідні медичні послуги, спеціалізована терапевтична допомога дітям, юридичні консультації та представництво з усіх юридичних питань, які застосовуються в юрисдикції, включаючи заяви про надання притулку/міжнародного захисту та питання кримінального судочинства, а також доступ до дитячого садка, школи чи коледжу (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#), [медичні потреби дітей](#); [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [соціальна інклюзія](#); [права дітей-мігрантів](#); [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#); [захист і підтримка упродовж кримінальних проваджень](#); [модель «Барнахус»](#)). Цей підхід, якщо його застосовувати послідовно, може надати дітям стимул залишитися та брати участь у діяльності їхнього середовища.

Заходи захисту від початку прибуття дітей до нового помешкання

- ▶ **Після прибуття до нового помешкання діти можуть відчувати тривожність та виснаження, хоча зовні це може бути непомітно.** Слід одразу зосередити увагу на тому, щоб забезпечити дітям негайний комфорт: м'яке сидіння, подушка (для маленьких дітей — м'яка іграшка та ігри), теплий напій, їжа та послідовно чуйне ставлення до дитини будь-якого віку можуть допомогти зберегти спокій та створити рівень довіри, який дозволить їм *відпочити*. Важливо пам'ятати, що для того, щоб убезпечити дитину від торговців людьми, у неї повинен бути *стимул* залишитися. І хоча самі по собі відпочинок і комфорт не можуть досягти цього, початковий прийом, індивідуальна підтримка та орієнтований на дитину підхід – це те, що вони можуть добре запам'ятати та згадати пізніше⁴²⁸.
- ▶ **Дітям слід надати невелику нотатку (еквівалент контактної картки) з моменту їхнього першого контакту з місцем розміщення.** В ній має бути вказано назву та адресу безпечного притулку або прийомного будинку, а також відомості про людей, у тому числі про їхнього опікуна-законного представника, з якими вони можуть зв'язатися. Корисно мати додатковий предмет у привабливому для дитини дизайні, наприклад предмет особистого догляду, як-от гребінець, блокнот або книжку, невелику іграшку чи сумку для засобів особистої гігієни, де буде зазначено контактний номер. Цей предмет має бути розроблений таким чином, щоб він не привертав уваги торговців людьми, якщо дитина знову стане жертвою торгівлі людьми. Діти повинні знати, що вони завжди можуть зв'язатися зі службою, беззастережно, будь-коли пізніше, незалежно від того, що з ними сталося або що вони зробили. Інакше вони можуть відчувати, що якщо вони будь-яким чином порушили правила та норми, то в них не буде можливості повернутися чи отримати подальшу підтримку.
- ▶ **На самому початку необхідно передбачити період інтенсивної індивідуальної підтримки та нагляду за дітьми-жертвами торгівлі людьми, які потрапляють у дитячі заклади. Цей період можна назвати «Золотим днем».** «Золотий день» призначений для того, щоб перервати і припинити контролюючі відносини з торговцями людьми, надаючи дитині час, простір та середовище з урахуванням перенесеної травми, які необхідні для того, щоб дитина відпочила і змогла сформувавши взаємні, дієві довірчі відносини з фахівцями, які піклуються про неї. Його завжди слід проводити відповідно до принципу найкращих інтересів дитини, поваги до її гідності та прав людини, а також обов'язку з догляду. Це вимагає усвідомленого розуміння того, як побудувати взаємні довірчі стосунки з дітьми та спілкуватися у доброзичливий спосіб з урахуванням вікових особливостей, прав дитини і перенесеної травми, надаючи їм чітку та чесну інформацію (див. [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#)). Діти потребують уваги до їхніх практичних та медичних потреб, а також цілодобової присутності та доступності фахівців протягом цього початкового періоду поселення (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [послуги у сфері охорони здоров'я](#); [нагальні потреби у медичній допомозі](#); [проблеми зі здоров'ям](#); [медичні потреби дітей](#)).

⁴²⁸ Ті діти, які колись були в турботливій сім'ї, запам'ятають та відгукнуться на це: ті, кому в дитинстві завжди бракувало відповідної турботи та уваги, можуть інстинктивно розпізнати це як те, що їм потрібне.

- ▶ **Протягом цього початкового періоду важливо вилучити особисті мобільні телефони та обмежити неконтрольований доступ до інтернету, а також будь-які інші пристрої чи методи, за допомогою яких торговець людьми може зв'язатися з дитиною-жертвою.** Це необхідно зробити, але максимально делікатним способом і за можливості уникати будь-якої конфронтації. Важливо розуміти, що будь-які повідомлення або інструкції, надані дітям торговцями людьми, можуть бути приховані в їхньому одязі, особистих речах або на тілі. Важливо знайти слухний момент, коли можна перевірити одяг та мобільний телефон дитини, щоб вона цього не бачила. У всіх випадках важливо діяти з добротою та чуйністю, та не викликати в дитини жодної тривоги.
- ▶ **На цій ранній стадії діти можуть дуже насторожено ставитися до незнайомих дорослих та боятися втратити контакт із їхнім торговцем людьми.** Вони також можуть відчувати смуток через втрату свого торговця людьми, оскільки вірять, що між ними склалися стосунки любові чи турботи. Важливо, щоб діти відчували доброзичливе ставлення з боку фахівців і не відчували себе ізольованими чи «відрізаними» від будь-кого, окрім їхніх торговців людьми: телефонні дзвінки слід здійснювати, якщо необхідно, у безпечному притулку на перевірені номери та у супроводі персоналу. На цьому етапі діти не повинні мати доступу до соціальних мереж та неконтрольованого доступу до інтернету, але можна дозволити доступ до перевірених сайтів, дружніх до дітей, під наглядом персоналу. У міру того, як діти успішно влаштовуються у новому місці проживання, можна поступово запроваджувати більш індивідуальний та гнучкий підхід до їхнього розкладу та діяльності.
- ▶ **Після належного відпочинку та можливості влаштуватися, важливо пояснити дітям їхню ситуацію та розповісти про будь-які ризики, з якими вони можуть зіткнутися, залежно від рівня їхньої зрілості та рівня інформації, з якою вони можуть впоратися.** В деяких випадках це потрібно зробити невідкладно, залежно від їхньої індивідуальної ситуації. Щоб заспокоїтися, діти повинні знати, де вони знаходяться, хто з ними працює, чому існує занепокоєння щодо їхньої безпеки, чому важливо, щоб вони залишилися на деякий час та звикли до нового середовища. Фахівці, які розмовляють із дітьми про їхню ситуацію, повинні пройти всебічну підготовку у питаннях захисту дітей та розуміти, як спілкуватися з ними чесно та з урахуванням їхніх потреб. Особливо важливо не брехати дітям і чітко пояснювати їм ситуацію, в якій вони опинилися, та не давати брехливих обіцянок, оскільки це повторює дії торговців людьми, а також є неетичним та створює небезпеку повної втрати довіри.

Зазвичай, коли дитина відчуває себе достатньо відпочилою та з нею встановлено певний рівень довіри, вона буде відчувати, що здатна детально говорити про свою особу та ситуацію, а також здатна сприймати важливу інформацію, яку їй надають. Це створює більш принагідну ситуацію для проведення повної оцінки; однак робота [опікуна-законного представника](#) (або фахівця з подібною функцією) щодо спостереження за дитиною мала розпочатися з першого контакту. Вони повинні враховувати поведінку, бажання, потреби та ризики, які з'являються під час спілкування з дитиною, та завчасно контактувати з іншими уповноваженими установами та службами, повідомляючи їм інформацію, яка їм буде потрібна. Вони фіксують будь-які подробиці, які дитина повідомить їм під час розмови, щоб їх можна було включити в їхню [оцінку найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду](#) (вони мають з самого початку розглядати вимогу щодо довгострокового розміщення дитини).

«Пояснення — це найважливіше для дітей: перший контакт із дитиною є тим самим критичним моментом, коли треба повідомити їй про ризики, з якими вона стикається, та вжити заходів безпеки, щоб допомогти захистити її від її торговця людьми та запобігти зникненню. Ми виявили, що більшість дітей хочуть захисту та хочуть залишитися в нашому притулку, коли розуміють причини».

NIDOS (співбесіда)⁴²⁹

⁴²⁹ Для отримання детальнішої інформації, див. [NIDOS](#).

Тривалість надання житла дітям та молоді

Торговці людьми сприймають молодих дорослих як товар: менш ймовірно, що про них повідомлять як про зниклих без вісти та визнають їх вразливими до переслідування, особливо якщо вони не мають захисту сім'ї, індивідуальної підтримки та освіти, а також можливостей для професійного навчання або працевлаштування (див. [тривалість підтримки з боку опікуна-законного представника](#)).

Житло слід надавати дітям до досягнення ними віку 18 років та старше. Молоді дорослі, які залишилися без безпечного та підходящого житла, особливо ті, які були жертвами торгівлі людьми, наражаються на високий ризик повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, експлуатації та подальшої небезпеки. Досягнення повноліття не слід розглядати як довільну «точку припинення» для надання захисту та підтримки, а скоріше як перехідний період, який дає можливість молодим дорослим, які не мають постійної домівки та підтримки, отримати соціальну інклюзію у дорослому віці завдяки можливостям освіти, навчання та працевлаштування (див. [соціальна інклюзія](#)). Їх слід направити до незалежного законного представника для отримання подальшого захисту, підтримки та допомоги як представникам повнолітньої молоді.

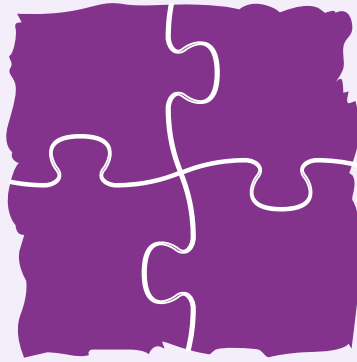

15 ОПОРНИЙ КОМПОНЕНТ 3: Соціальна інклюзія

«Основною метою мого життя завжди була моя сім'я та осмислена робота. Після багатьох років роботи в індустрії гостинності мені шахрайським способом пообіцяли роботу, експлуатували, застосували боргову кабалу, і продали з метою трудової експлуатації. Найстрашнішим для мене та жертв, з якими я опинився в пастці, були жорстокі погрози, які лунали на адресу наших сімей.

На відміну від інших, я знав мову і врешті-решт мені вдалося привести нам допомогу. Ми мали позитивний досвід спілкування з органами влади, тому що вони були безпосередньо пов'язані з організаціями, які надавали нам їжу, житло, усе необхідне, і ставилися до нас з повагою та гідністю. Я отримував послуги, які мені були потрібні саме тоді, коли я їх потребував. Найважливіше те, що я зміг безпечно возз'єднатися зі своєю сім'єю, а це для мене означає все. Я знаю, що більшість жертв не отримують такої допомоги і можуть залишатися в небезпеці все життя. Якщо ми хочемо боротися з торгівлею людьми, ми повинні без будь-яких умов пропонувати всім жертвам зв'язану підтримку з послугами».

– **Ронні Марті**, член 1-ї Міжнародної консультативної ради постраждалих від торгівлі людьми (ISTAC), незалежний консультант з питань протидії трудовому рабству, Голова MPCPS, активіст, колишня жертва торгівлі людьми

Соціальна інклюзія має стати частиною стратегії суб'єктів НМВ від початку їхньої роботи з постраждалими особами та протягом усіх етапів оцінки, підтримки та надання послуг.

У Третьому опорному компоненті визначені необхідні для соціальної інклюзії компоненти в контексті багатьох серйозних проблем, з якими стикаються жертви та постраждалі від торгівлі людьми.

Перехід від [Другого Опорного компонента](#) має бути поступовим та супроводжуватися постійною підтримкою, щоб гарантувати, що постраждалі від торгівлі людьми особи здатні налагодити безпечне та незалежне життя.

15.1 Опорний компонент Третій: Вступ

«Допомога жертвам торгівлі людьми має бути спрямована не лише на вилучення їх із ситуації торгівлі людьми, але також повинна забезпечити їм особисту безпеку, свободу вибору, розширення прав і можливостей та незалежність в довгостроковій перспективі. Держави повинні не допускати повернення особи в ситуацію, в якій він або вона перебував(-ла) до того, як стати жертвою торгівлі людьми. [...] [С]оціальна інклюзія має стати кінцевою метою заходів протидії торгівлі людьми як у країнах призначення, так і в країнах походження у випадку повернення чи репатріації. Поняття соціальної інклюзії як і поняття соціальної інтеграції – передає ідею процесу, першим кроком якого є реабілітація, а кінцевою метою є повне й стале відновлення всіх прав, які були порушені до та під час усього циклу торгівлі людьми»⁴³⁰.

Звіт спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми

Соціальна інклюзія — єдина довгострокова форма безпеки та стабільності для постраждалих від торгівлі людьми, а також засіб, за допомогою якого можна зупинити цикли вразливості людей різного віку до торгівлі людьми (див. [уразливості](#); [уразливість: сімейне оточення](#); [уразливість через маргіналізацію та дискримінацію](#); [уразливість дітей](#); [уразливість: мігранти та біженці](#)). Це взаємна та спільна відповідальність між постраждалими від торгівлі людьми особами та державними органами влади, спільнотами та громадами, в яких вони проживають. Вона також становить невід'ємну частину зобов'язань держави в рамках стандарту належної обачності та права на ефективний засіб правового захисту⁴³¹.

Дуже важливо, щоб жертви торгівлі людьми не поверталися до ситуацій, де вони наражаються на ризик повторно стати жертвою торгівлі людьми. Це означає, що вони не повинні зазнавати видворення до країн, де вони опиняються в зоні ризику, а також не повинні потрапляти в ситуації соціально-економічної незахищеності, дискримінації та відсутності доступу до можливостей для соціальної інклюзії. Це основні чинники, які можуть зробити людей об'єктами торгівлі людьми та повторної торгівлі людьми..

Успішність соціальної інклюзії залежить від комплексних та доступних шляхів до необхідних прав, привілеїв та послуг. Оцінка та планування безпеки для кожного дорослого та дитини повинна включати заходи, спрямовані на задоволення їхніх потреб, убезпечення від ризиків та реалізацію планів на майбутнє із взаємоузгодженими кроками та діями для соціальної інклюзії.

- **Для дорослих: постійна індивідуальна підтримка з боку [незалежних законних представників](#) завершується в міру того, як відбувається соціальна інклюзія, і вони можуть успішно перейти до формування незалежного життя.**
- **Для дітей: підтримка опікунів-законних представників мусить тривати до 18 років, після чого підтримка має бути доступною та надаватися відповідно до побажань молодої людини** (див. [опікуни-законні представники](#); [тривалість підтримки з боку опікуна-законного представника](#)). Цього можна досягти шляхом поетапної передачі незалежному законному представнику, який може підтримати їхній перехід до соціальної інклюзії у дорослому віці (освіта, професійне навчання, працевлаштування та інші потреби).

⁴³⁰ Генеральна Асамблея ООН (2019 р.), [Торгівля людьми, особливо жінками та дітьми: Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46, пп. 5–7.

⁴³¹ Генеральна Асамблея ООН (2019 р.), [Торгівля людьми, особливо жінками та дітьми: Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46, п. 11.

15.2 Розуміння реалій соціальної ізоляції постраждалих осіб

Не можна залишати постраждалих осіб наодинці у їхній боротьбі на узбіччі суспільства, де б вони не проживали. Це лише створює сприятливий ґрунт для безкарної діяльності торговців людьми, і може наражати постраждалих, членів їхніх сімей та їхніх нащадків на небезпеку стати жертвами торгівлі людьми.

Важливо розуміти реальні факти ситуації постраждалих осіб, щоб мати можливість надати їм підтримку і створити умови для безпечного життя та соціальної інклюзії. Постраждалі особи стикаються з багатьма перешкодами та труднощами, включаючи доступ до основних шляхів для створення соціальної інклюзії: безпечне та підходяще житло, освіта, професійне навчання та працевлаштування (див. [опікуни-законні представники](#); [тривалість підтримки з боку опікуна-законного представника](#)).

- ▶ **Багато постраждалих осіб спочатку стали жертвами торгівлі людьми через чинники вразливості, пов'язані з економічними труднощами, несприятливими умовами життя, маргіналізацією та соціальною ізоляцією.** Ця історія, разом із накопиченими вразливостями від торгівлі людьми, може надзвичайно ускладнити процес входження у звичайне життя та підтримання його основних аспектів після того, як людина стала жертвою торгівлі людьми. Ба більше, за браком належної підтримки такий процес може стати неможливим..
- ▶ **Постраждалі особи, які жили в умовах соціальної інклюзії перед тим, як стати жертвами торгівлі людьми, постраждали від злочину, який змінив їхнє життя, та часто відбирає в них багато років життя, наповненого знайомими речами.** У багатьох випадках немає шляху назад до початкового життя через небезпеку, з якою люди стикаються з боку торговців людьми, або навіть із боку їхніх власних громад та сімей через стигматизацію жертв торгівлі людьми. Зміна їхнього соціально-економічного становища, психологічного та фізичного здоров'я, а також руйнування їхньої особистої ідентичності під час експлуатації означає, що вони повинні спробувати почати відновлювати життя часто в іншому місці.
- ▶ **Постраждалі особи зазвичай зазнають дискримінації та серйозних соціально-економічних труднощів.** Їм часто доводиться жити з психологічними та фізичними травмами та проблемами зі здоров'ям, які створюють перешкоди для побудови стабільного та незалежного майбутнього.
- ▶ **Деякі постраждалі особи обтяжені судимостями за злочини, які вони були змушені вчинити як прямий наслідок того, що вони самі були жертвами торгівлі людьми** (див. [пом'якшення покарання та помилування](#); [зняття судимості та анулювання процесуальних дій](#); [засекречування судових матеріалів](#)).
- ▶ **Як правило, постраждалі особи продовжують боятися, що торговці людьми або їхні спільники їх побачать, зв'яжуться з ними або в інший спосіб погрожуватимуть їм, що може змусити їх і далі жити фактично переховуючись.** Багато з них також живуть у страху за свої сім'ї та близьких через погрози та небезпеку розправи від торговців людьми.
- ▶ **Сукупна вразливість призводить до ситуацій, коли жертви не тільки наражаються на ризик із боку торговців людьми, але також можуть стати мішенню для інших форм злочинності, експлуатації та небезпеки.** Це особливо стосується випадків, коли вони віддалені від правоохоронних органів і систем кримінального судочинства або не можуть отримати доступ до захисту з їхнього боку.

15.3 (Відновлення) Побудова життя після потрапляння в ситуацію торгівлі людьми

Де б не проживали особи, постраждалі від торгівлі людьми, соціальна інклюзія є поступовим процесом створення умов стабільності та незалежності, які зберігаються протягом тривалого часу. Це вимагає створення позитивних мережових взаємозв'язків у громадах, до життя яких постраждалі особи можуть залишатися безпечно залученими та в діяльності яких брати участь — через інтереси та діяльність, освіту, професійне навчання, працевлаштування та сімейні заняття.

Постраждалі особи опиняються на початку процесу побудови нового життя, замість того, щоб просто повернутися до ситуації соціальної інклюзії, яку вони мали в минулому. Після ситуації торгівлі людьми вони можуть намагатися оселитися в нових громадах, куди вони переїхали з міркувань безпеки, або вони можуть жити в громадах, де їм продовжує загрожувати небезпека з боку торговців людьми. Вони можуть оселитися в країнах, де прагнуть отримати імміграційний статус або вже узаконили такий статус через клопотання про надання притулку або інші форми міжнародного захисту. Вони можуть повертатися до своїх країн походження через місяці чи роки після того, як залишили їх, тоді як за цей час у їхній країні або громаді походження відбулися зміни (див. [права мігрантів та біженців](#); [права дітей-мігрантів](#)).

Шляхи до соціальної інклюзії завжди дуже індивідуальні та залежатимуть від низки факторів, що стосуються ефективного вирішення законних прав та повноважень постраждалих осіб, а також від поглядів та рівня інклюзивності, запропонованих суспільством, в якому вони проживають (див. [права та привілеї: дорослі](#); [права та привілеї: діти](#); [дозволи на проживання 1](#); [дозволи на проживання для дітей](#); [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)). В більшості випадків довгострокова соціальна інклюзія можлива лише за умови продовження індивідуальної підтримки, яка поетапно припиняється в міру досягнення поступової незалежності. Соціальна інклюзія є більш життєздатною та постійною, коли постраждалі особи зберігають можливість доступу або повернення до індивідуальної підтримки та послуг у разі потреби. Часто буває так, що професіонали, які працювали з жертвами під час процесу НМВ, є єдиними людьми, які будуть повністю обізнані про їхню конкретну історію торгівлі людьми і, отже, зможуть швидко діяти, щоб допомогти та порадити в будь-якій несприятливій ситуації.

Постраждалим особам, які не мають постійного доступу до індивідуальної підтримки та послуг для соціальної інклюзії, часто доводиться залишатися або повертатися в те саме місце, ситуацію чи обставини, які первісно зробили їх вразливими до торгівлі людьми. Це може поставити їх, їхні родини та дітей під загрозу повторно стати жертвою торгівлі людьми та інших форм злочинності.

Основні компоненти соціальної інклюзії

- **Права на проживання, зокрема визнане право на проживання та роботу.** Це має фундаментальне значення для соціальної інклюзії постраждалих осіб. Для побудови стабільного й незалежного життя їм потрібно почуватися *безпечно*. Держави повинні гарантувати дотримання найвищих стандартів справедливості щодо захисту права жертв торгівлі людьми подавати заяву на отримання дозволу на проживання, здобуття статусу біженця або отримання притулку та інших форм міжнародного захисту, а також забезпечити вчасний та ефективний розгляд таких заяв. Тривалі затримки в ухваленні рішень призводять до соціальної ізоляції постраждалих осіб та створюють значні ризики повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Безпека, права та *найкращі інтереси всіх дітей*, народжених особами, постраждалими від торгівлі людьми, завжди повинні розглядатися як базові компоненти в міркуваннях, що стосуються прав дитини на проживання та соціальної інклюзії (див. [принципи НМВ](#); [уразливість: сімейне оточення](#); [підтримка батьків](#); [сімейне житло](#); [права дітей-мігрантів](#); [права мігрантів та біженців](#));

- **Возз'єднання сім'ї** є важливим складником соціальної інклюзії, особливо коли йдеться про найближчих родичів, як-то батьки, подружжя, діти або брати і сестри. Оскільки деякі випадки торгівлі людьми прямо чи опосередковано стосуються членів родини, возз'єднання сім'ї має здійснюватися лише за чітким бажанням осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Після досягнення цієї мети, таке возз'єднання повинно бути введено в дію швидко та безпечно без зайвого зволікання;
- **Достойні і гідні умови життя, безпечне і належне житло та здатність забезпечувати себе і сім'ю, зокрема через схеми соціальної допомоги** (див. [житло для дорослих](#); [житло для дітей](#); [сімейне житло](#));
- **Основні міжвідомчі послуги, включаючи охорону здоров'я, визначені законом соціальні послуги та, у випадку дітей, національна система захисту дітей** (див. [послуги у сфері охорони здоров'я](#); [доступ до медичних послуг](#); [зв'язки між НМВ, державними послугами та системами захисту дітей](#); [рекомендації щодо проведення оцінки потреб та ризиків для дорослих](#); [рекомендації щодо оцінки найкращих інтересів дитини](#));
- **Захист з боку правоохоронних органів та системи кримінального судочинства, включаючи наявність номерів екстрених служб або гарячих ліній** (див. [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#));
- **Безкоштовні спеціалізовані юридичні консультації та представництво слід і далі надавати з усіх питань, пов'язаних зі статусом постраждалих осіб як жертв торгівлі людьми.** Дуже важливо не допускати ситуацій вразливості, які можуть виникати внаслідок нерегульованості або припинення законних прав та повноважень. Доступ до юридичної консультації та представництва має включати будь-які питання, що стосуються процесу кримінального судочинства, включаючи компенсацію, реституцію, зняття та анулювання судимостей; процедури, пов'язані з імміграційним статусом або статусом біженця, поновленням будь-яких дозволів на проживання та натуралізацією/громадянством; надання житла, соціального забезпечення, соціальної підтримки та фінансових виплат; дитяче та сімейне право, включаючи аналіз оцінки віку та возз'єднання сім'ї; та процедури трудового права (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
- **Програми інтеграції для осіб, які пережили ситуації торгівлі людьми, які отримали дозвіл на довгострокове проживання або громадянство;**
- **Реєстрація народження та оформлення міграційного статусу дітей, зачатих та народжених в процесі торгівлі людьми.**
- **Цифрова інтеграція (доступ до Wi-Fi, інтернет та телефонний зв'язок) має важливе значення для доступу до послуг, ринку праці, соціальної інклюзії та участі в суспільному житті.**
- **Вивчення національної(-их) мови(-в) та навчання міжкультурного спілкування⁴³².**
- **Загальна освіта, наприклад доступ до дитячих садків, шкіл, коледжів, університетів, включаючи фінансову допомогу для здобуття вищої освіти;**
- **Спеціалізоване та професійне навчання;**
- **Ринок праці, включаючи програми працевлаштування для осіб, які пережили ситуації торгівлі людьми, що не прив'язують працівника до одного роботодавця⁴³³.**
- **Денні консультаційні центри, спеціалізовані НУО та інформаційно-просвітницькі кампанії, у разі потреби, для надання постійної підтримки та необхідних консультацій;**

⁴³² «Мова, яка розглядається як знак приналежності, стає стражем на дверях до інклюзії/відчуження, який регулює доступ до громадянства та освіти, здоров'я та правового захисту». Див. Ангурі Дж., Полецці Л. і Вілсон Р. (2019 р.), «[Мова стала інструментом соціального відчуження](#)», The Conversation, 21 лютого 2019 р.

⁴³³ Для багатьох постраждалих осіб доступ до роботи і, отже, до економічної незалежності є найважливішим аспектом, який може призвести до їхньої соціальної інклюзії. Розширення економічних можливостей є надзвичайно важливим для психологічного добробуту людей, оскільки воно підвищує самооцінку та самореалізацію, сприяючи соціальному визнанню та інклюзії». Генеральна Асамблея ООН (2019 р.), [Торгівля людьми, особливо жінками та дітьми: доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46.

- Державні послуги, включаючи громадську безпеку, правосуддя та захист, а також громадянську активність та участь у політичному житті;
- Громадські зв'язки, громадські центри, соціальні мережі, місця богослужіння та провадження діяльності; та
- Культурна, спортивна та творча діяльність.

Доступ до міжвідомчих послуг як шлях до соціальної інклюзії

[міжгалузевий підхід](#)).

Надання налагодженого доступу до міжвідомчих послуг є ключовим фактором у процесі, який допомагає жертвам закріпити законні права та привілеї, щоб вони могли отримати доступ до безпечних та відповідних послуг і шляхів до соціальної інклюзії (див. [опікуни-законні представники](#); [незалежні законні представники](#); [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід до послуг](#);

Доступ до цілого спектру міжвідомчих послуг є необхідний з точки зору виявлення та первинної ідентифікації можливих жертв торгівлі людьми (див. [доступ до медичних послуг](#); [соціальна інклюзія: міжвідомчі послуги: субнаціональні та місцеві команди](#); [міжгалузеві мобільні команди та робочі групи](#); [міжгалузевий підхід](#); [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)). Він становить невід'ємну частину періоду реабілітації та обмірковування; однак слід і далі надавати доступ до послуг через соціальну інклюзію разом з індивідуальною підтримкою (що надається незалежними законними представниками для дорослих та опікунами-законними представниками для дітей).

Доступ до послуг має і далі поширюватися на всіх осіб, які ще не отримали (Етап 2) рішення про остаточну ідентифікацію, а також тих, хто вже отримав позитивну [остаточну ідентифікацію](#). Припинення підтримки та надання послуг на будь-якому з цих етапів є передчасним: найкращою практикою для всіх держав є виділення достатніх ресурсів для продовження індивідуальної підтримки та послуг через соціальну інклюзію, гарантуючи, що всі питання щодо законних прав та привілеїв будуть вирішені до припинення надання підтримки, і що постраждалі особи виходять із програми підтримки за власним вибором.

Спектр міжвідомчих послуг, необхідних для дорослих та дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, може включати (але не обмежуватися ними):

- [Незалежних законних представників](#) для дорослих та [опікунів-законних представників](#) для дітей разом з оцінкою та плануванням безпеки (див. [рекомендації щодо проведення оцінки потреб та ризиків для дорослих](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#));
- Послуги денних центрів⁴³⁴;
- Послуги з забезпечення житлом та соціального забезпечення;

⁴³⁴ Денні консультативні центри надають особам, які пережили торгівлю людьми, можливості для ведення справ, надання послуг та індивідуальне консультування, а також допоміжні послуги, які можуть включати харчування, засоби гігієни та одяг. Вони пропонують безпечне середовище, групи підтримки та семінари для соціальної інклюзії, а також групи розширення особистих можливостей. За потреби персонал може запропонувати перенаправлення для отримання додаткових послуг. Особам, які пережили торгівлю людьми, можуть знадобитися послуги лише періодично або якщо їхня вразливість підвищується в певний момент, і послуги денних центрів забезпечують таку довгострокову систему соціального захисту.

- Безкоштовні юридичні консультації та представництво для вирішення всіх юридичних питань, включаючи надання притулку та інші форми міжнародного захисту, імміграцію, кримінальне судочинство та цивільне судочинство, включаючи зняття та анулювання судимості, а також добровільне повернення до країни походження (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [права мігрантів та біженців](#); [права дітей-мігрантів](#); [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#); [пом'якшення покарання та помилування](#); [зняття судимості та анулювання процесуальних дій](#); [засекречування судових матеріалів](#); [добровільне повернення](#));
- Послуги з охорони здоров'я, включаючи послуги щодо фізичного та психічного здоров'я, зокрема терапевтичну допомогу, послуги окуліста, стоматолога, послуги реабілітації залежних від психоактивних речовин, послуги для вагітних жінок або сімей (див. [послуги у сфері охорони здоров'я](#); [доступ до медичних послуг](#); [вагітні особи, які пережили торгівлю людьми](#); [потреби дітей у медичній допомозі](#));
- Спеціалізовані послуги для [постраждалих осіб з інвалідністю](#);
- Догляд за дитиною/спеціальну підтримку і допомогу для дітей та сім'ї;
- Послуги [перекладачів та/або культурних посередників](#);
- Процедури розшуку дітей/возз'єднання сім'ї⁴³⁵;
- Мережі підтримки постраждалих осіб⁴³⁶;
- Підтримку з боку релігійних та духовних установ (відповідно до індивідуальних уподобань);
- Навчання навичок та освітні можливості, включаючи допомогу в подоланні неграмотності або малограмотності, мовні курси та формування фінансової грамотності;
- Вищу освіту, включаючи коледж та університет;
- Атестацію та переклад наявних документів про освіту;
- Підтримку в доступі до можливостей працевлаштування та послуг з працевлаштування; та;
- Реінтеграцію та соціальну інклюзію після повернення до країни походження (див. [добровільне повернення](#));

⁴³⁵ БДПЛ (2014 р.), [Керівні принципи щодо прав людини при поверненні осіб, які постраждали від торгівлі людьми](#).

⁴³⁶ Це може включати в себе групи підтримки, адвокаційні платформи під керівництвом осіб, які пережили торгівлю людьми, менторство «рівний-рівному» та програми розширення можливостей.

15.4 Наступний крок: поступовий перехід від індивідуальної підтримки

Перехід дорослих до соціальної інклюзії

У міру того, як дорослі, які пережили торгівлю людьми, здійснюють поступовий перехід до соціальної інклюзії, в [оцінку їхніх потреб та ризиків, а також план забезпечення постійної безпеки та догляду](#) необхідно все частіше включати подальші взаємоузгоджені кроки. Такі кроки можуть включати підготовку та дії, спрямовані на самостійне здобуття ними освіти, професійного навчання, працевлаштування та отримання ширших переваг від утворення громадських зв'язків та соціального залучення.

Підтримка з боку [незалежного законного представника](#) разом з оцінками потреб та ризиків, а також подальшим плануванням безпеки, повинні залишатися доступними для дорослих, які бажають їх отримувати, до тих пір, коли надання підтримки можна *поступово та безпечно* припинити. Важливо не припиняти індивідуальну підтримку раптово і несподівано, інакше виникає небезпечна пауза, а постраждалі особи залишаються в ситуації підвищеного ризику. Індивідуальні потреби та ризики дорослих слід ретельно оцінювати разом з ними, враховуючи контекст та ситуацію, в якій вони опиняться одразу після припинення підтримки. Це особливо важливо у випадку молодих дорослих, які перебувають на етапі переходу від ситуацій безпечного притулку і догляду (див. [тривалість підтримки з боку опікуна-законного представника](#); [тривалість надання житла дітям та молоді](#)).

Важливо розуміти, що жертви торгівлі людьми, які зараз отримують підтримку, завжди будуть менш вразливими, ніж якби вони залишилися в ситуації без підтримки. Це завжди слід враховувати під час оцінювання вразливості та потреб у захисті.

Питання полягає не лише в тому, «наскільки зараз ця людина вразлива?» але «наскільки вони будуть вразливими, якщо залишаться без професійної підтримки?»

Надзвичайно важливо надавати постраждалим особам інформацію про всі їхні права та законні привілеї на подальше отримання послуг та соціальної підтримки мовою, яку вони можуть повністю зрозуміти, а також щоб постраждалі знали, де і як отримати додаткову інформацію, поради та підтримку у разі необхідності. Консультаційні центри та послуги інформаційно-роз'яснювальної роботи для постраждалих осіб є особливо корисними та все частіше впроваджуються в державах-учасницях ОБСЄ як багатообіцяюча практика.

Перехід дітей до соціальної інклюзії як молодих дорослих

В рамках НМВ слід із самого початку зосередитися на безпеці та соціальній інклюзії дітей, а їхній план безпеки та догляду повинен передбачати доступ до освіти, безпеку в громаді та групу однолітків, а також умови для отримання задоволення від дитинства та залучення до дитячого відпочинку.

Коли діти досягають повноліття у 18 років, необхідно поступово і обережно здійснювати перехід від етапу захисту дітей (див. [тривалість підтримки з боку опікуна-законного представника](#); [тривалість надання житла дітям та молоді](#)). Раптове припинення соціальної підтримки у 18 років може призвести до ситуацій, коли молоді люди стають надзвичайно вразливими до торгівлі людьми. Оцінка та планування безпеки повинні готувати до підтримки молодих дорослих (див. [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#)). В ідеалі це включає продовження отримання послуг від опікуна-законного представника, який знає їх та може забезпечити безперервну підтримку відповідно до потреб та побажань молодих дорослих. Однак в деяких системах для цього потрібна поступова та поетапна передача відповідальності від опікуна-законного представника до [незалежного законного представника](#), який має навички та досвід роботи з молодими людьми, які здійснюють цей перехід.

Під час цього важливого перехідного періоду слід зосередити увагу на соціальній інклюзії молодих дорослих, пропонуючи їм індивідуальну підтримку для входження у сфери, де вони отримують можливість здобути вищу освіту, професійно-технічну підготовку та працевлаштування. Не менш важливо забезпечити наявність соціальних та громадських зв'язків і мереж, щоб молоді люди формували безпечні та позитивні дружні стосунки.

15.5 Вивчення перспективних методів запровадження соціальної інклюзії для осіб, які пережили торгівлю людьми

В усіх НМВ слід передбачити розробку та фінансування програм соціальної інклюзії на основі фактичних даних, які також мають становити невід'ємну частину розробки й впровадження будь-якої стратегії протидії торгівлі людьми.

Хоча особам, які пережили торгівлю людьми, більше не потрібна постійна підтримка та допомога, час від часу все ще можуть виникати проблеми, які вимагають надання консультацій та перенаправлення до служб, доступ до яких їм може здаватися важким. Наприклад, багато постраждалих осіб мають труднощі з доступом до ринку праці, і їм можна допомогти скласти резюме, підготувати їх до співбесіди, краще зрозуміти культуру та ринки зайнятості, а також визначити програму працевлаштування у державному і приватному секторах. Також корисними для них можуть бути підтримка від осіб, які пережили торгівлю людьми, культурне посередництво або наставництво зі спеціалізованими програмами освіти та професійного навчання.

У державах-учасницях ОБСЄ існує низка перспективних практик, спрямованих на підтримку та забезпечення постраждалих осіб протягом всього процесу досягнення поступової соціальної інклюзії. Переважно це робота спеціалізованих неурядових організацій, які займаються протидією торгівлі людьми, служб підтримки та допомоги, консультаційних центрів та надавачів інформаційної підтримки. Через важливу роль, яку вони відіграють у соціальній інклюзії, а отже через ширші цілі попередження торгівлі людьми в суспільстві, вони заслуговують на більш широке визнання та цілеспрямоване фінансування та виділення ресурсів для підтримки, розвитку та зміцнення їхньої діяльності. Це має включати навчання та консультації з іншими національними та міжнародними суб'єктами НМВ.

15.6 Добровільне повернення до країн походження та соціальна інклюзія

Будь-яка держава, яка повертає жертв торгівлі людьми, несе відповідальність за те, щоб ці жертви, які перебувають на її території, були належним чином ідентифіковані та мали доступ до чотирьох опорних компонентів НМВ (Будь-яка держава, яка повертає жертв торгівлі людьми, несе відповідальність за те, щоб ці жертви, які перебувають на її території, були належним чином ідентифіковані та мали доступ до чотирьох опорних компонентів НМВ (див. [права мігрантів та біженців](#); [права дітей-мігрантів](#); [уразливість: мігранти і біженці](#); [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)). Вони повинні переконатися, що добровільне повернення жертв торгівлі людьми здійснюється з належною обачністю щодо забезпечення їхньої соціальної інклюзії у приймаючій країні⁴³⁷.

Жертва торгівлі людьми повинна мати можливість зробити вільний та усвідомлений вибір щодо добровільного повернення, у тому числі через наявність повної, точної та об'єктивної інформації про ситуацію в країні походження, а також мати доступ до спеціалізованих юридичних консультацій та представництва. Добровільне повернення повинно відбуватися без невинуватих або необґрунтованих затримок. Весь процес повернення повинен бути безпечним та здійснюватися з урахуванням прав та гідності особи, яку повертають, а також статусу судового розгляду.

⁴³⁷ Недобровільне повернення жертв торгівлі людьми має здійснюватися лише як крайній засіб після повного доступу до чотирьох опорних компонентів НМВ та всіх пов'язаних з НМВ прав та привілеїв, включаючи доступ до юридичної консультації та представництва з усіх правових питань, зокрема повернення. Повернення повинно здійснюватися з належною обачністю, щоб забезпечити безпеку та соціальну інклюзію в приймаючій країні.

Заходи з реінтеграції, спрямовані на усунення ризику повторної віктимізації, включаючи повторне потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, є критично важливим аспектом безпечного повернення. Плани реінтеграції та соціальної інклюзії мають ґрунтуватися на ретельному оцінюванні за погодженням з кожною жертвою торгівлі людьми щодо її індивідуальних потреб, а також на проведенні оцінки потреб та ризиків перед від'їздом (див. [рекомендації щодо проведення оцінки потреб і ризиків дорослих](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#); [оцінка та планування безпеки](#)).

- ▶ **Особливу увагу слід приділити сімейному та громадському оточенню, куди повертається жертва.** Люди, яким після повернення надається належна допомога, спрямована на покращення їхнього добробуту та підтримку їхньої ефективної реінтеграції, набагато менше наражаються на ризик повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Залежно від характеру та якості наданої підтримки, вони також можуть бути менш вразливі до залякування, помсти, соціальної ізоляції та стигматизації.
- ▶ **Безпечне добровільне повернення жертв торгівлі людьми вимагає співпраці між державою, яка повертає, та державою, яка приймає.** Будь-яка інформація щодо статусу особи як жертви торгівлі людьми має надаватися лише національним органам влади чи представникам громадянського суспільства, які її приймають, за наявності її інформованої згоди⁴³⁸ (див. [інформована згода 1](#); [управління даними та їх захист](#)). Держави, які приймають, повинні сприяти поверненню, наприклад, шляхом проведення ідентифікаційних перевірок, проведення оцінок ризику та соціальної інклюзії перед поверненням жертви торгівлі людьми, видачі необхідних особистих, проїзних та інших документів, а також співпраці з державами, які повертають, щоб визначити, чи є заплановане повернення жертви торгівлі людьми безпечним. Окрім того, гармонізовані НМВ та добре розроблені транснаціональні механізми взаємодії на основі НМВ, є важливими інструментами для внутрішнього та транскордонного співробітництва: вони створюють стратегічні партнерства між урядовими установами, громадянським суспільством та іншими зацікавленими сторонами, залученими до захисту та просування прав людини жертв торгівлі людьми, та протидії торгівлі людьми (див. [огляд НМВ](#); [ключові суб'єкти взаємодії НМВ](#); [партнерства правоохоронних органів 1](#)).
- ▶ **Важливою є співпраця всередині держави, куди повертається жертва торгівлі людьми, особливо між установами, яким доручається ідентифікувати жертв торгівлі людьми, та особами, відповідальними за піклування про них та їхній захист, а також між органами влади, відповідальними за проблеми торгівлі людьми, та тими, хто працює у сфері міграції та надання притулку.** Держави повинні забезпечити співпрацю між урядом та організаціями громадянського суспільства, включаючи агенції із підтримки жертв, профспілки, комерційні організації та організації роботодавців, які можуть відігравати певну роль у наданні допомоги жертвам, підтримці їхньої реінтеграції та забезпеченні їхнього безпечного повернення, зокрема шляхом надання документації, необхідної після повернення. Це можна зробити лише за попереднім погодженням та [інформованої згоди](#) з боку жертви торгівлі людьми.
- ▶ **Завдяки взаємній співпраці між державами, які повертають жертв, та державами, які їх приймають, можна знайти довгострокове рішення для жертв торгівлі людьми та забезпечити їхню повну та успішну реінтеграцію після того, як вони повернуться до своїх громад, освітніх закладів та ринку праці.** За умови повної та інформованої згоди з боку жертви, повертаюча країна і приймаюча країна повинні контролювати повернення жертв та проводити оцінку потреб та ризиків. Головна мета моніторингової діяльності, яку проводить приймаюча країна, — забезпечення постійної безпеки та захист кожної особи. Така моніторингова діяльність має здійснюватися ненав'язливо без втручання в права людини, сімейне життя, приватне життя та гідність залучених осіб. Моніторинг має тривати протягом розумного періоду часу, в ідеалі принаймні протягом року після повернення. Державні органи влади в рамках моніторингу повинні співпрацювати з відповідними службами підтримки жертв⁴³⁹.

⁴³⁸ Деякі жертви торгівлі людьми не хотіли би, щоб їхні національні органи влади або будь-які інші зацікавлені сторони в приймаючій країні знали, що вони були жертвами торгівлі людьми. У багатьох випадках це може наражати жертв на подальший ризик повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, стигматизації та перешкоджати соціальній інклюзії.

⁴³⁹ БДПЛ (2014 р.), [Керівні принципи з додержання прав людини в процесі повернення жертв торгівлі людьми до країни походження](#), сс. 27-28, 30-31.

Добровільне повернення дітей має бути ретельно організованим та ґрунтуватися винятково на міркуваннях найкращих інтересів дитини⁴⁴⁰. Країни призначення повинні переконатися, що діти-жертви, які не є громадянами або резидентами цих країн, автоматично отримують дозвіл на тимчасове проживання, який надає їм право залишатися в країні на законних підставах, доки не буде проведено оцінку найкращих інтересів дитини, не буде надано детальний план постійної безпеки та догляду за дитиною, та поки не буде знайдено довготривале рішення (див. [права мігрантів та біженців](#); [права дітей-мігрантів](#); [дозволи на проживання для дітей](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#)). Країни призначення повинні призначити як [батьківського опікуна](#) (у випадках, коли це необхідно), так і [опікуна-законного представника](#) (у всіх випадках) для дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, та перш ніж перенаправляти їх для проведення будь-яких процедур або проваджень, повинні забезпечити необхідний доступ до послуг правової допомоги спеціаліста з питань дітей (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)). Дитині слід призначити законного опікуна під час отримання негайної або довгострокової допомоги, зокрема під час інтеграції дитини в країні призначення або повернення, та реінтеграції у країні походження або в третій країні.

Повернення в країну або місце походження буде організоване лише в тому випадку, якщо спеціалісти з питань дітей, які працювали з дитиною, вважають повернення таким, що відповідає найкращим інтересам дитини, враховуючи її індивідуальні потреби та побажання. Відповідні та необхідні міркування включають в себе наступне (але не обмежуються цим):

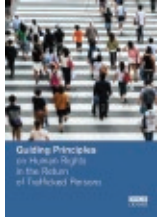
- ▶ Безпека та захист дитини;
- ▶ Наявність сімейного влаштування або умов догляду;
- ▶ Оцінка сімейної ситуації або ситуації опікунства щодо небезпеку експлуатації або повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;
- ▶ Погляди дитини, належним чином оцінені спеціалістами у справах дітей за допомогою моделі Лунді;
- ▶ Рівень інтеграції дитини в країні призначення; та
- ▶ Право дитини на збереження його або її ідентичності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні стосунки, а також бажаність безперервності у вихованні дитини (див. [принципи НМВ](#); [уразливості](#); [уразливість дітей](#); [опіка над дітьми](#); [опікуни-законні представники](#); [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 1](#); [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 2](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#)).

Аргументи, що не ґрунтуються на правах, такі що стосуються загального міграційного контролю, не повинні переважати міркування про найкращі інтереси дітей⁴⁴¹.

⁴⁴⁰ «Винятково на основі міркувань про найкращі інтереси дитини» стосується Держав-учасниць Конвенції ООН про права дитини.

⁴⁴¹ БДПЛ (2014 р.), [Керівні принципи з додержання прав людини в процесі повернення жертв торгівлі людьми до країни походження](#).

Керівні принципи з додержання прав людини в процесі повернення жертв торгівлі людьми

Керівні принципи призначені для використання державними органами та органами громадянського суспільства, а також міжурядовими організаціями в регіоні ОБСЄ, які беруть участь у розробці, застосуванні, оцінці та реформуванні національних законів, політики та практики, пов'язаних з торгівлею людьми, зокрема щодо повернення жертв торгівлі людьми.

16 ОПОРНИЙ КОМПОНЕНТ 4: Доступ до кримінального судочинства та правовий захист

«Системи кримінального судочинства розглядають жертв торгівлі людьми під мікроскопом, який не застосовується до інших. Це наче саме культура звинувачення ставить їх перед судом. Слідчі інтерв'ю є напруженими і завдають повторної травми; ви повинні постійно повторювати свою історію детективам, працівникам служб допомоги жертвам і центрів реабілітації: повторювати, повторювати, повторювати.

Підготовка в усіх системах кримінального судочинства та підтримка пожертв повинні скеровуватися тими, хто постраждав, бути орієнтованою на постраждалих та надаватися людьми, які мають безпосередній досвід. Поліція може краще ідентифікувати жертв, якщо візьме з собою когось на кшталт мене — активіста, колишню жертву, яка має глибоке культурне розуміння та може допомогти у зміцненні довіри. Судді роками сидять у суді: їм потрібні оновлені рекомендації, щоб виносити переконливі вирокі; необхідно постійно переглядати та оновлювати закони про протидію торгівлі людьми. Важливе значення мають суди, що враховують перенесену травму: спеціальні заходи захисту необхідно вживати автоматично, а інноваційні методи, як-то використання собак-терапевтів, можуть надати спокій і впевненість жертвам, які дають важкі свідчення».

- **Бріджит Перр'є**, співзасновниця і викладачка організації Sextrade101, активістка, колишня жертва торгівлі людьми

Здійснення кримінального судочинства та правовий захист не повинно бути вимогою, що обумовлює доступ до НМВ та всіх суміжних прав та повноважень; натомість такий доступ завжди слід пропонувати та надавати жертвам торгівлі людьми на будь-якому етапі до, під час або після їхньої участі в НМВ.

Жертвам слід надавати послідовну індивідуальну підтримку та безкоштовну, спеціалізовану юридичну консультацію під час таких процедур:

- [Ідентифікація](#) як жертви злочину, пов'язаного з торгівлею людьми;
- [Захист та підтримка](#) жертв і свідків (ставлення до жертв як до вразливих свідків);
- Застосування принципу звільнення від покарання та гарантованого законом захисту (див. [принцип звільнення від покарання 1](#); [принцип звільнення від покарання 2](#); [принцип звільнення дітей від покарання](#));
- Надання дозволів на проживання задля співпраці з правоохоронними органами (див. [дозволи на проживання 1](#); [дозволи на проживання 2](#));
- Заходи [спостереження за ймовірними торговцями людьми](#);
- Розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, та інтерв'ю (див. [розслідування злочинів торгівлі людьми](#); [інтерв'ювання на основі фактичних даних](#); [когнітивні інтерв'ю](#); [слідчі інтерв'ювання](#); [слідчі інтерв'ю з дорослими](#); [слідчі інтерв'ю з дітьми](#); [модель «Барнахус»](#));
- Кримінальні провадження (для жертв, які є вразливими свідками та вразливими підсудними) (див. [кримінальні судові процеси](#); [механізми досудового планування](#); [документальні докази для судових процесів](#); [медико-правова документація 1](#); [доповіді по країнах](#); [спеціальні заходи захисту](#); [спеціальні заходи захисту дітей](#));
- Ретроспективні дії для жертв торгівлі людьми, які були помилково засуджені за кримінальні правопорушення (див. [ретроспективні дії](#); [пом'якшення покарання та помилування](#); [зняття судимості та анулювання процесуальних дій](#); [засекречування судових матеріалів](#)); та
- [Доступ до компенсації](#) та реституції⁴⁴².

⁴⁴² БДПЛ (2008 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми та експлуатації у регіоні ОБСЄ](#), 26 травня 2008 р.

16.1 Опорний компонент Четвертий: Вступ

Свідчення жертв торгівлі людьми часто є основним джерелом доказів, що використовуються для переслідування в судовому порядку та засудження торговців людьми. Однак жертви торгівлі людьми часто надзвичайно вразливі, перебуваючи в умовах, коли вони залишаються під загрозою з боку торговців людьми, а в деяких випадках – наражаються на ризик дискримінації, стигматизації, насильства або соціальної ізоляції із боку своїх громад (див. [уразливості](#); [уразливість через маргіналізацію та дискримінацію](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#)). Зазвичай жертви опиняються у зубожінні та труднощах після потрапляння в ситуації торгівлі людьми, та страждають від втрати здоров'я та травм, спричинених їхнім негативним досвідом, отриманим в ситуації торгівлі людьми.

Торговці людьми володіють багатьма способами впливу на жертв або залякування їх, не вдаючись до фізичного контакту, зокрема за допомогою своїх спільників, інших жертв або погроз через мережу «Інтернет». У багатьох випадках кримінальні розслідування доводиться припиняти через відсутність достатніх потенційних зачіпок або доказів для переслідування в судовому порядку, що може виявитись травматичним і болючим для жертв. Торговці людьми, як правило, стежать за тим, щоб жертви не змогли вказати на них та не знали місця, де їх утримували. Тому жертви часто мають обмежені відомості про особу торговців людьми та їхні дії, а також про місце їх перебування, що ще більше ускладнює їхню залученість до кримінальних розслідувань.

Жертви часто відчують, що змушені домагатися правосуддя проти своїх торговців людьми, але також бояться травматичних спогадів, сорому та стигми, які вони пов'язують з негативним досвідом перебування в ситуації торгівлі людьми, особливо під час допиту в офіційних умовах судових установ. Розслідування можуть тривати довго і бути напруженими, потребувати багатьох місяців роботи, коли жертви надають свідчення та разом з поліцією ідентифікують місця торгівлі людьми. Тривалі затримки в юридичних процедурах і рішеннях, які можуть зайняти роки, а також можливість корупції, можуть перешкодити жертвам залишитися учасниками процесу, а також надати торговцям людьми час для здійснення погроз або помсти жертвам і членам їхніх сімей.

Жертви торгівлі людьми часто усвідомлюють, що присяжні, адвокати та судді можуть ставитися до них негативно. Інтерв'ю та свідчення в кімнатах для інтерв'ю і в судах ставлять жертв у ситуації, коли питання, пов'язані з їхньою достовірністю та характером, ставляться під сумнів представниками влади.

Поведінка і мотивація жертв, які перебували під контролем торговців людьми або вийшли з-під їхнього безпосереднього контролю, ретроспективно можуть сприйматися особами, які ухвалюють рішення, як нелогічні, типові або очікувані. Сильний психологічний контроль, який торговці людьми можуть чинити на своїх жертв, стає дедалі більш зрозумілим, однак все ще трапляються випадки, коли жертви, які мали очевидну свободу фізичного пересування, перебуваючи об'єктом торгівлі людьми, але не намагалися втекти, вважаються такими, що не заслуговують на довіру. Також трапляються випадки складних відносин між торговцями людьми і жертвами, коли присяжним та суддям, які не розуміють безлічі складнощів ситуацій торгівлі людьми, експлуатація може здаватися такою, що відбулася за згоди жертви або в деяких випадках навіть спровокованою жертвою..

У деяких випадках стійкість жертв, свідченням якої може бути, наприклад, втеча та виживання, може призвести до помилкового уявлення про те, що вони не є вразливими а, отже, не отримали травми або погіршення психічного здоров'я, які настають в результаті досвіду перебування жертвою торгівлі людьми (див. [розуміння вразливості](#)). Часто жертви торгівлі людьми звикають приховувати, заперечувати або просто «жити» із психічними та фізичними травмами, і можуть приховувати свої симптоми, коли перебувають під тиском, наприклад, з'являючись у залах суду для надання свідчень або виступаючи перед невідомими їм людьми. Проблеми з пам'яттю і спогадами внаслідок труднощів із психічним здоров'ям, пов'язаних із травмою, особливо виражені, коли жертви перебувають під тиском, а надто, коли їм доводиться розповідати про травматичні спогади і переживання. У системах кримінального судочинства більшості жертв торгівлі людьми не вистачатиме необхідних за законом медичних доказів, які могли б підтвердити їх документально про стан здоров'я, фізичні та психічні травми, пов'язані з торгівлею людьми (див. [медико-правова документація 1](#); [медико-правова документація 2](#)).

Жертви також можуть зіткнутися з очікуваннями інших людей щодо «ідеальної жертви», а це означає, що якщо жертва має історію попередніх кримінальних злочинів, антисоціальної або непередбачуваної поведінку, або залежність від психоактивних речовин, довіра до неї загалом може бути підірвана..

16.2 Захист та підтримка жертв торгівлі людьми в системах кримінального судочинства в міжнародному праві

Всі жертви торгівлі людьми є жертвами тяжкого злочину, незалежно від того, чи постають вони як інформатори або свідки в кримінальних розслідуваннях по відношенню до торговців людьми, або є особами, звинуваченими в кримінальних злочинах. Права на захист і підтримку для жертв, які беруть участь у кримінально-процесуальних діях, гарантуються міжнародним і національним правом і зобов'язаннями ОБСЄ.

Палермський протокол⁴⁴³

Стаття 6 нагадує державам-учасницям про важливість приватного життя жертв. Держави забезпечують захист особистого життя, у тому числі, гарантують відповідно до їхнього внутрішнього законодавства (наскільки це розумно практично) конфіденційність особистості жертви. Стаття визнає, що судовий та адміністративний процеси можуть бути складними, і тому вимагає, щоб держави-учасниці забезпечували таке:

1. У певних випадках і у тій мірі, в якій це можливо відповідно до її внутрішнього законодавства, кожна держава-учасниця забезпечує захист особистого життя й особи жертв торгівлі людьми, у тому числі, серед іншого, шляхом забезпечення конфіденційного характеру провадження, що стосується такої торгівлі.
2. Кожна держава-учасниця гарантує, що її національна правова або адміністративна система передбачає заходи, які дозволяють, у відповідних випадках, надавати жертвам торгівлі людьми: а) інформацію про відповідний судовий і адміністративний розгляд; б) допомогу, що не завдає шкоди правам захисту і дозволяє викладати і розглядати їхні думки і побоювання на відповідних стадіях кримінального провадження щодо осіб, які вчинили злочини. [...]
5. Кожна держава-учасниця прагне забезпечувати фізичну безпеку жертв торгівлі людьми в період перебування таких жертв на її території.
6. Кожна держава-учасниця гарантує, що її внутрішня правова система передбачає заходи, які надають жертвам торгівлі людьми можливість одержання компенсації за заподіяну шкоду».

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми⁴⁴⁴

Розділ III – Заходи захисту та підтримки прав жертв, що гарантують ґендерну рівність: статті 10–17

Директива ЄС про протидію торгівлі людьми⁴⁴⁵

статті 11–17

План дій ОБСЄ щодо протидії торгівлі людьми⁴⁴⁶

III. Розслідування, правозастосування та обвинувачення: пункт 4 та V. Захист та допомога

⁴⁴³ Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 6. Див. також Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, Розділ III-V. [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 5 квітня 2011 року про запобігання та боротьбу з торгівлею людьми та захист її жертв, та на заміну Рамкового рішення Ради 2002/629/JHA від 15 квітня 2011 року, OJ L 101, сс. 3–12.

⁴⁴⁴ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 10-17.

⁴⁴⁵ [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 5 квітня 2011 року про запобігання та боротьбу з торгівлею людьми та захист її жертв, та на заміну Рамкового рішення Ради 2002/629/JHA від 15 квітня 2011 року, OJ L 101, ст. 11-17.

⁴⁴⁶ Рада Міністрів ОБСЄ (2003 р.), [План дій ОБСЄ з протидії торгівлі людьми](#), 2 грудня 2003 р., MC.DEC/2/03 Додаток, сс. 5, 13-17.

16.3 Суб'єкти кримінального судочинства

Всі суб'єкти кримінального судочинства несуть відповідальність за захист та підтримку жертв торгівлі людьми в рамках їхніх різних функцій і повноважень, зокрема:

- **Законодавці та політики;**
- **Правоохоронні органи**, зокрема слідчі, співробітники поліції та всі інші співробітники правоохоронних органів, які повинні пройти навчання і спеціалізуватися на підтримці жертв і можуть виступати в якості координаційного центру для проваджень;
- **Інспектори праці;**
- **Судді;**
- **Прокурори;**
- **Законні представники жертв у суді;**
- **Прикордонники⁴⁴⁷;**
- **Пенітенціарні служби⁴⁴⁸;**
- **Співробітники імміграційних установ⁴⁴⁹.**
- **Юридичні служби**, зокрема адвокати, які спеціалізуються на консультуванні та представництві жертв торгівлі людьми, які є інформаторами, свідками та підсудними (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
- **[Перекладачі та культурні посередники](#); та**
- **Куратори під час випробувального періоду.**

Ключовими суб'єктами, які працюють у партнерстві з системою кримінального судочинства для захисту та підтримки жертв торгівлі людьми в рамках їхніх різних функцій та повноважень, є:

- **[Державні послуги або служби НМВ](#) з надання індивідуальної підтримки;**
- **[Незалежні законні представники](#) для дорослих;**
- **[Опікуни-законні представники](#) для дітей; та**
- **Спеціалізовані НУО та інші організації громадянського суспільства.**

⁴⁴⁷ У деяких юрисдикціях регіону ОБСЄ прикордонники вважаються правоохоронними органами.

⁴⁴⁸ У деяких юрисдикціях регіону ОБСЄ співробітники пенітенціарних установ вважаються правоохоронними органами.

⁴⁴⁹ У деяких юрисдикціях регіону ОБСЄ імміграційні службовці вважаються правоохоронними органами.

16.4 Необхідність гармонізації заходів кримінального судочинства щодо торгівлі людьми

Торгівля людьми має розглядатися як окремий злочин, чітко визначений у національному законодавстві разом з відповідними санкціями для всіх осіб, які мають відношення на будь-якому рівні до дій, пов'язаних з торгівлею людьми.

Ретельно розроблене та гармонізоване національне законодавство про протидію торгівлі людьми має важливе значення для успішної криміналізації та переслідування злочинів у судовому порядку, пов'язаних з торгівлею людьми, але також є ключем до ефективної допомоги та підтримки жертв, зусиль із запобігання та співробітництва.

- ▶ Держави повинні гармонізувати своє національне кримінальне законодавство відповідно до [Палермського протоколу](#) та інших міжнародних і регіональних конвенцій, стандартів і визначень торгівлі людьми (Палермського протоколу та інших міжнародних і регіональних конвенцій, стандартів і визначень торгівлі людьми (див. [міжнародне кримінальне право 1](#)). Необхідно чітко визначити поняття торгівлі людьми в національному кримінальному законодавстві і закріпити відповідні санкції для всіх осіб, що мають відношення на будь-якому рівні до дій, пов'язаних з торгівлею людьми⁴⁵⁰.
- ▶ Санкції для торговців людьми повинні бути сумірними з тяжкістю злочину торгівлі людьми, відображати серйозний вплив на життя жертв і діяти як стримуючий фактор для потенційних торговців людьми. У зв'язку з тяжкістю злочину торгівлі людьми слід обережно розглядати угоду про визнання провини або скорочений термін покарання для торговців людьми⁴⁵¹: не слід надавати перевагу альтернативним звинуваченням, розраховуючи на забезпечення м'якшого вироку, особливо там, де це може обмежити доступ жертв до інших форм засобів правового захисту, таких як [компенсація](#)⁴⁵².

⁴⁵⁰ Рада Міністрів ОБСЄ закликає держави-учасниці «вжити заходів, щоб усі форми торгівлі людьми, як визначено в Плані дій ОБСЄ, були криміналізовані в їхньому національному законодавстві і щоб винні в торгівлі людьми не залишалися безкарними». Рада Міністрів ОБСЄ (2008 р.), [Рішення № 5/08 «Підвищення ефективності боротьби з торгівлею людьми в рамках на основі комплексного підходу»](#), 5 грудня 2008 р., MC.DEC/5/08, п. 1. Директива ЄС 2012/29/ЄС встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів. Вона включає мінімальні стандарти щодо прав на доступ до інформації, підтримки, захисту та основних процесуальних прав у кримінальному провадженні, а також містить більш конкретні та всеосяжні права для жертв та чіткіші зобов'язання для держав-членів. [Директива 2012/29/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 25 жовтня 2012 року, що встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів та заміною Рамкове рішення Ради 2001/220/JHA від 14 листопада 2012 року, OJ L 315. Стаття 11 Типового закону СНД включає ряд положень, які описують особливі характеристики, якими повинні позначитися покарання за злочин, пов'язаний з торгівлею людьми. Вона вимагає, щоб злочини, пов'язані з торгівлею людьми, були описані в національному кримінальному законодавстві як серйозні і особливо тяжкі злочини. Типовий закон СНД також передбачає, що відповідно до законодавства держави іноземним громадянам та особам без громадянства, раніше засудженим за торгівлю людьми, забороняється в'їзд на територію держави або анулюються їхні візи. Стаття 13 Типового закону СНД говорить, що у зв'язку з надзвичайно тяжким характером злочину повинні бути передбачені більш суворі вирoki у випадках торгівлі дітьми. Співдружність Незалежних Держав (2008 р.), [Типове право Співдружності Незалежних Держав: про допомогу жертвам торгівлі людьми](#), ст. 11, 13.

⁴⁵¹ Справедливий суд визнає угоду про визнання провини як «узгоджену угоду, запропоновану прокурором, згідно з якою обвинувачуваний у кримінальному злочині визнає свою провину і віддає своє право на судовий розгляд в обмін на якусь вигоду з боку уряду, швидше за все, скорочений вирок або зняття певних звинувачень». Дивіться справедливі судові процеси (2016 р.), [Що таке укладання угоди про визнання провини? Елементарний посібник](#), 9 лютого 2016 р. У самому Палермському протоколі про це не йдеться, але його материнський договір, «Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» (UNTOC), схоже, схвалює форму укладання угод про визнання провини в статті 26(2), в якій зазначено: «Кожна держава-учасниця розглядає можливість у відповідних випадках пом'якшення покарання обвинуваченої особи, яка забезпечує істотне співробітництво в розслідуванні або судовому переслідуванні правопорушення, передбаченого цією Конвенцією». Генеральна Асамблея ООН (2001 р.), [Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: резолюція/ухвалена Генеральною асамблеєю](#), 8 січня 2001 р., A/RES/55/25, ст. 26(2). Бергін Дж. (без дати), [Роль укладання договорів про визнання провини у справах про торгівлю людьми](#).

⁴⁵² Див. Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 5. У національному законодавстві слід передбачити широкі визначення торгівлі людьми, відповідно до ст. 3. Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 3. Див. Принцип 12 Рекомендованих принципів та настанов із прав людини та торгівлі людьми вимагає визнання кримінальної відповідальності за відповідні вчинки та компоненти, а також порушення прав, пов'язаних з торгівлею людьми, див. УВКПЛ ООН (2002 р.), [Рекомендовані принципи та настанови з прав людини та торгівлі людьми](#), с. 189. Було зазначено, що оскільки кримінальне переслідування злочину торгівлі людьми у суді може бути складним, «може бути простіше розслідувати та притягнути до відповідальності більш звичні та зрозуміліші правопорушення, такі як боргова кабала, сексуальне насильство або примусова праця». УВКПЛ ООН (2010 р.), [Коментар до Рекомендованих принципів та настанов із прав людини та торгівлі людьми](#), с. 189.

- ▶ Реагування на торгівлю людьми з боку систем кримінального судочинства в усіх країнах повинно бути гармонізовано з метою забезпечення підтримки та безпеки жертв будь-якого походження або імміграційного статусу, щоб вони могли розповісти про свій досвід, а також надати докази правоохоронним органам проти торговців людьми в будь-якій країні, де вони перебувають (див. [взаємна правова допомога](#), [спільні слідчі групи](#); [суб'єкти кримінального судочинства](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [навчання у сфері протидії торгівлі людьми](#); [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем](#); [робочі групи](#); [координатор підтримки жертв](#); [захист та підтримка упродовж кримінальних проваджень](#); [принцип звільнення від покарання 1](#); [принцип звільнення від покарання 2](#); [підготовчий посібник і протокол НМВ](#)).
- ▶ Усі права та привілеї жертв злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, повинні бути чітко закріплені в національних законах. Держави повинні додатково затвердити Кодекс правил для жертв злочинів⁴⁵³. Ці керівні принципи та політика міститимуть конкретні стандарти ідентифікації, захисту та підтримки, а також соціальної інклюзії жертв усіх форм торгівлі людьми до, під час та після всіх форм кримінального судочинства. Це повинно відповідати міжнародному праву та керівним принципам, а також [принципам та рекомендованим стандартам НМВ](#).

Усі права та привілеї жертв злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, повинні бути чітко визначені в національних законах. Держави повинні ухвалити Кодекс практики для жертв злочинів у своєму національному законодавстві, керівних принципах та політиці, який міститиме конкретні стандарти ідентифікації, захисту, підтримки та соціальної інклюзії жертв усіх форм торгівлі людьми, з окремими правилами для дорослих і дітей.

Це має відповідати міжнародному праву та керівним принципам.

Директива Європейського Союзу (ЄС) про права жертв⁴⁵⁴ встановлює мінімальні стандарти підтримки та захисту жертв злочинів і вимагає, щоб особи, які стали жертвами злочину, визнавалися як такі і щоб до них ставилися з повагою. Жертви також повинні отримати належний захист, підтримку та доступ до правосуддя.

З ухваленням Директиви, ЄС значно зміцнив права жертв та членів їхніх сімей на інформацію, підтримку та захист, а також процесуальні права жертв у кримінальному провадженні. Директива також вимагає, щоб держави-члени ЄС забезпечили посадовим особам, які можуть працювати з жертвами, належну підготовку щодо потреб жертв.

- ▶ Кримінальні злочини, пов'язані з торгівлею людьми, повинні бути чітко визначені в національному кримінальному законодавстві, з відповідними санкціями для всіх осіб, пов'язаних на будь-якому рівні з діями торгівлі людьми.
- ▶ Принцип звільнення від покарання та законні засоби захисту повинні увійти в національне законодавство та керівні принципи для прокурорів та суддів. Для всіх учасників системи кримінального судочинства необхідно організувати навчання з питань його сфери дії та застосування. Це включає усвідомлене розуміння вимоги враховувати індивідуальні особливості й вразливості жертв і ситуаційний контекст, в якому вони могли вчинити кримінальні правопорушення (див. [принцип звільнення дітей від покарання](#); [принцип звільнення від покарання 1](#); [принцип звільнення від покарання 2](#); [уразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#)).

⁴⁵³ Кодекс правил для жертв злочинів є статутним документом уряду Великої Британії, в якому увагу зосереджено на правах жертв і встановлено мінімальні стандарти інформування, підтримки та послуг, які жертви злочинів мають право отримувати від органів кримінальної юстиції. Кодексом передбачена підтримка, яку жертви можуть очікувати на кожному етапі процесу, від повідомлення про злочин до підтримки після суду. Див. Міністерство юстиції Великої Британії (2020 р.), [Кодекс правил для жертв злочинів в Англії та Вельсі](#).

⁴⁵⁴ Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи від 25 жовтня 2012 року, що встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів та замінює Рамкове рішення Ради 2001/220/JHA від 14 листопада 2012 року, OJ L 315.

- ▶ **Цілі та протоколи: правоохоронні органи зобов'язані розслідувати всі злочини, щодо яких виникає підозра у будь-якій ситуації, а не зосереджуватися виключно на перших злочинах, які вони можуть ідентифікувати.** Усі випадки торгівлі людьми повинні реєструватися як тяжкі злочини, а працівників правоохоронних органів, які ідентифікують жертв, слід спонукати через систему формальних цілей, які окремо визнають захист жертв від експлуатації у злочинах, пов'язаних з торгівлею людьми, і від серйозних порушень їхніх прав людини (див. [Цільові показники ефективності для правоохоронних органів; захист та підтримка протягом всього процесу кримінального судового провадження](#))⁴⁵⁵.

Законодавство про кримінальне судочинство, яке застосовується до дітей, має повністю відповідати Конвенції ООН про права дитини та забезпечувати обов'язки по догляду та захисту дітей, орієнтовані на права дитини, та найкращим чином відповідати їхнім інтересам⁴⁵⁶. Усі закони та рекомендації щодо дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, повинні стосуватися і дітей, які не мають безпечного імміграційного статусу, зокрема дітей, якими опікується сім'я, а також дітей-сиріт, дітей без супроводу або шукачів притулку. До них повинні бути розроблені та опубліковані інструкції для всіх фахівців, які працюють із дітьми в національних системах захисту дітей, державних соціальних службах, медичних службах та поліції.

16.5 Розробка цільових показників ефективності та механізмів оцінки правоохоронних органів

На всіх рівнях необхідно розробити мотиваційні показники боротьби з торгівлею людьми у вигляді цільових показників та механізмів оцінки діяльності правоохоронних органів. Це допомагає забезпечити ефективне реагування на потреби жертв з боку правоохоронних органів та дає підзвітність про переслідування торговців людьми в рамках кримінальних розслідувань, судових переслідувань та засуджень.

Статистика, зібрана з кримінальних справ з метою оцінювання заходів протидії торгівлі людьми, повинна включати:

- ▶ Кількість порушених справ;
- ▶ Кількість справ, направлених до суду;
- ▶ Кількість справ, закритих до судового розгляду (бажано, із зазначенням причини). Це не повинно обмежуватися випадками, в яких були зняті обвинувачення
- ▶ Кількість справ, перекваліфікованих із звинувачення у торгівлі людьми у інші злочини; Кількість угод про визнання вини з ймовірними торговцями людьми в тих юрисдикціях, де такі існують;

⁴⁵⁵ Десілет К. (2019 р.), [Припинення торгівлі людьми на передньому краї діяльності правоохоронних органів](#), Октон, штат Вірджинія: Коаліція урядових технологій та послуг.

⁴⁵⁶ Див. ст. 2, де зазначено, що «1. Держави-учасниці поважають і забезпечують права, викладені в цій Конвенції, кожній дитині, що перебуває під їхньою юрисдикцією, без будь-якої дискримінації, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, власності, інвалідності, народження або іншого статусу дитини, її батьків або законного опікуна. 2. Держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання на основі статусу, діяльності, висловлених думок або переконань батьків дитини, законних опікунів або членів сім'ї». Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), ст. 2. Відповідно до міжнародних стандартів, вона охоплює осіб спірного віку. Таким особам слід надати кредит довіри у випадках невизначеності, а надто, якщо є ймовірність того, що особа є дитиною, до неї слід ставитися як до дитини, поки відповідна оцінка віку на основі прав людини не доведе протилежного. Див. Комітет із прав дитини (2005 р.), [Загальний коментар №6](#), п. 31(A). [Директива ЄС від 2013 року про процедуру надання притулку 2013/32/ЄС](#) (переглянута), ст. 25(5). [2011 Директива ЄС про боротьбу з торгівлею людьми](#), ст. 13.2. [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#) ст. 10.3. [Настанови УВКБ ООН щодо клопотання про надання притулку для дітей, 2009 року](#), п. 75. Верховний Комісар ООН у справах біженців (2007), [Висновок про дітей, які перебувають у групі ризику, №107 \(LVIII\)](#), 5 жовтня 2007 р., п. g(i). УВКБ ООН, [Настанови щодо несупроводжуваних дітей, які шукають притулку](#), 1997 р., пп. 5.11 та 6. Парламентська асамблея Ради Європи, [Діти без супроводу дорослих в Європі: питання прибуття, перебування та повернення](#), Резолюція № 1810 (2011), 15 квітня 2011 р., п. 5.10.

- Кількість осіб, засуджених за торгівлю людьми, та деталі злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми⁴⁵⁷;
- Кількість справ, коли щодо осіб, обвинувачених у торгівлі людьми, було знято обвинувачення, особи були виправдані або їхні апеляції були відхилені;
- Кількість виявлених та ідентифікованих жертв (відкрито кримінальне провадження чи ні);
- Кількість жертв, які отримують позитивні та негативні (етап 1) первинні та (етап 2) остаточні рішення щодо ідентифікації, видані компетентним органом НМВ;
- Кількість жертв, які були вивезені з держави відповідно до імміграційних правил, які обрали добровільне повернення або їм надається тимчасовий або постійний дозвіл на проживання;
- Кількість жертв, виявлених під час перебування в імміграційних центрах утримання, в'язницях (у слідчому ізоляторі або перебувають у інших умовах тримання під вартою);
- Кількість жертв, заарештованих або обвинувачених у кримінальних злочинах або притягнутих до відповідальності в суді у якості обвинувачених;
- Кількість жертв, які зазнали сексуального насильства або залучених до інших злочинів сексуального характеру в ситуації торгівлі людьми;
- Кількість жертв, які отримали травми, що з призвели до зміни життя, або загинули у процесі торгівлі людьми;
- Кількість кримінальних розслідувань або судових процесів, в яких застосовувався принцип звільнення від покарання та/або застосовувався законний захист від передбаченого законом покарання поряд із задокументованими результатами;
- Сума коштів та активів, вилучених/конфіскованих у справах про торгівлю людьми;
- Розмір компенсації, що надається жертвам; та
- Інші дії, зокрема конкретні накази, заходи контролю або інші обмеження, накладені на осіб, підозрюваних або засуджених за злочини, пов'язані з торгівлею людьми.

Діяльність правоохоронних органів спільно з НМВ підлягає регулярному оцінюванню ефективності всіх видів діяльності, про що повідомляється координатору НМВ та яка контролюється незалежним національним доповідачем і публікується щорічно (див. [ключові суб'єкти взаємодії НМВ](#); [національні доповідачі](#)).

⁴⁵⁷ Показники ефективності не повинні бути повністю кількісними і не зосереджуватися виключно на кількості порушених кримінальних справ або отриманих вироків, оскільки такі системи оцінки виявили деякі недоліки. Див. БДІПЛ та справедливі судові процеси (2020 р.), [Усунення спонукальних причин тортур: базове дослідження та практичні вказівки для регіону ОБСЄ](#).

16.6 Документування, зберігання та обмін кримінальними та оперативними даними

Правоохоронні органи повинні збирати, ретельно документувати та зберігати всі оперативні дані у кримінальних справах та інформацію, отриману від жертв (див. [управління даними та їх захист](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#)). Все це потрібно для розслідування конкретних злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, а також для інтегрування та обміну кримінальною оперативною інформацією в межах держав та на міждержавному рівні. Ці дані слід надійно зберігати протягом тривалого часу з метою отримання інформації для ширших майбутніх слідчих заходів, пов'язаних із торгівлею людьми залежно від юрисдикції. Дослідження, засновані на анонімних даних, можуть сприяти кращому розумінню взаємозв'язку між мережами торгівлі людьми та ширшого спектру пов'язаних з ними злочинних дій (див. [злочини за кількома статтями](#); [взаємозв'язок з іншими злочинами](#); [документування слідчого інтерв'ю](#); [документування інтерв'ю з дітьми](#); [управління даними та їх захист](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#)).

16.7 Вимоги до навчання у сфері протидії торгівлі людьми для всіх суб'єктів кримінального судочинства

Усі суб'єкти кримінального судочинства повинні знати, що жертвам торгівлі людьми, які виступають свідками або інформаторами для отримання оперативних даних, необхідно надати доступ до безкоштовних, спеціалізованих юридичних консультацій та представництва. Вони повинні мати можливість домагатися правосуддя у кримінальній справі та відшкодування за злочини, скоєні проти них торговцями людьми, а також компенсації, реституції та інших заходів⁴⁵⁸. Їм також має бути призначений офіцер зв'язку від поліції або співробітник служби підтримки жертв, який протягом усього процесу може бути для них контактною особою. Це є додатковим фактором до індивідуальної підтримки, що надається в рамках НМВ, і може бути узгоджено з незалежним законним представником жертви (див. [індивідуальна підтримка та доступ до служб і послуг](#)).

Усі суб'єкти кримінального судочинства, зокрема правоохоронні органи, прикордонники, прокурори, судді, адвокати та пенітенціарна система, повинні вміти розпізнавати ознаки торгівлі людьми, щоб у разі їхнього виявлення жертвам можна було забезпечити відповідні перенаправлення для доступу до процедур ідентифікації у рамках НМВ та до безкоштовних спеціалізованих юридичних консультацій.

Навчання у сфері протидії торгівлі людьми слід проводити на постійній основі для правоохоронних органів, органів кримінального судочинства та пов'язаних з ними департаментів. Дуже важливо навчити персонал на всіх рівнях від найнижчих/місцевих до найвищих/міжнародних. Навчання має бути систематичним, обов'язковим та включеним у кваліфікаційні модулі, процедури та протоколи для випускників поліцейських академій початкового рівня. Навчання також повинно входити до постійної підготовки всіх [суб'єктів кримінального судочинства](#), зокрема співробітників поліції середнього і вищого рангів, та оперативних співробітників поліції на місцях та інших суб'єктів, таких як співробітники імміграційної служби, інспектори праці⁴⁵⁹, слідчі, прокурори, юристи у всіх суміжних галузях⁴⁶⁰ і співробітники суддівського корпусу. Крім того, навчання з питань протидії торгівлі людьми слід проводити для всіх інших відділів на місцях та допоміжних відділів відповідно до їхньої конкретної функції. Навчання повинно включати завдання згідно з конкретним мандатом і багатопрофільне співробітництво.

⁴⁵⁸ ОБСЄ (2008 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми та експлуатації у регіоні ОБСЄ](#), 26 травня 2008 р.

⁴⁵⁹ У деяких юрисдикціях співробітники імміграційної служби та інспектори праці належать до правоохоронного сектора

⁴⁶⁰ Серед іншого це включає будь-які питання, що мають відношення до процесу кримінального судочинства, зокрема компенсацію, реституцію, зняття та скасування судимості; процедури, пов'язані з міграційним статусом особи або отриманням притулку, поновленням будь-яких дозволів на проживання, натуралізацію/набуття громадянства за умови наявності житла, соціальне забезпечення, соціальну підтримку та матеріальну допомогу; дитяче та сімейне право, зокрема оцінку визначення віку та возз'єднання сім'ї; процедури трудового права.

Рівні та обсяг підготовки для правоохоронних органів та відповідних органів влади і служб будуть змінюватися відповідно до офіційних мандатів, функцій і повноважень; однак навчання повинно гарантувати, що суб'єкти отримують інформацію та/або підготовку стосовно таких аспектів:

- ▶ **Ідентифікація ознак і індикаторів торгівлі людьми.** Вони повинні вміти виявляти індикатори торгівлі людьми та інші ознаки того, що людина може бути жертвою. Це стосується всіх осіб, з ким вони контактують безпосередньо через поліцейські дільниці, через перенаправлення до поліції, затримання або арешт, або в процесі розслідування інших кримінальних правопорушень, щодо яких є підозра зв'язку з торгівлею людьми. Це стосується дорослих та дітей, яких було врятовано під час будь-якого рейду або вилучено з місця операції (не обмежуючись лише місцями, щодо яких є підозра у торгівлі людьми) (див. [ідентифікація+; ознаки торгівлі людьми](#));
- ▶ **Перенаправлення до НМВ.** За наявності будь-якого індикатора, ознаки, підозри або можливості того, що особа є жертвою торгівлі людьми, зокрема у випадках, коли особа могла бути використана в злочинній діяльності, співробітники всіх правоохоронних органів повинні направити жертву, за її інформованою згодою, до НМВ для ідентифікації, захисту та підтримки (див. [виявлення та перенаправлення; виявлення та перенаправлення дітей](#));
- ▶ **Методи роботи, орієнтовані на жертв, та методи, які враховують перенесену травму** (див. [захист та підтримка протягом всього процесу кримінального судового провадження](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#); [розслідування злочинів торгівлі людьми](#); [кримінальні судові процеси](#)). Вони мають вирішальне значення для одержання детальної інформації та ефективних результатів кримінального судочинства через зміцнення довіри з боку жертви та її готовності до співпраці та розкриття інформації⁴⁶¹. Для забезпечення ефективності порядку кримінального судочинства необхідно надавати захист та індивідуальну підтримку протягом кримінальних розслідувань та судових процесів і після них; і
- ▶ **Принцип звільнення від покарання і законний захист.** Підготовка повинна включати інформацію про індивідуальний характер випадків торгівлі людьми, множинні ймовірності та сценарії, і, що важливо, складні «сірі зони» торгівлі людьми, а це означає, що не можна робити припущення, а суб'єкти повинні бути готові вчитися з кожним випадком (див. [принципи НМВ](#); [принцип звільнення від покарання 1](#); [принцип звільнення від покарання 2](#); [принцип звільнення дітей від покарання](#); [уразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#)).

Навчання у сфері протидії торгівлі людьми для всіх суб'єктів кримінального судочинства повинні бути доступними, всебічними та регулярно оновлюватися. До проведення тренінгів необхідно залучати лідерів серед постраждалих від торгівлі людьми і містити таке (залежно від обставин):

- ▶ Міжнародно-правові механізми, зокрема [Палермський протокол](#), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), [Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок](#) та [Конвенція ООН про права дитини](#)⁴⁶²;
- ▶ Національні системи захисту дітей у зв'язку з торгівлею людьми

⁴⁶¹ Багато постраждалих відчувають психологічне пригнічення внаслідок травматичних переживань. У деяких можуть розвинути проблеми з психічним здоров'ям, зокрема посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), складний ПТСР, тривога і депресія. Не слід робити припущень щодо наявності або відсутності психічних розладів: за можливості постраждалі повинні мати доступ до комплексної оцінки психічного здоров'я та програми спеціалізованої терапевтичної допомоги, що надається досвідченим фахівцем із психічного здоров'я. Управління з підготовки жертв злочинів та Центр технічної допомоги (УПЖЗЦТД) (без дати), [Електронний посібник робочої групи з питань торгівлі людьми: використання підходу з урахуванням перенесеної травми](#).

⁴⁶² Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р. Див. також Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197. Генеральна Асамблея ООН (1979 р.), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 18 грудня 1979 р. Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#).

- Державні послуги для дорослих і дітей у зв'язку з торгівлею людьми;
- Перенаправлення до процедур НМВ для ідентифікації+ та інших послуг НМВ;
- Принципи та рекомендовані стандарти НМВ; і
- Застосування принципу звільнення від покарання та законного захисту.

Навчання у сфері протидії торгівлі людьми, спеціально розроблене для правоохоронних органів, суддів, прокурорів та адвокатів, в першу чергу має відповідати їхній спеціалізації, функціям та повноваженням. Однак слід приділити додаткову увагу питанням торгівлі людьми на всіх рівнях, включаючи загальне навчання для суб'єктів кримінального судочинства (вище) із залученням лідерів серед постраждалих від торгівлі людьми (див. [принципи НМВ](#); [постраждалі та лідери з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми](#); [соціальна інклюзія](#)).

Рекомендовано такі навчальні модулі:

- [Принципи НМВ](#) та [Рекомендовані стандарти](#);
- Трудова експлуатація (див. [форми торгівлі людьми](#); [компенсація](#))
- [Сексуальне насильство та експлуатація](#), включаючи [кіберторгівлю людьми](#);
- Гендерне насильство та насильство на основі ідентичності (див. [гендерна чутливість](#); [уразливістьі; торгівці людьми](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#));
- Домашнє насильство;
- Торгівля людьми, коли торговцем є інтимний партнер або член сім'ї чи опікун, і експлуатація;
- Злочини проти дітей та сексуальна експлуатація дітей;
- Збір цифрових даних судово-медичної експертизи;
- Криптовалюта та даркнет;
- Когнітивні та судово-медичні методи інтерв'ювання (див. [розслідування злочинів торгівлі людьми; слідчі інтерв'ювання; когнітивні інтерв'ю](#))⁴⁶³;
- Методи з урахуванням перенесеної травми та методи, орієнтовані на роботу з жертвами торгівлі людьми (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#));
- Підходи до роботи поліції з громадськістю в контексті торгівлі людьми (див. [робочі групи](#); [субнаціональні та місцеві команди](#); [координатор підтримки жертв](#); [довіра жертви](#)).

⁴⁶³ Когнітивне інтерв'ю – це метод опитування, який використовується поліцією для покращення видобуття інформації про місце злочину із пам'яті очевидців та жертв. Використовуються такі чотири основні принципи: психічне відновлення; розповідь про найменші подробиці подій; зміна хронологічного порядку подій; і зміна точки зору». МакЛеод С. (2019 р.), [Когнітивне інтерв'ю](#), Simple Psychology, 11 січня 2019 р. «Моделі судово-медичного інтерв'ю включають когнітивне інтерв'ю з дітьми, покрокове (Step-Wise) інтерв'ю та вироблення наративу. Вони виявилися ефективнішими ніж стандартні методи опитування, допомагаючи дітям пригадати інформацію. Однак існують деякі базові елементи, які є спільними для більшості судово-медичних інтерв'ю, які зазвичай містять такі фази, як вступ, побудова взаєморозуміння, оцінка розвитку (зокрема вивчення того, як дитина називає різні частини тіла), настанови для інтерв'ю, оцінювання компетентності (де, зокрема, визначається, чи знає дитина різницю між брехнею та правдою), наративний опис події або подій, що розслідуються, подальші запитання, роз'яснення та завершення. Джорданівський інститут у справах сім'ї (2002 р.), [Проведення судово-медичних інтерв'ю](#), Практичний посібник служби у справах дітей, 8(1)». Див. також Фішер Р. П., та Гайзельман Р. Е. (1992 р.), [Методи покращення пам'яті для слідчих інтерв'ю: когнітивне інтерв'ю](#).

16.8 Партнерство і співробітництво між суб'єктами національної правоохоронної системи

Необхідно розробити спільний набір заходів, процедур і стратегій та запровадити його в департаментах і органах правоохоронної системи і системи кримінального судочинства. Усі сторони мають регулярно переглядати і оновлювати їх, щоб забезпечити їхню актуальність та відповідність міжнародному праву, національному законодавству і настановам, а також [принципам НМВ](#), Чотирьом опорним компонентам і [рекомендованим стандартам НМВ](#) (див. [ідентифікація+](#); [індивідуальна підтримка та доступ до послуг](#); [соціальна інклюзія](#); [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#)).

- **Для формування, розвитку та координації спеціалізованих партнерських відносин із питань протидії торгівлі людьми серед правоохоронних органів необхідні зусилля щодо державного фінансування та надання ресурсів.** Це створює потенціал для розробки спеціалізованих підрозділів поліції з командами спеціальних слідчих для розслідування випадків торгівлі людьми⁴⁶⁴. Спеціалізовані підрозділи поліції можуть залучати персонал, що спеціалізується на конкретних культурах, регіонах та мовах, фінансових розслідуваннях та кіберзлочинності. Фахівці правоохоронної системи є носіями надзвичайно важливих, експертних навичок, досвіду і знань⁴⁶⁵ (див. [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем 1](#); [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем 2](#); [робочі групи](#); [координатор підтримки жертв](#); [взаємна правова допомога](#); [спільні слідчі групи](#); [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [фінансові розслідування](#); [цільові показники ефективності для правоохоронних органів](#); [навчання у сфері протидії торгівлі людьми](#)).
- **Необхідною є співпраця між правоохоронними органами для обміну кримінальними оперативними даними для розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, які пов'язані з іншими виявленими злочинами** (див. [злочини за кількома статтями](#); [взаємозв'язок з іншими злочинами](#); [розслідування злочинів торгівлі людьми](#); [використання технічних засобів](#); [спеціальні методи розслідування](#); [боротьба з кіберторгівлею людьми](#); [партнерства між суб'єктами правоохоронних систем 1](#); [правоохоронні установи та організації](#); [взаємна правова допомога](#); [спільні слідчі групи](#); [фінансові розслідування](#)). Така робота вимагає спільних, оновлених та інноваційних технологічних систем, які організуються та управляються для надійного, швидкого обміну інформацією, а також підтримання робочих відносин та ефективних систем комунікації між усіма національними правоохоронними органами, включаючи:
 - Місцеві та субнаціональні правоохоронні органи⁴⁶⁶;
 - Спеціалізовані підрозділи поліції із питань протидії торгівлі людьми;
 - Спеціальні підрозділи поліції із питань злочинів на сексуальному ґрунті;
 - Підрозділи поліції у боротьби з тероризмом;
 - Підрозділи з економічних, корупційних, фінансових злочинів;
 - Підрозділи поліції по роботі з тяжкими та організованими злочинами (наприклад, ті, що спеціалізуються на бандитській злочинності та наркотиках);
 - Спеціальні поліцейські підрозділи для боротьби зі злочинами проти дітей (наприклад, жорстоке поводження з дітьми, експлуатація та кіберзлочини);

⁴⁶⁴ Прикладами цих підрозділів є поліцейська група з протидії торгівлі людьми, Управління з боротьби з організованою злочинністю та регіональне управління поліції, а також Національний підрозділ з боротьби з нелегальним ввезенням мігрантів і торгівлею людьми.

⁴⁶⁵ Унікальні додаткові переваги спеціалізованих підрозділів поліції СТНВ впливають із її природи як групи, призначеної виключно для нагляду за розслідуваннями торгівлі людьми (включаючи фінансові та людські ресурси), вони пройшли спеціальну підготовку щодо виявлення та реагування на випадки торгівлі людьми і мають унікальні знання про те, як реагувати на випадки торгівлі людьми, а також до кого жертви можуть звертатися по допомогу.

⁴⁶⁶ ОБСЄ (2011 р.), [Торгівля людьми: ідентифікація потенційних та ймовірних жертв. Підхід на основі роботи поліції із громадами](#).

- Підрозділи поліції із кібербезпеки та кіберзлочинності (див. [кіберторгівля людьми](#); [використання торговцями людьми інтернету](#); [використання торговцями людьми мережі «даркнет»](#); [кіберторгівля людьми з метою сексуальної експлуатації](#));
- ДАІ⁴⁶⁷;
- Прокурори та слідчі;
- Національні розвідувальні органи;
- Імміграційна/митна поліція, берегова охорона, портова, транспортна та прикордонна поліція;
- Інспектори праці⁴⁶⁸; та
- Чинovníки, які працюють в центрах адміністративного утримання і в'язницях.

Правоохоронні робочі групи з повноваженнями надавати послуги жертвам

Багатопрофільне партнерство та співпраця можуть сформувати робочі групи для забезпечення ефективності та результативності правоохоронних органів (див. [міжгалузеві мобільні команди та робочі групи; робочі групи; партнерства між суб'єктами правоохоронних систем 1; партнерства між суб'єктами правоохоронних систем 2](#)). Робочі групи правоохоронних органів мають можливість визначати пріоритети та централізувати захист і підтримку жертв через створення осередку для надання жертвам партнерських багатопрофільних послуг. До них можна віднести державні послуги, послуги спеціалізованих неурядових організацій, які працюють у сфері протидії торгівлі людьми, медичні послуги та допоміжні служби. Оскільки багатопрофільні робочі групи можуть надавати жертвам спеціальні супутні послуги, вони можуть зосередити свої навички та ресурси на ідентифікації жертв торгівлі людьми, на розслідуванні та порушенні кримінальних справ, а також на допомозі жертвам у доступі до кримінального судочинства та відшкодування⁴⁶⁹.

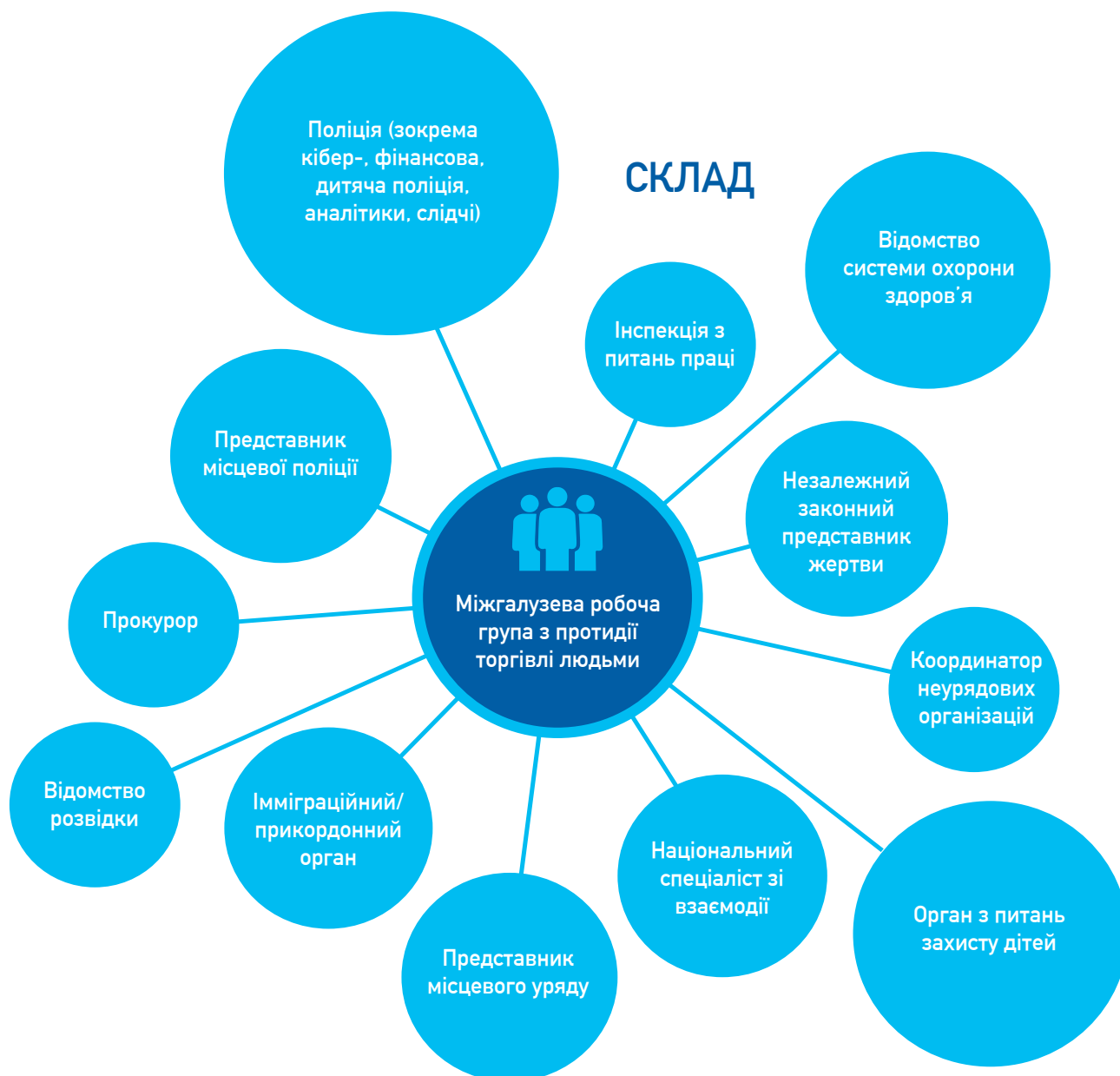
Через створення мобільних, міждисциплінарних поліцейських підрозділів та робочих груп можна розширити надання правоохоронних та допоміжних послуг на маргіналізовані громади, в яких зазвичай спостерігається вищий рівень злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми. Поліцейська діяльність на рівні громад допомагає змістити акцент з поліцейських сил як єдиних стражів правопорядку, у бік ціліснішого підходу, в рамках якого долучається вся громада, а тому це сприяє більш комплексній, деталізованій і ефективній реакції на злочини, пов'язані з торгівлею людьми⁴⁷⁰. Це дозволяє ухвалювати рішення, що відповідають конкретним місцевим умовам, і породжує більш динамічну співпрацю в тих громадах, які зазвичай бояться або відмовляються звертатися до поліції. Жертви мають можливість легше спілкуватися з надавачами послуг, які виявляють складне й глибоке розуміння перспектив і досвіду людей в громаді, і можуть працювати спільно і делікатно, задовольняючи їхні потреби.

⁴⁶⁷ Дорожня поліція може виявляти потенційні випадки торгівлі людьми під час звичайних зупинок руху або зупинки транспортних засобів, що представляють інтерес за інформацією національної поліції. МЦРПМ (2015 р.), [Торгівля людьми — як здійснювати розслідування: навчальний посібник для співробітників правоохоронних органів](#).

⁴⁶⁸ У деяких державах, таких як Італія, повноваження інспекторів праці передбачають правоохоронну діяльність, а в інших країнах — належать іншим державним установам. МОП (2009 р.), [Боротьба з торгівлею людьми з італійськими інспекторами праці — правоохоронцями](#).

⁴⁶⁹ Див. Управління з підготовки жертв злочинів та Центр технічної допомоги, [Електронний посібник робочої групи з торгівлі людьми](#).

⁴⁷⁰ Міністерство юстиції США (2015 р.), [Робоча група з питань боротьби з торгівлею людьми та робочої експлуатації](#).

Протоколи оперативного партнерства (ПОП) для формування та підтримки робочих груп

Робочі групи можна офіційно оформити за допомогою Протоколів оперативного партнерства (ПОП). Кожна установа-член може розробляти та підписувати ці протоколи, які регулярно перевіряються і оновлюються. У ПОП визначені особливі функції та обов'язки кожної установи-члена і кожна установа-член в робочій групі підписує протокол. Вони створюють партнерські служби, які працюють спільно та злагоджено, але зберігають вирішальну незалежність функцій та повноважень кожної установи-члена. Це означає, що поліцейські, які контактують з жертвами, можуть безпосередньо направити їх до спеціалізованих служб підтримки, які будуть виконувати свій обов'язок дотримуватися конфіденційності та беззастережності по відношенню до жертв торгівлі людьми при наданні всіх послуг, забезпеченні прав і можливостей. Так само вони можуть гарантувати жертвам постійну незалежну підтримку, якщо жертви готові повідомити поліції про злочини, пов'язані з торгівлею людьми, або якщо жертви вже охоче беруть участь у кримінальних розслідуваннях чи провадженні. ПОП гарантують, що всі залучені сторони взаємодіють і ведуть спільну роботу в інтересах жертви.

ПОП можуть поширюватися на національному, субнаціональному та місцевому рівнях, а також можуть бути адаптовані для цих умов та конкретних зацікавлених сторін. Значення ПОП також слід розглядати у ширшому контексті, поза межами національного рівня, для формування міжнародних робочих груп, оскільки НМВ у всіх державах-учасницях узгоджені і продовжують розвиватися.

Роль координатора підтримки жертв в робочих групах

Координатор підтримки жертв (від державних служб або громадянського суспільства) є ключем до забезпечення ефективної ідентифікації жертв та встановлення й підтримки довіри та впевненості жертв протягом усього періоду розслідування та кримінального судового провадження. Координатори підтримки жертв можуть створювати партнерські відносини та координувати широкий спектр незалежних послуг для робочих груп, щоб вони були належним чином забезпечені ресурсами для надання жертвам безкоштовних послуг. Вони можуть направляти жертв торгівлі людьми до спеціалізованих служб підтримки в межах або поза межами робочої групи, через координацію та контакти, у тому числі через медичні служби, [опікунів-законних представників](#) для дітей та [незалежних законних представників](#) для дорослих (див. [терапевтична допомога](#); [терапевтична допомога дорослим](#); [терапевтична допомога дітям](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [медико-правова документація 1](#); [Стамбульський протокол](#); [житло для дорослих](#); [житло для дітей](#); [сімейне житло](#)).

До послуг, які є частиною робочих груп або пов'язані з ними, можна віднести такі:

- ▶ **Медичні послуги** (див. [терапевтична допомога](#); [терапевтична допомога дорослим](#); [терапевтична допомога дітям](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [послуги в сфері охорони здоров'я](#); [медико-правова документація 1](#); [Стамбульський протокол](#));
- ▶ **Терапевтична допомога та консультаційні послуги** (див. [модель терапевтичної допомоги](#); [терапевтична допомога дорослим](#); [терапевтична допомога дітям](#));
- ▶ **Послуги усного перекладу та послуги культурної медіації**;
- ▶ **Державні послуги та національні системи захисту дітей**;
- ▶ **Послуги, пов'язані з безпечним і відповідним житлом і добробутом**;
- ▶ **Спеціалізовані юридичні послуги для консультування та представництва з усіх юридичних питань для забезпечення жертв правами та можливостями, включаючи кримінальне, цивільне, адміністративне, спеціалізоване дитяче право, сімейне право, притулки/міжнародний захист, компенсації та реституції, а також житло та добробут** (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
- ▶ **Послуги спеціалізованих НУО**; і
- ▶ **Служби підтримки на рівні громад, включаючи визнані релігійні організації (відповідно до особистих уподобань жертви)** (див. [соціальна інклюзія](#)).

16.9 Захист та підтримка жертв торгівлі людьми протягом всього процесу кримінального судового провадження

«Під терміном «жертви» розуміють осіб, які, окремо або сукупно, зазнали шкоди, включаючи тілесні або психічні травми, емоційні страждання, матеріальні втрати або істотні порушення своїх основоположних прав, через дії або бездіяльність, які порушують чинне кримінальне законодавство держав-учасниць, зокрема закони, які забороняють злочинне зловживання владою».

Декларація ООН про основні принципи правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою⁴⁷¹

Захист і підтримка жертв повинні бути невід'ємною і основною частиною діяльності всіх правоохоронних органів і кримінальних проваджень. У цьому розділі наведено рекомендації щодо захисту та підтримки дорослих та дітей, які стали жертвами злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, які:

- ▶ надають кримінальну оперативну інформацію правоохоронним органам;
- ▶ виступають свідками в розслідуваннях злочинів торгівлі людьми та кримінальних судових процесів; і
- ▶ обвинувачуються у вчиненні кримінальних злочинів, зокрема є обвинуваченими у кримінальних провадженнях.

Захист і підтримка жертв повинні надаватися з моменту першого контакту з жертвами і підтримуватися протягом:

- ▶ евакуаційних і рятувальних [операцій](#);
- ▶ Повідомлення про злочин в ролі потерпілого/свідка або інший спосіб ініціювання слідчих дій (див. [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#); [розслідування злочинів торгівлі людьми](#));
- ▶ Кримінального розслідування проти ймовірних торговців людьми (див. [розслідування злочинів торгівлі людьми](#); [спостереження за ймовірними торговцями людьми](#); [досудове тримання під вартою торговців людьми](#));
- ▶ Досудової підготовки (див. [досудове планування](#); [документальні докази для судових процесів](#); [медико-правова документація 1](#); [медико-правова документація 2](#); [довіді по країнам](#); [спеціальні заходи захисту](#); [спеціальні заходи захисту дітей](#));
- ▶ Процедур отримання всіх форм [компенсації](#);
- ▶ Подальшого спостереження після судового розгляду за жертвами-свідками (див. [захист і підтримка протягом усього процесу кримінального судового провадження](#))⁴⁷²; та
- ▶ Тимчасового або довготривалого [захисту свідків](#)⁴⁷³.

⁴⁷¹ Генеральна Асамблея ООН (1985 р.), [Декларація про основні принципи правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою: ухвалена Резолюцією 40/34 Генеральної Асамблеї](#), 29 листопада 1985 р., A/RES/40/34, п. 1.

⁴⁷² Хоча закриття судового процесу часто сигналізує про завершення завдань для слідчих і прокурорів, багато надавачів послуг жертвам помічають погіршення емоційного та фізичного самопочуття жертв після винесення вироку або угоди про визнання провини. Надавачі послуг повинні знати про таку ймовірність і готуватися до неї, залучаючи додаткову підтримку для жертв-свідків.

⁴⁷³ «Захист може включати, але не обмежується поліцією та судовим захистом під час розслідування, а на стадії судового розгляду справи — повномасштабною програмою захисту свідків, зокрема такі заходи, як фізичне переміщення такого свідка або інформатора до іншого місця зі зміною особи та життєво важливих обставин». УНЗ ООН (2009 р.), [Посібник по боротьбі з торгівлею людьми для практиків кримінального судочинства. Модуль 12: захист та допомога жертвам-свідкам у справах про торгівлю людьми](#), с. 1. Див. також УНЗ ООН (2008 р.), [Належна практика захисту свідків у кримінальних провадженнях, пов'язаних з організованою злочинністю](#).

Здобуття та збереження довіри жертв до правоохоронних органів та систем кримінального судочинства

Жертви торгівлі людьми повинні чітко розуміти, що їхні потреби будуть задоволені без примусу або тиску з метою співпраці з правоохоронними органами в ході розслідування злочинів, вчинених їхніми торговцями людьми (див. [безумовне надання послуг НМВ](#)).

Незалежно від того, потрапили жертви в ситуацію торгівлі людьми всередині країн чи за її межами, вони в першу чергу є жертвами тяжкого злочину і до них необхідно ставитися відповідно без жодних форм дискримінації. Укріпити довіру жертв до правоохоронних органів ймовірноше, коли існують чіткі настанови та процедури для визнання їхніх складних індивідуальних потреб і ризиків та забезпечення їм допомоги та підтримки⁴⁷⁴.

Працівники правоохоронних органів та кримінального судочинства зобов'язані забезпечити підтримку заходів захисту та індивідуальної підтримки жертв за допомогою офіційних зав'язків з системами та послугами НМВ, навіть якщо жертви не стають свідками у кримінальному провадженні або немає достатніх доказів для судового переслідування їхніх торговців людьми⁴⁷⁵.

Багато жертв торгівлі людьми мали попередній негативний досвід з правоохоронними органами. Вони також побоюються, що торговці людьми будуть погрожувати їм поліцією або імміграційними органами, якщо жертви вийдуть з-під їхнього контролю (див. [уразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#)). Тому для всіх суб'єктів кримінального судочинства вкрай важливо встановити довірчі відносини для побудови та підтримки довіри жертв, з якими вони працюють. Також надзвичайно важливо забезпечити довіру громадськості до систем кримінального судочинства шляхом надання чітких, видимих систем підтримки та захисту жертв, які є свідками⁴⁷⁶. Суб'єкти громадянського суспільства, зокрема неурядові організації, можуть зробити значний внесок у цей процес, а також забезпечити можливість порушувати питання, занепокоєності та подавати скарги. Співпраця між поліцією, державними службами та неурядовими організаціями може бути формалізована, посилена та підтримуватися за допомогою [Протоколів оперативного партнерства](#) (див. [субнаціональні та місцеві команди](#); [міжгалузевий підхід](#); [робочі групи](#)).

⁴⁷⁴ Управління з підготовки жертв злочинів та Центр технічної допомоги (без дати), [Створення сильної команди прокуратури](#). Моніторингова група по боротьбі з торгівлею людьми (2013 р.), [На лаві підсудних: вивчення заходів кримінальної юстиції Великої Британії у протидії торгівлі людьми](#). Фауладванд С. і Ворд Т. (2018 р.), [Торгівля людьми, права жертв та справедливі судові процеси](#), Журнал кримінального права, 82(2), сс. 138-155. У справах із великою кількістю підозрюваних стратегія обвинувачення може включати положення про те, до кого слід ставитися як до свідків, а до кого як до підозрюваних. Див. Королівська служба кримінального переслідування (2011 р.), [Політика КСКП для притягнення до відповідальності у справах торгівлі людьми](#).

⁴⁷⁵ Див. Міністерство юстиції Канади (2015 р.), [Довідник для практиків кримінальної юстиції із питань торгівлі людьми](#), Оттава: Міністерство юстиції Канади.

⁴⁷⁶ Див. Міністерство юстиції (2011 р.), [Отримання найкращих доказів: посібник з інтерв'ювання жертв свідків і посібник із застосування спеціальних заходів](#).

Реагування правоохоронних органів на потреби жертв торгівлі людьми, які мають нелегальний міграційний статус

Занепокоєння щодо міграційного статусу не повинно впливати на право жертв торгівлі людьми бути визнаними як жертви тяжкого злочину, яким забезпечуються всі права та привілеї згідно з НМВ. Слід надавати пріоритет розслідуванню та судовому переслідуванню злочину, пов'язаному з торгівлею людьми та захисту жертв, а не пересторогам, пов'язаним з міграційним статусом або правопорушеннями (див. [принципи](#); [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [права дітей-мігрантів](#); [права мігрантів та біженців](#); [уразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#); [форми торгівлі людьми](#)).

Нелегальний міграційний статус слід розуміти як потенційний фактор вразливості до ситуацій торгівлі людьми. Імміграційні правопорушення та інші злочини можуть вчинятися жертвами внаслідок свого статусу людини, яка потрапила в ситуацію торгівлі людьми. Будь-яка нездатність розслідувати злочин, пов'язаний з торгівлею людьми, через нелегальний міграційний статус жертви, або ймовірне кримінальне обвинувачення або судимість, може поставити жертву під високу небезпеку повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми і дозволяє торговцям людьми діяти безкарно.

Первинне реагування правоохоронних органів та інших органів влади особливо важливі для жертв з нелегальним міграційним статусом. Жертви можуть побоюватися органів влади не тільки тому, що вони постраждали від торгівлі людьми, але й через занепокоєння з приводу їхнього міграційного статусу і попереднього негативного досвіду. Вони також можуть боятися притягнення до кримінальної відповідальності, якщо були змушені вчинити злочини, пов'язані з торгівлею людьми, або раніше мали судимість. Усі дорослі та діти повинні мати рівний доступ до ідентифікації, захисту та індивідуальної підтримки відповідно до [принципів НМВ](#), Чотирьох опорних компонентів та [рекомендованих стандартів](#), незалежно від їхнього міграційного статусу (див. [ідентифікація+](#); [індивідуальна підтримка та доступ до служб і послуг](#); [соціальна інклюзія](#); [доступ до кримінального судочинства та правовий захист](#)).

Жертви торгівлі людьми з нелегальним міграційним статусом повинні мати доступ до безкоштовних, спеціалізованих юридичних консультацій та представництва з будь-яких юридичних питань, що потребують вирішення, зокрема кримінального переслідування їхніх торговців людьми в судовому порядку, а також мати доступ до відшкодування та компенсації. Вони мають право просити притулку або інших форм міжнародного захисту (див.

[дозволи на проживання 1](#); [дозволи на проживання 2](#); [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

Реагування правоохоронних органів на потреби жертв торгівлі людьми всередині країни

Злочини, пов'язані з торгівлею людьми всередині країни, вимагають повного розуміння та належного реагування на них з боку всіх суб'єктів кримінального судочинства (див. [уразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#); [форми торгівлі людьми](#)). Жертви всіх форм торгівлі людьми всередині країни повинні бути ідентифіковані, захищені та отримувати індивідуальну підтримку. Такий підхід застосовується в усіх випадках незалежно від того, чи є вони громадянами, тимчасовими жителями або мають нелегальний міграційний статус у країні, де вони потрапили в ситуацію торгівлі людьми, і незалежно від того, чи мають вони доступ до основних державних послуг. **Дуже важливо, щоб жертви торгівлі людьми всередині країни не зазнавали дискримінації або маргіналізації на всіх рівнях систем кримінального судочинства.** У всіх відповідних випадках необхідно звертатися до принципу законного захисту і звільнення від покарання в усіх випадках, які вказують на торгівлю людьми для злочинної експлуатації (див. [принцип звільнення від покарання 1](#); [принцип звільнення від покарання 2](#); [принцип звільнення дітей від покарання](#)). Жертви торгівлі людьми всередині країни також повинні мати доступ до безкоштовних, спеціалізованих юридичних консультацій та представництва з будь-яких юридичних питань, зокрема кримінального переслідування їхніх торговців людьми в судовому порядку, та мати доступ до відшкодування та компенсації (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

Переваги судового переслідування на підставі доказів чи «за відсутності жертви»⁴⁷⁷

Рада Міністрів ОБСЄ закликає держави-учасниці «переконалися, що розслідування або переслідування в судовому порядку злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, не залежать від заяви або звинувачення, висунутого жертвою»⁴⁷⁸.

Проактивне розслідування вважається найкращим методом розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, оскільки воно не залежить від свідчень та співпраці з жертвами як головними ініціаторами (див. [розслідування злочинів торгівлі людьми](#)). У зв'язку із вразливістю жертв і складністю їхніх обставин, залежність від свідчень жертви передбачає численні проблеми і ризики (див. [уразливість](#); [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#)).

Розслідування та переслідування у судовому порядку на підставі фактів чи «за відсутності жертви» не вимагають, щоб жертви відвідували суд та свідчили проти своїх торговців людьми або взагалі брали участь у деяких справах. У деяких юрисдикціях злочин торгівлі людьми може переслідуватися у судовому порядку виключно на підставі *наміру* здійснити торгівлю людьми (без наявності самого елемента експлуатації) та інших *підготовчих* злочинів, таких як змова або замах.

Для успішного переслідування у судовому порядку «за відсутності жертви» необхідно є спільна робота між поліцією та прокурорами. Це вимагає якнайшвидшого розгляду спільної стратегії розслідування/обвинувачення та побудови справи, не покладаючись на активну участь позивача.

Принцип звільнення від покарання і законний захист⁴⁷⁹

У рекомендаціях, висунутих ОБСЄ, йдеться про те що «жертви торгівлі людьми також є свідками тяжкого злочину. Положення про звільнення від покарання, якщо воно буде застосоване належним чином, рівноцінно і справедливо, дозволить державам поліпшити свої показники судового переслідування»⁴⁸⁰.

У пункті 14 Директиви ЄС по боротьбі з торгівлею людьми⁴⁸¹ йдеться про мету заохочення жертв «виступати свідками у кримінальному судовому провадженні проти злочинців». Тому нелогічно переслідувати жертв торгівлі людьми за злочини, які вони були змушені вчинити в статусі жертви торгівлі людьми, оскільки це може знеохотити їх брати участь в подальших кримінальних провадженнях⁴⁸². Зверніть увагу, що сфера застосування принципу звільнення від покарання винесена на розсуд держав і може змінюватися в залежності від тяжкості злочину⁴⁸³.

⁴⁷⁷ «Судове переслідування на підставі фактів», інше визначення «судове переслідування за відсутності жертви», відноситься до набору методів, які використовуються прокурорами для переслідування винних без співпраці з ймовірною жертвою. Вона спирається на використання різних доказів для доведення вини правопорушника з обмеженою або несприятливою участю жертви або навіть взагалі без участі жертви.

⁴⁷⁸ Рада Міністрів ОБСЄ (2008 р.), [Рішення № 5/08 «Підвищення ефективності боротьби з торгівлею людьми в рамках на основі комплексного підходу»](#), 5 грудня 2008 р., MC.DEC/5/08, п. 8.

⁴⁷⁹ Робоча група з питань торгівлі людьми (2020 р.), [Посібник із питань відповідних заходів кримінальної юстиції щодо жертв, які були змушені вчинити правопорушення внаслідок потрапляння в ситуацію торгівлі людьми](#), 15 червня 2020 р., STOC/COP/WG.4/2020/2.

⁴⁸⁰ ОБСЄ ОСП/КПТЛ (2013 р.), [Політичні та законодавчі рекомендації щодо ефективного виконання положення про звільнення від покарання стосовно жертв торгівлі людьми](#), с. 30.

⁴⁸¹ [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 5 квітня 2011 року про запобігання та протидію торгівлі людьми і захист її жертв, та яка замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/JHA, частина 14 та ст. 8.

⁴⁸² Важливо розглядати їх не тільки негайно, але й у наступні роки, оскільки коли з'являються інші злочини та оперативна інформація, свідки, необхідні для дачі свідчень про свій попередній досвід перебування у статусі жертви торгівлі людьми, можуть перебувати у незадовільній ситуації після ув'язнення/судового переслідування/відсутності підтримки, а також можуть бути недоступні або не виявляти бажання.

⁴⁸³ Див. ICAT (2020 р.), [Звільнення від покарання жертв торгівлі людьми: стислий випуск 8](#). УНЗ ООН (2009 р.), [Типовий закон проти торгівлі людьми](#), 5 серпня 2009 р., ст. 10(д).

Принцип 7 Рекомендованих принципів і настанов із прав людини і торгівлі людьми стверджує, що принцип звільнення від покарання вимагає того, що «жертви торгівлі людьми, не можуть бути затриманими, звинуваченими або притягнутими до відповідальності [...] за їхню участь у протиправній діяльності в тій мірі, в якій така участь є прямим наслідком їхнього статусу жертв торгівлі людьми»⁴⁸⁴. Крім того, прокурорам слід розглянути питання про те, чи у переслідуванні є суспільний інтерес.

Гарантії ефективні тільки в тому випадку, якщо всі суб'єкти, пов'язані із процесом кримінального судочинства, знають і дотримуються їхнього змісту і деталей⁴⁸⁵.

Принцип звільнення від покарання та положення про законні засоби захисту слід інтегрувати в національне законодавство та настанови щодо переслідування у судовому порядку всіх країн і повинен становити центральний компонент підготовки всіх учасників НМВ. Слід уникати досудового тримання під вартою обвинувачуваних осіб, які стали жертвами торгівлі людьми, якщо це можливо з точки зору юрисдикції.

Принцип звільнення від покарання жертв торгівлі людьми є стандартом міжнародного права, визнаним у багатьох національних юрисдикціях⁴⁸⁶ (див. [принцип звільнення від покарання 1](#); [принцип звільнення від покарання 2](#)). Він повинен увійти в національне законодавство та настанови щодо переслідування у судовому порядку всіх країн і повинен становити центральний компонент підготовки всіх учасників НМВ (не тільки суб'єктів кримінального судочинства), які працюють з жертвами торгівлі людьми.

Жертви торгівлі людьми можуть вчиняти злочини, оскільки до цього їх примусили торговці людьми, або безпосередньо внаслідок свого статусу жертв торгівлі людьми. Наприклад, вони можуть використовувати фальшиві документи, займатися вуличним жебрацтвом, проституцією, шахрайством з соціальними виплатами, дрібними злочинами або торговці людьми можуть використати їх у злочинній діяльності, такій як шахрайство, крадіжка в магазинах, крадіжка зі зломом, транспортування або вирощування заборонених наркотичних речовин або вербування інших жертв торгівлі людьми⁴⁸⁷. Жертви торгівлі людьми можуть бути заарештовані, затримані, притягнуті до відповідальності, засуджені, ув'язнені або депортовані за кримінальні злочини без ідентифікації їх як жертв торгівлі людьми, навіть якщо вони пройшли процедури та перевірку системи кримінального судочинства (див. [уразливості](#); [методи торговців людьми](#); [злочини за кількома статтями](#); [взаємозв'язок з іншими злочинами](#)).

⁴⁸⁴ Принцип 7 УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та настанови з прав людини та торгівлі людьми](#), с. 1.

⁴⁸⁵ Важливе значення має рання ідентифікація жертв торгівлі людьми. Відсутність такої ідентифікації може спричинити подальше порушення прав людини. Необхідно якомога швидше застосувати механізм НМВ та ухвалити відповідне рішення. Першим кроком є повна і належна оцінка, яку повинен проводити фахівець із відповідною кваліфікацією. Статус ідентифікованої жертви торгівлі людьми «може вплинути на те, чи є достатньо доказів для переслідування у судовому порядку, і чи це доцільно здійснювати в інтересах суспільства. Будь-яке рішення щодо судового переслідування потенційної жертви торгівлі людьми повинно (наскільки це можливо) ухвалюватися лише після того, як відповідний фахівець зробить оцінку ситуації торгівлі людьми. Це особливо важливо, коли йдеться про дітей». [V.C.L. та A.N. проти Сполученого Королівства](#), № 77587/12 74603/12, § 4 та 6(1), ECHR 2021-II, п. 161. «Не можна ухвалювати рішення про висування звинувачень проти таких осіб до тих пір, поки не зроблені всі відповідні оцінки. Прокурори та адвокати зобов'язані проводити повні та належні консультації у кримінальному процесі за участю осіб, які можуть бути жертвами торгівлі людьми, та намагатися активно виявити, чи є підозрюваний ймовірною жертвою торгівлі людьми. Тому інформація про питання торгівлі людьми слід у повному обсязі передавати [прокурорам]». [V.C.L. та A.N. проти Сполученого Королівства](#), № 77587/12 74603/12, § 4 та 6(1), ECHR 2021-II, п. 74(4). «Після проведення оцінки ситуації торгівлі людьми, органи прокуратури в будь-якому подальшому своєму рішенні повинні враховувати таку оцінку». [V.C.L. та A.N. проти Сполученого Королівства](#), № 77587/12 74603/12, § 4 та 6(1), ECHR 2021-II, п. 162. Хоча одержані відомості не мають для прокурора обов'язкового характеру, він повинен обґрунтувати свою незгоду з ними відповідно до визначення торгівлі людьми, що міститься в міжнародних стандартах. Для продовження переслідування у судовому порядку прокурор повинен або (i) пояснити, чому він не згоден із рішенням щодо статусу жертви торгівлі людьми; або (ii) якщо прокурор погоджується з таким рішенням, він повинен показати відсутність зв'язку між експлуатацією і скоєним злочином. Прокурори не можуть обійти будь-яке позитивне рішення НМВ без належно обґрунтованої підстави для такого відхилення. Це рішення ЄСПЛ вводить вимогу до прокурорів здійснювати повний та ретельний аналіз. [V.C.L. та A.N. проти Сполученого Королівства](#), № 77587/12 74603/12, § 4 та 6(1), ECHR 2021-II [Лакатус проти Швейцарії](#), № 14065/15, § 8, ECHR 2021-I.

⁴⁸⁶ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 26. [Директива 2011/36/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 5 квітня 2011 року про запобігання та боротьбу з торгівлею людьми і захист її жертв, та на заміну Рамкового рішення Ради 2002/629/JHA, ст. 8. За даними експертної групи Ради Європи GRETA, наступні 17 членів Ради Європи мають конкретні правові положення (станом на 2020 рік) щодо звільнення жертв торгівлі людьми від покарання: Албанія, Вірменія, Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Кіпр, Фінляндія, Німеччина, Грузія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Румунія, Словацька Республіка, Іспанія, Велика Британія. Кілька інших країн, не маючи конкретних правових положень, передбачили інструкції для прокурорів та правоохоронних органів щодо застосування положення про звільнення від покарання: Бельгія, Хорватія, Данія, Нідерланди, Норвегія, Сербія. Іспанія і Велика Британія згадуються в обох категоріях. Див. Експертна група Ради Європи GRETA (2020 р.), [9-й Загальний звіт про діяльність GRETA: охоплює період із 1 січня до 31 грудня 2019 року](#), пп. 179-180. У США немає закону на федеральному рівні, але є закони на рівні штатів, такі як Закон про безпечну гавань; а Канада має законодавчі норми щодо принципу звільнення від покарання жертв торгівлі людьми. Казахстан, Таджикистан і Узбекистан також ухвалили положення про звільнення від покарання.

⁴⁸⁷ Боротьба з рабством (2014 р.), [Торгівля людьми для примусової злочинної діяльності та жебрацтва в Європі: дослідницьке вивчення та приклади належної практики](#).

Люди, які постраждали від торгівлі людьми, є жертвами і свідками тяжкого злочину. Якщо їх самих кримінально переслідують, то це стримає їх від надання цінної інформації про злочини, вчинені проти них, і, отже, призведе до втрати особливо важливих оперативних даних, які можуть бути використані правоохоронними органами для переслідування у судовому порядку та засудження торговців людьми. Торговці людьми, як відомо, запобігають майбутній співпраці жертв із правоохоронними органами, змушуючи жертв вчиняти злочини або іншим чином вважати себе співучасниками кримінальних злочинів і діяльності.

Спочатку може бути важко ідентифікувати людей, які вчинили кримінальні злочини як жертви торгівлі людьми. Це стосується всіх жертв, які були примушені вчинити кримінальні злочини⁴⁸⁸ в процесі торгівлі людьми, або злочини, які безпосередньо стосуються їхнього статусу жертви торгівлі людьми або пов'язані з ним⁴⁸⁹. Дуже важливо, щоб у будь-якому випадку або ситуації, коли людина стала жертвою торгівлі людьми, суб'єкти кримінального судочинства, зокрема поліція, прокурори, пенітенціарні установи та судді, могли розпізнати ознаки торгівлі людьми та забезпечити відповідні перенаправлення жертв для отримання доступу до процедур НМВ та спеціалізованих юридичних консультацій. Необхідно ретельно розглянути сукупний контекст історії та ситуації кожної людини-жертви торгівлі людьми, а самі жертви мають отримати рівний доступ до ідентифікації, захисту та індивідуальної підтримки, на яку вони мають право (див. [принципи НМВ](#)).

У багатьох випадках злочин торгівлі людьми, вчинений проти жертв, передуватиме будь-яким кримінальним злочинам, в яких вони обвинувачуються. Отже з точки зору розгляду індивідуальної відповідальності жертв, усі скоєні злочини повинні розглядатися в хронологічному порядку їх вчинення та розглядатися в контексті конкретної історії, обставин та вразливості кожної жертви торгівлі людьми (див. [розслідування злочину торгівлі людьми](#); [слідчі інтерв'ювання](#); [когнітивні інтерв'ю](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#)).

⁴⁸⁸ У багатьох національних юрисдикціях тяжкі злочини та деякі види протиправної поведінки не входять до переліку правопорушень, щодо яких може застосовуватися передбачений законом засіб захисту у вигляді звільнення від покарання.

⁴⁸⁹ Див. Рішення у справі V.C.L. та A.N. проти Сполученого Королівства — Нездатність адекватно захистити двох потенційних жертв торгівлі дітьми. [V.C.L. та A.N. проти Сполученого Королівства](#), № 77587/12 74603/12, § 4 та 6(1), ECHR 2021-II. «Розширюючи свою попередню судову практику щодо позитивних зобов'язань по відношенню до жертв торгівлі людьми відповідно до ст. 4 ЄСПЛ (заборона рабства і примусової праці), Суд постановив, що рішення про кримінальне переслідування (потенційних) жертв торгівлі людьми — хоча саме по собі не заборонене Європейською конвенцією з питань запобігання та протидії торгівлі людьми або іншими міжнародно-правовими документами — може, тим не менш, порушити обов'язки держав вживати захисних оперативних заходів, якщо державним органам відомо або повинно бути відомо про обставини, які дають надійні підстави вважати, що певна особа стала жертвою торгівлі людьми [158-159]. Для того, щоб рішення про притягнення до відповідальності (потенційних) жертв торгівлі людьми було оскаржене на підставі ст. 4 ЄСПЛ, особа, підозрювана у вчиненні кримінального правопорушення, повинна бути передана органам, кваліфікованим виявляти жертв торгівлі людьми, як тільки цей поріг буде дотриманий, а рішення про притягнення до відповідальності слід ухвалювати тільки після завершення процесу ідентифікації (що, на думку Суду, є особливо важливими у випадках, пов'язаних із підозрюваними дітьми жертвами) [160-161]. Хоча рішення компетентного органу не буде мати обов'язкового характеру для прокуратури, прокурори, щоб відхилити таке рішення, повинні надати чітке обґрунтування відповідно до міжнародно-правового визначення торгівлі людьми [162]. Коли з'являються нові або експертні докази того, що особа могла стати жертвою торгівлі людьми, такі докази також слід взяти до уваги і їх не можна відкидати, навіть якщо жертва торгівлі людьми визнала себе винною у скоєнні злочину: не можна очікувати, що жертви торгівлі людьми визнають себе такими». One Pump Court (2021 р.), [Пароша Чандран з One Pump Court Chambers виграє знакове рішення щодо торгівлі людьми та принципу звільнення від покарання в Європейському суді з прав людини](#), 17 лютого 2021 р.

Для того, щоб принцип звільнення від покарання був ефективним у застосуванні:

- **Він має бути передбачений законом, відповідними настановами та процедурами;**
- **Усі суб'єкти кримінального судочинства повинні пройти повноцінне навчання щодо принципу звільнення від покарання та гарантованого державою захисту, щоб вони вміли розпізнавати ознаки торгівлі людьми та бути обізнаними про обставини, потреби, ризики та законні права жертв.** Це охоплює всіх фахівців із підтримки жертв, поліції, прокурорів, адвокатів захисту та суддів (див. [підготовчий посібник та протокол НМВ](#); [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
- **Усі жертви торгівлі людьми, які підозрюються в скоєнні злочинів, самі є жертвами серйозного злочину, незалежно від того, чи беруть вони участь у процедурах НМВ.** Вони рівною мірою мають право на направлення для ідентифікації, захисту та індивідуальної підтримки в рамках НМВ. Це включає в себе той же спектр спеціальних заходів захисту, які надаються вразливим свідкам, а також ранній доступ до безкоштовних, незалежних і спеціалізованих юридичних консультацій і представництва (див. [суб'єкти кримінального судочинства](#); [фахівці із питань індивідуальної підтримки](#); [незалежні законні представники](#); [опікуни-законні представники](#); [спеціальні заходи захисту](#); [спеціальні заходи захисту дітей](#));
- **Слід уникати досудового ув'язнення жертв торгівлі людьми у випадках, коли вони обвинувачуються у вчиненні нетяжких злочинів унаслідок примусу з боку торговців людьми, або вчинили правопорушення безпосередньо внаслідок свого статусу жертви торгівлі людьми.** У випадках, коли жертви звинувачуються в ненасильницьких злочинах, не пов'язаних із самим злочином торгівлі людьми, рекомендується уникати досудового тримання їх під вартою. Необхідно провести всебічний розгляд факторів ризику, пов'язаних з індивідуальними вразливістю жертв, якщо вони утримуються під вартою, затримані або до них застосовані кримінальні санкції. Це вимагає ретельної оцінки та обґрунтування доцільності будь-яких санкцій, які не стосуються позбавлення волі. **Дії повинні завжди враховувати конкретне становище жертв торгівлі людьми і запобігти травматизації жертв внаслідок тримання під вартою, ув'язнення, застосування наручників або інших форм обмеження волі** (див. [принципи НМВ](#));
- **Для будь-яких звинувачень проти жертв торгівлі людьми усі обставини, за яких було скоєно злочин, мають бути уважно вивчені, включно із пом'якшуючими обставинами жертви торгівлі людьми/обвинуваченого.** Належну увагу слід приділити поблажливості при призначенні покарання або подальшій можливості помилування за вироком (див. [принцип звільнення від покарання 1](#); [принцип звільнення від покарання 2](#); [ретроспективні дії](#));
- **Жертвам торгівлі людьми, які раніше були засуджені за кримінальні злочини, але мали б скористатися привілеєм принципу звільнення від покарання і законного захисту, необхідно забезпечити доступ до безкоштовної, спеціалізованої правової допомоги для отримання [компенсації](#) та реституції.** Сюди відносять [зняття судимості та анулювання процесуальних дій](#), або [засекречування судових даних та даних щодо судимості](#)⁴⁹⁰.

⁴⁹⁰ «**Вакатур** (судовий наказ про скасування процесуальної дії) — це форма звільнення, яка, теоретично, фактично скасовує судимість: у більшості випадків вона повертає підсудного на початкову стадію судового переслідування. Після скасування і звільнення всі відомості про судимість видаляють, тому що судимість як така більше не застосовується в силу закону. Протоколи про арешт можуть залишатися, і, можливо, їх доведеться видалити або засекретити. Скасовану судимість видаляють з кримінальної справи. Однак сам вирок не скасовується, а визнання провини не анулюється. Практично скасування (або, в багатьох юрисдикціях, «викреслювання») звільняє особу від багатьох побічних наслідків засудження — наприклад, відомості про судимість не з'являються при перевірці даних. Незважаючи на те, що засекречена судимість залишається у справі, її не можна переглянути або отримати до неї доступ без рішення суду. Засекречена судимість, інша назва – нерозголошення, може бути доступною для правоохоронних органів або державних установ, але не з'являється в стандартних перевірках даних та недоступна для представників громадськості. Люди, засуджені за правопорушення, також можуть звернутися за помилуванням, яке в обмежених випадках надається виконавчою владою і може поновити особу в багатьох правах, на які впливає судимість. Це окреме виконавче та/або адміністративне провадження поза судовою системою». Див. Американська асоціація адвокатів (2016 р.), [Захист після засудження для тих, хто пережив торгівлю людьми: посібник для адвокатів](#), січень 2016 р., с. 9. Робоча група з питань торгівлі людьми (2020 р.), [Посібник з питань належних заходів кримінальної юстиції щодо жертв, які були примушені вчинити правопорушення внаслідок потраплення в ситуацію торгівлі людьми](#), 15 червня 2020 р., СТОС/СОР/WG.4/2020/2, пп. 47-51.

Принцип звільнення від покарання та законний захист у справах дітей

Дитина, яка є ймовірною жертвою торгівлі людьми, — це передусім дитина, чії найкращі інтереси відповідають Конвенції ООН про права дитини та захищені нею. Тяжкі злочини, вчинені проти дитини, повинні превалювати над будь-якими порушеннями, які вона могла вчинити⁴⁹¹.

Усі фахівці, які працюють з дітьми-жертвами торгівлі людьми, зокрема ті, хто задіяні в національних системах захисту дітей, а також адвокати, які працюють в галузі кримінального захисту і судового переслідування, повинні бути уважні до **принципу звільнення від покарання і до законного захисту** в усіх випадках, коли вони *підозрюють або знають*, що підозрювана або звинувачувана дитина є жертвою торгівлі людьми. Ці випадки слід розглядати делікатно і виявляти уважність до всіх дітей, а під час комунікації у першу чергу враховувати права дитини і наявність перенесеної травми (див. [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#)).

Діти-жертви торгівлі людьми є надзвичайно вразливими і можуть не сприймати себе «жертвами». Поки триває кримінальне провадження, вони часто все ще перебувають під прямим контролем або стійким психологічним впливом з боку торговців людьми. У деяких випадках можуть виникати спроби погрожувати їм, маніпулювати, примушувати або викрадати їх (див. [вразливості](#); [вразливість дітей](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми: діти](#); [методи торговців людьми: підлітки](#)).

Низка кримінальних злочинів часто пов'язана з торгівлею дітьми для експлуатації їх у злочинній діяльності. Діти мають інший рівень кримінальної відповідальності⁴⁹², їх рідше, ніж дорослих, засуджують до тривалих термінів ув'язнення, а тому торговці людьми можуть неодноразово їх експлуатувати. Найпоширенішими злочинами, які вчиняють діти, що потрапили у пастку злочинної експлуатації, є вирощування канабісу, кишенькові крадіжки, жебрацтво, володіння підробленими документами, що посвідчують особу, шахрайство з соціальними виплатами, порушення дорожніх правил, шахрайство з банкоматами, крадіжки зі зломом, ввезення та розповсюдження наркотиків, продаж контрафактних товарів та краденого, а також допомога торговцям людьми у їхніх операціях із торгівлі людьми, включаючи вербування та експлуатацію інших дітей.

Розгляд будь-яких злочинних дій, вчинених дитиною, вимагає залучення низки багатопрофільних фахівців у справах дитини, які отримали підготовку та кваліфікацію в питаннях, пов'язаних з дітьми і розвитком дитини. До цього залучаються фахівці, які працювали з окремою дитиною і, отже, можуть зрозуміти конкретні потреби та ризики дітей, використовуючи оцінку найкращих інтересів дитини та постійний план безпеки та догляду за дитиною (див. [оцінка найкращих інтересів дитини](#); [опікуни-законні представники](#); [слідчі інтерв'ю з дітьми](#); [спеціальні засоби захисту дітей](#); [модель «Барнахус»](#)). Вони повинні забезпечити поінформованість про всі аспекти первинної ситуації торгівлі дітьми та їхню конкретну контекстуальну ситуацію в рамках злочину, пов'язаного з торгівлею людьми, який був скоєний проти них.

⁴⁹¹ Див. [Директива 2011/93/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 13 грудня 2011 року про боротьбу з сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, та яка заміняє Рамкове рішення Ради 2004/68/ІНА від 17 грудня 2011 року, OJ L 335, ст. 14, має спеціальне положення щодо дітей. У ст. 14 зазначено, що: «Відповідно до основних принципів своїх правових систем держави-члени мають вжити необхідних заходів, щоб компетентні національні органи мали право не переслідувати і не накладати покарання на дітей, які постраждали від сексуального насильства та сексуальної експлуатації, за їхню участь у злочинній діяльності, яку вони були примушені вчинити як прямий наслідок будь-яких дій, зазначених у ст. 4(2, 3, 5 і 6), а також у ст. 5(6)».

⁴⁹² Найпоширеніший вік кримінальної відповідальності в регіоні ОБСЄ становить 14 років, хоча в деяких державах-учасниках, таких як Ірландія і Швейцарія, діти вже у віці 10 років можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за такі злочини, як вбивство або зґвалтування. Див. Цимрінг Ф. (2015 р.), Ювенальна юстиція в глобальній перспективі, NYU Press, с. 21. Для глобального огляду мінімального віку кримінальної відповідальності див. Міжнародна мережа з прав дитини, [Мінімальний вік кримінальної відповідальності](#).

Дітей, які постраждали від торгівлі людьми, не слід притягувати до кримінальної відповідальності. Розглядаючи будь-яку справу, прокурори повинні визнати, що спосіб, яким жертва потрапила в ситуацію торгівлі людьми, і будь-яке питання, що стосується її згоди, не має відношення до справи. Тому необхідно лише з'ясувати, чи був злочин скоєний безпосередньо внаслідок ситуації торгівлі людьми або під час процесу торгівлі людьми⁴⁹³ (див. [Палермський протокол](#)).

Права молодих людей, чий неповнолітній вік є спірним питанням у системах кримінального судочинства

Дітей, яких обвинувачувано у вчиненні кримінальних правопорушень і чий вік ставиться під сумнів або заперечується, правоохоронні органи та органи системи кримінального судочинства повинні сприймати як неповнолітніх, поки не буде проведено відповідний аналіз оцінки віку дитини. Якщо спір щодо точного віку задоволено, до молоді особи слід ставитися в першу чергу як до жертви торгівлі людьми, причому юність виважено розглядається як компонент більш широкого контексту її вразливості та необхідності забезпечення їй постійного захисту та підтримки (див. [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 1](#); [оспорювання віку та аналіз оцінки віку 2](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#)).

У системі кримінального судочинства дитина, яку хибно вважають дорослою:

- ▶ не матиме права на підтримку з боку відповідного дорослого у кримінальному провадженні;
- ▶ не зможе розраховувати в судовому провадженні на спеціальні заходи, передбачені для дитини;
- ▶ може бути затримана, засуджена до тюремного ув'язнення або депортована як доросла особа; і
- ▶ не матиме доступу до відповідних віку послуг з боку національної системи захисту дітей або НМБ, в тому числі до послуг опікуна-законного представника⁴⁹⁴.

У будь-якому випадку, коли це відбувається з дитиною, ризик її повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми і подальшої небезпеки надзвичайно високий. Відповідні стандартизовані процедури для розгляду питань щодо віку та перенаправлення на оцінку визначення віку є необхідними та повинні бути впроваджені в системах кримінального судочинства на глобальному рівні.

⁴⁹³ «Більше того, у випадку з дітьми-жертвами торгівлі людьми, оскільки для встановлення їхнього статусу жертви не потрібно ніяких засобів, буквальный тест на «примус» (тиск) не може бути застосований. Замість цього необхідно встановити сам зв'язок між вчиненим правопорушенням і їхнім статусом жертв торгівлі людьми, який після виявлення повинен стати необхідною і достатньою підставою для припинення провадження або для скасування вже оголошеної судимості, а також для негайного звільнення дитини з місця позбавлення волі». Спеціальний доповідач ООН з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми (2020 р.), [Важливе значення застосування принципу звільнення від покарання: зобов'язання захищати жертву](#), п. 43. «Апеляційний суд розглянув аспекти захисту щодо примусу відповідно до ст. 45 «Закону про сучасне рабство» 2015 року. Рішення переформулює закон про дітей, які постраждали від торгівлі людьми, підтверджуючи, що як тільки встановлено, що дитина стала жертвою торгівлі людьми з метою експлуатації, відповідно розглядається, чи існує достатній зв'язок між торгівлею людьми та правопорушенням; не потрібно доводити, що для вчинення правопорушення був застосований примус, як того вимагає розгляд справи дорослого. [Суд постановив, що положення не мають зворотної сили. Див. Юридичний центр молодіжного правосуддя \(без дати\), Суд заново формулює захист щодо примусу для дітей, які постраждали від торгівлі людьми. R v VSJ та інші \(Міжнародне втручання проти рабства\) \[2017\] EWCA Crim 36.](#)

⁴⁹⁴ Адаптовано з Дитячого юридичного центру Coram (2017 р.), [Вікові спори, торгівля людьми та система кримінального судочинства](#).

16.10 Дозволи на проживання для жертв торгівлі людьми, які співпрацюють із кримінальними розслідуваннями та провадженнями

У статті 7 Палермського протоколу йдеться про те, що держави «розглядають можливість ухвалення законодавчих або інших належних заходів, які дозволяють жертвам торгівлі людьми залишатися на її території, тимчасово або постійно, у відповідних випадках»⁴⁹⁵.

Міжнародна передова практика підтверджує цей принцип, заохочуючи держави видавати поновлювані дозволи на проживання, якщо органи влади вважають це за необхідне через особисту ситуацію жертви, зокрема через переконливі особисті обставини, або «з метою співпраці цієї особи з компетентними органами в розслідуванні або кримінальному провадженні... надання дозволу відповідно до цього положення не впливає на право просити і отримувати притулок»⁴⁹⁶.

Наступні причини видачі дозволів на проживання жертвам торгівлі людьми визнаються в міжнародному праві і обидва мають значні переваги для систем кримінального судочинства (див. [ДОЗВОЛИ НА ПРОЖИВАННЯ 1](#); [дозволи на проживання для дітей](#)).

- ▶ **Належне врахування факторів гуманності і співчуття**⁴⁹⁷, включаючи необхідність перебування на національній території у зв'язку з особистою ситуацією жертви⁴⁹⁸, може призвести до надання дозволу на проживання. Це дозволяє врахувати цілий ряд факторів, які мають відношення до поточної особистої ситуації жертви і *не залежать* від співпраці зі слідством і переслідуванням у судовому порядку. Однак відомо, що жертвам часто потрібен час і певний рівень підтримки і реабілітації, щоб відчувати себе здатними надати оперативні дані поліції і виступати свідками. Хоча *гуманітарних факторів та факторів співчуття* слід дотримуватися і розуміти їх окремо від питань кримінального судочинства, гуманітарний підхід до надання дозволів на проживання має користь для систем кримінального правосуддя в довгостроковій перспективі. Поступовий перехід жертви до стійкої реабілітації та довгострокової безпеки є ключовим, оскільки розслідування та збір кримінальної оперативної інформації — це процес, що перебуває у постійному розвитку, в результаті чого виявляють нові мережі торгівлі людьми та з'являються нові справи, а системам кримінального судочинства можуть допомогти свідки, які раніше постраждали від торгівлі людьми. Жертви, які отримали достатню первинну допомогу, із набагато більшою ймовірністю будуть готові та зможуть допомогти у судовому переслідуванні та обвинуваченні своїх торговців людьми..
- ▶ **Присутність жертви необхідна з метою співпраці з компетентними органами в розслідуванні або кримінальному провадженні.**

Це дає достатньо часу для того, щоб жертви пройшли через кримінальні розслідування та провадження, незважаючи на тривалість, цей період повинен включати час для післясудового спостереження та підтримки, подальшої оцінки та планування безпеки. Жертви повинні мати доступ до всіх прав і привілеїв у рамках НМВ (див. [права та привілеї: дорослі](#); [права та привілеї: діти](#)).

⁴⁹⁵ Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 7. Додатково, Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 14.

⁴⁹⁶ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 14. Слід брати до уваги гуманітарні фактори та співчуття. План дій ОБСЄ стосується дозволів на проживання відповідно до ч. V (8.2 і 8.3). Положення 8.3 є розширювальним, тому що воно навіть передбачає дозвіл на роботу для жертви. Постійна рада ОБСЄ (2003 р.), [Рішення № 557 «Щодо плану дій з протидії торгівлі людьми»](#), 24 липня 2003 р., PC.DEC/557. У Рішенні Ради Міністрів ОБСЄ № 1 зазначено, що держави-учасниці розглянуть питання про вжиття законодавчих або інших відповідних заходів, таких як надання притулків, які дозволяють жертвам торгівлі людьми у відповідних випадках залишатися на їхніх територіях, тимчасово або постійно. Рада Міністрів ОБСЄ (2000 р.), [Рішення № 1 щодо зміцнення зусиль ОБСЄ з протидії торгівлі людьми](#), 28 листопада 2000 р., MC(8).DEC/1/00, п. 10.

⁴⁹⁷ Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 7.

⁴⁹⁸ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 14.

16.11 Захист жертв, які є свідками

Статті 24 і 25 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC) зобов'язують держав-учасниць Конвенції вживати належних заходів для захисту свідків і жертв злочинів від потенційної помсти або залякувань, а також надавати жертвам допомогу і захист.

У захисті свідків застосовується *двоєдиний підхід* до забезпечення фізичної безпеки свідка та максимальної співпраці жертви в процесі кримінального судочинства⁴⁹⁹. Оцінювання причин і потреб жертви-свідка в захисті є динамічним і безперервним процесом. Воно охоплює оцінку обставин, що склалися, послідовну комунікацію з жертвою та рішення, які базуються на їхніх індивідуальних потребах в оцінці ризику та захисті⁵⁰⁰.

Будь-які вимоги щодо захисту свідків слід оцінювати на початковому етапі спілкування з жертвами торгівлі людьми і відображати їх в оцінках дорослих і дітей і плануванні безпеки. Через невеликі інтервали протягом усього часу розслідування та кримінального судочинства слід здійснювати повторну оцінку рівня захисту свідків. Необхідність захисту свідків у всіх випадках є специфічною для кожної людини, і вона вимагає спільного підходу з боку всіх зацікавлених сторін та послуг. Усі вжиті заходи повинні бути пропорційними щодо ретельної оцінки ризику для самих осіб і для членів їхніх сімей⁵⁰¹.

Будь-які вимоги щодо захисту свідків повинні оцінюватися з першого контакту з жертвами торгівлі людьми та проходити повторну оцінку через короткі проміжки часу протягом усього періоду розслідування та кримінального провадження.

⁴⁹⁹ УНЗ ООН (2009 р.), [Посібник з боротьби з торгівлею людьми для працівників системи кримінального правосуддя. Модуль 12: захист та допомога жертвам-свідкам у справах про торгівлю людьми](#), с. 3.

⁵⁰⁰ УНЗ ООН (2008 р.), [Передовий досвід захисту свідків у кримінальних провадженнях, пов'язаних з організованою злочинністю](#).

⁵⁰¹ Рада Європи (2017 р.), [Висновок ССРЕ № 12 \(2017\) «Роль прокурорів щодо прав жертв та свідків у кримінальному провадженні»](#), 30 листопада 2017 р., ССРЕ(2017)2Final.

До дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, необхідно ставитися як до вразливих свідків у всіх випадках, а також надавати їм комплексну і послідовну систему захисту і підтримки відповідно до принципів найкращих інтересів дітей, викладених у Конвенції ООН про права дитини.

Заходи захисту свідків для жертв актуальні для всіх етапів кримінального судочинства. До них відносяться:

- ▶ Захист з боку поліції (див. [захист і підтримка протягом усього процесу кримінального судового провадження](#));
- ▶ Заходи безпеки та/або контролю за торговцями людьми/обвинувачуваними (див. [досудове тримання під вартою торговців людьми](#); [спостереження за ймовірними торговцями людьми](#); [спеціальні заходи захисту](#));
- ▶ Програми захисту свідків⁵⁰²;
- ▶ Поводження з жертвами торгівлі людьми як із вразливими свідками⁵⁰³ протягом усього розслідування;;
- ▶ Доказові правила захисту («спеціальні заходи захисту») при свідченні в суді (анонімність, екранування, відеоконференції) (див. [спеціальні заходи захисту](#); [спеціальні заходи захисту дітей](#); [модель «Барнахус»](#));
- ▶ Використання транспорту без розпізнавальних знаків, поліцейських без уніформи та приховування особи жертви, де це можливо;
- ▶ Дозволені процедури анонімності для захисту жертв відповідно до національного законодавства;
- ▶ Системи раннього попередження для сповіщення жертв-свідків, якщо змінюється рівень загрози, з якими вони стикаються (див. [надання інформації в системах кримінального судочинства](#));
- ▶ Безпечне та відповідне житло на основі оцінки ризиків та планування безпеки (див. [житло](#); [житло для дорослих](#); [житло для дітей](#));
- ▶ Тимчасове переселення в безпечні райони/житло;
- ▶ Поради щодо спілкування в режимі оффлайн та онлайн, у тому числі з членами сім'ї, друзями, усіма іншими особами, які потенційно можуть наражати їх на небезпеку (див. [рекомендації щодо оцінки потреб і ризиків для дорослих](#); [оцінка найкращих інтересів дитини](#); [оцінка та планування безпеки](#));
- ▶ Поради щодо районів, локацій та місцевостей, де свідки-жертви ризикують побачити торговців людьми або співників торговців людьми; і

⁵⁰² «У справах про торгівлю людьми схеми повного захисту свідків використовуються зрідка, на що може бути кілька причин. На практиці у справах про торгівлю людьми повний захист свідків психологічно часто є не найкращим рішенням для жертви. Багато жертв прагнуть бути зі своїми сім'ями та близькими і не можуть собі уявити зміну своєї особи і переїзд. Крім того, деякі юристи-практики повідомляли, що їм не траплялись організації або синдикати торговлі людьми, які були достатньо організовані, масштабні або обладнані, щоб становити рівень загрози, необхідний для застосування схеми повного захисту свідків. Слід зберігати обережність, тому що кожна справа особлива. Не можна виключати, що в деяких справах про торгівлю людьми будуть залучати свідків, які потребують захисту тією мірою, яку передбачено в описаному типі програми, але вважається, що це буде рідкістю». Відсутність ресурсів для захисту свідків також є ще однією поширеною причиною». УНЗ ООН (2009 р.), [Посібник з боротьби з торгівлею людьми для працівників системи кримінального правосуддя. Модуль 12: захист та допомога жертвам-свідкам у справах про торгівлю людьми](#), с. 7. «Якщо повний захист свідків не є доречним, далі слід вирішити, що потрібно включити в комбінований план захисту». Там само, с. 11. Див. також УНЗ ООН (2008), [Передовий досвід захисту свідків у кримінальних провадженнях, пов'язаних з організованою злочинністю](#).

⁵⁰³ «Жертви-свідки, як правило, є найбільш вразливими свідками у справах про торгівлю людьми». УНЗ ООН (2009), [Посібник з боротьби з торгівлею людьми для працівників системи кримінального правосуддя. Модуль 12: захист та допомога жертвам-свідкам у справах про торгівлю людьми](#), с. 3. «Щоб допомогти жертвам надавати свідчення в суді, деякі країни вжили спеціальних заходів для вразливих свідків, зокрема: дозвіл жертвам надавати свідчення за допомогою закритого теле- або відеозв'язку, або, як альтернатива, з використанням захисного екрану, а не у відкритому судовому засіданні; обмеження можливостей обвинувачуваних та представників громадськості контактувати або спілкуватися з жертвами, зокрема недопущення громадськості до приміщень суду, коли та надає свідчення (або соціальному працівнику або консультанту перебувати з дітьми або поруч з ними, коли вони надають свідчення); дозвіл на те, щоб свідчення, надані в одному судовому процесі, визнавалися як свідчення в подальших судових процесах, щоб звести до мінімуму ризик повторної травматизації; дозвіл на те, щоб жертви, які проживають за кордоном, могли надавати свідчення по відеозв'язку, а не створювати ризики та призводити до витрат на поїздки в країну, де проводиться судовий процес і де безпека становить більшу проблему; захист особи жертв та їхніх сімей шляхом заборони та порушення кримінальної справи за несанкціоновану публікацію їхніх імен та даних, що можуть їх ідентифікувати. У контексті судового розгляду дітям слід надавати додаткові заходи захисту, які виходять за рамки тих, які гарантовані дорослим свідкам. Вони можуть включати спеціальні методи опитування, а також вказівки, видані суддями щодо вразливих свідків, щоб вони не свідчили у присутності свого кривдника. У деяких юрисдикціях застосовується аудіовізуальний запис слухань дітей, в той час як в інших діти можуть поставати перед судом за непрозорим захисним екраном, щоб не бачити обвинувачених». Дивіться Права жертв на правосуддя та захист в УНЗ ООН (2019 р.), [Серія модулів університетського елементу ініціативи «Освіта задля правосуддя» \(E4J\): Торгівля людьми та незаконне ввезення мігрантів: Модуль 9: Заходи систем кримінальної юстиції щодо торгівлі людьми](#).

- Публічний характер слухання (у тому числі засобами масової інформації) повинен бути збалансований з огляду на захист анонімності свідка-жертви⁵⁰⁴.

16.12 Надання інформації жертвам торгівлі людьми в системах кримінального судочинства

Жертвам, інформаторам і свідкам завжди слід надавати всю відповідну інформацію, яка стосується кримінального провадження. Це охоплює організаційні питання, хід справи та дії, які вчиняють до, під час та після кримінальних розслідувань. За інформованою згодою жертви незалежні законні представники та інші фахівці з підтримки повинні окремо отримувати оновлену інформацію. Вони можуть підтримувати жертв, надаючи жертвам додаткові пояснення та емоційну підтримку, забезпечити їм отримання інформації у письмовій та усній формі, а також слідкувати за тим, щоб жертви були поінформовані про права на перегляд або оскарження рішень.

Інформація та її оновлення можуть охоплювати, наприклад, рішення про притягнення до кримінальної відповідальності підозрюваного, надання права на заставу або надання можливості позасудового врегулювання (наприклад, застереження або рішення не переслідувати підозрюваного), разом із зазначенням причини цього, а також повідомлення про закриття розслідування/справи. Вусі питання, пов'язані з оновленням інформації

у кримінальних справах і судових процесах, є чутливими і можуть викликати занепокоєння, особливо коли справу закрито або переслідування у судовому порядку не призводять до засудження. Професіонали повинні займатися цими питаннями як особисто, так і письмово, застосовуючи методи комунікації з урахуванням перенесеної травми.

Не слід скасовувати підтримку з боку НМВ у зв'язку з завершенням кримінального провадження. Потреби та ризики жертв торгівлі людьми базуються на належному оцінюванні та постійному плануванні безпеки дорослих та дітей.

Інформація повинна бути чіткою і зрозумілою для жертв, у письмовій або усній формі. Уся відповідна інформація повинна бути ретельно роз'яснена мовою, яку жертва цілком розуміє (з усним або письмовим перекладом у разі потреби), на якомога більш ранній стадії будь-якого процесу. Для людей з інвалідністю слід передбачити спеціальні заходи⁵⁰⁵ (див. [перекладачі та культурні посередники](#); [постраждалі особи з інвалідністю](#); [особливі потреби постраждалих осіб](#)).

⁵⁰⁴ У деяких юрисдикціях, щоб забезпечити анонімність, суди можуть видати щодо свідків наказ, який заборонятиме публікувати будь-які матеріали, пов'язані зі свідком, протягом його життя, якщо це може призвести до ідентифікації особи представниками громадськості як свідка у кримінальному провадженні. Крім того, такі заборони слід враховувати при використанні електронного зв'язку та пристроїв у залі суду, що може призвести до витоку даних про особу свідка. Велика Британія, Королівська прокуратура (без дати), [Захист свідків та анонімність](#). Крім того, слід заборонити ідентифікацію дитини-жертви в засобах масової інформації, якщо це необхідно для захисту приватного життя дитини. ЕКОСОР (1997 р.), [Резолюція 1997/30: настанови щодо дій стосовно дітей у системі кримінального судочинства](#), 21 липні 1997 р., Настанова 49.

⁵⁰⁵ Управління з навчання жертв злочинів та Центр технічної допомоги (OVCTTAC) (без дати), [Спілкування з особами з інвалідністю](#).

Інформаційні матеріали надаються жертві її рідною мовою і вони повинні містити:

- Контактні дані правоохоронних органів з контактними даними співробітників служби підтримки/ зв'язку для конкретної жертви;
- Заходи захисту для забезпечення негайної та довгострокової безпеки жертв;
- Доступ до безкоштовних, спеціалізованих юридичних консультацій та представництва (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#));
- Права свідків, судові процедури та [спеціальні заходи захисту](#);
- Право на [безумовне](#) направлення та доступ до послуг НМВ;
- Дозволи на проживання та інші форми міжнародного захисту в країні після (етап 2) остаточної ідентифікації жертви компетентним органом (див. [дозволи на проживання 1](#); [дозволи на проживання 2](#); [права мігрантів і біженців](#); [права дітей-мігрантів](#));
- Право добровільно повернутися до країни походження, якщо жертва вирішила це зробити (див. [добровільне повернення](#))⁵⁰⁶;

Дітям слід надавати інформацію відповідно до [модель Лунді](#) (див. [модель «Барнахус»](#)). Вербальне спілкування з дітьми, адаптоване до їхнього розуміння, може бути підкріплене зручними для дітей і відповідними їхньому віку матеріалами, в яких викладені права дітей, і будь-які рішення, які ухвалюються. Діти повинні мати можливість спілкуватися зі своїм [опікуном-законним представником](#) та/або з особою, уповноваженою законом представляти інтереси, яка може діяти як посередник від їхнього імені, але вони також повинні мати можливість за бажанням спілкуватися безпосередньо з правоохоронними органами та особами, які ухвалюють рішення (див. [модель Лунді](#); [модель «Барнахус»](#); [комунікація з дітьми](#); [житло для дітей](#)).

16.13 Судова експертиза дорослих і дітей

Судова експертиза дорослих

Судові експертизи та отримана документація можуть надати інформацію та допомогти обґрунтувати справу про торгівлю людьми та позов про [компенсацію](#)⁵⁰⁷ (див. [операції на місцях](#); [послуги у сфері охорони здоров'я](#)). Для цього зацікавлені сторони (слідчі, прокурори, судді) в запиті на таку експертизу повинні зазначити відповідні запитання судовим експертам.

⁵⁰⁶ БДПЛ (2014 р.), [Настанови щодо прав людини при поверненні осіб, які постраждали від торгівлі людьми](#).

⁵⁰⁷ «Судово-медична експертиза — це повний (з голови до ніг) огляд для виявлення травм та взяття зразків, які можна використати як докази в поліцейському розслідуванні та будь-якому подальшому судовому переслідуванні. Судово-медична експертиза може забирати багато часу, але є надзвичайно важливою. Історії від вихователів слід отримувати окремо і якомога швидше; ретельне документування має важливе значення. Судово-медична експертиза повинна проводитися тільки медичним працівником, який має відповідну підготовку та відповідні засоби». Рулл Дж. (2011 р.), [Судово-медична експертиза](#).

Якщо виявлено нещодавнє сексуальне насильство або є свідчення про таке насильство, слід розглянути питання про необхідність проведення відповідної судово-медичної експертизи кваліфікованими лікарями. Це має відбуватися за інформованою згодою жертви (див. [інформована згода 1](#); [інформована згода 2](#); [проблеми зі здоров'ям, пов'язані з сексуальним насильством](#); [інфекції, що передаються статевим шляхом](#)).

Будь-яка судова експертиза можливих жертв торгівлі людьми повинна надаватися швидко, але проводиться з урахуванням перенесеної травми і ґендерних аспектів (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#); [ґендерна чутливість](#); [ґендерно чутлива комунікація](#); [особливі потреби постраждалих осіб](#)). У всіх випадках, коли неможливо залучити лікарку, перевірена фахівчиня повинна запропонувати жертві супроводжувати її до кімнати, призначеної для чоловіків і жінок, які постраждали від торгівлі людьми. Зверніть увагу, що слід запропонувати термінове направлення до відповідних служб із сексуального здоров'я, якщо сексуальне насильство скоєно нещодавно⁵⁰⁸.

Діти

Медичне оцінювання, яке проводиться для судово-медичних слідчих цілей, повинно включати фізичний стан та реабілітацію дитини. Для проведення фізичного огляду будь-якого роду, зокрема для судової експертизи, необхідно залучити лікарку, які спеціалізуються на дитячому здоров'ї. Будь-яке медичне обстеження повинно проводитися спеціалізованим клінічним персоналом, який пройшов підготовку в розпізнаванні показників фізичного, сексуального та емоційного насильства, а також ознак бездоглядності дитини та торгівлю людьми (див. [медичні потреби дітей](#); [послуги у сфері охорони здоров'я](#); [модель «Барнахус»](#)).

16.14 Терапевтична допомога в контексті кримінального судового провадження

Розуміння впливу травми на жертв-свідків, які дають свідчення під час кримінальних розслідувань та судових процесів

Усі суб'єкти кримінального судочинства повинні пройти навчання з протидії торгівлі людьми, яке включає вплив травми на всіх жертв торгівлі людьми, а також розуміти, що це стосується інформаторів та свідків, а також обвинувачених осіб та підсудних, які є жертвами торгівлі людьми. Можуть виникати особливі проблеми, які впливають на здатність жертв згадувати події у хронологічній послідовності або контролювати своє занепокоєння чи травму в контексті допиту під час розслідування або в суді під час надання свідчень. Однак ці питання можна певною мірою вирішити за допомогою всебічної індивідуальної підтримки, яка надається з самого початку.

У деяких випадках жертви можуть не мати можливості давати доручення адвокатам або виступати свідками в судовому процесі, оскільки вони не мають правоздатності, що завжди повинно бути оцінено та задокументовано незалежними клініцистами, які спеціалізуються на оцінці правоздатності.

⁵⁰⁸ Можливо, необхідно розглянути питання про постконтактну профілактику ВІЛ-інфекції.

Терапевтична допомога дорослим, які фігурують у кримінальному провадженні

Рішення про надання відповідної терапевтичної допомоги ухвалюється не представниками поліції, прокурорами або захисниками⁵⁰⁹. Це рішення самої жертви разом з терапевтами, які спеціалізуються на психологічних травмах і можуть розглядати таке рішення з ними. Дорослі можуть потребувати підтримки від своїх незалежних законних представників, які можуть спрямувати їх до спеціалізованих терапевтичних служб із питань психологічних травм, які відповідають потребам жертв торгівлі людьми (див. [модель терапевтичної допомоги](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [проблеми з психічним здоров'ям](#); [послуги у сфері охорони здоров'я](#)).

Свідки повинні мати можливість отримувати доступ до терапії протягом усього процесу кримінального судочинства, а не чекати завершення судового процесу, що може значно допомогти їм як свідкам у важкій стресовій ситуації і стані тривоги в контексті їхньої справи⁵¹⁰. Зміст терапії слід вважати надчутливим і конфіденційним у терапевтичних відносинах. Терапевтична служба, однак, повинна скласти протокол, щоб його можна було надати на вимогу суду для судового провадження, наприклад, як компонент процесу розкриття інформації або для виплати компенсації. Протокол повинен містити деталі проведеної терапії/лікування, дані присутніх осіб і короткий огляд змісту і тривалості сеансів терапії. Жертви повинні бути поінформовані про можливість вимоги щодо розкриття цієї приватної інформації та (за виключенням більш пріоритетних юридичних вимог) отримати можливість надати або відкликати свою поінформовану згоду. Важливо, щоб усі сторони розуміли, що терапія — це конфіденційний і чутливий процес.

Терапевтична допомога дітям, які фігурують у кримінальному провадженні

Метою терапії для дітей є надання емоційної підтримки для зменшення дистресу або психологічних симптомів та поведінки або поліпшення особистого функціонування. Тільки кваліфіковані спеціалісти-терапевти повинні надавати терапевтичну допомогу дітям/підліткам, і ця допомога має базуватися на доказах. Антикризова підтримка також може знадобитися для членів сім'ї дитини/опікунів, які не вчинили правопорушення щодо дитини. Досудова терапія для дітей розглядається в посібнику, який може бути актуальним для жертв торгівлі людьми⁵¹¹ (див. [модель «Барнахус»](#); [медичні потреби дітей](#)).

16.15 Заходи спостереження за ймовірними торговцями людьми для підтримки безпеки жертв

Незалежно від того, чи утримується торговець/обвинувачуваний під вартою, чи його звільняють до судового розгляду, слід вважати, що він може прямо чи опосередковано намагатися погрожувати або залякувати жертв, членів їхніх сімей або інших людей, що перебувають поряд із ними. Важливо, щоб жертви торгівлі людьми, які виступають інформаторами у ході розслідувань або свідками в суді, перебували в безпеці протягом усього процесу кримінального судочинства від розслідування до післясудового етапу. Це рівною мірою стосується жертв внутрішньої та транснаціональної торгівлі людьми⁵¹² (див. [уразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#)).

⁵⁰⁹ У Довіднику із НМВ рекомендовано застосовувати триступеневу спеціалізовану модель терапевтичної допомоги, яка складається з (1) стабілізації, (2) доказової терапії з урахуванням перенесеної травми, та (3) реінтеграції для підтримки стійкої реабілітації жертв торгівлі людьми. Можуть бути прийнятними й інші доказові моделі консультування та терапії. Див. Діллманн С. М. (2011 р.), [Загальні терапевтичні підходи, які допоможуть зцілитися від травми](#), GoodTherapy, 9 березня 2011 р.

⁵¹⁰ Королівська прокуратура Великої Британії (без дати), [Терапія: надання терапії для вразливих або заляканих дорослих свідків](#), Лондон: КПВ.

⁵¹¹ Див. Велика Британія, Королівська прокуратура (без дати), [Багатопротипний посібник, надання терапії дітям-свідкам до проведення кримінального процесу](#), Лондон: КПВ. Див. також Міністерство освіти Великої Британії (2017 р.), [Експлуатація дітей: визначення та посібник для практиків](#), Лондон: Уряд Великої Британії.

⁵¹² Віза категорії «Т» Сполучених Штатів Америки і похідні візи для сімей: Уряд Сполучених Штатів пропонує спеціальний тип візи («Т-1») жертвам торгівлі людьми, які вже перебувають на їх території, яка дозволяє їм залишатися в Сполучених Штатах, щоб допомогти в розслідуванні або судовому переслідуванні торговців людьми. Залежно від їхнього віку, постраждалі від торгівлі людьми можуть включати подружжя, батьків, дітей та неодружених братів і сестер віком до 18 років. Члени родин також можуть мати право на візу для членів родини, якщо вони «стикаються з наявною небезпекою, оскільки тримач Т-візи співпрацював з правоохоронними органами та/або уникнув ситуації торгівлі людьми. У цьому випадку тримач Т-візи може включити подружжя, батьків, неодружених братів і сестер віком до 18 років та дітей членів родини, незалежно від віку тримача Т-візи на момент подачі заявки. Див. Гарсія В. (2019 р.), [Визначення гуманітарних форм допомоги для членів родини: Т неімміграційний статус](#), Імміграційний юридичний ресурсний центр.

Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для ймовірних торговців людьми

Торговці людьми можуть використовувати багато методів контролю над жертвами і погрожувати їм без фізичної близькості до них. Вони також можуть залучати своїх спільників, щоб погрожувати жертвам і турбувати їх. Досудове тримання під вартою може завадити торговцям людьми повторно вчинити правопорушення та може сприяти безпеці жертв, оскільки обвинувачений фізично ізольований, а його місцезнаходження відоме правоохоронним органам. **Настійно рекомендовано, щоб у рішеннях про призначення запобіжного заходу у вигляді досудового тримання під вартою або в контексті будь-яких заходів, які можуть бути застосовані без позбавлення волі, враховувалась безпека жертв і свідків.** Якщо жертву також затримано, вона не повинна утримуватися в тій же в'язниці, що й інші обвинувачені, які є спільниками, жертвами або іншими свідками.

Правові обмеження та умови для торговців людьми/обвинувачуваних, які не утримуються під вартою в рамках досудового розслідування, можуть допомогти зберегти жертв-свідків у безпеці та під захистом. До них відносяться:

- ▶ **Домашній арешт або комендантська година**⁵¹³;
- ▶ **Обмежувальні або захисні ордери**, які забороняють обвинувачуваному мати будь-який прямий або непрямий контакт із жертвою-свідком будь-якими способами, зокрема через третіх осіб або соціальні мережі⁵¹⁴. Це може також включати умову про те, що обвинувачуваний повинен триматися поза межами житлового району жертви або залишатися на певній відстані від місця проживання жертви-свідка, її роботи тощо. Слід також уважно поставитися до випадків, коли обвинувачуваний не знає про особу жертви торгівлі людьми, щоб уникнути ненавмисного розголошення;
- ▶ **Зобов'язання звітності** вимагають від обвинувачуваного регулярно повідомляти відділок поліції із метою контролю його дій;
- ▶ **Обмеження пересування або припис перебування в межах певної географічної зони**, наприклад, за допомогою електронних технологій моніторингу⁵¹⁵;
- ▶ **Проживання з поручителем за певною, повідомленою адресою**, або якщо немає поручительства, то проживання за певною відомою адресою;
- ▶ **На додаток до інших заходів може застосовуватися обмеження на володіння будь-якими телекомунікаційними пристроями або обмеження доступу до інтернету** з метою позбавлення їх можливості зв'язуватися та/або примушувати або погрожувати жертвам-свідкам.

⁵¹³ Існують різні типи домашнього арешту, зокрема контроль пересування з використанням GPS-трекера і неможливість покинути приміщення позбавлення волі. У деяких випадках обвинувачуваному може бути дозволено зберегти свою роботу і мати можливість протягом визначених годин діставатися до місця роботи. Комендантська година дозволяє пересування з місць утримання протягом зазначених годин.

⁵¹⁴ Навіть у випадках, коли обвинувачуваний утримується під вартою, прокурор зазвичай повинен звернутися за розпорядженням, яке наказує, щоб обвинувачуваний утримувався від спілкування, прямо чи опосередковано, з будь-якою жертвою, свідком або іншою ідентифікованою особою. Це розпорядження повинно включати жертву, сім'ю жертви, свідків і спільників обвинувачуваного.

⁵¹⁵ Виданий суддею наказ не залишати без дозволу місця проживання або перебування на певній території. Елліс М. (2015 р.). Стандарти та етичні принципи електронного моніторингу: довідник для фахівців, відповідальних за створення та використання електронного моніторингу, Рада Європи.

16.16 Розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми

Ефективне розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, вимагає.

- ▶ **Зобов'язання органів державного фінансування та виділення ресурсів забезпечити наявність кваліфікованих фахівців із розслідування, кадрового забезпечення, обладнання та засобів розслідування та навчання** (див. [кримінальні судові процеси](#));
- ▶ **Направлення всіх жертв торгівлі людьми на проходження ідентифікації, отримання індивідуального захисту та підтримки в рамках НМВ, незалежно від того, чи беруть вони участь у кримінальному провадженні, а також незалежно від того, чи є вони позивачами, свідками або обвинувачуваними.** Заходи взаємодії та послуги в рамках НМВ повинні бути невід'ємною частиною процесу розслідування та продовжуватися протягом усього процесу розслідування правоохоронними органами, судового розгляду та подальших дій;
- ▶ **Термінове і прискорене розслідування без необґрунтованих затримок.** Випадки, коли відомо, що жертви перебувають у потенційно або дійсно небезпечній ситуації, завжди вимагають термінового реагування; однак у кожному випадку надані докази та оперативна інформація повинні бути перевірені якомога вчасно та ефективно, гарантуючи, що жертви перебувають на зв'язку, поінформовані та отримують необхідну інформацію (див. [захист та підтримка упродовж кримінального судового провадження](#));
- ▶ **Заморожування, вилучення та конфіскація всіх грошових коштів, засобів та активів мереж торгівлі людьми на початку кримінальної справи.** Це позбавляє торговців людьми кримінальних доходів, знижує їхню здатність продовжувати злочинну діяльність і гарантує наявність державних коштів для забезпечення виплати компенсації жертвам у випадках, коли це може бути здійснено (див. [фінансові розслідування](#); [вилучення активів](#); [компенсація](#); [державні кошти для виплати компенсації](#));
- ▶ **Основна увага правоохоронних органів повинна бути зосереджена на кожному члені будь-якої мережі торгівлі людьми, зокрема на особах на будь-якому рівні, чії дії сприяють операціям з торгівлі людьми або будь-яким чином свідомо причетні до них.** Будь-яка операція з торгівлі людьми, велика чи мала, має ключових виконавців або організаторів, які самі займаються торгівлею людьми або доручають виконувати це іншим. Важливо виявити організаторів будь-якої операції із торгівлі людьми. У великих мережах вони можуть бути захищені тим, що дистанціюються від безпосередньої участі і лише дають доручення іншим, які сприяють вчиненню злочину з торгівлі людьми і є його співучасниками. Розведення торгівлі людьми по нових маршрутах та формуваннях може відбуватися дуже швидко, тому ретельно підготовлене затримання і арешт усіх членів є ключовим. Мета дій слідчих — одночасний арешт усіх членів мереж торгівлі людьми і зрив їхніх дій з метою цілковитого припинення їхньої діяльності. Це може вимагати застосування міжнародного співробітництва правоохоронних органів та обміну інформацією, зокрема судове співробітництво, [взаємну правову допомогу](#), [спільні слідчі групи](#), [спеціальні методи розслідування](#) та розслідування грошових потоків та транзакцій⁵¹⁶. Якщо розслідування закрито після знешкодження лише кількох торговців людьми, організатори торгівлі людьми зможуть просто замінити їх, продовжуючи вчиняти злочин торгівлі людьми і отримувати від нього прибутки;
- ▶ **Точне і прозоре документування злочинів на всіх етапах.** Ведення офіційного документування процедур разом із жертвами на кожному етапі допомагає забезпечити чіткі та підзвітні правоохоронні та судові процедури в ході розслідування та після завершення судового розгляду. Важливо, щоб усі дії, процедури та докази були чітко та точно задокументовані відповідно до стандартів, необхідних для судового розгляду (див. [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [слідчі інтерв'ю](#); [документування слідчих інтерв'ю](#); [документування інтерв'ю з дітьми](#))⁵¹⁷.

⁵¹⁶ Мережа торгівлі людьми може не мати прямого контакту з тими, хто перебуває в країні походження транзитом до місця призначення. Ці мережі можуть більше стосуватися вже встановленого маршруту, на відміну від осіб з хорошими зв'язками або використання інтернету для створення мережі. Тому слідчі не повинні розраховувати на виявлення прямих зв'язків між кожним учасником злочинного ланцюга, а наприклад, повинні шукати докази для підтвердження зв'язків через фінансові зв'язки, інтернет або телефонні комунікації.

⁵¹⁷ Документування злочинів не слід використовувати для примусу жертви до співпраці з правоохоронними органами.

Реєстрація злочинів

Точна і прозора реєстрація злочинів забезпечує надійну доказову базу для кримінальних розслідувань. Тісна співпраця з самого початку між слідчими поліції та прокурорами гарантує дотримання всіх юридичних вимог для фіксації злочинів і її прийнятність у суді. Дані можуть бути пов'язані і співставлені з іншими оперативними даними, що стосуються операцій з торгівлі людьми, щоб зафіксувати, скільки злочинів було виявлено в будь-якій юрисдикції, яка може бути пов'язана з конкретними торговцями людьми і мережами. Це також може надати важливі дані для розробки більш широких заходів щодо запобігання торгівлі людьми та здійснити перегляд інформації для розподілу ресурсів у кримінальному судочинстві.

Реєстрація злочинів звільняє жертв від необхідності знову розповідати про травматичні події із їхнього досвіду у торгівлі людьми, тим самим знижуючи небезпеку страждань і повторної травматизації, що могло б призвести до того, що жертви відчують себе нездатними продовжувати участь у процесі кримінального судочинства. Реєстрацію злочинів можна використати як орієнтир для обґрунтування вимоги жертв щодо доступу до цілого ряду послуг, а також компенсації та відшкодування за злочини, вчинені проти них.

Отримання інформованої згоди на співпрацю жертв у кримінальному судовому провадженні

Надання інформації та доказів про торговців людьми може мати величезні наслідки для життя та безпеки жертв торгівлі людьми та їхніх сімей (див. [інформована згода 1](#)). Однак це також може надати їм надзвичайно важливий шанс домогтися правосуддя, і може бути важливим маркером для жертв у процесі підтримки реабілітації та відбудови їхнього життя.

Рішення про співпрацю з правоохоронними органами завжди має бути ретельно продумане жертвами, які повинні надати повну та інформовану згоду⁵¹⁸. Жертви повинні бути поінформовані про свої права та вибір мови, яку вони розуміють, зокрема про їхнє право не свідчити проти себе, право на мовчання, право відмовитися від співпраці або за бажанням відкликати згоду на співпрацю з правоохоронними органами⁵¹⁹.

У багатьох випадках жертвам потрібно надати деякий час для роздумів, щоб усвідомити інформацію, надану їм після першої зустрічі, поставити додаткові запитання і осмислити свою ситуацію, перш ніж надати свою інформовану згоду. Щоб прийняти це важливе рішення жертвам слід надати можливість зрозуміти процедури, терміни і очікувані результати. Жертви повинні отримати підтримку [незалежного законного представника](#) (та/або подібних наявних фахівців із підтримки, таких як соціальні працівники, юристи в юрисдикціях, де це можливо, або спеціалізовані НУО), який може надати додаткові роз'яснення, зв'язатися з поліцією від їхнього імені та допомогти з подальшими зустрічами (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

⁵¹⁸ ОБСЄ (2013 р.), [Навчальний посібник ОБСЄ з навчання поліції: торгівля людьми](#).

⁵¹⁹ Генеральна Асамблея ООН (1966 р.), [Міжнародний пакт про громадянські і політичні права](#), 16 грудня 1966 р., ст. 14 (3g). Хоча це конкретно не зазначено в Європейській конвенції із прав людини, право мовчати і право не свідчити проти себе є загально визнаними міжнародними стандартами, які лежать в основі поняття справедливої процедури відповідно до ст. 6. Див. Європейський суд із прав людини (2020 р.), [Посібник зі Статті 6 Європейської конвенції із прав людини](#), пп. 193-209. Див. також Розділ 5 про право на презумпцію невинуватості і право не свідчити проти себе в рамках БДПЛ (2012 р.), [Правовий дайджест міжнародних прав на справедливий суд](#), сс. 89–106. «Правило Міранди» означає конституційну вимогу в США про те, що після затримання людини поліцією поліцейський повинен надати затриманому певні застереження про його/її законні права, зокрема про те, що він/вона має право зберігати мовчання, що будь-яке його/її твердження може бути використане проти них у суді, що він/вона має право звернутися до адвоката, а якщо він/вона не може дозволити собі адвоката, його буде надано. Для глобального огляду еквівалентів «правила Міранди» див. Юридична бібліотека Конгресу (2016 р.), [Еквіваленти Правил Міранди за кордоном](#).

Жертвам слід порадити наступні варіанти:

- ▶ офіційно повідомити про злочин, пов'язаний з торгівлею людьми, і виступити свідками у судовому процесі;
- ▶ анонімно надати відомості тільки правоохоронним органам без офіційного повідомлення про злочин і не виступати свідками у судовому процесі; та/або
- ▶ відмовитися від обох варіантів.

Безумовне продовження захисту та підтримки має ключове значення: жертвам, які відчувають себе нездатними співпрацювати з правоохоронними органами, слід і далі задовольняти їхні потреби відповідно до принципів НМВ, Чотирьох опорних компонентів та рекомендованих стандартів НМВ. Важливо, щоб жертви не відчували примусу або зобов'язання надавати свідчення проти торговців людьми. Це сприяє зміцненню довіри жертви до систем кримінального судочинства.

16.17 Слідчі інтерв'ювання на основі фактичних даних

Когнітивні інтерв'ю

Когнітивне інтерв'ю (КІ) — це системний підхід до опитування свідків для збільшення обсягу відповідної інформації, отриманої без шкоди для точності (див. [слідчі інтерв'ю з дітьми](#); [модель «Барнахус»](#)). Когнітивне інтерв'ю базується на науково доведених принципах теорії пам'яті та комунікації, а також на ґрунтовному аналізі інтерв'ю, проведених правоохоронними органами. Найголовніше, що згідно з емпіричними дослідженнями, когнітивне інтерв'ю допомагає отримати значно більше інформації без зниження її точності, ніж стандартні допити у формі запитань і відповідей.

«Послідовність протоколу когнітивного інтерв'ю забезпечує загальну основу для проведення слідчого інтерв'ювання більшості осіб, зокрема цивільних очевидців, жертв, поліції, а останнім часом і підозрюваних. Однак важливо розуміти, що опитувачі повинні бути гнучкими і змінювати свої підходи, щоб задовольнити потреби кожного свідка, а не використовувати жорсткий шаблон, змушуючи свідка підлаштовуватися. У зв'язку з цим, когнітивне інтерв'ю слід розглядати як набір методів, які можна використати залежно від ситуації, що склалася. Когнітивне інтерв'ю — це скоріше набір загальних рекомендацій або набір методів, ніж рецепт проведення інтерв'ю. Кожен свідок і ситуація вимагатимуть дещо іншого підходу»⁵²⁰.

Когнітивне інтерв'ю (КІ) спеціально розроблене для поліпшення пам'яті жертв і свідків, особливо при згадуванні травматичної події, у той же час полегшуючи і підтримуючи самопочуття жертви. Відповідно, це узгоджується з підходом, орієнтованим на жертву. Кожен етап КІ пропонує можливості для зміцнення довіри жертв, отримання повної та точної інформації та забезпечення дотримання найкращих інтересів та безпеки жертв⁵²¹. Спеціальні методи інтерв'ювання, зокрема КІ, повинні застосовуватися тільки фахівцями, які мають навички їх використання⁵²².

⁵²⁰ Фішер Р. П. і Гейзельман Р. Е. (2014 р.), [Інтерв'ювання свідків і жертв](#), у: Сент-Ів М. (ред.), Слідче інтерв'ю: Основи. Видавництво Thomson Reuters, Торонто, с. 3.

⁵²¹ Гейзельман і Фішер розробили метод когнітивного інтерв'ю (КІ) для вдосконалення опитування свідків і жертв, який ділиться на п'ять розділів: «Хоча це звичайна послідовність, опитування неминуче будуть дещо відхилитися від цього плану в міру виникнення несподіваної інформації. По-перше, на початку встановлюється зв'язок між свідком і опитувачем. У цей момент опитувач пояснює очікувану соціальну динаміку до кінця інтерв'ю, підкреслюючи застосування підходу, орієнтованому на свідків. Потім опитувач дає свідку можливість розповісти про пережите, не перебиваючи його. За цей час опитувач може побудувати стратегію вилучення додаткової інформації. На основі змісту безперервної оповіді, опитувач скеровує свідка крізь кілька інформативно насичених картин пам'яті (сцени, зображення). Потім опитувач переглядає інформацію, отриману під час інтерв'ю, а потім завершує його таким чином, щоб продовжити його функціональний період». Фішер Р. П. і Гейзельман Р. Е. (2014 р.), [Інтерв'ювання свідків і жертв](#), у: Сент-Ів М. (ред.), Слідче інтерв'ю: Основи. Thomson Reuters Видавці, Торонто, сс. 29–62.

⁵²² Коледж поліції (2019 р.), [Розслідування: слідче інтерв'ю](#).

Відповідні посібники та ресурси

- Принципи ефективного інтерв'ювання для органів слідства і збору інформації⁵²³
- Посібник із протидії торгівлі людьми для фахівців у сфері кримінального судочинства⁵²⁴
- Поліцейські статuti з ОНД⁵²⁵
- Управління США з підготовки та технічної допомоги жертвам злочинів⁵²⁶; та
- Отримання найкращих доказів для дітей і вразливих дорослих⁵²⁷

Персонал для проведення слідчих інтерв'ю

Тільки спеціально підготовлені і кваліфіковані слідчі інтерв'юери, які мають досвід роботи з вразливими жертвами, можуть проводити інтерв'ю з жертвами. Опитувачі повинні бути обізнаними щодо індивідуальної справи і бути повністю готовими до проведення інтерв'ю. За можливості вони повинні мати професійну спеціалізацію з роботи з жертвами торгівлі людьми. **Бажано залучати один і той же персонал протягом усього процесу, щоб забезпечити довіру і зберегти послідовність і точність, якщо жертва сама не попросить про зміну персоналу** (див. [особливі потреби постраждалих осіб](#); [ґендерна чутливість](#); [ґендерно чутлива комунікація](#)).

- **Перекладачі та культурні посередники повинні бути перевірені за національними стандартами та отримати відповідну підготовку та кваліфікацію.** Вони повинні вміти застосовувати методи з урахуванням перенесеної травми, бути уважними до ґендерних аспектів та культурних особливостей під час своєї роботи в межах своїх професійних обов'язків і повинні застосовувати цей підхід від самого початку після першого контакту (див. [ефективна комунікація](#)).
- **Жертви, як жінки, так і чоловіки, можуть віддавати перевагу слідчим інтерв'юеркам, перекладачкам та культурним посередницям.** Тому важливо, щоб за можливості можна було залучити до роботи фахівчинь. Задоволення побажань жертв може допомогти їм відчувати себе впевненіше і, отже, може мати ключове значення для успішного проведення інтерв'ю⁵²⁸. Варто також не поспішати і дочекатися, поки для інтерв'ювання жертв не буде знайдено належного співробітника.
- **Чим менша кількість службовців присутня під час інтерв'ю, тим краще, і лише один із них повинен вести протокол, щоб жертва не була приголомшена і не відчувала втоми через чисельну перевагу присутніх.** Інтерв'юери повинні бути одягнені просто і завжди розмовляти з жертвами ввічливо, демонструючи повагу до їхньої гідності і законних прав.

⁵²³ Асоціація запобігання катуванням, Ініціатива боротьби з тортурами та Норвезький центр із прав людини (2021 р.), [Принципи ефективного інтерв'ю для проведення розслідування і збору інформації](#). «Шість принципів включають в себе пункти від створення основ ефективного інтерв'ю в науці, праві та етиці, до надання настанов щодо практики проведення інтерв'ю, зокрема для осіб, які опинилися в ситуації вразливості, а також щодо навчання, підзвітності та впровадження. Вони покликані надихнути політиків вжити заходів, необхідних для перегляду та реформування практики опитування в межах своєї юрисдикції. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй, Рада з прав людини, Конгрес ООН з питань злочинності та Верховний комісар ООН з прав людини привітали ці принципи».

⁵²⁴ УНЗ ООН (2009 р.), [Посібник з боротьби з торгівлею людьми для працівників системи кримінального правосуддя. Модуль 8: опитування жертв торгівлі людьми, які є потенційними свідками](#).

⁵²⁵ Міністерство юстиції Сполученого Королівства (2011 р.), [Отримання найкращих свідчень у кримінальному провадженні: посібник щодо опитування жертв та свідків, а також посібник про вжиття спеціальних заходів](#).

⁵²⁶ Управління з підготовки жертв злочинів та Центр технічної допомоги (без дати), [Опитування жертв із врахуванням перенесеної травми](#).

⁵²⁷ Крейґ Барлоу, Консультації та навчання, [Отримання найкращих свідчень — банк знань щодо дітей та Отримання найкращих свідчень — банк знань про вразливих і заляканих дорослих](#).

⁵²⁸ Гарною практикою є вивчення інших побажань, які жертви можуть мати за сприяння своїх фахівців із підтримки. Наприклад, деякі можуть відчувати страх або дистрес щодо роботи з персоналом, який має таке ж культурне походження, тоді як інші можуть навпаки відчувати від цього підтримку. Будь-який страх, дистрес або стримування, які відчувають жертви, можуть знизити якість та ефективність інтерв'ю.

Підготовка до проведення слідчих інтерв'ю

Підготовка до слідчих інтерв'ю має важливе значення. Слід визначити цілі для отримання інформативних доказів, а також провести попереднє тестування процедур і технічних засобів щоб забезпечити їхню бездоганну роботу.

Важливо переконатися, що:

- ▶ Усі комунікації із жертвами до, під час та після інтерв'ю враховують перенесену травму, ґендерні аспекти і демонструють послідовну повагу до їхньої гідності та прав людини.
- ▶ Жертвам слід надати фінансову допомогу для безпечної поїздки до місця, де відбуватиметься інтерв'ю. Якщо необхідно, щоб до місяці проведення інтерв'ю жертву привезла поліція, слід використовувати автомобілі без розпізнавальних знаків, а співробітники поліції повинні бути одягнені у простий цивільний одяг. Усі відвідування місця проживання жертви слід ретельно спланувати заздалегідь, щоб гарантувати безпеку жертви, а також не допускати того, щоб жертву бачили разом з поліцією, що може наразити її на небезпеку (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#)).
- ▶ Жертви і, за їхньої інформованої згоди, їхні адвокати і незалежні законні представники та/або інші фахівці з підтримки повинні мати попереднє повідомлення про місце, час і дату проведення інтерв'ю. Жертва не повинна сама інформувати своїх фахівців із підтримки про заходи, пов'язані із розслідуванням (див. [незалежні законні представники](#); [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).
- ▶ Жертви повинні бути поінформовані про всі деталі інтерв'ю заздалегідь, а саме: хто буде проводити інтерв'ю, хто ще буде присутній під час інтерв'ю і як довго інтерв'ю може тривати. Вони повинні мати можливість ставити запитання, висловлювати свої побажання і знати, якою мірою їхній адвокат (у відповідних юрисдикціях) і незалежний законний представник або відповідний дорослий⁵²⁹ або фахівець із підтримки можуть бути допущені до участі (див. [надання інформації в системах кримінального судочинства](#); [захист та підтримка упродовж кримінального судового провадження](#); [довіра жертви](#); [координатор підтримки жертв](#); [робочі групи](#)).
- Адвокату жертви слід дозволити бути присутнім під час інтерв'ю в юрисдикціях, які це дозволяють з метою надання юридичних консультацій та представництва (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).
- [незалежний законний представник](#) жертви або інший фахівець із підтримки, який пройшов перевірку і визнання (крім того, соціальний працівник або фахівці визнаної неурядової організації, які працюють із питаннями торгівлі людьми), можуть надавати підтримку жертвам або протягом усього інтерв'ю, або на початку, наприкінці і під час перерв. Це потрібно організувати заздалегідь
- Неправоздатні дорослі повинні мати право на присутність відповідної дорослої особи⁵³⁰.

⁵²⁹ Національна мережа піклувальників (без дати), [Хто такий піклувальник?](#)

⁵³⁰ «Роль піклувальника полягає в тому, щоб захистити інтереси, права, можливості і добробут дітей і вразливих осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, гарантуючи, що до них ставляться справедливо і вони здатні ефективно брати участь у процесі». Національна мережа піклувальників (без дати), [Хто такий піклувальник?](#)

- Для жертв необхідно передбачити належний відпочинок, забезпечити харчування впродовж дня та доступ до питної води впродовж усього інтерв'ю.

Кімнати, де проводяться інтерв'ю з жертвами, повинні бути зручними і повністю відповідати вимогам приватності, спроектованими або прилаштованими для зручності жертв. У Не можна допустити, щоб торговці людьми або їхні спільники перебували у будівлі під час інтерв'ю, або щоб інші жертви контактували з ними, а кімната повинна бути максимально комфортною, відповідати вимогам щодо конфіденційності та звуконепроникності. У місці проведення інтерв'ю слід передбачити можливість приватної консультації між жертвою та її представником. Тому, якщо інтерв'ю проводиться у поліцейських відділках або інших офіційних будівлях, це повинні бути окремі місця, розроблені спеціально для проведення інтерв'ю чутливого характеру з жертвами тяжких злочинів і сексуальних злочинів. Будь-яке місце, яке використовують для інтерв'ювання жертв, можна підготувати заздалегідь, щоб воно більшою мірою враховувало перенесену травму (див. [конфіденційність](#); [постраждалі особи з інвалідністю](#); [особливі потреби постраждалих осіб](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#); [ґендерна чутливість](#); [ґендерно чутливі комунікації](#)).

Документування слідчих інтерв'ю

Інтерв'ю має бути задокументоване в повному обсязі, включаючи інформацію про особу та професійні функції всіх присутніх у кімнаті для інтерв'ю, а також дату і час проведення інтерв'ю.

У багатьох випадках відеозапис інтерв'ю є найефективнішим методом як для ефективного проведення інтерв'ю, так і для фіксації усієї інформації, яку жертва надає у відповідь на запитання. Однак опитувачі повинні поводитися делікатно та обережно, гарантуючи, що жертви надали свою інформовану згоду саме на відеозапис і розуміють професійні обов'язки та зобов'язання всіх залучених фахівців і знають, що конфіденційне використання відеозапису призначене виключно в цілях кримінального судочинства (див. [конфіденційність](#); [інформована згода 1](#)).

Завжди слід звертати увагу передусім на те, чи відповідає відеозйомка інтерв'ю найкращим інтересам жертви, і якщо так, то чи буде воно максимально сприяти якості наданих доказів. Рішення про те, чи здійснювати відеофіксацію інтерв'ю, має враховувати потреби та обставини жертви, зокрема її вік, рівень розвитку, наявні розлади, ступінь пережитої травми та чи перебуває жертва в безпечному середовищі. Важливо враховувати душевний стан жертви (наприклад, ймовірний дистрес та/або шок), побоювання щодо залякування та звинувачення, а також побоювання щодо того, хто зможе переглядати запис (див. [особливі потреби постраждалих осіб](#); [послуги у сфері охорони здоров'я](#)).

Жертви повинні заздалегідь знати про всіх фахівців, які беруть участь у інтерв'ю і відеозаписі, і пересвідчитися, що наприкінці інтерв'ю відеозапис герметично запечатано для збереження конфіденційності. Жертвам слід надати достатньо часу, щоб поставити запитання про відеозапис до і після інтерв'ю та відповісти на них із делікатністю і підтримкою.

Торговці людьми могли фільмувати деяких жертв без їхнього відома або використати їх у фільмах, які вони потім використовували для погроз, шантажу та/або торгівлі людьми з метою виробництва порнографії. Інші можуть відчути сильний стрес, коли на них звертають надмірну увагу або їх знімають на відео в той час, коли вони говорять про складні та травматичні речі. У деяких випадках жертви можуть відчувати себе нездатними продовжити участь у відеозаписі інтерв'ю, і в цьому випадку замість цього слід письмово задокументувати їхні покази⁵³¹. Вони можуть почати відчувати себе комфортніше щодо подальшого відеозапису у міру продовження інтерв'ю, але в усіх випадках їм слід надати право вибору. У будь-якому випадку, коли почався відеозапис, але жертва відчуває себе неспроможною продовжити, інтерв'ю слід негайно припинити на перерву, перш ніж обговорити побажання жертви і виконати їх.

Проведення слідчих інтерв'ю з дорослим

Метою слідчого інтерв'ювання є отримання та подальше встановлення точних, достовірних даних у питаннях, які розслідуються правоохоронними органами (див. [слідчі інтерв'ю з дітьми](#)). Якість та результативність слідчого інтерв'ю має ключове значення для успішного здійснення розслідувань, а отже, для подальшого успіху в здійсненні арештів, переслідувань та винесення обвинувальних вироків. Це важлива нагода для жертв домогтися відшкодування за скоєні проти них злочини, що потенційно може призвести до засудження торговців людьми та можливого доступу до компенсацій або реституції.

⁵³¹ Для цього в певних юрисдикціях також може використовуватися аудіозапис. «Якщо заява, записана на магнітофонній плівці, допускається як доказ, вона може бути доведена шляхом пред'явлення магнітофонної плівки або її копії, належним чином засвідченої на вимогу суду». Управління з охорони праці (2003 р.), [Звук- та відеозаписи](#).

Окрім безпосереднього розслідування конкретної справи, слідчі інтерв'ю також можуть надати цінне розуміння та оперативні дані про ширше коло операцій із торгівлі людьми, закономірності та тенденції. Розповіді жертв мають бути точно задокументовані, щоб пройти судову перевірку і охопити всі надані кримінальні оперативні дані (див. [управління даними та їх захист](#)).

Стиль та зміст інтерв'ю можуть варіювати залежно від професійної підготовки слідчих опитувачів у різних юрисдикціях та доказових протоколів, які використовуються. Однак існують базові допоміжні методи роботи з жертвами, які можна використовувати в ході будь-якого інтерв'ю. Вони допомагають опитувачам зрозуміти, як працювати з жертвою для досягнення найкращих результатів, а також надати впевненості жертві, продемонструвавши зацікавленість у її потребах і побажаннях.

- ▶ **Інтерв'ю повинні проводитися без дискримінації, особистої прихильності та упередженості з боку опитувачів.** З протоколу інтерв'ю має бути чітко зрозуміло, що до жертв торгівлі людьми ставилися як до вразливих свідків і для них передбачили всі заходи, що стосуються такої вразливості (див. [принципи НМВ](#)).

Кількість необхідних інтерв'ю залежить передусім від спроможності та комфорту конкретної жертви а, по-друге, від потреб опитувачів отримати повний звіт. Для того щоб оцінити кількість і тривалість необхідних інтерв'ю, завжди краще працювати із жертвою, запитуючи її, із чим вона може впоратися і як вона хотіла би проводити інтерв'ю: одні можуть віддати перевагу проведенню декількох коротких сесій у міру необхідності, інші — відразу провести все інтерв'ю. У більшості випадків проведення кількох коротких інтерв'ю протягом певного часу, а не одного великого, має явні переваги як з точки зору завоювання довіри жертви, так і з точки зору отримання повної та точної картини подій, що відбувалися протягом певного часу. У випадках, коли це можливо і достатньо, за згодою жертви торгівлі людьми, незалежний законний представник або інша відповідна зацікавлена сторона, яка працює із жертвою, можуть надати запитувану інформацію (за інформованої згоди жертви) з метою уникнення необхідності проведення додаткового інтерв'ю.

- ▶ **На початку будь-якого інтерв'ю жертвам необхідно пояснити їхні права та суть процесу, а також повідомити про особу та професійну роль усіх присутніх у приміщенні.** Починаючи інтерв'ю та налагоджуючи контакт, важливо, щоб жертви відчували себе невимушено та максимально комфортно. Однак з етичної точки зору слід з самого початку інтерв'ю нагадати жертвам про те, що вони спілкуються офіційно з правоохоронними органами, які фіксують їхні слова в доказових цілях, які будуть використані в суді. Жертвам, які перебувають у юрисдикціях, де адвокатам дозволено бути присутніми на слідчих інтерв'ю, можна одночасно повідомити належним чином про їхні законні права. Однак всі жертви мають права, яких повинні дотримуватися слідчі-опитувачі: у будь-якому випадку, коли жертва торкається теми обговорення, де їй може знадобитися юридична консультація та представництво (наприклад, коли для неї існує небезпека свідчення проти себе), інтерв'ю слід негайно припинити й дозволити їм отримати такі послуги, [незалежно від присутності адвоката](#). Жертва має право в будь-який момент вийти з участі в розслідуванні (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)).

Можна неухильно дотримуватися правил та вимог посібників та настанов поліції та кримінального судочинства, дотримуючись при цьому основних принципів поведінки, яка враховує перенесену травму. Методи роботи з урахуванням

перенесеної травми дозволяють надати жертвам час і простір, щоб вони могли зосередитися на наданні інформації без відволікання або труднощів. Щоб забезпечити ефективність інтерв'ю, ці методи слід застосовувати послідовно в усіх ситуаціях, а не тільки в кімнаті для інтерв'ю. Повідомлення, які враховують перенесену травму, можуть міститися в самому вербальному спілкуванні, а також в зоровому контакті, жестах і рухах. Вони допомагають жертвам відчувати підтримку та можливість висловлювати свої бажання та потреби під час інтерв'ю, наприклад, просити повторити конкретні запитання, попросити про перерву, попросити поміняти розташування місць для сидіння, а також попросити питної води або відвідати вбиральню. Це також встановлює довіру з боку жертв торгівлі людьми для більш тривалого їхнього залучення в процес.

Дуже важливо з *першого разу* записати травматичні епізоди, щоб жертва не мусила повторно про них розповідати. Це стосується будь-якої розповіді про різні форми насильства, знущання та жорстокого поводження або погроз на адресу самої жертви чи тих, свідками яких вони стали. Також рекомендується використовувати медико-правову документацію для документування фізичних і психологічних травм у ситуаціях торгівлі людьми (див. [медико-правова документація 1](#); [судова експертиза](#)).

Завершення інтерв'ю

Для завершення інтерв'ю важливо виділити достатньо часу, щоб жертви могли призвичаїтися до зміни темпу і до завершення розмови.

- ▶ **Узагальніть надану свідком інформацію якомога точніше до слів свідка.** Жертви не мають боятися перебити вас, якщо щось сказано невірно, і поставити будь-які запитання про розслідування, інтерв'ю та подальші кроки. Важливо, щоб інтерв'ю не закінчувалося в той момент, коли жертви настільки втомилися, що можуть погодитися на будь-яке узагальнення своєї інформації, аби якомога швидше покинути інтерв'ю.
- ▶ **Дайте відповіді на всі запитання свідка, не забувайте подякувати йому за його внесок та витрачений час, щоб свідок залишив інтерв'ю в максимально позитивному настрої.** Цього можна досягти, повернувшись до нейтральних тем, які стосуються контексту «тут і тепер», які є дружніми, але також доречними (наприклад, сьогоднішня погода, поїздка до місця інтерв'ю та назад, плани на решту дня).
- ▶ **Перевірте, чи є у свідка/опитуваного контактні дані опитувача та відділу на візитівці та реєстраційний номер їхньої кримінальної справи.** Вони повинні знати, що можуть стежити за процесом і надавати додаткову інформацію, якщо вони збагнуть, що вони щось пропустили або не сказали. У таких випадках вони повинні мати можливість інформувати свого незалежного законного представника (або рівноцінного фахівця) та офіційного представника (у юрисдикціях, де це можливо). Надана їм додаткова інформація повинна відповідати правовим нормам та процедурам інтерв'ю, орієнтованим на жертву.

Слідчі інтерв'ю з дітьми

У **статті 6(4) Палермського протоколу** зазначено, що, «кожна держава-учасниця при застосуванні положень цієї статті враховує вік, ґендер і особливі потреби жертв торгівлі людьми, зокрема особливі потреби дітей, включаючи належне житло, освіту і догляд»⁵³².

Справою першорядного значення є захист безпеки та недоторканості приватного життя дітей. Діти, які є ймовірними жертвами торгівлі людьми, повинні вважатися вразливими свідками у всіх випадках і їм необхідно надати комплексну й послідовну систему захисту та підтримки відповідно до принципу найкращих інтересів дитини згідно з [Конвенцією ООН про права дитини](#).

Належна підтримка дітей вимагає залучення національних систем захисту дітей та спеціалізованих суб'єктів з питань захисту дітей (див. [зв'язки між НМВ, державними послугами та системами захисту дітей](#)). Це включає призначення [батьківських опікунів](#) (у випадках, коли це застосовується) та [опікунів-законних представників](#), які можуть супроводжувати їх на всі зустрічі, інтерв'ю, призначення та провадження, а також спеціальних фахівців з дитячих питань із правоохоронних органів та систем кримінального судочинства.

Перед проведенням будь-якого слідчого інтерв'ю, діти повинні мати можливість:

- ▶ Отримати належний відпочинок і харчування;
- ▶ Оселитися в безпечному і підходящому помешканні (за необхідності);
- ▶ Зустрітися і встановити довіру зі своїм [опікуном-законним представником](#) (або рівноцінною особою);
- ▶ Задовольнити свої практичні, матеріальні та медичні потреби (див. [практичні потреби 1](#); [практичні потреби 2](#); [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#)); та
- ▶ Мати достатньо часу для переходу в період реабілітації і обмірковування і, де це можливо, доєднатися до процедури «Золотого дня» (див. [період реабілітації і обмірковування](#); [період реабілітації та обмірковування у дорослих](#); [період реабілітації та обмірковування у дітей](#); [доступ до служб і послуг](#); [житло для дітей](#))⁵³³.

⁵³² Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 6(4)..

⁵³³ «За певних обставин експерт може зробити висновок, що людина або не підходить для інтерв'ю, або інтерв'ю може спричинити значну подальшу травматизацію. Взагалі, за цих обставин рекомендовано ставити інтереси жертви на перше місце. Однак можуть виникнути обставини, коли, попри це, інтерв'ю необхідно провести. Хоча таке рішення може бути дуже складним, може виявитися, що окрема жертва володіє інформацією, яка може допомогти іншим людям, яким загрожує серйозна шкода. Окрема жертва може зазнати шкоди від інтерв'ю, але результат інтерв'ю може врятувати багатьох інших. За інших обставин може виявитися, що жертва не могла надати інформацію, яка може бути використана як доказ, але надала цінну оперативну інформацію. Якщо вирішено провести інтерв'ю всупереч рекомендаціям на основі оцінки, інтерв'ю слід проводити лише тією мірою, яка необхідна для того, щоб запобігти серйознішій шкоді. Якщо обрано такий порядок дій, можуть знадобитися додаткові заходи підтримки жертв. У всіх випадках рішення є рівновагою між шкодою, заподіяною фізичній особі, і користю для іншої особи або особам». УНЗ ООН (2009 р.), [Посібник із боротьби з торгівлею людьми для працівників системи кримінального судочинства. Модуль 8: інтерв'ювання жертв торгівлі людьми, які є потенційними свідками](#), с. 3.

Судово-медичні інтерв'ю з дітьми повинні проводитися відповідно до доказової практики і протоколів, які забезпечують якість і кількість отриманих доказів⁵³⁴. Кількість інтерв'ю має бути обмежена необхідним мінімумом, який визначається індивідуальними потребами розвитку та психосоціальними потребами дитини⁵³⁵. Необхідно розглянути можливість мінімізації тривалості інтерв'ю, передбачити перерви і за можливості проводити інтерв'ю більш ніж за одну сесію.

Судово-медичні інтерв'ю з дітьми повинні проводитися спеціалізованими співробітниками, які проходять регулярне навчання з проведення судово-медичного інтерв'ювання та отримують регулярне наставництво, супервізію та консультування, зокрема шляхом партнерської перевірки (див. [пастирська підтримка](#)).

Використання досвіду моделі «Барнахус» для ведення слідчих інтерв'ю з дітьми, які стали-жертвами торгівлі людьми

Модель «Барнахус»⁵³⁶ для дітей — корисна основа та довідник для поводження з дітьми-жертвами та свідками в рамках кримінального судочинства⁵³⁷. Модель «Барнахус» забезпечує спеціалізовану судово-медичну експертизу та терапевтичну допомогу і є взірцевою моделлю, прийнятою в низці країн. Деякі центри «Барнахус» також надають безпечний притулок для дітей⁵³⁸.

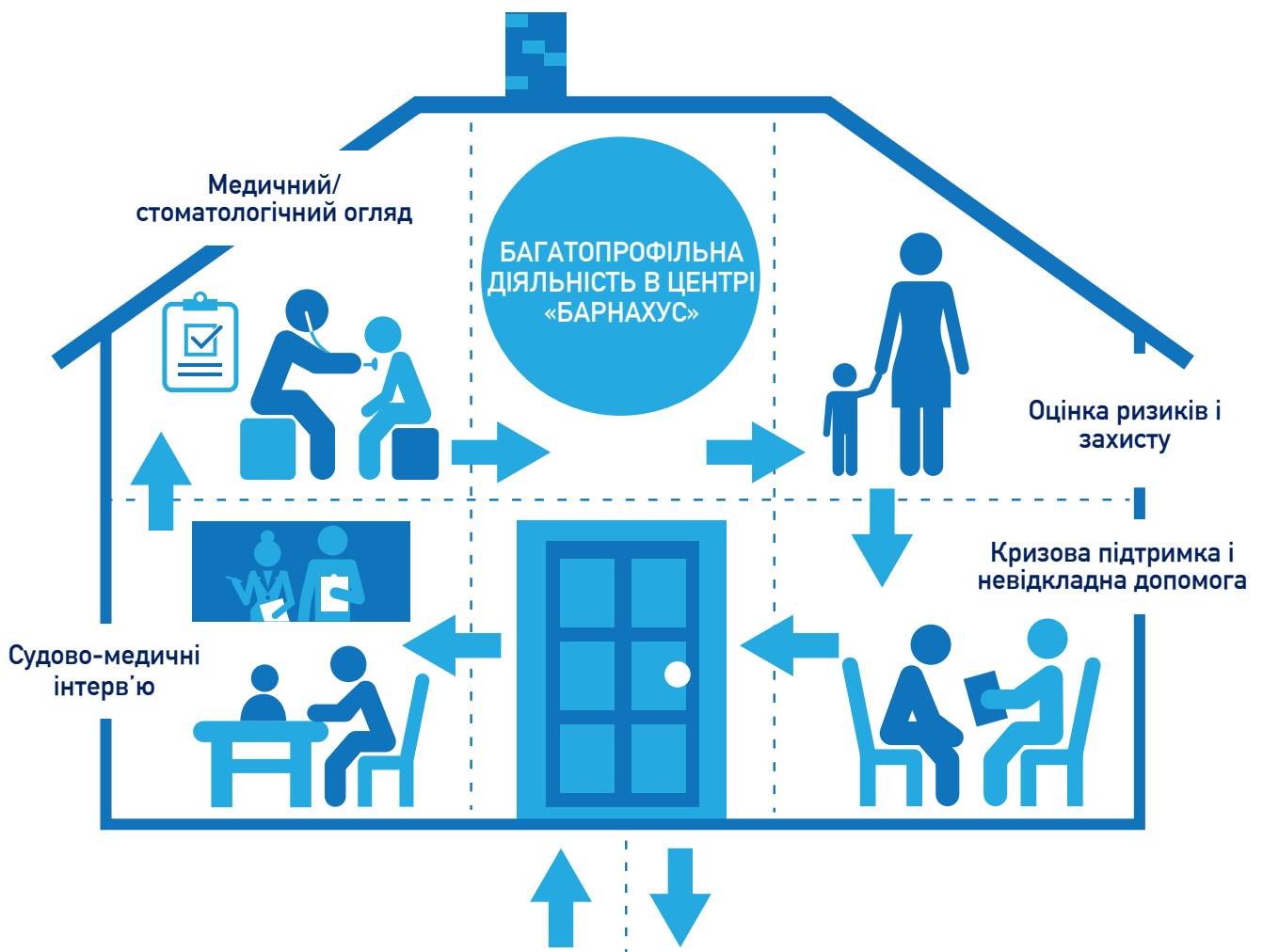
⁵³⁴ «Національний інститут здоров'я дитини та розвитку людини (NICHD) розробив протокол, який є у вільному доступі багатьма мовами. Протокол стосується проблем розвитку дитини, зокрема мовних можливостей, пам'яті, сугестивності, потреб в судовій експертизі, поведінки опитувачів, а також наслідків впливу стресу та травм. Це результат роботи багатопрофільної команди, до якої входили дослідники, судово-медичні опитувачі, поліцейські та юридичні фахівці, які шукають доказового підходу до судово-медичного інтерв'ю». Болл Е., Болл Дж., Ла Роой Д. (2017 р.), [Протокол Національного інституту здоров'я дитини та розвитку людини \(NICHD\): посібник із проведення інтерв'ю](#). Протокол Національного центру дитячої адвокації (NCAC) спирається на NICHD і вносить лише невелику зміну до рекомендації щодо використання сценаріїв. Національний центр дитячої адвокації (2018 р.), [Фонд Національного центру дитячої адвокації «Структура судово-медичного інтерв'ю з дітьми»](#).

⁵³⁵ Наприклад, у Норвегії в результаті оцінки норвезького законодавства щодо слідчих інтерв'ю з дітьми дійшли висновку, що законодавство не було адаптоване до потреб дітей, коли вони свідчать про свій досвід насильства та сексуальної наруги під час слідчих інтерв'ю. «Особливо зазначено, що дітям дошкільного віку може знадобитися більше одного інтерв'ю, щоб розповісти про свій досвід. На цьому тлі зміни до Кримінального кодексу дозволяли більшою мірою скоригувати слідчі інтерв'ю під потреби розвитку та психосоціальні потреби окремої дитини. Поправки розширили можливості для додаткових інтерв'ю». Лангбалле О. і Девік Т. (2017 р.), [Послідовні інтерв'ю з дітьми дошкільного віку в норвезькій моделі «Барнахус»](#). У: Йоханссон С., Стефансен К., Баккетейг Е., Калдал А. (ред.), [Співпраця проти жорстокого поводження з дітьми](#). Palgrave Macmillan Cham, сс. 165–183.

⁵³⁶ Для отримання додаткової детальної інформації про модель «Барнахус» див. Секретаріат Ради держав Балтійського моря та «Дитяче коло» (2017 р.), [Стандарти якості моделі «Барнахус»: настанови щодо багатопрофільних і міжвідомчих заходів реагування щодо дітей-жертв та свідків насильства](#). Зведення. Promise Barnabus Network (без дати), [Про «Барнахус»](#). Барнахус в Європі заснований на основі прикладу Центрів адвокації дітей у США, але між двома підходами також існують чіткі відмінності. Найпомітніші відмінності полягають у тому, що центри в Сполучених Штатах працюють приватно, а діти, як правило, повинні бути присутніми в суді. Promise Barnabus Network (без дати), [Про «Барнахус»](#).

⁵³⁷ Наразі використовуються дві моделі для дітей: «Барнахус» («Дитячий будинок») і Центр адвокації дітей (ЦАД). Перший Центр адвокації дітей (ЦАД) був створений у США в 1985 році з метою запобігання повторній травматизації шляхом забезпечення сприятливого для дітей, безпечного і нейтрального середовища для проведення судово-медичних інтерв'ю, медичної експертизи та лікування. Натхненний центрами ЦАД у США, «Барнахус» поєднав судово-медичне інтерв'ю ЦАД та багатопрофільний підхід до захисту дітей із національними соціальними службами, системою захисту дітей та судовою системою. Перший «Барнахус» був створений в Ісландії у 1998 році і з тих пір був адаптований в інших європейських країнах. Ключова відмінність між ЦАД і моделлю «Барнахус» полягає в тому, що «Барнахус» вбудований у систему соціального забезпечення і судову систему, що надає їм правовий статус громадських організацій, що фінансуються за рахунок державних коштів. На відміну від цього, центри ЦАД в основному створюються як незалежні або приватні некомерційні організації. Ще одна принципова відмінність полягає в тому, що «Барнахус» надає умови, в яких отримується розкриття особи дитини для надання валідних доказів для судового розгляду, дотримуючись при цьому прав захисту. Центри ЦАД допомагають підготувати та підтримати дитину, щоб вона виступила в суді. Секретаріат ради держав Балтійського моря та «Дитяче коло» (2017 р.), [Стандарти якості «Барнахус»: настанови щодо багатопрофільних і міжвідомчих заходів реагування щодо дітей-жертв та свідків насильства](#). Зведення, с. 13.

⁵³⁸ Наприклад, Литовський центр «Барнахус» надає 10 місць, де діти та їхні опікуни можуть в разі потреби переночувати. Promise (2019 р.), [Литовський центр MD/IA надає тимчасове житло, навчаче понад 1000 фахівців з виявлення сексуальної наруги серед дітей](#), 11 січня 2019 р.

«Вся суть моделі «Барнахус» в тому, що дітям не місце в поліцейських дільницях або слідчих ізоляторах. Особливо це стосується вразливих дітей та тих, хто є жертвою торгівлі людьми. Середовище «Барнахуса» розроблене таким чином, щоб створює у дітей відчуття знайомого місця, і воно обставлене в зручному для дітей і відповідному їхньому віку стилі.

За принципами «Барнахуса» інтереси дитини поставлено на перше місце: право дитини уникнути повторної віктимізації, право надавати свідчення без ризику повторної травматизації, право бути почутим, поінформованим і не зазнавати невинуватих затримок, які можуть суттєво збільшити вразливість дітей»⁵³⁹.

«Барнахус» — це безпечна для дітей, багатопрофільна та міжвідомча модель реагування на потреби дітей-жертв та свідків насильства, зокрема жертв торгівлі людьми. Її мета — надати кожній дитині узгоджене та ефективне реагування на її потреби та запобігти (повторної) травматизації під час розслідування та судових розглядів, а також уникнути невинуватих затримок у процедурах кримінального судочинства. Її цінності та компоненти можна адаптувати до будь-якої системи роботи з дітьми для забезпечення застосування методів роботи, які враховують вікові особливості та орієнтовані на права дитини, і тому вони є максимально ефективними у збільшенні безпеки, добробуту та залученості дітей, а також забезпеченні кримінальної оперативної інформації.

⁵³⁹ Секретаріат ради держав Балтійського моря та «Дитяче коло» (2017 р.), [Стандарти якості моделі «Барнахус»: настанови щодо багатопрофільних і міжвідомчих заходів реагування щодо дітей-жертв та свідків насильства. Зведення.](#)

У моделі «Барнахус» передбачено чотири «комірки» в багатопрофільному і міжвідомчому форматі:

- (1) кримінальне розслідування**, за яке відповідає поліція;
- (2) захист**, за який відповідає національна система захисту дітей;
- (3) фізичне здоров'я**, за яке відповідають педіатри за підтримки інших медичних працівників у разі потреби;
- (4) психічне здоров'я**, за яке відповідають фахівці дитячої та підліткової психіатрії.

Модель «Барнахус» для дітей передбачає:

1. «Дотримання права дитини на участь, для чого їй надається право бути почутою та отримувати належну інформацію та підтримку для реалізації цих прав;
2. Міждисциплінарну та міжвідомчу співпрацю під час слідства, процедур, діагностики та оцінки потреб, а також надання послуг, з метою уникнення повторної травматизації та забезпечення результатів, які відповідають найкращим інтересам дитини;
3. Комплексні та доступні послуги, які задовольняють індивідуальні та складні потреби дитини та її сім'ї чи опікунів, які не вчиняли щодо неї правопорушень; і
4. Забезпечення високих професійних стандартів, підготовки та достатніх ресурсів для персоналу, який працює з дітьми-свідками та жертвами насильства»⁵⁴⁰.

«Барнахус» служить центром, де співпрацюють відомства з надання послуг у справах дітей, а також знань для обміну інформацією про насильство та злочинну діяльність проти дітей. Національна система захисту дітей несе основну відповідальність та здійснює координацію всіх служб. Членам команд «Барнахуса» та всім залученим відомствам організують регулярне навчання у їхніх конкретних сферах компетенції та пропонують спільне навчання у міжсекторальних питаннях та міжвідомчій співпраці.

Із системи «Барнахус» для дітей взято і адаптовано таку інформацію⁵⁴¹

- **Контракт/угода на рівні керівництва між сторонами співпраці у соціальних службах, правоохоронних органах, прокуратурі, судово-медичних закладах та надавачах медичних послуг** є важливою передумовою ефективної, належної співпраці⁵⁴².
- **Судово-медичні інтерв'ю з дітьми повинні проводитися в спеціалізованих, зручних для дітей кабінетах для бесід.** Кімнати для інтерв'ю повинні бути обладнані камерою і якісною звуковою системою для запису інтерв'ю. Необхідно здійснити аудіо-візуальні записи інтерв'ю, щоб уникнути необхідності його повторного проведення, а записи слід зберігати в безпечному місці з обмеженим доступом.
- **Інтерв'ю повинні проводитися підготовленими дитячими фахівцями у присутності одного з батьків дитини (який не вчинив правопорушення), батьківського опікуна та/або опікуна-законного представника.** Для всіх інших залучених фахівців передбачені можливості для спостереження наживо за інтерв'ю на екрані в іншій кімнаті або перегляду бесіди в записі пізніше. Спостерігачі можуть спілкуватися безпосередньо з опитуваним через навушники або інший пристрій.

⁵⁴⁰ Секретаріат ради держав Балтійського моря та «Дитяче коло» (2017 р.), [Стандарти якості моделі «Барнахус»: настанови щодо багатопрофільних і та міжвідомчих заходів реагування щодо дітей-жертв та свідків насильства. Зведення.](#)

⁵⁴¹ «Збережімо дітей» (Rädda Barnen) (2013 р.), [Inuti ett Barnahus: Огляд якості 23 шведських центрів «Барнахус».](#)

⁵⁴² Рада Європи (2019 р.), [Національні настанови для центрів «Барнахус» у Словенії](#), п. 78.

- ▶ **Інтерв'ю має бути адаптоване до віку, розвитку та культурних особливостей дитини. Важливо враховувати їхні індивідуальні вразливості, зокрема потреби в усному перекладі та освітні потреби.** Опитувачі повинні заздалегідь повністю ознайомитися із ситуацією та особливостями кожної окремої дитини з точки зору її віку, розвитку, мовного, когнітивного та соціального рівня, культурної приналежності та емоційного стану.
- ▶ **Основна мета інтерв'ю — уникнути (повторної) травматизації та добитися, щоб дитина могла вільно розповісти свою історію максимально детально, із дотриманням правил свідчення та прав захисту.** Якщо є запит на повторне інтерв'ю, воно повинно обмежуватися тільки додатковими питаннями і проводитися тим же фахівцем, який вів першу бесіду.
- ▶ **У випадках, коли потрібен усний переклад, опитувач повинен пояснити роль перекладача як дитині, так і перекладачеві.** Якщо можливо, переклад повинен бути перевірений другим перекладачем для гарантії точності. Перекладачі та культурні посередники повинні пройти повну перевірку для можливості роботи з дітьми, а також мати підтверджений досвід роботи з дітьми, які стали жертвами торгівлі людьми (див. [перекладачі та культурні посередники](#)).
- ▶ **Проводиться оцінка потреб у захисті. Це стосується братів та сестер дитини, а також інших членів сім'ї.**
- ▶ Команда, що здійснює спостереження, керується контрольним списком, який гарантує, що весь залучений персонал чітко розуміє свою роль та обов'язки.
- ▶ **Членам сім'ї та вихователям не дозволяється спостерігати за судово-медичним інтерв'ю.**
- ▶ **Дотримання права обвинувачуваного на справедливий суд і дотримання принципу «рівності сторін».** Слід вжити заходів, які дозволяють адвокату ставити запитання дитині-жертві/свідку тільки через судово-медичного інтерв'юера⁵⁴³.

Документування інтерв'ю з дітьми

Правила щодо допустимості відеодоказів відрізняються в різних країнах: в одних юрисдикціях це не дозволено (хоча ситуація дедалі більше змінюється), в інших — відеозаписи бесід дозволені в суді, оскільки законодавство не дозволяє дітям у віці до 14 років та/або вразливим свідкам-дітям свідчити/надавати показання (див. [обмін даними 1](#); [обмін даними 2](#); [управління даними та їх захист](#); [документування слідчих інтерв'ю](#)). У деяких юрисдикціях це може також стосуватися осіб, які на момент вчинення правопорушення були неповнолітніми⁵⁴⁴.

Дітям необхідно пояснювати причину здійснення відеозапису з урахуванням прав і віку дитини. У деяких випадках торговці людьми могли вести відеозапис за участі дітей для виробництва онлайн-матеріалів із зображенням сексуальної наруги над дітьми (МСНД) або інших цілей. Дитині потрібно надати пояснення щодо мети відеозапису з урахуванням прав та віку дитини у такий спосіб, щоб вона у своїй свідомості могла відрізнити його від будь-якого негативного або бентежливого досвіду, коли вона була об'єктом відеозапису. Старшим дітям потрібно розуміти необхідність відеозапису, як він засекречується і хто матиме змогу його переглянути. Час, витрачений дитячими експертами на цей процес, є внеском у встановлення довіри (див. [комунікація з дітьми](#); [модель Лунді](#)).

⁵⁴³ «Адвокату захисту надається можливість провести бесіду із дитиною після розкриття її особи, наприклад, через повторне інтерв'ю з дитиною; якщо є потреба в повторному інтерв'ю, воно обмежується додатковими запитаннями і не включає повторюваних із першого інтерв'ю запитань; якщо є потреба в повторному інтерв'ю, воно проводиться тим же фахівцем, який провів перше інтерв'ю; обвинувачений злочинець не має доступу до приміщень центру «Барнахус», але йому можуть дозволити спостерігати за бесідою за допомогою аудіовізуальної передачі». Секретаріат Ради держав Балтійського моря та «Дитяче коло» (2017 р.), [Стандарти якості моделі «Барнахус»: настанови щодо багатопрофільних і міжвідомчих заходів реагування щодо дітей-жертв та свідків насильства](#). Зведення, с. 78.

⁵⁴⁴ «У настановах ООН щодо Правосуддя у справах, що стосуються дітей-жертв та свідків злочинів (Резолюція Економічної та Соціальної Ради ООН 2005/2020), зазначено, що участь дітей-жертв та свідків у кримінальному провадженні необхідна для ефективного судового переслідування. На думку Комітету з прав дитини, «необхідно докласти всіх зусиль для того, щоб з дитиною радилися із відповідних питань щодо участі у справі і дитина могла вільно висловлювати думки і занепокоєння щодо судового розгляду», п. 63. Це пов'язано з правом отримувати необхідну інформацію по кількох питаннях, «таким як наявність медичних, психологічних та соціальних послуг, роль дитини-жертви та/або свідка у кримінальному провадженні, способи проведення «допиту», наявні механізми підтримки для дітей при поданні скарг та участь у розслідуваннях та

16.18 Кримінальні судові процеси

Участь жертв торгівлі людьми у судових процесах може бути для них важкою, лякати їх і потенційно призводити до повторної травматизації жертв (див. [розслідування злочинів торгівлі людьми](#)). Захист та індивідуальна підтримка з боку [незалежного законного представника](#) (а дітям, яким потрібно виступати в суді, слід надати [опікуна-законного представника](#)) поряд із активною підтримкою з боку суб'єктів кримінального судочинства. Це важливо для будь-якої жертви торгівлі людьми, яка бере участь у судовому процесі, незалежно від того, чи є жертва свідком чи обвинуваченим. Така підтримка повинна надаватися послідовно до, під час і після судового розгляду.

Згідно з рекомендаціями Довідника з НМВ, діти-свідки не повинні з'являтися до суду⁵⁴⁵. Міжнародна передова практика використовує лише відеозаписи дитячих доказів (за моделлю «Барнахус») або, як мінімум, передбачає спеціалізовані дитячі суди та слухання. **Будь-яка дитина, яка є свідком або обвинуваченим, вразлива через свій неповнолітній вік та вік розвитку, поряд з усіма іншими вразливостями, які слід оцінити і розуміти.**

У будь-якій справі, коли дітям доводиться з'являтися в суді, вони повинні бути присутніми там протягом якомога меншого часу, їм слід надавати всі можливі спеціальні заходи захисту (бажано надавати свідчення в прямому ефірі з кімнати, окремої від приміщення суду), а також необхідною є присутність спеціальних дитячих фахівців, зокрема опікуна-законного представника, який може завжди супроводжувати та підтримувати дитину .

Опікуни-законні представники (або тотожні їм) повинні пройти підготовку і вміти орієнтуватися в судових процедурах і розуміти їх. Вони повинні здійснювати визнану функцію в рамках та за межами процедур кримінального судочинства, щоб виступати координатором для комунікації з усіма іншими суб'єктами кримінального судочинства.

Механізми досудового планування

Важливо, щоб жертви відчували себе максимально впевненими щодо процедур кримінального судочинства та процесу надання свідчень.

Ефективний план дій до початку судового розгляду передбачає врахування інформації від:

- ▶ [Незалежних законних представників](#) та [опікунів-законних представників](#);
- ▶ [Адвокатів, які представляють жертв як вразливих свідків](#) (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [спеціальні заходи захисту](#); [спеціальні заходи захисту дітей](#));
- ▶ [Адвокатів, які представляють жертв як вразливих обвинувачених](#) (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#); [спеціальні заходи захисту](#); [спеціальні заходи захисту дітей](#));
- ▶ Прокурорів;
- ▶ Суддів;
- ▶ Працівників суду, зокрема законних представників жертв та судових представників⁵⁴⁶.

судових провадженнях, конкретні місця та час проведення слухань, наявність захисних заходів, можливість отримання відшкодування та положення про оскарження», п. 64 (CRC/C/GC/12, 63–64)». Калдал А. та ін. (2017 р.), [Право дітей на інформацію в центрі «Барнахус»](#). У: Баккетейг Е. та ін. (ред.), Співпраця проти жорстокого поводження з дітьми: вивчення нордичної моделі «Барнахус», с. 209.

⁵⁴⁵ УНЗ ООН (2009 р.), [Набір інструментів для боротьби із торгівлею людьми: інструмент № 5.19 «Спеціальні міркування щодо захисту дітей-свідків»](#), с. 258.

⁵⁴⁶ «Судові адвокати жертв мають широкий спектр обов'язків, спрямованих на те, щоб допомогти жертвам злочинів впоратися з травмою, спричиненою злочинцем, і орієнтуватися в системі кримінального судочинства. Ці обов'язки можуть включати: консультування жертв злочину та свідків; координацію з персоналом під час організації;

- **Правоохоронних органів; і**
- **Судових експертів⁵⁴⁷.**

В деяких юрисдикціях для вразливих свідків залучають **посередників**. Посередник звітує і надає допомогу за вказівкою судді. Потім суддя вирішує щодо заходів, необхідних для ефективної участі вразливої особи. Залучення посередників у справах жертв торгівлі людьми будь-якого віку завжди слід вважати доцільним, і, як правило, посередників залучають у справах за участю дітей. Їхня функція полягає в тому, щоб сприяти повному, точному і узгодженому спілкуванню з вразливим свідком або вразливим обвинуваченим.

Держави повинні надавати посередників усім жертвам торгівлі людьми, які є вразливими свідками в судовому процесі. Їхня функція полягає в тому, щоб сприяти повному, точному і узгодженому спілкуванню з вразливим свідком або вразливим обвинуваченим.

- **Досудове планування повинно передбачати допомогу в перевезенні жертв до приміщення суду та із суду, засоби перевезення, відповідний одяг для присутності в суді, а також забезпечення харчуванням та напоями протягом днів перебування в суді.**
- **Вхід і вихід із приміщення суду слід планувати заздалегідь. Необхідно** розробити детальний план відвідування та перебування жертви у суді, щоб гарантувати, що шляхи жертви не перетинаються з обвинуваченим або з будь-якою іншою особою, яка може становити загрозу для жертв або змусити її відчувати себе заляканою; це стосується також засобів масової інформації або широкої громадськості. Необхідно організувати і заздалегідь ретельно спланувати безпечні маршрути до будівлі суду і з неї для будь-яких жертв торгівлі людьми, які дають свідчення, а також передбачити різний час для входу і виходу з суду для жертв і підсудних. Слід мати на увазі, що усвідомлення присутності торговця людьми у фойє суду може вже бути достатнім, щоб залякати свідка. **Важливо надати жертвам супровід для забезпечення їх під час поїздки в будь-який суд та з нього, якщо такий суд знаходиться в районі, де можуть працювати торговці людьми, пов'язані з ними, або на основі оцінки ризику. Для жертв-свідків і свідків захисту повинні бути передбачені окремі зали очікування.**

транспортування жертв до суду; підтримка жертв під час судового розгляду; допомога жертвам у поданні охоронних наказів; допомога жертвам вимагати реституції». Робертс М. (2019 р.), «[Чим займається адвокат жертви?](#)», The Balance Careers, 20 вересня 2019 р.

⁵⁴⁷ «Адекватне залучення експертів дозволяє присяжним і суддям краще зрозуміти відповідний контекст і обстановку, а також незнайомі дії жертв у контексті підтримки і підвищення довіри до їхніх свідчень у суді». Управління з підготовки жертв злочинів та Центр технічної допомоги (OVCTTAC) (без дати), [Електронний посібник робочої групи з торгівлі людьми: сучасні експерти з питань злочинів торгівлі людьми](#)

Переваги відвідування суду перед судовим розглядом

Багато жертв ніколи не перебували в суді або на судовому процесі, або ніколи не виступали публічно у формальній обстановці. Інші жертви могли мати попередній досвід перебування в суді, коли самі поставали перед судом, і пов'язують це з негативним або травматичним досвідом.

Жертвам, які є свідками, властиво вважати або побоюватися, що судді мають владу над їхнім безпосереднім життям і свободою, і що це вони самі поставали перед судом, тому завжди важливо заспокоїти зайві страхи і забезпечити, щоб жертви відчували себе здатними ставити будь-які запитання.

Жертвам корисно до початку судового засідання показати схему приміщення суду та роз'яснити судові процедури, функції та посади персоналу в суді, місце, де вони будуть сидіти і де будуть сидіти фахівці, які їх підтримують. Жертв заспокоює те, що адвокати захисту є професіоналами і виконують обов'язки перед судом у будь-якому перекресному допиті та підбитті підсумків. Це необхідно тому, що заяви і аргументи у справі можуть викликати у жертви відчуття напруження.

Перспективні практики передбачають, що суддя та адвокати жертви-свідка заздалегідь поспілкуються з ним, щоб допомогти йому зрозуміти провадження і відчувати себе більш впевнено у процесі. Якщо це можливо, жертвам і свідкам варто дозволити не з'являтися у залі суду під час розгляду справ, які можуть бути особливо травматичними.

Відомо, що обвинувачувані, які є жертвами торгівлі людьми, побоюються, що вони не отримають справедливого судового розгляду, і що виступ у суді поставить їх під загрозу. Важливо заздалегідь ретельно пояснити процедури, щоб допомогти їм візуалізувати ситуацію та підготуватися до судового розгляду, а також забезпечити, щоб їхній статус жертви торгівлі людьми та ставлення як до вразливого обвинувачуваного на основі національного визначення вразливого обвинувачуваного⁵⁴⁸, був доведений до відома суду та заздалегідь роз'яснений усім сторонам⁵⁴⁹.

⁵⁴⁸ У деяких країнах вразливий обвинувачуваний має таке визначення: вік до 18 років, а також особа, яка страждає на психічну непрацездатність або іншим чином має значне порушення інтелекту та соціального функціонування, або має фізичну інвалідність тощо. Мейсман М. (2014 р.), [Quo vadis з вразливими обвинувачуваними в ЄС?](#) Огляд європейського кримінального права 4(2), сс. 179-194.

⁵⁴⁹ «Прокурори повинні знати про заходи щодо надання допомоги вразливим обвинувачуваним, у тому числі обвинувачуваним із психічною непрацездатністю, у судовому процесі. Основна відповідальність лежить на суді та стороні захисту, але прокурори повинні, відповідно до свого обов'язку перед судом, знати про ці заходи та бути готовими у разі необхідності привернути до них уваги суду та/або захисту». Королівська прокуратура Великої Британії, (2019 р.), [Психічне здоров'я: підозрювані та обвинувачувані з психічними захворюваннями або розладами](#). «Підтримка вразливих обвинувачуваних: 1) Спеціальні заходи, доступні для вразливих свідків та вразливих обвинувачуваних, повинні бути справедливими в рамках законодавства (див. також Звіт Бредлі, Міністерство охорони здоров'я, 2009:61); зокрема: а. Діти-обвинувачувані та вразливі дорослі обвинувачувані повинні мати доступ до зареєстрованих посередників (або тотожних їм) для підготовки до судового провадження та під час його відповідно до особистих потреб; б. Уточнення відповідальності за забезпечення того, щоб були вжиті спеціальні заходи та інші розумні корективи для вразливих обвинувачуваних відповідно до особистих потреб; необхідно визначити особливу роль судової влади, працівників апаратів судів та адвокатів у виконанні цього обов'язку. 3) Невід'ємною частиною служб зв'язку та відволікання /служб зв'язку з кримінальним судочинством має бути сприяння спеціальним заходам та іншим розумним заходам для вразливих обвинувачуваних, відповідно до особистої потреби, а також надання вказівок членам судової влади та працівникам кримінального судочинства про те, як конкретні порушення здоров'я та інвалідність можуть проявлятися в судовому процесі». Див. Фонд Тюремної реформи (2012 р.), [Справедливий доступ до правосуддя? Підтримка вразливих обвинувачених у кримінальних судах](#), сс. 3-4.

- ▶ **Слухання за основними правилами використовуються для того, щоб судді могли видати розпорядження для справедливого поведіння та ефективної участі вразливих обвинувачуваних та вразливих свідків.** Слухання за основними правилами має відбуватися, якщо обвинувачуваний є вразливий або якщо вразливий свідок повинен надати свідчення⁵⁵⁰. Тому це положення поширюється і на деякі випадки, пов'язані з жертвами торгівлі людьми.
- ▶ **Слухання за зачиненими дверима можуть захистити недоторканість приватного життя та конфіденційність жертв:** через обмеження повідомлень, через збереження конфіденційності провадження, через недопуск представників громадськості чи засобів масової інформації, або через обмеження на оприлюднення конкретної інформації, яка може дозволити ідентифікувати жертву. Право на публічні слухання має бути узгоджене з правом жертви на недоторканність приватного життя⁵⁵¹.

Документальні докази для судових процесів

Справи про торгівлю людьми є складними, особливо у сфері охорони здоров'я та інформації про країну. Важливо, щоб держави передбачали фінансування експертних висновків, які не є загальними, а безпосередньо стосуються конкретної справи. Відсутність фінансування не повинна стати перешкодою для доступу жертв торгівлі людьми до кримінального правосуддя, оскільки їм потрібно, щоб особи, які приймають рішення, і суди цілковито розуміли їхню історію та обставини. Це може стосуватися кримінальних, цивільних, адміністративних справ, а також справ з імміграційних питань/питань надання притулку.

⁵⁵⁰ Суді повинні вживати розумних заходів для забезпечення ефективної участі вразливих обвинувачуваних і свідків. Це може передбачати відмову від перук і мантії, використання захисних екранів і завчасне надання переліку питань, які адвокати планують поставити. Вимоги до слухання на основі базових правил застосовуються до вразливих обвинувачуваних так само як і до вразливих свідків. Якщо обвинувачуваний одночасно є жертвою торгівлі людьми, можуть бути певні вразливості, які слід довести до відома суду на такому слуханні, щоб можна було розглянути необхідні заходи адаптації. При дачі показань свідками можуть бути вжиті заходи для того, щоб вразливий обвинувачений міг стежити за ходом судового розгляду. [Резолюція Ради від 30 листопада 2009 року про Дорожню карту підсилення процесуальних прав підозрюваних або обвинувачених осіб у кримінальному провадженні від 4 грудня 2009 року, OJ C 295.](#) У ЄС шість Директив визначають права на усний і письмовий переклад (2010/64/ЄС), на інформацію (2012/13/ЄС), доступ до адвоката (2013/48/ЄС), на правову допомогу (2016/1919/ЄС), презумпцію невинуватості (2016/343/ЄС) та процесуальні гарантії для дітей, підозрюваних або обвинувачених у кримінальному провадженні (2016/800/ЄС). [Директива 2010/64/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 20 жовтня 2010 року Про право на усний і письмовий переклад у кримінальному процесі від 26 жовтня 2010 року, OJ L 280. [Директива 2012/13/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 22 травня 2012 року Про право на інформацію у кримінальному процесі від 1 червня 2012 року, OJ L 142. [Директива 2013/48/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 22 жовтня 2013 року Про право на доступ до послуг адвоката у кримінальному провадженні та в європейському провадженні щодо ордеру на арешт, 6 листопада 2013 р., OJ L 294. [Директива \(ЄС\) 2016/1919](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 26 жовтня 2016 року Про правову допомогу підозрюваним та обвинуваченим у кримінальних процесах та розшукуваним особам у провадженні щодо європейського ордеру на арешт, 4 листопада 2016 р., OJ L 297. [Директива \(ЄС\) 2016/343](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 9 березня 2016 року Про посилення деяких аспектів презумпції невинуватості та права бути присутнім на судовому процесі у кримінальному провадженні від 11 березня 2016 року, OJ L 65. [Директива \(ЄС\) 2016/800](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 11 травня 2016 року Про процесуальні гарантії для дітей, які є підозрюваними або обвинувачуваними особами у кримінальному процесі, 21 травня 2016 р., OJ L 132.

⁵⁵¹ ICMPD (2006 р.), [Навчальні матеріали по боротьбі з торгівлею людьми для суддів та прокурорів: Довідник](#). Також у ст. 6 ЄСПЛ зазначено, що «преса і громадськість можуть бути виключені з усього або частини судового процесу в інтересах моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, де цього вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або тією мірою, в якій це на думку суду вкрай необхідно в особливих обставинах, коли публічність зашкодить інтересам правосуддя». Див. Рада Європи (1950 р.), [Європейська Конвенція Про захист прав людини і основоположних свобод \(1950\), зі змінами, внесеними Протоколами №№ 11 і 14](#), 4 листопада 1950 р., ст. 6.

16.19 Медико-правова документація

Незалежні експертні медичні докази, представлені відповідно до [Стамбульського протоколу](#)⁵⁵², можуть допомогти слідчим, прокурорам і суддям (див. [медико-правова документація 1](#)). Клінічне документування фізичних та психологічних травм може допомогти мінімізувати ризик повторного травмування жертв внаслідок слідчих допитів, а також може мати вирішальне значення для пояснення труднощів, з якими може зіткнутися жертва при наданні зв'язного та послідовного викладення минулих подій. [Стамбульський протокол](#), розроблений в контексті розслідування та документування катувань та інших форм жорстокого поводження, містить корисні вказівки також у контексті документування травм, отриманих жертвами торгівлі людьми.

У медико-правовому звіті можуть бути зазначені будь-які обмеження щодо здатності жертви надавати усні свідчення, а також викладені рекомендації щодо створення конкретних умов, щоб надати жертві підтримку у цьому, зокрема щодо необхідності застосування [спеціальних заходів захисту](#).

Повний спектр спеціальних заходів захисту повинен бути стандартним у будь-якому суді, де є вразливі свідки або обвинувачувані. Медико-правові докази, надані клінічними експертами, також можуть встановлювати конкретні заходи захисту, які необхідні в суді для врахування вразливості та інвалідності або інших труднощів⁵⁵³.

Експертні інформаційні доповіді по конкретних країнах

Експертні висновки по країнах, пов'язані з окремими справами про торгівлю людьми, можуть надати судам та іншим особам, які ухвалюють рішення, значну інформацію, яка може бути поза досвідом та знаннями судді або присяжних (див. [права мігрантів та біженців](#); [права дітей-мігрантів](#)). Висновки незалежних експертів по країнах можуть пояснити особливості конкретних регіонів, мов, історії торгівлі людьми та культури. Тому, їхні доповіді можуть бути надзвичайно корисними у справах торгівлі людьми, коли регіональний контекст, культурна поведінка або мотивація жертви потребують розгляду та розуміння. Обов'язок експерта-свідка полягає в тому, щоб допомогти суду досягти головної мети шляхом надання об'єктивного та неупередженого висновку щодо питань у рамках їхньої компетенції. Це обов'язок перед судом, що превалює над обов'язком перед будь-якою іншою стороною⁵⁵⁴.

⁵⁵² УНЗ ООН (2004 р.), [Стамбульський протокол: Посібник з ефективного розслідування та документування катувань та іншого жорстокого і нелюдського поводження, що принижує гідність, або покарання](#).

⁵⁵³ Не слід вважати, що всі медичні експерти мають детальні знання про судове середовище або обсяг наявних спеціальних заходів. Практикуючі юристи повинні надавати конкретні інструкції та консультувати медичних експертів, щоб вони мали змогу висловитися про те, як розгляд у суді або трибуналі може вплинути на жертву, а також давати клінічні рекомендації щодо спеціальних заходів, які можуть допомогти. Слід зазначити, що існує багато випадків, коли жертви торгівлі людьми не можуть отримати експертних медичних свідчень, які відповідають стандарту, необхідному для судових цілей, і це не повинно створювати нерівних умов. Слід вживати спеціальних заходів у кожному випадку, де беруть участь жертви торгівлі людьми. Див. Саутвелл П., Брюер М. і Дуглас-Джонс Б. (2020 р.), [Законодавство і практика щодо торгівлі людьми і сучасного права](#), Bloomsbury Professional.

⁵⁵⁴ Європейська Комісія з ефективності правосуддя Ради Європи (ЄКЕП) розробила настанови для призначених судом експертів у судовому процесі. Див. ЄКЕП (2014 р.), [Настанови щодо ролі призначених судом експертів у судовому процесі держав-членів Ради Європи: документ, прийнятий ЄКЕП на 24-му пленарному засіданні](#), Страсбург, 11-12 грудня 2014 р.

16.20 Спеціальні заходи захисту жертв торгівлі людьми в судових процесах

Спеціальні заходи захисту — це процесуальні зміни, які слід автоматично вносити в будь-якій справі за участю вразливих жертв торгівлі людьми, які виступають свідками і обвинуваченими (див. [спеціальні заходи захисту дітей](#); [модель «Барнахус»](#)).

Спеціальні заходи захисту для судових процесів повинні надаватися як стандартні для всіх дітей, а також дорослих, які є вразливими свідками або обвинуваченими⁵⁵⁵.

Спеціальні заходи захисту в суді можуть значно зменшити тягар на жертву під час надання свідчень⁵⁵⁶.

Вони вимагають розуміння індивідуальних особливостей, потреб та ризиків для кожного учасника конкретного судового процесу. Це може бути забезпечено на високому рівні у детальних медико-правових звітах, але не обов'язково базуються на медичних доказах. Якщо спеціальні заходи захисту не передбачені як стандартні, їх слід рекомендувати чітко і заздалегідь у будь-яких справах, пов'язаних з жертвами торгівлі людьми.

Спеціальні заходи захисту можуть включати⁵⁵⁷.

- ▶ **Відео- та аудіозв'язок, інші засоби зв'язку** для заслуховування показань свідків можна підключити від приміщень суду до судової зали, а також і з-поза меж будівлі суду. У деяких випадках можна підключити відеозв'язок з-поза меж країни.
- ▶ **Потрібно зробити все можливе, щоб атмосфера в суді не лякала вразливих свідків.** Прокурори і судді повинні носити простий одяг (без формальних перук і мантий) і поводитися таким чином, щоб сприяти роботі з вразливими свідками і обвинувачуваними. Повинні бути присутні співробітники суду, які мають навички з надання підтримки, сприяти та допомагати у захисті вразливих свідків у дружній і доступний спосіб. Вони повинні повністю розуміти мету і значення всіх застосовуваних спеціальних заходів захисту, а також вимог до методів роботи з урахуванням перенесеної травми.
- ▶ **Хоча сторони у справі мають право викликати і допитувати свідків, дозволяється анонімність, якщо необхідно захистити свідка, зокрема від залякування.** Наприклад, може статися так, що в протоколах і списках, пов'язаних з судовим процесом, не будуть вказані імена жертв торгівлі людьми, а їхні імена не виголошуються усно у відкритому судовому засіданні. Використання одного ініціалу або псевдоніма може бути дозволено для будь-якого протоколу або усного звернення. Можуть знадобитися додаткові заходи для узгодження анонімності з подальшим оприлюдненням будь-якого рішення або ухвали (див. [конфіденційність](#)).
- ▶ **Якщо слухання або судові процеси проводяться за відсутності засобів масової інформації та громадськості в закритому залі суду або іншому відповідному конфіденційному форумі, воно повинно відповідати праву на громадські слухання.** Винятки з права на громадські слухання можливі лише

⁵⁵⁵ «Якщо безпека дитини-жертви або свідка може опинитися під загрозою, слід вжити відповідних заходів, щоб вимагати повідомлення про ці ризики для безпеки відповідним органам і захистити дитину від такого ризику до, під час і після судового процесу». Див. ЕКОСОР (2005 р.), [Настанови щодо правосуддя у справах, пов'язаних з дітьми-жертвами та свідками злочину](#), 25 травня 2005 р., E/CN.15/2005/L.2/Rev.1, п. 32. Див. також УНЗ ООН (2015), [Впровадження Типових стратегій та практичних заходів Організації Об'єднаних Націй щодо ліквідації насильства щодо дітей у сфері запобігання злочинності та кримінального судочинства: новий інструмент для політиків, посадових осіб та працівників системи кримінального судочинства](#). Див. додаток до Рішення Генеральної Асамблеї ООН (1998), [Запобігання злочинності та заходи кримінального судочинства для ліквідації насильства щодо жінок: резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю](#), 2 лютого 1998 р., A/RES/52/86.

⁵⁵⁶ [Директива ЄС 2012/29/ЄС](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 25 жовтня 2012 року, що встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів, що заміняє Рамкове рішення Ради 2001/220/JHA від 14 листопада 2012 року, OJ L 315, ст. 23. Відповідно до Директиви, під час кримінальних розслідувань жертвам з особливими потребами захисту повинні бути доступні такі заходи: «інтерв'ю з жертвою повинно проводитися в приміщеннях, спроектованих або адаптованих для цієї мети; інтерв'ю з жертвою повинно проводитися професіоналами, підготовленими для цієї мети або за їхньої участі; всі інтерв'ю з жертвами проводяться одними і тими ж особами, якщо це не суперечить належному здійсненню судочинства; всі інтерв'ю з жертвами сексуального насильства, гендерно зумовленого насильства або насильства в сім'ї, якщо тільки вони не проводяться прокурором або суддею, проводяться особою тієї ж статі, що і жертва, якщо жертва цього бажає, за умови, що хід кримінального провадження не буде упередженим. Крім того, для жертв з особливими потребами захисту під час судового розгляду доступні такі заходи: заходи для уникнення візуального контакту між жертвами та правопорушниками, у тому числі під час надання свідчень, відповідними засобами, зокрема використання комунікаційних технологій; заходи, що забезпечують можливість почути промову жертви у залі суду за його/її відсутності, зокрема за допомогою відповідної комунікаційної технології; заходи щодо уникнення зайвих запитань щодо приватного життя жертви, не пов'язаних із кримінальним правопорушенням; а також заходи, що дозволяють проводити слухання у закритому порядку».

⁵⁵⁷ IA & Ors, R. v [2013] [EWCA Crim 1308](#) (25 липня 2013 р.).

за певних обставин, наприклад, для захисту особи жертв певних злочинів. У випадках, коли інтерес ЗМІ неминучий, необхідно вжити заходів для захисту та підтримки жертв-свідків⁵⁵⁸.

- ▶ **Для жертв-свідків, підозрюваних і свідків захисту повинні бути передбачені окремі зали очікування, входи і виходи.** Входи, виходи та маршрути до зали судового засідання та/або терміни повинні бути підготовлені заздалегідь, а вразливі свідки потраплятимуть в суд і залишатимуть його у супроводі. Будь-яка близькість торговця людьми до жертви, де вона перебуває в межах його зору або слуху, може залякати свідка, тому цього слід уникати будь-якими засобами.

Можливість давати свідчення за ширмою має бути узгоджена з правом обвинуваченого на справедливий судовий розгляд та можливістю допитати свідка. Заходи, такі як використання ширми, можуть захистити особу свідка або уникнути травми, коли їм доведеться стикатися зі своїм кривдником. Ширма може захистити свідка, щоб його не бачив обвинувачуваний, але суддя і, якщо це доречно, присяжні, все одно повинні бачити свідка.

Спеціальні заходи захисту жертв/обвинувачуваних

Набагато складніше отримати спеціальні заходи захисту в суді для вразливих обвинувачуваних. Однак у справах, пов'язаних із жертвами торгівлі людьми, які обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень та відповідають критеріям вразливого обвинувачуваного, підготовка справи адвокатами захисту вимагає поінформованого розуміння та урахування принципу звільнення від покарання, а також вимоги щодо спеціальних заходів захисту під час перебування на судовому розгляді.

Системи кримінального судочинства повинні передбачати конкретні заходи для захисту жертв торгівлі людьми, незалежно від того, виступають вони як свідки чи як обвинувачувані. Свідчення свідків і обвинувачуваних, які стали жертвами торгівлі людьми, можуть містити інформацію про торговців людьми і, отже, можуть наразити їх на ризик від погроз або переслідування. Важливо пам'ятати, що торговці людьми у багатьох випадках можуть становити загрозу для жертв та їхніх сімей без необхідності особистої близькості до їхнього місця перебування, наприклад, торговці людьми можуть здійснювати погрози та переслідування через спільників, водночас перебуваючи у досудовому триманні під вартою або під судовою заборонаю та іншими обмежувальними заходами (див. [уразливості](#); [торговці людьми](#); [методи торговців людьми](#)).

Справи про торгівлю людьми (включаючи справи, які містять будь-які елементи торгівлі людьми) повинні розглядатися в судах, які обладнані для надання спеціальних заходів захисту жертвам торгівлі людьми та за наявності спеціалістів з підтримки вразливих свідків. Про це також ідеться у розділі нижче, що стосується дітей-обвинувачуваних. Якщо немає необхідного комплексу спеціальних заходів захисту для окремої жертви, або суд знаходиться в небезпечній для жертв географічній зоні, слід передати справи до іншого, більш спеціалізованого суду. Якщо така передача неможлива, суди повинні бути готові ввести необхідні корективи⁵⁵⁹.

Потрібно зробити все можливе, щоб атмосфера в суді не лякала вразливих свідків. Прокурори і судді повинні носити простий одяг (без формальних перук і мантії) і поводитися таким чином, щоб сприяти роботі з вразливими свідками і обвинувачуваними. Повинні бути присутні співробітники суду, які мають навички з надання такої підтримки, сприяти та допомагати у захисті вразливих свідків у дружній і доступний спосіб. Вони повинні повністю розуміти мету і значення всіх застосовуваних спеціальних заходів захисту, а також вимоги до методів роботи з урахуванням перенесеної травми.

⁵⁵⁸ Amnesty International (2014 р.), [Посібник зі справедливого суду: друге видання](#), сс. 122-124. Див. також ОБСЄ (2012 р.), [Правовий дайджест міжнародних прав на справедливий суд](#), сс. 79-84.

⁵⁵⁹ «Розглянути заходи, які можна вжити на судових слуханнях для захисту жертв-свідків. Наприклад, окремі зали очікування, ширми для свідків, слухання за закритими дверима, відеозв'язок і використання псевдонімів. Ці заходи не обов'язково мають бути складними або дорогими». Див. УНЗ ООН (2009 р.), [Посібник із боротьби з торгівлею людьми для працівників системи кримінального судочинства: Модуль 11. Потреби жертв у кримінальному судочинстві у справах про торгівлю людьми](#).

Короткий виклад «Дорожньої карти ЄС щодо посилення процесуальних прав підозрюваних або обвинувачуваних осіб у кримінальному провадженні»⁵⁶⁰

«Захід А: Письмовий та усний переклад. Підозрювана або обвинувачувана особа повинна бути в змозі зрозуміти, що відбувається, а також сама бути зрозумілою іншими. Підозрюваній або обвинувачуваній особі, яка не розмовляє мовою, що застосовується у провадженні, або не розуміє цієї мови, знадобиться усний перекладач і письмовий переклад важливих процесуальних документів. Особливу увагу також слід приділити потребам підозрюваних або обвинувачуваних осіб з вадами слуху».

«Захід В: Інформація про права та інформація про обвинувачення. Особа, яка підозрюється або обвинувачується у злочині, повинна отримати інформацію про свої основні права усно або, у відповідних випадках, у письмовій формі, наприклад, у вигляді пам'ятки про права. Крім того, ця особа також повинна оперативного отримати інформацію про характер і причину обвинувачення проти неї. Особа, якій було висунуто обвинувачення, повинна мати у належний час право на інформацію, необхідну для підготовки її захисту, розуміючи, що це не повинно перешкоджати належному перебігу кримінального провадження».

«Захід С: Юридична консультація та правова допомога: Право на юридичну консультацію (через юридичного радника) для підозрюваної або обвинувачуваної особи у кримінальному провадженні на ранній відповідній стадії такого провадження є фундаментальним для забезпечення справедливості провадження; право на правову допомогу має забезпечити ефективний доступ до вищезазначеного права на юридичну консультацію».

«Захід D: Комунікація з родичами, роботодавцями та консульськими органами: підозрюваній або обвинувачуваній особі, яка позбавлена свободи, негайно повідомляється про право повідомити принаймні одну особу, таку як родич або роботодавець, про позбавлення свободи, розуміючи, що це не повинно перешкоджати належному перебігу кримінального провадження. Крім того, підозрювана або обвинувачувана особа, позбавлена свободи не в своїй державі, повинна бути поінформована про право на повідомлення компетентних консульських органів про позбавлення свободи».

«Захід Е: Спеціальні гарантії для підозрюваних або обвинувачуваних осіб, які є вразливими: З метою забезпечення справедливості провадження важливо приділяти особливу увагу підозрюваним або обвинувачуваним особам, які не можуть зрозуміти або слідувати змісту та суті провадження, через, наприклад, їхній вік, психічний або фізичний стан».

⁵⁶⁰ Резолюція Ради від 30 листопада 2009 року про Дорожню карту посилення процесуальних прав підозрюваних або обвинувачених осіб у кримінальному провадженні від 4 грудня 2009 року, ОJ С 295. Див. також Комітет з прав дитини (2007 р.), [Права дітей у сфері ювенальної юстиції. Комітет із прав дитини Загальний коментар 10](#), CRC/C/GC/10. Права дітей у сфері ювенальної юстиції, CRC/C/GC/10, встановлює права дитини, а також включає презумпцію невинуватості, ефективну участь у провадженні, оперативне зазначення обвинувачення; право не свідчити проти себе, присутність та допит свідків, право на апеляцію, повагу до прав приватного життя, доступ до послуг перекладача тощо.

«Захід F: Зелена книга про досудове ув'язнення. Час, який особа може провести під вартою до та під час судового розгляду, значно різниться у різних державах-членах».

Як зазначено Європейським судом з прав людини, досудове тримання особи під вартою не повинно перевищувати розумного часу, визначеного посиланням на «всі обставини, що аргументують за і проти існування реальної вимоги державного інтересу, який, не зважаючи на презумпцію невинуватості, переважає принцип поваги до особистої свободи»⁵⁶¹.

Конвенція про права інвалідів вимагає від державних органів вжити розумних заходів для забезпечення того, що інваліди користаються правами нарівні з іншими особами⁵⁶².

Спеціальні заходи захисту дітей-обвинувачених

Директива Європейського Парламенту передбачає процесуальні гарантії для дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими особами у кримінальному провадженні, або підпадають під дію європейського ордеру на арешт⁵⁶³. «Метою Директиви є забезпечення того, щоб діти, тобто особи віком до 18 років, які є підозрюваними або обвинуваченими у кримінальному провадженні, могли розуміти суть провадження та стежити за ним і мали можливість реалізувати своє право на справедливий суд, а також запобігання повторному скоєнню злочинів дітьми та сприяння їхній соціальній інтеграції»⁵⁶⁴. У Директиві встановлено мінімальні правила захисту процесуальних прав таких дітей, які передбачають:

- Право на інформацію;
- Право на інформування особи, яка має батьківську відповідальність;
- Допомогу адвоката;
- Право на індивідуальну оцінку щодо захисту, освіти, навчання та соціальної інклюзії;
- Право на медичний огляд;
- Аудіовізуальний запис опитування;
- Обмеження на позбавлення волі⁵⁶⁵;

⁵⁶¹ [Справа Ассенова та інших проти Болгарії](#), № 90/1997874/1086, § 3, 6, 13, ECHR 1998-VIII, п. 154.

⁵⁶² Генеральна Асамблея ООН (2007 р.), [Конвенція про права осіб з інвалідністю: резолюція/прийнята Генеральною Асамблеєю](#), 24 січня 2007 р., A/RES/61/106. Для обговорення вразливості та захисту загального права див. Розділ 8 у Купер П. і Нортон Г. (ред.) (2017 р.), *Вразливі люди та система кримінального судочинства*, Oxford: Oxford University Press.

⁵⁶³ [Директива \(ЄС\) 2016/800](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 11 травня 2016 року про процесуальні гарантії для дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими особами у кримінальному провадженні, 21 травня 2016 р., ОВ L 132. Див. також Комітет із прав дитини (2007 р.), [Права дітей у сфері ювенальної юстиції. Комітет із прав дитини Загальний коментар 10](#), CRC/C/GC/10. Права дітей у сфері ювенальної юстиції, CRC/C/GC/10, встановлює права дитини, а також включає презумпцію невинуватості, ефективну участь у провадженні, оперативне зазначення обвинувачення; право не свідчити проти себе, присутність та допит свідків, право на апеляцію, повагу до прав приватного життя, доступ до послуг перекладача тощо.

⁵⁶⁴ [Директива \(ЄС\) 2016/800](#) Європейського Парламенту та Ради Європи від 11 травня 2016 року про процесуальні гарантії для дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими особами у кримінальному провадженні, 21 травня 2016 р., ОВ L 132.

⁵⁶⁵ Там само, ст. 10: «1. Держави-члени вживають заходів, щоб позбавлення дитини волі на будь-якій стадії провадження обмежувалося найкоротшим необхідним періодом часу. Слід належним чином врахувати вік та індивідуальну ситуацію дитини, а також конкретні обставини справи. 2. Держави-члени вживають заходів, щоб позбавлення волі, зокрема тримання під вартою, застосовувалося до дітей лише як крайня міра. Держави-члени вживають заходів, щоб будь-яке затримання ґрунтувалося на вмотивованому рішенні, що підлягає судовому розгляду судом. Таке рішення також підлягає періодичному перегляду судом через розумні проміжки часу, або *ex officio*, або за бажанням дитини, адвоката дитини, або правового органу, який не є судом. Без шкоди для суддівської незалежності держави-члени вживають заходів, щоб рішення, які будуть ухвалюватися відповідно до цього пункту, приймалися без невинуватості затримки».

- Альтернативні заходи, що не пов'язані з триманням під вартою;
- Окреме тримання від дорослих;
- Своєчасний і добросовісний розгляд справ;
- Право на захист приватного життя;
- Право на супровід особою, яка має батьківську відповідальність під час розгляду справи;
- Право бути присутнім особисто і брати участь в судовому процесі;
- Право на правову допомогу;
- Ефективні засоби правового захисту від порушення прав; і
- Спеціальну підготовку працівників правоохоронних органів та місць позбавлення волі, які розглядають справи за участю дітей, до рівня, що відповідає їхньому контакту з дітьми, з питань прав дитини, відповідних методів допиту, дитячої психології та спілкування мовою, адаптованою для дитини. Це стосується судової системи, адвокатури та організацій, що займаються підтримкою дітей.

16.21 Ретроспективні дії для жертв торгівлі людьми, помилково засуджених за кримінальні злочини

Жертви торгівлі людьми, які мають судимість, оскільки вони були змушені вчинити кримінальні правопорушення внаслідок того, що опинилися в ситуації торгівлі людьми, можуть зіткнутися з соціальною стигматизацією та дискримінацією, а також із перешкодами до соціальної інклюзії (див. [соціальна інклюзія](#); [соціальна ізоляція постраждалих осіб](#); [відновлення життя](#); [перехід дорослих](#); [перехід дітей](#); [пом'якшення покарання та помилування](#); [зняття судимості та анулювання процесуальних дій](#); [засекречування інформації про наявність судимості](#)). Це також стосується дітей і членів сімей жертв (які не скоїли правопорушень).

Наявність судимості може призвести до значних перешкод в отриманні доступу до освіти та навчання, законного працевлаштування, безпечного й належного житла, а також соціальної взаємодії та зв'язків із громадою. Це впливає на почуття особистої ідентичності та самооцінки постраждалих осіб, а також збільшує ризики повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та подальшої експлуатації.

Ситуації торгівлі людьми часто залишаються прихованими за іншими кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з ситуаціями торгівлі людьми (див. [злочини за кількома статтями](#); [взаємозв'язок із іншими злочинами](#)). Жертви торгівлі людьми можуть бути змушені вчинити кримінальні правопорушення в якості **основної форми експлуатації чи однієї з численних форм експлуатації**. Правопорушення, що переважають в експлуатації з метою втягнення в злочинну діяльність, включають крадіжку в магазинах, вирощування канабісу, кишенькові крадіжки, шахрайство з соціальними виплатами, торгівлю наркотиками та примусове жебрацтво, незаконне виробництво сигарет і підпільні лабораторії з виробництва метамфетаміна, вступ до фіктивного шлюбу, незаконне усиновлення (удочеріння), крадіжку металу, вуличну злочинність і торгівлю людьми.

Жертви торгівлі людьми, які перебувають у юрисдикціях, де будь-яка причетність до проституції є незаконною, можуть бути засуджені за різні злочини, а в деяких випадках вони зобов'язані зареєструватися як сексуальні злочинці⁵⁶⁶. Це призводить до появи соціальної стигми та перешкод на шляху до соціальної інклюзії. Сором і приниження, які відчувають жертви у зв'язку з наявністю судимості такого роду, можуть стати перепорою, що завадить їм звернутися за допомогою та домогтися правосуддя щодо осіб, причетних до торгівлі людьми.

У випадках, коли мав застосовуватися принцип звільнення від покарання та встановлений законом захист, але їх не застосовували, жертвам торгівлі людьми, які були засуджені за скоєння кримінальних правопорушень, необхідно забезпечити ретроспективні засоби правового захисту щодо судимості, такі як скасування судимості, зняття чи засекречування інформації про наявність процесуальних дій і судимості.

Пом'якшення покарання та помилування, зокрема заміна покарання

Слід розглядати можливість застосування систем пом'якшення покарання та помилування стосовно жертв торгівлі людьми у всіх випадках, де вони застосовні та доречні щодо ймовірного скоєння злочину⁵⁶⁷. Такі дії дозволять відновити багато прав, на які впливає обвинувальний вирок.

- ▶ **Пом'якшення покарання** – це акт пом'якшення покарання за певне кримінальне правопорушення без очищення кримінальної історії особи. клопотання про пом'якшення покарання може подати особа, організація чи служба пенітенціарної установи, залежно від юрисдикції.
- ▶ **Помилування** – це акт прощення урядовцем певного кримінального правопорушення через те, що особу було неправомірно засуджено за злочин або покарання було невідповідним⁵⁶⁸. Ще одним варіантом є звільнення від відповідальності або заміна покарання, скорочення терміну ув'язнення.

Ні пом'якшення покарання, ні помилування не скасовують обвинувальних вироків і не означають їхнє видалення з відкритих джерел. Повноваження щодо пом'якшення покарання чи помилування, як правило, належать органам виконавчої гілки влади та не передбачають залучення органів судової системи⁵⁶⁹. У деяких юрисдикціях ці повноваження може виконувати губернатор, очільник регіону чи штату в межах країни⁵⁷⁰.

⁵⁶⁶ Додатково див. Гудмарк Л., Могулеску К. (2019 р.), «Пом'якшення покарання для військових злочинців, але не для постраждалих від торгівлі людьми та насильства?», Звіт про гендерну політику, 30 травня 2019 р.

⁵⁶⁷ Про рішення після винесення вироку див. Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійські правила). У Правилі 9 зазначено, що «компетентний орган повинен мати у своєму розпорядженні широкий спектр альтернатив після винесення вироку, щоб уникнути інституціоналізації та допомогти правопорушникам у їхній ранній реінтеграції в суспільство», що може охоплювати різні форми умовно-дострокового звільнення, звільнення від відповідальності та помилування. У п. 3 Правила 9 зазначено, що «рішення після винесення вироку, крім випадку помилування, підлягає перегляду судовим або іншим компетентним незалежним органом за клопотанням правопорушника». Рішення Генеральної Асамблеї ООН (1990 р.), [Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням \(Токійські правила\), прийняті резолюцією Генеральної Асамблеї 45/110 від 14 грудня 1990 року](#), 14 грудня 1990 р., A/RES/45/110, п. 9.

⁵⁶⁸ За даними УНЗ ООН «помилування, яке зазвичай означає звільнення після скасування обвинувального вироку або судового рішення, також є формою безумовного звільнення. Зазвичай це акт помилування та прихильності з боку голови держави. Помилування має дві форми. Перша форма передбачає звільнення правопорушника та повне скасування його обвинувального вироку й судового рішення. Друга форма, також відома як амністія, передбачає звільнення правопорушника або класу злочинців раніше передбаченого терміну. Голова держави також може оголосити амністію. Однак ця термінологія не закріплена, а помилування й амністія використовуються як взаємозамінні поняття». УНЗ ООН (2007 р.), [Довідник основних принципів та перспективних практик щодо альтернатив ув'язненню](#), с. 49-50. Хаддад К. (2020 р.), «Яка різниця між пом'якшенням покарання та помилуванням?», перейдіть за посиланням «Детройт», 27 лютого 2020 р.

⁵⁶⁹ Див. Американська асоціація адвокатів (2016 р.), [Захист після засудження постраждалих від торгівлі людьми: Посібник для адвокатів](#), січень 2016 р., с. 9.

⁵⁷⁰ Норвуд С. (2019 р.), «Губернатор штату Теннессі помилував жертву торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, засуджену за вбивство», [Governing](#), 8 січня 2019 р.

Зняття судимості й анулювання процесуальних дій (вакатур)

Стосовно жертв, засуджених за скоєння кримінальних правопорушень, до котрих не застосовувався принцип звільнення від покарання та передбачений законом захист, деякі країни прийняли положення про зняття судимості й анулювання процесуальних дій⁵⁷¹.

- ▶ **Зняття судимості означає процес засекречування даних про арешт і судимість**⁵⁷², в результаті чого дані про кримінальну судимість особи видаляються⁵⁷³. У деяких юрисдикціях передбачено механізм, що дозволяє конкретним особам видалити чи засекретити інформацію про попередні арешти чи судимості за певних умов. Зазначене може стосуватися арештів або судимостей, які відбулися під час потрапляння особи в ситуацію торгівлі людьми, або внаслідок потрапляння особи в таку ситуацію. Однак сам вирок не скасовується, а визнання провини не анулюється. На практиці зняття судимості звільняє осіб від побічних наслідків засудження, наприклад, під час перевірки біографічних даних інформацію про зняту судимість не буде відображено. Хоча засекречений обвинувальний вирок (також називається «нерозголошенням») залишається у справі особи, дані про обвинувальний вирок/судимість недоступні без відповідного припису суду. Відомості можуть бути доступними для правоохоронних або державних органів, але не відображаються під час стандартних перевірок біографічних даних або не є доступними для широкого загалу. Дані про арешт можуть залишитися, тож може існувати необхідність вилучити або засекретити їх окремо.
- ▶ **Положення про скасування процесуальних дій (вакатур) передбачають повне видалення даних про судимість.** Після скасування всі записи про обвинувальний вирок видаляються, оскільки самого обвинувального вироку вже не існує як юридичного питання.

Засекречування судових матеріалів

Засекречування судових матеріалів передбачає повне або часткове засекречування, в ході якого з загального доступу вилучають судові матеріали. Це може застосовуватися, наприклад, у справах, пов'язаних із засудженням неповнолітніх за скоєння кримінальних правопорушень, у справах про сексуальні злочини щодо дітей та в інших справах, де потрібен захист свідків. За конкретних обставин судові матеріали можна переглянути, однак для цього необхідно отримати припис суду про розсекречення записів⁵⁷⁴. Заяву/клопотання про засекречування судових матеріалів або зняття судимості може подати жертва торгівлі людьми чи її законний представник.

⁵⁷¹ «Якщо зроблено висновок про те, що особа стала жертвою торгівлі людьми, її судимість слід зняти, щоби ця особа не мала судимості за правопорушення, вчинені під час або внаслідок потрапляння в ситуацію торгівлі людьми». Див. Звіт Офісу спеціального представника ОБСЄ/Координатора з питань протидії торгівлі людьми (2013 р.), [Політика та законодавчі рекомендації щодо ефективного виконання положення про звільнення від покарання щодо жертв торгівлі людьми](#), п. 76. Керівний принцип 4 Рекомендованих принципів і керівних положень УВКПЛ щодо дотримання прав людини та протидії торгівлі людьми передбачає обов'язок держав враховувати, «[щ]о законодавство запобігає переслідуванню, затриманню або покаранню постраждалих від торгівлі людьми за незаконність їхнього в'їзду чи проживання або за діяльність, в якій вони беруть участь, безпосередньо внаслідок їхнього становища постраждалих від торгівлі людьми». Див. УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення з дотримання прав людини та протидії торгівлі людьми](#) Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Керівний принцип 4, п. 5. Див. також Загальну рекомендацію КЛДЖ № 38, п. 98, де зазначено, що «принцип звільнення від покарання має бути закріплений у законодавстві та реалізований шляхом належної підготовки, щоб забезпечити можливість працівників служб оперативного реагування виявляти жертв торгівлі людьми з метою реалізації зазначених дій; не примушувати потерпілих надавати докази чи свідчення в обмін на імунітет від відповідальності, відшкодування чи послуг, а також надати можливість жертвам торгівлі людьми отримати зняття судимостей у випадках, коли їх було засуджено за злочини, вчинені безпосередньо внаслідок потрапляння в ситуацію торгівлі людьми». Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (КЛДЖ) (2020 р.), [Загальна рекомендація № 38 щодо торгівлі жінками та дівчинками в контексті глобальної міграції](#), 20 листопада 2020 р., п. 98.

⁵⁷² Законодавчі вказівки УНЗ ООН щодо кращого розуміння та застосування Протоколу про торгівлю людьми пояснюють, що «якщо особу було заарештовано чи засуджено за злочин, вчинений безпосередньо внаслідок потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, особа може звернутися до суду з клопотанням про звільнення від обвинувальних вироків та арештів». УНЗ ООН (2020 р.), [Типові законодавчі положення про боротьбу з торгівлею людьми](#), с. 45. Наприклад, деякі штати Сполучених Штатів Америки ввели в дію положення, що надають постраждалим особам можливість домагатися судового рішення, що звільняє або скасовує кримінальні вирок проти них у зв'язку з порушенням, що сталося в результаті їхнього потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, див. Державний департамент США (2018 р.), [Захист жертв від протиправного переслідування та подальшої віктимізації](#). Див. також «Shared Hope» (2016 р.), [Національне дослідження державного права: закони про зняття судимості й анулювання процесуальних дій](#).

⁵⁷³ Наприклад, у Сполучених Штатах процес залежить від юрисдикції; у певних юрисдикціях судді необхідне рішення кримінального суду. Див. «FindLaw» (2019 р.), [Процес зняття судимості](#). У Сполученому Королівстві можна використати виняткову процедуру. Інформаційний хаб (без дати), Збереження та видалення поліцейських застережень та обвинувальних вироків. У Європейському Союзі «Стаття 8 ЄКПЛ гарантує право на те, щоб дані, пов'язані з кримінальними процедурами, були переглянуті і згодом, у більшості випадків, вилучені. Просте зберігання органами державної влади даних, що стосуються фізичної особи, є втручанням у рамках поняття «приватного життя» та Статті 8 (Леандер проти Швеції, п. 48; Ротару проти Румунії, пп. 43–44)». Див. Толлак Дж. (2020 р.), [ЄКПЛ і право видалити дані про наявність судимості й інформації про водіння у стані алкогольного сп'яніння](#), Страсбурзький вісник, 20 травня 2020 р.

⁵⁷⁴ УНЗ ООН (2016 р.), [Імплементация Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: інструменти оцінки потреб](#), с. 46. Рекомендації УНЗ ООН містять пояснення: «Згідно зі статтею 24, кожна держава-учасниця зобов'язана вжити відповідних заходів у межах своїх засобів для забезпечення ефективного захисту від потенційних дій у відповідь або залучення свідків у кримінальному провадженні, які дають свідчення щодо правопорушень, на котрих поширюється дія Конвенції, і, у відповідних випадках, для їхніх родичів та інших близьких їм осіб. Ці заходи можуть охоплювати: [...] засекречування судових матеріалів».

16.22 Доступ до отримання компенсації

Постійна рада ОБСЄ закликає держав-учасниць «розглянути законодавчі положення щодо конфіскації інструментів і доходів від торгівлі людьми та пов'язаних із ними злочинів, вказавши, якщо такі положення не суперечать національному законодавству, що конфісковані доходи від торгівлі людьми будуть використані на користь жертв торгівлі людьми [та] буде розглянуто питання створення фонду компенсації жертвам торгівлі людьми й використання конфіскованих активів для допомоги фінансування такого фонду»⁵⁷⁵.

Терміни «компенсація», «відшкодування збитків»⁵⁷⁶, «реституція» та «відшкодування» часто використовуються для позначення одних і тих же або дуже схожих понять, тобто «для того, щоб відшкодувати комусь втрату, травму чи порушення, зокрема шляхом відповідної виплати»⁵⁷⁷. **У цій публікації термін «компенсація» використовується для позначення загального поняття виплат людині незалежно від джерела виплати або задіяного механізму чи видів збитків, що підлягають відшкодуванню** (див. [державні кошти для виплати компенсації](#)). Іноді один із цих термінів має визначення в національному контексті, яке не використовується в інших контекстах. Наприклад, у Сполучених Штатах «реституція» означає виплату, яку здійснює підсудний у кримінальній справі на користь своєї жертви відповідно до судового рішення, але у Сполученому Королівстві та Франції «реституція» означає повернення товарів і майна законному власнику. Тож компенсація включає здійснені за схемами державного фінансування виплати, а також виплати, отримані в результаті процесів кримінального, цивільного або трудового судочинства⁵⁷⁸.

Міжнародні стандарти, що стосуються торгівлі людьми, охоплюють право жертв на виплату компенсації з боку осіб, залучених до торгівлі людьми. Домовленість щодо виплати компенсації може бути досягнута у добровільному чи примусовому порядку⁵⁷⁹.

- ▶ **Добровільні угоди про компенсацію** можна укласти в рамках урегулювання за участі посередника за колективним або індивідуальним позовом, що відбувається поза судовим процесом (наприклад, з метою судового розгляду); шляхом переговорів щодо угоди про визнання винуватості чи врегулювання за участі посередника у кримінальній справі; або шляхом урегулювання шляхом переговорів у цивільному чи трудовому провадженні.
- ▶ **Примусові рішення про відшкодування** оформляються за розпорядженням суду в кримінальному, цивільному чи трудовому провадженні⁵⁸⁰.

⁵⁷⁵ Постійна рада ОБСЄ (2003 р.), [Рішення № 557 «Щодо плану дій з протидії торгівлі людьми»](#), 24 липня 2003 р., PC.DEC/557, с. 3.

⁵⁷⁶ Термін «відшкодування збитків» використовується у вужчому контексті, оскільки йдеться про грошову суму, яку постраждала особа має право отримати від правопорушника в якості відшкодування за правопорушення. Тож збитки виключають відшкодування, де джерелом коштів є фінансована державою схема, тому термін «відшкодування збитків» використовується при обговоренні цивільно-правового та трудового процесуального контексту. Див. Боровик А., Лапкін Л., Маринів В., Столичний А., Євтеєва Д. (2019 р.), [Відшкодування шкоди, заподіяної правопорушеннями, як спосіб захисту прав постраждалих \(на прикладі України\): економіко-правові аспекти](#), Вісник правових, юридичних, етичних і нормативних питань, 22(3).

⁵⁷⁷ Визначення компенсації у Робінзон М. (2004 р.), Словник Чемберс 21-го століття, Единбург: Чемберс.

⁵⁷⁸ БДПЛ (2008 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми та експлуатації в регіоні ОБСЄ](#), 26 травня 2008 р., сс. 24, 70, 95.

⁵⁷⁹ Там само.

⁵⁸⁰ Там само.

«У різних країнах використовується різна термінологія на позначення складових збитків, які входять до заяви про компенсацію збитків. Однак у цілому заяви про компенсацію складаються з елементів, які поділяються на дві окремі категорії: відшкодування **матеріальних збитків** і відшкодування **моральної шкоди**.

Матеріальні збитки означають фінансові чи матеріальні збитки, наприклад, медичні та лікарняні витрати, витрати, пов'язані з похоронами, втрату майбутнього заробітку та забезпечення, пов'язане з працевлаштуванням, невикладену заробітну плату та вартість пошкодженого майна. Визначення й обсяг матеріальних збитків у державних нормах зазначено в законі (або через судовий прецедент в країнах, де застосовують звичаєве право); вони різняться в залежності від країни. Деякі механізми компенсації передбачають компенсацію всіх форм матеріальних збитків, а інші передбачають компенсацію лише обмеженої кількості категорій збитків.

Моральна шкода означає інші нефінансові чи моральні втрати, наприклад, емоційні страждання, втрату репутації або «честі», «біль і страждання», незручності, втрату можливості жити повноцінним життям, втрату суспільства й товариства. Знову ж таки, визначення й обсяг моральної шкоди в державних нормах конкретизується в законі (або через судовий прецедент в країнах, де застосовують звичаєве право); вони різняться в залежності від країни. Деякі механізми компенсації передбачають компенсацію всіх видів моральної шкоди, деякі дозволяють вимагати компенсацію лише конкретних видів моральної шкоди, а інші взагалі не передбачають компенсації моральної шкоди»⁵⁸¹.

Держави мають забезпечити, щоб їхня національна правова система містила заходи, які пропонують жертвам торгівлі людьми можливість отримати компенсацію за завдану шкоду. Такі заходи мають передбачати доступ і можливість вимагати компенсацію від осіб, причетних до торгівлі людьми, завдяки використанню інструментів кримінального права, цивільного чи трудового права, або за рахунок державного фонду, державних схем компенсацій та/або адміністративних проваджень (за наявності).

Розуміння викликів для жертв торгівлі людьми в процесі отримання компенсації

У всіх країнах існує серйозна проблема невиклати компенсації, що залишає жертв торгівлі людьми наодинці з завданням здійснення виконавчого провадження проти особи, причетної до торгівлі людьми. Примусові дії щодо виплати часто виявляються безрезультатними, а це означає, що, незважаючи на наявність декількох механізмів компенсації, жертви торгівлі людьми рідко можуть отримати компенсаційні виплати⁵⁸².

Основною проблемою, з якою стикаються жертви в процесі отримання компенсації, є ненадання постраждалим інформації про наявність виплат і можливості їх отримання, а також відсутність підтримки, важливої під час подання заяви на отримання компенсації. Процес подачі заяви й отримання компенсації, як правило, тривалий, та може затягнутися на роки. Крім того, часто жертві торгівлі людьми потрібна правова допомога. Можуть знадобитися дорогі повторні поїздки, а також оплата юридичних та судових зборів. Суми наданої компенсації та процеси розрахунку за компенсаційними вимогами сильно різняться в залежності від країни, а також у різних регіонах країн.

У випадках торгівлі людьми поширеною проблемою є те, що причетні до торгівлі людьми особи часто витрачають доходи за межами країни або перераховують отримані доходи закордон ще до того, як може відбутися заморожування й арешт активів і коштів. Саме тому заморожування й арешт завжди слід здійснювати якомога раніше – на початку будь-якої кримінальної справи (див. [фінансові розслідування; вилучення активів](#)). Однак багато практикуючих юристів у галузі кримінального судочинства вважають необхідність

⁵⁸¹ Див. БДІПЛ (2008 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми й експлуатації в регіоні ОБСЄ](#), 26 травня 2008 р., с. 16.

⁵⁸² «Сотраст» (2012 р.), [Настанова щодо представництва інтересів постраждалих від торгівлі людьми в позовах про компенсацію: практичний інструмент для юристів, консультативних центрів і постачальників послуг](#). У Пояснювальній доповіді до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми в пункті 198 зазначено: «Однак, незважаючи на те, що саме торговець людьми зобов'язаний виплатити компенсацію жертві відповідно до рішення цивільного суду або - в деяких країнах - кримінального суду, або в рамках судового чи позасудового процесу між жертвою торгівлі людьми й торговцем, на практиці зрідка вдається отримати повну компенсацію через те, що торговець людьми не знайшли, через його зникнення або визнання банкрутом». Див. Рада Європи (2005 р.), [Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), п. 198.

обґрунтування позову й забезпечення активів підозрюваного на ранніх стадіях розслідування, щоб уможливити майбутню компенсацію, додатковим покаранням, що безпосередньо не пов'язане з кримінальним переслідуванням. Тож на момент вимоги компенсації вже нічого конфіскувати. Той факт, що гроші можуть перебувати лише в готівковій формі чи в криптовалюті, посилює труднощі стягнення компенсаційних виплат.

Труднощі отримання компенсації посилюються у випадку з дітьми-жертвами

«Юридичні процедури є страшнішими для дітей, а юридичні консультації та представництво, що їх надають юристи, які спеціалізуються на роботі зі справами, пов'язаними з торгівлею дітьми, є необхідними для спільної роботи з відповідними фахівцями з питань виплат дітям, щоб вони могли зрозуміти правову систему та свої права. Крім того, враховуючи потребу в ефективних, потужних системах соціальної роботи й опіки, необхідно забезпечити контроль витрат будь-яких компенсаційних виплат, а також їхнє збереження для майбутнього дитини. Це передбачає забезпечення захисту дітей від батьків чи опікунів, чії дії не відповідають найкращим інтересам дитини»⁵⁸³.

Кожен зі шляхів, доступних для жертв торгівлі людьми, для отримання компенсації має притаманні йому труднощі.

Компенсація за результатом кримінального судочинства

У багатьох країнах жертва злочину може подати заяву на отримання компенсації в ході кримінального судочинства. Кримінальний суд може призначити компенсацію, що буде виплачена злочинцем на стадії винесення вироку. Однак такий шлях отримання компенсації може передбачати наявність перешкод. Відповідно до процедури необхідно, щоб потерпілий був ідентифікований органами влади, а злочинець – притягнутий до відповідальності та визнаний винним⁵⁸⁴. Враховуючи низький рівень притягнення до відповідальності та навіть нижчий рівень осудження за злочини, пов'язані з торгівлею людьми, більшість жертв не можуть добитися виплати компенсації в ході кримінального процесу проти торговця людьми. Іншим фактором є те, що прагнення отримати компенсацію за таких умов може створити в судді або присяжних враження, що потерпілий бере участь в процесі лише, або в основному, заради фінансової вигоди, а це може негативно впливати на достовірність свідчень потерпілого.

Крім того, вимогою процедури кримінального судочинства для отримання компенсації є перебування злочинця в межах юрисдикції, а також його фінансова платоспроможність. «Присутність жертви торгівлі людьми в країні, де шукають засоби правового захисту, також є практичною – а іноді й юридичною – вимогою, якщо присутність цієї особи є необхідною для реалізації правозахисних засобів. У деяких країнах цивільний позов про відшкодування збитків можна подати лише після завершення кримінального провадження. Репатріація, що не враховує права потерпілого на доступ до засобів правового захисту, неминуче перешкоджатиме вільному й ефективному здійсненню такого права»⁵⁸⁵. Якщо виплати відповідно до рішення суду не здійснюються добровільно, жертва торгівлі людьми має вдаватися до застосування процедур правового захисту, що створює подальші труднощі⁵⁸⁶.

⁵⁸³ БДПЛ (2008 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми та експлуатації в регіоні ОБСЄ](#), 26 травня 2008 р., с. 162.

⁵⁸⁴ Касвелер Дж. (2015 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми: невідповідності, перешкоди та покращення](#).

⁵⁸⁵ УНЗ ООН (2010 р.), [Коментар до Рекомендованих принципів і керівних положень щодо прав людини та торгівлі людьми](#), с. 180. У статті 7 Палермського протоколу зазначено: «Держава-учасниця розглядає можливість прийняття законодавчих або інших відповідних заходів, які у відповідних випадках дозволяють жертвам торгівлі людьми залишатися на її території тимчасово або постійно». Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол Генеральної Асамблеї ООН \(2000 р.\) про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 7 п. 1. УНЗ ООН (без дати), [Проект основних принципів щодо права на ефективний засіб правового захисту для осіб, які постраждали від торгівлі людьми](#), пункт 9(b)(iv). Див. також Принцип 9 та Рекомендації 4.7 УВКПЛ (2002 р.), [Рекомендовані принципи та керівні положення щодо прав людини та торгівлі людьми](#) [Управління Верховного комісара ООН з прав людини](#).

⁵⁸⁶ БДПЛ (2008 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми й експлуатації в регіоні ОБСЄ](#), 26 травня 2008 р., с. 27.

Цивільно-правове провадження з отримання компенсації, що додається до кримінальної справи

У деяких країнах потерпіла особа може подати цивільний позов проти правопорушника на відшкодування збитків, що буде доданий до кримінальної справи. Сума компенсації за таким позовом буде розрахована на тій же або аналогічній основі що й позов, поданий у межах звичайного цивільного провадження.

Цивільне провадження, що додається до кримінальної справи, має подвійну перевагу, оскільки це дві процедури в одній справі, а також прокурор несе відповідальність за збір і представлення доказів про відповідальність правопорушника. Можливий недолік, однак, полягає в тому, що у випадку подачі додаткового цивільного позову, цивільне провадження залежить від результату розгляду кримінальної справи. Це означає, що у випадку прийняття рішення про непритягнення до кримінальної відповідальності, або якщо підсудного виправдано, цивільний позов до одного й того ж відповідача може бути анульовано⁵⁸⁷.

Цивільно-правові процедури без кримінальної справи

У деяких країнах жертви торгівлі людьми можуть подати цивільний позов про виплату компенсації, діючи в якості приватних осіб на підставі правопорушення, що призвело до збитків, наприклад, на основі деліктного права (шахрайство, напад, ув'язнення, борг), порушення договірних прав або іншої причини позову, визначеної національним законодавством. Цивільне провадження доступне у всіх країнах і може здійснюватися щодо особи, яка несе відповідальність за правопорушення. Такою особою може бути фізична чи юридична особа, зокрема роботодавець.

Цивільні позови можна подавати самостійно, незалежно від наявності поточних кримінальних проваджень. Їхній доказовий стандарт відрізняється від стандартів кримінальної справи. У кримінальному суді сторона обвинувачення має довести всі елементи ймовірного правопорушення, *поза обґрунтованим сумнівом*, стандартом доказування в цивільних позовах є *баланс імовірностей*. Хоча цивільні позови можуть виявитися доступнішими для потерпілих, якщо кримінальну справу не закінчено, жертви торгівлі людьми мають довести, що особа, проти якої вони подають позов, несе відповідальність за *правопорушення*, а також що правопорушення *призвело до втрат і збитків*. Їм доведеться надати докази характеру й масштабів втрат і збитків (тобто розписки, векселі, усні свідчення). Їм майже завжди доведеться виступати в суді та давати свідчення, щоб надати докази у справі. Це може супроводжуватися залякуванням, повторним травмуванням або виявитися неможливим для жертв, особливо коли їм не вистачає певності, яку б надав обвинувальний вирок проти торговців людьми, або якщо справа була закрита під час розслідування⁵⁸⁸.

Цивільні справи, так само як і кримінальні, ймовірно, будуть тривалими і складними (в деяких країнах розгляд може тривати роками). З ними пов'язані витрати у формі судових і юридичних зборів, а також оплати роботи експертів, крім того, вони рідше передбачають право на отримання правової допомоги. Потерпілим потрібна спеціалізована правова допомога для представлення в суді фактів справи та правових аргументів⁵⁸⁹.

⁵⁸⁷ Там само, с. 25.

⁵⁸⁸ Там само, сс. 26-27.

⁵⁸⁹ Там само, с. 27.

Процедури трудового права

Жертви торгівлі людьми також можуть подати позов проти торговця людьми, звертаючись до положень трудового законодавства в тих юрисдикціях, де національне законодавство визнає трудові права цієї особи. У деяких країнах вони можуть мати трудові права незалежно від того, чи є у них контракт, або незалежно від положень їхнього контракту. Крім того, жертва торгівлі людьми може подати позов у зв'язку з порушенням трудового договору (усного чи письмового), що підлягає розгляду в суді з трудових питань, трибуналі з розгляду індивідуальних трудових спорів або аналогічному органі.

Проти правопорушника можуть подати позов щодо порушення трудових прав і умов контракту (наприклад, роботодавець (торговець людьми) - експлуататор), а також можуть подати заяву на отримання компенсації. Такі позови можуть розглядати разом із кримінальним провадженням або замість нього⁵⁹⁰. Це може змінюватися залежно від імміграційного статусу постраждалого, основи та характеру трудового договору, а також того, чи є робота законною. Крім того, існують національні органи, які регулюють норми праці, наприклад, трудові інспекції можуть мати повноваження порушувати справу проти роботодавців або передавати справи до судових органів, що може призвести до виплати компенсації, наприклад, за невивплачену заробітну плату чи за отримані на роботі травми. Цей тип дій третьої сторони проти роботодавця-експлуататора допомагає жертві торгівлі людьми уникнути необхідності вести справу самостійно.

Незважаючи на те, що існують різні шляхи отримання компенсації, на практиці ставки компенсації жертвам торгівлі людьми в країнах лишаються низькими. Крім того, коли жертвам торгівлі людьми надається компенсація, їм часто важко її отримати через труднощі з отриманням постанови про стягнення, особливо якщо активи знаходяться за межами країни, де відбувається судовий розгляд⁵⁹¹.

Успішні позови про надання компенсації, подані жертвами торгівлі людьми, зазвичай обмежуються випадками, коли торговця людьми притягають до відповідальності в суді та засуджують за злочини, пов'язані з торгівлею людьми, або встановлюють його місцезнаходження та засуджують в рамках цивільного провадження.

Розширення юридичних шляхів отримання компенсації в країнах, де вона доступна лише через кримінальні провадження, та посилення ефективності всіх існуючих шляхів отримання компенсації є надзвичайно важливим для забезпечення того, щоб жертви торгівлі людьми отримували належне відшкодування. Необхідно також установити стандартизований національний підхід до розрахунку суми позовів про компенсацію, щоб забезпечити справедливе ставлення до всіх жертв торгівлі людьми, які подають позови про компенсацію. **Компенсація часто є надзвичайно важливим активом для потерпілих осіб, що уможливорює довгострокове відновлення та відбудову їхнього життя.**

Жертвам необхідна індивідуальна підтримка, юридичні консультації та представництво, щоб орієнтуватися в доступі до отримання компенсації за допомогою будь-якого законного засобу в галузі кримінального, кримінально-цивільного, цивільного чи трудового права. Сюди відносяться:

- Проактивна підтримка та супровід з боку їхнього [незалежного законного представника](#) (чи аналогічного фахівця для дорослих) або [опікуна - законного представника](#) (чи аналогічного дитячого фахівця, коли йдеться про дітей);
- Доступ до безкоштовних спеціалізованих юридичних консультацій і представництва з метою подачі будь-якої форми позову про компенсацію та забезпечення успішного отримання компенсаційних виплат (див. [юридична консультація та представництво 1](#); [юридична консультація та представництво 2](#)); а також
- Зняття, скасування та засекречування відомостей про судимість і судових матеріалів стосовно жертв торгівлі людьми, пов'язаних зі злочинами, вчиненими під час перебування в ситуації торгівлі людьми, у всіх випадках, де застосовно, щоб ці дані не стали перешкодою для отримання компенсації.

⁵⁹⁰ Там само.

⁵⁹¹ «Тим не менш, кілька держав є підписантами низки договорів, що передбачають взаємне визнання та виконання судових рішень. До них відносяться Брюссельський регламент 2001 року і Луганська конвенція 1988 року, які передбачають визнання та виконання судових рішень, отриманих від судів інших держав-учасниць», - йдеться в повідомленні. «Сотраст» (2012 р.), [Настанова щодо представництва інтересів осіб, постраждалих унаслідок торгівлі людьми, у позовах про компенсацію: практичний посібник для юристів, консультаційних центрів та постачальників послуг](#), сс. 12-13.

Використання державних коштів для виплати компенсації жертвам торгівлі людьми

Крім можливості подати позов на отримання компенсації від торговця людьми, в деяких країнах також є можливість подати заявку на отримання компенсації з Державного фонду (див. [фінансові розслідування](#); [вилучення активів](#)). Виплати з державних фондів, як правило, здійснюються лише для жертв злочинів, пов'язаних із насильством, або у випадках, коли було завдано тілесних ушкоджень. Ці системи зазвичай компенсують зазначені види матеріальних (фінансових) збитків, хоча в деяких країнах також можна подати заявку на отримання компенсації інших видів шкоди (наприклад, *болю та страждань*). Ці механізми відносно прості в плані процедури та гарантують отримання виплат.

Вилучення та конфіскація коштів та активів торговців людьми може допомогти Державному фонду у виплаті фінансової компенсації жертвам торгівлі людьми на додаток до виділення щорічного державного фінансування фонду⁵⁹². Кожна країна має за допомогою правоохоронних органів, які вилучають доходи, отримані від злочинної діяльності торговців людьми, створити доступний фонд компенсації жертвам.

У державних фондах встановлені обмеження, в межах яких жертви мають право на підтримку. Потерпілі громадяни інших країн можуть бути виключені, а деякі фонди присуджують компенсації лише тим, кого визнано жертвами насильницьких злочинів, що часто виключає жертв трудової експлуатації⁵⁹³. Інші обмеження можуть передбачати максимальну суму чи види збитків, щодо яких можна подати позов про отримання компенсації. Крім того, перешкодою до доступу до них можуть стати критерії подання заявки або вимоги наявності дорогої документації, перекладу чи обов'язкова наявність банківського рахунку в конкретній країні для перерахування компенсаційних виплат.

⁵⁹² У Нідерландах жертви торгівлі людьми «можуть мати право на фінансовану державою компенсацію відповідно до Закону про фонд компенсації постраждалим внаслідок правопорушень із застосуванням насильства. Фонд є підрозділом Міністерства юстиції і фінансується за рахунок загальних податкових надходжень». У кримінальному провадженні, якщо винесено рішення про те, що порушник має виплатити компенсацію, але він не виплачує повну суму, держава виплачує непогашену заборгованість і стягує її з порушника. Комісія ЄС (без дати), [Нідерланди – 3. Реалізація політики протидії торгівлі людьми](#).

⁵⁹³ БДПЛ (2008 р.), [Компенсація жертвам торгівлі людьми та експлуатації в регіоні ОБСЄ](#), 26 травня 2008 р.

17 МЕДИЧНІ ПОТРЕБИ ПОСТРАЖДАЛИХ від торгівлі людьми

«Доступ до медичної допомоги має вирішальне значення: постраждалі можуть зазнати руйнівних психологічних і фізичних наслідків до, під час і після ситуації торгівлі людьми, включаючи травми та хвороби, посттравматичний синдром, труднощі у встановленні стосунків, депресію, втрату пам'яті, тривогу, страх, провину та сором. Їм потрібні медичні послуги, під час надання яких враховують перенесену травму, а також зважають на культурно зумовлені індивідуальні потреби».

– **Айтоган Окундайє**, членкиня «ISTAC», активістка з боротьби з торгівлею людьми та лідерка з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми

*Портрет **Айсоке Айкпітані**, активістки з боротьби з торгівлею людьми та лідерки з-поміж тих, хто постраждав від торгівлі людьми*

Після страждань, перенесених у результаті потрапляння в ситуацію серйозного злочину торгівлі людьми, можливість доступу до безкоштовних медичних послуг і лікування є життєво важливою для забезпечення почуття гідності, безпеки та прав людини постраждалих осіб (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#); [терапевтична допомога](#); [терапевтична допомога дорослим](#); [терапевтична допомога дітям](#); [медико-правова документація 1](#); [Стамбульський протокол](#)).

Цей розділ призначений для фахівців різних галузей, які працюють із постраждалими від торгівлі людьми. Метою цього розділу є надання базового розуміння питань, пов'язаних зі здоров'ям постраждалих осіб для того, щоб краще зрозуміти їхні труднощі та належним чином скерувати їх для отримання медичних послуг. У будь-якому випадку, скерувати постраждалих для отримання медичних послуг, консультацій і лікування можна лише за їхньої повної та [інформованої згоди](#).

17.1 Вступ

Фізичний і психологічний вплив торгівлі людьми на постраждалих пов'язаний із характером пережитого ними жорстокого поводження, а також їхніми індивідуальними проблемами зі здоров'ям. У багатьох випадках жертви переживають жорстоке поводження, несприятливі обставини та дістають відповідні проблеми зі здоров'ям ще до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Тож торгівля людьми може не тільки спричинити травми, хвороби та проблеми зі здоров'ям, але й загострити та погіршити будь-які вже існуючі проблеми зі здоров'ям. Постраждалі також часто опиняються в ситуаціях несприятливих і важких умов вже після виходу з-під контролю осіб, причетних до торгівлі людьми, що надалі впливає на їхнє психічне та фізичне здоров'я.

Постраждалі можуть мати безліч захворювань, зокрема травми, отримані в результаті фізичного насильства, проблеми сексуального здоров'я, хронічні захворювання, психосоматичні розлади й довготривалі проблеми психічного здоров'я. Травми та стан здоров'я слід розглядати з урахуванням індивідуального відчуття болю та страждань кожної особи, а також того, наскільки це впливає на здатність людини справлятися з задачами повсякденного життя.

Для зручності посилання в цьому розділі клінічне визначення **фізичного здоров'я** (те, що стосується фізичного тіла) та **психічного здоров'я** (те, що стосується розуму та емоційного стану) розділено в широкому смислі, хоча визнано, що ці два поняття частково взаємно накладаються.

17.2 Проблеми визначення медичних потреб постраждалих

На початкових етапах контакту з постраждалими від торгівлі людьми може бути важко визначити загальний вплив на їхнє здоров'я. Психологічні та фізичні симптоми не завжди помітні або очевидні навіть для медичних працівників. Часто необхідний певний час, щоб ці симптоми проявилися чи стали очевидними.

Постраждалі, в яких сформувалися психологічні моделі поведінки, безпосередньо пов'язані з ситуаціями торгівлі людьми, можуть приховувати свої травми та стан здоров'я. Наприклад, вони можуть намагатися заперечити чи мінімізувати наслідки травм через вимушену та звичну скритність, нав'язану їм особами, причетними до торгівлі людьми. Крім того, можливо, вони звикли ігнорувати свої медичні потреби через тривале переживання труднощів мовчки, без доступу до належної медичної допомоги.

Багато постраждалих осіб переживають психологічний стрес на кшталт почуття надзвичайного сорому й приниження, коли йдеться про їхні травми та стан здоров'я. Розкриття інформації про зґвалтування та сексуальне насильство є особливо травматичним, і цих тем можуть свідомо уникати. Сексуального насильства можуть зазнавати люди, які стали жертвами торгівлі людьми з метою різних форм експлуатації. Воно може згубно позначитись на самооцінці й викликати глибоке й тривале почуття сорому та самозвинувачення. Навіть під час обговорення *відсторонених* тем, постраждалі особи можуть боятися будь-якої згадки про зґвалтування або сексуальне насильство незалежно від того, чи був цей факт розкритий раніше. Тож вони можуть уникати розмов про травматичні аспекти своєї історії та/або не можуть повністю розказати про сексуальне насильство чи інші форми насильства, якого вони зазнали.

Фахівцям слід пам'ятати, що випадки торгівлі людьми є складними та багатограними. Тільки приділивши достатньо часу постраждалим, можна встановити довірчі робочі відносини, що дозволить отримати глибше розуміння їхніх індивідуальних проблем і потреб.

17.3 Визнання медичних потреб дітей та реагування на них⁵⁹⁴

Усі форми жорстокого поводження й тортур можуть мати глибокий вплив на психологічне, розумове та фізичне здоров'я потерпілих дітей. Здоров'я дитини слід розглядати в контексті її життєвого шляху *до, під час* та *після* ситуації торгівлі людьми. Наслідки для здоров'я в результаті потрапляння в ситуацію торгівлі людьми особливо тяжкі для дітей через вплив на мозок і тіло, що саме **формується**, психологічної загрози, фізичного насильства та відсутності безпеки, любові й турботи. У непередбачуваному, загрозливому чи травмуючому середовищі розвиток мозку дитини фокусується передусім на способах вижити. Процес навчання, відповідальність, соціальні та комунікативні навички можуть зазнати негативного впливу перенесеної травми та реакції на скрутні умови життя. На організм дитини також впливають гормони стресу та відповідні реакції на стрес і небезпеку.

Поведінку дітей, постраждалих від торгівлі людьми, можна розглядати як форму спілкування, що відображає механізми виживання, якого вони могли набути. Поведінка дітей може варіюватися від відчуження, мовчазності й скритності до агресивніших способів самозахисту. У багатьох випадках дітям брехали чи вони мали брехати, щоби вижити чи зменшити ризик травмування. У дітей можуть розвиватись складні механізми психологічного захисту, зокрема способи маскувати глибокий відчай і біль від себе й інших.

Діти, яких торговці людьми звабили з метою експлуатації, можуть не розпізнати, що піддаються жорсткому поводженню. Вони можуть вірити, що правопорушник проявляє до них любов і/або вірити, що вони перебувають з ним у романтичних або інших бажаних стосунках. Дітям могли говорити, що таке жорстоке поводження є **нормальним** або **потрібним** явищем для того, щоб бути «привабливим». Фахівцям слід бути пильними до подібних сценаріїв, особливо якщо є підозра щодо сексуальної експлуатації дитини.

⁵⁹⁴ Цей розділ адаптовано для Практичного довідника НМВ із публікації Вуд Л. К. Н. (2020 р.), [Сучасні проблеми рабства, торгівлі людьми та здоров'я дітей: практичний огляд факторів, що сприяють дитячій вразливості, а також потенційний вплив жорсткої експлуатації на стан здоров'я](#), «BMJ Paediatrics Open», 4.

Торговці людьми вчать дітей-жертв торгівлі людьми не довіряти дорослим, які є представниками органів влади, що може ускладнити розуміння й визначення їхніх медичних потреб. Фахівці в галузі охорони здоров'я під час спілкування та роботи з дітьми мають бути чутливими до їхніх травм, розуміючи, як травма та негаразди формують розвиток, здоров'я та поведінку дітей. Забезпечення безпеки кожної дитини та побудова довіри є життєво необхідними. Тож необхідно докладати зусиль, щоб підтримати загальний стан здоров'я дітей, їхній добробут і стабільну реабілітацію після травми, а також забезпечити симптоматичну терапію. За можливості їх необхідно скеровувати до фахівців по роботі з дітьми.

Діти, які стали жертвами торгівлі людьми: Ключові моменти з точки зору охорони здоров'я

Для багатьох дітей потрапляння в ситуацію торгівлі людьми є не єдиним ризиком для їхнього здоров'я та розвитку. Важливо розглянути кожну дитину та стан її здоров'я в контексті умов життя й досвіду **до, під час та після** потрапляння в ситуацію експлуатації. Надання відповідної інформації про життя дитини також допоможе медичним працівникам оцінити й задовольнити потреби дитини.

- **До потрапляння в ситуацію торгівлі людьми:** Звернути увагу на глибші причини труднощів у навчанні або інвалідність (наприклад, можливий фетальний алкогольний синдром або наркотичний вплив, аутизм), не діагностовані вроджені чи інші проблеми зі здоров'ям, недоїдання, дитячий досвід нехтування, жорстокого поводження, неприйняття, важку втрату чи сильний стрес та інші причини травми, шкода здоров'ю чи розвитку в ранньому віці. Діти могли не отримати стандартних щеплень або доступу до медичної чи стоматологічної допомоги.
- **Під час перебування в ситуації торгівлі людьми:** Звернути увагу на умови життя дитини та пов'язані з ними ризики для здоров'я, в тому числі недоїдання, нехтування, перебування в антисанітарних умовах і паразитарні захворювання, контакт із небезпечними хімічними речовинами, психологічне, фізичне та сексуальне насильство (включаючи спостереження та/або примусову участь у жорстокому поводженні з іншими), вагітність (зокрема викидень, примусовий аборт та/або раннє батьківство), ризик нещасних випадків і травм, залежність від алкоголю, заборонених наркотиків або інших речовин, позбавлення сну та відсутність доступу до медичної допомоги.
- **Після виходу з ситуації торгівлі людьми:** Звернути увагу на умови життя дитини, зокрема на відсутність фізичної та емоційної безпеки, постійні ризики сильного стресу (включаючи страх перед правовими системами або системами надання притулку), загострення будь-яких супутніх захворювань, симптоми проблем із психічним здоров'ям і психологічний стрес, зокрема симптоми завдання собі ушкоджень, суїцидальні нахили, ознаки депресії, тривоги й ушкодження. Дітям може знадобитися підтримка у позбавленні від залежності або нездорових механізмів подолання проблем (наприклад, завдання собі шкоди та вживання алкоголю, безрецептурних або заборонених препаратів). Можуть лишатися актуальними ризики потрапляння в ситуацію жорстокого поводження та повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

- **Перехід до дорослого життя:** Дослідження негативних дитячих переживань (НДП)⁵⁹⁵ демонструє, що жорстоке поводження, зневага, сильний стрес і несприятливі події в дитинстві підвищують довгостроковий відносний ризик фізичних, психічних, емоційних, соціальних і родинних проблем зі здоров'ям. Коли постраждали від торгівлі людьми досягають повноліття, їхні дитячі переживання й вплив на їхнє здоров'я та розвиток лишаються актуальними, тож слід зважати на це. Необхідно і далі надавати підтримку й організувати перехід до отримання відповідних медичних послуг у дорослому віці⁵⁹⁶.

17.4 Цінність медико-правових звітів для документування травм, хвороб і стану здоров'я

Медичне документування фізичних і психологічних травм може допомогти мінімізувати ризики повторного травмування постраждалих осіб (див. [медико-правова документація 1](#)). В такій документації чітко зазначено медичну інформацію, що допомагає уникнути потенційно конфліктних або провокуючих запитань під час допиту в рамках розслідування. Крім того, така інформація може бути критично важливою для розуміння труднощів, з якими постраждали можуть зіткнутися, надаючи послідовний і несуперечливий виклад минулих подій. У медико-правовому звіті можуть бути задокументовані будь-які обмеження щодо здатності людини давати усні свідчення та рекомендовані конкретні умови для вразливих свідків, які слід забезпечити для підтримки таких свідків.

17.5 Застосування Стамбульського протоколу (СП)

Стамбульський протокол: Посібник з питань ефективного розслідування та документування фактів катування та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (Стамбульський протокол [СП])⁵⁹⁷ забезпечує надійну основу для документування катувань і жорстокого поводження, а також надає ключові показники для лікування. СП містить професійні рекомендації щодо ретельного та систематичного документування фізичних і психологічних наслідків катувань.

У випадках торгівлі людьми медичні звіти, надані незалежними експертами та складені відповідно до положень СП, допомагають в роботі особам, які приймають рішення.

Принципи та практичні рекомендації, викладені в СП, широко застосовуються до документування наслідків торгівлі людьми. На момент написання цього документу, СП не містив конкретних вказівок щодо ситуацій торгівлі людьми, і тому медичним експертам також слід керуватися результатами досліджень складних психічних і фізичних реакцій на травми, що їх перенесли постраждалі від торгівлі людьми.

⁵⁹⁵ Г'юз К., Беліс М.А., Гардкасл К.А., Сеті Д., Бучарт А., Міктон К., Джоунс Л., Данні М.П. (2017 р.), [Вплив негативного досвіду, пережитого в дитинстві, на стан здоров'я: систематичний огляд і мета-аналіз](#), «Lancet Public Health», 2(8).

⁵⁹⁶ Там само.

⁵⁹⁷ УВКПЛ (2004 р.), [Стамбульський протокол: Посібник з ефективного розслідування та документування катувань та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання](#). Наразі Стамбульський протокол перебуває на стадії перегляду й оновлення.

17.6 Огляд медичних проблем у постраждалих від торгівлі людьми

Постраждалі від торгівлі людьми часто мають складні супутні захворювання, зокрема слабке фізичне здоров'я, високий ризик тілесних ушкоджень, перебувають у середовищі, де розповсюджені інфекційні захворювання та поширені проблеми з психічним здоров'ям (див. [доступ до послуг у сфері охорони здоров'я](#); [проблеми зі здоров'ям](#); [нагальні потреби в медичній допомозі](#)).

Медичні проблеми включають:

- травми, отримані в результаті фізичного та сексуального насильства;
- виробничі травми, набуті внаслідок роботи в небезпечних умовах;
- хвороби, пов'язані з поганими умовами навколишнього середовища;
- інфекційні захворювання;
- сексуальне здоров'я, гінекологічні або урологічні проблеми;
- вагітність або наслідки попередніх вагітностей чи вимушеного переривання вагітностей;
- погано контрольовані хронічні захворювання;
- стоматологічні проблеми;
- проблеми зі шкірою;
- погане харчування, нестача вітамінів; та
- неспецифічні чи соматичні симптоми (головний біль, біль у спині, запаморочення, виснаження).

Проблеми з психічним здоров'ям і поведінкові проблеми включають таке:

- нічні кошмари, флешбеки та тривожні спогади про травматичні події;
- симптоми тривоги та паніки;
- депресія;
- дисоціативні симптоми (відчуття втрати зв'язку з оточенням, спогадами, думками та почуттями);
- негативні думки й емоції, зокрема відчуття провини, самозвинувачення, сором, безнадійність і гнів;
- занижена самооцінка та невпевненість у собі;
- відсутність самостійності й волі;
- емоційна замкнутість;
- когнітивні проблеми, зокрема погана пам'ять і проблеми з концентрацією уваги;
- труднощі з довірою до інших і проблеми в стосунках;
- суїцидальні наміри й самоушкодження; та
- залежність від психоактивних речовин.

17.7 Проблеми з фізичним здоров'ям у постраждалих від торгівлі людьми

Фізичне насильство й травми

Слід пам'ятати, що навмисне нанесення тілесних ушкоджень і психологічні наслідки від них тісно пов'язані. Наприклад, особи, причетні до торгівлі людьми, можуть наносити тілесні ушкодження, які спеціально призначені для підкорення жертв, і тому призводять до важкої психологічної травми та страждань. Психологічний контроль, який може варіюватися від емоційних маніпуляцій до загроз застосування насильства або примусу спостерігати насильство щодо інших, може підштовхнути людину до самоушкодження чи спроб самогубства, таким чином призводячи до заповдіяння собі більшої шкоди.

Жертви торгівлі людьми можуть страждати від різних форм фізичного насильства та травмування⁵⁹⁸.

Фізичне насильство та травми можуть включати (але не обмежуватись):

- ▶ **Побиття** (включаючи копання ногами, штовхання, ляпаси, биття, лупцювання чи удари) руками, ногами та/або такими предметами як ремені, палиці, залізні прутки, тростини, чоботи, батоги, металеві дроти тощо. Такі дії можуть призвести до появи синців, переломів, травм зв'язок і сухожилля, пошкодження внутрішніх органів, а також постійного специфічного чи загального болю. Травми голови можуть викликати головний біль, симптоми струсу мозку, субдуральні гематоми, посттравматичну епілепсію та/або когнітивні розлади.
- ▶ **Уколи, удари та порізи** з використанням ножів, битого посуду чи інших ріжучих предметів. Такі дії можуть призвести до каліцтва, травм внутрішніх органів і пошкодження м'яких тканин, зокрема травм зв'язок, сухожилля та м'язів.
- ▶ **Травми зубів, спричинені нападом**, наприклад, зламані або вибиті зуби в результаті ударів в обличчя або бічного удару в щелепу. Наслідками травм від ударів в області щелепи можуть бути біль від забитого місця, переломи чи зміщення щелепи, що може викликати труднощі з відкриттям рота і прийомом їжі або питтям.
- ▶ **Опіки від цигарок або розпечених предметів, ошпарення гарячими рідинами, хімічні опіки.** Такі дії можуть спричинити каліцтво та пошкодження м'язових і м'яких тканин. Сильні опіки можуть викликати контрактури і, в результаті, призвести до серйозної інвалідності.
- ▶ **Прив'язування мотузками, ланцюгами та/або тримання в наручниках.** Такі дії можуть спричинити ушкодження нерву, переломи та постійний біль у відповідних суглобах.
- ▶ **Обмеження руху чи вимушене тривале перебування в незвичному положенні** можуть призвести до пошкодження опорно-рухового апарату, зокрема м'язів, зв'язок і сухожилля, а також постійного болю.
- ▶ **Очі або вуха можуть зазнати безпосередньої шкоди**, наприклад, пряме насильство може спричинити перелом орбіти чи пошкодження сітківки ока; токсичні речовини, наприклад, молотий перець чилі, можуть потрапити в очі шляхом втирання, через що виникає постійний біль в очах і почервоніння. На стан очей може впливати постійне перебування під світлом (наприклад, на фермах канабісу) або в темряві. Зафіксовано випадки пробивання барабанної перетинки в результаті травмування вух або бокової сторони голови.
- ▶ **Жорстоке поводження для зміни зовнішнього вигляду**, наприклад, примусове використання крему для освітлення шкіри (викликає диспропорційні стрії [розтяжки]), косметичні процедури на губах або інших частинах обличчя, хірургічні процедури, такі як збільшення грудей, татуювання, мікрочіпування чи пенільні імпланти.

⁵⁹⁸ Цимерманн К, Госейн М., Юн К., Рош Б., Морісон Л., Воттс К. (2006 р.), [Вкрадені посмішки: Підсумковий звіт щодо наслідків для фізичного та психологічного здоров'я жінок та підлітків, які стали жертвами торгівлі людьми в Європі \(Лондонська школа гігієни та тропічної медицини\)](#). Орам С., Абас М., Бік Д., Бойл А., Френч Р., Якобовіч С., Хондокер М., Стенлі Н., Тревіліон К., Говард Л. та Цимерманн К. (2016 р.), [Торгівля людьми та здоров'я: Дослідження серед чоловіків і жінок в Англії, постраждалих від торгівлі людьми](#). «American journal of public health», 106(6), сс. 1073–1078. MOM (2012 р.), [Піклування про постраждалих від торгівлі людьми: керівництво для фахівців у галузі охорони здоров'я](#).

- **Татування або випалювання певним розпаленим предметом** («клеймування») як відмітка належності або приналежності до банди.
- **Травми статевих органів** (включаючи груди та ділянки анального отвору), зокрема порізи, копання ногами, кусання та завдання опіків. Серед наслідків з'валтування можуть бути травми м'яких тканин, глибоке пошкодження зв'язок, перфорація матки та фістули. Травмування анального отвору може включати ректальні розриви, травми сфінктера, фістули й анальні тріщини.
- **Фізичне травмування може спричинити появу рубців, каліцтво, біль та інвалідність, що можуть стати постійним нагадуванням про насильство та перенесену травму.** Татування, клеймування, імпланти чи будь-яка форма косметичної хірургії або косметичних процедур, зроблені під примусом осіб, причетних до торгівлі людьми, є травматичними, а також піддають постраждалих ризику бути ідентифікованими особами, причетними до торгівлі людьми, або повторно потрапити в ситуацію торгівлі людьми. Для того, щоб постраждалі від торгівлі людьми могли зберегти своє здоров'я та безпеку, необхідно мати можливість виправити результати будь-яких таких втручань хірургічним шляхом або видалити їх безкоштовно та в найкоротші терміни, якщо в цьому є клінічна необхідність або необхідність захисту (сюди належать і негативні наслідки для психічного здоров'я).

Переживання болю

Постраждалі від торгівлі людьми можуть страждати від болю через конкретні травми чи від загально-го болю. Біль може бути кумулятивним, тобто виникати внаслідок травм, яких людина зазнала до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, хвороб або стану здоров'я, котрі пізніше погіршилися внаслідок потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та/або через відсутність необхідного лікування. Біль може стати результатом безпосереднього насильства з боку осіб, причетних до торгівлі людьми, та самого процесу експлуатації, а також може посилюватись через несприятливі ситуації, в яких люди опиняються після виходу з ситуації торгівлі людьми. Слабкість і біль у всьому тілі можуть не мати єдиної визначеної причини, оскільки причин може бути багато, або ж можуть бути присутні елементи психосоматичного болю (див. нижче), що ускладнює процес оцінки болю.

Біль, який відчувають постраждалі, часто є застарілим або хронічним, що може бути особливо неприємним. Стрес, тривога, поганий сон і проблеми з психічним здоров'ям можуть як у «порочному колі» турбувати людину з хронічним боєм, коли одне загострює інше. В такому разі необхідно застосовувати підхід, який поєднує піклування про фізичне та психічне здоров'я з методами роботи, що враховують перенесену травму.

Часом фізичний біль, за словами постраждалих від торгівлі людьми, може бути *психосоматичним*, а це означає, що симптоми не мають чітко визначеної фізичної причини, тож їх вважають фізичним проявом психічних розладів. Психосоматичний біль поширений у постраждалих від торгівлі людьми. Типові скарги включають біль у спині, біль опорно-рухового апарату та головний біль. Інколи фізичний біль і дискомфорт можуть бути безпосередньо пов'язані з травматичними спогадами та проявлятися у вигляді «фізичного флешбеку», коли людина відчуває фізичний біль минулої травматичної ситуації, ніби знову переживає цю травму в даний момент. Важливо пам'ятати, що біль є реальним, він виснажує й обмежує, незалежно від його причини. Крім того, необхідно розуміти й визнавати пов'язані з цим потреби осіб, постраждалих від торгівлі людьми.

Відсутність фізичних доказів не слід сприймати як припущення, що жорстокого поводження не було. Насильницькі дії не обов'язково залишатимуть сліди чи постійні шрами, вони можуть зникнути до того часу, коли жертву виявлять і лікар проведе огляд, або сліди жорстокого поводження можуть мати переважно психічний, а не фізичний характер. Існують корисні медичні рекомендації та література про умисно нанесені травми, що можуть допомогти лікарям оцінити ймовірність фізичних травм, заподіяних шляхом насильства⁵⁹⁹.

⁵⁹⁹ Цимерманн К, Госейн М., Юн К., Рош Б., Морісон Л., Воттс К. (2006 р.), [Вкрадені посмішки: Підсумковий звіт щодо наслідків для фізичного та психологічного здоров'я жінок та підлітків, які стали жертвами торгівлі людьми в Європі \(Лондонська школа гігієни та тропічної медицини\)](#). Орам С., Абас М., Бік Д., Бойл А., Френч Р., Якобовіч С., Хондокер М., Стенлі Н., Тревіллон К., Говард Л. та Цимерманн К. (2016 р.), [Торгівля людьми та здоров'я: Дослідження серед чоловіків і жінок в Англії, постраждалих від торгівлі людьми](#). «American journal of public health», 106(6), сс. 1073–1078. MOM (2012 р.), [Піклування про постраждалих від торгівлі людьми: керівництво для фахівців у галузі охорони здоров'я](#).

Виробничі травми через небезпечні умови праці

Травми також виникають внаслідок небезпечних умов праці чи від втоми і дій постраждалих, що продиктовані страхом. Прикладами подібних травм можуть бути опіки, отримані під час приготування їжі чи роботи з хімічними речовинами, травми від падінь або нещасних випадків, розтягнення м'язів, а також травми від одноманітної й повторюваної роботи. Контактний дерматит, загострення астми або подразнення очей можуть бути наслідком використання небезпечних хімічних речовин, наприклад, засобів для чищення або пестицидів. Вплив шуму при роботі без відповідних засобів захисту може призвести до виникнення проблем зі слухом. Можливо, варто звернути увагу на інші джерела токсичного отруєння в навколишньому середовищі, наприклад, отруєння свинцем у дітей, отруєння чадним газом в небезпечних умовах проживання чи роботи. У випадках, коли жертв змушують перевозити пакети з наркотичними речовинами всередині тіла, існує ризик, що пакети можуть розірватись і спричинити кишкову непрохідність або розрив, гостру токсичність і колапс.

Проблеми зі здоров'ям від проживання в умовах експлуатації

Дорослі та діти, які проживають в місцях експлуатації або в іншому житлі, що надали особи, причетні до торгівлі людьми, часто живуть в антисанітарних умовах, у тісноті, за екстремальних температур, із недостатнім природнім освітленням або відсутньою вентиляцією. Їх можуть позбавити ліжка, достатнього часу для сну, особистого простору та здатності дбати про своє особисте здоров'я та гігієну. Як правило, вони не отримують нормального харчування. У деяких випадках (зокрема в ситуаціях сексуальної або кримінальної експлуатації) їх можуть змушувати вживати алкоголь, наркотики й інші речовини. Постраждали від торгівлі людьми, можуть бідувати або бути безпритульними протягом певного часу після виходу з-під прямого контролю осіб, причетних до торгівлі людьми.

Відсутність нормальних умов життя, перебування в переповнених приміщеннях й антисанітарних умовах у поєднанні з відсутністю доступу до базових медичних послуг згубно впливають на фізичне здоров'я. Наприклад, може існувати підвищений ризик розвитку чи загострення інфекційних захворювань (таких як туберкульоз, кір або свербець) або інфекцій грудної клітки (наприклад, бронхіту чи пневмонії), інфекцій від поранень, а також шлунково-кишкових інфекцій. Люди, обмежені замкненим незручним простором, можуть страждати від болю в спині та суглобах. Недоїдання чи нестача вітамінів можуть посилити фізичне виснаження організму, викликати млявість і слабкість. Такий стан посилює у постраждалих відчуття особистісної деградації й може сприяти виникненню психічних розладів і низької самооцінки.

Неспецифічні симптоми стану здоров'я

У постраждалих від торгівлі людьми часто фіксують неспецифічні фізичні симптоми. Вони можуть включати виснаженість, втрату ваги, головний біль, запаморочення, втрату пам'яті, непритомність, біль у шлунку, черевний біль, біль у грудях і серці, утруднене дихання чи біль у спині. Деякі з цих симптомів пов'язані з травмами або фізичними хворобами (наприклад, інфекцією грудної клітки) або розладами психічного здоров'я, такими як панічні атаки чи тривога; проте інші не мають чітко визначеної фізичної причини і тому вважаються фізичним проявом психічних розладів.

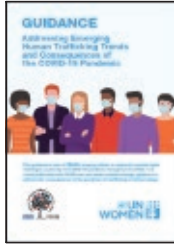
Інфекційні захворювання

Відсутність вакцинації чи неповна вакцинація (через поганий або перерваний доступ до систем комплексного медичного обслуговування) може підвищити ризик виникнення таких інфекцій, як дифтерія, правець, коклюш, поліомієліт, тиф, кір, краснуха, туберкульоз або гепатит В. Тому важливо, щоб медичні працівники намагалися перевірити будь-яку історію попередньої вакцинації, а також запропонували «надолужити» пропущені щеплення, якщо вони незавершені чи про них немає даних.

Тіснота, неналежні умови, погана вентиляція, екстремальні температури, неправильне харчування та перевтома — все це підвищує ризик і тяжкість інфекції. Ці ризики зростають через поганий загальний стан здоров'я. Інфекції, що виникають через погані умови навколишнього середовища, можуть включати туберкульоз, інфекції грудної клітки (наприклад, бронхіт або пневмонію), інфекції шкіри (наприклад, свербець, інфекції від поранень) та/або шлунково-кишкові інфекції.

Свербець є поширеним інфекційним захворюванням шкіри в постраждалих від торгівлі людьми. Тому фахівці, які працюють з постраждалими, повинні вміти його ідентифікувати. Свербець – це зараження шкіри кліщами, що супроводжується сильним свербінням і поширюється через тісний фізичний контакт, а також може призвести до вторинної бактеріальної інфекції. Без лікування інфекція може зберігатися, спричиняючи значний дискомфорт. Спалахи свербцю поширеніші в громадах із незадовільними житловими та побутовими умовами.

Тропічні хвороби можуть братися до уваги в залежності від країни походження особи чи історії її поїздок. До тропічних хвороб відносяться малярія, лихоманка денге або паразитарні інфекції, такі як шистосомоз (ураження плоским хробаком), стронгілоїдоз або філяріоз (ураження круглим хробаком). Вони можуть залишатися протягом багатьох років після того, як людина залишає географічну територію, де була набута інфекція.

Важкий гострий респіраторний синдром коронавірусу (SARS-CoV-2 або COVID-19) у жертв і постраждалих від торгівлі людьми

Постраждалі від торгівлі людьми та експлуатації є особливо вразливими до несприятливих наслідків форс-мажорних обставин, наприклад, пандемії. Світова пандемія COVID-19, ймовірно, збільшила вразливість мільйонів дорослих і дітей до потрапляння в ситуації експлуатації та торгівлі людьми безпосередньо через вплив вірусу на здоров'я, а також опосередковано через економічні наслідки вірусу та зусиль суспільства контролювати його поширення⁶⁰⁰.

Ізоляція, бідність, слабкі перспективи працевлаштування та неналежні житлові умови, наявність супутніх хронічних захворювань, відсутність доступу до відповідної допомоги та базових послуг (включаючи вакцинацію), а також маргіналізація — усе це обумовлює особливу вразливість постраждалих від торгівлі людьми до зараження COVID-19 і негативних наслідків хвороби.

Через COVID-19 у всьому світі погіршилась ситуація з доступом до послуг у сфері охорони здоров'я. Мовний бар'єр, відсутність телефонного та цифрового зв'язку, брак довіри до влади та підвищений рівень позбавлення можливостей є суттєвими бар'єрами для доступу до послуг у сфері охорони здоров'я. Ситуація погіршилась внаслідок пандемії. Багато постраждалих від торгівлі людьми будуть позбавлені можливості отримувати необхідну допомогу, що призводить до підвищення ризику розповсюдження захворювання в громаді, медичних ускладнень від вірусу, а також недоцільного застосування методів домашнього лікування та збільшення кількості смертей, яких можна було б уникнути. Дійсно, постраждалі від торгівлі людьми часто перебувають у складному фізичному та психічному стані, тому вони мають більший ризик розвитку в них серйозних захворювань внаслідок перенесеного захворювання (COVID-19). Постраждалі особи, які вже покладаються на доступ до охорони здоров'я та соціальних послуг, стануть більш ізольованими та вразливими. Водночас, стрес, невизначеність, тривога й ізоляція, спричинені пандемією, означають, що психічне здоров'я постраждалих від торгівлі людьми, яке часто вже є підірваним, може погіршитися, збільшуючи вразливість до негативних наслідків і, можливо, посилюючи небажання взаємодіяти з фахівцями в галузі охорони здоров'я.

Необхідно вживати багато різних заходів у відповідь на пандемію, однак вакцинація від COVID-19 є ключовим аспектом і тому повинна бути доступною для всіх людей. Заступник Генерального секретаря ООН закликав «не забувати ні про кого» під час пандемії COVID-19. Для того, щоб реагування в галузі охорони здоров'я населення на COVID-19 на національному рівні було максимально ефективним, необхідно враховувати кожну людину. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та Міжнародна організація з міграції закликали національні уряди забезпечити доступність вакцин для вразливих груп населення, які часто не враховують, без дискримінації, та визначити пріоритетним завданням надання вакцин тим, хто є найуразливішим та найменш захищеним. Такі групи мають включати жертв і постраждалих від торгівлі людьми, яким може бути важко отримати доступ до вакцин або інформації, необхідної для прийняття інформованого рішення щодо необхідності вакцинації. Погіршення психічного здоров'я, тривога, відсутність доступу до служб підтримки та відсутність самостійності можуть обумовити погане сприйняття необхідності вакцинації. Задля уникнення подібних ситуацій необхідно розробляти послуги в рамках обізнаності щодо торгівлі людьми та з урахуванням перенесеної травми.

⁶⁰⁰ БДПЛ та ООН Жінки (2020 р.), [Реагування на нові тенденції, що виникають у сфері торгівлі людьми, та наслідки пандемії COVID-19](#).

Скринінг на наявність інфекційних захворювань

Скринінг на туберкульоз і ВІЛ, гепатит В і С зазвичай може проводитись у будь-якому медичному центрі або в клініці сексуального здоров'я за наявності інформованої згоди особи.

Скринінг на туберкульоз (ТБ): Скринінг на наявність латентної форми туберкульозної інфекції слід проводити тим особам, хто перебував у країні з високими показниками захворюваності на туберкульоз, або за наявності високого клінічного ризику. Слід запитати про наявність симптомів туберкульозу. Вважають, що йдеться про активну форму туберкульозу, якщо в особи є симптоми, серед яких стійкий кашель, кашель із кров'ю, лихоманка, нічна пітливість, значна втрата ваги та безпричинна втомлюваність.

Віруси, що передаються через кров: Слід розглядати можливість скринінгу на наявність гепатитів В і С та ВІЛ залежно від поширеності захворювання в будь-яких країнах, які відвідувала особа, а також від додаткових факторів ризику, зокрема, пережитого в минулому сексуального насильства. Деякі люди неохоче проходять обстеження на ВІЛ, тому що вони можуть боятися позитивного результату (особливо якщо вони з країн, де люди помирають від таких хвороб, і де це пов'язано зі стигматизацією). Можна запевнити їх, що завдяки прогресу в лікуванні інфекцій, що передаються через кров, рання діагностика та лікування дають кращі результати. Очікувана тривалість життя людей з позитивними результатами тестів на ВІЛ, які отримують відповідне лікування та моніторинг, наразі краща, ніж за наявності багатьох інших серйозних захворювань.

Ризики для здоров'я від неінфекційних захворювань

- **Хронічні захворювання:** Хронічні захворювання у постраждалих від торгівлі людьми можуть включати діабет, серцево-судинні захворювання, вроджені проблеми, астму, артрит або рак. Це можуть бути вже існуючі хвороби, які ніколи належним чином не лікувалися або курс лікування яких переривався. Умови, які існують під час експлуатації (наприклад, стрес, сирість, неповноцінне харчування) можуть спричинити виникнення чи загострення таких захворювань. **Якщо їх не лікувати, хронічні захворювання можуть призвести до важкої хвороби або інвалідності, тому важливо допомогти постраждалим отримати доступ до якісного медичного обслуговування для обстеження та лікування будь-яких подібних станів.**
- **Проблеми харчування:** Особи, постраждалі від торгівлі людьми, можуть наражатися на ризик недоїдання після того, як були позбавлені повноцінного харчування протягом місяців або років – як до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, так і перебуваючи під контролем осіб, причетних до торгівлі людьми. Недоїдання може послабити імунітет і підвищити вразливість до хвороб (особливо інфекцій), сповільнити процес загоєння ран, призвести до шлунково-кишкових розладів, порушення роботи серця й органів дихання та депресії. Серед дефіциту важливих поживних речовин зазначають анемію, недостатність вітаміну D і вітаміну А. Постраждалі від торгівлі людьми можуть потребувати підтримки для отримання доступу до медичних послуг з метою оцінки свого харчового статусу.
- **Стоматологічне здоров'я:** Незадовільний стан зубів є поширеною проблемою серед постраждалих від торгівлі людьми. Це може бути пов'язано з відсутністю стоматологічних послуг в їхніх країнах, або під час ситуації експлуатації, а також відсутністю можливості підтримувати гігієну ротової порожнини. Насильницькі дії, завдані в області голови й обличчя, могли бути причиною травми зубів. За потреби постраждалим слід допомогти отримати доступ до стоматологічної допомоги та надати додаткову підтримку для забезпечення гігієни ротової порожнини.
- **Фізичні наслідки наркотичної та алкогольної залежності:** до фізичних наслідків вживання наркотиків та алкоголю можуть належати гострий процес інтоксикації або колапс від передозування наркотиками чи алкоголем. Наслідки вживання наркотиків залежатимуть від типу та дози наркотика, будь-яких інших речовин, які вживає людина, та її індивідуального стану здоров'я. Багато наркотиків можуть впливати на артеріальний тиск, а вживання кокаїну підвищує ризик зупинки серця. Зміни в апетиті, розлад сну чи безсоння, прискорене серцебиття, нерозбірлива мова, зміни когнітивних здібностей і втрата координації рухів — усе це є короткостроковими наслідками вживання наркотиків. Триваліше ураження органів дихання може бути наслідком вживання наркотиків, які курять і вдихають; пошкодження нирок може бути результатом вживання героїну або кетаміну; ураження печінки може виникнути як ускладнення від зловживання алкоголем. Також спостерігається значне підвищення ризику набуття інфекцій, наприклад, інфекційного ендокардиту (впливає на серце та серцево-судинну систему) або ВІЛ, гепатиту В чи С.

Крім того, слід брати до уваги наслідки припинення вживання наркотиків. Важливо знайти місце надання послуг і лікування залежності від психоактивних речовин (де фахівці застосовують підхід, який враховує перенесену травму), що підійде для задоволення потреб кожної окремої людини.

Розлади нервово-психічного розвитку⁶⁰¹

Постраждалі можуть мати когнітивні труднощі з ряду причин, зокрема через травми голови, хвороби та захворювання, що існували раніше. Часом вони можуть мати вже наявні когнітивні труднощі через розлади нервово-психічного розвитку:

- **Специфічний розлад навчання** — це стан, коли є бар'єр для конкретного аспекту навчання, але це не впливає на інтелектуальні здібності людини загалом. Наприклад, розлад аутистичного спектру класифікується як специфічний розлад навчання. Терапевт або фахівець у навчальному закладі можуть направити людину до спеціаліста для проведення комплексної оцінки, якщо у людини фіксують конкретні труднощі. Зазвичай оцінку проводять у клініці нейропсихології для дітей або дорослих.
- **Загальна розумова відсталість** — це стан порушення розвитку, внаслідок якого показник розумової діяльності та здатності виконувати повсякденні справи та завдання є значно нижчим від середнього. Відомо, що розумова відсталість підвищує ризики вразливості до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми⁶⁰². Цей стан інколи важко відрізнити від деяких наслідків психологічної травми й інших проблем зі здоров'ям, особливо в контексті неграмотності або відсутності формальної освіти. З огляду на це проведення формальної клінічної оцінки стану, адаптованої до освітніх і культурних особливостей, може допомогти у визначенні потреб людини. Виявлення розумової відсталості є важливим, оскільки може сприяти розумінню минулої або поточної вразливості постраждалої особи. Деяким людям, які страждають на розумову відсталість, важко чітко описати якісь симптоми, що може унеможливити визначення діагнозу чи призвести до помилкового діагнозу їхніх проблем зі здоров'ям. Деякі ознаки розумової відсталості можуть стати очевидними, коли постраждалий розповідає про минуле або теперішнє повсякденне життя.

За наявності будь-яких ознак розумової відсталості не можна починати жодної формальної процедури за участі постраждалих⁶⁰³ без попереднього проведення належної клінічної оцінки. Така оцінка покликана визначити наявність і ступінь будь-якої форми розумової відсталості, а також надати рекомендації щодо конкретних дій, яких слід ужити, та/або необхідних адаптивних заходів. **Слід забезпечити направлення до фахівців для того, щоб клінічна оцінка та плани надання медичних послуг були складені з урахуванням рівня розумової діяльності людини та будь-яких супутніх факторів вразливості.**

⁶⁰¹ Термінологія щодо станів, пов'язаних із розумовою відсталістю й іншими обмеженими можливостями навчання, різняться відповідно до використовуваного діагностичного посібника; найбільш широко використовуваними є Міжнародна класифікація хвороб (МКХ-11) та Діагностичне і статистичне керівництво з психічних розладів (DSM-5). Термінологію, використану в цій публікації, взято з DSM-5.

⁶⁰² Райд Дж. А. Торгівля дівчинками з розумовою відсталістю з метою сексуальної експлуатації: пошукове дослідження з використанням змішаних методів. Сексуальна наруга. Том 30, 2: сс. 107-131.

⁶⁰³ Наприклад, будь-які офіційні/формальні інтерв'ю, кримінальні провадження, імміграційні процедури та судові засідання.

Проблеми зі здоров'ям, пов'язані з сексуальною наругою та експлуатацією

Постраждали від торгівлі людьми з метою будь-якої форми експлуатації могли зазнати сексуальної наруги. Це стосується чоловіків, жінок і дітей. Наслідки такого насильства можуть мати глибокий і тривалий характер у фізичному та психологічному планах. Зґвалтування, захворювання, що передаються статевим шляхом, наслідки вагітностей та вимушеного переривання вагітностей або примусового застосування гормональних контрацептивів можуть мати довгостроковий вплив на жіноче здоров'я. Постраждалі часто говорять про страх із приводу безпліддя або нездатності мати нормальні стосунки в майбутньому. Крім того, постраждалі можуть стикатися з труднощами в побудові безпечних відносин, а також потребувати допомоги із такими питаннями, як згода і самоствердження. Вагітність, пологи та батьківство можуть збільшити кількість викликів і зумовити подальшу потребу в індивідуальній підтримці.

Постраждалі, які пережили зґвалтування

Дуже важливо, щоб усі фахівці застосовували ґендерно чутливі методи з урахуванням перенесеної травми при спілкуванні з будь-якою постраждалою особою, яка могла зазнати зґвалтування та сексуального насильства (див. [комунікація, яка враховує перенесену травму 1](#); [комунікація, яка враховує перенесену травму 2](#); [ґендерна чутливість](#); ґендерно чутлива комунікація). Багато людей стикаються з труднощами або не можуть розповісти про зґвалтування та сексуальну наругу через сором, стигму й острах того, що їх будуть цуратися в громадах і сім'ях. **У межах будь-якої первинної оцінки може знадобитися проведення лікарем повного огляду сексуального здоров'я людини, що включає питання про те, чи зазнавала вона сексуального насильства.**

Якщо стає відомо або є підозра щодо нещодавнього сексуального насильства, слід запропонувати термінове направлення на отримання відповідних послуг. Серед інших доступних заходів реагування на факт недавнього сексуального насильства можна розглянути можливість проведення пост-контактної профілактики ВІЛ та інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ). Слід враховувати необхідність проведення судово-медичної експертизи та відповідної оцінки сексуального здоров'я кваліфікованими фахівцями.

Будь-які клінічні дослідження та лікування мають відбуватися лише за наявності інформованої згоди постраждалої особи.

Фізичні симптоми після зґвалтування

Важливо визнати, що може й не бути жодних фізичних ознак або симптомів після зґвалтування чоловіка чи жінки, навіть якщо людина зазнавала численних зґвалтувань протягом багатьох років.

- **Хронічний біль у нижній частині живота** є поширеним симптомом у жінок, які зазнали зґвалтування та сексуальної наруги. Обстеження (наприклад, ультразвукова діагностика), які часто використовуються для дослідження цього болю, часто не виявляють жодної фізичної причини. Тим не менш, обстеження є вкрай необхідним: наприклад, важливою імовірною причиною болю в нижній частині живота може бути запалення тазових органів через відсутність лікування інфекцій, що передаються статевим шляхом.
- **Пошкодження зв'язок або інших тканин** може бути спричинене механічною травмою внаслідок зґвалтування (тобто застосуванням фізичної сили до тазу). Це може призвести до тривалого болю, навіть якщо не виявлено жодної медичної патології.
- **Порушення менструального циклу**, як-от менорагія (рясні менструації) або дисменорея (болісні менструації), поширені у жінок, які пережили сексуальне насильство. Поширена також **диспареунія** (біль в області статевих органів або малого тазу під час статевого акту).

- **Симптоми в сечостатевих органах** можуть виникати внаслідок фізичної травми через зґвалтування та/або наявність інфекцій, що передаються статевим шляхом.
- **Анальне зґвалтування є поширеним явищем у ситуаціях торгівлі людьми, але часто не розголошується постраждалими, або розголошується лише з величезними зусиллями та на пізньому етапі, через почуття глибокого сорому від пережитого.** Чоловіки та жінки, які зазнали анального зґвалтування, можуть мати важкі травми, наприклад, ректальні розриви або травми сфінктера, але частіше мають менш важкі травми, наприклад, анальні тріщини. Вони супроводжуються запорами, аноректальним синдромом та/або кровотечею. Ці симптоми можуть тривати довгий час, особливо якщо їх не лікують⁶⁰⁴.

Унаслідок психологічного стресу після зґвалтування постраждалі можуть чинити такі дії, що призводять до заподіяння собі фізичної шкоди. Зокрема, вони можуть вдаватися до надмірного миття, або використання жорстких засобів на певних ділянках тіла. Особа, яка перебуває в складних життєвих обставинах, може умисно заподіяти шкоду (наприклад, порізи або опіки) певним ділянкам тіла, що асоціюються з травмою. Тому важливо, щоб оцінка наслідків зґвалтування включала дослідження будь-яких змін поведінки постраждалої особи щодо її тіла.

Інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ)

Скринінг на наявність ІПСШ має проводитися якомога раніше за інформованою згодою постраждалих осіб (так само як і всі медичні тести й лікування). Багато ІПСШ, якщо їх не лікувати, можуть мати неприємні чи небезпечні для життя ускладнення. Деякі (наприклад, гепатит В, ВІЛ або хламідіоз) не обов'язково будуть пов'язані з очевидними наявними ознаками чи симптомами.

Варто приділити час, щоби розглянути питання, які турбують постраждалих осіб, пов'язані зі скринінгом на наявність ІПСШ. Слід делікатно пояснити важливість скринінгу на наявність ІПСШ та доступні послуги скринінгу. Важливо пам'ятати, що деякі постраждалі можуть не знати про важливість виявлення та лікування ІПСШ. Їм необхідно надати інформацію (а за потреби забезпечити усним і письмовим перекладом), щоби підтримати їх у прийнятті рішення якомога швидше пройти обстеження.

Постраждалим особам слід допомогти отримати доступ до послуги скринінгу на наявність ІПСШ, де до них поставляться з належним розумінням і чуйністю. Зокрема допомогти записатися на прийом, зрозуміти, як туди дістатися або домовитись про транспорт. Фахівці служби підтримки мають запропонувати постраждалим супровід на прийом. Однак, якщо вони не бажають йти на прийом у супроводі, в нагоді може стати лист-резюме з поясненням їхньої історії та потреб (за їхньою інформованою згодою).

Важливо відзначити, що негативний результат скринінгу на наявність ІПСШ (так само як і відсутність фізичних ознак травми) не повинен піддавати сумніву твердження людини про факт зґвалтування.

Особа, яка пережила кілька зґвалтувань, навіть протягом багатьох років, може, тим не менш, не мати ознак або симптомів.

У постраждалих від торгівлі людьми збільшується ризик зараження ІПСШ й отримання супутніх ускладнень зі здоров'ям внаслідок контакту під час зґвалтування й іншого сексуального насильства, а також через відсутність доступу до обстеження та лікування. Вони повинні мати доступ до спеціалізованих послуг із урахуванням перенесеної травми, де їх можуть підтримати, щоби вони були обізнаними про ці ризики й розпізнавали їх, а також зверталися за допомогою. Їм може бути важко відстоювати своє право на згоду на сексуальні стосунки й інші супутні питання, як-от необхідність захисту від ІПСШ. Багато постраждалих відчувають глибоку непевність у стосунках, відтак фахова підтримка може мати позитивний вплив. Їм також слід рекомендувати повідомляти про будь-які випадки подальшого переслідування, зваблювання й утисків. Важливо спрямовувати будь-яку підтримку на індивідуальні потреби та побажання постраждалих, приділивши увагу тому, щоб інформацію надавали їхньою рідною мовою, а також сприяли їм у прийнятті корисних для них рішень.

⁶⁰⁴ Ректальне обстеження не є обов'язковим для діагностування травми сфінктера та не допомагає ідентифікувати факт анального зґвалтування в минулому. Тому його слід уникати, оскільки таке обстеження, швидше за все, буде надзвичайно болючим і неприємним.

17.8 Сімейне здоров'я та медичні послуги

Під час проведення первинної оцінки стану здоров'я необхідно отримати інформацію про попередні та поточні вагітності. Деякі жінки та дівчинки мали вимушені переривання вагітностей поза закладами охорони здоров'я. Дехто, можливо, народив дітей, які померли або їхнє місцеперебування невідоме. Такі історії потребують дуже делікатного підходу, і може знадобитися деякий час, щоби людина про це розповіла. Фахівці в галузі фізичного та психічного здоров'я повинні працювати разом, застосовуючи делікатний підхід із урахуванням перенесеної травми.

Крім того, важливо розглянути можливість проведення тесту на вагітність та дослідження мазка. Такі обстеження можна проводити тільки з відповідним поясненням і суворим дотриманням конфіденційності й обов'язковою наявністю інформованої згоди.

Калічення жіночих статевих органів (КЖСО): Важливо знати про практику операцій на жіночих статевих органах, які також називають «жіночим обрізанням» або «обрізанням». Термін відноситься до практики навмисних змін або травмування жіночих статевих органів з немедичних причин. КЖСО не має медичної користі та пов'язане з серйозними ускладненнями для дівчинок і жінок, зокрема болям, кровотечею, інфекціями й акушерськими ускладненнями⁶⁰⁵.

Розповсюдженість КЖСО у світі різниться: така практика є найбільш поширеною в регіонах східної, північно-східної та західної Африки, а також у деяких районах Азії та Близького Сходу. Операції КЖСО можуть проводитися в будь-якому віці. Про випадки проведення таких операцій повідомляли також після переїзду в країни, де вони традиційно не практикуються⁶⁰⁶, тому не слід вважати, що людина, яка мігрувала на ранньому етапі свого життя, не перенесла КЖСО. Багатьом жінкам і дівчинкам може бути важко розповісти про цей факт. Варто враховувати, що піклувальники могли сприяти проведенню цієї процедури, вважаючи, що це необхідно та відповідає найкращим інтересам дівчини. Крім того, людина, яка перенесла КЖСО, може не вважати цю практику шкідливою, або пов'язувати будь-які медичні проблеми з цією процедурою. Жінки, які перенесли КЖСО, можуть потребувати направлення до відповідних місцевих служб, особливо якщо вони описують, або в них проявляються, фізичні чи психологічні ускладнення⁶⁰⁷. Вагітних жінок із країн, де практикується КЖСО, варто заохотити якнайшвидше обговорити це питання з кваліфікованим медичним персоналом. Можливо, їм потрібно зустрітися з фахівцями до передбачуваної дати пологів, щоб упевнитись, що вони готові до процесу пологів, як фізично, так і психологічно.

Жінкам і дівчинкам важливо дізнаватися про ризики, пов'язані з КЖСО (або потенційним КЖСО). Це включає урахування інформації про місцеву громаду, в якій вони проживають, або подорожі чи повернення до країни свого походження⁶⁰⁸. Може виникнути необхідність розглянути питання, як забезпечити себе від цього.

Допомога вагітним жінкам, які постраждали від торгівлі людьми

Жінки можуть завагітніти або народжувати дітей, перебуваючи під контролем осіб, причетних до торгівлі людьми, або після втечі від них. Вони потребуватимуть особливого піклування та допомоги від усіх фахівців, які працюють із ними, незалежно від того, чи є вагітність результатом зґвалтування та чи присутній батько в житті дитини.

⁶⁰⁵ Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок (КЛДЖ) (1990 р.), [Загальна рекомендація № 14 КЛДЖ: жіноче обрізання](#), A/45/38. Там само. (2010 р.), [Резолюція 54/7: припинення операцій з жіночого обрізання](#), міститься в документі E/CN.6/2010/11, сс. 33-36. Там само. (2008 р.), [Резолюція 52/2: припинення операцій з жіночого обрізання](#), міститься в документі E/CN.6/2008/11, сс. 16-20. Там само. (2007 р.), [Резолюція 51/2: Припинення операцій, що калічать, на жіночих статевих органах](#); міститься в документі E/CN.6/2007/9.

⁶⁰⁶ Поширеність випадків КЖСО за даними Сполученого Королівства, див. [Національна Служба Охорони Здоров'я Сполученого Королівства](#).

⁶⁰⁷ ВООЗ (2016 р.), [Керівництво ВООЗ щодо усунення медичних ускладнень після жіночого обрізання](#).

⁶⁰⁸ УВКБ ООН (2013 р.), [Каліцтво жіночих статевих органів та надання притулку в Європейському Союзі: статистичний огляд](#).

Деякі вагітні, постраждали від торгівлі людьми, можливо, не отримували допологової допомоги або отримали її лише на пізніх термінах вагітності. Відсутність своєчасної допологової допомоги означає, що жінки пропускали важливі обстеження. Це ускладнює підготовку жінок у випадку, якщо малюк має будь-яке захворювання, через яке потребує додаткового догляду. Доступ до допологової допомоги на пізніх термінах може також становити проблему для жінок, які мають інші проблеми зі здоров'ям, наприклад, високий артеріальний тиск або ІПСШ, що можуть ускладнити перебіг вагітності чи пологів. **Доступ до низки послуг професійних служб підтримки та довгострокового догляду є необхідним для забезпечення безпеки вагітних жінок і захисту їхніх ще ненароджених дітей.**

Серед вагітних жінок можуть бути такі, кого торговці людьми у минулому, в якості методів контрацепції, змушували приймати протизаплідні таблетки чи інші речовини, використовувати внутрішньоматкову спіраль або робити ін'єкції. Деякі жінки могли вживати алкоголь або наркотики під час вагітності. Інших могли примушувати робити аборти в медичних установах або поза ними, або торговці людьми могли забирати у них малюків. У деяких випадках жінки наражалися на небезпеку, коли втікали від торговців людьми, щоб врятувати свою ще ненароджену дитину.

Усі ці ймовірні варіанти розвитку подій здатні вплинути на почуття жінки щодо вагітності, тож на ранніх стадіях може знадобитися доступ до допомоги в галузі психічного здоров'я. З'являється все більше доказів того, що стрес матері негативно впливає на дітей в утробі, тому слід докласти всіх зусиль, щоби справлятися з будь-яким стресом під час вагітності.

Часто наслідком торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, а також вагітності поза шлюбом стає втрата чи переривання родинних і соціальних зв'язків через існуючі в багатьох культурах сором і стигму, пов'язані з подібними ситуаціями. Крім того, жінкам може загрозувати небезпека насильства через їхню репутацію, а також вони можуть зазнавати жорстокого поводження зі сторони своїх родин і громад. Фахівцям слід брати до уваги ці додаткові потреби й ризики в плануванні підтримки вагітних жінок, які постраждали від торгівлі людьми, а також розглянути можливість направити їх до відповідних служб. **Серед них можуть бути організації, що спеціалізуються на підтримці жінок, яким загрожує насильство, зумовлене репутацією, організації для підтримки та встановлення дружніх стосунків, або зустрічі груп однодумців для батьків, які належать до вразливих верств населення.**

Медична підтримка для вагітних жінок

У всіх випадках наявної вагітності необхідно:

- ▶ **Переконатися, що жінки розуміють необхідність отримання регулярної допологової допомоги та направити їх до відповідних місцевих служб охорони здоров'я.** За інформованою згодою постраждалих слід подбати про те, щоб гінекологи й акушерки знали про їхню історію потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, або принаймні розуміли, що вони належать до вразливих груп населення та пережили травму. У деяких лікарнях можуть працювати акушерки, які будуть піклуватися про вразливих вагітних жінок. Можливо, стане в нагоді написати листа чи запропонувати супроводжувати жінку на допологовий прийом, щоби допомогти окреслити ризики та занепокоєння під час спілкування з медичними працівниками, які можуть не мати досвіду роботи з особами, постраждалими від торгівлі людьми.
- ▶ **Заохочувати жінок йти на прийом до лікаря або медичного фахівця, щоб обговорити всі можливі доступні варіанти, пов'язані з їхнім здоров'ям та вагітністю.**
- ▶ **Надавати постраждалим підтримку в доступі до проходження скринінг-тестів на наявність [інфекцій, що передаються статевим шляхом](#) (ІПСШ) (див. [послуги в сфері охорони здоров'я](#)).**
- ▶ **Налагоджувати взаємодію з перенаправлення для отримання підтримки в підготовці до народження дитини, наприклад, отримання необхідних предметів та одягу, а також направлення на отримання допологової підтримки та порад щодо догляду за собою (див. [налагодження взаємодії](#); [адресування листів у межах налагодження взаємодії](#); [супровід постраждалих осіб](#)).**

- **Переконайтеся, що окрім звичайних послуг у сфері охорони здоров'я жінки мають додаткову підтримку, якої вони потребуватимуть під час народження дитини.** Деякі благодійні організації допомагають отримати підтримку дули жінкам, яких інакше ніхто б не супроводжував під час пологів.
- **Подбати про належну перевірку призначених лікарських засобів.** Якщо вагітна жінка приймає ліки, її треба заохотити якнайшвидше обговорити це з її лікарем або акушеркою. Медичний працівник розгляне ризики та переваги продовження прийому ліків або їхньої заміни та спостерігатиме за станом здоров'я під час вагітності та грудного вигодовування. Вплив відміни препарату може збільшити потребу у відповідній терапевтичній допомозі.
- **Пам'ятати, що деякі жінки, які пережили зґвалтування, можуть особливо боятися народжувати дитину через фізичний характер процесу пологів, що може спричинити повторне травмування.** Втручання під час допологової допомоги чи пологів можуть їх настрашити й викликати травматичні спогади. Можна звернутися до спеціалізованих служб із підтримки жінок під час пологів, наприклад, до перинатальних служб із питань підтримки психічного здоров'я, щоб отримати психіатричну та психологічну допомогу, та до організацій, які надають доступ до послуг дул, навчених допомагати вагітним жінкам, які мають проблеми з психічним здоров'ям.
- **Відслідковувати настрої під час і після вагітності.** У цієї категорії людей існує високий ризик розвитку післяпологової депресії, тому впродовж післяпологового періоду потрібний ретельний моніторинг настрою жінок.

Підтримка батьків із дітьми

Батьки, які постраждали від торгівлі людьми і тепер виховують дітей в умовах бідності, стикаються з надзвичайними викликами, як-от довгостроковими проблемами зі здоров'ям і численнішими соціальними перешкодами.

Через це батьки та їхні діти можуть і далі бути вразливими до травмуючого поведіння з боку інших. Вкрай важливо, щоб вони продовжували мати доступ до послуг первинної медичної допомоги та відповідної підтримки.

- **За можливості треба заохочувати батьків звертатися за допомогою з тимчасовим доглядом за дітьми, за іншими послугами, передбаченими законом, а також до спеціалізованих органів у справах дітей.** Можливо, варто повідомити державні соціальні служби та національні органи захисту дітей про вагітних жінок або батьків із маленькими дітьми, про чії інтереси вони мають піклуватися.
- **Слід переконаватися, що постраждалі від торгівлі людьми, мають доступ до послуг підтримки батьків.** Це є фундаментальною складовою піклування та захисту, а також значно знижує ризики подальшого травмування та потрапляння в ситуацію експлуатації в майбутньому.

Робота з батьками

- **Важливо визнавати присутність немовлят і дітей** в позитивному ключі та розуміти труднощі батьків у практичних питаннях, як-от поїздки, відвідування призначених зустрічей та грудне вигодовування.
- **Поважати та підтримувати** батьківський зв'язок із дитиною.
- **Завжди стежити за тим, щоби матері мали відповідний, приватний і зручний простір для грудного вигодовування,** якщо у цьому є потреба, і щоб вони відчували, що можуть годувати груддю, де завгодно і коли вважають це за потрібне.
- **Стежити за тим, щоби батьки мали постійну емоційну підтримку та контакт із фахівцями до, під час і після народження дитини.** Крім доступу до необхідної медичної допомоги, намагатися забезпечити доступ до постійного догляду та підтримки з боку спеціалізованих благодійних організацій та служб до, під час та після пологів.

- **Переконатися в тому, що батьки не страждають від соціальної ізоляції в цей відповідальний період.** Фахівці, які займаються підтримкою батьків, повинні мати глибоке розуміння питань, пов'язаних із торгівлею людьми, а також складність отриманих травм.

17.9 Проблеми з психічним здоров'ям у постраждалих від торгівлі людьми

Вступ

Торгівля людьми є порушенням особистої цілісності, загрозою для існування, а тому джерелом хронічної міжособистісної травми⁶⁰⁹. Постраждалі розповідають про перенесені дуже несприятливі умови та травми, а також численні втрати й загрози їхній безпеці. Майже всі постраждалі на початкових етапах потерпають від наслідків певного рівня психологічного дистресу. Це може проявлятися по-різному; у багатьох постраждалих виникають постійні проблеми з психічним здоров'ям. Однак важливо пам'ятати, що кожна постраждала особа має свою історію та стратегії подолання труднощів. **Не варто припускати наявності або відсутності проблем із психічним здоров'ям; цей факт має встановити кваліфікований лікар шляхом проведення оцінки психічного здоров'я з урахуванням перенесеної травми.**

Травматичний досвід постраждалих осіб може стати для них перешкодою до звернення за допомогою, а також ускладнити здатність повністю пояснити свою ситуацію або симптоми, пов'язані з психічним здоров'ям. У деяких випадках вони можуть намагатися запобігати прояву та придушувати нав'язливі й тривожні симптоми, що може призвести до уникнення соціальних ситуацій та, в деяких випадках, до відчуження й соціальної ізоляції. **Надзвичайно важливо використовувати методи спілкування та роботи, що враховують перенесену травму, у поєднанні з проактивною підтримкою направлення до відповідних служб охорони психічного здоров'я.**

Визнання ризиків для психічного здоров'я та процедури негайного захисту

Багато постраждалих осіб повідомляють про думки про самоушкодження та самогубство, а дехто в минулому завдавав собі шкоди або вдавався до спроб самогубства. Постраждалі можуть вважати, що самоушкодження та суїцидальна поведінка є чимось ганебними, тому їм складно озвучувати такі думки й описувати таку поведінку.

Якщо людина висловлює рішучий намір накласти на себе руки чи заподіяти собі шкоду, слід негайно звернутися до медичних працівників за допомогою і консультацією, поки поряд людина, яка може забезпечити безпеку цієї людини. У будь-якому випадку, коли людина виглядає дуже засмученою і висловлює сильний намір, необхідно зв'язатися зі службами екстреної допомоги. Це також стосується випадків, коли постраждала особа має загострення психічної хвороби і, вочевидь, не може подбати про свої базові потреби.

Якщо людина висловлює думки про самогубство чи самоушкодження, або ж повідомляє про недавні спроби завдання собі шкоди чи самогубства, важливо негайно повідомити лікаря первинної медичної допомоги та служби піклування про психічне здоров'я, в яких їй надавали підтримку. Не слід припускати, що цим медичним працівникам уже відома інформація, яка може становити ризик.

⁶⁰⁹ Орам С., Домоні Дж. (2018 р.), [Реагування на потреби, пов'язані з психічним здоров'ям жінок, постраждалих від торгівлі людьми](#), Офіційний вісник охорони здоров'я, психологічної допомоги та психіатрії, 18(2).

Лікар може найкраще провести ретельну оцінку ризиків для психічного здоров'я. Втім інші фахівці також можуть задавати чутливі питання й заохочувати відкритий стиль спілкування про ризики. Вони мають пояснити, що намагаються зрозуміти потреби людини в індивідуальному догляді та підтримці. Варто прямо запитати людину:

- чи вона нещодавно завдавала собі шкоди,
- чи має вона зараз думки про самогубство / самоушкодження,
- чи відчувається вона зараз в безпеці, та
- чи вважає вона, що може подбати про себе.

Слід розуміти, що ці запитання навряд чи спровокують самоушкодження чи збільшать ризик.

Примітка: За наявності показників того, що постраждалій особі загрожує безпосередній ризик, що йде від інших людей, може виникнути необхідність зв'язатися з поліцією та/або соціальними службами по роботі з дорослими або дітьми.

Направлення до служб охорони психічного здоров'я

Деякі люди можуть боятися направлення до служб охорони психічного здоров'я. Таких людей може турбувати те, що їм доведеться зазнати стигматизації чи інших негативних наслідків, внаслідок отримання психіатричного діагнозу⁶¹⁰.

Запитуючи постраждалих осіб про їхні проблеми та направляючи їх до служб охорони психічного здоров'я, фахівці повинні реагувати таким чином, щоб підтримати та підтвердити стан очевидного дистресу, що є реакцією на пережиті травматичні події.

Будь-яке нетермінове направлення до служб охорони психічного здоров'я слід обговорити з постраждалими; такі дії завжди мають здійснюватися лише за наявності його/її інформованої згоди. Центральне місце в будь-якому спілкуванні про психічне здоров'я слід приділити особистим цінностям і поглядам людини на труднощі, з якими вона стикається, та потребам у піклуванні. Важливо, щоби постраждалі особи не відчували стигматизації чи приниження, якщо їм поставили психіатричний діагноз. Їх слід підтримувати й направляти до служб охорони психічного здоров'я для отримання доступу до відповідного лікування на основі доказової медицини..

⁶¹⁰ Тут мова може йти про страх, що їх будуть утримувати в психіатричній лікарні проти їхньої волі, або ж що державні органи заберуть у них дітей.

Огляд проблем психічного здоров'я у постраждалих від торгівлі людьми

- практикують багатопрофільний, комплексний погляд і підхід з урахуванням перенесеної травми;
- пропонують проведення комплексних оцінок і доказові методи втручання та лікування;
- залучають лікарів, які мають професійні знання про те, як повторні травми та жорстоке поводження впливають на психічне здоров'я людини;
- включають спільний і гнучкий план дій, що враховує індивідуальний досвід і пріоритети кожної окремої людини; та
- застосовують системи спільної та ефективної роботи з іншими фахівцями для надання допомоги постраждалим особам, які мають численні й комплексні потреби.

17.10 Огляд проблем психічного здоров'я у постраждалих від торгівлі людьми

Найрозповсюдженішими проблемами з психічним здоров'ям серед постраждалих осіб є **посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), комплексний посттравматичний стресовий розлад (КПТСР)⁶¹¹, депресія та тривожність⁶¹²**. Для усіх фахівців надзвичайно важливо визнати, що багато постраждалих можуть стикатися з широким спектром психологічних проблем, які з часом можуть змінюватися, а можуть і не мати чіткої відповідності існуючим діагностичним категоріям.

Постраждалі часто описують свої проблеми з відчуттям провини й сорому, і можуть навіть звинувачувати себе в тому, що з ними відбулося. Часто фіксують складнощі з довірою, що може впливати на здатність постраждалих сформувані довірливі та позитивні відносини.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та комплексний посттравматичний стресовий розлад (КПТСР) у постраждалих від торгівлі людьми

ПТСР

Постраждалим від торгівлі людьми зазвичай доводилось переживати багато травматичних подій, що призводить до високого показника поширеності ПТСР⁶¹³. Травматичні події включають безпосередні загрози життю чи фізичній цілісності людини. Якщо людина була свідком травмування інших або, в деяких випадках, чула про травмування близьких людей, це також може викликати ПТСР. Для дітей втрата чи відсутність адекватних піклувальників може бути травматичною подією. Лише кваліфікований лікар може оцінювати та діагностувати ознаки та симптоми ПТСР.

Симптоми ПТСР включають нічні кошмари та спогади про травматичний досвід, а також наполегливі спроби постраждалих уникнути будь-яких нагадувань про травми. Це супроводжується негативними змінами усвідомлення досвіду й емоцій, а також симптомами перезбудження⁶¹⁴. У деяких людей із ПТСР флешбеки та нічні кошмари трапляються зрідка, а в інших вони можуть виникати по кілька разів щодня й щоночі. Це може викликати в постраждалих відчуття, що вони перебувають у стані постійної чи періодичної небезпеки. Під час таких моментів

⁶¹¹ Оттісова Л., Сміт П., Орам С. (2018 р.), [Психологічні наслідки торгівлі людьми: комплексний посттравматичний стресовий розлад у дітей, які постраждали від торгівлі людьми](#). Поведінкова медицина, 44(3), сс. 234–241.

⁶¹² Орам та ін. (2016 р.), [Торгівля людьми та здоров'я: крос-секційне дослідження чоловіків і жінок, постраждалих від торгівлі людьми, в контакт з постраждалими в Англії](#). Американський вісник охорони здоров'я, 106(6), сс. 1073–1078; Кісс Л., Покок Н., Найсангулші В., та ін. (2015 р.), [Здоров'я чоловіків, жінок та дітей у сфері надання послуг жертвам торгівлі людьми в Камбоджі, Таїланді та В'єтнамі: крос-секційне дослідження-спостереження](#). «Lancet Glob Health», 3, e154–e161; Оттісова Л., Сміт П., Шетті Г., Даунс Дж., Орам С. (2018 р.), [Психологічні наслідки торгівлі дітьми: історичне когортне дослідження з дітей, що пережили торгівлю людьми, у контакт з вторинними надавачами медичної допомоги](#). «PLoS One», 13(3), e0192321.

⁶¹³ Оттісова Л. та ін. (2016 р.), [Поширеність та ризик насилля та психічних, фізичних і сексуальних проблем зі здоров'ям, пов'язаних із торгівлею людьми: Оновлений систематичний огляд](#), епідеміологія та психіатрія, 25(4), сс. 317–41.

⁶¹⁴ Американська асоціація психіатрів (2013 р.), [Діагностично-статистичний посібник психічних розладів: п'яте видання](#).

вони заново переживають дуже сильний страх та/або інші емоції, які вони могли відчувати під час травмування (наприклад сором, безпорадність, провину, гнів), а також мають фізіологічні симптоми, пов'язані з травматичними подіями, зокрема тремтіння, пітливість та прискорене серцебиття.

Сукупність цих реакцій може знесилювати та лякати постраждалих, а також залишити їх у невизначеності щодо того, чи є їхні симптоми результатом проблем із психічним або фізичним здоров'ям, чи фактичного повторення травми. Наприклад, вони можуть хвилюватися через те, що хтось вночі вломиться в їхню кімнату та нападе на них, навіть якщо двері зачинені й немає жодних об'єктивних ознак, що це відбувається. Вони можуть сприймати прискорене серцебиття та пов'язаний із цим дискомфорт у грудній клітці як ознаки серцевого нападу чи неминучої смерті. Ці симптоми часто супроводжуються спробами уникати думок, почуттів і нагадувань про травматичні події, оскільки про них дуже боляче згадувати. Іноді людина не усвідомлює своєї власної захисної реакції уникання.

Внаслідок отриманих травм у постраждалих може відбутися зміна сприйняття й розуміння світу, а також уявлення про себе. Наприклад, вони можуть озвучувати такі переконання, як-от «Я ніколи не буду в безпеці» або «Я нічого не вартий/а», а також проявляти відповідні емоції, наприклад, страх або смуток. Часті повторні й реалістичні переживання травми призводять до того, що людина буде проявляти підвищену пильність щодо небезпеки, а це вплине на всі аспекти її повсякденного життя, на сон і концентрацію уваги. Ця сукупність симптомів може вплинути на здатність у повній мірі та впевнено спілкуватись із фахівцями і, таким чином, ускладнити доступ до відповідної допомоги для покращення стану психічного здоров'я. Постраждалим від торгівлі людьми корисно отримати практичне пояснення їхніх симптомів ПТСР на ранній стадії. Це допомагає їм зрозуміти свої симптоми та прийняти рішення про лікування та втручання. Це є суттєвим компонентом **Фази 1 (безпека та стабілізація) у 3-фазовій терапевтичній моделі**.

Комплексний ПТСР

Комплексний ПТСР (КПТСР) визнаний діагностичною категорією в системі класифікації в МКХ-11⁶¹⁵. Він може виникати у людей, які перебували в умовах тривалих і повторних ситуацій травмування. Отже, КПТСР є поширеним серед осіб, постраждалих від торгівлі людьми та жорстокого поводження в дитинстві. Крім симптомів ПТСР (див. вище), він додатково характеризується розладом емоційної регуляції, труднощами в міжособистісних стосунках і негативним сприйняттям себе.

- **Розлад емоційної регуляції:** Людина, якій важко регулювати свої емоції, може швидко відчути перенасиченість інформацією, а також їй може бути складно впоратись зі станом дистресу та заспокоїтись. У неї можуть спостерігатися різкі зміни емоцій, які їй самій важко зрозуміти та пояснити іншим. Деякі люди переживають емоційне оніміння, або зниження здатності *доступу* до своїх емоцій. Важливо, щоби фахівці розуміли, що такі люди можуть відчувати важкі та виснажливі симптоми психічного здоров'я, незважаючи на те, що вони здаються «емоційно онімілими» або відстороненими, і тому спокійними.
- **Труднощі в міжособистісних стосунках.** Багато постраждалих осіб описують труднощі в міжособистісних стосунках, як-от проблеми з довірою до інших і формуванням безпечних відносин. Тому вони можуть ізолюватися від інших. Також існує ризик того, що, втративши відчуття нормальних меж і очікувань щодо стосунків між людьми, вони можуть бути занадто довірливими та їх можна легко переконати або керувати ними. Це може призвести до ситуацій, коли постраждалим важко інтерпретувати справжні мотиви інших людей щодо них, а це в свою чергу може збільшити їхню вразливість і, отже, ризик знову потрапити в ситуацію торгівлі людьми.
- **Негативне сприйняття себе: постраждалі зазвичай описують переживання стійких негативних переконань і емоцій стосовно себе.** Наприклад, вони можуть звинувачувати себе в тому, що їх скривдили інші, мати сильне почуття власної неповноцінності або відчуття невдачі. Через такі реакції постраждалі можуть лишатися із почуттям глибокої невпевненості у виборі та рішеннях щодо свого життя.

⁶¹⁵ Всесвітня організація охорони здоров'я (2018 р.), [Міжнародна класифікація хвороб, статистика смертності та захворюваності \(11-те видання, зі змінами та доповненнями\)](#).

Депресія

Сукупність соціальних, психологічних і біологічних факторів можуть спричинити депресивні розлади.

Пережиті негаразди, труднощі, втрати й безсилля, про які часто повідомляють постраждалі, зазвичай пов'язані з депресією.

Крім визнання факту травмування постраждалих важливо розуміти значення пережитих ними *втрат*. До них належить втрата чи відсутність регулярного контакту з близькими людьми, приналежності до спільноти, радості від взаємної дружби, задоволення від регулярних повсякденних справ, наявності особистого простору, приватності та достатнього відпочинку. Постраждалі можуть особливо жалкувати за обмеженими в часі можливостями, наприклад, побудовою власної сім'ї, вихованням своїх дітей, доглядом за членами сім'ї, або можливістю проводити час із членами сім'ї, яких уже немає серед живих. Ці втрати додаються до втрачених фінансової незалежності, можливостей здобуття освіти, навчання та отримання роботи. Постраждалі, ймовірно, тривалий час були не в змозі змінити свою ситуацію, що призвело до появи стійкого почуття безпорадності. **Розглядаючи питання втрат і поточних потреб людини, слід брати до уваги всі пов'язані з торгівлею людьми наслідки.**

До симптомів депресії належать постійно пригнічений настрій, порушення сну, відсутність задоволення та інтересу до діяльності, нестача сил і проблеми з апетитом⁶¹⁶. До когнітивних симптомів депресії можуть належати неприємні негативні емоції та думки про себе, наприклад, самозвинувачення, сором і низька самооцінка. Серед наслідків торгівлі людьми, коли постраждалі мають можливість оцінити пережиті події та зрозуміти свої втрати, може бути час, коли існує особливо великий ризик прояву в них симптомів депресії. **Тому фахівці мають бути обізнаними щодо цього ризику протягом усього періоду роботи з постраждалими та пропонувати відповідні напрямлення для отримання медичних послуг.**

Тривожність

Страх і тривога є природними реакціями на небезпеку, і більшість людей, перебуваючи під контролем осіб, причетних до торгівлі людьми, відчувають підвищену тривожність. Постраждалі описують постійне відчуття небезпеки, і в них можуть сформуватися симптоми постійної тривожності⁶¹⁷.

В деяких випадках постраждалим особам, а іноді і фахівцям, що працюють із ними, може бути важко відрізнити тривожність, пов'язану з *попередньою загрозою*, від тривоги щодо *поточного ризику*. Наприклад, людина може не хотіти залишати свою оселю через острах зустріти когось на вулиці. Це може призвести до високого рівня тривожності, пов'язаної з травмуючими спогадами, або може бути результатом їхнього проживання в громаді, де працюють особи, залучені до торгівлі людьми, однак вони занадто бояться про це говорити.

Високий рівень тривоги може завадити людині практично оцінити ризики. Тому забезпечення захисту й безпеки мають бути центральним компонентом оцінки та планування безпеки.

Існують різні прояви тривожності: від загальної тривоги і до такої, що фокусується на конкретних побоюваннях і занепокоєнні. В результаті можливі часті побоювання, труднощі з фокусуванням уваги та концентрацією, неможливість розслабитися та відчувати себе в безпеці, або відпочивати та спати. До фізичних симптомів тривожності відносять болі в грудній клітці, пітливість, перехоплення подиху та тремтіння. Іноді стан може погіршуватися аж до появи панічних атак.

У деяких постраждалих від торгівлі людьми можуть проявлятися конкретні розлади тривожного спектру, що вимагають діагностування та лікування у відповідного фахівця⁶¹⁸. Розлади тривожного спектру можуть мати значний негативний вплив на щоденне життя постраждалих осіб. Існують різноманітні форми ефективного пси-

⁶¹⁶ Американська асоціація психіатрів (2013 р.), Діагностично-статистичний посібник із психічних розладів: п'яте видання.

⁶¹⁷ Орам та ін. (2016 р.), [Торгівля людьми та здоров'я: крос-секційне дослідження чоловіків і жінок, які постраждали від торгівлі людьми, в контакт з потерпілими в Англії](#), Американський вісник державної системи охорони здоров'я 106(6), сс. 1073-1078.

⁶¹⁸ Конкретні тривожні розлади включають **фобії** (наприклад, агорафобія та клаустрофобія), **соціально-тривожний розлад** (інтенсивні відчуття самосвідомості та страху соціальних ситуацій), а також **обсесивно-компульсивний розлад (ОКР)**, тривожні, нав'язливі думки, що можуть призводити до компульсивної поведінки з метою зниження стресу).

хологічного втручання для лікування тривожних розладів, а постраждалим особам рекомендовано пропонувати якомога швидше звернутися до відповідних служб для проведення оцінки й отримання лікування.

Постраждалі від торгівлі людьми часто живуть із вельми *реалістичними* страхами щодо своєї безпеки та безпеки своїх сімей. Однак медична допомога стане в нагоді всім та допоможе впоратися з симптомами тривожності та зменшити їхні прояви. Саме завдяки такій допомозі постраждалі матимуть змогу чіткіше аналізувати ситуацію, краще планувати свою безпеку та потенційно покращити якість свого щоденного життя.

Дисоціація

Дисоціація відбувається, коли людина відчуває відсутність зв'язку між собою та світом навколо. Людина може дисоціюватися, коли їй нагадують про травматичні події минулого чи коли вона перебуває в стані глибокого стресу. Можуть втрачатися відчуття часу й місця, з'являтися відчуття від'єднання від свого тіла чи відчуття нереальності усього навкруги. Важливо знати про ознаки дисоціації, а саме, що людина може заклакнати, дивитися в нікуди та перестати реагувати на все, що відбувається навколо неї.

Дисоціація може тривати упродовж дуже короткого проміжку часу (секунди чи хвилини), а в деяких випадках затягуватися на години чи навіть дні. Важкість дисоціативного стану може бути різною: в легких випадках людина може частково усвідомлювати своє оточення в поточний момент; у важких випадках вона може повністю втрачати контакт із реальністю навкруги.

Дисоціація є одним із симптомів ПТСР та комплексного ПТСР, але при цьому може співіснувати з низкою інших проблем психічного здоров'я. Людині, яка має дуже важкі симптоми дисоціації, можуть діагностувати дисоціативний розлад⁶¹⁹.

Флешбек (спогад) про травматичну подію є однією з форм дисоціації. Якщо в постраждалої особи трапляється флешбек, можна обережно промовити її ім'я, нагадати, де саме вона перебуває, та спробувати зорієнтувати її щодо поточного моменту. Краще уникати голосних звуків або торкання до людини, бо це ненавмисно може підсилити вплив того спогаду, який людина переживає в такий момент.

Провина та сором

Досвід, набутий під час ситуації торгівлі людьми, може залишати по собі тривожні емоції у постраждалих осіб, і найрозповсюдженішими є відчуття провини та сорому. Особи, причетні до торгівлі людьми, можуть застосовувати методи сексуальної наруги, приниження, ритуалізованого насильства та принизливих форм експлуатації й контролю, через що жертви відчувають надзвичайно глибокий сором. Багато постраждалих описують відчуття провини, часто пов'язане з подіями, які вони не могли контролювати. Наприклад, коли їх розлучили з членами сім'ї або коли вони не могли фінансово підтримати рідних; були свідками ситуацій, коли особи, причетні до торгівлі людьми, кривдили інших; мали покинути інших жертв торгівлі людьми, коли рятувалися втечею або ж через те, що потрапили до рук торговців людьми. Постраждалим часто надзвичайно важко ділитися інформацією, пов'язаною з відчуттям провини чи сорому.

Труднощі з відносинами

Досвід потрапляння в ситуацію торгівлі людьми може вцент зруйнувати відчуття безпеки та довіри до інших людей в постраждалих осіб. Через це вони можуть уникати контакту з іншими людьми, самоізолюватися та соціально відсторонюватись. Іноді такі люди не можуть підтримувати здорові та безпечні межі у відносинах, наприклад, надто довіряють та на інтимному рівні потрапляють в пастку відносин із тими, хто ними маніпулює. Люди, які мають труднощі з побудовою здорових стосунків і відчуттям довіри потребують додаткової підтримки, щоб мати змогу насправді прийняти ту допомогу, яку їм пропонують.

⁶¹⁹ На своєму вебсайті Міжнародна спільнота досліджень травми та дисоціації пропонує інформаційні бюлетені про травми та дисоціативні розлади (докладно див. [TUI](#)).

Емоційно нестабільний розлад особистості (ЕНРО)

Деякі люди можуть страждати від ширшого спектру проблем, пов'язаних із емоціями та стосунками. Емоційно нестабільний розлад особистості (ЕНРО; також відомий, як межовий розлад особистості [МРО]) – це діагноз, що тісно переплетений із історією поневірян людини у дитинстві⁶²⁰. Люди з ЕНРО можуть мати надзвичайно інтенсивні та серйозні перепади настрою, їм важко керувати своїми емоціями. Дехто описує ЕНРО, як імпульсивну поведінку, що може навіть загрозувати життю людини, яка має такий розлад. В деяких випадках цей стан може супроводжуватися залежністю від психотропних речовин або нанесенням собі шкоди, бо ці поведінкові підходи дають відчуття контролю над своїм дистресом. Люди з ЕНРО мають надзвичайно глибоке відчуття спустошеності та забутості, їх можуть переслідувати параноїдальні думки.

Після встановлення діагнозу розладу особистості деякі постраждалі особи можуть відчувати стигматизацію, а іншим, натомість, це навпаки може допомогти віднайти спосіб оформлення своїх проблем у щось реальне й отримати доступ до ефективних методів допомоги. Деякі з симптомів комплексного ПТСР накладаються на симптоми ЕНРО/МРО. Щоби допомогти постраждалим розібратися зі своїми симптомами та підтримати їх в отриманні оптимальної терапевтичної допомоги важливо звернутися за консультацією до фахівця з питань психічного здоров'я.

Психотичні симптоми

Психоз (наприклад, шизофренія чи біполярний розлад) є менш розповсюдженим станом серед постраждалих від торгівлі людьми, ніж ПТСР, тривога чи депресія⁶²¹. Тим не менш він зустрічається досить часто й асоціюється з високими показниками доправлення у психіатричний стаціонар, включно з обов'язковим прийомом⁶²². У людини з психозом можуть проявлятися такі симптоми, як візуальні та слухові галюцинації, незвичні нав'язливі ідеї (які часто називають мареннями), дезорієнтація думок і поведінка, що свідчить про вищезгадані симптоми⁶²³.

Деякі показники психозу важко відрізнити від симптомів стану ПТСР, саме тому надзвичайно важливо в такій ситуації, щоб оцінку провів саме фахівець із питань психічного здоров'я. Наприклад, люди з психозом та ті, в кого є флешбеки ПТСР можуть поводитися так, наче вони бачать або чують речі, які інші люди поряд із ними не бачать і не чують. Вони можуть раптом виглядати зляканими чи відстороненими, або почати роздивлятися по кімнаті, наче відповідаючи на якийсь голос чи звук. Часто такий досвід дуже лякає людину та виводить із рівноваги.

Люди, які страждають на психоз, можуть говорити або робити речі, які іншим важко зрозуміти в поточному контексті. Вони можуть вважати, що інші намагаються їх контролювати або ж за ними спостерігають, переслідують або стежать. У контексті торгівлі людьми такий досвід не рідкість, і може супроводжуватися флешбеками ПТСР або нічними кошмарами, а також психопатичними хворобами. Завжди допомагає тактика ненав'язливої розмови про незвичну поведінку. Симптоми людини можуть заважати їх в повній мірі описати те, що вона переживає.

Існує висока вірогідність того, що будь-якій людині з симптомами психозу буде дуже важко у повсякденному житті й у забезпеченні своєї безпеки. Такі люди більш схильні до нанесення собі шкоди. За найменших ознак психозу слід негайно направляти людину до фахівців, а пріоритетом має стати розробка спільного плану постійної допомоги в області психічного здоров'я для задоволення індивідуальних потреб.

⁶²⁰ Портер К., Палм'є-Клаус Дж., Браніцький А., Мансель В., Варвік Г. і Варез Ф. (2019 р.), [Дитячі поневіряння та межовий розлад особистості: мета-аналіз](#), «Acta Psychiatrica Scandinavica», 141(1), сс. 6-20.

⁶²¹ Всесвітня організація охорони здоров'я (2018 р.), [Міжнародна класифікація хвороб, статистика смертності та захворюваності \(11-те видання, зі змінами та доповненнями\)](#).

⁶²² Орам С., Хондокер М., Абас М., Бродбент М., та Гавард Л.М. (2015 р.), [Характерні риси дорослих та дітей з важкими психічними хворобами, які постраждали від торгівлі людьми: історичне когортне дослідження](#), Вісник «Lancet Psychiatry», 2(12), сс. 1084-91.

⁶²³ Важливо не забувати, що багато постраждалих мають досвід, який не вкладається в чітко визначені професійні сфери знань, і може видаватися незвичним або неочікуваним. Тому фахівцям стане в нагоді рекомендація дотримання принципу неупередженості та надання допомоги постраждалим у забезпеченні відчуття якомога більшої безпеки, аби поступово збирати інформацію для розуміння зв'язків між тим, що відбулося, та поточним психічним станом людини. Постраждалі могли перебувати під контролем інших осіб, часто в екстремальних умовах і впродовж тривалого часу. Декому з них торговці могли погрожувати, що спричинило у них появу страху поточного моніторингу чи контролю. Проводячи психологічну оцінку важливо не забувати про цей момент.

Проблеми та розлади харчової поведінки

У постраждалих можуть з'являтися проблеми харчової поведінки, що значною мірою впливає на стан їхнього здоров'я та добробут. Це може бути безпосереднім наслідком досвіду перебування в ситуації торгівлі людьми чи експлуатації; торговці часто використовують їжу та позбавлення їжі, як засіб контролю. У постраждалих можуть розвинутися проблеми з харчуванням і харчовою поведінкою, якщо це їм нагадує травматичні події. У деякого розвиваються особливі проблеми харчової поведінки, коли через нетипову харчову поведінку людина намагається справлятися з дистресом.

У деякого розвивається розлад харчової поведінки. У таких випадках головною проблемою особи є нетипова харчова поведінка та зацикленість на їжі, разом із переживаннями стосовно ваги тіла та його форм⁶²⁴. Причин розладів харчової поведінки безліч, а травми в минулому є початковою точкою їхнього розвитку⁶²⁵. **Розлади харчової поведінки характеризуються найвищими показниками смертності серед усіх психіатричних розладів, як через фізичні наслідки такого розладу, так і через підвищений рівень самогубств.** Тому тут необхідна оцінка терапевта первинної ланки, який може далі перенаправити людину до фахівця з розладів харчової поведінки.

Вплив залежності від психоактивних речовин на психічний стан

У деякого з постраждалих можуть існувати попередні залежності від алкоголю чи інших речовин, що лише збільшує їхню вразливість до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми (див. [уразливість через залежність від речовин](#)). Інші постраждали, в котрих раніше не було залежності, могли потрапити в ситуацію, коли особи, причетні до торгівлі людьми, примушували їх вживати наркотичні речовини чи алкоголь, внаслідок чого вони набули залежність⁶²⁶. Постраждали можуть повертатись до вживання наркотичних речовин або алкоголю, намагаючись впоратися зі стресом під час або після ситуації експлуатації, особливо якщо це є єдиним найпростішим доступним засобом полегшити травматичні симптоми. Вживання алкоголю та психоактивних речовин може не тільки підірвати стан здоров'я, але й стати на заваді підтримки своєї безпеки, контакту з особами, які надають послуги й отриманні відповідного медичного та терапевтичного супроводу. Вплив алкогольної та наркотичної залежності може завадити процесу реабілітації особи та підвищити ризики її повторного потрапляння до ситуації торгівлі людьми. Діти є особливо вразливими до значного негативного впливу зловживання психоактивними речовинами на фізичний та психічний стан, а також їхній розвиток (див. [уразливість дітей](#)).

Часто недоцільно направляти постраждалих від торгівлі людьми до звичайних закладів із боротьби з залежністю. Постраждалим необхідне комплексне втручання з боку фахівців, які розуміють їхню індивідуальну вразливість, а також те, як вона пов'язана з їхніми конкретними історіями потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та вживання психоактивних речовин.

Постраждалим, які мають залежність від психоактивних речовин і проблеми з психічним здоров'ям, слід запропонувати ефективне лікування на основі доказової медицини в закладах, де комбінують лікування від залежності від психоактивних речовин із психологічним лікуванням, а також спеціалізуються на роботі з людьми, які перенесли травму.

⁶²⁴ Всесвітня організація охорони здоров'я (2018 р.), [Міжнародна класифікація хвороб, статистика смертності та захворюваності \(11-те видання зі змінами та доповненнями\)](#).

⁶²⁵ Молендіжк М., Гок Г., Бревертон Т., Елзінга Б. (2017 р.), [Жорстоке поводження з дітьми та патологія розладів харчової поведінки: систематичний огляд та мета-аналіз вивчення реакції на дози](#), Видання «Psychological Medicine», 47(8), сс. 1402-1416.

⁶²⁶ Результати дослідження, в ході якого проведено опитування постраждалих від сексуальної експлуатації, свідчать про те, що 84% респондентів під час ситуації торгівлі людьми вживали психоактивні речовини, а 28% з них були змушені це робити внаслідок примусових дій з боку торговців людьми. Ледерер Л. Дж. та Ветцель К. А. (2014 р.), [Наслідки секс-торгівлі для здоров'я та їхній вплив для визначення жертв торгівлі людьми в закладах охорони здоров'я](#), 23 «Annals Health» L. 61. Ці показники серед постраждалих, що перебували в системі охорони здоров'я, нижчі. Орам та інші встановили, що 10% з постраждалих у Сполученому Королівстві, які перебували в системі охорони здоров'я, були ідентифіковані як особи з проблемами зловживання алкоголем або психоактивними речовинами. Див. Орам та ін. (2016 р.), [Торгівля людьми та здоров'я: крос-секційне дослідження чоловіків і жінок, які постраждали від торгівлі людьми, в контакті з постраждалими в Англії](#), Американський вісник державної системи охорони здоров'я 106(6), сс. 1073-1078.

17.11 Трифазова модель терапевтичної допомоги

Вступ

Постраждалим від торгівлі людьми слід пропонувати доказову терапію під контролем кваліфікованого терапевта, зареєстрованого у визнаній професійній регуляторній установі. Терапевти повинні пройти підготовку та мати досвід у наданні доказового психологічного лікування згідно з визнаними рекомендаціями, наприклад, розробленими Національним інститутом клінічної майстерності (НІКМ)⁶²⁷, які містять рекомендації щодо лікування дітей і дорослих.

Доказові моделі терапії включають когнітивно-поведінкову терапію (КПТ)⁶²⁸ при роботі з ПТСР, депресіями та тривожними розладами; а також нарративну експозиційну терапію (НЕТ)⁶²⁹ та десенсибілізацію й опрацювання травм через рух очей (ДОТРО)⁶³⁰ при роботі з ПТСР.

Усі ці приклади доказових методів терапії включають спільний підхід: постраждалий і терапевт узгоджують цілі та план лікування разом, включно з визначенням проблем, які постраждалий готовий вирішувати. Лікування має допомогти кожному зрозуміти, як сформувалися їхні симптоми, розвинути навички керування цими симптомами, а також віднайти шляхи роботи з засмучуючими думками та відчуттями.

Трифазова модель терапевтичної допомоги для постраждалих від торгівлі людьми

Поетапний підхід у лікуванні є доцільним, оскільки дає змогу постраждалим долучитися до своєї реабілітації поступово та виважено. Трифазова модель терапевтичної допомоги (наведена нижче) відіграє ключову роль у сталому процесі реабілітації постраждалих і є рекомендованою для тих, хто бажає пройти терапевтичне лікування⁶³¹.

Кожна людина може потребувати різного рівня професійної допомоги та підтримки на різних етапах процесу реабілітації. Уся терапевтична допомога має надаватися в контексті ширшої багатоміжової системи захисту й індивідуальної підтримки. Гнучкість у застосуванні трифазної моделі є життєво важливим елементом, що дозволяє кожному постраждалому приймати особисті рішення з урахуванням індивідуальних потреб та обставин. Деякі люди можуть бути неготовими послідовно завершувати всі три фази: комусь може знадобитися перерва між цими фазами або повторне проходження попередніх фаз. Необхідно забезпечити можливість для **кожної постраждалої особи планувати разом зі спеціалістами процес надання допомоги, що відповідав би її власним потребам і пріоритетам.**

Трифазова модель складається з таких фаз:

- **Фаза 1: Безпека та стабілізація;**
- **Фаза 2: Терапія ПТСР з фокусом на травмі чи терапія інших першочергових проблем із психічним здоров'ям; та**
- **Фаза 3: Інтеграція.**

⁶²⁷ Національний інститут клінічної майстерності знаходиться у Сполученому Королівстві та надає консультативно-технічні послуги з метою вдосконалення системи державної охорони здоров'я та соціальної допомоги. Докладніше див. [вебсайт](#).

⁶²⁸ Докладніше про КПТ див. [вебсайт ctdc](#).

⁶²⁹ Докладніше про НЕТ див. [вебсайт Vivo International](#).

⁶³⁰ Докладніше див. [вебсайт Десенсибілізація і опрацювання травм через рух очей](#).

⁶³¹ Трифазову модель терапевтичної допомоги застосовують на практиці у Фундації Гелен Бамбер у контексті ширшої моделі інтегрованої допомоги постраждалим. Трифазова модель терапевтичної допомоги постраждалим, які пережили травму, вперше була описана Джудіт Герман у її книзі «Травма та реабілітація» (1992 р.), і є основою цього рекомендованого підходу для допомоги постраждалим. Герман Дж. (1992 р.), «Травма та реабілітація: наслідки жорстокого поводження – від домашнього насильства до політичного терору», Нью-Йорк: «Basic Books».

На практиці, три фази накладаються одна на одну, і постраждалі можуть мати потребу рухатись між фазами вперед і назад. Це залежить від викликів, з якими вони стикаються у повсякденному житті, а також від їхньої індивідуальної реакції на терапію.

Фаза 1: Безпека та стабілізація:

Упродовж фази 1 постраждалій особі допомагають поступово (від)будувати відчуття особистої безпеки через усвідомлення й управління своїми симптомами, таким чином знижуючи рівень вразливості та ризику. Фаза 1 надає необхідний фундамент для травмо-орієнтованого лікування (для ПТСР), а також форм терапії для інших проблем із психічним здоров'ям. Вона допомагає постраждалим усвідомити свої симптоми, зрозуміти та взяти під контроль те, що відбувається з їхнім розумом і тілом, наприклад, коли вони переживають нічні кошмари, флешбеки чи панічні атаки. Знання того, що їхні симптоми є нормальними, а також розуміння реакцій на дуже травматичні події може підкріпити їхню впевненість у собі та підтримати їхнє постійне залучення до процесу лікування. Постраждалі можуть почати відчувати більший контроль над своїм життям і менше хвилюватися через вплив своїх симптомів.

Техніки керування симптомами вводяться аби допомогти постраждалим самостійно «керувати» деякими найбільш проблематичними симптомами та відчувати більше змоги активно проживати своє життя. Для постраждалих, чії проблеми пов'язані з високим ризиком, наприклад, повторні спроби самогубства, нанесення собі шкоди чи зловживання психоактивними речовинами, пріоритетом під час Фази 1 (безпека та стабілізація) є отримання лікування для вирішення саме цих проблем. У когось також може бути не діагностований ПТСР або інші проблеми з психічним здоров'ям. З цими складними викликами можна розібратися за допомогою цільової терапії на пізнішому етапі.

Для постраждалих, які мають побоювання стосовно постійної загрози з боку інших людей, ключовою частиною Фази 1 стане детальна оцінка таких ризиків та розробка плану безпеки⁶³². Під час розробки плану безпеки необхідно зважати на вірогідний психологічний стан людини в разі зустрічі з особою, причетною до торгівлі людьми, або іншим правопорушником. Цей процес може включати терапевтичне втручання з метою керування тривогою та зниження вірогідності того, що у відповідь на загрозу людина «заклякне»⁶³³. Практична підготовка до застосування планів також має велике значення, наприклад, формування навичок прохання про допомогу чи пораду, повторення використання персонального сигналу тривоги, планування того, як звернутися по допомогу до інших людей (наприклад, у крамниці поряд) або викликати служби оперативного реагування. Сукупність навичок управління тривогою та вивчення й відпрацювання рутинного завдання отримання допомоги (допоки це не перетвориться на звичку) надасть постраждалому практичну змогу реагувати на загрози, навіть у стані надзвичайного страху.

⁶³² В цьому контексті план безпеки означає конкретно розроблений набір дій, узгоджений із постраждалою особою, для отримання допомоги у разі зустрічі із особою, причетною до торгівлі людьми, або особою, яка є іншим чином небезпечною для постраждалого.

⁶³³ Реагування «закляканням» є природною реакцією будь-якої людини на небезпеку, коли людина має в такий момент обмежені можливості (а іноді жодних) поворухнутися чи заговорити. Це автоматична реакція тіла на небезпеку, що разом із іншими реакціями, такими як страх, бажання втекти та задобрити, вважаються природними реакціями, сформованими для захисту від загроз. Будь-яка з таких реакцій може скоріше трапитися з людиною, яка в минулому пережила травму; а за деяких обставин подібна реакція може підвищити ризик, а не знизити його.

Фаза 1 для ПТСР: травмо-орієнтована терапія

Доведено, що **травмо-орієнтована терапія, яка надається в рамках другої фази трифазової моделі, є дуже ефективною для подолання симптомів ПТСР**. Однак постраждали часто потребують часу та терапевтичної підтримки, щоб їм було легше взяти участь у будь-якій терапії, що передбачає повернення до минулих травм в ході лікування.

Існують різноманітні моделі травмо-орієнтованої терапії. Найрозповсюдженішими серед них є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), десенсибілізація і опрацювання травм через рух очей (ДОТРО), а також нарративна експозиційна терапія (НЕТ). Ці моделі спираються на дослідження доказової бази для дорослих⁶³⁴, яке довело, що курс лікування може призвести до значних позитивних змін, а іноді й до повного одужання від ПТСР⁶³⁵.

КПТ та ДОТРО також довели свою ефективність у лікуванні дітей⁶³⁶. З'являються нові докази реагування на НЕТ підлітків без супроводу,^{637а} також дітей молодшого віку⁶³⁸. Як і з будь-якими питаннями медичного характеру, рішення про втручання психологів для будь-якої дитини мають прийматися за участю одного з батьків або законного опікуна.

Фаза 2 терапії постраждалих, які мають ПТСР і комплексний ПТСР, складається з психологічного травмо-орієнтованого курсу лікування⁶³⁹. Травмо-орієнтована терапія заснована на розумінні того, що ПТСР перш за все є розладом пам'яті, за якого мозок людини не обробляє спогади належним чином⁶⁴⁰. Вважається, що це відбувається через високий рівень переживань на момент травматичних подій.

Більшість спогадів про щоденні події кодуються та хронологічно записуються в нашу довгострокову пам'ять. Однак, травматичні спогади зберігаються більше на підсвідомому рівні та фрагментовано у формі картинок, звуків і відчуттів.

Цим фрагментам бракує будь-якої контекстної «позначки часу», завдяки якій людина зазвичай отримує повне відчуття поєднаності пам'яті з конкретним моментом у минулому. В результаті людина «*наново переживає*» ці травматичні спогади так, ніби ця подія відбувається у поточному моменті, у формі флешбеків і нічних кошмарів, що супроводжуються травмо-орієнтованими емоційними переживаннями та фізіологічними реакціями.

⁶³⁴ Огляд доказових втручань див. Брейді Ф., Катона К., Велш І., та Робіант К. (2021 р.), [Психотерапія та біженці](#), Оксфордський підручник з психіатрії мігрантів, ч. 58, преса Оксфордського університету. НЕТ ефективно працює в лікуванні постраждалих від торгівлі людьми. Робіант К., Робертс Дж., та Катона К. (2017 р.), [Лікування посттравматичного стресового розладу у жінок-жертв торгівлі людьми з використанням нарративної експозиційної терапії: Ретроспективний аудит](#), «Front Psychiatry», 8, 63.

⁶³⁵ Комплексний ПТСР – це ще відносно новий діагноз, тому і доказова база ще перебуває у процесі формування. Її вважають найкращою для довготривалого лікування з використанням доказових моделей для ПТСР, а за потреби і для пропонування раннього втручання стосовно будь-яких симптомів, що ускладнюють роботу з травмою (наприклад, розлад емоційної регуляції).

⁶³⁶ [Рекомендації НІКМ](#) (2018 р.) рекомендує КПТ та ДОТРО для дітей, із відповідною адаптацією до віку дитини.

⁶³⁷ Саїд Г., та Кінг Д. (2020 р.), [Застосування нарративної експозиційної терапії для дітей-шукачів притулку без супроводу: Пілотний звіт про доцільність](#), «Clin Child Psychol Psychiatry», 25(1), сс. 213-226.

⁶³⁸ Шауер М., Нойнер Ф., та Ельбер Т. (2017 р.), Наративна експозиційна терапія для дітей і підлітків (KIDNET), Ландольт М. А., Клойтр М., Шнайдер У. (Вид.), [Доказове лікування порушень, пов'язаних із травмою, у дітей та підлітків](#), «Springer International Publishing», сс. 227–250.

⁶³⁹ Багато людей із комплексним ПТСР потребують довшої терапії в межах Фази 1, щоб полегшити симптоми, зокрема розлад емоційної регуляції. В деяких випадках, вони можуть відчувати, що не готові до травмо-орієнтованого лікування.

⁶⁴⁰ Бревін К. Р. (2011 р.). [Природа та значення порушення пам'яті в посттравматичному стресовому розладі. Щорічний огляд клінічної психології](#), 7, сс. 203-227.

Лікування ПТСР передбачає поступове відкриття та роботу із травматичною подією, що призвела до появи травматичних спогадів. У ході комплексної терапевтичної роботи терапевт надає підтримку постраждалій особі, щоби вона змогла досягнути ці події та розташувати їх у контексті минулих подій. Метою такого лікування є зниження рівню страху та стресу людини при нагадуванні про травматичні події, шляхом поступової роботи з ними допоки постраждалий перестане «заново переживати» їх у формі флешбеків і нічних кошмарів, а натомість згадуватиме про них в контексті, наприклад, разом із часом і місцем тих подій. Це веде до зменшення проявів симптомів ПТСР, зокрема нав'язливих спогадів і нічних кошмарів..

Фаза 2 для постраждалих із іншими проблемами з психічним здоров'ям

Поетапна модель терапії була розроблена перш за все для лікування ПТСР, однак вона також може стати корисною основою для лікування постраждалих із іншими проблемами з психічним здоров'ям, що проявилися та потребують поетапного підходу до надання підтримки та терапії⁶⁴¹. Наприклад, якщо першочерговою проблемою є залежність від психоактивних речовин, тоді підготовча робота Фази 1 (безпека та стабілізація) має фокусуватися на вирішенні цих проблем з метою покращення здатності постраждалого почуватися безпечно та стабільно у повсякденному житті. Після цього може відбуватися оцінка психічного здоров'я постраждалого і, за потреби, розпочнеться курс лікування будь-якої існуючої проблеми з психічним здоров'ям.

Як у випадку з лікуванням ПТСР, тривалість інших втручань Фази 2 повинна бути достатньою для задоволення індивідуальних потреб постраждалих осіб. Це може передбачати співпрацю між різними службами для планування та проведення поетапної терапії, розробленої відповідно до потреб людини.

Фаза 3: Інтеграція

Планування Фази 3 має відбуватися на основі результатів попередньої терапії та супроводжуватися регулярним переглядом прогресу постраждалого під час проходження інших двох фаз. Навіть постраждалі, котрі мають серйозні симптоми та значні проблеми з веденням звичного способу життя, відчують позитивний ефект, коли їх заохочують думати про свої надії та цілі, і дійсно починають будувати плани на своє майбутнє.

Після закріплення базових компонентів стабільності й проведення травмо-орієнтованого лікування завдання Фази 3 полягає в тому, щоб допомогти постраждалій особі побудувати або відновити безпечне та якісне щоденне життя. Ця фаза концентрується на тих сферах повсякдення, які було окреслено як пріоритетні для кожної окремої людини, і де на початковому етапі необхідні професійна допомога та підтримка. Зокрема це може включати сесії з підвищення навичок підтримки впевненості в собі та допомогу в налагодженні нових безпечних дружніх зв'язків і відносин. Слід також пам'ятати про індивідуальні потреби кожної людини в отриманні практичних навичок для щоденного життя (зокрема володіння мовами, за необхідності), а також про допомогу постраждалим в досягненні їхніх мрій і виявленні можливостей участі в освітніх програмах, тренінгах, отриманні роботи й розвитку кар'єри.

На початкових етапах Фази 3 може вести терапевт, який разом із потерпілим може розпочати процес інтеграції. Залучення фахівців із різних відомств, мереж і служб місцевих громад часто має продовжуватися й після завершення терапії, щоби людина могла поступово перейти до побудови того життя, яке вона бажає мати в майбутньому.

⁶⁴¹ Герман Дж. (1992 р.), Травма та відновлення: Наслідки жорстокого поводження – від домашнього насильства до політичного терору, Нью-Йорк: «Basic Books».

Оцінка прогресу терапії

Прогрес за трифазовою моделлю терапії може різнитися для кожної людини, її конкретних потреб у сфері психічного здоров'я й обставин в ході просування лікування. Терапевт має використовувати стандартизовані засоби оцінки симптомів на початку та наприкінці лікування, щоб оцінити зміни⁶⁴². Важливо розуміти, що навіть терапія на основі доказових методів може не призвести до повного вирішення ситуації з проявом симптомів окремо взятого постраждалого, особливо якщо людина пережила жорсткий і довготривалий травматичний досвід. Тому в багатьох випадках реалістичнішою ціллю є полегшення симптомів.

Стабільне одужання постраждалих є довготривалим процесом, який може коливатися від позитивних кроків вперед, до моментів застою та відкатів назад на різному рівні (від середнього до надзвичайно високого).

Доступ до медичної допомоги й інших послуг для постраждалих має бути наявним і гнучким упродовж тривалого періоду. Ефективнішим є надання швидкої та обмеженої підтримки, а також терапії протягом певного часу, ніж відкладання або відмови від них, що може призвести до значного погіршення стану здоров'я та підвищить потребу в екстрених заходах та ресурсах на пізніших стадіях. Незадоволення потреб, пов'язаних зі станом здоров'я жертв торгівлі людьми може зробити їх вразливими до дестабілізації, повторного потрапляння до ситуації торгівлі людьми та ще більшої шкоди.

⁶⁴² Прикладами стандартизованої оцінки результатів є, зокрема, бесіда в форматі CAPS у випадках із ПТСР, PHQ-9 у разі депресії та ITQ для випадків комплексного ПТСР; вони доступні кількома мовами.

18 П'ятдесят сім рекомендованих стандартів

Структура НМВ

1	Доступ до 4 опорних компонентів НМВ	НМВ має забезпечувати дотримання прав людини та повагу до людської гідності всіх дорослих і дітей, які є жертвами торгівлі людьми. Держави мають розробити механізм, щоб забезпечити всім жертвам торгівлі людьми доступ до 4 опорних компонентів НМВ, як детально описано у відповідних розділах цього довідника: ➤ Ідентифікація плюс захист;➤ Індивідуальна підтримка та доступ до послуг;➤ Соціальна інтеграція;➤ Кримінальне судочинство та відновлення прав.
2	Професіоналізація НМВ	На всіх рівнях НМВ має комплектуватися компетентними фахівцями, які мають відповідні професійні навички в конкретному напрямку роботи з протидії торгівлі людьми та пройшли підготовку з протидії торгівлі людьми відповідно до принципів, протоколів, опорних компонентів і рекомендованих стандартів НМВ.
3	Національний координатор або аналогічний механізм	В рамках кожного НМВ запроваджено, реалізовано та забезпечено необхідними ресурсами національного координатора чи інший аналогічний механізм. Роль національного координатора НМВ делегується відповідній державній установі, яка очолює Міжвідомчу координаційну робочу групу НМВ. Вона відповідає за координацію виконання всіх заходів, пов'язаних із упровадженням НМВ, за проактивної підтримки всіх відповідних державних інституцій і громадянського суспільства.
4	Міжвідомча координаційна робоча група НМВ	В кожному НМВ з метою сприяння координації і виділенню необхідних ресурсів у межах повноважень НМВ створюється Міжвідомча координаційна робоча група НМВ і забезпечується її робота.
5	Міжвідомча координаційна робоча група НМВ	Кожна держава визначає повноваження національного органу моніторингу НМВ чи аналогічного механізму, а також запроваджує таку структуру й забезпечує її необхідними ресурсами з метою контролю витрат, забезпечення якості, звітності й ефективності НМВ, зокрема компетенції та виконання обов'язків кожного суб'єкта НМВ. Орган моніторингу НМВ має надавати національному координатору щорічні звіти про оцінку НМВ і мати механізм подання скарг легкодоступний для жертв і постраждалих від торгівлі людьми.

- 6** **Національний консультативний орган постраждалих від торгівлі людьми**
- Для підтримки роботи кожного НМВ створюється національний консультативний орган постраждалих від торгівлі людьми, що складається з лідерів з-поміж постраждалих. Він надає консультації щодо всіх аспектів структур, послуг і процедур НМВ, а також законодавства у сфері боротьби з торгівлею людьми, формування державної політики, інформування громадськості, організації навчання та підготовки, а також забезпечення високих стандартів надання оперативної допомоги жертвам і постраждалим.
-
- 7** **Залучення громадянського суспільства**
- Для забезпечення ефективності НМВ необхідна постійна співпраця між державними установами та громадянським суспільством. НМВ сприяє залученню громадянського суспільства (у межах конкретних галузей своєї компетенції) до роботи міжвідомчої координаційної ради НМВ і всіх інших відповідних видів діяльності НМВ, наприклад, ідентифікації, захисту й індивідуальної підтримки, доступу до міжвідомчих послуг, соціальної інтеграції, кримінального судочинства та правового захисту, а також запобігання торгівлі людьми.
-
- 8** **Процедури НМВ та всі служби у справах дітей**
- Процедури НМВ та всі служби у справах дітей мають взаємодіяти з існуючими національними системами захисту дітей та спиратися на них. Вони мають бути укомплектовані фахівцями у справах дітей та отримувати підтримку з боку організацій громадянського суспільства та спеціалізованих НУО, що безпосередньо пов'язані з національними системами захисту дітей. Будь-яке спілкування, втручання та дії стосовно дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, мають здійснюватися в дружньому, безпечному середовищі, орієнтованому на дитину, з урахуванням ґендерних особливостей, віку та перенесеної травми.
-
- 9** **Багатогалузевий підхід**
- Для забезпечення рівнозначного доступу до процедур і послуг НМВ для всіх жертв торгівлі людьми, держави мають забезпечити виділення ресурсів на створення та підтримку НМВ, в межах якого може здійснюватися міжвідомча співпраця. Цей підхід об'єднує багатопрофільних фахівців, відомства та служби з метою надання навичок високого рівня та досвіду, необхідних для інтегрованого та цілісного підходу як до ідентифікації жертв, так і до задоволення індивідуальних потреб кожної людини. Він може також охоплювати різні повноваження національних органів влади та правоохоронних органів, а також передбачати залучення державних служб, експертів у справах дітей та спеціалізовані НУО, що займаються діяльністю з протидії торгівлі людьми.

10	Субнаціональні команди та мережі	Повноваження, структура та склад субнаціональних і місцевих команд і мереж відрізняються в різних країнах і регіонах. Однак вони мають включати щонайменше регіональних координаторів НМВ, представників місцевих правоохоронних органів і муніципальних/ місцевих органів влади, а також представників рад, державних і соціальних служб, служб і фахівців у галузі охорони здоров'я, організацій, що протидіють торгівлі людьми, й інших відповідних НУО.
11	Протоколи оперативного партнерства	Задля чіткого визначення мети та координації спільних робочих відносин, а також забезпечення незалежності кожної зі сторін в межах її повноважень і сфер компетенції застосовуються Протоколи оперативного партнерства (ПОП). Завдяки ПОП можна створювати та підтримувати цілісні та прямі зв'язки в межах НМВ, між правоохоронними органами, державними службами, національними системами захисту дітей та службами охорони здоров'я.
12	Правила й норми для жертв злочину	Всі права та допомога, на яку мають право жертви злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, повинні бути чітко визначені в національних законах. Держави мають прийняти Правила й норми для жертв злочинів у своєму національному законодавстві, рекомендаціях і політиці, що міститимуть конкретні стандарти ідентифікації, захисту та підтримки, а також соціальної інтеграції жертв усіх форм торгівлі людьми, при цьому для дорослих і дітей мають бути передбачені окремі правила. Вони мають відповідати міжнародному праву та рекомендаціям.
13	Міжнародна співпраця	Для сприяння міжнародній співпраці в розслідуванні справ і забезпеченні захисту та прав жертв і постраждалих від торгівлі людьми держави мають укласти відповідні двосторонні або багатосторонні угоди чи домовленості.
14	Ґендерно чутливі НМВ	Процедури та послуги НМВ є ґендерно чутливими, а також базуються на розробленій національній політиці та стратегії щодо реагування на ґендерну динаміку в ситуаціях торгівлі людьми. Їх розробляють для жертв торгівлі людьми відповідно до всіх 4 опорних компонентів НМВ.
15	Механізм повідомлення про злочини, пов'язані з торгівлею людьми	Держави мають створити канали зв'язку, доступні для широкого загалу, щоб люди мали можливість повідомляти про ймовірні випадки торгівлі людьми. Такі канали зв'язку мають бути доступними 24 години на добу, 7 днів на тиждень. До їх переліку можуть входити гарячі лінії, спеціалізовані відділи тощо. Держави мають популяризувати ці канали серед широкої громадськості, а також підвищувати обізнаність громадськості про торгівлю людьми та ризики, пов'язані з такими злочинами. Канали для повідомлення інформації мають бути конфіденційними, доступними різними мовами та зручними для дітей. Звернення мають бути безкоштовними.

16	Якість механізму звітності	Будь-яка служба чи гаряча лінія, до яких надходять повідомлення про злочини, пов'язані з торгівлею людьми та/або перенаправленням до НМВ, мають бути укомплектовані фахівцями, які спеціалізуються на ідентифікації жертв серед дорослих і дітей. Вони повинні бути з-поміж представників правоохоронних органів, передбачених законом соціальних служб для дорослих та національних систем захисту дітей, або безпосередньо пов'язаними з ними. Персонал, який відповідає на дзвінки та запити з перенаправлення, має пройти перевірку на найвищому рівні в національній юрисдикції, а також мати підготовку для роботи відповідно до національного законодавства. Фахівці мають бути обізнані про методи роботи з урахуванням перенесеної травми та спеціалізуватися на ідентифікації жертв серед дорослих та дітей.
----	-----------------------------------	--

17	Захист даних	Усі дані, що стосуються жертв і постраждалих від торгівлі людьми, мають бути захищені й оброблятися відповідно до найвищих стандартів юрисдикції, у якій їх зібрано та зареєстровано. Коли передається інформація про жертв (за їхньою інформованою згодою), важливо дотримуватися найвищих стандартів безпечного та належного обміну інформацією.
----	---------------------	--

Операційна діяльність

18	Перевірені професіонали	Усі фахівці та служби повинні мати належну репутацію, пройти перевірку та бути схваленими для роботи з уразливими особами, зокрема жертвами торгівлі людьми.
----	--------------------------------	--

19	Підхід, що враховує перенесену травму	Усі суб'єкти НМВ (включаючи фахівців оперативного реагування) проходять навчання методам комунікації з урахуванням перенесеної травми.
----	--	--

20	Комунікація з жертвами та постраждалими від торгівлі людьми	Комунікація з постраждалими від торгівлі людьми має відбуватися з урахуванням перенесеної травми, а також ґендерних і культурних особливостей. Важливо, щоб жертв і постраждалих від торгівлі людьми знайомили з кожним фахівцем, який з ними працює, а також пояснювали його роль у конкретному процесі.
----	--	---

21	Конфіденційність	Вимога дотримання конфіденційності має бути чітко прописана в національних законах і положеннях про НМВ, щоб забезпечити надання відповідних методичних рекомендацій усім установам. Усі установи, організації чи служби, які взаємодіють або працюють із жертвами торгівлі людьми, повинні мати чітку й комплексну політику дотримання конфіденційності, що застосовується до всіх фахівців, волонтерів і користувачів послуг. Для забезпечення дотримання зазначеної політики, а також її регулярного перегляду й оновлення має бути запроваджена незалежна система контролю, оцінки та звітності.
----	-------------------------	--

22	Проактивна ідентифікація та розслідування	Держави повинні забезпечити, щоб їхній підхід до ідентифікації жертв торгівлі людьми та розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, був проактивним та забезпеченим відповідними ресурсами.
23	Ознаки торгівлі людьми	Ознаки торгівлі людьми, на основі яких ідентифікують жертв торгівлі людьми, регулярно переглядаються й оновлюються для забезпечення їхньої актуальності, оскільки в торгівлі людьми постійно з'являються нові схеми та методи дій, а також змінюються підходи до вибору жертв.
24	Перенаправлення до НМВ з боку суб'єктів кримінального судочинства	Усі суб'єкти кримінального судочинства, зокрема правоохоронні органи, прикордонники, прокурори, судді, адвокати та представники пенітенціарних систем, мають уміти розпізнавати ознаки торгівлі людьми. Так забезпечується перенаправлення жертв до відповідних фахівців, щоб вони могли отримати доступ до процедур ідентифікації НМВ і безкоштовної фахової юридичної консультації.
25	Необумовлений захист і підтримка	Необумовлене надання послуг НМВ має бути гарантовано всім жертвам торгівлі людьми, які відчувають, що не можуть або не бажають порушувати кримінальну справу проти осіб, причетних до торгівлі людьми.
26	Доступ до юридичних консультацій і представництва	Всі дорослі та діти, які ймовірно є жертвами торгівлі людьми, повинні мати доступ до безкоштовної, незалежної та спеціалізованої юридичної консультації та представництва.
27	Рівноправний доступ до НМВ	Усі люди, які постраждали від торгівлі людьми, є жертвами серйозного злочину і повинні мати однакове право на доступ до НМВ відповідно до принципів, 4 опорних компонентів і рекомендованих стандартів НМВ. Це стосується громадян і резидентів, осіб, які мають статус постійного або тимчасового дозволу на перебування (включно з біженцями та шукачами притулку), мігрантів із нерегульованим статусом та/або внутрішньо переміщених осіб. Жертв торгівлі людьми не слід виключати з НМВ через те, що вони є або були звинувачені у кримінальному злочині. Усі жертви торгівлі людьми мають однакове право на проходження процедур ідентифікація+, захист та індивідуальну підтримку.
28	Оцінка потреб і ризиків	Усі законні представники, які здійснюють перенаправлення та забезпечують доступ до послуг в рамках злагодженої взаємодії для жертв торгівлі людьми, мають регулярно проводити відповідні оцінки дорослих або дітей, розробляти плани забезпечення безпеки, а також вести записи про контактні дані всіх служб і фахівців, які в цей момент залучені до роботи з потерпілою особою.

29	Принцип звільнення від покарання та передбачений законом захист	Принцип звільнення від покарання та положення про законні засоби захисту слід інтегрувати в національне законодавство та настанови щодо переслідування в судовому порядку у всіх країнах, а також необхідно утворити центральний компонент підготовки всіх суб'єктів НМВ. Якщо норми юрисдикції дозволяють, слід уникати досудового утримування під вартою обвинувачуваних осіб, які стали жертвами торгівлі людьми.
30	Період реабілітації та обмірковування	Усім дорослим і дітям, яких попередньо ідентифікували як імовірних жертв торгівлі людьми, надається щонайменше 90 днів на реабілітацію та обмірковування, незалежно від їхньої співпраці з правоохоронними органами.
31	Право на оскарження негативних рішень щодо надання статусу	Усі НМВ передбачають право на доступ до ефективних, доступних засобів судового захисту для оскарження будь-яких негативних рішень по суті як на попередньому, так і на останньому етапі процесу ідентифікації.
32	Дозволи на проживання	Дозволи на проживання надаються: (а) на основі належного врахування гуманітарних міркувань і проявів співчуття, зокрема необхідності перебування на території країни через особисту ситуацію жертви; або (б) якщо перебування жертви є необхідним для цілей співпраці з компетентними органами, залученими до розслідування чи кримінального провадження.
33	Добровільне повернення	Жертва торгівлі людьми повинна мати можливість зробити вільний та усвідомлений вибір щодо добровільного повернення, зокрема завдяки наявності повної, точної і об'єктивної інформації про ситуацію в країні походження, а також доступ до спеціалізованих юридичних консультацій і представництва. Добровільне повернення не повинно бути предметом невідповідних або необґрунтованих затримок. Весь процес повернення має бути безпечним, та повинен проводитися з належною повагою до прав і гідності особи, яку повертають, а також статусу судового провадження.
34	Принцип невидворення	Права всіх жертв торгівлі людьми, які потребують міжнародного захисту, повинні бути визнані відповідно до міжнародного права. Держави повинні ввести процедури для ідентифікації тих, чиє примусове повернення порушило би принцип невидворення. Перед розглядом рішення про примусове повернення жертви торгівлі людьми має бути проведена повна та кваліфікована оцінка ризику. Усім жертвам торгівлі людьми, які можуть потребувати притулку чи інших форм міжнародного захисту, слід надати ранній доступ до безкоштовних, незалежних, спеціалізованих юридичних консультацій, а також вони повинні мати доступ до всіх інших прав/засобів захисту, передбачених міжнародним правом.

35	Захист свідків	Будь-які вимоги щодо захисту свідків оцінюються з моменту першого контакту з жертвами торгівлі людьми; повторна оцінка здійснюється через короткі проміжки часу під час розслідування та кримінального провадження.
36	Посередники для вразливих свідків та обвинувачених	Держави повинні надавати посередників всім жертвам торгівлі людьми, які є вразливими свідками в судовому процесі. Їхня функція полягає в тому, щоб сприяти повному, точному й узгодженому спілкуванню зі вразливим свідком або вразливим обвинуваченим.
37	Продовження надання підтримки після завершення кримінального провадження	Не слід припиняти надання підтримки в межах НМВ у зв'язку з завершенням кримінального провадження. Потреби та ризики для жертв торгівлі людьми визначаються на основі належної оцінки дорослих і дітей, а також планування постійного забезпечення безпеки.
38	Засоби судового захисту	У випадках, коли повинен був застосовуватися принцип звільнення від покарання та встановлений законом захист, але їх не застосували, жертвам торгівлі людьми, які були засуджені за кримінальні злочини, необхідно забезпечити ретроспективні засоби правового захисту від судимості, наприклад, скасування судимості, вилучення або засекречування даних кримінальної справи й інформації про судимість.
39	Компенсація	Держави мають забезпечити наявність у національних правових системах заходів, що дозволяють жертвам торгівлі людьми отримати компенсацію за завдану шкоду. Ці засоби мають передбачати доступ та можливість вимагати виплати компенсації з боку осіб, причетних до торгівлі людьми, за допомогою інструментів кримінального, цивільного чи трудового права, або з державного фонду, контрольованих державою схем компенсацій та/або адміністративного судочинства (за наявності).
40	Соціальна інклюзія	Доказова структура та фінансування програм соціальної інклюзії включені до всіх НМВ і є частиною формування та впровадження політики протидії торгівлі людьми.
41	Запобігання торгівлі людьми в кіберпросторі	У співпраці з технологічними компаніями й онлайн-платформами держави створюють і зміцнюють правові, політичні та регуляторні структури для боротьби з усіма формами торгівлі людьми в кіберпросторі, зокрема шляхом розробки нових інструментів і технологій для запобігання розповсюдженню, а також сприяння видаленню всього онлайн контенту, пов'язаного з торгівлею людьми.

Дорослі

42	Порядок первинної ідентифікації дорослих	Усі (Етап 1) процедури первинної ідентифікації та рішення мають бути виконані в найстисліші терміни (протягом п'яти днів для дорослих).
43	Незалежний законний представник	Дорослим жертвам торгівлі людьми повинен бути призначений законний представник, який надаватиме індивідуальну підтримку, оцінюватиме потреби та ризики, а також виступатиме в якості координатора для всіх залучених фахівців і служб. Роль незалежного законного представника має бути визнаною професійною функцією, акредитованою або офіційно визнаною компетентними органами, національними органами влади, правоохоронними органами та державними соціальними службами.
44	Статус імовірної жертви торгівлі людьми для дорослих	Статус дорослої особи, визначеної як «імовірна жертва торгівлі людьми», має гарантувати негайний доступ до періоду реабілітації та обмірковування. Таким особам слід забезпечити негайне надання медичної допомоги та допомогу в задоволенні практичних потреб, доступ до безпечного та належного житла (за необхідності), доступ до безкоштовних спеціалізованих юридичних консультацій та послуг незалежного законного представника (або тимчасового аналогічного фахівця), призначеного для надання індивідуальної постійної підтримки, а також доступ до процедур добровільного повернення.
45	Остаточне рішення про статус жертви торгівлі людьми для дорослих	Рішення про остаточну ідентифікацію (Етап 2) приймається не пізніше, ніж через 90 днів з моменту прийняття позитивного (Етап 1) рішення про первинну ідентифікацію, а також збігається з завершенням періоду реабілітації та обмірковування.
46	Доступ до безпечного та належного житла для дорослих	Дорослих, що стали жертвами торгівлі людьми, протягом 48 годин з моменту первинної ідентифікації слід забезпечити безпечним і належним житлом, при цьому безпечне тимчасове житло надається одразу.
47	Інформована згода дорослих, що стали жертвами торгівлі людьми	Інформовану згоду жертви слід отримувати на всіх етапах, зокрема під час перенаправлення до НМВ, отримання захисту й індивідуальної підтримки, співпраці в межах кримінального провадження й передачі особистих даних особи. Під час отримання інформованої згоди слід скористатися послугами перекладача (за необхідності), щоб забезпечити повне пояснення та розуміння.

Діти

48	НМВ для дітей	Служби НМВ у справах дітей мають співпрацювати з існуючими національними системами захисту дітей та спиратися на них. Вони мають бути укомплектовані фахівцями з роботи у справах дітей, а також отримувати підтримку з боку організацій громадянського суспільства, які безпосередньо пов'язані зі службами НМВ у справах дітей і національними системами захисту дітей.
49	Рівноправний доступ до процедур ідентифікації для дітей	Усі діти, які стали жертвами торгівлі людьми, повинні мати однаковий доступ до процедур ідентифікації+, включаючи всі права на захист дітей та засоби підтримки. Це стосується дітей, які постраждали від внутрішньої та транснаціональної торгівлі людьми з метою будь-якої форми експлуатації, незалежно від імміграційного статусу чи походження.
50	Порядок первинної ідентифікації дітей	Усі (Етап 1) процедури первинної ідентифікації та рішення мають бути виконані/прийняті в найстисліші терміни (протягом 48 годин для дітей).
51	Статус імовірної жертви торгівлі людьми для дітей	Статус «імовірної жертви торгівлі людьми» для дитини гарантує негайний (не пізніше, ніж протягом 24 годин) доступ до періоду реабілітації та обмірковування, що становить не менше 90 днів; забезпечення негайного надання медичної допомоги та задоволення практичних потреб; безпечного й належного житла (за потреби); законно призначеного батьківського опікуна для будь-якої дитини, яка залишилася без батьківського піклування та захисту, включно з дітьми без супроводу та дітьми, розлученими з сім'єю; опікуна – законного представника, який пройшов підготовку з питань захисту дітей, торгівлі дітьми та пов'язаних із цим ризиків і потреб.
52	Остаточне рішення про статус жертви торгівлі людьми для дітей	Остаточне рішення про статус (Етап 2) жертви торгівлі людьми для дітей приймається не пізніше, ніж через 90 днів з моменту позитивного (Етап 1) рішення про первинну ідентифікацію і збігається з періодом реабілітації та обмірковування.
53	Опікуни – законні представники для дітей	Держави в обов'язковому порядку мають забезпечити визначення в національному законодавстві ролі опікунів – законних представників для всіх дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, а також єдиний підхід до призначення законних представників для будь-якої дитини, яка стала жертвою торгівлі людьми, незалежно від того, чи є дитина громадянином країни, іноземним громадянином, дитиною з безпечним і належним сімейним доглядом, дитиною без супроводу чи розлученою з сім'єю дитиною. Опікуни – законні представники мають провести оцінку потреб і ризиків для кожної дитини, що стала жертвою торгівлі людьми. При цьому кількість дітей, за яких вони відповідають у будь-який момент часу, не може перевищувати 20 осіб (залежно від характеру потреб). На всі сеанси та зустрічі дітей, що стали жертвами торгівлі людьми, супроводжують їхні опікуни – законні представники.

54	Доступ до безпечного та належного житла для дітей	Діти, які стали жертвами торгівлі людьми, мають отримати безпечне та належне житло протягом 24 годин, а тим часом національна система захисту дітей має надати альтернативне тимчасове житло.
55	Підхід «Золотого дня» для дітей	Держави мають забезпечити підхід «Золотого дня». Це період інтенсивної індивідуальної підтримки один на один та нагляду за дітьми-жертвами, щодо яких існує серйозний ризик негайного зникнення або повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, протягом перших 72 годин або довшого періоду після того, як вони потрапили до НМВ.
56	Інформована участь дітей, що стали жертвами торгівлі людьми	Інформована участь дітей, що стали жертвами торгівлі людьми, гарантує конструктивне залучення дитини на всіх етапах роботи, а також до прийняття всіх рішень щодо неї. Слід зберігати записи про думки та погляди дитини. Дітям слід надавати інформацію та матеріали про їхні права, які відповідають їхньому віку та є зручними для дітей. Вони повинні бути поінформовані про своє право брати участь та задавати питання щодо всіх рішень, які їх стосуються.
57	Вразливі діти-свідки	Діти, які стали жертвами торгівлі людьми, завжди вважаються вразливими свідками і мають підпадати під дію всеосяжної та послідовної системи захисту й підтримки відповідно до принципів найкращих інтересів дітей, як визначено в Конвенції ООН про права дитини.

19 ПЕРСПЕКТИВНІ ПРАКТИКИ

У цьому додатку представлені перспективні практики та законодавчі ініціативи, які ілюструють застосування на практиці конкретних аспектів Довідника НМВ. Кожен з них демонструє інноваційні підходи та фаховий досвід, які в сукупності є важливим внеском у розвиток та посилення заходів із протидії торгівлі людьми та НМВ. Вони були визначені під час візитів представників БДІПЛ до країн для оцінки їхніх НМВ, під час опитувань постраждалих від торгівлі людьми та фахівців-практиків, вивчення матеріалів, наданих урядовими та неурядовими зацікавленими сторонами, а також у результаті більш широких досліджень.

До звіту включено перспективні практики з усіх регіонів ОБСЄ; однак, попри те, що метою звіту було максимальне охоплення країн, охопити всі 57 держав-учасниць ОБСЄ не вдалося. Наведені приклади є ілюстративними, а не вичерпними, і їхнє використання має на меті обмін інформацією про заходи та застосовані практики. Вони можуть оновлюватися в міру появи нових і вдосконалених практик. Їх не слід розглядати як повне схвалення дій будь-якої країни, системи, організації чи установи, і в кожному прикладі увага зосереджена лише на тих питаннях, які безпосередньо стосуються рекомендацій, викладених у Довіднику. Цей додаток складається з двох розділів: перший розділ присвячений перспективним практикам, пов'язаним із політичними механізмами, практикою та інституціями; другий розділ охоплює окремі положення національних та регіональних правових механізмів.

I. Рекомендовані перспективні практики

Національні дані та статистика

Торгівля людьми є злочином, що постійно еволюціонує, і потребує актуальних даних та статистики для виявлення тенденцій та закономірностей, а також для забезпечення розробки та впровадження індивідуальних та ефективних заходів реагування.

Португалія: Спостережний орган із питань торгівлі людьми (СПТЛ)/Міністерство внутрішніх справ

СПТЛ є відповідальним органом Національної системи моніторингу щодо торгівлі людьми. Він уповноважений підготувати, збирати, аналізувати та поширювати інформацію про торгівлю людьми та інші форми гендерно зумовленого насильства. Він збирає гармонізовані, деталізовані та анонімні дані від понад 30 поставальників даних, включаючи державні органи (зокрема правоохоронні органи та Інститут соціального захисту), неурядові органи, неурядові організації (зокрема спеціалізовані притулки та багатопрофільні команди фахівців для надання підтримки жертвам торгівлі людьми) та міжурядові організації.

Інформація від усіх надавачів даних реєструється та зберігається централізовано. Процес збору даних розпочинається з моменту надання правоохоронним органом дорослому або дитині первинного статусу «особи, яка ймовірно стала жертвою торгівлі людьми», і використовує систему класифікацій відповідно до Директиви ЄС про Протидію торгівлі людьми. Він збирає додаткову інформацію для реєстру від неурядових організацій або інших органів громадянського суспільства, яка класифікується як: «заявлено НУО/іншими органами». У реєстрі також надається класифікація справ із точки зору того, чи є Португалія: (а) країною призначення; (б) країною походження (як для внутрішньої, так і для транснаціональної торгівлі людьми в межах Португалії та з Португалії) або (в) країною транзиту⁶⁴³.

⁶⁴³ Європейська Комісія (2020 р.), [Збір даних щодо торгівлі людьми в ЄС](#), с. 74. Офіційний веб-сайт див. [Спостережний орган із питань торгівлі людьми \(OTSH\)](#).

Ключові суб'єкти взаємодії НМВ

Механізми НМВ повинні бути максимально інклюзивними з точки зору залучення суб'єктів взаємодії, співпраці та стратегічного партнерства. Роль та повноваження всіх суб'єктів НМВ повинні бути чітко визначені та підтримуватися для забезпечення захисту та просування прав людини стосовно жертв торгівлі людьми за будь-яких обставин.

Нідерланди: Національний доповідач із питань торгівлі людьми

Національний доповідач із питань торгівлі людьми в Нідерландах призначається законом на чотирирічний термін із можливістю продовження терміну. Національний доповідач діє повністю незалежно від уряду та всіх інших державних органів і має доступ до інформації із широкого кола джерел. Він/вона підпорядковується безпосередньо уряду та надає консультації національним та місцевим органам влади, іншим адміністративним органам, міжнародним організаціям та фахівцям у всіх суміжних секторах із питань запобігання та протидії торгівлі людьми в цілому, а також припинення сексуального насильства щодо дітей. З цією метою Національний доповідач підтримує тісні контакти з організаціями, які працюють над цими питаннями, а також із засобами масової інформації, політичними діячами, представниками бізнесу та промисловості, науково-дослідними інститутами. Національний доповідач має на меті виявляти проблеми торгівлі людьми, формувати політичні підходи та об'єднувати мережі, публікуючи моніторингові звіти, тематичні дослідження, листи та репортажі⁶⁴⁴.

Національні консультативні ради осіб, які постраждали від торгівлі людьми

Постійна присутність лідерів з-поміж постраждалих від торгівлі людьми шляхом створення національних консультативних рад, до складу яких залучені постраждалі від торгівлі людьми, дозволяє всім іншим суб'єктам краще зрозуміти злочин торгівлі людьми та способи задоволення потреб жертв та постраждалих від торгівлі людьми. Це також допомагає дестигматизувати досвід торгівлі людьми, підвищити обізнаність про злочин торгівлі людьми та розробити ефективні стратегії запобігання та реагування на торгівлю людьми.

Албанія: Дорадчий комітет із питань потенційних та ідентифікованих жертв торгівлі людьми

Коаліція притулків для жертв торгівлі людьми має **Дорадчий комітет із питань потенційних та ідентифікованих жертв торгівлі людьми**, що складається з трьох осіб, які пережили торгівлю людьми. Комітет має власні Положення та Кодекс поведінки⁶⁴⁵. Комітет консультує один державний притулок та три притулки, що управляються НУО, у питаннях задоволення конкретних потреб жертв у зв'язку з ідентифікацією, захистом та підтримкою, а також щодо послідовного вдосконалення стратегії та практики роботи притулків. Цей процес включає рекомендації щодо взаємодії із поліцією, комунікації із мешканцями притулків, належних умов проведення інтерв'ю, ефективності кримінальних розслідувань та судових процедур у справах про торгівлю людьми, а також доступу до довгострокового, незалежного житла для подальшого проживання. Дорадчий комітет бере участь у щопіврічних зустрічах із **Національним координатором із питань протидії торгівлі людьми та/або Робочою групою Національного механізму взаємодії**.

Сполучені Штати Америки: Консультативна рада постраждалих від торгівлі людьми з питань торгівлі людьми

Консультативна рада осіб, які постраждали від торгівлі людьми, складається з 11 лідерів з-поміж постраждалих осіб, які консультують **Міжвідомчу робочу групу при Президенті з моніторингу та боротьби з торгівлею людьми (PITF) та Оперативну групу вищого керівництва (SPOG)**⁶⁴⁶. Вона включає два комітети: Комітет з питань груп населення, недостатньо охоплених послугами, та Комітет лідерства із залученням досвіду постраждалих від торгівлі людьми.

Консультативна рада постраждалих переглядає федеральну політику та запроваджені програми США щодо боротьби з торгівлею людьми, включаючи ті, що стосуються надання послуг жертвам, а також надає рекомендації щодо вдосконалення та посилення федеральних заходів із протидії торгівлі людьми. Вона слугує координаційним центром для федеральних відомств, звертаючись до осіб, які постраждали від торгівлі людьми, з проханням надати інформацію для розробки програм та політики у сфері протидії торгівлі людьми в США. Вона

⁶⁴⁴ Див. [Національний доповідач Нідерландів із питань торгівлі людьми та сексуального насильства над дітьми](#) та його [інформаційна брошура](#) (2020 р.).

⁶⁴⁵ У квітні 2019 року Коаліція албанських притулків для жертв торгівлі людьми, що складається з трьох неурядових та одного державного притулку, підписала угоду про співпрацю, яка дозволила створити Дорадчий комітет із питань потенційних та ідентифікованих жертв торгівлі людьми. Ця перспективна практика була представлена Присутності ОБСЄ в Албанії у рамках опитування у 2018/2019 роках.

⁶⁴⁶ Консультативна рада постраждалих від торгівлі людьми була створена 29 травня 2015 року відповідно до розділу 115 Закону про правосуддя для жертв торгівлі людьми (JVTA) від 2015 року, Pub. L. 114-22, також відомого як Закон про розширення прав і можливостей осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Для отримання додаткової інформації див. веб-сайт [США: Консультативна рада постраждалих від торгівлі людьми з питань торгівлі людьми](#).

збирає інформацію від урядових установ США, штатів і громадськості, а також публікує **Щорічний звіт Консультативної ради США з питань торгівлі людьми**⁶⁴⁷.

Міжвідомчі субнаціональні та місцеві команди і мережі

На додаток до впровадження національного, централізованого НМВ, важливо мати децентралізовані, міжвідомчі субнаціональні та місцеві команди та мережі. Вони можуть забезпечити швидке та рівномірне реагування на випадки торгівлі людьми на національному рівні та в межах місцевих громад, приділяючи особливу увагу своєчасній ідентифікації, захисту та індивідуальній підтримці жертв.

Боснія і Герцеговина: Регіональні моніторингові групи

У Боснії і Герцеговині діють чотири регіональні моніторингові групи з протидії торгівлі людьми (в містах Баня-Лука, Тузла, Сараєво і Мостар)⁶⁴⁸. Ці групи створюють функціональні зв'язки між відповідними установами в Боснії і Герцеговині, які здійснюють заходи з протидії торгівлі людьми. **Міністерство безпеки** та **Міністерство у справах прав людини та біженців**, після консультацій із представниками державних установ та неурядових організацій, розробили конкретні настанови для посилення співпраці та сприяння роботі регіональних моніторингових груп⁶⁴⁹.

Польща: Регіональні групи з протидії торгівлі людьми

Групи з протидії торгівлі людьми створені в кожному з 16 регіонів Польщі («воєводствах») з метою координації підготовки кадрів, надання допомоги жертвам торгівлі людьми, а також проведення заходів із попередження торгівлі людьми та інформаційно-просвітницьких кампаній. До складу регіональних груп входять представники регіональних адміністрацій та структур поліції, прикордонної служби, Державної інспекції праці, митної служби, служби зайнятості, соціальної допомоги та неурядових організацій. Установи, до яких належать члени регіональних груп, покривають операційні витрати груп⁶⁵⁰.

Португалія: Спеціалізовані багатопрофільні групи з протидії торгівлі людьми

Португалія має п'ять спеціалізованих багатопрофільних груп із протидії торгівлі людьми, якими керує НУО «Асоціація планування сім'ї» (АФФ) і які фінансуються Державним секретаріатом з питань громадянства та рівності. Кожна група складається з трьох членів, включаючи психологів і соціальних працівників. Групи розташовані в Порту (який охоплює північ Португалії), Центральному районі, районі Лісабона, регіоні Алентежу і Алгарве. Вони діють на регіональному рівні, координуючи відповідні регіональні мережі підтримки та захисту жертв торгівлі людьми, які складаються з відповідних державних органів та НУО, надаючи технічну допомогу для виявлення жертв торгівлі людьми та проведення інформаційно-просвітницьких та навчальних заходів⁶⁵¹.

Іспанія: Національна поліція та Цивільна гвардія: Соціальні посередники

Іспанія запровадила систему соціальних посередників у Національній поліції та Цивільній гвардії. Соціальні посередники відповідають за координацію, співпрацю та сприяння заходам із протидії торгівлі людьми в межах своєї географічної зони. Вони є постійними контактними особами з **Генеральною прокуратурою, Інспекцією праці, спеціалізованими неурядовими організаціями та іншими суб'єктами**, які мають досвід надання допомоги жертвам торгівлі людьми. Обмін інформацією між правоохоронними органами та спеціалізованими установами може здійснюватися через соціального посередника «швидкими та ефективними засобами», а також шляхом підтримання регулярних контактів та проведення зустрічей. Крім того, в Генеральній прокуратурі існує посада **офіцера зв'язку з соціальним посередником**, завданням якого є посилення міждисциплінарного співробітництва між **Генеральною радою судової влади** та іншими спеціалізованими прокуратурами (включаючи міжнародне співробітництво, кіберзлочинність тощо)⁶⁵².

⁶⁴⁷ Щорічний звіт див. на веб-сайті [Консультативної ради постраждалих від торгівлі людьми](#).

⁶⁴⁸ Моніторингові групи в Боснії і Герцеговині були створені в результаті реалізації Державного плану дій із протидії торгівлі людьми на 2008/12 роки.

⁶⁴⁹ Міністерство безпеки Боснії і Герцеговини (без дати), [Настанови для роботи регіональних моніторингових груп із протидії торгівлі людьми в Боснії і Герцеговині](#). Вони були розроблені у консультаціях із державними установами та неурядовими організаціями, що займаються питаннями протидії торгівлі людьми. Перспективна практика була представлена Місіїю ОБСЄ в Боснії і Герцеговині в рамках дослідження, проведеного у 2018/2019 роках.

⁶⁵⁰ Для отримання додаткової інформації див. проєкт [Удосконалення національних структур співробітництва з метою запобігання торгівлі людьми](#). Див. також Експертна група Ради Європи GRETA (2017 р.), [Звіт щодо імплементації Польщею Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: другий раунд оцінки](#), 7 липня 2017 р., п. 25.

⁶⁵¹ Більш детальна інформація доступна португальською мовою на сайті Асоціації планування сім'ї ([Associação para o Planeamento da Família](#)). Див. також Європейська Комісія, [Разом проти торгівлі людьми: Португалія](#).

⁶⁵² Див. Європейська Комісія, [Разом проти торгівлі людьми: Іспанія](#). Цивільна гвардія (2016 р.), [El Ministerio del Interior intensifica la colaboración con organizaciones y entidades sociales en la lucha contra la trata de seres humanos](#), 17 червня 2016 р. Див. також Експертна група Ради Європи GRETA (2016 р.), [Звіт щодо імплементації Іспанією Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: другий раунд оцінювання](#), 23 березня 2018 р., п. 137. Ця перспективна практика була представлена Національною поліцією Іспанії в рамках опитування у 2018/2019 роках.

Швеція: Регіональні координатори з протидії торгівлі людьми

Офіс Шведського національного координатора поширює шведський НМВ у 290 муніципалітетах, проводячи для його місцевих суб'єктів тренінги з його використання⁶⁵³. Регіональні координатори в поліцейських регіонах Швеції працюють у муніципальних соціальних службах і уповноважені надавати підтримку місцевим організаціям у справах про торгівлю людьми, забезпечуючи надання жертвам належного захисту та підтримки. Регіональні координатори є важливою сполучною ланкою між національною та місцевою поліцією і соціальними службами, а також вони сприяють посиленню співпраці між муніципальною владою та неурядовими організаціями.

Завдяки адміністративній структурі Швеції, в якій функції муніципальних органів влади є в цілому незалежними, більшість первинних звернень від імовірних жертв торгівлі людьми надходять від регіональних координаторів із соціальних служб або співробітників **Міграційної служби**. Муніципальні органи влади несуть відповідальність за надання різних форм підтримки та захисту особам, які цього потребують, незалежно від їхнього громадянства. Ця діяльність співфінансується **Адміністративною радою округу Стокгольм (CABS)** та муніципальною владою. З 2018 року **Шведська агенція з питань гендерної рівності** відповідає за координацію роботи регіональних координаторів, а також за планування допомоги з метою сприяння добровільному поверненню до країни походження⁶⁵⁴.

Узбекистан: Мобільні моніторингові групи Федерації профспілок Узбекистану (FTUU)

Уряд Узбекистану і Федерація профспілок створили чотири мобільні моніторингові групи для спостереження за ходом збирання бавовни в усіх регіонах країни. Вони діють незалежно від **Національної інспекції Узбекистану із питань праці** з метою виявлення порушень у сфері зайнятості населення та реагування на них. Кожна мобільна моніторингова група включає представників профспілок, організацій роботодавців, жіночих комітетів та молодіжних організацій і без попередження, щонайменше тричі на день, відвідує з метою інспекції об'єкти, які обираються з використанням випадкових GPS-координат.

Міністерство зайнятості та трудових відносин і Федерація профспілок Узбекистану (ФПУ, FTUU) створили механізми зворотного зв'язку через телефонну «гарячу лінію», а також онлайн-бот у месенджері «Телеграм» для отримання повідомлень про порушення у сфері зайнятості. За останні роки їхнє використання зросло, і повідомлення про випадки порушень надходять з усіх областей Узбекистану. **Міжнародній організації праці (МОП)** надано повний доступ до механізмів зворотного зв'язку для моніторингу ефективності системи та відстеження окремих випадків. Крім того, Узбекистан має 400 інспекторів праці по всій країні, які займаються розслідуванням справ. Міністерство також публікує на своєму веб-сайті статистичні дані та організовує прес-конференції для обговорення своїх висновків⁶⁵⁵.

Республіка Північна Македонія: Мобільні групи з протидії торгівлі людьми

У Республіці Північна Македонія діють мобільні групи з протидії торгівлі людьми в містах Скоп'є, Бітола, Гевгелія, Куманово і Тетово. До складу мобільних груп входять соціальні працівники, співробітники поліції та НУО. Мобільні групи відповідають за виявлення вразливих осіб (включаючи жертв торгівлі людьми), первинне перенаправлення та ідентифікацію, ранню оцінку ризиків, ідентифікацію ймовірної жертви як жертви торгівлі людьми, надання інформації про можливість включення в програму допомоги та підтримки⁶⁵⁶. Групи пройшли навчання від Місії ОБСЄ в Скоп'є щодо виявлення індикаторів торгівлі людьми та щодо стандартних операційних процедур при роботі з жертвами торгівлі людьми, а також щодо захисту, ранньої оцінки ризиків, прав людини та гендерно-чутливих комунікацій, а також стандартів взаємодії та реінтеграції відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів⁶⁵⁷.

⁶⁵³ Див. Національна робоча група з протидії проституції та торгівлі людьми (2016 р.), [Національний механізм взаємодії: захист та підтримка жертв торгівлі людьми у Швеції](#). Див. також веб-сайт [Національної робочої групи з протидії проституції та торгівлі людьми](#). Експертна група Ради Європи GRETA (2018 р.), [Звіт про виконання Швецією Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: Другий раунд оцінювання](#), 23 березня 2018 р., п. 22, 25, 104.

⁶⁵⁴ Див. [Шведська агенція з питань гендерної рівності](#). Ця перспективна практика була надана Шведською агенцією з питань гендерної рівності в рамках опитування у 2018/2019 роках.

⁶⁵⁵ За інформацією, отриманою від Координатора проектів ОБСЄ в Узбекистані. Департамент праці США (2019 р.), [Висновки щодо найгірших форм дитячої праці за 2019 рік: Узбекистан](#). Див. також МОП (2020 р.), [Моніторинг третьою стороною дитячої праці та примусової праці під час збору врожаю бавовни в Узбекистані у 2019 році](#). Ця перспективна практика була представлена Координатором проектів ОБСЄ в Узбекистані в рамках опитування у 2018/2019 роках.

⁶⁵⁶ Північна Македонія (2019 р.), [Звіт, поданий владою Північної Македонії про заходи, вжиті на виконання Рекомендації Комітету Сторін CP\(2018\)8 щодо імплементації Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 1 березня 2019 р., с. 2.

⁶⁵⁷ ОБСЄ (2018 р.), [Місія в Скоп'є проводить тренінги для мобільних груп з протидії торгівлі людьми](#).

Міжвідомчі мобільні робочі групи (під керівництвом правоохоронних органів)

Робочі групи складаються з правоохоронних органів, які безпосередньо пов'язані зі службами для постраждалих, що можуть включати в себе статутні та медичні служби, спеціалізовані НУО та імміграційні органи.

США: Маямі, Робоча група Південної Флориди з протидії торгівлі людьми (SFHTTF)

SFHTTF була створена в результаті співпраці Департаменту поліції округу Маямі-Дейд та Міжнародного комітету порятунку за федерального фінансування з боку Управління у справах жертв злочинів Міністерства юстиції та Бюро сприяння правосуддю. Вона працює у партнерстві з Прокуратурою США Південного округу Флориди, Імміграційною та митною службою США, а також Управлінням розслідувань національної безпеки Маямі (Miami Homeland Security Investigations, HSI).

SFHTTF налічує понад 400 членів із різних секторів у трьох округах і співпрацює з неурядовими організаціями та правоохоронними органами Південної Флориди з метою виявлення жертв торгівлі людьми та надання їм послуг, а також для координації кримінальних розслідувань. SFHTTF використовує передбачений законом⁶⁵⁸ орієнтований на жертву підхід з урахуванням перенесених травм, який надає таке саме важливе значення ідентифікації, порятунку та потребам жертв як і затриманню та кримінальному переслідуванню торговців людьми⁶⁵⁹.

Центри захисту/послуг (під керівництвом громадянського суспільства/державних служб)

Центри захисту/послуг можуть бути створені державними органами, службами охорони здоров'я та/або спеціалізованими НУО, які пов'язані з правоохоронними органами та імміграційними службами як рівні та незалежні сторони.

Канада: Ініціатива з протидії торгівлі людьми в рамках діяльності організації «Тіммінс та округ: Жінки в кризових ситуаціях» (TAWC)

НУО **TAWC**⁶⁶⁰ реалізує ініціативу з протидії торгівлі людьми, яка фінансується урядом провінції Онтаріо. Команда складається з чотирьох працівників: координатора з питань протидії торгівлі людьми з числа корінних народів, консультанта, традиційного цілителя та аутріч-працівника/працівника з підтримки в суді. Їм доручено відвідувати п'ять віддалених громад (Мусоні, Мус Фабрик, Форт Олбані, Кашечеван та Аттаваліскат) та 11 сільських громад корінних народів⁶⁶¹ із метою надання консультацій, освіти та підтримки жертвам торгівлі людьми та особам, які постраждали від торгівлі людьми. Мобільна група відвідує віддалені громади один раз на рік, а сільські громади — двічі на рік і надає віртуальну онлайн-підтримку через електронну пошту або відеоконференції. Зворотний зв'язок з постраждалими збирається у формі опитувань та бесід із надавачами послуг у визначених «реєстраційних» пунктах⁶⁶².

Іспанія: Мобільний підрозділ APRAMP

APRAMP має мобільний підрозділ, що складається з постраждалих від торгівлі людьми з різних верств населення. Підрозділ здійснює пошук та оцінку можливих місць торгівлі людьми в різний час доби з метою виявлення власне операцій з торгівлі людьми та надання допомоги жінкам та дівчинкам, які потрапили в ситуацію сексуальної експлуатації. APRAMP розробив власну методологію підходу з метою виявлення місць торгівлі людьми, де можна ідентифікувати жінок та дівчинок, які потрапили в пастку експлуатації, де безпосередню роботу здійснюють постраждалі, які мають життєвий досвід.

У штаті APRAMP є постраждалі від торгівлі людьми з різним досвідом, тому що вони можуть ідентифікувати експлуатацію краще, ніж будь-хто інший. Постраждалі від сексуальної експлуатації та торгівлі людьми, які працюють в APRAMP, самі отримали підтримку від програм APRAMP і вільно обрали своєю професією допомогу іншим людям, які опинилися в такій же ситуації. Методологія APRAMP сприяє вилученню понад 500 жертв торгівлі людьми та експлуатації щороку у партнерстві з **Силами державної безпеки Іспанії та Прокуратурою у справах іноземців**⁶⁶³.

⁶⁵⁸ Закон про захист жертв торгівлі людьми від 2017 року (станом на 21 грудня 2018 року).

⁶⁵⁹ Робоча група Південної Флориди з протидії торгівлі людьми (без дати), [Про нас](#).

⁶⁶⁰ Для отримання додаткової інформації див. [Тіммінс та округ: жінки в кризових ситуаціях \(TAWC\)](#).

⁶⁶¹ До них відносяться Констанс-Лейк, Хорнепайн, Вахошиг, Тайква-Тагаму, Матчеван, Біверхаус, Маттагами, Міссанабіє, Шапло-Крі, Шапло-Оджибве та Брансвік-Хаус.

⁶⁶² Northern News (2020 р.), [Мобільна група з протидії торгівлі людьми почне роботу в січні](#), 30 грудня 2020 р.

⁶⁶³ Див. [APRAMP](#).

Італія: «На дорозі» Società Cooperativa Sociale (НУО)

У програмі «На дорозі» діють мобільні підрозділи, які виявляють жертв сексуальної експлуатації, трудової експлуатації та експлуатації у злочинній діяльності та пов'язані з управліннями та районною поліцією муніципалітетів Терамо, Пескара і Кампобассо. До їхнього складу входять педагоги, соціальні працівники, юридичні служби, медичні працівники та мовно-культурні посередники.

Програма «На дорозі» спостерігає, картографує торгівлю людьми і здійснює її моніторинг, приділяючи особливу увагу зустрічам із жертвами, оцінці їхніх потреб і наданню їм допомоги в отриманні доступу до місцевих служб. Вона розробляє та розповсюджує інформаційні матеріали різними мовами про медичні та юридичні права, а також надає жертвам допомогу у виході з ситуації експлуатації. Вона також пропонує консультаційні послуги та номер телефону, за яким абоненти можуть безкоштовно зв'язатися з неурядовими організаціями та отримати безпечне житло подалі від місць експлуатації. Програма «На дорозі» також відіграє важливу роль у посередництві з місцевими громадами для надання інформації про торгівлю людьми⁶⁶⁴.

Сполучене Королівство: Система MARAC (Міжвідомча конференція з оцінки ризику)

Міжвідомчі центри захисту (МЦЗ, MASH) становлять модель для місцевих механізмів, призначених для задоволення потреби в ефективному обміні інформацією та міжвідомчій роботі задля забезпечення позитивних результатів у сфері захисту дітей. Місцеві органи влади повинні розробляти власні протоколи в рамках кожного окремого МЦЗ з метою ефективного реагування на конкретні виклики, з якими стикається населений пункт, та обов'язки кожного відомства, передбачені законом. В їхній основі лежать три принципи: обмін інформацією, спільне ухвалення рішень та скоординоване втручання. Склад МЦЗ може варіюватися від великої команди з різних відомств до кількох співробітників з органів охорони здоров'я, служб у справах дітей та місцевої поліції. Спільне розміщення персоналу є особливістю багатьох центрів і було підкреслено, що воно відіграє важливу роль у розвитку міжвідомчих механізмів. Ці центри розглядають проблеми, що стосуються дітей, дорослих або обох категорій. Більшість моделей діють як перша та єдина точка контакту⁶⁶⁵.

Спільні слідчі групи

Спільні слідчі групи (ССГ) створюються на обмежений період часу для проведення конкретних кримінальних розслідувань. Вони формуються на основі спеціальних угод, укладених між судовими органами двох або більше держав (суддями, прокурорами, слідчими суддями) та правоохоронними органами з метою сприяння координації розслідувань та судового переслідування, які проводяться паралельно в декількох державах.

Норвегія і Румунія: «Посилення поліцейського співробітництва між Румунією та Норвегією у боротьбі зі злочинними мандрівними групами та торгівлею людьми»

Норвегія і Румунія започаткували спільний проект із метою посилення співпраці у боротьбі з організованими злочинними угрупованнями та торгівлею людьми. Проект був спеціально присвячений зниженню рівня злочинності в межах Шенгенської зони та протидії загрозам із боку злочинних мереж. Конкретними цілями проекту було посилення слідчих можливостей двох країн шляхом посилення перевірки інформації та обміну нею між румунською поліцією, Управлінням національної поліції Норвегії та міжнародними органами поліцейського співробітництва, включаючи Європол, через використання спільних слідчих груп. Румунські поліцейські були відряджені до Норвегії із метою розбудови потенціалу та покращення інфраструктури і ресурсів румунської поліції у кримінальному розслідуванні торгівлі людьми шляхом проведення тренінгів, підвищення кваліфікації та розвитку технічних можливостей⁶⁶⁶.

Спільна слідча група Іспанії, Фінляндії, Швеції, Європолу та Євроюсту

У 2016 році було розпочато спільне розслідування щодо транснаціональної злочинної організації, до складу якої входили переважно громадяни Фінляндії і яка базувалася в Іспанії та займалася відмиванням доходів, отриманих від торгівлі людьми в країнах Північної Європи. Злочинна організація використовувала платформи онлайн-реклами сексуальних послуг для експлуатації жертв торгівлі людьми та мала компанії, банківські рахунки та здійснювала інші види діяльності у щонайменше 15 інших країнах.

⁶⁶⁴ Для отримання додаткової інформації див. НУО «На дорозі»

⁶⁶⁵ «Ці моделі були створені для того, щоб партнери, які здійснюють захист, могли діяти згідно зі своїми статутними обов'язками відповідно до розділу 11 «Закону про дітей» (2004 р.) (зі змінами, внесеними «Законом про дітей та соціальну роботу» (2017 р.), і рекомендовані у різних оглядах, нормативних настановах та політичній документації». ЕСПАТ УК і Незалежний комісар з питань боротьби з рабством (2020 р.), [Огляд робочих моделей в міжвідомчому ухваленні рішень та наслідки для дітей, які постраждали від торгівлі людьми](#).

⁶⁶⁶ Гранти ЄСЗ (без дати), ПНД 1 «Посилення поліцейського співробітництва між Румунією і Норвегією для боротьби зі злочинними мандрівними групами та торгівлею людьми».

Європол та **Євроюст** координували Спільну слідчу групу (ССГ) правоохоронних органів Іспанії, Фінляндії та Швеції з метою розслідування міжнародного аспекту злочинної діяльності. ССГ видала сім європейських доручень на проведення розслідування в Румунії, на Мальті, у Болгарії, Естонії, Нідерландах, Сполученому Королівстві та Німеччині, а також направила п'ять листів із запитом до США, Російської Федерації, Гонконгу, Панами та Колумбії. Результатом цього спільного розслідування стали шість одночасних арештів в Іспанії, Фінляндії, Румунії та на Мальті, а також здійснено 17 пошукових операцій в Іспанії, Фінляндії, Румунії, на Мальті та в Китайській Народній Республіці. Це забезпечило заморожування великих сум грошей, рухомого та нерухомого майна, частина з яких використовувалася для відмивання прибутків, отриманих від злочинної діяльності⁶⁶⁷.

Спеціалізовані підрозділи поліції із протидії торгівлі людьми

Важливо сформувати спеціалізовані підрозділи поліції, до складу яких входять команди спеціалізованих слідчих для розслідування випадків торгівлі людьми і які володіють вкрай важливими експертними навичками, досвідом і знаннями. Спеціалізовані поліцейські підрозділи можуть включати, наприклад, спеціалістів з певних культур, регіонів і мов, фінансових розслідувань і кіберзлочинів..

Іспанія: Підрозділ Національної поліції з протидії торгівлі людьми з географічною спеціалізацією

В Національній поліції Іспанії створено Головне управління з питань імміграції та кордонів, до складу якого входить Центральний підрозділ по боротьбі з торгівлею людьми та злочинними мережами контрабанди. Цей підрозділ має дві центральні бригади: Центральна бригада по боротьбі з торгівлею людьми та Центральна бригада по розслідуванню злочинних мереж.

Центральна бригада по боротьбі з торгівлею людьми складається з дев'яти підрозділів, які спеціалізуються на конкретних географічних регіонах: Латинська Америка, Східна Європа, Африка та Азія. Вона також включає групи, які спеціалізуються на кіберторгівлі та торгівлі людьми з метою трудової експлуатації. Ці групи відповідають за проведення розслідувань діяльності міжнародних та національних злочинних організацій та забезпечення міжнародного співробітництва з іншими країнами. Ця модель дублює свою діяльність по всій Іспанії, де в кожній провінції створена поліцейська бригада, що спеціалізується, серед інших функцій, на розслідуванні злочинів торгівлі людьми. Переваги спеціалізації за національною ознакою полягають у кращому знанні та розумінні форм вербування, міграційних маршрутів, примусу та погроз, які застосовуються торговцями людьми, а також подальших форм експлуатації у торгівлі людьми. Це допомагає вдосконалити способи контактування зі спеціалізованою поліцією в різних країнах, залучення до послідовної роботи з перекладачами та культурними посередниками, а також у цілому посилити підхід, орієнтований на жертви⁶⁶⁸.

США: Центр розслідувань кіберзлочинів Департаменту внутрішньої безпеки (СЗ)

Центр розслідувань кіберзлочинів Департаменту внутрішньої безпеки США (HSI СЗ) відповідає за виявлення та протидію будь-якій кіберзлочинній діяльності, на яку поширюється юрисдикція HSI, а також забезпечує програмний нагляд та координацію розслідувань злочинної діяльності, пов'язаної з кіберзлочинністю. Центр має широкий спектр криміналістичних, розвідувальних та слідчих допоміжних послуг у всіх програмних сферах HSI та об'єднує високотехнологічні ресурси, призначені для проведення транскордонних кримінальних розслідувань злочинів, пов'язаних з кіберзлочинністю. Серед його головних пріоритетів — захист населення від злочинів і, зокрема, запобігання та протидія експлуатації дітей всередині країни та за кордоном за підтримки Підрозділу розслідувань експлуатації дітей HSI (CEIU). HSI СЗ прагне використовувати свої всеосяжні повноваження, міжнародний авторитет та міцні партнерські зв'язки з урядовими та неурядовими організаціями для того, щоб:

- Виявляти та рятувати дітей-жертв.
- Виявляти та затримувати правопорушників.
- Запобігати транснаціональній сексуальній нарузі над дітьми.
- Допомогти зробити Інтернет безпечнішим місцем для дітей.

⁶⁶⁷ Європол (2019 р.), [Паралельні розслідування руйнують мережу сексуальної експлуатації та заморожують злочинний прибуток у 12 країнах](#), 10 липня 2019 р.

⁶⁶⁸ Ця перспективна практика була представлена Національною поліцією Іспанії в рамках опитування у 2018/2019 роках.

HSI використовує новітні технології для збору доказів та відстеження діяльності окремих осіб та організованих груп, які здійснюють сексуальну експлуатацію дітей, використовуючи темну павутину («dark web»), чати, пірингову торгівлю та інші інтернет-платформи⁶⁶⁹.

Міжнародна кримінальна розвідка та обмін даними

Інновації у галузі технологій та обміну інформацією розвиваються з високою швидкістю, але вимагають постійного фінансування, розвитку та координації, щоб йти в ногу з еволюцією та диверсифікацією методів торговців людьми. Бази даних оперативної інформації про міжнародні злочини, пов'язані з торгівлею людьми, та центри обміну даними використовуються для обміну та аналізу інформації про міжнародну торгівлю людьми з метою виявлення конкретних мереж, схем і тенденцій торгівлі людьми.

Інформаційна система Європолу (ІСЄ)

Інформаційна система Європолу (ІСЄ) — це центральна база даних кримінальної інформації та розвідувальних даних Європолу. Вона охоплює всі сфери боротьби зі злочинністю, що належать до компетенції Європолу, включаючи тероризм. Вона була запущена у 2005 році і доступна 22 мовами. ІСЄ використовується посадовими особами Європолу, офіцерами зв'язку держав-членів та відрядженими національними експертами, які перебувають у штаб-квартирі Європолу, а також співробітниками національних підрозділів Європолу та компетентних органів держав-членів. Крім того, деякі партнери Європолу по співробітництву можуть зберігати та запитувати дані через оперативний центр Європолу.

ІСЄ містить інформацію про серйозні міжнародні злочини, підозрюваних та засуджених осіб, структури злочинних організацій, кримінальні правопорушення та **засоби, що були використані для їх вчинення.** Це довідкова система, яку можна використати для пошуку інформації, що стосується конкретних осіб або об'єктів, які становлять інтерес (наприклад, автомобіль, телефон або повідомлення електронної пошти), які можуть бути недоступні в національних юрисдикціях. Дані в ІСЄ зберігаються в різних онлайн-«структурах», які відповідають особам та об'єктам, як-то автомобілі та документи, що посвідчують особу. Онлайн «структури» можуть бути пов'язані одна з одною різними способами для створення структурованої картини кримінальної справи. Система також дозволяє зберігати та здійснювати автоматичну перехресну перевірку біометричних даних (ДНК) та даних, пов'язаних з кіберзлочинністю⁶⁷⁰.

Інтерпол: Міжнародний обмін оперативною інформацією

Інтерпол має 18 баз даних для обміну розвідувальною інформацією про мережі організованої злочинності в усьому світі. Їхньою метою є підтримка кримінальних розслідувань, що призводить до ідентифікації та арешту лідерів та фінансистів кримінальних груп шляхом покращення збору та обміну розвідувальною інформацією, аналізу організованих злочинних мереж та уникнення дублювання зусиль національних правоохоронних органів⁶⁷¹.

Міжнародна база даних зображень та відеоматеріалів Інтерполу щодо **сексуальної експлуатації дітей (ICSE)** є інструментом розвідки та розслідування, який дозволяє спеціалізованим слідчим з понад 60 країн аналізувати та порівнювати зображення сексуальної наруги над дітьми та обмінюватися даними про випадки сексуальної наруги над дітьми. Вона містить понад 2,7 мільйона зображень та відеозаписів і допомогла ідентифікувати 23 500 жертв по всьому світу⁶⁷². База даних ICSE використовує програмне забезпечення для порівняння зображень та відеозаписів, що дозволяє слідчим встановлювати зв'язки між жертвами, кривдниками та місцезнаходженням. Аналізуючи цифровий, візуальний та аудіоконтент фотографій та відео, експерти з ідентифікації жертв можуть знаходити докази, виявляти будь-які збіги у справах та об'єднувати свої зусилля для пошуку жертв сексуальної наруги над дітьми.

⁶⁶⁹ Для отримання додаткової інформації про Центр боротьби з кіберзлочинністю (СЗ) див. [Імміграційна та митна служба США](#).

⁶⁷⁰ Європол, [Інформаційна система Європолу](#).

⁶⁷¹ Див. Інтерпол, [Наші 18 баз даних](#).

⁶⁷² Див. Інтерпол, [Міжнародна база даних про сексуальну експлуатацію дітей](#).

США: Агенція передових оборонних дослідницьких проектів (DARPA)

Під егідою Агенції передових оборонних дослідницьких проектів США (DARPA) розробляються інноваційні технології. Компанії, включаючи «Marinus Analytics» та «Giant Oak», розробили технологічні інструменти та системи, які дозволяють правоохоронним органам отримати унікальний огляд діяльності злочинних організацій та можуть визначити зачіпки, які дозволять правоохоронним органам виявити можливі злочинні зв'язки та типи діяльності⁶⁷³.

Інструмент **GOST** компанії «Giant Oak» дозволяє органам національної безпеки та правоохоронним органам ідентифікувати злочинців за їхньою поведінковою моделлю, а не маркувати їх заздалегідь визначеними термінами, що загрожує упередженістю та може призвести до хибних припущень про причинно-наслідкові зв'язки. Використовуючи інформацію з відкритих і глибоких інтернет-ресурсів та застосовуючи параметри пошуку, орієнтовані на поведінку, GOST дозволяє державним органам ефективно генерувати зачіпки, зберігаючи при цьому конфіденційність⁶⁷⁴.

Фінансові розслідування та арешт активів

Торгівля людьми є фінансово мотивованим злочинним бізнесом з високим обігом грошових коштів. Щоб зруйнувати виробничу лінію та бізнес-модель торгівлі людьми необхідно втручатися і розривати відповідні ланцюги на кожному етапі: припинення фінансових потоків, якими користуються торговці людьми, може потенційно заблокувати всю мережу торгівлі людьми.

На міжнародному рівні: Розкриття потенціалу: Програма мобілізації фінансів для боротьби з рабством та торгівлею людьми (FAST)

Програма FAST була створена в рамках Ініціативи Ліхтенштейну. Це державно-приватне партнерство між урядами Ліхтенштейну, Австралії та Нідерландів, Центром політичних досліджень Університету ООН (який виконує функції Секретаріату) та приватним сектором і фондами Ліхтенштейну. Програма закликає до колективних дій і пропонує фінансовому сектору структуру з 5 цілей та інструментарій для її реалізації, щоб продемонструвати свою прихильність до прискорення дій задля припинення торгівлі людьми. Кожна ціль містить 3 заходи «Негайної дії» для безпосередніх дій з боку суб'єктів фінансового сектору, а також три заходи «Ініціювання», які можуть мати триваліший період розвитку⁶⁷⁵.

На міжнародному рівні: Western Union, Фонд Томсона Рейтерса (Thomson Reuters Foundation (TRF) та Альянс банків США: Посібник із протидії торгівлі людьми

Інструментарій для боротьби з торгівлею людьми використовує фінансові дані для виявлення та повідомлення про невідповідності у фінансових операціях, які можуть бути пов'язані з торгівлею людьми⁶⁷⁶. Він ґрунтується на попередній роботі компанії Western Union у боротьбі з торгівлею людьми, яку провів її Підрозділ фінансової розвідки (ПФР). Цей інструментарій надається на конфіденційній основі фінансовим установам, експертним неурядовим організаціям з боротьби з торгівлею людьми та іншим ключовим зацікавленим сторонам, включаючи органи, що встановлюють стандарти у сфері протидії фінансовим злочинам, національні підрозділи фінансової розвідки (ПФР) та правоохоронні органи. Посібник включає набір індикаторів торгівлі людьми, які розроблені спеціально для різних типів фінансових установ, що працюють у США.

Посібник також містить велику колекцію кейсів, пов'язаних з торгівлею людьми, відповідні розслідування та додаткові ресурси, покликані допомогти фінансовим установам виявляти підозрілі схеми у фінансових операціях, даних та поведінці клієнтів, які можуть бути пов'язані з торгівлею людьми, та повідомляти про них правоохоронні органи, дотримуючись усіх чинних законів про захист даних⁶⁷⁷.

⁶⁷³ Див. [Агенція передових оборонних дослідницьких проектів](#).

⁶⁷⁴ Для отримання додаткової інформації про GOST див. [веб-сайт компанії «Giant Oak»](#).

⁶⁷⁵ Ініціатива Ліхтенштейну щодо створення Комісії фінансового сектору з питань сучасного рабства та торгівлі людьми була офіційно започаткована у вересні 2018 року. Вона є відповіддю на заклики країн G7, G20, Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй та Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй до урядів співпрацювати з приватним сектором для вирішення проблеми сучасного рабства та торгівлі людьми. Для отримання додаткової інформації див. [Ініціативу Ліхтенштейну FAST](#).

⁶⁷⁶ Трейсі, К. (2018 р.), [Прес-реліз: Western Union веде боротьбу з торгівлею людьми](#), 6 серпня 2018 р.

⁶⁷⁷ [Фонд Томсона Рейтерса \(2018\), Фонд Томсона Рейтерса запускає ресурс для допомоги фінансовим установам у боротьбі з торгівлею людьми](#), 19 липня 2018 р.

США: Фінансова коаліція проти сексуальної експлуатації дітей (FCACSE): Коаліція між державним та приватним секторами по боротьбі з комерційними матеріалами із зображенням сексуальної наруги над дітьми (МСНД)

Мета створення фінансової коаліції партнерів — визнати вирішальне значення взаємозв'язку між державним та приватним секторами у запобіганні торгівлі людьми. Вона управляється Міжнародним центром у справах зниклих та експлуатованих дітей (ІСМЕС) та Національним центром у справах зниклих та експлуатованих дітей (НСМЕС). До складу коаліції входять фінансові установи, включаючи банки, компанії із випуску кредитних карток, сторонні платіжні компанії та інтернет-компанії, і вона охоплює більшу частину американської індустрії кредитних карток.

Її місія полягає в підриві фінансового бізнесу, пов'язаного з виробництвом та розповсюдженням матеріалів із зображенням сексуальної наруги над дітьми (МСНД), шляхом відстеження потоків коштів та закриття рахунків, які використовуються злочинними особами та мережами. В результаті роботи коаліції використання кредитних карток для придбання МСНД в Інтернеті було ускладнено в усьому світі⁶⁷⁸.

Використання технологічних інструментів для розслідування кіберторгівлі

Технологічні інструменти можна використовувати для безпосереднього виявлення діяльності з торгівлі людьми в інтернеті без необхідності покладатися виключно на свідчення жертви. Кожна технологічна комунікація, співпраця, транзакція та дії між торговцями людьми та іншими особами надає правоохоронним органам можливість зіставити кримінальні докази. Технологічні інструменти також можуть підсилити зусилля правоохоронних органів шляхом виявлення закономірностей у великих обсягах даних, заощадити час на аналіз даних та інформації та призвести до збільшення оперативного потенціалу.

США/Міжнародний рівень: Затори на дорогах

Компанія «Marinus Analytics» розробила інструмент «Traffic Jam» («Затор на дорогах»), який використовує штучний інтелект, зокрема розпізнавання обличчя, щоб допомогти правоохоронним органам знаходити жертв торгівлі людьми, а також відстежувати та розслідувати організовані злочинні мережі. Завдяки застосуванню графічної аналітики для виявлення організованої злочинності та цілеспрямованих алгоритмів для виявлення індикаторів вразливості, інструмент «Traffic Jam» революціонізував можливості детективів зупиняти та запобігати торгівлі людьми, повертати жертв та ліквідувати організовані злочинні мережі, а також інформувати оперативників про приховану експлуатацію. Це досягається за допомогою онлайн-пошуку індикаторів вразливості до торгівлі людьми, виявлення інформації для формування справ, виявлення організованої злочинності для припинення системної торгівлі людьми, а також геолокаційного картографування борделів та масажних салонів. Цей інструмент використовується правоохоронними органами США, Канади та Великої Британії, а компанія співпрацює з понад 80 правоохоронними органами по всьому світу⁶⁷⁹.

Канада: Канадський центр захисту дітей: Проект «Арахнід»

Проект «Арахнід» — це інноваційний технологічний інструмент, який був розроблений і реалізується Канадським центром захисту дітей для боротьби з дедалі більшим поширенням матеріалів із зображенням сексуального насильства над дітьми (МСНД) в Інтернеті. Платформа для проекту «Арахнід» спочатку була розроблена для сканування посилань на веб-сайтах, що містять CSAM, про які повідомлялося на лінію **Cybertip.ca**⁶⁸⁰. Вона виявляла місцезнаходження зображень/відео CSAM в інтернеті, щоб надіслати попередження хост-провайдеру з проханням видалити такі матеріали.

Згодом можливості проекту «Арахнід» були вдосконалені для виявлення CSAM; наприклад, для використання постачальниками електронних послуг (ПЕП) було розроблено програму «Щит» (Shield), яка покращує та прискорює виявлення шкідливого онлайн-матеріалу та сприяє його швидкому видаленню. Обробляючи десятки тисяч зображень за секунду, проект «Арахнід» виявляє контент зі швидкістю, що значно перевищує традиційні методи виявлення та усунення шкідливих матеріалів: понад 100 000 унікальних зображень на місяць, які потребують оцінки аналітиків, і ця кількість зростає з кожним місяцем.

⁶⁷⁸ Для отримання додаткової інформації див. [FCACSE](#). Див. також Сікіоту А. П. (2017 р.), [Кіберторгівля: вербування жертв торгівлі людьми через мережу](#), 26 квітня 2017 р.

⁶⁷⁹ Для отримання додаткової інформації див. «Traffic Jam» на [веб-сайті Marinus Analytics](#).

⁶⁸⁰ Cybertip.ca — канадська гаряча лінія, завдання якої полягає в захисті дітей від сексуальної експлуатації в інтернеті шляхом отримання та обробки повідомлень від громадськості про потенційно незаконні матеріали, а також про діяльність, пов'язану з сексуальною експлуатацією дітей в інтернеті, та передачі будь-яких відповідних заціпок до відповідного правоохоронного органу та/або органу опіки та піклування про дітей; надання громадськості інформаційних та інших ресурсів, а також послуг із підтримки та взаємодії, щоб допомогти канадцам захистити себе та свої сім'ї під час використання інтернету. Див. про [Cybertip.ca](#).

Ця система була значно збагачена завдяки співпраці з гарячими лініями захисту дітей по всьому світу. У 2017 році Канадський центр створив «**Arachnid Orb**» — пристрій, який дозволяє іншим міжнародним гарячим лініям співпрацювати в рамках проекту «Арахнід». Пристрій «Arachnid Orb» дозволяє аналітикам з усього світу об'єднати свій колективний досвід, таким чином зменшуючи дублювання оцінок і, зрештою, збільшуючи кількість попереджень, які можуть бути надіслані в рамках проекту «Арахнід»⁶⁸¹.

США: Microsoft: PhotoDNA

«**Microsoft PhotoDNA**» — технологічний інструмент, який корпорація «Майкрософт» подарувала Національному центру у справах зниклих та експлуатованих дітей (NCMEC). Він зіставляє зображення дітей із базою даних раніше виявлених незаконних зображень, щоб допомогти виявити, припинити та повідомити про розповсюдження матеріалів, що містять експлуатацію дітей. Інструмент «PhotoDNA» створює унікальний цифровий підпис (відомий як «хеш», hash) зображення. Цей хеш або підпис є стійким до змін у зображенні, включаючи зміну розміру та незначні зміни кольору, тому його можна порівняти з підписами (хешами) інших фотографій, щоб знайти копії того самого зображення. Інструмент не лише дозволив контент-провайдерам видаляти матеріали CSAM з інтернету, але й допоміг засудити зловмисників і, в деяких випадках, врятувати жертв до того, як їм було завдано фізичної шкоди. Він доступний безкоштовно для правоохоронних органів та кваліфікованих організацій, підприємств та некомерційних організацій⁶⁸².

США: Thorn: Прожектор

«**Thorn**» — це організація, що займається боротьбою з торгівлею людьми, яка використовує можливість технологій для захисту дітей від сексуальної наруги. Її команди інженерно-технічних спеціалістів та аналітиків даних зосереджені на розробці нових технологій для боротьби з сексуальною наругою над дітьми в інтернеті. Головний інструмент організації «**Spotlight**» («Прожектор») — це веб-додаток, який допомагає слідчим визначати пріоритети в кримінальних розслідуваннях торгівлі неповнолітніми з метою сексуальної експлуатації шляхом агрегування даних з інтернету. Він поєднує загальнодоступні дані з оголошень та онлайн-форумів з інтелектуальними алгоритмами, які допомагають правоохоронним органам виявляти дітей, що стали жертвами торгівлі людьми задля сексуальної експлуатації⁶⁸³.

США: Memex

«**Memex**» — це дослідницька програма уряду США, розроблена Агенцією передових оборонних дослідницьких проектів (DARPA). Її призначення — допомогти правоохоронцям та розвідувальним органам проводити розслідування в інтернеті та переслідувати торговців людьми. Це здійснюється шляхом аналізу поведінкових сигналів, які пов'язані з торгівлею людьми в інтернеті через форуми, чати, рекламу, оголошення про вакансії, приховані сервіси тощо.

«**Memex**» має великий набір даних та програмні інструменти для поверхневої та глибинної веб-розвідки. Він може знаходити рекламу «ескорта» та відгуки покупців сексуальних послуг в інтернеті та виявляти взаємозв'язки між, здавалося б, розрізненими оголошеннями в інтернеті, використовуючи загальні атрибути, такі як номери телефонів, адреси електронної пошти та URL-адреси веб-сайтів. «**Memex**» також може інтерпретувати вміст і зображення (які, як правило, складніше інтерпретувати машинам) для завершення мережевого картографування. Індекс, який підбирається для домену протидії торгівлі людьми, та конфігуровані інтерфейси для пошуку та аналізу надають нові можливості для виявлення та знищення груп, що займаються торгівлею людьми. Перехресні посилання (асоціативне індексування) дозволяють користувачам швидко і гнучко здійснювати пошук у величезних обсягах інформації та більш ефективно орієнтуватися в ній і отримувати про неї чітке розуміння⁶⁸⁴.

США: Hyperion Gray: The Dark Web Map V2

The «**Dark Web Map**» від компанії «Hyperion Gray» — це візуалізація структури темної павутини (Dark web), яка може висвітлити приховані сервіси. На карту нанесені тисячі сайтів із темної павутини зі скріншотами сайтів, які згруповані за темами. Кожен сайт представлений на карті у вигляді скріншоту, а сайти, що мають структурну схожість, з'єднані лінією. Групи схожих між собою сайтів об'єднані в кластери. Користувачі можуть переміщатися по карті і збільшувати масштаб до ділянок, що їх цікавлять. Компанія «Hyperion Gray» також розробила інструмент під назвою «Avatar» для проведення у темній павутині розслідувань щодо експлуатації дітей, цифрових злочинів, фінансових злочинів та тероризму⁶⁸⁵.

⁶⁸¹ Див. Канадський центр захисту дітей, [проект «Арахнід»](#)

⁶⁸² Для ознайомлення з інструментом «PhotoDNA» див. Microsoft [PhotoDNA tool](#).

⁶⁸³ Більше про роботу організації «Thorn» можна знайти на [їхньому веб-сайті](#).

⁶⁸⁴ Інформацію про місію DARPA і програму Memex можна знайти на [їхньому веб-сайті](#). Меєр Л. Ф. і Шеллі Л. І. (2020 р.), [Розслідування мереж торгівлі людьми: Роль розвідки з відкритих джерел та аналізу великомасштабних даних у розслідуванні організованої злочинності](#), Міжнародний журнал кримінології, 7(2), сс. 87-100.

⁶⁸⁵ Більше інформації про роботу компанії «Hyperion Gray» можна знайти на [її веб-сайті](#).

Гендерно чутливий підхід до протидії торгівлі людьми

Усі підходи до протидії торгівлі людьми мають бути гендерно чутливими, ґрунтуватися на розробленій національній політиці та стратегіях, спрямованих на врахування гендерної динаміки торгівлі людьми.

Іспанія: Державний пакт проти гендерного насильства

У 2014 році установи, включаючи ООН, Всесвітню раду майбутнього та Міжпарламентський союз (UIP), визнали Органічний закон Іспанії 1/2004 одним із найефективніших нормативно-правових актів у світі у сфері протидії гендерному насильству⁶⁸⁶. Державний пакт проти гендерного насильства (ухвалений 2017 року на період 2018-2022 років)⁶⁸⁷ містить заходи, спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми з метою сексуальної експлуатації жінок і дівчинок, включаючи примусові шлюби. Крім того, **Комплексний національний план дій Іспанії щодо боротьби з торгівлею жінками та дівчинками** (2015–2018 рр.) забезпечив основу для гендерно чутливого підходу та визнання особливих потреб жінок і дівчинок, які постраждали від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації. Справи про торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації можуть розглядатися в судах, які спеціалізуються на справах про гендерно-зумовлене насильство⁶⁸⁸. Крім того, урядова **Делегація проти гендерного насильства** відіграє центральну роль у координації зусиль із протидії торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, включаючи координаційні наради, до складу яких входять представники центральних та регіональних органів влади та НУО⁶⁸⁹.

Ірландія: «Рухама» (Ruhama)

«Рухама» — ірландська неурядова організація, яка працює на національному рівні з жінками, які постраждали від проституції, у тому числі з жертвами торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації. Вона пропонує безкоштовні, конфіденційні, неупереджені та цілісні послуги, які базуються на власних пріоритетах жінок. План допомоги організації «Рухама», орієнтований на особистість, надає жінкам широкий спектр послуг, включаючи надання тимчасового житла, консультування та лікування травм, допомогу жінкам у повідомленні про злочини в поліцію, підтримку в освіті та особистісному розвитку, профорієнтацію та практичну допомогу в отриманні житла та соціальної допомоги, допомогу в імміграційних питаннях та іншу підтримку в залежності від індивідуальних потреб жінок. «Рухама» також займається лобіюванням та агітаційною діяльністю і яка має на меті підвищити обізнаність та змінити ставлення громадськості та політику щодо експлуатації проституції та торгівлі людьми⁶⁹⁰.

Культурна узгодженість

Просування культурної узгодженості у всіх підходах до боротьби з торгівлею людьми має важливе значення. Культурна узгодженість полягає у ставленні, політиці та практиці, які ґрунтуються на таких засадах: оцінка та адаптація до різноманітності; здатність до чесної самооцінки; усвідомлення динаміки, притаманної перетинанню культур; та інституціоналізація культурних знань.

Італія: Культурні посередники

Італійський уряд та неурядові організації наймають на роботу кваліфікованих культурних посередників та надають ресурси для їхньої діяльності. Культурні посередники використовуються прокурорами, місцевими посадовими особами та НУО з метою покращення комунікації із біженцями та мігрантами, які стали жертвами торгівлі людьми. Регіон Емілія-Романья був в авангарді законодавчих ініціатив щодо роз'яснення професії та ролі мовних посередників у цьому конкретному контексті, а також в інших секторах (зокрема, у сфері охорони здоров'я та освіти).

Регіон просуває і фінансує навчальні програми для культурних посередників і низку інших заходів, пов'язаних з інтеграцією жертв насильства. Ці програми навчають кандидатів широкому спектру видів діяльності, які включають проактивні заходи, такі як запобігання конфліктам, планування та реалізація проектів, а також письмові та усні перекази. У цій моделі культурні посередники розглядаються як сполучні фігури, чия відповідальність полягає не тільки в тому, щоб допомогти співрозмовникам уникнути непорозумінь і передбачити сфери конфлікту, а й побудувати

⁶⁸⁶ Уряд Іспанії (2019 р.), [Посібник із системи дій та координації у випадках гендерного насильства в Іспанії](#).

⁶⁸⁷ Урядову делегацію з питань гендерного насильства було створено відповідно до ст. 29 «Органічного закону» 1/2004 від 28 грудня «Про комплексні заходи захисту від гендерного насильства». Для ознайомлення з її сферою діяльності та функціями див. Королівський указ 816/2018 від 6 липня про розробку основної систематизованої структури Міністерства з питань головування, зв'язків із парламентом та рівності. Уряд Іспанії (2019 р.), [Посібник із системи дій та координації у випадках гендерного насильства в Іспанії](#).

⁶⁸⁸ Державний департамент США (2021 р.), [Звіт про торгівлю людьми за 2020 рік](#).

⁶⁸⁹ Це було зроблено на основі Комплексного плану боротьби з торгівлею жінками та дівчинками з метою сексуальної експлуатації. Уряд Іспанії (без дати), [Комплексний план боротьби з торгівлею жінками та дівчинками з метою сексуальної експлуатації: 2015-2018 рр.](#)

⁶⁹⁰ Для отримання додаткової інформації див. [веб-сайт «Рухама»](#).

спільну основу або культурно-пізнавальну платформу, яка сприяє успішному взаємному розумінню⁶⁹¹.

У регіоні Венеції лідери з-поміж постраждалих від торгівлі людьми, які пройшли підготовку як культурні посередники, активно допомагають іншим жертвам. Це відіграє важливу роль у побудові довіри з боку жертв⁶⁹².

Моделі практик, орієнтованих на дитину

Належне, ненав'язливе та турботливе ставлення до будь-якої дитини, яка може стати жертвою торгівлі людьми, має вирішальне значення для встановлення довіри від самого початку. Мета — допомогти дітям відчувати справедливий, чутливий і добрий підхід, який демонструє турботу про їхню безпосередню безпеку і благополуччя.

Литва: Барнахус

Центр підтримки дітей, які зазнали сексуальної наруги, «Барнахус» (Barnahus), був відкритий у 2016 році в Литві за підтримки грантів ЄЕЗ. Це єдина служба в Литві, яка надає спеціалізовані, комплексні послуги для дітей, які зазнали сексуальної наруги, та членів їхніх сімей. Центр є унікальним серед європейських центрів «Барнахус», оскільки має 10 місць для ночівлі дітей, а також їхніх опікунів у разі потреби. Середній термін перебування становить близько 3 днів, іноді довше⁶⁹³.

Сполучене Королівство: організація «Happy Baby Community»

Спільнота «Щаслива дитина» (Happy Baby Community) — це благодійна організація в Лондоні, яка пов'язана з 23 партнерськими благодійними організаціями. Вона має два центри, якими керують волонтери, в тому числі постраждалі від торгівлі людьми, а також ряд спеціалістів, таких як фахівці з питань дітей та батьківства, лікарі загальної практики та акушерки. Організація пропонує спеціалізовану підтримку вагітним жінкам, матерям з дітьми та немовлятами, які постраждали від торгівлі людьми та інших форм гендерно-зумовленого насильства, а також спільноту, в якій жінки та діти мають час для спільного харчування (за сприяння «FoodCycle») і формування дружніх стосунків та залучатися до різних занять, поки діти граються, а також до інших видів діяльності зі своїми дітьми, таких як йога, плавання та зняття напруження. Лікарі загальної практики, акушерки, дули (супутниці пологів) та фахівці з грудного вигодовування готові надати підтримку та консультації під час вагітності та після неї, щоб допомогти забезпечити приємний та безпечний досвід вагітності, пологів та материнства. Спільнота «Щаслива дитина» пропонує спеціалізований масаж для немовлят і матерів з урахуванням травм, консультації із питань соціального забезпечення, спеціалізовану терапевтичну допомогу, вислуховування та консультування, уроки англійської мови, в'язання та рукоділля; благодійні організації «Pram Depot» та «Little Village» надають необхідні речі для молодих матерів, включаючи дитячі ліжечка, ковдри, підгузки, дитячі візочки та інше спорядження.

Послуги для постраждалих, які мають інвалідність

Важливо дізнатися, чи мають жертви та постраждалі будь-яку інвалідність або труднощі, і вжити відповідних заходів для забезпечення максимального комфорту, розуміння наданої інформації та простоти доступу відповідно до їхніх індивідуальних потреб.

На міжнародному рівні: Міжнародна організація підлітків (IOFA)

Національна робоча група з питань торгівлі людьми та інвалідності (NHTDWG) «просуває спільний підхід, орієнтований на постраждалих з урахуванням проблем інвалідності та расової справедливості, для запобігання торгівлі людьми з інвалідністю та вадами слуху, а також для забезпечення доступного та належного реагування на потреби постраждалих» в США. Вона проводить дослідження, аналіз політики, надає технічну допомогу та проводить навчання. Керівний комітет NHTDWG формується з експертів та правозахисників у сфері протидії торгівлі людьми та інвалідності⁶⁹⁴.

⁶⁹¹ Пезаре Ф. і Рудвін М. (2015 р.), *Усний переклад та мовна медіація для жертв торгівлі людьми: випадок сіє. Центри утримання нелегальних мігрантів у Болоньї, Італія*, Trans. Revista de Traductologia, 19(1), с. 95–108. Державний департамент США (2021 р.), *Звіт про торгівлю людьми за 2020 рік*.

⁶⁹² Генеральна Асамблея ООН (2014 р.), *Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми. Джой Нгозі Езейло: Додаток. Місія до Італії*, 1 квітня 2014 р, A/HRC/26/37/Add.4.

⁶⁹³ Promise (2019 р.), *«Литовський центр MD/IA надає тимчасове житло, навчає 1000+ фахівців з виявлення сексуальної наруги серед дітей»*, 11 січня 2019 р. Для отримання повної інформації про модель «Барнахус» див. (відповідні розділи Довідника НМВ для СР).

⁶⁹⁴ МОМ, *Національна робоча група з питань торгівлі людьми та інвалідності*.

Тренінги з ідентифікації для осіб, які здійснюють первинне реагування, та національних органів влади

Спеціалізоване навчання для осіб, які здійснюють первинне реагування, має вирішальне значення для того, щоб вони могли перенаправляти потенційних жертв торгівлі людьми до компетентних органів НМВ для первинної ідентифікації та подальшого захисту і допомоги.

Греція: Багатопрофільні та орієнтовані на жертву процедури ідентифікації

У Греції НМВ координується та контролюється **Офісом Національного доповідача з питань торгівлі людьми та управляється Національним центром соціальної солідарності (ЕККА)**. Він включає ряд суб'єктів державного сектору та громадянського суспільства і слугує центром для скоординованих дій та розбудови партнерства. Це стосується не лише правоохоронних органів (поліції та прокуратури), але й залучає додаткових спеціалістів, таких як інспектори праці, медичні працівники, міграційні служби, органи місцевого самоврядування та інші зацікавлені сторони, які можуть зіткнутися з вразливими групами населення, що перебувають під загрозою потрапляння в ситуації торгівлі людьми. Загальна мета цього більш інклюзивного та орієнтованого на постраждалих режиму ідентифікації досягається шляхом проведення широких тренінгів для фахівців-оперативників про індикатори торгівлі людьми та стандартні операційні процедури (СОП) захисту жертв⁶⁹⁵.

Ідентифікація в системах та процедурах надання притулку

Дорослі та діти, які шукають притулку, або особи, які не мають надійного імміграційного статусу в країні, в якій вони народилися або проживають, повинні розглядатися як такі, що наражаються на підвищений ризик стати жертвами торгівлі людьми. Тому вкрай важливо розбудовувати потенціал відповідних зацікавлених сторін з метою забезпечення належних процедур ідентифікації в системах надання притулку.

Італія: Настанови з ідентифікації жертв торгівлі людьми серед шукачів притулку та процедури перенаправлення

УВКБ ООН та Міністерство внутрішніх справ (МВС) Італії розробили «Настанови з ідентифікації жертв торгівлі людьми серед шукачів притулку та в рамках процедур перенаправлення». Мета посібника — підвищення спроможності територіальних комісій МВС, відповідальних за розгляд заяв про надання міжнародного захисту, ефективно виявляти жертв торгівлі людьми, які проходять процедуру надання притулку, а також на зміцнення механізму перенаправлення між територіальними комісіями та проектами з протидії торгівлі людьми.

З цією метою в рамках процедури визнання потреби в міжнародному захисті були розроблені **Стандартні операційні процедури**. Настанови включають індикатори торгівлі людьми для використання в процедурах надання притулку, в тому числі індикатори, які часто виникають в процедурах визначення статусу біженця, специфічні індикатори для жертв торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації та трудової експлуатації, а також специфічні індикатори для неповнолітніх⁶⁹⁶.

Навчання та підвищення обізнаності в школах

Діти шкільного віку можуть стати мішенню для торгівців людьми з метою сексуальної експлуатації або злочинної діяльності під час особистого спілкування або в інтернеті, через соціальні мережі та інші платформи. Ефективні тренінги та стратегії підвищення обізнаності в школах, які використовують онлайн та оффлайн засоби, інформаційні кампанії, освіту та інформування громадськості, є важливими інструментами для запобігання торгівлі людьми.

Сербія: UNITAS: Тренінги в школах та Посібник для освітньої системи щодо захисту учнів від торгівлі людьми

Програма «Профілактика та грамотність для дітей та молоді щодо торгівлі людьми» була створена завдяки співпраці Міністерства освіти, науки і технологічного розвитку Республіки Сербія, Центру захисту жертв торгівлі людьми та Фонду UNITAS у 2016/17 рр. Його початковою метою було навчання 80 викладачів та експертів з 18 шкільних округів Сербії. Потім його було розширено до підготовки 6 273 вчителів із метою надання їм підтримки в організації інформаційних семінарів із питань торгівлі людьми в школах. В рамках

⁶⁹⁵ НМВ був офіційно запущений в Греції 1 січня 2019 року відповідно до міністерського рішення 3003/2016. Міністерство закордонних справ Грецької Республіки, [Торгівля людьми](#). Ця перспективна практика була представлена Офісом Національного доповідача з питань протидії торгівлі людьми, Національним центром соціальної солідарності, Міністерством праці, соціального забезпечення та соціальної солідарності, Міністерством закордонних справ Грецької Республіки в рамках дослідження, проведеного у 2018/2019 роках.

⁶⁹⁶ УВКБ ООН (2017 р.), [L'identificazione delle vittime di tratta tra i richiedenti protezione internazionale e procedure di refugia](#), серпень 2017 року [лише італійською мовою].

програми приблизно 54 000 дітей були поінформовані про торгівлю людьми, а 4190 батьків відвідали семінари⁶⁹⁷. Це призвело до розробки «Посібника для освітньої системи: Захист учнів від торгівлі людьми»⁶⁹⁸, який всі освітяни по всій Сербії можуть використовувати як основу для проведення інформаційних семінарів. Примірники посібника були надруковані та надіслані до кожної початкової та середньої школи Сербії.

США: Проект «Запобігання»: Поінформованість про торгівлю людьми в школах та її запобігання

Проект «Запобігання» — це відзначена нагородами освітня програма для учнів середніх та старших класів, яка була розроблена постраждалими від торгівлі людьми, педагогами, адвокатами та правоохоронними органами. Вона визнає, що для запобігання експлуатації молодих людей, які мають специфічні фактори ризику потрапляння в ситуації торгівлі людьми, наприклад, травматичну історію дитинства або залученість до системи соціального захисту дітей або ювенальної юстиції, необхідно проводити глибоку роботу. Програма проекту «Запобігання» для середньої школи включає два уроки тривалістю 45–50 хвилин з планами уроків, що включають навчальні цілі, відеоматеріали, домашні завдання та інші види діяльності. Вчителі можуть отримати доступ до навчальної програми Проекту «Запобігання» через офіційний веб-сайт⁶⁹⁹.

Навчання та підвищення обізнаності у сфері охорони здоров'я

Оскільки жертви торгівлі людьми можуть звертатися за медичною допомогою, медичні працівники відіграють важливу роль у запобіганні торгівлі людьми, виявляючи осіб, які перебувають у групі ризику, та пропонуючи послуги, спрямовані на усунення вразливих факторів.

На міжнародному рівні: організація «HEAL Trafficking»

«HEAL» — це інтегрована мережа, що об'єднує понад 3 500 постраждалих від торгівлі людьми та багатопрофільних фахівців із 35 країн. Вона призначена для припинення торгівлі людьми та підтримки постраждалих з точки зору громадського здоров'я. «HEAL Trafficking» об'єднує лікарів, клініцистів передових практик, медсестер, стоматологів, психологів, консультантів, працівників охорони здоров'я, педагогів охорони здоров'я, дослідників, соціальних працівників, адвокатів, адміністраторів та інших фахівців, які працюють з постраждалими від торгівлі людьми та захищають їхні інтереси.

Комітет з адвокації мережі «HEAL» просуває заходи з боку установ громадського здоров'я щодо торгівлі людьми, працюючи над вдосконаленням державної політики та підтримкою зусиль у боротьбі з торгівлею людьми на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях. Комітет HEAL «Пряма послуга» (Direct Service) працює над покращенням клінічної допомоги постраждалим від торгівлі людьми, надаючи можливість постачальникам послуг налагоджувати зв'язки, отримувати доступ до підтримки, обмінюватися інформацією та перспективними практиками, визначати найкращі практики та розширювати мережу взаємодії. Комітет HEAL з питань освіти та навчання зосереджується на навчанні медичних працівників щодо питань торгівлі людьми та підвищенні доступності для медичних працівників відповідних навчальних ресурсів, що базуються на фактичних даних. Він надає підтримку членам у спільній стандартизації доказових протоколів для ідентифікації, догляду та перенаправленні осіб, які постраждали від торгівлі людьми⁷⁰⁰.

США: Тренінг для працівників охорони здоров'я та соціальних служб SOAR (Stop, Observe, Ask, Respond — Зупинись, Спостерігай, Запитуй, Реагуй)

Багато жертв та постраждалих від торгівлі людьми контактують з медичними та соціальними працівниками під час та після їхньої експлуатації, але не є ідентифікованими як жертви. Тренінг SOAR призначений для медичних працівників, соціальних працівників, фахівців у галузі охорони здоров'я та психічного здоров'я. Структура SOAR — це реакція на торгівлю людьми з урахуванням травми, культурних та мовних особливостей, яка дає медичним працівникам спеціальну інформацію про те, як ідентифікувати випадки торгівлі людьми та реагувати на них в їхній галузі.

⁶⁹⁷ UNITAS (без дати), [UNITAS Програми протидії торгівлі людьми в Європі](#). Ця перспективна практика була представлена UNITAS в рамках опитування у 2018/2019 роках.

⁶⁹⁸ Центр захисту жертв торгівлі людьми, Міністерство освіти, науки та технологічного розвитку Сербії та Фонд UNITAS (2016 р.), [Посібник для системи освіти: захист учнів від торгівлі людьми](#).

⁶⁹⁹ Навчальна програма проекту «Запобігання», а також партнер-виконавець отримали кілька нагород, зокрема від Національної асоціації графств, AT&T. Ініціатива правосуддя Річмонда (без дати), [Проект «Попередження»](#).

⁷⁰⁰ Для отримання інформації див. веб-сайт [HEAL Trafficking](#).

Навчання за програмою SOAR складається з трьох рівнів:

- **Рівень 1** — розробка онлайн-контенту на запит, щоб забезпечити учасників знаннями та навичками щодо виявлення ситуації торгівлі людьми та реагування на неї.
- **Рівень 2** — розробка змішаного навчального онлайн-контенту для організацій для посилення їхнього інституційного відгуку на торгівлю людьми.
- **Рівень 3** — розробка особистого навчального контенту для громад, спрямованого на визначення стратегічного партнерства та розбудову потенціалу для ефективного реагування на торгівлю людьми⁷⁰¹.

Мексика: Проект «Антенас»

«Antenas por los Niños A.C.» («Антенас для дітей») — це неприбуткова неурядова організація, яка займається забезпеченням доступу до правосуддя та підтримки психічного здоров'я для вразливих дітей. Організація працює в семи штатах Мексиканської Республіки: Мехіко, Ідальго, Сакатекас, Чіуауа, Коауїла, Нуево-Леон, Оахака та штат Мехіко. «Antenas por los Niños» підтримує дітей, які перебувають у вразливих ситуаціях, за допомогою унікального методу, що дозволяє експерту-психологу розмовляти з дитиною в режимі реального часу через мультиплікаційного персонажа на ім'я Антенас за допомогою кабельної системи аудіо- та відеозв'язку. Проект «Антенас» надається дітям безкоштовно і використовується в дитячих лікарнях з 2005 року⁷⁰².

Навчання та підвищення обізнаності у сфері туризму/готельного бізнесу

Інфраструктура туризму та подорожей (наприклад, готелі, мотелі, короткострокова оренда) є місцями, де може відбуватися торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації дорослих та дітей. Тому навчання та інформування працівників сфери гостинності та транспорту є важливими для виявлення жертв торгівлі людьми та запобігання торгівлі людьми в цілому.

На міжнародному рівні: Кодекс поведінки щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації в галузі подорожей та туризму

Туристичний кодекс є багатосторонньою ініціативою, метою якої є підвищення обізнаності, надання інструментів та підтримки туристичній галузі з метою запобігання сексуальній експлуатації дітей. Він спрямований на боротьбу зі злочинністю, пов'язаною з торгівлею дітьми, шляхом створення висококваліфікованої туристичної індустрії з високим рівнем усвідомлення, яка має можливість виявляти та запобігати потенційному насильству над дітьми та створювати середовище нульової толерантності до цього явища.

Туристичний кодекс базується на шести критеріях:

- встановлення політики та процедур, які забороняють сексуальну експлуатацію дітей
- навчання працівників
- включення в усі контракти по всьому ланцюжку створення вартості положення про загальну політику неприйняття та нульової толерантності до сексуальної експлуатації дітей
- відповідне інформування мандрівників та туристів
- підтримка, співпраця та залучення всіх зацікавлених сторін
- щорічний звіт про виконання критеріїв перед Групою управління Кодексом..

Туристичний кодекс був визнаний передовим досвідом різними країнами, організаціями системи ООН, приватним сектором туризму та неурядовими організаціями. Кілька урядів та організацій включили Туристичний кодекс у загальну політику та програми сталого туризму⁷⁰³.

⁷⁰¹ Управління з питань торгівлі людьми, [SOAR Online](#).

⁷⁰² Для отримання додаткової інформації див. [Proyecto Antenas](#). Див. також BBC Stories (2017 р.), [Мексиканські мультиплікаційні терапевти](#). Кенні, Р. (2017 р.), «Анімаційний інпланетянин допомагає дітям у Мексиці впоратися з травмою», BBC, 24 липня 2017 р. Борнштейн Д. (2010 р.), «Безпечний притулок в анімаційних довірених осіб», The New York Times, 22 листопада 2010 р. Ця перспективна практика була представлена організацією «Antenas por los Niños A.C.» у рамках опитування у 2018/2019 роках.

⁷⁰³ Членство в Кодексі є вимогою для отримання статусу чесного комерційного туризму в Південній Африці та отримання сертифікату TourCert в Європі. Уряд Коста-Ріки інтегрував Кодекс у програму сертифікації сталого туризму Коста-Ріканського інституту туризму. Кілька національних міністерств туризму також беруть активну участь у просуванні Кодексу як ініціативи відповідального туризму у своїх країнах. Див. [Кодекс](#).

США: Airline Ambassadors International

Програма «Міжнародні послы авіакомпаній» (AAI) спрямована на підвищення спроможності та обізнаності льотного, наземного та готельного персоналу щодо виявлення та інформування про випадки торгівлі людьми. AAI співпрацює з Департаментом внутрішньої безпеки та Державним департаментом США з метою підготовки персоналу авіакомпаній та туристичної галузі за затвердженими програмами з протидії торгівлі людьми у великих авіаційних вузлах. Вона забезпечує проведення семінарів та надає навчальні матеріали, які представляє команда з трьох-чотирьох тренерів, включаючи лідерів з-поміж постраждалих від торгівлі людьми. Тренінги призначені для персоналу авіакомпаній/аеропортів, працівників готелів, правоохоронних органів та наземного транспорту. AAI є першою організацією, навчальна програма якої була схвалена Міжнародним інститутом управління туризмом⁷⁰⁴.

На міжнародному рівні: Спільні настанови ІКАО-УВКПЛ з підготовки екіпажів повітряних суден із питань виявлення та реагування на торгівлю людьми (Cir 352)

Спільні настанови ІКАО-УВКПЛ надають державам та операторам літаків навчальні матеріали для членів екіпажів повітряних суден, основна мета яких є виявлення та реагування на випадки торгівлі людьми. Настанови були розроблені на основі консенсусу з експертами Управління цивільної авіації, операторами, виробниками повітряних суден та навчальними організаціями, після чого вони були представлені на широке експертне обговорення з метою збору та врахування зауважень від спільноти авіаційних експертів. Зміст настанов спрямований не тільки на членів льотних екіпажів, але також може бути адаптований і використаний для створення навчальних пакетів для різних зацікавлених сторін в аеропортах, а також для інших видів транспорту, включаючи залізничний транспорт, автобусних операторів або круїзні судна⁷⁰⁵.

Надання наборів першої необхідності/допомоги постраждалим від торгівлі людьми

Використання наборів першої необхідності для жертв торгівлі людьми є поширеним явищем у багатьох країнах. Вони повинні включати максимальний і найбільш корисний вміст для конкретного середовища та ситуативного контексту жертв і повинні надаватися жертвам безкоштовно, коли це необхідно, як до, так і після їхньої первинної ідентифікації.

На міжнародному рівні: Католицька служба допомоги

Католицька служба допомоги (CRS) пропонує вітальні набори для постраждалих від торгівлі людьми, щоб забезпечити їх найнеобхіднішими речами одразу після прибуття. Набори включають предмети гігієни, одяг та постільну білизну. Крім того, громадськість може зробити пожертвування для фінансування вітальних наборів на веб-сайті CRS. CRS докладає зусиль для запобігання торгівлі людьми в усьому світі, а також для захисту і допомоги жертвам торгівлі людьми, в тому числі через надання психосоціальної підтримки та професійної підготовки⁷⁰⁶.

⁷⁰⁴ Для отримання додаткової інформації див. [Airline Ambassadors International](#).

⁷⁰⁵ Учасниками ІКАО є 193 національні уряди, які забезпечують її фінансування і управління для підтримки її дипломатії та співробітництва в галузі повітряного транспорту як держави, що підписали Чиказьку конвенцію (1944 р.). Її основною функцією є утримання адміністративної та експертної бюрократії (Секретаріату ІКАО) на підтримку цих дипломатичних взаємодій, а також дослідження нових інновацій у сфері політики повітряного транспорту та стандартизації, які направляються та схвалюються урядами через Асамблею ІКАО або Радою ІКАО, яку обирає Асамблея. Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) та УВКПЛ (2018 р.), [Настанови щодо виявлення та реагування на торгівлю людьми](#).

⁷⁰⁶ Див. [веб-сайт Католицької служби допомоги](#).

2-етапний процес ідентифікації

Ідентифікація жертви торгівлі людьми у всіх випадках повинна бути безпосередньо пов'язана із заходами щодо її захисту. Компетентному органу недостатньо ідентифікувати жертву торгівлі людьми, якщо після цього не вжито безпосередніх заходів для її захисту.

Грузія: Подвійна система ідентифікації жертв в рамках НМВ

З метою ефективної ідентифікації жертв торгівлі людьми, грузинський НМВ передбачає два можливі шляхи доступу жертв до державної ідентифікації, захисту, підтримки та допомоги. Грузинське законодавство розрізняє статус жертви торгівлі людьми та статус встановленої законом жертви торгівлі людьми⁷⁰⁷. Метою цих двох статусів є захист та надання допомоги особам, які є жертвами торгівлі людьми, які не можуть або не бажають співпрацювати з правоохоронними органами/кримінальним судочинством або потребують негайної допомоги з боку державних органів..

Статус жертви торгівлі людьми — це статус, який надається **Постійною групою Міжвідомчої ради Грузії із протидії торгівлі людьми**. Мобільна міжвідомча група з представників п'яти неурядових організацій протягом 48 годин проводить процедуру ідентифікації жертв торгівлі людьми, які не бажають спілкуватися з правоохоронними органами.

Відповідно до Кримінально-процесуального кодексу (КПК) Грузії правоохоронні органи надають передбачений законом статус жертви торгівлі людьми потерпілим, які погоджуються співпрацювати з відповідними органами в рамках кримінального провадження.

Жертвам (обох статусів) та неповнолітнім, яких вони утримують, надають державні послуги незалежно від їхнього імміграційного статусу. Національний державний фонд може надати кожній жертві торгівлі людьми одноразову компенсацію в розмірі 1 000 ларі (приблизно 265 євро)⁷⁰⁸.

Забезпечення періоду реабілітації та обмірковування

Період реабілітації та обмірковування підтверджує визнання серйозних злочинів, від яких постраждали жертви, їхню вразливість внаслідок торгівлі людьми та потребу у часі та підтримці, щоб отримати доступ до основних послуг і обдумати (певною мірою) свої наступні кроки. Він має надаватися всім імовірним жертвам торгівлі людьми і ніколи не повинен залежати від співпраці жертви в рамках кримінального розслідування чи провадження.

Нідерланди: Положення B9 — 90 днів

Згідно з положенням B9, жертвам торгівлі людьми в Нідерландах надається період реабілітації та обмірковування тривалістю 3 місяці, якщо є «найменша ознака» того, що вони можуть бути жертвами торгівлі людьми. Метою цього періоду є надання жертвам можливості розпочати реабілітацію та прийняти обґрунтоване рішення щодо співпраці з правоохоронними органами/в рамках кримінального провадження. Упродовж цього періоду жертва має доступ до безпечного житла, психологічної, медичної та матеріальної допомоги, а також до правової допомоги.

Поліція має поінформувати жертв про положення B9. Якщо наприкінці цього періоду жертва вирішить співпрацювати з правоохоронними органами/в рамках кримінального провадження, їй буде надано дозвіл на проживання на період кримінального провадження до закінчення судового розгляду. Подовжувати його можна щороку⁷⁰⁹.

Період реабілітації та обмірковування застосовується перш за все до громадян країн, які не входять до ЄС, але також до громадян ЄС, ЄЕЗ та Швейцарії, якщо їм не надано право перебування в Нідерландах за іншими інструментами⁷¹⁰. Потерпілі з Нідерландів і ЄС, а також громадяни третіх країн, які законно проживають у країні, мають доступ до всіх форм підтримки та допомоги незалежно від того, чи співпрацюють вони зі слідством і прокуратурою.

⁷⁰⁷ Міністерство юстиції Грузії є головною установою Грузинської міжвідомчої ради з питань протидії торгівлі людьми. [Постанова Уряду N284](#) про Національний механізм взаємодії доступна лише грузинською мовою. Заходи з протидії торгівлі людьми, вжиті грузинським урядом, дозволили Грузії отримати статус країни першого рівня згідно з доповіддю Державного департаменту США про протидію торгівлі людьми. Державного департаменту США про торгівлю людьми. Див. Державний департамент США (2020 р.), [Звіт про торгівлю людьми за 2020 рік](#). Ця Перспективна практика була представлена Міністерством юстиції Грузії в рамках дослідження 2018/2019 років.

⁷⁰⁸ Рада Європи, GRETA (2016 р.), [Звіт про імплементацію Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми в Грузії: друга оцінка](#), 11 березня 2016 р.

⁷⁰⁹ Комісія ЄС, [Нідерланди — 2. Інституційно-правова база](#).

⁷¹⁰ Рада Європи, GRETA (2015 р.), [Четвертий загальний звіт про діяльність GRETA, що охоплює період із 1 серпня 2013 року до 30 вересня 2014 року](#), с. 47.

Оспорювання віку й оцінка віку

Довідник НМВ рекомендує проводити оцінку віку без використання інвазивних медичних процедур будь-якого типу. Існують ознаки того, що медичне обстеження має значні похибки, крім того, поширені методи не завжди відповідають інтересам дитини⁷¹¹.

Сполучене Королівство: Норми Мертона

У Сполученому Королівстві перестали застосовувати практику медичного тестування після справи Р проти Мертона⁷¹², за результатами якої було прийнято «норми Мертона». Ці норми регулюють рекомендації та мінімальні стандарти, які місцеві органи влади мають застосовувати для визначення віку. Суд у цій справі встановив, що «з огляду на неможливість будь-якої особи, яка приймає рішення, здійснити об'єктивно підтверджену оцінку віку заявника, який може бути, скажімо, в діапазоні 16–20 років», медичний звіт не потрібен. Натомість у рекомендаціях, які були отримані в результаті, зазначено, що у випадках, коли вік заявника невідомий і немає достовірних документальних підтверджень, слід оцінити надійність заявника, його зовнішній вигляд і поведінку. Під час такої оцінки слід враховувати загальну біографічну інформацію про заявника, що включає етнічні та культурні аспекти, сімейні обставини й освіту. Крім того, Суд підкреслив, що оцінка віку особи не тотожна оцінці причин звернення особи за міжнародним захистом, тому будь-які невідповідності між версією того, чому особа була змушена втекти зі своєї країни походження, та твердженням особи про свій вік не обов'язково вказують на те, що інформація про вік заявника має викликати сумніви. Після цієї справи суди неодноразово підтверджували норми Мертона та розвивали свою точку зору стосовно того, що вони вважають законним визначенням віку.

Доступ до безкоштовних незалежних фахових юридичних консультацій і представництва

Юридичні консультації та представництво є важливим захисним заходом для жертв і постраждалих від торгівлі людьми, тому їх слід запропонувати якнайшвидше та безкоштовно.

Міжнародний рівень: Фонд «Thomson Reuters TrustLaw»

Фонд «Thomson Reuters TrustLaw» — найбільша світова мережа, яка надає безкоштовні юридичні послуги; до її складу входять понад 5 500 учасників у 175 країнах. Фонд пропонує безкоштовну юридичну допомогу НУО, жертвам торгівлі людьми та соціальним підприємствам, а також використовує дослідницькі програми для інформування про свою адвокацію. «TrustLaw» співпрацює зі своїми учасниками з-поміж НУО та юридичних фірм з метою висвітлення того, як застосовуються існуючі закони про боротьбу з торгівлею людьми, а також для надання рекомендацій щодо покращення їхнього застосування, включаючи шляхи отримання компенсації для жертв торгівлі людьми⁷¹³.

Сполучене Королівство: Благодійна організація «Центр AIRE»

«Центр AIRE» надає фахову підтримку жертвам торгівлі людьми, а також займається захистом та судовими процесами у Сполученому Королівстві, що стосуються саме торгівлі людьми. Центр пропонує безкоштовні консультації та представництво жертвам торгівлі людьми в ЄС, щоб вони могли відстояти свої права на захист і допомогу відповідно до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, зокрема право на дозвіл на проживання, соціальну допомогу та звернення щодо соціального забезпечення. Крім того, центр проводив базові тренінги для фахівців, які працюють із жертвами торгівлі людьми. Завдяки підтримці Фонду Есме Фейрберна «Центр AIRE» зміг значно розширити свої можливості щодо надання консультацій і представництва інтересів жертв торгівлі людьми та їхніх представників, а також підняти вирішення цих питань в політичній площині до національного і європейського рівнів⁷¹⁴.

⁷¹¹ Європейська рада з питань біженців і вигнанців (2015 р.), [Негативні наслідки сумнівів: Оцінка віку дітей без супроводу, які шукають притулку](#), грудень 2015 р.

⁷¹² Р (Б) проти Мертона [2003 р.] Високий Суд Англії та Уельсу, 1689 р. (адмін.).

⁷¹³ Див. [«Thomson Reuters TrustLaw»](#).

⁷¹⁴ Див. «Центр AIRE», [Торгівля людьми](#).

Сполучене Королівство: Благодійна організація «JustRight Scotland»

«JustRight Scotland» була частиною національних і міжнародних процесів, спрямованих на розробку кращих законів, систем, політики та практики боротьби з торгівлею людьми. Юристи «JustRight» брали активну участь у створенні та процесі переходу Закону про торгівлю людьми й експлуатацію (Шотландія) 2015 року від етапу законопроекту до закону, а також у створенні та розвитку існуючої Служби опіки Шотландії (з 2010 року).

Шотландський центр боротьби з торгівлею людьми й експлуатацією є одним із чотирьох фахових юридичних центрів благодійної організації «JustRight»⁷¹⁵. Центр забезпечує надання безкоштовних фахових юридичних консультацій та представництво інтересів дорослих і дітей, які постраждали від торгівлі людьми та експлуатації в Шотландії, незалежно від їхньої національності, ґендеру, типу експлуатації та географічного розташування. Це передбачено в усіх галузях законодавства, пов'язаних із торгівлею людьми (окрім кримінального захисту у випадках, коли жертву торгівлі людьми звинувачують у вчиненні інших правопорушень, оскільки «JustRight» не має спеціалізованої практики в кримінальному праві). Окрім надання раннього правового втручання, підтримка також передбачає роботу з середньо- та довгостроковими потребами потерпілих. «JustRight» використовує інтегровану модель надання фахових консультацій разом зі Службою опіки Шотландії, де відповідні послуги з надання захисту та юридичних консультацій спрощено для забезпечення застосування ефективної моделі провідного досвіду. Цей процес включає консультаційну службу 2-го рівня для опікунів, що має на меті допомогти їм у виконанні їхніх функцій⁷¹⁶.

США: Проект правосуддя для іммігрантів (ППІ) Центру правосуддя міської адвокатури

ППІ допомагає шукачам притулку, які тікають від переслідувань у своїх країнах, а також постраждалим від насильницьких злочинів і торгівлі людьми в Сполучених Штатах. У рамках проекту надають юридичну допомогу постраждалим, здійснюють підбір і залучення юристів, юридичних фірм, корпоративних юридичних відділів та інших юридичних установ для надання безоплатних юридичних послуг. Це включає допомогу з процедурами, пов'язаними з правовим захистом, візами, наданням притулку, заявами на отримання статусу тимчасового захисту й іншими формами імміграційної допомоги. ППІ включає понад 1 000 безоплатних послуг і найбільшу безкоштовну гарячу лінію з питань цивільного права в штаті Нью-Йорк. Персонал проекту регулярно проводить тренінги, інформаційні заходи та юридичні консультації в громаді⁷¹⁷. ППІ також забезпечує представництво інтересів у **Службі громадянства та імміграції США**, а також у **Виконавчому управлінні з нагляду за імміграцією**.

Незалежні фахові юридичні консультації та представництво інтересів дітей

Діти, які стали жертвами торгівлі людьми, потребують підтримки з боку фахових дитячих юристів, котрі пройшли підготовку з усіх аспектів щодо прав і виплат дітям.

Сполучене Королівство та на міжнародному рівні: Дитячий юридичний центр «Корам»

Дитячий юридичний центр «Корам» є частиною групи благодійних організацій «Корам». Центр займається підтримкою та захистом прав дітей у Сполученому Королівстві та за кордоном відповідно до положень Конвенції ООН про права дитини. «Корам» має юридичних експертів у всіх сферах захисту прав дітей: імміграція, надання притулку, НМВ, захист дітей, освіта та ювенальна юстиція. Центр надає юридичні консультації та представництво, дослідження та докази, що інформують про законодавство, політику, практику та реформування системи. Метою його діяльності є підвищення кваліфікації професіоналів і фахівців шляхом проведення навчання та надання консультацій, оскарження законів і політики, що мають негативний вплив на дітей та їхні права; надання дітям, молодим людям, їхнім сім'ям, піклувальникам і професіоналам безкоштовної правової інформації, консультацій і представництва, а також надання міжнародних консультацій із питань дитячого права та прав дитини⁷¹⁸.

⁷¹⁵ Трьома іншими є: [Шотландський центр прав жінок](#), що надає консультації щодо законних прав і доступу до захисту жінкам, які постраждали від насильства за ґендерною ознакою; [Шотландський центр мігрантів і біженців](#), що працює з людьми з-за кордону для забезпечення рівноправного доступу до захисту й підтримки; а також [Шотландський центр «Just Law»](#), що здійснює діяльність, спрямовану на розширення можливостей людей та організацій громадянського суспільства використовувати закон як інструмент для соціальних змін, перш за все, з фокусом на сферах правосуддя щодо людей з обмеженими можливостями та транс-правосуддя.

⁷¹⁶ Докладніше див. «JustRight Scotland», [Шотландський центр боротьби з торгівлею людьми та експлуатацією](#). Така перспективна практика була представлена організацією «JustRight Scotland» (Шотландія) в рамках опитування, проведеного в 2018/2019 роках.

⁷¹⁷ Докладніше див. [Центр правосуддя міської адвокатури](#).

⁷¹⁸ Докладніше див. [Дитячий юридичний центр «Корам»](#). Докладніше про внутрішню торгівлю дітьми див. «Тільки для закону про дітей» і «Альянс за права дітей за Англію» (2020 р.), [Виключені, експлуатовані й забуті: злочинна експлуатація дитинства та виключення зі школи](#).

США: Дитячий юридичний центр

Дитячий юридичний центр розташований у Вашингтоні, округ Колумбія, і щороку надає послуги понад 5 000 дітям та їхнім сім'ям. Центр співпрацює з сотнями юристів, педіатрів і керівників міст, які пропонують безоплатні послуги, в рамках роботи з дітьми в найбільш небезпечних районах міста. Центр займається питаннями захисту дітей у суді та поза судом, щоб підтримати їх на шляху до кращої освіти, міцного здоров'я та стабільної, люблячої сім'ї. Його діяльність спрямована на боротьбу з торгівлею дітьми шляхом «постійного розслідування, інноваційного правового представництва та системного захисту»⁷¹⁹.

Індивідуальна підтримка дорослих

Жертвам торгівлі людьми загрожує небезпека повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми й інших форм нанесення шкоди, злочинів та експлуатації, якщо вони залишаться без захисту й індивідуальної підтримки. Індивідуальна підтримка має бути невід'ємною частиною процедури Ідентифікація+ і безпосередньо впливає з неї.

Сполучене Королівство: Договір про надання допомоги жертвам (MSVCC)

Уряд Сполученого Королівства має загальнонаціональний договір про надання допомоги та координації жертв, який має надавати першу підтримку та доступ постраждалим від торгівлі людьми/сучасного рабства до:

- Безпечного житла (за потреби);
- Практичної допомоги та консультацій;
- Послуг усного та письмового перекладу;
- Фінансової підтримки;
- Медичних послуг для задоволення потреб фізичного, емоційного та психічного здоров'я;
- Фахових юридичних консультацій;
- Освітніх послуг для дітей шкільного віку;
- Транспорту, щоб потрапити на важливі зустрічі;
- Підтримки з планування майбутнього⁷²⁰.

Наразі цим договором на всій території Сполученого Королівства керує Армія спасіння, що передає первинну підтримку постраждалим, які проходять процедури НМВ, у субпідряд низці регіональних фахових центрів, котрі пропонують розміщення в притулку та послуги індивідуальної підтримки. Завданням співробітників служб первинної підтримки є супровід і допомога постраждалим протягом усього процесу ідентифікації в межах НМВ, періоду реабілітації та обмірковування, а також упродовж перехідного періоду після їхньої остаточної ідентифікації.

Договір про надання допомоги жертвам у Сполученому Королівстві охоплює надання підтримки всім жертвам торгівлі людьми (внутрішньої та транснаціональної), яких включено до процедур НМВ у Сполученому Королівстві. Він діє незалежно від кримінального судочинства та не залежить від співпраці жертв із правоохоронними органами чи в межах кримінального провадження проти осіб, причетних до торгівлі людьми, що відповідає міжнародному правовому принципу необумовленості. **Комісія з контролю якості надання допомоги (ККД)** здійснює незалежний контроль над Договором про надання допомоги жертвам⁷²¹.

⁷¹⁹ Докладніше див. [Дитячий юридичний центр](#).

⁷²⁰ Армія спасіння Великої Британії, [Новий договір про допомогу жертвам 2021 р.](#)

⁷²¹ Комісія з контролю якості надання допомоги (ККД) є виконавчим [позавідомчим державним органом Департаменту охорони здоров'я та соціального забезпечення](#) Сполученого Королівства. Її створили в 2009 році для регулювання й інспектування процесів надання медичних і соціальних послуг в Англії. Заявлена функція ККД полягає в тому, щоб переконатися, що лікарні, будинки для людей похилого віку, стоматології, загальні медичні кабінети й інші медичні послуги в Англії надають людям безпечно, ефективно та високоякісне піклування, а також заохочувати постачальників таких послуг до вдосконалення. Комісія виконує свої функції шляхом здійснення перевірок під час процесу реєстрації, які повинні пройти всі нові служби догляду, а також шляхом проведення перевірок і моніторингу ряду джерел даних, що можуть вказувати на проблеми з надання послуг.

Після того, як жертва торгівлі людьми отримує остаточне рішення щодо ідентифікації від компетентного органу НМВ, вона може отримати дозвіл на проживання з можливістю його подовження відповідно до статті 14 Конвенції Ради Європи щодо заходів із протидії торгівлі людьми, коли: (а) компетентний орган вважає, що перебування особи необхідне через її особисту ситуацію; (б) компетентний орган вважає, що перебування особи є необхідним з метою її співпраці з компетентними органами в межах розслідування чи кримінального провадження.

Опікуни - законні представники й оцінка/планування безпеки дітей

Опікуни – законні представники — це професіонали, котрі мають конкретні повноваження щодо захисту й підтримки дітей, які стали жертвами торгівлі людьми. Вони супроводжують дітей, які є жертвами та постраждалими, у процесі НМВ, підтримуючи особистий контакт і проводячи відповідні оцінки, а також розробляючи плани безпеки. Їхня функція включає координацію індивідуальної підтримки, захист права доступу потерпілих до необхідних послуг, а також діяльність у якості координаційного центру для зв'язку з усіма іншими сторонами, органами влади, установами та службами.

Нідерланди: «Nidos»: Служба опіки та Європейська мережа опікунства (ЄМО)

Європейська мережа опікунства (ЄМО) — це мережа органів та установ опіки, (місцевих) органів влади та міжнародних і неурядових організацій. Метою діяльності ЄМО є просування опікунства та покращення послуг опіки для дітей без супроводу та розлучених із сім'єю дітей у державах-членах ЄС шляхом обміну провідною практикою, досвідом та іншою відповідною інформацією, а також обміну ідеями та співпраці щодо спільних викликів і транскордонної роботи.

Фонд «Nidos»⁷²² є членом-засновником ЄМО, що забезпечує надання опіки, підтримки та догляду за дітьми, а також житла для дітей і фахівців. Відповідно до законодавства Нідерландів Фонд призначено законним опікуном дітей без супроводу, які прибувають до країни. У «Nidos» працює приблизно 180 опікунів, яких підтримує команда, що включає адміністрацію опіки, юридичний відділ і відділ ІКТ. «Nidos» брав участь у багатьох міжнародних проєктах з опіки та прийому дітей без супроводу та розлучених із сім'єю дітей. Фонд співпрацює з Європейською комісією, Європейським офісом підтримки притулку (EASO) й Агентством ЄС з питань основоположних прав (FRA)⁷²³.

Призначений судом опікун діє в якості законного представника дитини та несе відповідальність за її благополуччя та забезпечення її захисту. Ключовим елементом ролі опікуна є надання відповідної оцінки та постійного Плану забезпечення безпеки дитини.

Суд своїм рішенням призначає «Nidos» законним опікуном, якщо дитина перебуває без супроводу або її батьки не можуть здійснювати батьківські функції щодо дитини. Опіку здійснюють професіонали з конкретним досвідом, які діють перш за все в найкращих інтересах дитини, з повагою до її культурного походження та на основі взаємних зобов'язань. Опікуни несуть відповідальність за щонайбільше 16 дітей одночасно, або менше, залежно від рівня потреб окремої дитини. «Nidos» відповідає за управління розвитком дитини до набуття незалежності, а також за втручання, якщо такому розвитку загрожує стагнація.

Підхід «Nidos» до дітей без супроводу, які шукають притулку, визнає, що культурне відторгнення, обмежені знання про це нове середовище в поєднанні з їхнім невизначеним правовим становищем роблять дітей особливо вразливими. Вони мають отримати освіту й підтримку, що ґрунтується на повазі, безпеці та захисті. Кожна дитина походить з іншої культури, має свою історію, власні очікування від майбутнього, власну волю та мотивацію⁷²⁴.

⁷²² Інформацію надано в інтерв'ю з представниками «Nidos». «NIDOS» (2020 р.), Особисте інтерв'ю [Особисте інтерв'ю], 1 вересня 2020 р. Докладніше про нідерландську національну установу опіки див. [«NIDOS»](#).

⁷²³ Докладніше див. [Європейська мережа опікунства \(ЄМО\)](#). Агентство ЄС з питань основоположних прав (FRA) опублікувало тематичний довідник за матеріалами проєктів «NIDOS» і публікацій про опіку над дітьми. Див. FRA (2014 р.), [Опіка над дітьми, позбавленими батьківського піклування: Посібник із посилення систем опіки для задоволення особливих потреб дітей, які стали жертвами торгівлі людьми](#).

⁷²⁴ Див. [Бачення «Nidos»](#).

Сполучене Королівство: Шотландська служба опіки для дітей без супроводу та розлучених із сім'єю дітей

У Шотландії Служба опіки над дітьми призначає опікуна для кожної дитини без супроводу, яка є шукачем притулку. Опікун може надавати незалежний захист та представництво інтересів, консультації та підтримку щодо процедур соціального забезпечення, імміграції, надання притулку та НМВ. Будь-який місцевий орган влади чи установа в Шотландії може здійснити перенаправлення до Служби опіки Шотландії. ECPAT (Every Child Protected Against Trafficking /Захист кожної дитини від потрапляння в ситуацію торгівлі людьми) нагородила цю службу нагородою «Children's Champion» /Найкращий в роботі з дітьми/ у 2016 році на знак визнання орієнтованої на дітей моделі практики, що її використовують у цій службі при роботі з дітьми без супроводу, розлученими з сім'ями дітьми, а також дітьми, які стали жертвами торгівлі людьми, в Шотландії.

Служба опіки, до складу котрої на початку входили троє опікунів, які щороку підтримували близько 30-45 нових дітей, розширилася і включає 15 опікунів, які щороку підтримують 165 нових дітей, із середнім навантаженням працівників приблизно 300 дітей та молодих людей. Служба і далі впроваджує інновації, запроваджуючи безкоштовні послуги та проекти для підтримки потреб молодих людей. Наприклад, крім надання юридичних послуг, було запроваджено послугу дружньої підтримки, а також підтримку психічного здоров'я для молодих чоловіків, що надається однолітками⁷²⁵.

Служба опіки має індивідуальний план інтеграції для кожної дитини. Служба постійно доповнює та оновлює **інтегрований план дитини**, що перебуває під контролем служб соціальної роботи в рамках національної політики **GIRFEC («Зробити все правильно для кожної дитини»)**⁷²⁶. Політика GIRFEC забезпечує орієнтовану на дитину оцінку й управління доглядом як частину міжвідомчої реакції на завдання забезпечення добробуту дітей у Шотландії від первинного контакту до реабілітації й інтеграції, що згідно з шотландським законодавством може тривати до досягнення особою 26 років⁷²⁷.

Надання безпечного та належного житла для дорослих і дітей

Надання безпечного та належного житла жертвам торгівлі людьми, коли вони цього потребують, є основоположним фактором для забезпечення ефективності й успіху НМВ. Це є невід'ємною частиною процесу убезпечення жертв від повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, забезпечення їхнього постійного контакту з основними службами, їхньої здатності досягти стійкої реабілітації і, отже, соціальної інтеграції та незалежності.

Безпечний притулок для жінок і матерів із дітьми

Німеччина: Організація «Solwodi»

У Німеччині організація «SOLWODI» («Солідарність з жінками в біді») має 19 спеціалізованих консультативних центрів і 7 притулків для надання житла, що включають 22 місця для розміщення самотніх жінок, 9 місць для матерів із дітьми та 6 місць для підлітків. Для підтримки та допомоги кожному мешканцю призначають соціального працівника, який має досвід роботи з постраждалими від торгівлі людьми. Діяльність «SOLWODI» включає психосоціальну підтримку, організацію медичної та юридичної підтримки, допомогу постражданим у пошуку житла та роботи, а також організацію курсів німецької мови та робітничого навчання⁷²⁸.

Данія: Кризовий центр соціальної підтримки Християнської асоціації молодих жінок (YWCA)

Метою діяльності YWCA є надання житла та сприяння комплексній реабілітації та соціальній інклюзії жінок, які стали жертвами торгівлі людьми. Це незалежна установа, що має спеціалізовані знання та компетенції стосовно данських жінок і жінок з інших країн, які зазнали насильства, пов'язаного з проституцією, включаючи фізичне насильство, сексуальне насильство, зґвалтування, домагання, цькування, переслідування, насильство та приховані погрози застосування насильства. До притулку також приймають вагітних жінок і жінок із дітьми до 14 років. У кризовому центрі передбачено місце для 6–8 дітей (залежно від віку). Жінки можуть доглядати за своїми дітьми та займатися покупками, прибиранням і пранням завдяки підтримці та рекомендаціям, що їх надає персонал. Співробітники кризового центру мають мовні та культурні навички, а також багато знають про соціальні ініціативи, спрямовані на зменшення негативних наслідків пережитого насильства та проституції⁷²⁹.

⁷²⁵ Аберлур, Служба опіки Шотландії.

⁷²⁶ Уряд Шотландії, GIRFEC («Зробити все правильно для кожної дитини»). Ця перспективна практика була представлена відділом з питань догляду за дітьми Департаменту догляду та захисту Управління в справах дітей та сім'ї Уряду Шотландії в рамках опитування 2018/2019 років.

⁷²⁷ Томпсон К. (2020 р.), Особисте інтерв'ю [Особисте інтерв'ю], 1 вересня 2020 р.

⁷²⁸ Див. «SOLWODI», Про нас.

⁷²⁹ Див. KFUKs Sociale Arbejde.

США: «Mosaic House»

«Mosaic House» надає послуги, зокрема житло для жінок і дітей, які постраждали від домашнього насильства та торгівлі людьми. Ці послуги включають цілодобову гарячу лінію, комплексне ведення справ, юридичні послуги, імміграційну допомогу, усний і письмовий переклад, допомогу в сфері охорони здоров'я, консультації, можливості для отримання освіти, професійного навчання та задоволення інших потреб. У «Mosaic House» є велика відкрита ігрова зона, сад, кімнати для ігор і арт-терапії, дві кухні й освітлена житлова площа для 46 осіб. Мешканцям надаються структуровані послуги з урахуванням культурних особливостей, які допомагають їм відновити своє життя та сприяють їхній до незалежності та самодостатності. Дитячий законний представник координує в притулку послуги для дітей, які часто були свідками або жертвами жорстокого поводження. Послуги з захисту інтересів дітей включають планування безпеки дітей відповідно до віку й уроки виховання для матерів, щоб допомогти їм зрозуміти, як насильство в сім'ї може вплинути на дітей⁷³⁰.

Грузія: Установа з надання послуг жертвам торгівлі людьми в Батумі

Установа в Батумі керує притулком, призначеним спеціально для жінок і дітей, які стали жертвами торгівлі людьми. Він може прийняти до 13 мешканців; в ньому працюють медсестра, соціальний працівник, юрист, психолог та охоронці. Для різних категорій потерпілих передбачено розміщення в окремих секціях, наприклад, для жінок із дітьми. За потреби в притулку надають послуги, зокрема психологічну та соціальну реабілітацію, медичні послуги, юридичну допомогу, переклад та інші послуги. Тут також є внутрішні ігрові зони для дітей⁷³¹.

Житло для чоловіків

Австрія: «MEN VIA»

Організація «MEN VIA» була заснована в 2013 році за ініціативою уряду Австрії. Організація надає конкретну підтримку чоловікам, які стали жертвами торгівлі людьми, зокрема екстрений притулок, розрахований на 6–10 мешканців. Вона пропонує психосоціальну підтримку більш ніж 10 мовами, допомогу під час судових розглядів, медичну допомогу та інші послуги⁷³².

Сполучене Королівство: «Olallo House»

«Olallo House» пропонує житло та спеціалізовану клієнто орієнтовану підтримку бездомним чоловікам і жінкам у Лондоні. Організація працює для осіб, які не є громадянами Сполученого Королівства, а також для британців, які вважаються вразливими через низку факторів, що також можуть включати зловживання психоактивними речовинами та поганий стан психічного та/або фізичного здоров'я. Серед клієнтів служби є жертви торгівлі людьми, мігранти, хворі на туберкульоз і безпритульні, яких виписують із лікарні. Забезпечення включає: безпосереднє спостереження та медичне лікування, персоналізований план підтримки, структуровану щоденну підтримку, індивідуальну фахову підтримку ключових працівників, підтримку з питань стану здоров'я та благополуччя, направлення та супровід для отримання послуг, включаючи запис на прийом до лікаря. «Olallo House» проводить оцінку, щоб дізнатися більше про ситуацію кожної окремої людини, і розробляє чіткий план дій для кожної особи⁷³³.

Португалія: НУО «Saúde em Português»

НУО «Saúde em Português» з 2013 року керує притулком саме для чоловіків, які стали жертвами торгівлі людьми. Він розрахований на 8 місць (плюс додаткове місце на випадок надзвичайної ситуації); середній термін перебування мешканців складає один рік. Притулок приймає іноземних громадян і громадян Португалії, які стали жертвами торгівлі людьми. Ймовірні та виявлені жертви торгівлі людьми перенаправляються судовою поліцією, імміграційно-прикордонною службою або багатопрофільними групами, що займаються протидією торгівлі людьми. Персонал притулку працює цілодобово; до його складу входять соціальні працівники та юристи. Притулок надає доступ до медичної допомоги, мовних курсів, професійного навчання та допомоги в пошуку роботи⁷³⁴.

⁷³⁰ Див. послуги «Mosaic Family», Shelter.

⁷³¹ Див. «АТІРFund» Грузія, [Притулки для жертв торгівлі людьми](#).

⁷³² Докладніше див. [«MEN VIA»](#). Така перспективна практика була представлена організацією «MEN Via» в рамках опитування, проведеного в 2018/2019 роках.

⁷³³ Докладніше див. [«Olallo House»](#).

⁷³⁴ Див. НУО «Saúde em Português». Див. також Рада Європи, GRETA (2016 р.), [Звіт про імплементацію Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми в Португалії: друга оцінка](#), 2 грудня 2016 р., абз. 117.

Молдова: Притулок MOM для чоловіків, які стали жертвами торгівлі людьми

У 2021 році Міжнародна організація з міграції (МОМ) відкрила притулок для чоловіків, які стали жертвами торгівлі людьми; у притулку надають психологічну, соціальну та юридичну підтримку, а також допомогу в соціальній реінтеграції. Ця ініціатива стала результатом тісної співпраці між Міністерством охорони здоров'я, праці та соціального захисту, Національним агентством соціальної допомоги та МОМ Молдови (останню фінансував Державний департамент США (J/TIP)⁷³⁵.

Житло для дітей

Нідерланди: Захищений притулок для дітей, що надає «Nidos»

«Nidos» надає різноманітні спеціалізовані притулки для дітей, які перебувають під його опікою, а також забезпечує високі стандарти опіки⁷³⁶. Протягом перших трьох місяців у Нідерландах діти віком від 13 до 18 років перебувають у спеціалізованих закладах догляду з частим особистим контактом із дитиною. Це дає їм змогу відпочити та підготуватися, пройти загальну процедуру надання притулку, а також сформулювати поради щодо подальшого догляду. Потім опікун вирішує, яке місце догляду є найкращим для дитини з огляду на її потреби, незалежність і стійкість. Окрім прийомних сімей, «Nidos» забезпечує дитяче житло для тих дітей, котрі ще не є достатньо самостійними та витривалими. У середньому в дитячому відділенні проживає 12 дітей. Наставники, які вчать дітей життєвим навичкам, щоб вони ставали самостійнішими, присутні цілодобово. Для дітей віком від 15 до 18 років, які вже досить самостійні, але все ще потребують регулярної підтримки, «Nidos» має невеликі житлові приміщення, де проживають приблизно чотири дитини. Для кожних чотирьох дітей є наставник, присутній 28,5 годин на тиждень; його задача полягає в тому, щоб підготувати дітей до самостійного життя після досягнення ними 18 років. Крім того, для дітей віком від 15 до 18 років, які є незалежними та витривалими, «Nidos» має спеціальний кампус. У кампусі дівчата та хлопці мають окреме відділення. У кампусі присутні наставники, які разом із опікуном підтримують їх. Кампус також приймає дитячі сім'ї, тобто братів і сестер, які приїжджають до Нідерландів разом, але без батьків⁷³⁷.

Кожні шість тижнів відбуваються зустрічі з опікунами дітей, поліцією, командою з протидії торгівлі людьми та наставниками з притулку. Крім того, кожні три місяці в притулку проводяться зустрічі з усіма партнерами. Рішення стосовно дій щодо дитини приймає «Nidos», виступаючи в якості дитячих фахівців, які працюють з дітьми, а не поліція. Опікун кожної дитини несе безпосередню відповідальність за дитину. Якщо дитина втікає, наставники з притулку безпосередньо пов'язані з поліцією. Вони обстежують околиці та повідомляють про зниклу дитину. Перший етап встановлення довіри гарантує, що діти розуміють, що вони завжди можуть повернутися⁷³⁸.

Росія: Урядовий дитячий центр «Транзит» у Санкт-Петербурзі

Центр «Транзит» у Санкт-Петербурзі забезпечує цілодобовий нагляд, орієнтований на дитину та відповідний її віку, з навантаженням не більше п'яти дітей на піклувальника, а також має багато-профільний штат психологів, педагогів, юристів, соціальних і медичних працівників. Щоби забезпечити захист від повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми й інших форм експлуатації, дітей не залишають без нагляду, коли вони знаходяться поза своїми кімнатами, а коли діти виходять з приміщення, щоб піти до школи чи відвідати інші заходи, їх завжди супроводжує співробітник. У центрі також передбачено заходи зовнішньої та внутрішньої безпеки⁷³⁹.

⁷³⁵ MOM (2021 р.), [У Молдові відкрито перший притулок для чоловіків, які стали жертвами торгівлі людьми](#), 28 квітня 2021 р.

⁷³⁶ Агентство ЄС з питань основоположних прав опублікувало тематичний посібник за матеріалами проєктів «NIDOS» та публікацій про опіку над дітьми. Див. FRA (2014 р.), [Опіка над дітьми, позбавленими батьківського піклування: Посібник із посилення систем опіки для задоволення особливих потреб дітей, які стали жертвами торгівлі людьми](#).

⁷³⁷ Див. «Nidos», [Де ти будеш жити?](#)

⁷³⁸ «NIDOS» (2020 р.), Особисте інтерв'ю [Особисте інтерв'ю], 1 вересня 2020 р.

⁷³⁹ Докладніше див. [Притулок «Транзит»](#) [лише російською].

Румунія: Притулок «Reaching out Romania» (ROR)

Притулок «Reaching out Romania» було відкрито в Пітешті в 1999 році як перший притулок для дівчинок, котрі стали жертвами торгівлі людьми в Румунії (місткість 12 осіб), а другий притулок було відкрито в Клужі в 2016 році (місткість 4 особи). Департамент захисту дітей поліцейські та НУО країн призначення направляють постраждалих до ROR. ROR також організовує безпосередню реабілітацію постраждалих. У притулках працюють команди, до складу котрих входять менеджер, соціальні працівники, психологи й фасилітатори; забезпечено цілодобовий нагляд. Метою роботи притулку є задоволення нагальних потреб, визначених дівчинками: притулок, захист, психологічна та медична допомога. Програма поєднує в собі освітні та робітничі освітні програми, набуття життєвих навичок (зокрема, приготування їжі, прибирання, складання бюджету, рукоділля), медичну та психологічну допомогу, юридичні консультації, захист під час судових справ та підтримку в працевлаштуванні. Притулки перебувають під відеоспостереженням і цілодобовим моніторингом з боку охоронної компанії⁷⁴⁰.

США: «Gem Girls»: Перехідна програма незалежного життя для дівчинок і молодих жінок (TIL) і «Дім Імані»

Притулок програми «Gem Girls» надає цілодобову підтримку молодим жінкам віком 16–24 років, а «Дім Амані» пропонує програму незалежного життя для молодих жінок віком 18–24 років.

Освітня ініціатива «Gem Girls» має на меті підтримати всіх мешканців у (повторному) залученні до навчального процесу, отриманні атестата про середню освіту або сертифіката про загальний освітній розвиток (GED), а також задля досягнення успіху в отриманні вищої освіти чи робітничого навчання шляхом надання послуг підтримки освітніх програм. Крім того, в рамках цієї ініціативи приділяють увагу розвитку молоді. Ця програма має на меті задовольнити потреби молодих жінок у розвитку, а також задовольнити їхні соціальні й емоційні потреби шляхом забезпечення роботи щоденних рекреаційних, освітніх і терапевтичних груп і програм, що орієнтуються на сильні сторони характеру.

«Gem Girls» також проводить програму лідерства для постраждалих, яка сприяє розвитку критичного мислення, лідерства та навичок із організації громади, а також поглиблює розуміння учасниками програми соціальних умов, через які існує комерційна сексуальна експлуатація та торгівля людьми. «Gem Girls» також займається діяльністю з захисту та представництва інтересів у суді, просуваючи програму «Альтернатива ув'язненню» та захищаючи інтереси постраждалих у **судах у справах про торгівлю людьми та сімейних судах**⁷⁴¹.

США: Модель спеціалізованого терапевтичного прийомного будинку

Програма CHANCE була розроблена некомерційним громадським центром психічного здоров'я «Citrus Health Network» у партнерстві з Департаментом у справах дітей і сімей Флориди та програмою «Наші діти» Майами-Дейд/Монро, а також із залученням дослідження Університету Південної Флориди. В рамках програми CHANCE діти отримують індивідуальний клінічний догляд і лікування. Мережа «Citrus Health Network» надає майбутнім прийомним батькам необхідну підготовку для отримання ліцензії та додаткову підготовку для спеціалізованого терапевтичного середовища патронатної опіки для дітей, які стали жертвами комерційної сексуальної експлуатації (CSEC), а також займається створенням спеціалізованих терапевтичних прийомних будинків сімейного типу⁷⁴².

Округ Лос-Анджелес дотримувався моделі, розробленої «Citrus Health Network», щодо створення спеціалізованих терапевтичних прийомних будинків сімейного типу після того, як округ дійшов висновку, що багато дітей, які стали жертвами торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, на момент їхнього виявлення не мають належного дому чи місця розміщення. Тому округ уклав контракт із будинком сімейного типу, що готовий надати екстрене розміщення в будь-який час дня чи ночі у будь-який день тижня, для шести дівчинок на первинний термін розміщення, що становить 72 години. Люди, які управляють будинком сімейного типу, пройшли спеціалізовану підготовку з роботи з дітьми, які стали жертвами комерційної сексуальної експлуатації, щоб бути в змозі задовольнити їхні потреби та відігравати активну роль у багатопрофільній команді, котра наглядає за дітьми під час їхнього перебування в будинку. У будинках є персонал, який забезпечує нічний нагляд, коли дитина вперше потрапляє туди, а також відповідно до потреб забезпечується додатковий нагляд⁷⁴³.

⁷⁴⁰ Див. також притулок «Reaching out Romania», [Про нас](#).

⁷⁴¹ Див. «Gem Girls», [Що ми робимо](#).

⁷⁴² Див. «Citrus», [Програма CHANCE](#).

⁷⁴³ Округ Лос-Анджелес (н.д.), [Протокол оперативного реагування правоохоронних органів для роботи з дітьми, які стали жертвами торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації](#).

Португалія: Притулок і центр захисту «Акто» (САР)

Притулок і центр захисту «Акто» (САР) був створений у 2018 році як перший притулок у Португалії для дітей, які стали жертвами торгівлі людьми⁷⁴⁴. САР базується на системі багатопрофільного втручання та взаємодії з організаціями громадянського суспільства/НУО, що може гарантувати просування та сталість проекту. Центр забезпечує конкретну підтримку та захист для дітей-жертв, яких направила поліція або спеціалізована НУО. Він розрахований на шістьох дітей, а багатопрофільна команда фахівців працює цілодобово. Метою його діяльності є забезпечення тимчасового притулку в безпечному місці, що надає дітям гідне та привітне середовище.

«Акто» прагне сприяти комплексному розвитку дітей шляхом надання медичної, юридичної та психосоціальної підтримки. За допомогою спеціальних навчальних програм дітям допомагають розвивати особисті, соціальні, шкільні та професійні навички. «Акто» гарантує, що діти мають необхідні засоби для особистого розвитку завдяки навчанню в школі та професійному навчанню у співпраці зі школами, професійними освітніми структурами та громадою. Також є цілодобова телефонна лінія підтримки⁷⁴⁵.

Систематизація імміграційного статусу

Особи, які не мають надійного імміграційного статусу в країні, де вони народилися або проживають, можуть бути особливо вразливими до ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Ненадійний або тимчасовий імміграційний статус часто призводить до ситуацій бідності, злиднів або проживання в невідповідних і небезпечних тимчасових таборах і низькоякісному житлі; тому відповідні заходи органів влади та суб'єктів, залучених до боротьби з торгівлею людьми, є особливо важливими.

Австрія: Центр «UNDOK»

В Австрії центр соціально-медичної допомоги й консультування «UNDOK» для працівників без документів надає базові консультації з питань трудового права, соціального забезпечення, а також допомогу в адміністративних процедурах будь-кому, хто працює в Австрії та не має дозволу на проживання та/або роботу, не отримує узгоджену заробітну плату або іншим чином зазнає шкоди з боку своїх роботодавців⁷⁴⁶.

Киргизька Республіка: вирішення проблеми відсутності громадянства

У 2019 році Киргизька Республіка вирішила проблему відсутності громадянства, що виникла внаслідок розпаду Радянського Союзу в 1990-х роках, надавши документи особам без документів, щоби зменшити їхню вразливість через відсутність громадянства. Після **кампанії #I Belong /Я маю відношення/**, що пройшла під керівництвом **УВКБ ООН**, започаткованої у 2014 році з метою подолання проблеми відсутності громадянства, уряд та його партнери ідентифікували 13 700 осіб без громадянства, що перебували в країні. Серед них було понад 2 тисячі дітей. Завдяки охопленню та реєстрації осіб без громадянства, а також видачі свідоцтв про народження й паспортів, країна змогла скоротити кількість осіб без громадянства до нуля протягом п'яти років проведення кампанії⁷⁴⁷.

⁷⁴⁴ Це сталося після того, як GREТА Ради Європи надала Португалії рекомендації. Див. Рада Європи, GREТА (2016 р.), [Звіт про імплементацію Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми в Португалії: друга оцінка](#), 2 грудня 2016 р.

⁷⁴⁵ Докладніше див. [«Права людини та демократія. Акто»](#). Така перспективна практика була представлена організацією «Права людини та демократія. Акто» в рамках опитування, проведеного в 2018/2019 роках.

⁷⁴⁶ Рада Європи, GREТА (2016 р.), [Резюме провідного досвіду імплементації Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), с. 9.

⁷⁴⁷ УВКБ ООН (2019 р.), [Киргизстан першим в історії вирішив проблему відсутності громадянства](#), 4 липня 2019 р.

Забезпечення соціальної інклюзії завдяки наданню тимчасового житла

Гідні та достойні умови життя, безпечне та належне житло є важливими компонентами соціальної інклюзії постраждалих від торгівлі людьми.

Австрія: «LEFÖ»

Уряд Австрії підтримує «LEFÖ», щоб забезпечити жінкам, які постраждали від торгівлі людьми, проживання в житлових будинках. Мешканці мають звичайних сусідів, спільні приміщення та спільні обов'язки. Консультанти з «LEFÖ» супроводжують жінок і дівчинок у цьому процесі та надають практичну підтримку, наприклад, в управлінні домашніми витратами, користуванні системою громадського транспорту та покупками, маючи на меті сприяння їхній соціальній інклюзії⁷⁴⁸.

Сполучене Королівство: Організація «Solace Women's Aid»: Проєкт «Амарі» спільно з «Commonweal Housing»

Проєкт «Амарі» є спільним «проєктом навчання через дії», який реалізують «Solace Women's Aid»⁷⁴⁹ та «Commonweal Housing»⁷⁵⁰. Проєкт «Амарі» був розроблений спеціально для надання житла другого етапу жінкам, які зазнали сексуальної експлуатації через проституцію або торгівлю людьми. Житло за проєктом «Амарі» призначене для дорослих жінок, які вийшли з ситуації торгівлі людьми, є самотніми або мають дитину віком до двох років. На момент надання такого житла вони успішно прожили в первинному житлі, готові рухатися далі та взяти на себе зобов'язання поселитись у більш постійному, довгостроковому житлі, а також отримати підтримку, включаючи програми працевлаштування, освіти чи навчання. Таке житло складається з квартир другої черги, які благодійна організація «Commonweal Housing», що працює над наданням соціально справедливих рішень для отримання якісного житла, здає в оренду «Solace».

Угорщина: Фонд «Шанс для сімей 2005»

Фонд «Шанс для сімей» започаткував систему будинків для тимчасового проживання жінок і сімей. Основною метою будинків для тимчасового проживання є надати можливість жертвам торгівлі людьми розвивати своє незалежне життя після первинного періоду кризової підтримки в тимчасових притулках Фонду. Чотири окремі будинки для тимчасового проживання розташовані поблизу тимчасових притулків, щоб персонал міг ефективно надавати професійну допомогу, коли це необхідно. Використання будинків для тимчасового проживання має на меті забезпечити соціальну реінтеграцію жертв торгівлі людьми з метою дати їм новий старт у житті.

Чотири будинки для тимчасового проживання розраховані на чотири особи кожен, а максимальна тривалість послуги проживання в такому будинку становить п'ять років. Мешканці отримують наставництво від соціальних працівників, до функцій котрих входить надання емоційної підтримки, сприяння адаптації до нового середовища проживання, адміністративна допомога, індивідуальне ведення випадків і підтримка в догляді за дитиною та сім'єю. Соціальні працівники спілкуються з іншими фахівцями та за потреби беруть участь у спільних робочих процесах. Психолог консультує соціальних працівників і може надати психологічну консультацію. Мешканці також можуть отримати юридичну консультацію щодо своїх поточних судових справ, які часто тривають кілька років. Юрист, який бере участь у справі, підтримує зв'язок із соціальним працівником, який координує догляд за мешканцем⁷⁵¹.

⁷⁴⁸ Генеральна асамблея ООН (2019 р.), [Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46, абз. 44.

⁷⁴⁹ «Solace Women's Aid» надає 22 притулки, які пропонують 178 кімнат у 7 районах Лондона для жінок і дітей, які рятуються від жорстокого поводження та потребують безпечного місця, щоб оговтатися від травми та відновити самостійне життя. Організація також має спеціалізований притулок для різних неблагополучних осіб у Камдені, який пропонує цілодобову підтримку жінкам із потребами психічного здоров'я та проблемами зловживання психоактивними речовинами. Див. «Solace Women's Aid», [житло від «Solace»](#).

⁷⁵⁰ «Commonweal Housing» використовує благодійні ресурси, зокрема нерухомість зі зниженою орендною платою, щоб перевірити різні моделі житла та знайти рішення для конкретних випадків, де сталася ситуація соціальної несправедливості. Див. «Commonweal Housing», [Як ми працюємо](#).

⁷⁵¹ Докладніше див. [вебсайт фонду «Шанс для сімей 2005»](#). Така перспективна практика була представлена фондом «Шанс для сімей 2005» в рамках опитування, проведеного в 2018/2019 роках.

Соціальна інклюзія через працевлаштування

Робітниче та професійне навчання, а також програми працевлаштування для постраждалих від торгівлі людьми, які не прив'язують працівника до одного роботодавця, є важливими для соціальної інклюзії постраждалих від торгівлі людьми.

Сербія: Програма «Atina»

Програма «Atina» пропонує механізм економічного залучення жертв торгівлі людьми через спеціальні податкові пільги для роботодавців, які надають роботу потерпілим від торгівлі людьми⁷⁵². Програма також передбачає звільнення від податків на тримісячний період (з можливістю подовження терміну на рік), щоб підтримати жертв торгівлі людьми у створенні мікробізнесу та надати їм певний час для досягнення рівня прибутковості та стабільності. У рамках безпосередньої діяльності проекту жертви торгівлі людьми вперше були визнані групою ризику, яка потребує особливої уваги з боку Національної служби зайнятості Сербії (NES)⁷⁵³.

США: Polaris: Проект «Survivor Innovation Labs»

Polaris нещодавно запустив проект «Survivor Innovation Labs». У рамках цього проекту створено базу даних постраждалих, яким пропонуються різноманітні платні консультації у сфері протидії торгівлі людьми; вони можуть вибрати, коли, де, як часто та над якими темами працювати. Для багатьох постраждалих, які не хочуть брати участь у заходах з протидії торгівлі людьми, Polaris також працює над встановленням корпоративних партнерств у таких секторах, як гостинність, соціальні медіа, технології та авіація, щоб створити масштабовані моделі працевлаштування, орієнтовані на постраждалих⁷⁵⁴.

США: Енні Кеннонс

Організація «Енні Кеннонс» зосереджується саме на професійному розвитку та повній зайнятості постраждалих від торгівлі людьми в галузях, пов'язаних із розробкою програмного забезпечення. Організація надає постраждалим піврічну навчальну програму, за якою вони навчаються чотири години на день, чотири дні на тиждень, беручи участь у розвитку професійних навичок і навчанні технологіям, включаючи грамотність в роботі з масивами даних, кодування HTML, CSS і JavaScript, а також розробку на стороні клієнта й сервера, кібербезпеку та візуальний дизайн. Під час і після проходження навчальної програми постраждалі від торгівлі людьми мають можливість взяти участь у платних проектах із зовнішніми клієнтами⁷⁵⁵.

Італія: Асоціація «Associazione Comunità Papa Giovanni XXIII»

В Італії «Associazione Comunità Papa Giovanni XXIII» (APG23) підтримує різноманітні ініціативи для постраждалих жінок, що дають можливість отримати доступ до працевлаштування, зокрема у виробництві одягу високого класу в деяких регіонах Італії⁷⁵⁶. Кооператив «Cooperativa 'Il Pungiglione'» (розташований в Масс-Каррарі) об'єднав зусилля з іншими кооперативами з метою сприяння працевлаштуванню жінок, які постраждали від торгівлі людьми, у галузі виробництва та розповсюдження меду, а також з проектом «Satis» (проект, що фінансується регіоном Тоскана) для забезпечення навчання для тих, хто втратив годувальника, з метою подальшого працевлаштування у сфері громадського харчування. У 2019 році в околицях Флоренції було відкрито виробничий завод, який наймає постраждалих; завод виробляє шкіряні вироби, декоровані сорочки з принтами й елітні сукні. Постраждалі мають доступ до професійних навчальних курсів, створених у співпраці з **CISL Firenze, Академією мистецтв Флоренції** (Accademia delle Belle Arti di Firenze) та групою майстрів шкіряних виробів, що пішли на пенсію⁷⁵⁷.

Сполучене Королівство: Кооператив «The Co-operative group» (Co-op): Програма «Світле майбутнє»

У 2017 році «Co-operative Group» (Co-op) спільно з «City Hearts» та благодійними партнерами заснували програму «Світле майбутнє». Програма забезпечує жертвам шлях до оплачуваної роботи, пропонуючи постраждалим чотиритижневу оплачувану роботу в харчовому бізнесі Кооперативу, після чого їм пропонують співбесіду поза конкурсом. Якщо обидва етапи пройдено успішно, кандидату пропонують роботу на повний робочий день. Це перша подібна інновація у Сполученому Королівстві та перший випадок, коли великий британський бізнес пропонує працевлаштування саме постраждалим від торгівлі людьми. Програма заохочує інші

⁷⁵² Рада Європи, GRETA (2016 р.), [Резюме провідного досвіду імплементації Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), с. 8.

⁷⁵³ МОМ, [Стала реакція ринку праці на економічне залучення жертв торгівлі людьми](#).

⁷⁵⁴ Генеральна асамблея ООН (2019 р.), [Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46, абз. 26.

⁷⁵⁵ Див. [вебсайт «Енні Кеннонс»](#).

⁷⁵⁶ Див. «Associazione Comunità Papa Giovanni XXIII». Див. також Генеральна асамблея ООН (2019 р.), [Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46, абз. 53.

⁷⁵⁷ Асоціація «Associazione Comunità Papa Giovanni XXIII» (2018 р.), [Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#).

підприємства, які починають приєднуватися до такої схеми⁷⁵⁸.

Фінансова соціальна інклюзія

Ініціативи, спрямовані на надання постраждалим від торгівлі людьми можливості утримувати себе та свої сім'ї, зокрема завдяки програмам фінансової підтримки, мають вирішальне значення для їхньої соціальної інклюзії.

Міжнародний рівень: Ініціатива ООН «Надія на справедливість»

Ініціатива ООН «Надія на справедливість» у партнерстві з провідними банками Австрії, Канади, Великої Британії та Сполучених Штатів пропонує банківські рахунки, дебетові картки й інші фінансові послуги постраждалим від торгівлі людьми. Це може надати постраждалим важливий «рятувальний круг», особливо якщо торговці людьми вкрали їхню фінансову інформацію або знищили кредитний рейтинг⁷⁵⁹.

Психічне здоров'я/консультування/благополуччя для соціальної інклюзії

Для забезпечення соціальної інклюзії постраждалим від торгівлі людьми може знадобитися індивідуальна підтримка в галузі психічного здоров'я, консультування та загального благополуччя.

Узбекистан: «Istiqbolli Avlod»

«Istiqbolli Avlod» реалізує проект, спрямований на надання послуг реінтеграції, медичних послуг, психологічних та юридичних послуг, робітничого навчання та працевлаштування для жінок, які постраждали від торгівлі людьми. Проект, запущений у 2011 році, надав допомогу понад 3000 постраждалих⁷⁶⁰. У 2020 році організація «Istiqbolli Avlod» провела масштабну місячну кампанію «30 днів у партнерстві проти торгівлі людьми», щоб зняти стигму щодо торгівлі людьми та привернути увагу до проблем постраждалих. Організація співпрацює з понад 200 різними урядовими організаціями, а також із неурядовими організаціями, підприємствами, медіакомпаніями та громадськістю, приділяючи особливу увагу молоді. Завдяки такому різноманіттю партнерів кампанія змогла охопити широкий прошарок населення, а меседж про боротьбу з торгівлею людьми отримав широкий розголос у суспільстві Узбекистану⁷⁶¹.

Сполучене Королівство: Фонд Гелен Бамбер (ФГБ)

Фонд Гелен Бамбер (ФГБ) — багатопрофільна благодійна організація, що займається правами людини та збором коштів на медичні потреби; розташована в Лондоні⁷⁶². Фонд забезпечує довгострокову модель інтегрованої допомоги, що адаптована до індивідуальних потреб і ризиків постраждалих від торгівлі людьми, катувань та інших форм жорстокого поводження з людиною. Допомога включає медичні консультації, медичне та юридичне документування наявності фізичних і психологічних травм, правовий захист, підтримку з житлом, соціальну допомогу та соціальну/громадську інтеграцію та діяльність. Програма боротьби з торгівлею людьми Фонду зосереджена на безпеці клієнтів і запобіганні ризикам повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми завдяки наданню експертної оцінки, документації та постійному контакту з урахуванням перенесеної травми, а також підтримці з питань безпеки.

Терапевтична команда Фонду пропонує 3-фазову модель спеціалізованої доказової терапевтичної допомоги, яку можна гнучко надати постраждалим відповідно до їхніх індивідуальних потреб і багатьох практичних проблем, з якими вони стикаються. 3-фазова модель включає Фазу 1 «Безпека та стабілізація»; Фазу 2 «Терапія посттравматичного стресового розладу (ПТСР) з урахуванням перенесеної травми або терапія інших первинних проблем психічного здоров'я» та Фазу 3 «Інтеграція»⁷⁶³.

⁷⁵⁸ «The Co-operative» — це відомий британський бренд, що налічує понад 4 000 точок роздрібною торгівлі продуктами харчування. Він щорічно публікує дані про свій прогрес у звіті про сучасне рабство. Крім того, бренд доручив Ліверпульському університету провести незалежний проміжний аналіз програми «Світле майбутнє». Див. «The Co-operative Group», [Програма «Світле майбутнє»: Пропозиція працевлаштування постраждалим від сучасного рабства](#). Генеральна асамблея ООН (2019 р.), [Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46, п. 56.

⁷⁵⁹ «Надія на справедливість» (2019 р.), [ООН запускає партнерський проект «Надія на справедливість»](#), 27 вересня 2019 р..

⁷⁶⁰ Див. «Istiqbolli Avlod», [Факти та цифри](#).

⁷⁶¹ USAID (2020 р.), [Кампанія з протидії торгівлі людьми охоплює майже мільйон людей в Узбекистані](#), 15 вересня 2020 р.

⁷⁶² Див. [Фонд Гелен Бамбер](#).

⁷⁶³ 3-фазова модель лікування травми постраждалих була вперше описана Джудіт Герман у її книзі «Травма та реабілітація» (1992 р.) і є основою цього рекомендованого підходу до терапії для постраждалих від торгівлі людьми. Герман Дж. (1992 р.), «Травма та реабілітація: Наслідки насильства: від домашнього насильства до політичного терору», Нью-Йорк: «Basic Books».

Реінтеграція та соціальна інклюзія

Соціальна інтеграція є єдиною довгостроковою формою безпеки та стабільності для постраждалих від торгівлі людьми, а також засобом, за допомогою якого можна зупинити цикли вразливості до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, властиві для різних поколінь. Це взаємна та спільна відповідальність постраждалих і державних органів влади, суспільств і громад, у яких вони проживають.

Нідерланди: НУО «Humanitas»

«Humanitas» розробила систему «приятелів» для постраждалих від торгівлі людьми й інших форм насильства. Система «приятелів» розроблена, щоб допомогти жертвам торгівлі людьми знайти своє місце в приймаючому суспільстві. «Приятелі» — волонтери, які часто самі є постраждалими від торгівлі людьми. Вони допомагають постраждалим орієнтуватися в суспільстві та на ринку праці в Нідерландах, а також надають психологічну підтримку, часто з проникливістю та розумінням пережитого досвіду. «Приятель» призначається кожному постраждалому після ретельної консультації між постраждалим і його чи її консультантом⁷⁶⁴.

Індія: Жінки «Арне Аар» у всьому світі: підхід 10 X 10

Програма «Арне Аар» спрямована на зменшення ризику для дівчинок і жінок потрапити в ситуацію торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, а також надання стратегії виходу для жінок і дівчинок, які потрапили в пастку проституції. Концепція «Арне Аар» — «Організація заради незалежності» — зосереджена на отриманні 10 «активів»: (1) безпечний простір; (2) освіта; (3) впевненість у собі; (4) політична влада; (5) офіційні документи, що посвідчують особу; (6) державні субсидії, наприклад, недороге харчування, житло, охорона здоров'я та кредити; (7) юридичний супровід для подання скарг до поліції та свідчень у суді; (8) ощадні та банківські рахунки; (9) зв'язки із засобами існування, наприклад, професійне навчання, ринки, робочі місця; і (10) дев'ять друзів або членство в групі саморозвитку.

Після того, як жінка або дівчинка здобуде всі десять активів, вона може стати наставницею для десяти інших дівчинок із групи ризику. Це створює мультиплікаційний ефект для мережі «Арне Аар» і дає кожній жінці можливість індивідуально та колективно проводити кампанію на підтримку змін⁷⁶⁵.

Швеція: «Таліта»

«Таліта» пропонує жінкам, які стали жертвами торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, 12-місячну програму реабілітації. Програма була позитивно оцінена Університетом Мальме та базується на методі «Таліта», що надає підтримку жінкам у забезпеченні безпечного житла, травматологічній терапії, освіті й отриманні життєвих навичок, професійній підготовці, плануванні майбутнього, стажуванні, переході до незалежного життя й інтеграції в суспільство. «Таліта» також надає тимчасові квартири для розміщення жінок на додатковий рік.

Метод «Таліта» — це унікальна програма виходу з травми, що базується на знаннях і досвіді, накопичених упродовж 20 років роботи з цільовою для «Таліта» групою жінок, які зазнали експлуатації в сфері проституції, порнографії та торгівлі людьми для сексуальних цілей. «Таліта» також співпрацює з іншими організаціями, надаючи їм пакет ресурсів, заснований на їхній методиці, що включає навчальні матеріали у формі книги, навчальні фільми до всіх уроків, збірник відповідних документів (наприклад, шаблон для майбутнього планування) та письмові навчальні матеріали стосовно методу в цілому. Метод «Таліта» також пропонують у Монголії, Румунії та Кенії через партнерські організації⁷⁶⁶.

Сполучене Королівство: Проект «Snowdrop»

Проект «Snowdrop» дотримується довгострокового підходу до сприяння жертвам торгівлі людьми; його адаптовано до потреб кожної окремої людини. Надання такої допомоги може тривати від кількох місяців до кількох років. Допомогу надає старший працівник служби допомоги чи навчений волонтер служби. Крім того, діяльність доповнюється роботою волонтерів-друзів, чия роль полягає в захисті інтересів постраждалих, наданні інформації про служби й організації, а також в пропонуванні дружніх стосунків. «Snowdrop» пропонує різноманітні види терапії, розроблені, щоб допомогти постраждалим впоратися з психологічним впливом пережитого, а також надає стратегії подолання повсякденних посттравматичних симптомів.

⁷⁶⁴ Див. [вебсайт «Humanitas»](#). Див. також Генеральна асамблея ООН (2019 р.), [Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46, п. 28

⁷⁶⁵ Див. [«Арне Аар»](#).

⁷⁶⁶ Див. «Таліта», [Що ми робимо?](#).

Метою проекту «Snowdrop» є дати можливість постраждалим жити самостійно. У межах цього проекту проводять щотижневі заняття з англійської мови (з доглядом за дітьми в місці проведення занять), а також співпрацюють з **програмою «Світле майбутнє» від «Со-ор»**, щоб надати можливість постраждалим отримати оплачувану роботу. У проекті «Snowdrop» є унікальна програма ремонту житла для постраждалих, які мають постійне житло. Проект передбачає прибирання, фарбування, оздоблення, пошук меблів, а також забезпечення гігієнічності та безпеки будинку відповідно до побажань і рішень мешканців. «Snowdrop» також бере участь у кампаніях з підвищення обізнаності та громадських заходах, щоб надати можливість постраждалим побудувати дружні стосунки з членами громади. У рамках проекту завдяки проведенню тренінгів і консультацій відбувається обмін досвідом⁷⁶⁷.

США: «Fair Girls»: Програми розвитку лідерства

Організація «Fair Girls» розробила програми розвитку лідерства для постраждалих від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації. Завдяки серії практичних семінарів про життєво необхідні навички учасники розвивають навички бюджетування, пошуку та збереження роботи, підтримання здоров'я та благополуччя, управління стресом, міжособистісного спілкування та громадської роботи.

(а) Проект **«Dare to Thrive»** пропонує серію інтерактивних 12-тижневих семінарів, що зосереджені на 3 основних компетенціях: фінансова грамотність і управління грошима, самообслуговування та самооцінка, дослідження кар'єрних можливостей і готовність до роботи. Програма також включає програму наставництва та проект громадської роботи, а також можливості практичного досвіду, щоб надати доступ до різноманітних кар'єрних варіантів. Після завершення програми учасники мають професійне портфоліо та мережу колег і наставників. «Dare to Thrive» надає кожній молодій людині, яка пройшла програму, стипендію та випускний, щоб відзначити її перетворення на лідера у власному житті та за його межами.

(б) Завдяки проекту **«JewelGirls»** учасники щотижня збираються разом, щоб створювати унікальні ювелірні вироби, отримуючи доступ до терапії, отримуючи нові життєві навички, навички фінансового менеджменту та відкриваючи шляхи до майбутнього без бідності та насильства. П'ятдесят відсотків доходів йдуть безпосередньо на оплату праці кожного художника, а решта 50 відсотків йдуть на придбання нових витратних матеріалів і матеріалів для підтримки участі постраждалих осіб у програмі⁷⁶⁸.

Добровільне повернення та соціальна інклюзія

Будь-яка повертаюча країна несе відповідальність за те, щоб жертви торгівлі людьми, які перебувають на її території, були належним чином ідентифіковані та мали доступ до чотирьох опорних компонентів НМВ. Вони мають подбати про те, щоб добровільне та примусове повернення жертв торгівлі людьми здійснювалося з належною обачністю для забезпечення їхньої соціальної інклюзії в приймаючій країні.

Швейцарія: Міжнародна організація з міграції (МОМ)

У 2015 році Державний секретаріат з питань міграції доручив представництву МОМ у Берні надавати спеціалізовану допомогу для повернення жертв і свідків торгівлі людьми; річний бюджет проекту склав близько 98 000 євро. Ця програма доступна для громадян ЄС і громадян третіх країн. Державний секретаріат з питань міграції видав циркуляр, направлений кантональним міграційним органам, кантональним органам допомоги та кантональній консультативній службі з питань повернення, у якому визначено різні кроки, які має виконати кожна установа, щоб допомогти під час добровільного повернення жертв торгівлі людьми. Жертви, які бажають отримати допомогу в поверненні, мають звернутися до кантональної консультативної служби, яка подає заявку до Державного секретаріату з питань міграції. Після схвалення заявки Державний секретаріат з питань міграції доручає МОМ організувати допомогу з повернення на місці, а також проконтролювати реінтеграцію особи. МОМ оцінює ризики в країні повернення й аналізує можливості реабілітації та реінтеграції. МОМ організовує повернення до країни походження у співпраці з відповідним кантоном, який оплачує витрати на від'їзд. Жертви отримують первинну фінансову допомогу в розмірі 1 000 швейцарських франків (приблизно 930 євро) на дорослого та додаткову допомогу в розмірі 5 000 швейцарських франків (4 635 євро) на проект реінтеграції (наприклад, житло, відкриття компанії, навчання)⁷⁶⁹.

⁷⁶⁷ Див. [Проект «Snowdrop»](#).

⁷⁶⁸ Див. [«FairGirls»](#).

⁷⁶⁹ Див. МОМ у Берні, [Rückkehrhilfe für Betroffene von Menschenhandel](#) [тільки німецькою та французькою].

Міжнародний рівень: Фонд «НІТ» і колеги: Моніторинг неповнолітніх, які повернулися (МНП)

Фонд «НІТ» розробляє інноваційні рішення для вирішення складних завдань, пов'язаних із працею та міграцією. Завдяки експериментальним дослідженням і практичним експериментам «НІТ» зробив новий внесок у розвиток політики та практики в Нідерландах і за кордоном. **Щороку тисячі дітей відправляють із ЄС до країн, з яких вони втекли, або до котрих їх продали, окремо чи разом зі своїми сім'ями.** МНП — це дослідницький проект, спрямований на розробку інструменту моніторингу й оцінки, що сприяє стабільнішому та безпечнішому поверненню неповнолітніх. Проект був ініційований фондом «НІТ» від імені Європейської комісії та реалізований у тісній співпраці з «Nidos», «Micado Migration», Університетом Гронінгена та місцевими дослідниками.

Проект розпочався з переконання, що незалежний, систематичний, методологічний моніторинг неповнолітніх, які повернулися, дозволить краще приймати рішення та допомагати окремим дітям. Перш за все, проект розглядали як інструмент, що би дав можливість сформулювати політику повернення неповнолітніх з кращим врахуванням потреб неповнолітніх, які повертаються.

Модель МНП використовує системний підхід:

- Вона базується на Конвенції про права дитини (КПД), ратифікованій усіма державами-учасницями. Статті КПД трансформувалися в 14 умов, які визначають умови виховання дитини та перспективи її розвитку;
- У межах цієї моделі використовують чотири анкети для вимірювання як позитивного, так і негативного впливу на розвиток;
- 14 умов трансформували в конкретні місцеві стандарти для кожної країни (основа);
- Інструмент самовдосконалюється: чим більше його використовують, тим кращі висновки та перевірка.

МНП показує, що є можливість здійснювати моніторинг благополуччя дітей після повернення, щоб методологічно та структуровано покращити політику та практичну допомогу з урахуванням обмежених витрат. Модель застосовна в будь-якій країні походження; однак основу (інтерпретацію 14 умов розвитку в місцевому контексті) слід розробляти окремо для кожної країни походження. Більша кількість кейсів покращує не тільки інструмент в цілому, а й основу для конкретної країни. МНП не потребує фіксованих структур для реалізації та є відносно простим у реалізації⁷⁷⁰.

Рівний доступ до кримінального судочинства та відновлення прав

Мають існувати системи, які дозволяють жертвам торгівлі людьми повідомляти про злочини, без остраху наслідків з боку національних органів влади. Завдяки такому першому кроку жертв торгівлі людьми правоохоронні органи можуть отримати важливу інформацію для розслідування випадку торгівлі людьми. Це також може призвести до того, що жертви торгівлі людьми отримують консультації, що допоможуть їм під час формальної ідентифікації, захисту та підтримки, якщо вони бажатимуть скористатися нею в певний момент.

Нідерланди: Захист брандмауера та «Політика вільного входу й вільного виходу»

Деякі громади в Нідерландах розробили так звану політику «захисту брандмауера», яка забезпечує чітке розмежування між наданням базових державних послуг та імміграційними вимогами. Це не дозволяє правоохоронним органам і постачальникам послуг передавати інформацію про імміграційний статус нелегальних мігрантів імміграційним органам під час надання базових послуг⁷⁷¹. Політика «вільний вхід, вільний вихід» дозволяє нелегальним мігрантам, які стали жертвами або свідками злочину, увійти до поліцейської дільниці, щоб повідомити про злочин, і отримати гарантію вільного виїзду без арешту чи затримання через свій нелегальний статус. Цю політику ввели як місцевий пілотний проект у місті Амстердам та запровадили на національному рівні у 2015 році разом із впровадженням **Директиви ЄС про потерпілих⁷⁷².**

⁷⁷⁰ Див. «Nidos» (н.д.), [Моніторинг неповнолітніх, які повернулися](#).

⁷⁷¹ Тіммерман Р.І., Лірккерс А., Стерінг Р., Дельвіно Н. 2020 р.), [вільний вхід, вільний вихід: Вивчення нідерландського захисту брандмауера для нелегальних мігрантів, які є жертвами злочинів](#), Європейський журнал міграції та права, 22(3), сс. 427-455.

⁷⁷² [Директива 2012/29/EU](#) Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів та заміну Рамкового рішення Ради 2001/220/JHA, 14 листопада 2012 р., OJ L 315.

Навчання з питань боротьби з торгівлею людьми для учасників кримінального судочинства

Навчання з питань боротьби з торгівлею людьми має проводитися на постійній основі для всіх правоохоронних органів, органів кримінального судочинства та відповідних відділів. Надзвичайно важливо навчати персонал на всіх рівнях від молодшого/місцевого до найвищого/міжнародного, а надання послуг має бути систематичним.

Міжнародний рівень: Міжнародна асоціація жінок-суддів (МАЖС)

МАЖС — це міжнародна мережа жінок-суддів, яка має унікальні можливості для роботи з гендерних питань та доступу до правосуддя. У 2008 році МАЖС проголосувала за пріоритетність заходів із боротьби з торгівлею людьми, надавши повноваження судовому керівництву всередині країни і за кордоном для збору та обміну доказами, а також виконання рішень. У своїх відділеннях по всьому світу учасники проводять інформаційні кампанії та об'єднують представників місцевої влади й громадянського суспільства для вирішення міжсекторальних проблем у боротьбі з торгівлею людьми. Учасники МАЖС допомагають під час розробки законів і надають експертну думку законодавцям для створення або посилення законів із протидії торгівлі людьми. Вони розробляють навчальну програму для навчання колеґ-суддів застосуванню нових законів, а також досліджують нові тенденції, наприклад, зв'язок між торгівлею людьми та тероризмом. МАЖС у США підготувала Навчальний посібник для центрів підготовки суддів та місцевих відділень, учасники МАЖС в Аргентині та на Гаїті проводили для колеґ навчання в галузі законодавства з протидії торгівлі людьми⁷⁷³.

Запобігання внутрішній торгівлі людьми

Палермський протокол та інші міжнародні закони та стандарти щодо торгівлі людьми однаково застосовуються до жертв міжнародної та внутрішньої торгівлі людьми. Форми внутрішньої торгівлі людьми відповідають специфічним, національним особливостям кожної країни, тому запобігання їм вимагає знання середовища та спільнот, у яких вона відбувається, і розглядається як локалізований злочин.

Канада: Угода Асоціації корінних жінок Канади

Угода Асоціації корінних жінок Канади була підписана в 2019 році урядом Канади та Асоціацією корінних жінок Канади (АКЖК)⁷⁷⁴. Завдяки цій угоді Канада та АКЖК працюють разом, щоб визначити спільні пріоритети та спільно розробляти політику, програми та законодавство для врахування різних поглядів корінного населення. Угода, зокрема, зосереджена на кількох аспектах запобігання та боротьби з насильством щодо корінних громад (особливо жінок і дівчинок) шляхом:

- Розробки міждержавної стратегії протидії торгівлі людьми завдяки наданню багатомільйонного фінансування та створенню Національної гарячої лінії з питань торгівлі людьми;
- Інвестицій у житло, освіту та трансформаційну реформу служб для дітей і сім'ї з акцентом на профілактиці, а також сприяння діям, спрямованим на вирішення проблеми насильства щодо жінок і дівчинок з-поміж корінного населення;
- Перегляду та зміцнення системи кримінального судочинства та контролю завдяки сприянню самоврядуванню корінного населення, програмам правосуддя на основі громади та добробуту громади, а також запровадженню законодавства, яке передбачає заходи з боротьби з насильством щодо жінок;
- Поліпшення національного нагляду та підвищення обізнаності, включаючи посилення розслідувань щодо зниклих безвісти та раптових смертей, а також розвиток культурної компетентності та тренінгів для відповідного персоналу щодо гендерного насильства з урахуванням перенесених травм.
- Фокусування зусиль на запобіганні насильству та підтримці жертв завдяки збільшенню фінансування та розширенню мережі притулків і тимчасових будинків для тих, хто тікає від насильства.
- Сприяння підтримці сім'ї та громади завдяки наданню спеціального фінансування для реалізації житлових стратегій корінних націй, інуїтів та метисів (причому деякі програми зосереджуються на жінках, які залишають притулки для надзвичайних ситуацій, наставництві для молоді, оздоровленні громади, підтримці передпрацевлаштуванням та культурній обізнаності), а також неоподатковуваної щомісячної виплати допомоги на дітей у Канаді, призначеної для сімей із низьким і середнім рівнем доходу.

⁷⁷³ Докладніше див. [Міжнародна асоціація жінок-суддів](#).

⁷⁷⁴ Уряд Канади (2019 р.), [Канада та Асоціація корінних жінок Канади підписують угоду](#), 1 лютого 2019 р.

Судове переслідування «злочинів без жертв»

Проактивні розслідування вважають найкращим методом розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, оскільки вони не покладаються на свідчення та співпрацю жертв у якості головного ініціатора процесу. Розслідування та судове переслідування на основі доказів або «без потерпілих» не передбачають відвідування суду жертвами та їхніх свідчень проти осіб, причетних до торгівлі людьми, а в деяких справах взагалі не передбачають їхньої участі.

Сполучене Королівство: Р проти Нгуєн, Нгуєн і Тран, 2017 р., Стаффордський королівський суд

Осіб, залучених до торгівлі людьми, у цій справі було засуджено в результаті судового переслідування на основі доказів (фактично без потерпілих). Справа стосувалася торгівлі молодими в'єтнамськими потерпілими, яких переміщували по території Сполученого Королівства з метою трудової експлуатації в манікюрних салонах, що належали відповідачам. У розслідуванні кримінального провадження брали участь три поліцейські підрозділи. Провадження передбачало розгляд складних питань права та фактів, записів телефонних розмов і аналізу записів камери, важливих фінансових документів та непрямих доказів. Юридичні аргументи включали подання щодо прийнятності оцінки віку, включаючи старіння зубів і оцінки віку відповідно до норм Мертона⁷⁷⁵.

Кримінальні розслідування

Безпека та конфіденційність дітей під час кримінальних розслідувань завжди мають бути забезпечені як питання першочергової важливості. До дітей, які є ймовірними жертвами торгівлі людьми, слід завжди ставитися як до вразливих свідків і надавати їм комплексну та послідовну систему захисту й підтримки відповідно до принципів найкращих інтересів дітей, як зазначено в Конвенції ООН про права дитини.

Ісландія: Модель «Барнахус»

«Барнахус» («Будинок для дітей») — це багатопрофільний і міжвідомчий центр, дружній до дітей, у якому різні спеціалісти працюють під одним дахом, розслідуючи підозрювані випадки сексуальної наруги над дітьми та надаючи належну підтримку дітям-жертвам. Робота «Барнахус» в Ісландії ґрунтується на партнерстві між державною поліцією, державною прокуратурою, університетською лікарнею та місцевими службами захисту дітей, а також Урядовим агентством із захисту дітей, яке відповідає за таку роботу. Модель стала зразком для наслідування й створення у скандинавських країнах близько п'ятдесяти таких центрів упродовж останніх років. Ця модель отримала багатопрофільну нагороду IPSCAN (Міжнародне товариство з питань запобігання жорстокому поводженню з дітьми та зневазі). Модель рекомендовано як належну практику в стандартах Ради Європи, а також Комітетом Лансароте⁷⁷⁶.

У рамках моделі «Барнахус» створюється дружнє до дитини середовище для проведення слідчих інтерв'ю, що зменшує рівень тривоги дитини та має вирішальне значення для успішного отримання інформації від дитини. Центр розташований в житловому районі, а його внутрішній дизайн розрахований на дитину задля забезпечення її максимального комфорту. Інтерв'ю з дитиною проводяться в спеціальній кімнаті навченим слідчим інтерв'юером відповідно до доказового протоколу. В окремій кімнаті за інтерв'ю спостерігає суддя, який формально є відповідальним за таку процедуру, соціальний робітник із органів захисту дитини, представники поліції та прокуратури, адвокат із захисту та адвокат дитини. Таке інтерв'ю записується та використовується в суді на етапі основного провадження, якщо висунуто обвинувачення.

Така структура уможливорює проводити інтерв'ю з дитиною тільки один раз, адже немає потреби для дитини з'являтися в суді. Після інтерв'ю дитина може пройти медичне обстеження в медичному кабінеті, розташованому в цій будівлі. Результати обстеження фіксуються педіатром за допомогою кольпоскопа — надсучасного обладнання, яке записує обстеження на відео. Крім того, в Будинку надається терапевтична допомога для дітей-жертв сексуальної наруги та їхніх сімей. Дитина проходить терапевтичне оцінювання, та для неї розробляється індивідуальний план лікування. Такий план реалізується в закладах або, за можливості, в неї вдома, якщо дитина живе у віддаленій від столиці місцевості.

⁷⁷⁵ 36-та кримінальна група (н.д.), [Сучасне рабство та торгівля людьми](#). Інспекторат Королівської прокуратури (2017 р.), [Відповідь органів опіки й опікуництва на Закон про сучасне рабство 2015 року](#), грудень 2017 р.

⁷⁷⁶ Урядове агентство з питань захисту дітей Ісландії (н.д.), [Будинок для дітей в Ісландії – «Барнахус»](#).

Основна концепція моделі «Барнахус» полягає в тому, щоби не піддавати дитину повторним інтерв'ю багатьма агенціями в різних місцях. Дослідження показали, що такі повторні дії можуть бути дуже травматичними для дитини і, навіть, мати більш шкідливий вплив на неї, ніж саме насильство. Крім того, дослідження показали, що неодноразові опитування, проведені людьми, які не пройшли спеціальної підготовки з судово-медичного опитування, можуть спотворювати розповіді дітей про події через навідні запитання, що негативно позначиться на кримінальному розслідуванні.

США: Програма Центру правосуддя для дітей (ЦПД) у штаті Юта

Програмою ЦПД керує Генеральний прокурор штату Юта. У Центрах правосуддя для дітей (також відомі в інших штатах як Центри захисту прав дітей) пропонують орієнтовану на дітей програму, у рамках якої на базі закладу представники правоохоронних органів, органів захисту дітей, прокуратури, психіатричних і медичних служб, а також служб захисту жертв, працюють разом, щоби проводити інтерв'ю та приймати колективні рішення щодо розслідування, судового переслідування та лікування випадків наруги над дітьми. Такі Центри розташовані у 20 локаціях по всьому штату та покликані допомагати місцевим громадам реагувати на заяви стосовно наруги над дітьми так, щоби ефективно мінімізувати травми для дитини. У середньому на рік у штаті Юта в ЦПД проводять близько 4 500 інтерв'ю, розглядають 5 500 справ і надають послуги аж 15 000 людям⁷⁷⁷.

Болгарія: Блакитні кімнати для дітей

У Болгарії було створено «Блакитні кімнати для дітей» для гармонізації з Європейською Директивою 2012/29, в якій встановлюються мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів. Дітей, які стали жертвами насильства, допитують не в поліції чи суді, а в кімнатах, розділених на дві частини одностороннім дзеркалом. В одній частині разом із дитиною знаходяться суддя та прокурор, а в іншій, окремій, частині — обвинувачений зі своїм адвокатом. Отриманий відеозапис визнається доказом у судовому засіданні. «Загалом 14 блакитних кімнат уже готові та використовуються органами судової влади, прокуратурою, слідчими підрозділами поліції та соціальними працівниками»⁷⁷⁸.

Спеціалізовані суди

Для жертв торгівлі людьми участь у судових процесах може бути важкою, лякаючою та потенційно ретравматизуючою. Захист та індивідуальна допомога разом із проактивною підтримкою з боку учасників процесу кримінального судочинства є важливими для кожної жертви торгівлі людьми, яка бере участь у судовому процесі як свідок або як обвинувачена особою. Їх необхідно надавати послідовно як до судового процесу, так і після нього.

США: Суд G.R.A.C.E. — спеціалізований суд для дітей-жертв торгівлі людьми

Суд G.R.A.C.E. розшифровується як «Підсилення, оновлене через прийняття, зміни та розширення прав і можливостей» (англ. Growth Renewed through Acceptance, Change and Empowerment). Його було започатковано у Флориді в 2015 році як перший спеціалізований суд у США, що займається потребами дітей-жертв торгівлі людьми. Суд направляє сім'ї та дітей до місцевих надавачів послуг та об'єднує місцевих партнерів у судовій системі задля забезпечення належного юридичного представництва дітей.

Усі учасники, у тому числі суддя, який виносить рішення в суді, пройшли повну підготовку з питань торгівлі людьми. Кожна дитина проходить початкову оцінку потреб, щоби визначити, які послуги їй потрібні, їй признається особа, уповноважена законом представляти її інтереси, яка гарантує, що голос дитини буде почутим. У суді застосовується підхід з урахуванням перенесеної травми, а для слухань виділяється більше часу. У залі суду враховуються всі потенційні аспекти потреб дітей, зокрема, надаються антистрес-м'ячі, а також собаки-терапевти, щоби допомогти зняти тривогу. У суді дітей завжди супроводжують дитячі психологи.

Якщо справа містить елемент злочинної діяльності неповнолітніх, головний прокурор штату та громадський захисник намагаються вирішити справу таким чином, щоби найкраще задовольнити потреби дитини⁷⁷⁹. Суд видав **Процесуальний довідник суду G.R.A.C.E.**⁷⁸⁰, який містить настанови, включаючи настанови щодо важливого кроку зіставлення потреб дитини з відповідними надавачами послуг, які працюють з урахуванням перенесеної травми. Крім того, у ньому міститься інформація про загальний вуличний жаргон в сфері торгівлі людьми, циклічні елементи випадків торгівлі людьми, ресурси, контактну інформацію та вказівки щодо того, як діяти, якщо дитину ідентифікують як потенційну жертву торгівлі людьми⁷⁸¹.

⁷⁷⁷ Уряд штату Юта, [Центри правосуддя для дітей](#).

⁷⁷⁸ Станчев З. (2016 р.), «Тепер Блакитна кімната також є інструментом болгарської системи правосуддя», Національне радіо Болгарії, 19 січня 2016 р.

⁷⁷⁹ Сампедро-Іглесіа М., (2018 р.), [Суд G.R.A.C.E. Флориди](#).

⁷⁸⁰ Суд G.R.A.C.E. (2017 р.), [Процесуальний довідник суду G.R.A.C.E.](#); див. також [вебсайт Секретаря округу Маямі-Дейд](#).

⁷⁸¹ Детальніше щодо Суду G.R.A.C.E. див. цей [вебсайт](#).

США: Суди з питань втручання у справах про торгівлю людьми в штаті Нью-Йорк

Суди з питань втручання у справах про торгівлю людьми були створені в штаті Нью-Йорк у 2013 році. Вони включають 11 спеціалізованих судів по всьому штату, які намагаються ідентифікувати жертв торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, заарештованих за правопорушення, пов'язані з проституцією, визнаючи їх особами, що потребують критичних послуг. За колективної підтримки задіяних до судового процесу осіб і надавачів послуг вони працюють над тим, щоби залучати таких осіб до практичних інтервенцій, призначених судом. Це означає, що всі справи зі звинуваченнями у «правопорушенні проституції» або з пов'язаними звинуваченнями, які продовжуються після пред'явлення звинувачення, передаються до спеціалізованого Суду з питань втручання у справах про торгівлю людьми, де їх на місці може оцінити фаховий персонал. Суд зв'яже жертву-обвинувачену особу з надавачами спеціальних послуг, які охоплюють від надання притулку та медичного обслуговування до допомоги з імміграцією, лікування від наркозалежності та психотерапії. Психотерапевти та соціальні працівники також перевіряють наявність ознак торгівлі людьми. Звинувачення можуть бути зняті з жертви-обвинуваченої особи або зменшені, якщо така особа дотримується отримання послуг і виконання програм, встановлених судом⁷⁸².

Посередники свідків у судовому процесі

У деяких юрисдикціях уразливим свідкам надаються посередники. Посередник надає звіт і допомагає за вказівками судді. Потім суддя приймає рішення щодо заходів, необхідних для ефективної участі вразливої особи. Посередників завжди слід вважати корисними для жертв торгівлі людьми будь-якого віку, а у випадках дітей їх призначення повинно бути стандартом. Їхня задача полягає в сприянні повній, точній і постійній комунікації з уразливим свідком або вразливою обвинуваченою особою.

Сполучене Королівство/інші країни: Англія, Уельс, Північна Ірландія, Новий Південний Уельс Австралії: залучення посередників свідків у системі кримінального судочинства

У 2010 році Апеляційний суд (Англії та Уельсу) виніс рішення щодо допитів уразливих свідків, у якому лорд-головний суддя Англії та Уельсу підкреслив роль посередника свідків.

В Англії та Уельсі посередника вперше було використано в системі кримінального судочинства в 2004 році. Зараз посередники свідків використовуються в усій системі правосуддя Англії та Уельса. Із 2013 року метод посередництва для свідків, заснований на англійській моделі, також було запроваджено в Північній Ірландії, а нещодавно, з 2016 року — і в Новому Південному Уельсі, Австралія. У всіх трьох юрисдикціях завданням посередника свідка є сприяння спілкуванню з уразливими особами, та, особливо, їхньому допиту⁷⁸³.

Запобігання торгівлі людьми з метою трудової експлуатації

Уряди, приватний бізнес, а також громадськість зобов'язані запобігати торгівлі людьми з метою трудової експлуатації.

США: Бюро з міжнародних проблем праці (БМПП): застосунки та інструменти

«Піт і важка праця: дитяча праця, примусова праця та торгівля людьми по всьому світу» — комплексний ресурс, розроблений БМПП для фіксації дитячої праці та примусової праці у всьому світі. У цьому застосунку пропонується перевірити зусилля окремих країн щодо викорінення дитячої праці, враховуючи інформацію про дії уряду щодо припинення дитячої праці, закони й ратифікації, а також дані та інформацію про дитячу працю. Користувачі застосунку можуть переглядати конкретні товари та дізнаватися, чи використовувалась дитяча або примусова праця при їх виготовленні. Дані та дослідження в цьому додатку взяті з трьох основних звітів БМПП: Висновки про найгірші форми дитячої праці; Список товарів, вироблених із використанням дитячої чи примусової праці; та Список продуктів, вироблених із використанням примусової або кабальної дитячої праці⁷⁸⁴.

Список товарів, вироблених за допомогою дитячої чи примусової праці — це перелік товарів і країн їх походження, який БМПП веде та має підстави вважати, що вони вироблені з використанням дитячої чи примусовою праці з порушенням міжнародних стандартів. Це вимагається відповідно до Закону про покращення захисту жертв торгівлі людьми (TVPPA) від 2005 року та його подальших оновлень. Перелік товарів, вироблених

⁷⁸² Див. Уніфікована судова система штату Нью-Йорк (без дати), [Суди з питань втручання у справах про торгівлю людьми](#); див. також OVCT TAC(Центр підготовки та технічної допомоги Управління у справах жертв злочинів) (без дати), [Суди у справах щодо торгівлі людьми](#).

⁷⁸³ Купер П. та Маттісон М. (2017 р.), [Посередники, вразливі особи та якість свідчень: міжнародний порівняльний аналіз трьох варіантів англійської моделі посередництва](#), Міжнародний журнал свідчень і доказів, т. 21(4), с.351–370.Т

⁷⁸⁴ Департамент із питань праці США, [Мобільні застосунки БМПП](#).

із використанням дитячої або примусової праці, включає понад 150 товарів і регулярно оновлюється⁷⁸⁵.

«Ланцюжок відповідності: бізнес-інструменти для забезпечення відповідності праці в глобальній системі поставок» — це застосунок, розроблений для компаній і галузевих груп, які прагнуть розробити надійні системи соціальної відповідальності для свого глобального виробництва. У застосунку надається практичний покроковий посібник із критичних елементів соціальної відповідальності; він призначений для компаній, які не мають діючої системи соціальної відповідальності, або компаній, які потребують посилення своїх існуючих систем. Інтегрована система соціальної відповідальності включає: залучення зацікавлених сторін і партнерів, оцінку ризиків і наслідків, розробку кодексу поведінки, комунікацію та навчання в рамках ланцюгів постачання, моніторинг відповідності, усунення порушень, незалежний огляд і регулярне звітування про ефективність і залучення. У застосунку є багато прикладів певних передових практик, яких компанії, галузеві групи та багатосторонні ініціативи запровадили в цих восьми сферах⁷⁸⁶.

Запобігання: міжнародна співпраця

Ефективні та сталі стратегії запобігання вимагають цільової співпраці суб'єктів із різних галузей для боротьби з торгівлею людьми по всьому світу.

Міжнародний: Міжвідомча координаційна група з питань протидії торгівлі людьми (ICAT)

ICAT — це майданчик із питань політик, який згідно з повноваженнями від Генеральної Асамблеї ООН направлений на покращення координації між агентствами ООН та іншими відповідними міжнародними організаціями для сприяння цілісному та комплексному підходу до запобігання та боротьби з торгівлею людьми, включаючи забезпечення захисту та підтримки жертв торгівлі людьми.

Функції ICAT:

- надавати платформу для обміну інформацією, досвідом і належними практиками в сфері заходів із протидії торгівлі людьми;
- підтримувати заходи ООН та інших міжнародних організацій із метою забезпечення повної та всебічної реалізації всіх міжнародних інструментів і стандартів у сфері запобігання та протидії торгівлі людьми, а також захисту та підтримки жертв торгівлі людьми;
- працювати над комплексним, скоординованим і всеохоплюючим підходом у сфері торгівлі людьми, який враховує стать і вік та ґрунтується на правах людини;
- сприяти дієвому та ефективному використанню наявних ресурсів, застосовуючи, за можливості, механізми, які вже існують на регіональному та національному рівнях⁷⁸⁷.

На міжнародному рівні: Робоча група Ради держав Балтійського моря (РДБМ)

Робоча група РДБМ складається з експертів відповідних міністерств усіх столиць держав РДБМ. Роботу Групи координує Старший радник Секретаріату РДБМ у Стокгольмі, Швеція. Основною метою та мандатом Робочої групи в сфері торгівлі людьми є протидія торгівлі людьми в регіоні Балтійського моря за допомогою запобіжних і захисних заходів. Діяльність Групи спрямована на посилення допомоги постраждалим: сприяння співпраці, усунення прогалин в існуючих підходах і вдосконалення законодавства.

⁷⁸⁵ Департамент із питань праці США, [Список товарів, вироблених із використанням дитячої чи примусової праці](#).

⁷⁸⁶ Департамент із питань праці США.

⁷⁸⁷ ICAT складається з Ради держав Балтійського моря (РДБМ); Виконавчого директорату Комітету з протидії тероризму (ВДКПТ); Департаменту миротворчих операцій (ДМО); Департаменту політичних і миротворчих справ (ДПМС); Міжнародного центру з розробки політики в сфері міграції (МЦРПМ); Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО); Міжнародної організації кримінальної поліції (МОКП-Інтерпол); Міжнародної організації праці (МОП); Міжнародної організації з міграції (МОМ); Міжнародного союзу електров'язку (МСЕ); Управління Верховного комісара з прав людини (УВКПЛ); Офісу спеціального представника Генерального секретаря з питань сексуального насильства під час конфлікту; Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ); Організації американських держав (ОАД); Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ); Програми розвитку ООН (ПРООН); Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО); Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН); Дослідного інституту ООН із питань міжрегіональної злочинності та правосуддя (ЮНКРП); Об'єднаної програми ООН з ВІЛ/СНІДу (ЮНЕЙДС); Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН); Управління ООН із запобігання геноциду та відповідальності за захист; Фонду ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА); та ООН Жінки. Світовий банк. Детальніше див. [Міжвідомча координаційна група з питань протидії торгівлі людьми](#).

Країни РДБМ створили Узгоджену операційну структуру в регіоні Балтійського моря (УОР-РБМ) — проект, спрямований на розробку взірцевого регіону в сфері ідентифікації та надання комплексної та сталої допомоги жертвам торгівлі людьми.

Зокрема, проект має на меті:

- Максимально підвищити ефективність та уніфікувати практичну співпрацю між експертами, залученими до боротьби з торгівлею людьми, шляхом розробки Транснаціонального механізму перенаправлення в регіоні Балтійського моря.
- Працювати з проблемою ґендерного виміру торгівлі людьми та стереотипним підходом у «звинуваченні жертви», надаючи ЗМІ знання та інструменти, необхідні для висвітлення випадків торгівлі людьми.
- Зміцнити та розширити мережу співпраці шляхом встановлення контактів з основними країнами походження жертв торгівлі людьми⁷⁸⁸.

США: операція Angel Watch

Операція Angel Watch — це програма, яка працює на розвідувальних даних і націлена на зареєстрованих сексуальних злочинців, які подорожують закордон, і яких Служба імміграційного та митного контролю США (СІМ) ідентифікувала як тих, хто може займатися дитячим секс-туризмом.

Ця Операція проводиться в рамках Операції «Насильник» (Predator)⁷⁸⁹ Підрозділу розслідувань Департаменту внутрішньої безпеки — міжнародної ініціативи захисту дітей від сексуальних насильників. Відділ розслідувань експлуатації дітей Центру боротьби з кіберзлочинами СІМ керує цією Операцією, яка представляє собою поєднання зусиль Митної та прикордонної служби США (МПС) і Федеральної виконавчої служби США⁷⁹⁰.

За допомогою аналізу моделей і тенденцій СІМ визначає країни високого ризику для порівняння з планами подорожей зареєстрованих сексуальних злочинців. У рамках Операції Angel Watch Підрозділ розслідувань Департаменту внутрішньої безпеки (ПРДВБ) використовує загальнодоступну інформацію з реєстру сексуальних злочинців і дані про подорожі пасажирів, щоби стратегічно попередити іноземних партнерів із правоохоронних органів через своїх фахівців у представницьких офісах ПРДВБ про намір засуджених насильників дітей поїхати до країни партнерів.

На міжнародному рівні: ініціатива обміну даними в сфері протидії торгівлі людьми (CTDC)

Ініціатива обміну даними в сфері протидії торгівлі людьми — це перший глобальний центр даних про торгівлю людьми. Заснований у 2017 році, центр публікує узгоджені дані організацій із протидії торгівлі людьми з усього світу. Метою CTDC є подолання перешкод для обміну інформацією та забезпечення міжнародної спільноти в сфері протидії торгівлі людьми актуальними та надійними даними про торгівлю людьми. Наразі доступ до даних CTDC отримали користувачі з понад 150 країн і територій⁷⁹¹.

На міжнародному рівні: Цільовий фонд добровільних внесків ООН для жертв торгівлі людьми

Цільовим фондом добровільних внесків ООН для жертв торгівлі людьми керує УНЗ ООН. Його було створено в 2010 році в рамках Глобального плану дій ООН з боротьби з торгівлею людьми (резолюція A/RES/64/293). Робота Фонду спрямована на надання гуманітарної, правової та фінансової допомоги жертвам торгівлі людьми. Щороку Фонд безпосередньо підтримує понад 3 500 осіб через партнерські неурядові організації⁷⁹².

⁷⁸⁸ Див. Рада держав Балтійського моря, [протидія торгівлі людьми](#).

⁷⁸⁹ З початку операції «Насильник» у 2003 році ПРДВБ заарештував понад 14 000 осіб за злочини проти дітей, включаючи виробництво та розповсюдження дитячої онлайн-порнографії, виїзд за кордон для сексу з неповнолітніми та торгівлю дітьми в сексуальних цілях. У фінансовому 2019 році ПРДВБ порушив 4 200 справ про експлуатацію дітей, у результаті яких було виконано приблизно 3 771 арешт. Див. Служба імміграційного та митного контролю США (2019 р.), [ПРДВБ СІМ відкриває центр Angel Watch для боротьби з дитячим секс-туризмом та оголошує результати розслідувань експлуатації дітей за фінансовий 2019 рік](#), 14 листопада 2019 р.

⁷⁹⁰ Служба імміграційного та митного контролю США, [Підрозділ розслідувань випадків експлуатації дітей](#).

⁷⁹¹ МОМ, [ініціатива обміну даними в сфері протидії торгівлі людьми](#).

⁷⁹² УНЗ ООН (2020 р.), [Цільовий фонд добровільних внесків ООН для жертв торгівлі людьми](#), м. Відень: УНЗ ООН.

II. Важливі національні та регіональні правові системи

Використання технологій у розслідуваннях випадків кіберторгівлі людьми

Для прямого пошуку діяльності в сфері торгівлі людьми в інтернеті можна використовувати технічні інструменти, а не покладатися виключно на свідчення жертви.

Німеччина: Розширенні повноваження для слідчих із випадків наругу над дітьми в інтернеті

У 2019 році парламент Німеччини прийняв пакет заходів, що дозволяє слідчим із випадків наругу над дітьми в інтернеті проводити операції з протидії торгівлі людьми в онлайн-чатах, використовуючи створений комп'ютером матеріал, який нагадує сексуальну наругу над дітьми. Це означає, що якщо онлайн-користувач намагається звабити або завербувати слідчого, який видає себе за дитину або користувача в інтернеті, тепер він може бути звинувачений і притягнутий до відповідальності за кримінальний злочин, тоді як раніше така спроба не каралася законом⁷⁹³.

Гендерно чутливі методи роботи

Задля вирішення проблеми гендерної динаміки в сфері торгівлі людьми необхідно, щоб усі підходи до боротьби з торгівлею людьми були гендерно чутливими та базувалися на спеціально розробленій законодавчій базі.

Швеція: Скандинавська модель («Модель рівності»)

Скандинавську модель, також відому як Модель рівності, засновано на пакеті законів і політик, яких було вперше прийнято в Швеції в 1999 році, з подальшим прийняттям схожих документів у Норвегії, Ісландії, Канаді, Північній Ірландії, Франції та Республіці Ірландії. Є три основні цілі моделі:

1. Сприяти рівності між чоловіками та жінками;
2. Вирішувати проблему торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації через закони, що містять положення про притягнення до відповідальності кожного учасника ланцюжка експлуатації (покупців, сутенерів, торговців людьми тощо).;
3. Визнавати вразливість осіб, які займаються проституцією, та надавати їм підтримку, у тому числі для виходу з ситуації торгівлі.

У 10-річній національній стратегії уряду Швеції щодо викоринення насильства чоловіків над жінками особлива увага приділяється проституції та торгівлі людьми з сексуальними цілями. Стратегію координує **Шведська агенція з питань гендерної рівності**, яка також є відповідальною за роботу **Національної робочої групи з протидії проституції та торгівлі людьми (NMT)**⁷⁹⁴.

Франція: закон щодо боротьби з торгівлею людьми, пов'язаної з проституцією

У 2016 році уряд Франції оприлюднив Закон № 2016-444, метою якого є припинення проституції та боротьба з торгівлею людьми, пов'язаною з проституцією⁷⁹⁵. Двома основними елементами Закону є сприяння проститутованим особам у виході із ситуації проституції та запровадження нових правил покарання клієнтів проституції. У законі визначаються комплексні засоби та інструменти для забезпечення послуг виходу із ситуації проституції.

Відповідно до прийнятого Закону № 2016-444 чіплення проститутованих осіб у громадських місцях більше не є кримінальним злочином, але наймання таких осіб карається штрафом⁷⁹⁶. За Законом уряд зобов'язаний вжити додаткових заходів для захисту жертв проституції й торгівлі людьми та надавати їм спеціальну допомогу, як-от доступ до притулків і центрів соціальної реінтеграції (там само, ст. 5.) Від уряду також вимагається створити спеціальну програму, яка допоможе жертвам знайти роботу та види діяльності, що дозволили б їм залишити проституцію позаду та повернутися до нормального суспільства.

⁷⁹³ Уряд Німеччини (2019 р.), [Кібергрумінг: більший захист від наруги в інтернеті](#), Федеральний уряд Німеччини.

⁷⁹⁴ Шведська агенція з питань гендерної рівності (без дати), [Проституція та торгівля людьми](#); Equality now (без дати), [Підхід на основі рівності до вирішення проблем секс-торгівлі](#).

⁷⁹⁵ [Закон № 2016-444](#) про «Про посилення боротьби з проституцією та підтримку проститутованих осіб (1)» від 13 квітня 2016 року (*фр.* Loi n° 2016-444 du 13 avril 2016 visant à renforcer la lutte contre le système prostitutionnel et à accompagner les personnes prostituées [1]).

⁷⁹⁶ Борінг Н. (2016 р.), [Новий закон про покарання клієнтів у сфері проституції](#), Бібліотека Конгресу, 28 квітня 2016 р.

Безумовні дозволи на проживання

Чіткий, безумовний підхід до ідентифікації та надання дозволів на проживання, який повністю не залежить від кримінальних розслідувань чи проваджень, є важливою складовою прав жертв торгівлі людьми.

Італія: дозволи на проживання, отримані «соціальним шляхом» і «судовим шляхом»

В Італії жертви торгівлі людьми можуть отримати дозвіл на проживання на підставі їхньої особистої ситуації («соціальний шлях») або через співпрацю з владою («судовий шлях») відповідно до статті 18 Консолідованого закону про імміграцію № 286/1998⁷⁹⁷.

У рамках «соціального шляху»: дозвіл на проживання запитують неурядові організації або державні соціальні служби в квестурі (управлінні поліції; *ит. Questura*) у випадках, коли вони виявили ситуацію насильства або серйозної експлуатації щодо іноземного громадянина. Потерпілий у таких випадках не зобов'язаний співпрацювати в процесі кримінального провадження.

У рамках «судового шляху»: прокурор звертається із запитом про надання потерпілому дозволу на проживання до поліцейського (начальника поліції в Італії; *ит. Questore*), коли жертва вирішує співпрацювати з поліцією та прокуратурою в рамках кримінального провадження.

Дозволи на проживання за обома підходами діють шість місяців. Вони можуть бути продовжені на один рік або на більший строк, залежно від часу, необхідного для завершення кримінального провадження.

В Італії діти-жертви торгівлі людьми автоматично отримують дозвіл на проживання до досягнення ними 18 років. Такий дозвіл на проживання можна перетворити на дозвіл на проживання з метою навчання або роботи; однак для цього необхідно укласти трудовий договір.

Чорногорія: дозвіл на проживання на підставі гуманітарних причин

У Чорногорії дозвіл на проживання може бути надано незалежно від співпраці жертви з правоохоронними органами. Надання дозволів на тимчасове проживання з гуманітарних міркувань жертвам торгівлі людьми передбачено статтею 52 Закону про іноземних громадян, згідно з якою: «Дозвіл на тимчасове проживання з гуманітарних міркувань може бути видано: 1) іноземному громадянину, який, імовірно, став жертвою злочину торгівлі людьми або злочину домашнього насильства; 2) неповнолітньому іноземному громадянину, якого було залишено, чи він став жертвою організованої злочинності, чи з інших причин залишився без піклування батьків, або без супроводу, чи відповідно до трудового законодавства є нелегально працевлаштованим; (...) Дозвіл на тимчасове проживання з гуманітарних міркувань видається на підставі відповідних доказів, наданих міжнародною організацією, неурядовою організацією чи органом державної адміністрації, які надають допомогу та захист іноземному громадянину, зазначеному в частині першій цієї статті, або на підставі доказів уповноваженого державного органу, які підтверджують участь іноземного громадянина в розслідуванні кримінальних правопорушень. Дозвіл на тимчасове проживання з гуманітарних міркувань видається зі строком дії до одного року і може бути продовжений до тих пір, поки наявні причини, зазначені в частині 1 цієї статті»⁷⁹⁸.

⁷⁹⁷ Консолідований закон про імміграцію № 286/1998 доступний італійською мовою, див. [Законодавчий указ № 286 «Щодо зведеного тексту положень, що стосуються сфери імміграції та правил про умови перебування іноземців»](#) (im. Decreto Legislativo 25.7.1998, n. 286 recante "Testo Unico delle Disposizioni concernenti la disciplina dell'immigrazione e norme sulla condizione dello straniero"); див. також Група експертів Ради Європи GRETA (2018 р.), [Звіт про виконання Італією Конвенції Ради Європи про заходи з протидії торгівлі людьми: другий раунд оцінки](#), 7 грудня 2018 року, п. 197.

⁷⁹⁸ Див. Чорногорія, [Указ про оприлюднення Закону про іноземних громадян](#), що набув чинності 19 лютого 2018 р.; див. Також Група експертів Ради Європи GRETA (2016 р.), [Звіт про виконання Чорногорією Конвенції Ради Європи про заходи з протидії торгівлі людьми: другий раунд оцінки](#), 8 липня 2016 р., пп. 124–125.

Іспанія: дозвіл на проживання на підставі гуманітарних причин для жертв трудової експлуатації

Відповідно до статті 126 Королівського указу Іспанії⁷⁹⁹ дозвіл на проживання на підставі гуманітарних причин надає захист на кількох різних підставах громадянам третіх країн, які стали жертвами трудової експлуатації, злочинів на ґрунті ненависті та домашнього насильства⁸⁰⁰.

Що стосується трудової експлуатації, стаття прямо посилається на статті 311–315 Кримінального кодексу Іспанії⁸⁰¹. У цих статтях охоплюються різні форми трудової експлуатації: від торгівлі людьми до відмови в трудових правах, встановлених колективними договорами, перешкоджання особам реалізовувати їхнє право на свободу об'єднань в контексті профспілок і невнесення працівника в систему соціального забезпечення Іспанії. Жертва, яка постраждала від одного із злочинів, передбачених цим Законом, має право на гуманітарний захист.

Надання періоду реабілітації та обмірковування

Період реабілітації та обмірковування (РО) необхідно надавати жертвам, які є громадянами та резидентами, а також тим, хто має право на тимчасове проживання, та тим, хто шукає притулку або має нерегульований міграційний статус. Надання періоду РО ніколи не повинно залежати від співпраці жертви в рамках кримінального розслідування або провадження.

Іспанія: стаття 59 BIS

Відповідно до стаття 59 BIS 145 встановлюється особливий статус для нелегальних мігрантів-жертв торгівлі людьми. Після отримання жертвою позитивної первинної ідентифікації як ймовірної жертви торгівлі людьми, їй надається період для реабілітації та обмірковування тривалістю не менше 90 днів. Це означає, що їхнє тимчасове перебування в Іспанії є дозволеним, а процедури застосування санкцій не розпочинаються під час процесу ідентифікації та періоду РО. Постраждалим надаються засоби для існування та реалізуються необхідні заходи для забезпечення їхньої безпеки та захисту. Існують спеціальні заходи з допомоги дітям та особам з інвалідністю. Підтримка надається щодо допомоги у поверненні до країни походження, дозволу на проживання та, в разі необхідності, дозволу на роботу для жертв старше 16 років.

Після завершення періоду РО компетентні державні органи проводять оцінку особистої ситуації жертви з метою продовження періоду. У виняткових випадках заходи безпеки та захисту можуть бути додатково поширені на людей, які перебувають в Іспанії та мають родинні чи інші зв'язки з жертвою, якщо підтверджено, що ситуація відсутності захисту в такому випадку становить непереборну перешкоду, яка заважає жертві співпрацювати.

Існує можливість звільнення від адміністративної відповідальності (у зв'язку з нелегальним становищем жертви в країні) та пропозиції надання дозволу на проживання та роботу за виняткових обставин:

- у результаті співпраці жертви з метою розслідування або кримінального провадження;
- з огляду на особисту ситуацію жертви.

Під час оформлення дозволів на проживання та роботу жертви можуть бути звільнені від подання документів, якщо отримання таких документів становить для них ризик. Жертва також матиме право на допомогу в поверненні, якщо він/вона висловить бажання повернутися до своєї країни⁸⁰².

⁷⁹⁹ [Королівський указ №557/2011](#) від 20 квітня, який затверджує положення Органічного закону № 4/2000 про права та свободи іноземних громадян в Іспанії та їхню соціальну інтеграцію відповідно до оновлення Органічного закону № 2/2009, ст. 126 (ісп. Real Decreto 557/2011, de 20 de abril, por el que se aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 4/2000, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social, tras su reforma por Ley Orgánica 2/2009, Artículo 126).

⁸⁰⁰ Для того, щоби мати право отримати дозвіл на проживання, заявники не повинні мати судимості в Іспанії чи в будь-якій із попередніх країн проживання протягом останніх п'яти років, а також не мати заборони на в'їзд. За процедурою заявникам необхідно подати остаточне судове рішення, яке встановлює, що вони стали жертвами одного з вищезазначених злочинів. Заявнику також необхідно надати копію паспорта, ідентифікаційного номера або проїзного документа зі строком дії не менше чотирьох місяців. Документи необхідно подавати до місцевого відділу імміграції. Імміграційний офіс Іспанії. [Autorización residencia temporal por circunstancias excepcionales por razones humanitarias](#).

⁸⁰¹ [Органічний закон № 10/1995](#) про Кримінальний кодекс від 23 листопада (ісп. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal).

⁸⁰² ст. 59 BIS, Поправка до органічного закону № 4/2000 про права та свободи іноземних громадян в Іспанії та їхню соціальну інтеграцію (OL 2/2009 від 11 грудня та OL 10/2011 від 17 липня), згодом змінена органічним законом 10/2011 від 17 липня; див. також Європейська Комісія, Разом проти торгівлі людьми: Іспанія.

Оспорювання віку та аналіз оцінки віку

У Довіднику НМВ рекомендується визначати вік без використання будь-яких інвазійних медичних процедур. Незважаючи на ознаки того, що медичні обстеження мають значну допустиму похибку, використання таких методів не завжди відповідає інтересам дитини.

Італія: «Закон Зампи» (закон № 47/17): заходи захисту для неповнолітніх без супроводу

Закон Зампи (Закон № 47/17)⁸⁰³ містить детальні положення щодо визначення віку для неповнолітніх без супроводу, включаючи дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, і дітей, які ще не ідентифіковані. Відповідно до закону, процедура оцінки соціального та медичного віку молодих людей може бути призначена компетентними судовими органами, якщо є обґрунтовані сумніви щодо заявленого віку молодої особи або неможливості визначити її вік на підставі документів.

Дитині необхідно пояснити процедури оцінювання віку, їхні цілі, методи та наслідки, і поводитися з нею як із неповнолітньою особою до завершення оцінювання. Оцінка проводиться із використанням міжгалузевих методів та залученням професіоналів, які мають відповідний досвід, а також присутністю культурного посередника на всіх етапах. На підставі результатів отримується допустима похибка, в межах якої сумніви інтерпретуються на користь дитини. Як особа, що проходить оцінку, так і її опікун, повинні бути поінформовані про остаточне рішення, прийняте компетентним судовим органом, і мати можливість оскаржити його⁸⁰⁴.

Повторний розгляд та судове оскарження негативних рішень на обох етапах ідентифікації

Процедури повторного розгляду та/або оскарження повинні бути доступними як для первинного рішення стосовно ідентифікації щодо того, чи є дорослий або дитина ймовірною жертвою торгівлі людьми, так і для остаточного рішення щодо того, чи мають вони отримати статус жертви торгівлі людьми, виданий компетентним органом НМВ. Це потребує чітких законних шляхів до повторного розгляду та/або судового оскарження/нагляду за рішеннями щодо ідентифікації, прийнятими в рамках НМВ. Протягом всього процесу провадження жертви та постраждалі від торгівлі людьми повинні мати доступ до безкоштовних спеціалізованих юридичних консультацій та представництва, які надаються системами правової допомоги, що фінансуються державою.

Сполучене Королівство: напрацювання в процесі повторного розгляду та оскаржень рішень у рамках НМВ

У Сполученому Королівстві розвиток прецедентного права обумовив права жертв щодо повторного розгляду та оскарження рішень, прийнятих у рамках НМВ. Про роль осіб, уповноважених представляти законні інтереси щодо повторного розгляду та оскарження:

- **Роль адвокатів у поданні запитів на повторний розгляд:** у справі ДС, Р (за заявою) проти Міністра внутрішніх справ⁸⁰⁵ суд роз'яснив, що жертви торгівлі людьми мають право на адвокатів для подання запитів на повторний розгляд рішень компетентного органу НМВ, а не повинні обмежуватися в розгляді таких запитів тільки фахівцями оперативного реагування та конкретними організаціями підтримки. Високий суд видав термінову поправку⁸⁰⁶, згідно з якою жертви можуть отримати допомогу від інших осіб або організацій, окрім фахівців оперативного реагування або організацій підтримки, щоб оскаржити негативне рішення щодо торгівлі людьми⁸⁰⁷.
- **Роль судів Великої Британії щодо рішень у рамках НМВ:** Рішення у справі МС (Пакистан)⁸⁰⁸ у Верховному суді відновило юрисдикцію Верхнього трибуналу (суду) щодо визнання особи жертвою торгівлі людьми. Суд не зв'язаний обґрунтованим негативним рішенням, яке було винесено компетентним органом НМВ.
- **Запровадження єдиного компетентного органу:** у квітні 2019 року Міністерство внутрішніх справ Великої Британії створило новий **Єдиний компетентний орган** для розгляду всіх перенаправлених справ торгівлі людьми. Раніше рішення про ідентифікацію в рамках НМВ надсилалися до різних департаментів

⁸⁰³ LEGGE 7 aprile 2017, n. 47: Disposizioni in materia di misure di protezione dei minori stranieri non accompagnati, 17G00062, GU Serie Generale n.93 del 21-04-2017.

⁸⁰⁴ Роззі І. (2017 р.), **Новий італійський закон щодо неповнолітніх без супроводу: модель для ЄС?**, Закон і політика ЄС щодо імміграції та надання притулку, 13 листопада 2017 р.

⁸⁰⁵ ДС, Р (за заявою) проти Міністра внутрішніх справ, (2019 р.) EWHC 3046 (адмін.) (15 листопада 2019 р.).

⁸⁰⁶ Міністерство внутрішніх справ Великої Британії (2021 р.), **Сучасне рабство: законодавчі настанови для Англії та Уельсу (згідно з розд. 49 Закону про сучасне рабство від 2015 р.) та непередбачені законом настанови для Шотландії та Північної Ірландії**, Версія 2.1.

⁸⁰⁷ Закон про Європейську базу даних надання притулку (2018 р.), **Сполучене Королівство: Верховний трибунал виносить рішення щодо визначення статусу міжнародного захисту у випадках торгівлі людьми**, 6 вересня 2018 р.

⁸⁰⁸ МС (Пакистан) (позивач) проти Міністра внутрішніх справ (відповідач), (2020 р.) ВСВБ 9.

компетентних органів в залежності від наявних невирішених імміграційних питань⁸⁰⁹.

- **Запровадження незалежних міжвідомчих комісій:** у рамках цього пакету заходів із вдосконалення Міністерство внутрішніх справ запровадило незалежні міжвідомчі комісії для ретельного вивчення всіх негативних рішень, прийнятих Єдиним компетентним органом на підставі заключних обґрунтувань у рамках НМВ⁸¹⁰.

Доступ до безкоштовних, незалежних, спеціалізованих юридичних консультацій та представництва

Положення про надання правової допомоги жертвам торгівлі людьми є ключовим елементом при забезпеченні підходу, що ґрунтується на правах людини.

Фінляндія: надання юридичної допомоги

У Фінляндії після отримання поліцією повідомлення про кримінальне правопорушення жертви торгівлі людьми можуть отримати юридичну допомогу у форматі юридичної консультації/поради та представництва під час досудового розслідування злочину торгівлі людьми. Право жертви на отримання юридичної допомоги вказано в Законі про кримінальне судочинство (689/1997)⁸¹¹ та Законі про правову допомогу (272/2002)⁸¹².

Опікуни-законні представники та оцінка/планування безпеки для дітей

Опікуни-законні представники — це професіонали, які мають певні повноваження щодо захисту та підтримки дітей-жертв торгівлі людьми. Вони супроводжують дітей-жертв і постраждалих під час усього процесу в рамках Національного механізму взаємодії, підтримуючи особистий контакт, проводячи відповідні оцінки та розробляючи плани безпеки. В їхні обов'язки входить координація індивідуальної підтримки, захист доступу жертв до необхідних послуг та виконання функції контактної особи для зв'язку з усіма іншими сторонами, органами влади, установами та службами.

Греція: закон про опіку

Міністерство праці, соціального забезпечення та соціальної солідарності розробило Закон про опіку, який сприяє захисту та соціальній інтеграції неповнолітніх без супроводу. Законом № 4554 від 18 липня 2018 р. започатковано нормативну базу для опіки.

Згідно з Законом про опіку опікун призначається іноземній особі або особі без громадянства віком до 18 років, яка прибуває до Греції без супроводу родича чи не родича, який здійснює батьківську опіку чи піклування. Закон передбачає процедуру визначення найкращих інтересів дитини на підставі виданих стандартних операційних процедур (стаття 21). Відповідно до цієї нормативної бази призначені опікуни мають обов'язки щодо інтеграції неповнолітніх без супроводу. Такі опікуни — це професіонали, які проходять навчання щодо того, як обережно підтримувати дітей у всій їхній діяльності⁸¹³.

Закон визначає умови призначення та заміни **Уповноваженого з питань опіки над неповнолітніми без супроводу дорослих**, а також умови створення та роботи Наглядової ради з опіки, яка відповідає за забезпечення правового захисту неповнолітніх без супроводу дорослих з урахуванням їхньої інвалідності, релігійних переконань та особливостей піклування. Крім того, цим законом визначається створення **Департаменту із захисту неповнолітніх без супроводу дорослих** при **Національному центрі соціальної солідарності**, який відповідатиме за гарантування безпечного розміщення неповнолітніх без супроводу дорослих та оцінку якості послуг розміщення, що надаються⁸¹⁴.

⁸⁰⁹ Міністерство внутрішніх Великої Британії (2020 р.), [Настанови щодо Національного механізму взаємодії: дорослі \(Англія та Уельс\)](#), 22 січня 2020 р.

⁸¹⁰ Уряд Великої Британії (2019 р.), [Об'явлено про 10 незалежних посад для ретельного вивчення випадків сучасного рабства](#), 31 травня 2019 р.

⁸¹¹ Фінляндія, [Закон про кримінальне судочинство](#), 689/1997 англійською.

⁸¹² Фінляндія, [Закон про правову допомогу](#), 257/2002 англійською. Ihmiskauppa, [Жертви торгівлі людьми мають права у Фінляндії](#).

⁸¹³ Генеральна Асамблея ООН (2019 р.), [Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46, п. 47.

⁸¹⁴ [Закон № 4554](#) «Про нормативну базу для опіки над неповнолітніми без супроводу дорослих в Грецькій Республіці» від 18 липня 2018 року. Ця перспективна практика була представлена Офісом національного доповідача з питань боротьби з торгівлею людьми, Національним центром соціальної солідарності, Міністерством праці, соціального забезпечення та соціальної солідарності, Міністерством закордонних справ Грецької Республіки в рамках опитування у 2018–2019 роках.

Індивідуальна оцінка дитини та планування її безпеки

Оцінка ризиків для дітей може бути складним процесом, тож її мають проводити лише фахівці з питань дітей, бажано їхній опікун-законний представник. Принципи оцінювання найкращих інтересів дітей (ВІС) є належною основою для оцінювання всіх дітей.

Фінляндія: оцінка дитини в законі Фінляндії про захист дітей

Закон Фінляндії про захист дітей передбачає, що найкращі інтереси дитини повинні мати пріоритет при визначенні заходів соціального забезпечення відповідно до потреб дитини. Закон визначає наступні ключові елементи, яких необхідно враховувати при визначенні найкращих інтересів (4.2):

- збалансований розвиток і благополуччя, близькі і тривалі людські стосунки;
- можливість отримувати розуміння та прив'язаність, а також нагляд і турботу відповідно до віку та рівня розвитку дитини;
- освіта, яка відповідає здібностям і бажанням дитини;
- безпечне середовище для зростання, фізична та емоційна свобода;
- почуття відповідальності за становлення самостійною людиною та дорослішання;
- можливість брати участь у справах, що стосуються дитини, і впливати на них
- необхідність урахування мовного, культурного та релігійного походження дитини⁸¹⁵.

Законний захист, відображений у принципі звільнення від покарання

Принцип звільнення від покарання жертв торгівлі людьми є стандартом у міжнародному праві. Його було визнано у національних юрисдикціях у вигляді законного захисту у формі звільнення від покарання. Його слід включати до національного законодавства та інструкцій щодо судового переслідування всіх країн і зробити центральним компонентом навчання всіх суб'єктів взаємодії НМВ (а не лише учасників процесу кримінального судочинства), які працюють із жертвами торгівлі людьми.

Азербайджан: п. 7 ст. 17 Закону «Про боротьбу з торгівлею людьми»

Відповідно до пункту сьомого статті 17 Закону «Про боротьбу з торгівлею людьми» особи, які стали об'єктом торгівлі людьми, звільняються від цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності за дії, вчинені з примусу або через підбурювання, що є безпосереднім наслідком перебування в стані жертви торгівлі людьми, в порядку та за обставин, передбачених законодавством Республіки Азербайджан⁸¹⁶. На стадії судового переслідування до жертв торгівлі людьми необхідно застосовувати принцип звільнення від покарання з метою уникнення висунення обвинувачення, якщо їх ідентифікують як жертв торгівлі людьми. Група експертів Ради Європи GRETA повідомила, що влада Азербайджану вказала на випадки, коли жінки-жертви торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, які були змушені брати участь у вербуванні інших жінок, не були притягнуті до відповідальності за злочини, яких вони, як стверджується, скоїли⁸¹⁷.

Кіпр: стаття 29 Закону 60(І)/2014

Стаття 29 Закону № 60(І)/2014⁸¹⁸ передбачає, що жертви торгівлі людьми не підлягають судовому переслідуванню та покаранню за участь у протиправних діях, якщо такі дії є прямим наслідком того факту, що особи були жертвами торгівлі людьми. Ця ж стаття передбачає, що жертви торгівлі людьми, які є громадянами третіх країн, не притягуються до відповідальності за незаконний в'їзд, проживання та працевлаштування або працевлаштування з порушенням умов найму. Якщо під час судового розгляду з'ясується, що дії обвинуваченої особи були пов'язані зі станом віктимізації, провадження зупиняється або завершується без застосування до жертви торгівлі людьми покарання, навіть, у разі визнання її винною. Жертви, залучені до незаконної діяльності, яка є прямим наслідком їхнього перебування об'єктом торгівлі людьми, мають повний доступ до своїх прав, зокрема права на компенсацію⁸¹⁹.

⁸¹⁵ Фінляндія, [Закон № 417/2007 про захист дітей](#), зі змінами до версії 1292/2013.

⁸¹⁶ Республіка Азербайджан, [Закон Республіки Азербайджан «Про боротьбу з торгівлею людьми»](#), прийнятий в червні 2005 р.

⁸¹⁷ Група експертів Ради Європи GRETA (2018 р.), [Звіт про виконання Азербайджаном Конвенції Ради Європи про заходи з протидії торгівлі людьми: другий раунд оцінки](#), 13 липня 2018 р., пп. 164–165.

⁸¹⁸ Кіпр, [Закон № 60\(І\) «Про запобігання й боротьбу з торгівлею та експлуатацією людей і захист жертв» від 2014 р. прийнятий 15 квітня 2014 р.](#) (доступний тільки грецькою мовою).

⁸¹⁹ Група експертів Ради Європи GRETA (2020 р.), [Звіт оцінки: Кіпр, третій раунд оцінки](#), 11 червня 2020 р., п. 91.

Діти-жертви, які є обвинуваченими, у тому числі в кримінальному провадженні

США: Закон «Про «безпечну гавань»

Коли штат Нью-Йорк прийняв Закон «Про «безпечну гавань» для дітей, які стали об'єктом експлуатації», він став першим штатом у Сполучених Штатах, який визнав, що неповнолітні, які стали об'єктом сексуальної експлуатації, є жертвами, а не тими, хто скоює злочин. Відтоді 34 штати в США прийняли Закон «Про «безпечну гавань» для дітей, які стали об'єктом експлуатації». Дитина, яка звинувачується в суді з сімейних питань у вчиненні акту проституції, є жертвою торгівлі людьми за визначенням федерального законодавства США. Суд має змінити статус такого провадження на провадження з «особою, яка потребує нагляду», і дитині мають бути надані спеціалізовані послуги. Закон «Про «безпечну гавань» визначає дитину, яка стала об'єктом сексуальної експлуатації, як «особу віком до 18 років, яка може піддаватися сексуальній експлуатації через те, що вона вступила в сексуальні стосунки, погодилася на них або запропонувала вступити в сексуальні стосунки в обмін на винагороду, їжу, одяг, місце для проживання, оголювалась під час зйомки на відео або фотографувалася під час сексуальних актів, обмінювала секс на наркотики або розгулювала з метою залучення до проступку проституції»⁸²⁰.

США: Закон Сарі

«Закон Сарі» — законопроект, названий у пам'ять жертви торгівлі дітьми, яка вбила свого торговця та ґвалтівника, а потім була засуджена до довічного ув'язнення без права на умовно-дострокове звільнення. У всіх випадках, коли діти-жертви вчиняють насильство проти своїх кривдників, незалежно від того, чи ця дія була умисною чи ні, суди повинні бути максимально гнучкими у створенні реагування з урахуванням травми та відповідно до віку. Це включає призупинення будь-якого вироку або направлення дитини-жертви до системи соціального захисту молоді чи дітей для лікування та догляду.

У 2019 році до Конгресу було внесено федеральний законопроект про введення в дію закону Сарі, який дозволить судам призначати покарання, нижче за обов'язковий мінімум, для будь-якої неповнолітньої особи, засудженої за насильницький злочин проти особи, яка вчинила певну дію (наприклад, торгівлю людьми, наругу або напад) щодо неповнолітньої особи. Цей закон також дозволяє судам призупиняти виконання будь-якої частини винесеного покарання за таких обставин⁸²¹.

Права жертв (Кодекс ustalеної практики щодо жертв)

ЄС: Директива про права жертв

Директива ЄС про права жертв встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів, а також забезпечує визнання осіб, які стали жертвами злочинів, і поважне ставлення до них. Вони також повинні отримувати належний захист, підтримку та доступ до правосуддя. Директива значно посилює права жертв і членів їхніх сімей на інформацію, підтримку та захист, а також процесуальні права жертв у кримінальному провадженні. Крім того, згідно з положеннями Директиви країни ЄС повинні забезпечити належне навчання з питань потреб жертв для посадових осіб, які можуть контактувати з жертвами⁸²².

Дозволи на проживання для жертв, які співпрацюють у рамках кримінальних розслідувань і судових процесів

Правоохоронні органи можуть видавати дозволи на проживання для жертв торгівлі людьми з метою їхньої співпраці з компетентними органами в розслідуванні чи кримінальному провадженні, що надає їм достатньо часу від самого початку для проходження всього процесу розслідування й до завершення роботи після розгляду справи в суді.

США: віза категорії «Т»

Статус із візою категорії «Т» було створено Конгресом США в 2000 році в рамках Закону «Про захист жертв торгівлі людьми та насильства». Застосування Т-віз дозволяє певним жертвам торгівлі людьми залишатися в США протягом чотирьох років за умови їхньої допомоги правоохоронним органам у кримінальному розслідуванні або судовому переслідуванні за торгівлю людьми. Т-візи уможливають захист для тих жертв, які не мають легального імміграційного статусу і тому є особливо вразливими для торговців

⁸²⁰ Див. Закон «Про «безпечну гавань» для дітей, які стали об'єктом експлуатації».

⁸²¹ Закон Сарі, Н.Р.1950, 116-й Конгр. (2019 р.).

⁸²² Директива 2012/29/EU Європейського парламенту та Ради Європи від 25 жовтня 2012 року, що встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів та заміняє Рамкове рішення Ради 2001/220/JHA, 14 листопада 2012 року, OJ L 315.

людьми. Така віза надає їм статус законного проживання, доступ до ринку праці та низки федеральних і на рівні штату пільг і послуг.

Статус із візою категорії «Т» може стати дозволом на постійне місце проживання з наданням «зеленої карти» та може поширюватися на відповідних членів сім'ї жертви. Механізм Т-віз значно посилив здатність правоохоронних органів розслідувати злочини торгівлі людьми та забезпечувати успішне визнання винними торговців людьми завдяки підтриманню безпеки свідків та їхніх сімей таким чином, щоби вони мали можливість утримувати себе⁸²³.

Спеціальні заходи захисту (для дорослих і дітей як уразливих свідків і вразливих обвинувачених осіб)

Спеціальні заходи захисту в суді можуть істотно зменшити тягар, який покладається на жертву під час надання свідчень. Це вимагає розуміння індивідуальних проблем, потреб і ризиків кожного учасника такого судового процесу.

Австрія: спеціальні заходи захисту

Відповідно до ст. 66ff Кримінально-процесуального кодексу Австрії якщо особи, які стали об'єктом торгівлі людьми, порушують закон і, відповідно, є обвинуваченими в кримінальному провадженні, вони не втрачають статусу жертви торгівлі людьми, а тому зберігають свої права як жертви⁸²⁴. Існують різні процедури захисту для чоловіків і жінок, які є жертвами.

Особливо вразливі жертви мають право: (1) вимагати, щоби, за можливості, на попередньому провадженні їх допитала особа тієї самої статі; (1а) вимагати, щоби, за можливості, під час допиту жертви на попередньому провадженні та основному слуханні надавалися послуги перекладача (частина третя ст. 66) особою тієї самої статі; (2) відмовитися відповідати на питання про деталі правопорушення, опис якого вони вважають необґрунтованим, або про обставини особистого життя (частина 1, пп. 2 та 3, та частина 2 ст. 158); (3) вимагати м'якого допиту під час попереднього провадження та основного слухання (ст. 165, частина 3 ст. 250), а саме для неповнолітньої жертви, яка могла отримати травму в сексуальній сфері через злочин, за який судять обвинувачену особу, у будь-якому випадку в спосіб, описаний у частині 3 ст. 165, при необхідності із залученням експерта; (4) вимагати не допущення громадськості до основного слухання (частина 1 ст. 229); (5) бути негайно офіційно поінформовані у контексті частини 4 ст. 172, частини 5 ст. 177 та ст. 181а; та (6) залучити довірену особу до слухання (підрозділ 2, ст. 160).

Чехія: права вразливих жертв

Закон № 45/2013Coll. «Про жертв злочинів» містить положення, спрямовані на захист жертв торгівлі людьми шляхом надання їм статусу особливо вразливих жертв, які мають особливі права⁸²⁵. Особливо вразливі жертви мають право на безоплатну правову допомогу та спеціальні заходи захисту для уникнення вторинної віктимізації в кримінальному провадженні. При першому контакті органи слідства та прокуратури зобов'язані інформувати таких потерпілих про їхні права та завжди пропонувати допомогу. Закон також надає особливо вразливим жертвам право на захист від контакту зі злочинцем, зокрема під час давання показань⁸²⁶.

Канада: відеодокази в судовому процесі із залученням дітей

У 2006 році Законом про внесення змін до Кримінального кодексу Канади та Законом Канади «Про докази» щодо показань, наданих дітьми та вразливими дорослими, передбачено обов'язкове використання допоміжних засобів для надання свідчень особами віком до 18 років, якщо це не заважатиме належному відправленню правосуддя⁸²⁷. Допоміжні засоби для надання свідчень включають відеоспостереження (ССТV), екрани для свідків, присутність особи для надання підтримки під час надання показань і призначення адвоката для проведення перехресного допиту свідків, коли обвинувачений представляє себе сам. Інші положення Кримінального кодексу дозволяють судді не допускати громадськості у зал суду, використовувати відеозаписи доказів і накладати заборону на публікацію будь-якої ідентифікуючої інформації. У будь-якому кримінальному провадженні, якщо на момент скоєння інкримінованого злочину жертва або інший

⁸²³ Служба громадянства та імміграції США (2018 р.), *Жертви торгівлі людьми: неімміграційна віза категорії «Т»*, м. Вашингтон, округ Колумбія: ГІ США.

⁸²⁴ *Кримінально-процесуальний кодекс 1975 р.*, версія від 20 жовтня 2020 р. (Strafprozeßordnung 1975, Fassung vom 22.10.2020).

⁸²⁵ Чехія, Закон № 45/2013Coll., Закон «Про жертви злочинів»

⁸²⁶ Група експертів Ради Європи GRETA (2019 р.), *Звіт про виконання Чехією Конвенції Ради Європи про заходи з протидії торгівлі людьми: перший раунд оцінки*, 21 листопада 2019 р., пп. 18 та 165.

⁸²⁷ Норскотт М. (2009 р.), *Сприяння наданню показань дітьми-жертвами та свідками*, Огляд наукових досліджень, випуск № 2. Див. також Міністерство юстиції Канади (2013 р.), *Підвищення безпеки: якщо справи про домашнє насильство розглядаються в кількох правових системах*, друге видання.

свідок були дитиною (віком до 18 років), відеозапис, зроблений протягом розумного часу, в якому вони описують оскаржувані дії, може бути прийнято як доказ, за умови, що (головуючий) суддя вважає, що прийняття такого доказу не перешкоджатиме належному відправленню правосуддя⁸²⁸.

Доступ до компенсацій

Міжнародні стандарти стосовно торгівлі людьми містять настанови щодо права на компенсацію від торговця/експлуататора жертви (жертвам). Така компенсація може бути отримана добровільно або примусово.

Іспанія: виплата компенсації в кримінальних справах

В Іспанії відповідно до Закону про кримінально-процесуальне право (стст. 105 і 108) прокурори зобов'язані вимагати від обвинуваченої особи компенсацію для жертв злочину. Прокуратура отримали доручення від **Офісу державного прокурора** бути особливо пильними щодо таких зобов'язань, коли йдеться про жертв торгівлі людьми. Це стосується будь-якої жертви в провадженні, незалежно від її ролі, якщо тільки жертва прямо не відмовляється від цього права⁸²⁹. Згідно зі статтею 108, прокурор повинен подати цивільний позов разом із кримінальним позовом, незалежно від того, чи є потерпіла сторона цивільним позивачем («приватний обвинувач») у справі. Компенсація залежить від фізичних і психологічних страждань жертви та розраховується окремо в кожному випадку. У Статуті жертв злочинів (який діє з 2015 року) термін «жертва» трактується широко та передбачається право на компенсацію, серед іншого, жертвам торгівлі людьми, незалежно від мети експлуатації та без необхідності отримання тяжких фізичних чи психічних ушкоджень⁸³⁰.

Нідерланди: нідерландський порядок компенсації та модель авансової оплати

У кримінальних справах нідерландський кримінальний суд може видати офіційну постанову про компенсацію правопорушником, за умовами якої жертві необхідно виплатити компенсацію за завдану шкоду, навіть якщо жертва не подала заяву. Цей інструмент дозволяє, щоби необхідні дії виконувались **прокуратурою**, а не жертвою. Він передбачає авансову виплату державою компенсації жертві, якщо правопорушник не виплатив жертві компенсацію протягом восьми місяців після винесення заключного судового рішення⁸³¹.

Реагування на проблему попиту на сексуальну експлуатацію

Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації може відбуватися на будь-якому майданчику чи в середовищі, де пропонуються проституція та порнографія, як в онлайні, так і фізично. Тому важливо, щоб усі відповідні суб'єкти, задіяні в процесі, були уважні до ризиків, пов'язаних з торгівлею людьми, та почали негайно й терміново працювати над попередженням сексуальної експлуатації.

США, Міністерство оборони: Єдиний кодекс військової юстиції

У 2005 році згідно зі статтею 134 Єдиного кодексу військової юстиції, який поширюється на всіх військовослужбовців, кримінальне законодавство, передбачене для збройних сил США, визнало окремим кримінальним правопорушенням, якщо військовослужбовець, де би він не служив, є «клієнтом проституційної особи»⁸³². Міністерство оборони США аргументувало таку політику тим, що «попит на комерційний секс стимулює індустрію секс-торгівлі людьми, то ж через визнання такого попиту кримінальним злочином, Міністерство оборони прагне покласти йому край. Такий підхід надає командирам ще один інструмент для збереження належного порядку та дисципліни на підтримку програми Міністерства оборони з боротьби з торгівлею людьми»⁸³³.

⁸²⁸ Норскотт М. (2009 р.), [Сприяння наданню показань дітьми-жертвами та свідками](#), Огляд наукових досліджень, випуск № 2.

⁸²⁹ La Strada International (2018 р.), [Нарешті правосуддя: європейські дії щодо компенсації жертвам злочинів](#), [Правова оцінка: практики надання компенсації](#), робочий документ.

⁸³⁰ Європейське е-правосуддя (2019 р.), [Якщо мій позов розглядається в цій країні: Іспанія](#); див. також Група експертів Ради Європи GRETA (2018 р.), [Звіт про виконання Іспанією Конвенції Ради Європи про заходи з протидії торгівлі людьми: другий раунд оцінки, 23 березня 2018 року](#), пп. 206–216..

⁸³¹ La Strada International (2018 р.), [Нарешті правосуддя: європейські дії щодо компенсації жертвам злочинів](#), [Правова оцінка: практики надання компенсації](#), робочий документ. Національний доповідач із питань торгівлі людьми (2012 р.), [Торгівля людьми: прецедентне право щодо випадків торгівлі людьми за 2009–2012 роки. Аналіз](#); м. Гаага: BNRM (Бюро доповідача Нідерландів із питань торгівлі людьми), с. 135–136, 146–150. Окремо, див. Вищий суд Нідерландів, ECLI:NL:HR:2011:BR0448, 20 грудня 2011 р.

⁸³² Див. Об'єднаний комітет військової служби щодо питань військової юстиції для визначення злочину «клієнта проституційної особи» відповідно до ст. 134 (2019 р.); [Посібник для військових судів у США: випуск 2019 року](#), IV.135.

⁸³³ Міністерство оборони США (2019 р.), [Торгівля людьми: як ми можемо виявити її та протидіяти їй](#), 9 січня 2019 р.

Трудові права робітників

Законні права, закріплені в трудовому законодавстві, настановах і нормативних актах, мають реалізовуватися для всіх осіб, які працюють у державному та приватному секторах, незалежно від того, фінансується їхня праця в країні працевлаштування чи за її межами. Трудові права робітників повинні гарантуватися комплексним рамковим механізмом трудових прав.

Європейський Союз: Директива про санкції щодо роботодавців

Країни ЄС взяли на себе зобов'язання дотримуватися важливих положень, які гарантують, що трудові мігранти зможуть повідомляти про неповну оплату. У Директиві про санкції щодо роботодавців закріплені основні трудові права для нелегальних робітників у всіх державах-членах Європейського Союзу (крім Данії, Ірландії та Великої Британії, які відмовилися). Директивою встановлюється, що всі робітники-мігранти мають право на доступ до неоплаченої заробітної плати, і що у випадку спору держава-член припускає, що трудові відносини тривають щонайменше три місяці та вимагає відшкодування заробітної плати для робітника-мігранта. Згідно з Директивою, держави-члени повинні також розробити безпечні системи повідомлення таких випадків, щоби забезпечити можливість для всіх робітників розкривати випадки недоплати, не побоюючись імміграційних наслідків.

У частині 1 статті 13 визначається, що держави-члени забезпечують наявність ефективних механізмів, за допомогою яких громадяни третіх країн, які працюють нелегально, можуть подавати скарги на своїх роботодавців самостійно або через треті сторони, призначені державами-членами, наприклад профспілки чи інші асоціації або компетентні органи держави-члена, якщо це передбачено національним законодавством. Крім того, призначені треті сторони повинні бути захищені від можливих санкцій, обумовлених положеннями щодо заборони сприяння несанкціонованому проживанню, під час надання допомоги з подання скарг⁸³⁴.

Канада, провінція Манітоба: Закон «Про рекрутинг і захист робітників» (WRAPA)

У Манітобі рекрутерам заборонено вимагати з іноземних робітників винагороду за будь-які послуги, пов'язані з рекрутингом, а роботодавцям заборонено стягувати з робітників відшкодування за працевлаштування. Це стосується робітників-мігрантів у всіх програмах трудової міграції; у Манітобі, разом із застосуванням проактивних запобіжних заходів, вимагається також наявність ліцензій у всіх агенцій із працевлаштування та свідоцтв про реєстрацію у роботодавців.

Власники ліцензій на рекрутинг повинні мати професійну ліцензію юриста, помічника юриста або імміграційного консультанта. Їм необхідно сплатити гарантований внесок у розмірі 10 000 канадських доларів (приблизно 6 800 євро), вести детальний облік усіх угод про наймання персоналу та бути готовими пройти всебічну перевірку їхнього становища, попередньої історії та загального права на отримання ліцензії. Ці вимоги обмежують кількість рекрутерів, які мають ліцензію на наймання іноземних працівників⁸³⁵.

Реагування на проблему попиту та постачання у торгівлі людьми з метою трудової експлуатації

Глобалізована економіка характеризується складними ланцюгами постачання, де товари, матеріали та робоча сила надходять з усього світу. Торгівля людьми присутня в глобальних ланцюгах постачання, оскільки вони часто є складними та багаторівневими, тому експлуатацію людей легко приховати. Уряди можуть розробити законодавчі механізми для реагування на проблему трудової експлуатації жертв торгівлі людьми в ланцюгах постачання комерційних організацій.

⁸³⁴ Директива 2009/52/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи від 18 червня 2009 року щодо встановлення мінімальних стандартів стосовно накладання санкцій та застосування заходів проти роботодавців громадян третіх країн із нелегальним статусом, 30 червня 2009 р., OJ L 168.

⁸³⁵ МОП (2015 р.), [Регулювання найму робочої сили для запобігання торгівлі людьми та сприяння чесній міграції: моделі, проблеми та можливості](#). Див. також УНЗ ООН (2015 р.), [Роль винагород за працевлаштування, а також практик зловживання та шахрайства кадрових агенцій у торгівлі людьми](#), с. 55.

Франція: Закон «Про обов'язок пильності»

У 2017 році парламент Франції прийняв Закон «Про корпоративний обов'язок пильності»⁸³⁶. За Законом найбільші французькі компанії⁸³⁷ повинні публікувати щорічні плани громадської пильності для оцінки та усунення несприятливого впливу їхньої діяльності на людей і планету. Це включає вплив, пов'язаний з їхньою власною діяльністю, компаніями, які вони контролюють, постачальниками та субпідрядниками, з якими вони мають встановлені торгівельні зв'язки.

Компанії повинні розробити та впровадити ефективний план пильності, який включає «розумні заходи з пильності, щоби уможливити виявлення ризиків і запобігти порушенням прав людини та основних свобод, серйозним тілесним ушкодженням або шкоді навколишньому середовищу чи ризикам для здоров'я, що є прямим чи опосередкованим результатом діяльності компанії та її підконтрольних компаній»⁸³⁸. Якщо компанії не виконують цих зобов'язань, закон надає право жертвам та іншим сторонам, які підпадають під компетенцію закону, подавати позов до суду. Судді можуть накладати штрафи до 10 мільйонів євро, якщо компанії не публікують такі плани. Штрафи можуть досягати 30 мільйонів євро, якщо ця помилка призвела до збитків, яких можна було би уникнути.

Франція: спільна та індивідуальна відповідальність

У процесах субпідряду права робітників захищаються шляхом встановлення спільної відповідальності замовника, головного підрядника та субпідрядника за виплату робітникам заробітної плати, податків і внесків на соціальне страхування, які повинні бути виплачені робітникам субпідрядника у випадках нелегальної праці. Ця спільна відповідальність включає незадекларовану роботу, фіктивні субпідряди та торгівлю людьми. Франція запровадила спеціальні процедури для переказу та отримання будь-яких належних платежів, у тому числі після повернення робітника до країни походження⁸³⁹. Ці положення було впроваджено відповідно до дотримання **Директиви ЄС 2009/52/ЄС**, яка передбачає встановлення мінімальних стандартів стосовно накладання санкцій і застосування заходів проти роботодавців громадян третіх країн із нелегальним статусом⁸⁴⁰.

Нідерланди: Закон «Про комплексну перевірку щодо дитячої праці»

Закон Нідерландів запроваджує зобов'язання дотримуватися обережності для запобігання постачанню товарів чи послуг, яких було виготовлено з використанням дитячої праці. Це встановлює загальний обов'язок проходити правовий аудит. Кілька аспектів вирізняють закон Нідерландів у ширшій законодавчій тенденції:

- закон вимагає призначення регулятора (ст. 3), який публікує в загальнодоступному онлайн-реєстрі звіти про правовий аудит в контексті прав людини (4.5);
- це перший нідерландський закон, за яким запроваджується кримінальна відповідальність за непроходження правових аудитів у контексті прав людини;
- виконана спроба запровадити в законі існуючий механізм відповідального ведення бізнесу⁸⁴¹.

⁸³⁶ Французьку та англійську версії Закону «Про корпоративний обов'язок пильності» див. на сайті [Центру ресурсів щодо прав людини в бізнесі](#).

⁸³⁷ Це стосується: будь-якої компанії, яка наприкінці двох послідовних фінансових років має щонайменше п'ять тисяч працівників у самій компанії та її дочірніх компаніях, що знаходяться під прямим чи опосередкованим контролем, чий головний офіс розташовано на території Франції, або компанії, яка має щонайменше десять тисяч штатних працівників у самій компанії та її дочірніх компаніях, що знаходяться під прямим чи опосередкованим контролем, головний офіс якої розташовано на території Франції або за кордоном.

⁸³⁸ Парламент Франції (2017 р.), [Закон «Про корпоративний обов'язок пильності»](#), ст. 1.

⁸³⁹ [Ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016](#) portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, NOR: JUSC1522466R (доступно тільки французькою). Houverzyl M., Jorens Y. Ta Peters S. (2012 р.), [Дослідження захисту прав робітників у субпідрядних процесах в Європейському Союзі: заключний звіт](#), с. 28. PICUM (2015 р.), [Санкції проти роботодавців: вплив на права нелегальних мігрантів-робітників у 4 країнах ЄС](#).

⁸⁴⁰ [Директива 2009/52/ЄС](#) Європейського парламенту та Ради Європи від 18 червня 2009 року щодо встановлення мінімальних стандартів стосовно накладання санкцій та застосування заходів проти роботодавців громадян третіх країн із нелегальним статусом, 30 червня 2009 р., OJ L 168.

⁸⁴¹ Центр ресурсів щодо прав людини в бізнесі, [Закон Нідерландів «Про комплексну перевірку щодо дитячої праці»: ще один крок уперед до обов'язкових правового аудиту в контексті прав людини](#).

Сполучене Королівство: звіти з питань сучасного рабства

Відповідно до розділу 54 (Прозорість у ланцюгах поставок) Закону «Про сучасне рабство» від 2015 року певні комерційні організації⁸⁴² повинні публікувати щорічний звіт з описом кроків, яких вони вживають для запобігання сучасному рабству у своєму бізнесі та ланцюгах постачання. Звіт має включати кроки, вжиті для запобігання сучасному рабству в усіх організаційних структурах цієї компанії, які відповідають критеріям, а в їхніх ланцюгах постачання мають чітко вказуватися материнські та дочірні організації, які входять до цієї компанії. Звіт про сучасне рабство необхідно оновлювати щорічно та публікувати на веб-сайті організації. Такий звіт включає наступні 6 напрямів:

- ланцюги постачання
- політика щодо рабства та торгівлі людьми
- процеси належної обачності
- оцінка та управління ризиками
- ключові показники ефективності для вимірювання ефективності вжитих заходів
- навчання щодо сучасного рабства та торгівлі людьми

У звіті необхідно показати, що організація діє прозоро та розкриває інформацію про будь-які виявлені ризики сучасного рабства та дії, яких вона вжила у відповідь. У звіті також приділяється увага тим діям, які можуть мати найбільший вплив при пріоритизації ризиків для досягнення поступового щорічного прогресу стосовно усунення таких ризиків і покращення результатів для робітників в корпоративній структурі та ланцюгах постачання⁸⁴³.

США: Закон Каліфорнії «Про прозорість у ланцюгах постачання» (штат Каліфорнія, 2010 р.)

Закон Каліфорнії «Про прозорість у ланцюгах постачання»⁸⁴⁴ вимагає, щоби роздрібні продавці та виробники, які ведуть бізнес у Каліфорнії та мають річний валовий дохід у всьому світі понад 100 мільйонів доларів США, повідомляли про свої зусилля щодо викоринення рабства та торгівлі людьми в їхніх прямих ланцюгах постачання для всіх матеріальних товарів, що поступають на продаж.

Закон має на меті навчити споживачів купувати товари, вироблені компаніями з відповідальним управлінням своїми ланцюгами постачання. Роздрібний продавець або виробник повинні повідомляти, як мінімум, про те, якою мірою вони долучаються до перевірки ланцюгів постачання продукції для оцінки та усунення ризиків торгівлі людьми та рабства. У такому повідомленні необхідно зазначати, якщо така перевірка проводилася не третьою стороною. У розділі 2(i) Закону вказано, що «за відсутності публічно доступної інформації споживачі перебувають у невідповідному становищі, оскільки не можуть відрізнити компанії за їхніми зусиллями постачати продукцію, що є вільною від ганебної плями рабства та торгівлі людьми. Споживачі знаходяться в невідповідному становищі, оскільки вони не можуть змусити викоринити рабство та торгівлю людьми шляхом прийняття рішень що саме купляти»⁸⁴⁵.

⁸⁴² Комерційна організація зобов'язана публікувати річний звіт, якщо вона відповідає всім наведеним нижче критеріям: це «юридична особа» або партнерство, незалежно від того, де воно зареєстровано чи створено; веде бізнес або частину бізнесу у Сполученому Королівстві; постачає товари або послуги; річний обіг становить або перевищує 36 мільйонів фунтів. Стосовно закордонних організацій, які займаються торгівлею у Сполученому Королівстві, або організацій Сполученого Королівства, які торгують закордоном, щорічний звіт необхідно публікувати тим організаціям, які мають доказову ділову присутність у Сполученому Королівстві та відповідають іншим критеріям. Благодійні організації, інвестиційні фонди та франшизи повинні публікувати річний звіт, якщо вони відповідають критеріям.

⁸⁴³ Детальніше див. Міністерство внутрішніх справ Великої Британії (2021 р.), [Настанови: публікація щорічного звіту з питань сучасного рабства](#); див. також «Ініціатива етичної торгівлі» (Ethical Trading Initiative), [Ключові принципи звітування з питань сучасного рабства](#). CORE Coalition (2016), Екологічна відповідальність: ефективне звітування відповідно до Закону «Про сучасне рабство». Посібник громадянського суспільства для комерційних організацій щодо прозорості ланцюгів постачання; див. також Стислі настанови щодо звітування про сучасне рабство на вебсайті [Corporate Justice Coalition \(Коаліція корпоративного правосуддя\)](#).

⁸⁴⁴ Офіс Генерального прокурора в штаті Каліфорнія, [Закон Каліфорнії «Про прозорість у ланцюгах постачання»](#).

⁸⁴⁵ Офіс Генерального прокурора в штаті Каліфорнія, [Закон Каліфорнії «Про прозорість у ланцюгах постачання»](#).

20 Рекомендації щодо проведення оцінки дорослих і дітей в контексті торгівлі людьми

Огляд/вступ до рекомендацій щодо проведення оцінки

Рекомендації щодо проведення оцінки в Довіднику НМВ у контексті торгівлі людьми застосовуються до осіб, які стали жертвами торгівлі людьми з метою будь-якої форми експлуатації, будь-якого демографічного профілю чи соціального походження. Їх розроблено за участі експертів Консультаційної ради НМВ БДІПЛ з оцінки дорослих і дітей.

Розроблений для використання спільно з Довідником НМВ, зокрема Підготовчими рекомендаціями та протоколом НМВ, цей інструмент містить рекомендації щодо оцінки (п'ять частин для оцінки дорослих та п'ять частин – для дітей). Рекомендації містять такі розділи:

1. Ключові дані
2. Оцінка безпосереднього ризику (з наступними кроками)
3. Оцінка основних потреб і ризиків
4. План забезпечення постійної безпеки та підтримки
5. Шаблон записів для всіх оцінок і переглядів

Рекомендації щодо проведення оцінки призначені для використання лише визнаними фахівцями в галузі протидії торгівлі людьми, які виконують оцінку в межах їхніх офіційних професійних обов'язків і повноважень. Оцінка має проводитись відповідно до Підготовчих рекомендацій і Протоколу НМВ. Ці рекомендації розроблено з урахуванням їхнього комплексного характеру, тож вони містять багато чутливої персональної інформації. **Отже, їх потрібно використовувати згідно з найвищими стандартами управління, захисту й передачі даних та інформації про постраждалих, а також із дотриманням обов'язку збереження конфіденційності й отримання інформованої згоди, що детально описані в Довіднику НМВ. Дотримання вищезазначеного є особливо важливим з огляду на велику кількість установ, залучених до реагування на ситуації торгівлі людьми, та НМВ.**

Оцінку має проводити відповідний фахівець із надання підтримки, наприклад, соціальний працівник, спеціаліст НУО, незалежний законний представник (для дорослих) або опікун - законний представник (для дітей), які будують і підтримують відносини, засновані на довірі. Найкращим варіантом є ситуація, коли вони раніше вже працювали з цією особою і продовжать роботу в майбутньому. Робота з потребами та ризиками після будь-якої оцінки передбачає необхідність міжвідомчого та багатопрофільного підходу: оцінювачі мають бути на зв'язку з цілою низкою фахівців та готові здійснювати перенаправлення, а також (за потреби) можуть супроводжувати постраждалих до інших вартих довіри організацій і служб.

Рекомендації щодо проведення оцінки дорослих і дітей адаптовано для відображення конкретних потреб дорослих і дітей. Рекомендації щодо оцінки не повинні замінювати інші міжнародні та національні інструменти й рекомендації щодо оцінки, які вже застосовуються відповідними фахівцями. Вони надають базові поради стосовно компонентів оцінки, що можуть застосовуватися до будь-якого дорослого чи дитини, які є *можливими, потенційними, підозрюваними чи остаточно ідентифікованими* жертвами внутрішньої та/або транснаціональної торгівлі людьми. Крім того, за необхідності можна скористатися інформацією про ознаки торгівлі людьми (розроблено МОП) та іншими визнаними ознаками торгівлі людьми та наявними інструментами оцінки.

Ефективна оцінка має бути не поодиноким заходом, а постійним процесом «оцінки, перегляду та дій», адаптованим до індивідуальних потреб і ризиків кожної особи, а також має проводитись за її інформованої згоди. Такий підхід спирається на навички оцінювачів із використання гендерно чутливих людино- і травмо-орієнтованих методів комунікації від самого початку і під час усього процесу, що забезпечує інформовану й активну участь постраждалих у процесі, а також фіксацію їхньої особистої точки зору на всіх етапах. Діти повинні проходити оцінку за участі дитячих фахівців, які розуміють, як спілкуватися, орієнтуючись на права дитини згідно з моделлю Лунді.

Аби переконатися, що всі попередні та поточні ризики торгівлі людьми та пов'язані з ними ризики ідентифіковано, а оцінені особи отримали належний захист та індивідуальну підтримку, потрібно багато поточної та ввідної інформації. Однак яким би великим не був обсяг інформації, потрібний для забезпечення безпеки дорослого або дитини, процес оцінки не повинен видаватися для них важким, неприємним або виснажливим. Хоча різні компоненти оцінки можуть застосовуватися й адаптуватися відповідно до посади та повноважень фахівця, ключові дані про кожного дорослого та дитину завжди записуються та повторно перевіряються під час кожної подальшої оцінки чи інтерв'ю, а на самому початку проводиться оцінка безпосереднього ризику.

Методи оцінки з урахуванням перенесеної травми

[Кодекс поведінки з урахуванням перенесеної травми для всіх фахівців, які працюють із постраждалими від торгівлі людьми \(КППТ\)](#)⁸⁴⁶ розроблено для допомоги професіоналам із метою визначення наявних проблем із психічним здоров'ям і симптомів, які відчувають постраждалі. Він містить прості методи й техніки, щоб переконатися, що вся комунікація та практика, включно з оцінкою, враховують травму та є ефективними у виконанні складного завдання — отримати детальну інформацію. **КППТ призначений для використання тільки в межах параметрів визначених відповідно до обов'язків і повноважень кожного фахівця.**

Багато постраждалих відчувають психологічний дистрес у результаті перенесеного травматичного досвіду. У деяких можуть розвинутися проблеми з психічним здоров'ям, зокрема посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), комплексний ПТСР, тривога та депресія. Не слід робити припущень щодо наявності або відсутності психічних захворювань: за можливості необхідно надати постраждалим доступ до комплексної оцінки психічного здоров'я та програми спеціалізованої терапевтичної допомоги, що надається досвідченим фахівцем із питань психічного здоров'я.

КППТ містить рекомендації зі створення спокійного, відповідного та сприятливого середовища, установлення відносин взаємної довіри та комунікування відчуття безпеки. Він також пропонує поради, як провести перевірку осіб, які супроводжують постраждалих, не привертаючи уваги; як поставити реалістичні цілі та завдання, а також підтримати постраждалих у наданні повної інформації про їхній досвід у ситуації торгівлі людьми. Кодекс містить пояснення простих технік із урахуванням перенесеної травми, що застосовуються до всіх робочих завдань, таких як «створення ілюзії часу» та «звернення до тут і зараз для створення відчуття спокою».

⁸⁴⁶ Віткін Р. та Робінант К. (2018 р.), [Кодекс поведінки з урахуванням перенесеної травми для всіх фахівців, які працюють із постраждалими від торгівлі людьми та рабства](#).

КППТ містить поради щодо того, як задавати питання постраждалим для отримання чутливої персональної інформації.

- **Будь-якій людині дуже складно надавати незнайомцю інформацію, що є дуже особистою чи болючою.** Отже, її можна запитувати чи обговорювати виключно в межах професійної задачі й у відповідному середовищі, що забезпечує конфіденційність. Життя постраждалих часто руйнується внаслідок послідовних травматичних подій включно з насильством і втратою, тож перспективи надання персональної інформації можуть бути для них надзвичайно неприємними. Важливо, щоб постраждали не втрачали контакту з організаціями та службами, оскільки неприємні відчуття, пов'язані з наданням персональної інформації, змушує їх думати, що краще уникати такого контакту.
- **Не створюйте у співрозмовника враження, що єдиним важливим завданням зустрічі є лише збір якомога більшої кількості інформації; не дійте з поспіхом або байдужістю.** У ситуації торгівлі людьми постраждалі звикають до повного ігнорування та применшення іншими значущості їхнього життя й емоцій. Отже, в жодному разі не можна будь-яким чином відображати чи підкріплювати таку думку. Підтримання контакту з потерпілими базується на постійному прояві доброти та професіоналізму.
- **Завжди демонструйте чутливість при роботі з неприємними питаннями, наприклад, про втрату членів сім'ї, проблеми зі здоров'ям, зґвалтування або фізичну травму.** Цього можна досягти у процесі будь-якого робочого завдання, включаючи телефонні дзвінки від їхнього імені чи заповнення великих адміністративних форм чи записів. У деяких випадках варто попередити про чутливу тему, перш ніж задати питання (наприклад, «Зараз я спитаю вас про вашу сім'ю...», «Це буде питання про здоров'я», «У мене є декілька питань про людину, яка привезла вас до цієї країни») та переконатися, що постраждали у стані продовжувати розмову.
- **Коли під час бесіди чи обговорення піднімається чутлива інформація, потрібно коротко та з повагою визнати почуття потерпілого щодо неї.** Визнання, що інформація є неприємною, не підриває професійної об'єктивності та не стає на заваді спроможності фахівців пізніше повністю переглянути розповідь і дійти іншого висновку. Такі дії створюють надійну та підтримуючу основу для надання й отримання чутливої інформації, а також підкреслюють обов'язок фахівців діяти в найкращих інтересах постраждалих. Коротке визнання є доречним та уможливорює продовження розмови без надто довгого обговорення складної теми.
- **Тема вагітностей постраждалих (незалежно від того, чи скінчилися вони пологами) та їхніх дітей (вихованих батьками чи ні) може бути особливо важкою.** Жінки, які потрапили в ситуацію торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, могли завагітніти та народити дітей у результаті зґвалтування; вони також могли вимушено перервати вагітність або мати викидень у результаті нанесених травм чи поганого стану здоров'я. Деякі жінки відчуватимуть особливий сором і дистрес від того, що мали дітей поза шлюбом або були зґвалтовані, що в деяких культурах сприймається як їхня власна провина. У чоловіків і жінок могли вбити, покалічити або забрати дітей у процесі торгівлі людьми.

Оцінка потреб і ризиків для дорослих, план забезпечення постійної безпеки та підтримки

Огляд

Ефективна оцінка для дорослих вимагає створення робочих відносин, побудованих на довірі, для виявлення індивідуальних потреб і ризиків кожної особи, відповіді на їхні запитання й обговорення їхньої точки зору, фіксування їхніх побажань і вподобань.

Таку оцінку має проводити фахівець, спроможний використовувати методи роботи з урахуванням перенесеної травми, забезпечуючи конфіденційний простір для кожної особи, щоб вона могла висловлюватися вільно. Фахівець має фіксувати інформацію так, щоб це було комфортно для кожної людини, зводячи до мінімуму будь-який дистрес та повторну травматизацію. План забезпечення постійної безпеки та підтримки для дорослих має заповнюватися паралельно для забезпечення впровадження подальших дій завдяки застосуванню комплексного підходу. В основі оцінки завжди має бути обов'язок дотримання конфіденційності й інформованої згоди.

Для дорослих, які одразу не пройшли оцінку та не отримали допомогу терміново, може існувати високий ризик потрапити в ситуацію торгівлі людьми чи повторно потрапити до такої ситуації, внаслідок чого вони можуть не повернутися чи не мати змоги повернутися для проходження подальших процедур оцінки. У рекомендаціях визначено інформацію, яку потрібно зібрати для оцінки будь-якого дорослого чи дитини, які є *можливими, потенційними, підозрюваними чи остаточно ідентифікованими* жертвами внутрішньої та/або транснаціональної торгівлі людьми. Найефективнішу оцінку дорослого в контексті потреб і ризиків зможе провести досвідчений фахівець, який спеціалізується на роботі з уразливими категоріями населення. Найкраще залучити фахівця, який уже працює з цим дорослим (наприклад, соціальний працівник або незалежний законний представник) і продовжуватиме роботу з ним у майбутньому.

Оцінку, перегляд і дії для дорослих потрібно завжди проводити відповідно до Підготовчих рекомендацій і Протоколу НМВ, найвищих стандартів управління, захисту та передачі даних та інформації про постраждалих, а також із дотриманням конфіденційності й інформованої згоди. Дуже важливо вести точні записи: ключові дані про кожну особу потрібно записувати та повторно перевіряти під час кожної оцінки чи перегляду. Критично важливо мати оновлену точну інформацію на випадок, якщо особа пізніше зникне, потрапить у ситуацію торгівлі людьми чи з іншої причини втратить контакт зі службами.

Основоположним фактором успіху оцінки є міжвідомчий і багатопрофільний підхід: дуже важливо, щоб оцінювачі співпрацювали з іншими визнаними фахівцями та службами для отримання якомога більшої кількості інформації на попередньому етапі, а також для передачі даних та інформації за допомогою відповідних методів і з дотриманням найвищих міжнародних та національних стандартів управління, захисту та передачі даних та інформації про постраждалих.

Оцінювачі мають переконатися, що за наявності в особи пов'язаних із інвалідністю потреб вони будуть задоволені, а її особистий комфорт забезпечено до початку проведення оцінки. Вони повинні знати, як застосовувати орієнтовані на співрозмовника та ґендерно чутливі методи роботи з урахуванням перенесеної травми.

Оцінювачі мають точно фіксувати точку зору особи та вподобання дорослих паралельно з проведенням оцінки, використовуючи дослівну передачу, коли це доречно.

Точка зору й уподобання дорослого

Особа, яка проходить оцінку, повинна отримати можливість задавати будь-які питання під час проведення оцінки або казати, як вона почувається, а також висловлювати будь-які погляди чи вподобання. Це можна зробити на будь-якому етапі оцінки у формі вільного обговорення індивідуальної ситуації особи та пов'язаних із нею потреб. Співрозмовників слід заохочувати задавати питання та брати участь у розмові, даючи їм на це час, але в них не повинно виникати відчуття тиску. Важливо точно записувати їхні слова та забезпечити їхню належну передачу фахівцям і службам за інформованої згоди особи.

5 компонентів структури оцінки потреб і ризиків дорослого

Рекомендації щодо оцінки потреб і ризиків містять 5 компонентів, котрі фахівці можуть адаптувати до конкретної оцінки та завдань із планування підтримки.

(1) Ключові дані про дорослого для кожної оцінки чи перегляду

Ключові дані про дорослого потрібно записувати та повторно перевіряти на початку кожної оцінки та перегляду. Вони включають основні ідентифікаційні дані особи й інформацію про конкретні організаційні особливості роботи з людиною.

(2) Оцінка безпосереднього ризику для дорослого (з наступними кроками)

Оцінка безпосереднього ризику має бути пріоритетом для всіх оцінювачів від самого початку процесу оцінки. Процес розроблено так, щоби поставити в пріоритет нагальні безпекові потреби, що вимагають дій. Метою оцінки є виявити, чи загрожує дорослому безпосередній поточний ризик серйозної шкоди.

(3) Оцінка ключових потреб і ризиків дорослого

Оцінка основних потреб і ризиків дорослого фіксує детальну інформацію про сім'ю кожної особи, її поточну ситуацію та попередні події. Вона може надати життєво важливу інформацію, пов'язану з конкретними індивідуальними потребами дорослого у постійній підтримці та плануванні забезпечення безпеки.

(4) План забезпечення постійної безпеки та підтримки дорослого

План забезпечення постійної безпеки та підтримки дорослого слід заповнювати паралельно з усіма пунктами оцінки потреб і ризиків, а також передавати визнаним фахівцям, що діють у своїй професійній ролі. Дуже важливо, щоби для кожного питання, яке стосується потреб і ризиків дорослого, було зафіксовано контакти відповідних фахівців і органів, разом із запланованими до впровадження наступними кроками, зокрема перенаправленням до відповідних служб у межах налагодженої взаємодії.

(5) Шаблон записів усіх оцінок і переглядів

Шаблон записів усіх оцінок і переглядів надано наприкінці цих рекомендацій. Усі оцінювачі та переглядачі мають ретельно його заповнювати, а також зазначити дату.

(1) Ключові дані про дорослого для кожної оцінки чи перегляду

Ключові дані про дорослого потрібно записувати на початку кожної оцінки та перегляду. Важливо стежити за їхньою актуальністю у випадку, якщо дорослий загубиться або повторно потрапить у ситуацію торгівлі людьми. Також див. подальші ідентифікаційні та контактні дані дорослого на випадок, якщо особі загрожує ризик зникнення чи (повторного) потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Ключові дані про дорослого		Примітки та додаткова інформація	Джерела документів із зазначенням дат. <i>За можливості додайте копії.</i>
Ім'я:			
Інші імена:			
Прізвище:			
Ім'я, якому надає перевагу:			
Дата народження/вік:			
Гендер:			
Релігійні переконання/ віросповідання:			
Національне або етнічне походження:			
Чи є оспорування віку? Див. розділ довідника: Оспорування віку та аналіз оцінки віку у зв'язку з ідентифікацією молодих осіб як жертв торгівлі людьми	Ні	Так У разі сумнівів особа вважається дитиною. Посібник із оцінки НІД і План постійного забезпечення безпеки та догляду мають складатися професійним дитячим фахівцем. Зафіксуйте це питання в оцінці дорослого.	

<p>Чи має особа залежних дітей, які живуть із нею?</p>	<p>Ні</p>	<p>Так</p> <p>Переконайтеся, що ці дані включено до інформації про сім'ю.</p> <p>Кожна дитина вразливого дорослого має пройти оцінку НІД та План забезпечення постійної безпеки та догляду.</p>	<p>Ім'я та контактні дані дитячих фахівців, із якими потрібно зв'язатися</p>
<p>Чи потрібен перекладач?</p> <p><i>Див. розділ довідника: Робота з перекладачами та культурними посередниками</i></p>	<p>☐ Ні</p> <p>☐ Так</p>	<p>Мова та діалект</p>	<p>Запишіть уподобання дорослого щодо жіночої або чоловічої статі перекладача, чи хто був попереднім перекладачем.</p> <p>Якщо особа воліє не працювати з перекладачем взагалі, надайте пояснення тут.</p>
<p>Чи забезпечено доступність у випадку інвалідності?</p> <p><i>Див. розділ довідника: Робота з постраждалими особами з інвалідністю</i></p>	<p>Ні</p> <p>Навіть якщо інвалідності не заявлено або вона не є очевидною, спостерігайте за дорослим і перевірте, чи є в нього інші індивідуальні потреби щодо забезпечення доступу та зафіксуйте їх.</p>	<p>Так</p> <p>Зазначте повну інформацію, надану особою або отриману під час оцінки.</p>	<p>Необхідні домовленості для забезпечення доступу:</p> <p>Переконайтеся, що всі попередні зафіксовані потреби, пов'язані з інвалідністю, відомі та задоволені до початку оцінки.</p>
<p>Чи хтось супроводжував особу на оцінку?</p> <p>Якщо це не призначений фахівець, про якого вам відомо, він не повинен відвідувати основну оцінку.</p>	<p>Якщо супутник діє в межах професійних повноважень, зазначте його ім'я, організацію та всі контактні дані.</p>	<p>Якщо супутник діє не в межах професійних повноважень, вкажіть його ім'я та контактні дані разом із примітками щодо його відносин із особою, яку він супроводжує.</p>	<p>Якщо у вас є сумніви щодо особи, яка супроводжує дорослого, зафіксуйте їх.</p> <p>Якщо є термінові безпосередні проблеми, застосуйте процедури захисту, прийняті у вашій організації.</p> <p>Якщо не зрозуміло, чи існують якісь проблеми, зверніться за порадою.</p> <p>КППТ (див. перевірка третіх осіб, які супроводжують постраждалих)..</p>

(2) Оцінка безпосереднього ризику для дорослого

Оцінка безпосереднього ризику завжди має бути пріоритетним завданням. Вона дозволяє виявити наявні та безпосередні ризики, що вимагають вживання термінових заходів безпеки та захисту. В нагоді може стати система кольорового кодування «світлофор» для швидкого позначення рівня ризику та потреби в подальших діях.

Під час заповнення оцінки безпосереднього ризику::

Точна чи підозрювана наявність будь-якого з перерахованих факторів може вимагати подальшого дослідження теми та негайного реагування з метою захисту чи боротьби з торгівлею людьми, що слід зафіксувати в плані забезпечення постійної безпеки та підтримки дорослого разом із чіткими наступними кроками..

- Необхідно записати повні дані фахівців та організацій, із якими потрібно зв'язатися та запланувати термінові дії, яких треба вжити.
- У випадку, коли відповідні фактори невідомі, слід записати та виконати дії, потрібні для отримання цієї інформації.
- Якщо занепокоєння щодо вказаного фактору немає, це теж слід зазначити.

Поточна ситуація дорослого	Точно Надайте детальну інформацію про негайні дії, яких потрібно вжити	Є підозра Надайте якомога більше інформації, чому існують підозри щодо приводів для занепокоєння	Невідомо Надайте детальну інформацію наступні кроки, потрібні, щоб дізнатися більше	Немає Надайте детальну інформацію, чому занепокоєння немає
Історія потрапляння в ситуацію торгівлі людьми				
Чи має особа в минулому відомий або підозрюваний досвід потрапляння в ситуацію торгівлі людьми? Див. історія подій у житті дорослого				
Сім'я/піклувальник Див. інформація про сім'ю				
Чи живе дорослий із членами сім'ї чи іншими особами, щодо яких є підозри або впевненість у жорсткому поведженні щодо нього?				

<p>Чи були члени сім'ї або піклувальник причетні до будь-якої частини процесу експлуатації особи, наприклад, сприяння, прийняття платежів або знайомство з особами, які пізніше були причетні до торгівлі людьми чи завдали їй шкоди?</p>				
<p>Чи виглядає так (або чи повідомляє про це сама особа), що дорослому потрібна регулярна підтримка в щоденних потребах від людини, яка <u>не</u> діє в рамках визнаних професійних повноважень, наприклад, надає професійну підтримку у зв'язку з інвалідністю, потребами, пов'язаними з психічним здоров'ям або когнітивними труднощами? У разі ствердної відповіді це питання треба обережно дослідити та зафіксувати ім'я та контактні дані такої людини.</p>				
<p>Чи має дорослий залежних від нього дітей? В будь-якому разі проконсультуйтеся із дитячими фахівцями для забезпечення проведення оцінки найкращих інтересів дитини (НІД) та оцінки безпеки сім'ї в цілому.</p>				
<p>Здоров'я <i>Див. розділ довідника про ризики для здоров'я: Медичні потреби постраждалих від торгівлі людьми</i></p>				

<p>Чи існують негайні та гострі проблеми зі здоров'ям? Це може бути наркотична залежність, сексуальне або психічне здоров'я:</p> <p>Чи вважається, що для дорослого існує ризик</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ самогубства ☐ нанесення собі ушкоджень ☐ недбання про себе ☐ нещасних випадків через проблеми з психічним здоров'ям або когнітивними труднощами. <p>В усіх подібних випадках слід забезпечити залучення відповідних медичних служб.</p>				
<p>Ризики жорстокого поводження й експлуатації</p> <p><i>Оцінку безпосередніх ризиків слід проводити з відповідно до інформації про Ознаки торгівлі людьми від МОП та інших інструментів і ознак, які використовують фахівці в межах конкретних повноважень. Зверніть увагу: наявність ознак не є обов'язковою для доведення існування експлуатації, але вони можуть бути елементами експлуатації, від яких страждає дорослий.</i></p>				
<p>Чи особа має видимі ознаки або розповідає про поточне фізичне насильство чи напад?</p>				
<p>Чи особа має ознаки або розповідає про поточну сексуальну наругу чи напад?</p>				
<p>Чи особа має видимі ознаки або розповідає про поточний і гострий психологічний стрес або жорстоке поводження?</p>				

Чи особа висловлює інші занепокоєння щодо експлуатації або жорстокого поводження?				
Чи існують якісь інші ознаки або показники експлуатації?				
Фінансове забезпечення				
Чи відсутній в особи доступ до регулярного прийому їжі та води? Чи є якась нестача харчування?				
Чи відсутні в особи регулярні засоби фінансового забезпечення?				
Чи є особа нужденною, безхатьком або живе на вулиці?				
<p>Чи відомо або є ознаки, що дорослий:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ * винний іншим гроші ☐ * робить неофіційні платежі іншим ☐ * платить іншим за послуги, зокрема за юридичні консультації та представництво (але не обмежуючись цим). <p>Зверніть увагу, що потреба оплачувати послуги може призвести до боргів та подальшої експлуатації. Отже, це фактор ризику, який потрібно обережно дослідити.</p>				
Житло				
Чи перебуває людина з будь-якої причини в <u>небезпечному становищі у наявному житлі</u> ? Така ситуація може включати загрозу з боку інших в межах житла чи в районі.				
Чи були в особи випадки зникнення з місця проживання або втрата контакту зі службами?				

Правовий статус

Усі особи, які стикаються з імміграційними процедурами, процедурами кримінального судочинства або з процедурами з надання притулку, повинні мати доступ до безкоштовних юридичних консультацій та представництва.

Імміграція

Див. [правові питання та правовий статус](#)

Чи у цієї особи немає документів або звичайного імміграційного статусу?				
Чи будь-яка інша особа володіє ідентифікаційними документами цієї особи? У разі ствердної відповіді надайте детальну інформацію				
Чи особа має плани скоро або в майбутньому подорожувати до іншого місця призначення? Якщо так, чи є в цьому випадку ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми?				
Чи особа наразі перебуває в центрі для нелегальних мігрантів?				
Чи особі призначено негайну або планову депортацію до країни походження чи третьої країни?				
Кримінальне судочинство				
Чи особа наразі перебуває в конфлікті з законом?				
Чи була особа нещодавно заарештована або перебувала під слідством за підозрою у скоєнні кримінальних правопорушень?				
Чи є особа обвинувачуваною у судовому процесі?				
Чи була ця особа жертвою експлуатації з метою залучення до злочинної діяльності?				

<p>НЕГАЙНІ НАСТУПНІ КРОКИ <i>Переконайтеся, що записуєте всю необхідну детальну інформацію, плани та дії до Плану забезпечення постійної безпеки та підтримки</i></p>	<p>Оцінка</p>	<p><i>Запишіть всіх фахівців та установи, з якими потрібно терміново зв'язатися або взаємодіяти.</i></p>
<p>Чи існують безпосередні проблеми з безпекою?</p>	<p>☐ Так ☐ Ні ☐ Можливо</p>	
<p>Чи існує безпосередній безпековий ризик у зв'язку з експлуатацією або торгівлею людьми?</p>	<p>☐ Так ☐ Ні ☐ Можливо</p>	
<p>Що ви плануєте робити, щоб почати вирішувати ці проблеми?</p>		

(3) Оцінка основних потреб і ризиків дорослого

Відомості про національність і мову

<p>Місце народження:</p>			
<p>Країна:</p>			
<p>Регіон/округ:</p>			
<p>Місто/містечко/село:</p>			
<p>Свідоцтво про народження:</p>			
<p>Національне або етнічне походження:</p>			
<p>Національність:</p>	<p>Паспорт або проїзний документ Запишіть назву та дату видачі документа, його номер, термін дії та дату завершення терміну дії; за можливості додайте копії</p>	<p>Інші документи, що посвідчують особу Запишіть назву та дату видачі документа, його номер, термін дії та дату завершення терміну дії; за можливості додайте копії</p>	<p>У кого перебуває документ Занотуйте дані та зазначте контактні дані особи, яка наразі має цей документ</p>
<p>Мова:</p>	<p>Усне мовлення: Вільно/частково</p>	<p>Читання і письмо: ☐ Так ☐ Ні</p>	<p>Примітки</p>

<p>Основні мови, якими говорить особа: Діалект, якому надає перевагу (за наявності)</p> <p>Інші мови, якими говорить особа: Діалект, якому надає перевагу (за наявності)</p> <p>Мова, якій надає перевагу: Діалект, якому надає перевагу (за наявності)</p>			
Інші мови:			
<p>Чи потрібен перекладач? Це стосується будь-якої особи, яка не цілком вільно говорить мовою, якою до неї звертаються</p>	☐ Так ☐ Ні	Мова та діалект	<p>Уподобання дорослого щодо жіночої/чоловічої статі або попереднього перекладача (примітки). Якщо особа воліє не працювати з перекладачем взагалі, але не говорить вільно робочою мовою, надайте пояснення тут.</p>

Подальші ідентифікаційні та контактні дані дорослого

Фіксація таких додаткових ідентифікаційних і контактних даних має на меті:

- 1) Переконатися, що у випадку зникнення або (повторного) потрапляння в ситуацію торгівлі всі ідентифікаційні та контактні дані будуть записані.
- 2) Почати обговорення з особою, у результаті якого можна буде дізнатися більше про те, чи потрапляла вона в ситуацію торгівлі людьми або чи існує наразі ризик (повторно) потрапити в ситуацію торгівлі людьми.

Подальші ідентифікаційні та контактні дані			
Перерахуйте всі інші повні імена, за яким знають дорослого , запишіть дані/додайте копії відповідних документів.			
Перерахуйте прізвиська або фамільярні звернення , за якими знають дорослого, та вкажіть, хто використовує їх і як вони виникли.			

<p>Перерахуйте всі інші дати народження, за якими записана особа, вкажіть дані/додайте копії відповідних документів.</p>			
<p>ПЕРЕВІРКА КОНТАКТНИХ ДАНИХ</p>	<p>Поточна адреса проживання та адреса для листування</p>	<p>Номери телефонів</p>	<p>Електронні адреси й облікові записи в соціальних мережах</p>
	<p>Якщо особа проживає чи перебуває у більш ніж одному місці, перерахуйте адреси.</p> <p>Перевірте, чи безпечно та доречно надсилати листи на поточну адресу проживання. Надайте детальну інформацію про причини (за можливості).</p> <p>Чи вказана адреса для листування є постійною? Чи вказана адреса для листування є безпечною? Як часто особа може забирати кореспонденцію?</p>	<p>Перевірте, хто є власником та/або має доступ до телефону.</p> <p>Чи безпечно та доречно використовувати цей номер телефону?</p> <p>Перевірте, чи може особа отримувати та надсилати текстові повідомлення чи здійснювати телефонні дзвінки</p> <p>Перевірте, чи в особи достатньо грошей на мобільному рахунку для текстових повідомлень, дзвінків та передачі даних.</p> <p>Перевірте, чи особа отримує та надсилає текстові повідомлення або робить телефонні дзвінки через додатки, такі як Whatsapp, Viber, Instagram, Signal, Snap Chat, Facebook тощо.</p> <p>Перевірте, чи особа відповідає на телефон.</p> <p>Перевірте, чи особа тримає телефон зарядженим.</p> <p>Переконайтеся, що особа має номер телефону для зв'язку з метою надання їй професійної допомоги в будь-який час.</p>	<p>Перевірте, хто є власником та/або має доступ до електронної пошти. Як було зареєстровано електронну пошту?</p> <p>Чи безпечно та доречно використовувати надану адресу електронної пошти?</p> <p>Скільки електронних скриньок має особа?</p> <p>Які електронні адреси вона регулярно перевіряє? Як вона їх перевіряє?</p> <p>Перевірте, чи може особа отримувати та надсилати електронні листи.</p> <p>Переконайтеся, що особа має електронну адресу для зв'язку з метою надання їй професійної допомоги в будь-який час.</p> <p>Поговоріть про соціальні мережі — чи особа ними користується? Які форуми та нікнейми вона використовує?</p>

Інформація про сім'ю

Відомості про сім'ю	Повні імена та контактні дані чи місцезнаходження, якщо контактні дані не надано:	Усі примітки та будь-які подальші дії:
Сімейний стан: ☐ Неодружений(а) ☐ Одружений(а) ☐ У традиційному шлюбі ☐ Довготерміновий партнер ☐ Розлучений(а) ☐ Вдівець/вдова ☐ Зниклий безвісти партнер	<ul style="list-style-type: none">• Ім'я партнера або чоловіка/дружини• Тривалість стосунків• Дата укладання шлюбу (за наявності)• Поточна адреса/країна проживання чоловіка/дружини (якщо відома)• Поточний контакт із партнером або чоловіком/дружиною	
Чи особа живе з іншими членами сім'ї?	☐ Ні <i>Надайте відомості про членів сім'ї, які живуть в іншому місці.</i>	☐ Так <i>Надайте відомості про кожного члена сім'ї, з яким живе особа.</i>

<p>Чи має особа власну дитину/дітей?</p>	<p>☐ Ні</p>	<p>☐ Так</p> <ul style="list-style-type: none"> • імена та дати народження • запишіть будь-які інші імена та дати народження, що використовуються • запишіть, якщо в дитини є інвалідність або серйозні хвороби • запишіть, якщо дитина померла <p>Якщо діти наразі перебувають на іншій території або в іншій країні, надайте інформацію про це та про поточну організацію, що забезпечує догляд за ними; зазначте, якщо дитину було розлучено з сім'єю, вона є зниклою безвісти або не має супроводу.</p> <p>Якщо діти наразі перебувають із одним із батьків, слід організувати проведення оцінки НІД для кожної дитини з боку відповідних дитячих фахівців (див. рекомендації щодо оцінки НІД та план забезпечення постійної безпеки та догляду).</p> <p>Надайте контактні дані школи (шкіл) або дитячого садку (садків) чи інших освітніх установ, які відвідують діти.</p> <p>Надайте контактні дані будь-яких місць навчання, роботи чи працевлаштування.</p>
---	------------------------------------	---

Вагітність

Переконайтеся, що в жінок є доступ до тестів на вагітність (за потреби).

Якщо жінка вагітна:	Якщо вона отримує пренатальний догляд за здоров'ям: <ul style="list-style-type: none">Зазначте плановану дату пологів (якщо відома)Контактні дані лікарніКонтактні дані приймальні лікаряКонтактні дані лікаря та/або акушерки	Якщо вона не отримує належного пренатального догляду за здоров'ям: <p>Надайте план, зокрема зазначте ім'я та контактні дані відповідних фахівців для надання доступу до послуг пренатального догляду за здоров'ям.</p>
----------------------------	--	---

Житло

Проаналізуйте, чи наявне житло є безпечним та належним для відповідної особи.	Адреса, ім'я власника, орендодавця чи основної особи, яка надає житло:	Усі примітки та будь-які подальші дії:
		<i>Зафіксуйте всю інформацію щодо очікуваної тривалості проживання/дати завершення терміну проживання.</i> <i>Чи існують побоювання щодо торгівлі людьми та експлуатації у зв'язку з цим житлом?</i>
Безхатько, без житла		
Житло родини (надайте повні відомості)		
Проживання в притулку («безпечний дім»)		
Житло, фінансоване державою		
Житло, фінансоване НУО		
Приватні домовленості щодо житла		Зазначте будь-які дані про переїзди з місця на місце, проміжні періоди нужденності та відносини в рамках приватних домовленостей щодо житла.

Юристи й інші професіонали з питань житла	Ні <i>Запишіть дії для залучення юриста та дані про інших відповідних фахівців.</i> <i>Запишіть імена та контактні дані всіх попередніх юристів та інших залучених фахівців.</i>	Так Ім'я та контактні дані Як отримано послуги юриста: <ul style="list-style-type: none"> • правова допомога • безоплатні юридичні послуги • приватне фінансування
--	---	--

Фінансово-матеріальне забезпечення

Фінансово-матеріальне забезпечення	Надайте повну інформацію:	Усі примітки та будь-які подальші дії: <i>Зафіксуйте всю інформацію щодо очікуваної тривалості надання фінансової та/або матеріальної підтримки.</i> <i>Чи існує занепокоєння щодо торгівлі людьми й експлуатації у зв'язку з отриманням фінансової чи матеріальної підтримки?</i>
Немає засобів фінансової підтримки/забезпечення		
Зарплатня за місцем працевлаштування		Детально опишіть форму працевлаштування: повний/неповний робочий день, як оплачується.
<ul style="list-style-type: none"> • Фінансова підтримка з боку держави • Матеріальна підтримка з боку держави 		
<ul style="list-style-type: none"> • Фінансова підтримка з боку НУО/благодійного фонду • Матеріальна підтримка з боку НУО/благодійного фонду 		
Підтримка з боку сім'ї/друзів або знайомих		
Джерело доходів невідоме		

Освіта

Освіта	Ні	Так (вказіть вік, коли особа почала навчання та полишила його)	Надайте відповідну інформацію. Варто дізнатися, чи особа зазнавала якихось труднощів із навчанням. Якщо вона зазнавала труднощів із навчанням, надайте більше інформації.
Початкова школа			
Середня школа			
Середня та вища професійна освіта (коледж/технікум/навчання на робочому місці або підмайстерництво) Інше, наприклад, професійно-технічна освіта, мовні курси чи навчання в ІТ галузі		Вкажіть, чи дорослий наразі навчається (повний чи неповний день). Якщо дорослий полишив курс, запишіть дати тривалості навчання.	Як він оплачує курс: <ul style="list-style-type: none"> у приватному порядку у приватному порядку за допомогою позики навчається безоплатно (наприклад, надано стипендію, фінансову допомогу тощо) інше
Кваліфікація		☐ Атестат про середню освіту ☐ Середня та вища професійна освіта ☐ Професійно-технічне навчання ☐ Диплом про вищу освіту ☐ Аспірантура	Додайте примітки та копії відповідних документів.
Чи дорослий наразі шукає освітні чи навчальні можливості?		Надайте інформацію для виявлення можливостей і потреб у підтримці в доступі до освіти чи навчання.	Запишіть наступні дії.

Поточний стан здоров'я дорослого

Цей розділ стосується потенційних проблем/потреб щодо поточного стану здоров'я. <i>Поміркуйте, з якими спеціалістами вам слід взаємодіяти в межах цієї оцінки.</i>	
Проблеми з фізичним здоров'ям, зокрема з поточними рецептами на ліки й алергіями	
Детальна інформація:	
Когнітивні труднощі	

Детальна інформація:	
Проблеми з психічним здоров'ям: Чи вважається, що особі загрожує ризик: <ul style="list-style-type: none"> • самогубства • нанесення собі ушкоджень • недбання про себе • нещасних випадків через проблеми з психічним здоров'ям або когнітивними труднощами 	
Детальна інформація:	
Проблеми з сексуальним здоров'ям	
Детальна інформація:	
Залежність від психоактивних речовин	
Детальна інформація:	
Чи будь-які з цих факторів становили проблему чи розглядалися в минулому?	
Детальна інформація:	

Фахівці та служби у сфері охорони здоров'я	Ні <i>Надайте план, зазначивши імена та контактні дані відповідних фахівців для планування реєстрації в лікаря первинної ланки та/або перевірки здоров'я за інформованої згоди дорослого.</i>	Так <i>Надайте ім'я та контактні дані лікаря первинної ланки чи інших медичних фахівців та клініки/лікарні або медичної практики.</i>
Чи особа зареєстрована в лікаря первинної ланки?		
Чи особа проходить медичні огляди або лікування фізичного здоров'я?		
Чи особа проходить медичні огляди або лікування психічного здоров'я?		

Відомості про працевлаштування

Відомості про працевлаштування			
<p>Чи особа наразі є працевлаштованою?</p>	<p>Ні</p>	<p>Так</p> <p>Надайте відповідну інформацію, зокрема дані про форму працевлаштування, тип роботи, ім'я роботодавця та його контактні дані.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Штатний працівник, неповний робочий день ☐ Штатний працівник, повний робочий день ☐ Фрілансер ☐ Офіційно самозайнятий ☐ Неофіційна робота ☐ Інше 	<p>Чи існують побоювання щодо експлуатації у зв'язку з цією роботою чи працевлаштуванням? Чи особа отримує принаймні мінімальну зарплатню по країні за свою роботу? Опишіть наявну систему охорони праці та техніку безпеки. Використовуйте показники МОП.</p>
<p>Надайте відомості про будь-яке попереднє працевлаштування</p>		<p>Надайте відповідну інформацію, зокрема дані про форму працевлаштування, тип роботи, ім'я роботодавця та його контактні дані.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Штатний працівник, неповний робочий день ☐ Штатний працівник, повний робочий день ☐ Фрілансер ☐ Самозайнятий ☐ Інше 	<p>Чи існують побоювання щодо торгівлі людьми чи експлуатації? Чи особа отримує принаймні мінімальну зарплатню по країні за свою роботу? Опишіть наявну систему охорони праці та техніку безпеки.</p>

<p>Чи особа наразі шукає роботу?</p>	<p>Надайте відповідну інформацію, зокрема дані про форму працевлаштування, тип роботи, ім'я роботодавця та його контактні дані.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Штатний працівник, неповний робочий день ☐ Штатний працівник, повний робочий день ☐ Фрілансер ☐ Самозайнятий ☐ Інше 	<p>Якщо дитина досягла віку обов'язкового відвідування школи, заповніть розділ «Освіта дитини» та заплануйте наступні дії для забезпечення продовження освіти дитини в плані забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною.</p> <p>Якщо дитина досягла працездатного віку, чи отримує вона підтримку з освітою/навчанням та/або пошуком роботи? Якщо так, із якого джерела? Надайте відповідну інформацію та контактні дані.</p>
---	--	--

Соціальна інклюзія дитини

Цей розділ стосується потенційної вразливості/потреб дітей щодо питань інклюзії/дискримінації. Для кожного пункту подумайте про відповідних фахівців і служби, яких необхідно залучити для підтримки соціальної інклюзії.

Колегіальна підтримка:	
Друзі в громаді або за місцем проживання:	
Доступ до громадського транспорту:	
Доступ до місцевих магазинів і послуг:	
Доступ до послуг у громаді:	
Доступ до безпечних онлайн-послуг: <ul style="list-style-type: none">• Чи має дитина доступ без нагляду? Чи отримувала вона консультації щодо безпечного доступу?	
Підтримувані культурні та/або релігійні потреби (наприклад, сповідання релігійних обрядів, харчові потреби тощо):	
Освіта та/або навчання:	
Працевлаштування або досвід роботи:	

Правові питання та правовий статус дорослого

Цей розділ стосується всіх питань ідентифікації постраждалих, а також адміністративних і кримінальних судових проваджень.

Національний механізм взаємодії

Статус НМВ	Не в НМВ	Етап ідентифікації за НМВ:	Відповідні документи, зокрема копії поданих документів та отриманих рішень:	Примітки та контактні дані відповідних спеціалістів, зокрема законного представника чи адвоката:	Наступні кроки:
	Якщо дорослого не зареєстровано в НМВ; заплануйте подальші дії для надання юридичних консультацій та іншої професійної підтримки щодо перенаправлення.				
Етап 1: Первинна ідентифікація		<ul style="list-style-type: none"> ☐ Імовірний постраждалий від торгівлі людьми (до НМВ) ☐ Позитивне рішення (у період реабілітації та обмірковування) ☐ Негативне рішення 			
Етап 2: Остаточна ідентифікація		<ul style="list-style-type: none"> ☐ Очікування рішення ☐ Позитивне рішення ☐ Дозвіл на проживання ☐ Негативне рішення ☐ Перегляд ☐ Апеляція в суді 			
Юристи з питань НМВ	Так Ім'я та контактні дані Як отримано послуги юриста: <ul style="list-style-type: none"> ☐ правова допомога ☐ безоплатні юридичні послуги ☐ приватне фінансування 		Ні Запишіть дії для залучення юриста та дані про інших відповідних фахівців. Запишіть імена та контактні дані всіх юристів, залучених на попередніх етапах.		

Імміграційний статус/вид міжнародного захисту

Імміграційний статус дитини			Примітки: Додайте документи або запишіть їхні дані Дати закінчення терміну дії
Громадянство:			
Статус біженця:			
Дозвіл на проживання:		Дані та вид дозволу на проживання	
Без документів:			
Без громадянства:			
Інше:			

Юристи з питань імміграції, прихистку або міжнародного захисту	Так Ім'я та контактні дані Як отримано послуги юриста: ☐ правова допомога ☐ безоплатні юридичні послуги ☐ приватне фінансування	Ні <i>Запишіть дії для залучення юриста та дані про інших відповідних фахівців.</i> Запишіть імена та контактні дані всіх юристів, залучених на попередніх етапах.
---	---	---

Розміщення в центрі для нелегальних іммігрантів

Попереднє та/або поточне розміщення в центрі для нелегальних іммігрантів	Центри розміщення та їхні контактні дані:	Періоди перебування (тривалість):	Чи дорослий наразі перебуває в такому центрі: Оцінювачі повинні терміново повідомити та/або призначити відповідних фахівців для безпечного звільнення такої особи, наприклад, юриста та соціального працівника чи незалежного законного представника. Вони мають зробити детальний запис у плані забезпечення постійної безпеки та підтримки дорослого	Додайте всі відповідні документи разом із будь-якими звітами з центру, включно з записами про стан здоров'я.
---	---	-----------------------------------	---	--

<p>Юристи з питань утримання нелегальних мігрантів під вартою</p>	<p>Так</p> <p>Ім'я та контактні дані</p> <p>Як отримано послуги юриста:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ правова допомога ☐ безоплатні юридичні послуги ☐ приватне фінансування 	<p>Ні</p> <p>Запишіть дії для залучення юриста та дані інших відповідних фахівців..</p> <p>Запишіть імена та контактні дані всіх юристів, залучених на попередніх етапах.</p>
--	---	---

Кримінальне судочинство

Кримінальне судочинство: дорослий постраждалий від торгівлі людьми є інформатором або свідком

<p>Питання кримінального судочинства</p>	<p>Опис справи в кримінальному судочинстві та відповідні дати (поточні або попередні).</p>	<p>Чи дорослого підтримують в процесі вирішення питань, пов'язаних із кримінальним судочинством? Так/Ні</p>	<p>Основний фахівець - контактна особа (ім'я та контактні дані):</p>	<p>Результат, якщо справу закрито:</p>	<p>Додайте всі отримані та подані документи:</p> <p><i>Надайте детальну інформацію про подальші/наступні кроки</i></p>
<p>Інформатор або свідок у кримінальному розслідуванні</p>	<p>Дані кримінального розслідування</p> <p>Зазначте номер кримінальної справи (за наявності даних).</p>	<p>Примітки щодо підтримки, наданої дорослому саме з питань кримінального судочинства</p>	<p>Поліція та ключова контактна особа в поліції</p> <p>Як дорослого підтримують у процесі вирішення питань, пов'язаних із кримінальним судочинством?</p>		
<p>Чи заплановано або є наміри провести зустріч із поліцією або адвокатом</p>	<p>Інформація про зустріч</p>	<p>Ключовий фахівець - контактна особа: ім'я та контактні дані</p>	<p>Інші відвідувачі, які підтримують дорослого</p>		

Чи має особа заяву на отримання компенсації у кримінальній справі	Дані заяви на отримання компенсації	Заповніть розділ про юриста нижче			
--	-------------------------------------	-----------------------------------	--	--	--

Юристи з питань кримінального судочинства, коли жертва торгівлі людьми є інформатором або свідком	<p>Ні</p> <p>Запишіть дії для залучення юриста та дані про інших відповідних фахівців.</p> <p>Надайте детальний опис дій у плані забезпечення постійної безпеки та підтримки дорослого</p> <p>Запишіть імена та контактні дані всіх юристів, залучених на попередніх етапах.</p>	<p>Так</p> <p>Ім'я та контактні дані</p> <p>Як отримано послуги юриста:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ правова допомога ☐ безоплатні юридичні послуги ☐ приватне фінансування
Чи представляє юрист особу стосовно її заяви на компенсацію у кримінальній справі	<p>Ні</p> <p>Важливо переконатися, що безоплатні юридичні консультації щодо отримання компенсації у кримінальній справі надає юрист.</p>	<p>Так</p> <p>Ім'я та контактні дані, якщо це інший юрист, а не той, що консультиує з питань кримінального судочинства (як зазначено вище).</p>

Кримінальне судочинство — дорослий є підозрюваним у скоєнні правопорушення

Питання кримінального судочинства	Чи дорослий має підтримку в процесі вирішення питань, пов'язаних із кримінальним судочинством? ☐ Так ☐ Ні	Ключовий фахівець - контактна особа: Ім'я та контактні дані	Результат, якщо справу закрито:	Додайте всі отримані та подані документи. <i>Надайте детальну інформацію про подальші/ наступні кроки</i>
Опис справи кримінального судочинства та відповідні дати (поточні або попередні)				

Чи має дорослий судимість або історію взаємодії з правоохоронними органами?	Дата запису про кримінальне правопорушення		Зазначте дані й імена всіх залучених юристів або правоохоронців/слідчих. Контактні дані відповідного юриста	
Поточні кримінальні правопорушення, у скоєнні яких підозрюють особу	Детальна інформація про ймовірні правопорушення і номер кримінальної справи (за наявності даних)		Ключова контактна особа з питань правопорушень	
Звинувачують у рамках кримінального процесу	Детальна інформація про основних фахівців - контактних осіб і дані про будь-які заплановані зустрічі	Інформація про кримінальне судочинство, зокрема місце та дати	Як дорослого підтримують у процесі вирішення питань, пов'язаних із кримінальним судочинством?	Примітки
Попереднє засудження з затриманням або тривалість досудового затримання.	Місце/ Дати/ Тривалість		Примітки	

Юристи з питань кримінального судочинства, якщо особу підозрюють або звинувачують у скоєнні ймовірного правопорушення.	<p>Ні</p> <p>Запишіть дії для залучення юриста та дані про інших відповідних фахівців.</p> <p>Надайте детальний запис дій у плані забезпечення постійної безпеки та підтримки дорослого.</p> <p>Запишіть імена та контактні дані всіх юристів, залучених на попередніх етапах.</p>	<p>Так</p> <p>Ім'я та контактні дані</p> <p>Як отримано послуги юриста</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ правова допомога ☐ безоплатні юридичні послуги ☐ приватне фінансування
---	---	--

Цивільні процеси

Цивільні процеси	Детальна інформація:	Ключова контактна особа та її дані:	Додайте всі отримані та подані документи. <i>Надайте детальну інформацію про подальші/наступні кроки:</i>
Доступ до компенсації:			
Доступ до освіти, навчання чи працевлаштування			
Інше:			

Юристи для цивільних процесів	Ні	Так
	<p>Запишіть дії для залучення юриста та дані про інших відповідних фахівців, зокрема соціального працівника та незалежного адвоката.</p> <p>Надайте детальний запис дій у плані забезпечення постійної безпеки та підтримки дорослого.</p> <p>Запишіть імена та контактні дані всіх юристів, залучених на попередніх етапах.</p>	<p>Ім'я та контактні дані</p> <p>Як отримано послуги юриста:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Правова допомога☐ Безоплатні юридичні послуги☐ Приватне фінансування

Історія подій у житті дорослого

Мета збору інформації, пов'язаної з історією подій у житті дорослого, — зрозуміти сімейні обставини особи та ширший контекст для виявлення відповідних поточних ризиків або вразливості.

Історію подій оцінювачі мають підготувати заздалегідь, звертаючись до наявних професійних контактів, документів та інформації. Проводити цю частину оцінювання слід у формі делікатної розмови, використовуючи методи роботи з урахуванням перенесеної травми для отримання ключової інформації, потрібної для індивідуального захисту, підтримки та добробуту особи.

КППТ⁸⁴⁷, містить рекомендації з підтримки постраждалих у наданні повної інформації про історію потрапляння в ситуацію торгівлі людьми

- **Єдиний справді ефективний спосіб отримати повні, детальні та точні дані про ситуацію торгівлі людьми — встановити робочі відносини на основі взаємної довіри.** Постраждалі повинні бути певні, що фахівці, з якими вони працюють, враховують їхні найкращі інтереси та не будуть їх засуджувати. Лише після цього постраждалі відчуватимуть себе спроможними повноцінно обговорювати такі питання як зґвалтування, напад, сором, стигма або складні сімейні обставини. Підтримка постраждалих, щоб ті почувалися впевненими для розповіді, і надання їм для цього стільки часу, скільки потрібно, — найкращий спосіб отримати детальне розкриття інформації. Важливі навіть кілька простих слів або виразів, що передають позитив, доброту та визнання досвіду, який пройшла особа. Важливо пам'ятати, що будь-який зовнішній прояв недовіри чи байдужості з боку фахівців, навіть зовсім незначний, шкодить побудові відносин на основі довіри.

⁸⁴⁷ Кодекс поведінки з урахуванням травми для всіх спеціалістів, які працюють із постраждалими від торгівлі людьми та рабства, Рейчел Віткін та Д-р Кеті Робінант, Фондація Гелен Бамбер

- **Стиль питань фахівців буде різнитися залежно від попереднього навчання та робочого завдання, яке вони виконують. Однак не слід очікувати, що постраждалі будуть орієнтуватися в суто професійній або юридичній мові, абрєвіатурах та іншому професійному жаргоні.** Для отримання точної інформації всі питання та пропонувані поради мають бути якомога простішими та зрозумілішими.
- **Методи ведення розмови у формі допиту або початок розмови з сумнівів чи недовіри ніколи не будуть ефективними для отримання інформації від вразливих людей із травматичними історіями. У такому разі вони просто почуватимуться нервово і залякано.** Коли існує можливість гнучко адаптувати комунікацію, дізнайтеся в кожної особи, які запитання для неї будуть зручніші: ті, що вимагають довгих або коротших відповідей. Змінійте методи опитування, спостерігаючи за реакцією постраждалих і отримуючи чіткіше розуміння їхніх потреб.
- **Варто пам'ятати, що деякі люди надають перевагу «відкритим» запитанням і «відкритим» розмовам, щоб у них була свобода повного самовираження, а інші почуватимуться безпечніше і краще справлятимуться зі спілкуванням у формі коротких запитань і відповідей.** У більшості випадків уподобання постраждалих будуть десь посередині, але другий варіант особливо корисний для тих, хто має нав'язливі спогади про травму або відчуває дуже сильний сором. У таких ситуаціях фахівці не мають вважати, що роблять щось не так, ставлячи прості питання, які вимагають відповідей «так» і «ні». Насправді, це найоптимальніший підхід у випадку тяжкої травми, коли необхідно отримати розуміння пережитих травматичних подій. Почати подібну розмову можна, сказавши таке: *«Мені потрібно зрозуміти, що з вами сталося, але я бачу, що ви не хочете повідомляти подробиці, і це нормально. Ви зможете просто відповідати «так» чи «ні» на мої питання? Якщо бажаєте, ми зможемо обговорити їх детальніше згодом».*
- **Постраждалі мають бути впевнені, що в них є достатньо часу, щоби впоратися з власними думками та надати подальші подробиці чи опис події у власний спосіб. Будь-які сумніви або довге обмірковування питання не слід сприймати, як ознаку того, що особа бреше чи не знає відповіді.** Важливо не підганяти постраждалих із відповідями, намагаючись підсумувати, що вони кажуть і, таким чином, рухати їхню оповідь уперед. Крім того, не варто робити будь-які висновки від імені постраждалих. Прогалини та паузи не потрібно заповнювати, якщо тільки особа не страждає від дистресу, і навіть у такому випадку постраждалим може бути краще трохи помовчати, щоб перетравити власні думки та емоції. Під час будь-якої комунікації з постраждалими особами допомагає *«створення ілюзії часу».*
- **Переконайтеся, що вся інформація, надана постраждалим, є повністю зрозумілою для них, і вони почувуються спроможними задавати питання або попросити перерву, коли забажають.** Фахівці мають ретельно спостерігати за відповідями на питання і помічати будь-які ознаки, що постраждалим потрібно зробити перерву чи взагалі припинити зустріч. Краще завершити розмову й домовитися про отримання подальших деталей розповіді в інший час, аніж ризикувати, що людина почуватиметься перевантаженою, а отже, не спроможною продовжувати..
- **Завжди визнавайте всі випадки нав'язливих спогадів або симптоми, які, на ваш погляд, відчувають постраждалі.** Якщо особа відчуває, що їй потрібно зосередитись на пригніченні або приховуванні нав'язливих спогадів, це вплине на її спроможність повністю розповісти свою історію. Це можна обговорити у простий і практичний спосіб, щоб переконатися, що кожна особа відчувається якомога комфортніше та вільніше. Симптоми проблем із психічним здоров'ям з набагато меншою імовірністю будуть пригнічувати чи засмучувати особу, якщо її запевнити, що фахівець, із яким вона працює, розуміє, що це для неї складно, і проявляє співчуття та підтримку.
- **Усі докладні історії торгівлі людьми «починаються з початку».** Постраждалі часто мають складні життєві історії: у багатьох випадках вони пережили низку травматичних подій, що призвели до обставин, внаслідок яких вони стали мішенню для осіб, причетних до торгівлі людьми. Існує багато сценаріїв торгівлі людьми, наприклад, деякі потрапили в подібну ситуацію з народження або раннього дитинства, а в інших міг бути позитивніший старт життя й освіта, а потім вони постраждали від обставин, унаслідок яких стали особливо вразливими для злочинців. Незважаючи на спільні риси схем і мереж торгівлі людьми, історія кожної особи є унікальною. Оптимальним варіантом буде почати з питань про народження та раннє дитинство, а потім рухатись уперед, щоб отримати точну картину походження й обставин постраждалих. Це ефективний спосіб фіксування подробиць, оскільки допомагає постраждалим поступово пригадувати послідовність подій у хронологічному порядку та формувати зв'язок між ними.

- **Люди, які перенесли травму, можуть втрачати цілі шматки пам'яті чи не розуміти реальну значущість частин їхньої історії.** Приділіть необхідну кількість часу, щоб опрацювати історію, звертаючи особливу увагу на розуміння відносин постраждалих із іншими. Важливо розуміти зв'язок між причинами, через які відбулись події, й того, як кожна особа сприймає інших людей і світ навколо неї. Такий підхід може надати критично важливе розуміння, чому саме постраждали вразливі до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, а також надати певну інформацію про ідентичність і спосіб роботи злочинців.
- **Протягом записування оповіді про історію потрапляння в ситуацію торгівлі людьми варто визнавати та підтверджувати індивідуальні сильні сторони кожної особи, які вони показали в переживанні свого досвіду, а також визнавати будь-які позитивні відносини, які вони сформували на своєму шляху.** Завжди існують позитивні індивідуальні риси й елементи, на які можуть спертися фахівці, що допомагає зменшити враження, що життя особи — довготермінова послідовність негативних подій. Постраждали часто почуваються невдахами, які «прокляті долею» і самі в усьому винні, тому корисно підкреслювати їхню сміливість і позитивні сильні сторони характеру.

Приділіть достатньо часу для аналізу розповіді, а не відкидайте щось сказане на перших етапах контакту, бо воно здається вам помилковим. Фахівці, які тісно працюють із постраждалими протягом багатьох сесій, часто бачать, що вся історія стає послідовнішою по мірі розбудови довірчих відносин, коли постраждалі можуть відкритіше і повніше розповісти про свій досвід. Із часом явно неточні або непослідовні аспекти оповіді можуть зникнути та прояснитися..

Запис повної історії

Важливо дотримуватися методів КППТ і працювати з кожною особою так, щоб середовище й процес оцінки були для неї якомога комфортнішими. У таблиці нижче наведено рекомендації щодо компонентів, які слід включити до будь-якого повного опису історії життя.

Запишіть детальну інформацію про історію життя особи:	Надайте детальну інформацію та відповідні дати: <i>Якщо хронологію надати неможливо, розділіть історію за віком особи чи етапами/маркерами.</i>	Ім'я та контактні дані відповідних фахівців і служб, а також примітки щодо наступних дій (за потреби).
Будь-яка відома історія потрапляння в ситуацію торгівлі людьми:		
Чи є в особи досвід потрапляння в ситуацію торгівлі людьми?	Запишіть усі випадки потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, інформацію про злочинців, а також форми експлуатації, включаючи змішану.	
Чи будь-хто з членів сім'ї був залучений до торгівлі людьми:: ☐ як злочинець ☐ як потерпілий ☐ як особа в групі ризику	Запишіть усі випадки потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, інформацію про злочинців, а також форми експлуатації, включаючи змішану.	
Історія сім'ї та дитинства		

<p>Включіть дані про:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Народження та спосіб виховання/дитинство • Ключових членів сім'ї • Відповідну сімейну історію • Відвідування школи, коледжу та/або університету • Важливі події в дитинстві • Шлюби, партнерства, дітей • Залежних, зниклих безвісти чи розлучених із сім'єю дітей • Будь-які сімейні ситуації, у яких відбувалося жорстоке поводження/насильство, злочинна діяльність • Будь-яку сімейну історію психічних та/або фізичних хвороб • Сімейний досвід бідності, поганих умов життя та/або маргіналізації/дискримінації з будь-якої причини • Чи особу занадто опікали в сім'ї/чи було їй відомо про ситуацію поза межами сім'ї 		
<p>Історія в дорослому віці (з 18-річного віку):</p>		
<p>Імміграційна історія, зокрема розміщення в центрі для нелегальних іммігрантів (якщо таке було):</p>		
<p>Будь-яка ситуація контакту з законом/поліцією/системою кримінального судочинства, зокрема історія арештів, переслідування, засудження чи ув'язнення (в усіх країнах):</p>		
<p>Будь-яка ситуація повідомлення про злочин поліції або дій у якості свідка чи інформатора:</p>		
<p>Будь-яка ситуація політичного переслідування, війни чи насильства у громаді (зокрема насильство, зумовлене ідентичністю та гендером):</p>		

Будь-яка ситуація екологічних небезпек або природних катастроф, пандемії та/або глобальних проблем зі здоров'ям:		
--	--	--

(4) План забезпечення постійної безпеки та підтримки дорослого

Необхідно визначити провідного фахівця, відповідального за дотримання плану забезпечення постійної безпеки та підтримки дорослого, а також моніторинг впровадження плану. Це всеохопний деталізований план для дорослого, який проходить оцінку. Його потрібно заповнювати паралельно з будь-якою оцінкою та постійно оновлювати під час кожної подальшої оцінки чи перегляду. Загадайте про всіх фахівців, яких слід залучити до роботи з імплементації цього плану, та запишіть їхні імена та контактні дані разом із наступними кроками.

Безпосередні безпекові ризики	Провідне відомство, фахівець або служба та їхні контактні дані	Дата завершення чи статус «у процесі»
<p>У контексті занепокоєння, пов'язаного з торгівлею людьми чи експлуатацією, для надання захисту слід розглянути всі викладені нижче питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Чи існує занепокоєння, пов'язане з безпековими ризиками? ➤ Чи існує безпосередній безпековий ризик у зв'язку з експлуатацією або торгівлею людьми? ➤ Що ви плануєте робити, щоб почати вирішувати ці проблеми? 		
<p>Контактні дані представника сім'ї / громади: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані):</p>		
<p>Житло: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані):</p>		
<p>Здоров'я: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані):</p>		
<p>Освіта / навчання / працевлаштування: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані):</p>		
<p>Юридична підтримка / імміграція: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані):</p>		

Соціальна інклюзія:		
<p>Чи існують можливі ризики для дорослого, пов'язані з онлайн діяльністю:</p> <p>Надайте детальну інформацію про заходи, яких слід вжити: чи буде надано наставництво/освіту/навчання та підтримку з користування онлайн-продуктами?</p>		
Дата першого заповнення:		
Дата наступного перегляду:		

(5) Шаблон записів для всіх оцінок і переглядів

Оцінювачі:	Дати проведення оцінки:	Місце проведення оцінки (адреса):	Тривалість оцінки:	Дата наступного перегляду(ів):	Провідне відомство/ особа, яка приймає рішення:

Детальна інформація для кожної оцінки чи перегляду

Дати проведення оцінки:	Місце проведення оцінки:	Організація/ установа:	Контактні дані:	
Оцінювач: Ім'я та професійна роль	Організація/установа та контактні дані	Присутні фахівці й інші особи (для детальної фіксації задайте конкретні запитання щодо фахівців)		
Незалежний законний представник (або аналогічний фахівець), якщо це не оцінювач	Організація/установа та контактні дані	Ім'я та контактні дані незалежного законного представника	Якщо немає даних про незалежного законного представника, зазначте наступні кроки для залучення такого або аналогічного фахівця	Прямий контакт незалежного законного представника з дорослим та регулярність зустрічей
Перекладач (за присутності):		Мова та діалект	Установа, повне ім'я, контактні дані	Доказ проведення верифікації/перевірки поліцією
Дорослі служби й організації, залучені до роботи з дитиною	Надайте детальну інформацію та контактні дані всіх установ, що працюють із дорослим (в усіх країнах)	Ім'я та служба/організація основної контактної особи	Офіційна поштова й електронна адреса, номер телефону служби чи організації	Примітки: Тип роботи з дитиною. Див. Правові питання і статус

Оцінка найкращих інтересів дитини (НІД) та план забезпечення постійної безпеки та догляду

Огляд

«Найкращі інтереси дитини» — це право, принцип і правило для процедур, що базуються на оцінці всіх елементів інтересів дитини або дітей у конкретній ситуації.

«Оцінка найкращих інтересів» складається з аналізу та балансування всіх елементів, необхідних для прийняття рішення в конкретній ситуації для конкретної дитини; виконується особою, яка приймає рішення, та працівниками (за можливості залучають багатопрофільну команду) та передбачає участь дитини⁸⁴⁸.

Без негайного проведення оцінки та надання допомоги дітям загрожує серйозний ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та зникнення. У цих рекомендаціях до [посібника з оцінки НІД та плану забезпечення постійної безпеки та догляду](#) визначено інформацію, яку потрібно зібрати для оцінки будь-якої дитини, яка є *можливою, потенційною, підозрюваною чи остаточно ідентифікованою* жертвою внутрішньої та/або транснаціональної торгівлі людьми. Кваліфікований дитячий фахівець може провести оптимальну оцінку дітей в рамках НІД. Найкращим варіантом буде, якщо оцінку проведе той фахівець, який уже працював із цією дитиною (наприклад, соціальний працівник або опікун – законний представник) і надалі працюватиме з нею.

«Оцінку, перегляд і дії» стосовно дітей завжди слід проводити згідно з Підготовчими рекомендаціями і Протоколом НМВ, найвищими стандартами управління, захисту й передачі даних та інформації про постраждалих, а також із дотриманням конфіденційності й інформованої участі дитини. Дуже важливо вести точні записи: [ключові дані](#) про кожну дитину слід записувати та повторно перевіряти під час кожної оцінки чи перегляду. Критично важливо мати оновлену точну інформацію на випадок, якщо особа пізніше зникне, буде втягнутою в ситуацію торгівлі людьми чи з іншої причини втратить контакт зі службами..

Основоположним фактором успіху проведення оцінки є застосування міжвідомчого та багатопрофільного підходу: Вони повинні знати, як застосовувати орієнтовані на дитину, адаптовані до віку, ґендерно чутливі методи роботи з урахуванням перенесеної травми. Основоположним фактором успіху оцінки є застосування міжвідомчого та багатопрофільного підходу: дуже важливо, щоб оцінювачі були на зв'язку з іншими визнаними фахівцями та службами для отримання якомога детальнішої інформації на попередньому етапі та для передачі даних та інформації за допомогою відповідних методів і з дотриманням найвищих міжнародних і національних стандартів.

Перед початком оцінки оцінювачі мають переконатися, що за наявності в дитини пов'язаних із інвалідністю потреб вони будуть задоволені, а особистий комфорт дитини буде забезпечено. Вони повинні знати, як застосовувати орієнтовані на дитину, адаптовані до віку, ґендерно чутливі методи роботи з урахуванням перенесеної травми. Основоположним фактором успіху оцінки є застосування міжвідомчого та багатопрофільного підходу: дуже важливо, щоб оцінювачі були на зв'язку з іншими визнаними фахівцями та службами для отримання якомога детальнішої інформації на попередньому етапі та для передачі даних та інформації за допомогою відповідних методів і з дотриманням найвищих міжнародних і національних стандартів.

Оцінювачі повинні точно фіксувати індивідуальну точку зору та вподобання дітей паралельно з виконанням оцінки, використовуючи дослівні формулювання, де це доречно.

⁸⁴⁸ Комітет ООН з прав дитини (2013 р.), [Загальний коментар № 14 \(2013 р.\) щодо права дитини на першочергове врахування її найкращих інтересів \(ст. 3 п. 1\)](#), 29 травня 2013 р., CRC/C/GC/14, пп. 46-47. Принцип НІД узято зі ст. 3 Конвенції ООН про права дитини. Див. Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), ст. 3.

Оцінка НІД та план забезпечення постійної безпеки та догляду конкретно орієнтовані на визначення історії досвіду потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, поточних і потенційних ризиків потрапити в ситуацію торгівлі людьми або повторно потрапити до такої ситуації.

«Необхідно допомогти дітям зрозуміти, як працюють процедури захисту дітей, як вони можуть долучитися та допомогти в прийнятті рішень про їхнє майбутнє. Слід брати до уваги погляди дітей і дослухатися до них на кожному етапі процесу захисту дітей, а також надавати їм інформацію про рішення, що приймаються, відповідно до їхнього віку, етапу розвитку та розуміння»⁸⁴⁹. Будь-яка додаткова підтримка чи захист, що передбачають повне залучення дитини до процесуальних дій, мають надаватися після ретельної оцінки дитини, а також (за потреби) її сім'ї.

Дитина не повинна сприймати оцінку як нудну «вправу з заповнення формулярів». Оцінка та планування передбачають проведення роботи в найкращих інтересах кожної дитини, доброго та делікатного спілкування з нею, при цьому їй треба надати час, щоб задати питання, а також забезпечити її інформовану участь. Оцінювачі дитини повинні спілкуватися згідно з моделлю Лунді та рекомендаціями щодо роботи з дітьми, що містяться в Довіднику НМВ⁸⁵⁰. Діти повинні відчувати, що у них іде лагідна, вільна розмова про їхнє життя й обставини з людиною, яка їх охоче слухає та поважає їхню точку зору. Важливо записувати (чи дозволяти дітям самим записати) їхні питання і точку зору стосовно оцінки, що можуть виникати в процесі. Розділ для фіксації точки зору дитини включено в План постійної підтримки та догляду. Потрібно також виділити достатньо місця для фіксації того, що дитина бажає сказати. Використання генограм також допоможе дітям говорити про свою сім'ю та відносини.

Розділ для фіксації точки зору дитини включено в План постійної підтримки та догляду. Потрібно також виділити достатньо місця для фіксації того, що дитина бажає сказати. Використання генограм⁸⁵¹ також допоможе дітям говорити про свою сім'ю та відносини.

⁸⁴⁹ Уряд Шотландії (2021 р.), [Національні рекомендації щодо захисту дітей у Шотландії \(2021 р.\)](#), с. 109.

⁸⁵⁰ Зауважте: підлітки старшого віку надають перевагу, коли їх сприймають як молодь, а не «дітей». Це потрібно відобразити в поглядах і підходах оцінювачів, які з ними спілкуються. Однак у довіднику весь час згадується термін «дитина/діти», оскільки це термін, що надає особам до 18 років можливість урахування їхніх найкращих інтересів, прав, а також отримання належних виплат. Цей термін також застосовується до будь-якої особи, яка може бути дитиною, включно з тими, чий вік точно не визначений, якщо тільки і поки не буде проведено оцінку віку, за результатами якої буде визначено, що особа є дорослою. Див. розділ довідника «Оспорювання віку й оцінка віку з метою ідентифікації молодих людей, постраждалих від торгівлі людьми».

⁸⁵¹ Наталі Д. Поуп та Жаклін Лі (2015 р.), [Картина вартує тисячі слів: Дослідження та використання генограм у соціальній роботі на практиці](#).

Робота з дітьми, які постраждали від травми

Розуміння травми дітей, постраждалих від торгівлі людьми, та реагування на неї є критично важливими для формування безпечного та підтримуючого середовища для дітей, яке здійснюють фахівці протягом усіх процесів оцінки та збору інформації. Певна поведінка чи реакція дитини може бути результатом травми, і це слід враховувати⁸⁵².

Важливість сімейного життя для дітей

Міжнародне право визначає важливість сімейних відносин, зокрема контакту з батьками, для дитини, якщо це не суперечить найкращим інтересам дитини. Під час аналізу, чи варто залишити дитину в її біологічній сім'ї, важко знайти баланс між утриманням сім'ї разом і захистом дитини від шкоди. До альтернативних форм розміщення для дитини входить домашній догляд або піклування за місцем проживання, коли дитина може підтримувати контакт зі своєю біологічною сім'єю і прагнути возз'єднання сім'ї, якщо це відповідає найкращим інтересам дитини. Якщо дитина не може возз'єднатися зі своєю сім'єю, її можуть забрати звідти назавжди та/або всиновити/удочерити⁸⁵³.

Батьки чи батьківські опікуни відіграють важливу роль у процесі проведення інтерв'ю та будь-яких подальших дій; їхні погляди слід враховувати й записувати, якщо тільки не визначено, що вони створюють для дитини значний ризик негативних наслідків. Якщо один із батьків або членів родини був причетний до жорстокого поводження з дитиною, слід надати допомогу та підтримку іншому з батьків або члену родини, а також іншим членам родини, що піклуються про дитину та не були причетні до жорстокого поводження, з метою сприяти їм у забезпеченні належного догляду за дитиною в поточній ситуації⁸⁵⁴.

⁸⁵² Комітет захисту дітей Глазго (2020 р.), [Міжвідомчі рекомендації щодо протидії торгівлі й експлуатації дітей](#), червень 2020 р., с. 4.

⁸⁵³ Агентство Європейського Союзу з основних прав та Рада Європи (2015 р.), [Підручник з європейського права, що стосується прав дитини](#), с. 94. Див. також Генеральна Асамблея ООН (2010 р.), [Рекомендації щодо альтернативного догляду за дітьми](#): резолюція, прийнята рішенням Генеральної Асамблеї ООН, 24 лютого 2010 р., A/RES/64/142, пп. 48 -51; Комітет ООН з прав дитини (2013 р.), [Загальний коментар № 14 щодо права дитини на першочергове врахування її найкращих інтересів \(ст. 3 п. 1\)](#), 29 травня 2013 р., CRC/C/GC/14, пп. 58-70. Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), 20 листопада 1989 р., ст. 22. Комітет ООН з прав дитини (2005 р.), [Загальний коментар № 6 щодо поводження з дітьми без супроводу і розлученими з сім'єю дітьми за межами їхньої країни походження](#), 1 вересня 2005 р., CRC/ GC/ 2005/6, пп. 81-83.

⁸⁵⁴ Уряд Шотландії (2021 р.), [Національні рекомендації щодо захисту дітей у Шотландії \(2021 р.\)](#), с. 110.

5 компонентів структури оцінки найкращих інтересів дитини (НІД)

Рекомендації щодо оцінки НІД містять 5 компонентів, котрі фахівці можуть адаптувати до конкретної оцінки та завдань із планування догляду.

(1) Ключові дані про дитину для кожної оцінки чи перегляду

Ключові дані про дитину потрібно записувати та повторно перевіряти на початку кожної оцінки та перегляду. Вони включають основні персональні дані й інформацію про конкретні організаційні особливості роботи з дитиною.

(2) Оцінка безпосереднього ризику для дитини (з негайними наступними кроками)

Оцінка безпосереднього ризику для дитини має бути у пріоритеті всіх оцінювачів від самого початку процесу оцінки. Процес розроблено так, щоби виділити нагальні безпекові потреби, що вимагають дій. Метою оцінки є виявити, чи загрожує дитині *безпосередній поточний ризик серйозної шкоди*⁸⁵⁵.

(3) Основна оцінка НІД

Основна оцінка НІД фіксує детальну інформацію про сім'ю або організацію догляду за дитиною, поточну ситуацію та попередню історію. Оцінка може надати життєво важливу інформацію про індивідуальні конкретні потреби дитини у постійній підтримці, забезпеченні безпеки та плануванні догляду.

(4) План забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною

План забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною має заповнюватись паралельно з усіма пунктами оцінки та передаватися визнаним фахівцям по роботі з дітьми. Дуже важливо, щоб для кожного питання, що стосується потреб і ризиків дитини, було зафіксовано контакти відповідних фахівців і органів, разом із запланованими до впровадження наступними кроками, зокрема перенаправленням до відповідних служб межах налагодженої взаємодії.

(5) Шаблон записів всіх оцінок і переглядів

Шаблон записів для всіх оцінок і переглядів надано наприкінці цих рекомендацій. Усі оцінювачі та переглядачі повинні ретельно його заповнювати, а також зазначити дату.

Точка зору дитини:

Дитина повинна мати можливість під час оцінки задавати будь-які питання або казати, як вона почувається, а також висловлювати будь-які погляди чи вподобання. Дітей слід заохочувати задавати питання та брати участь у розмові, даючи їм на це час, але у них не має виникати відчуття тиску. Важливо точно все фіксувати. Точка зору дитини може бути передана різними способами, залежно від віку та розуміння дитини; наприклад, дитина може захотіти написати щось своїми словами чи навіть зробити малюнок. Потрібно надати підтримку, щоб дитина могла поділитися своєю точкою зору, наприклад, за допомогою перекладу чи служб підтримки.

⁸⁵⁵ Комітет захисту дітей «Angus» (2019 р.), [Міжвідомчі рекомендації для фахівців](#), с. 7.

(1) Ключові дані про дитину для кожної оцінки чи перегляду

Ключові дані про дитину потрібно записувати та перевіряти на початку кожної оцінки та перегляду.

Важливо стежити за їхньою актуальністю у випадку, якщо дитина загубиться або повторно потрапить у ситуацію торгівлі людьми. Див. [також подальші ідентифікаційні та контактні дані дитини](#) на випадок, якщо дитині загрожує ризик зникнення або (повторного) потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Ключові дані про дитину		Примітки та додаткова інформація	Джерела документів із зазначенням дат. За можливості додайте копії.
Ім'я:			
Інші імена:			
Прізвище:			
Ім'я, якому надає перевагу:			
Дата народження/вік:			
Гендер:			
Релігійні переконання:			
Національне або етнічне походження:			
Чи є оспорування віку?	Ні	Так У випадку сумнівів особа вважається дитиною.	
Чи наразі дитина відвідує дитячий садок, школу або коледж?	Ні Запишіть обставини, якщо дитина досягла віку обов'язкового відвідування школи.	Так Запишіть усі контактні дані та ім'я основного фахівця, який є контактною особою.	
Чи потрібен перекладач? Для роботи з дітьми повинні бути доступні перекладачки.	☐ Так ☐ Ні	Мова та діалект	Занотуйте, якщо дитина хоче працювати з попереднім перекладачем.

<p>Чи забезпечено необхідну доступність у випадку інвалідності?</p>	<p>Ні</p> <p>Навіть якщо інвалідності не заявлено або вона не є очевидною, спостерігайте за дорослим і перевірте, чи є в нього інші індивідуальні потреби щодо забезпечення доступу та зафіксуйте їх.</p>	<p>Так</p> <p>Надайте всі дані разом із будь-якою інформацією, що виникає внаслідок спостереження за дитиною під час її оцінки.</p>	<p>Необхідні домовленості для забезпечення доступу:</p> <p>Переконайтеся, що всі попередні зафіксовані потреби, пов'язані з інвалідністю, відомі та задоволені до початку оцінки.</p>
<p>Чи хтось супроводжував дитину на оцінку?</p> <p>Якщо основну оцінку має відвідати хтось із батьків або офіційно призначений батьківський опікун, таку ситуацію потрібно проаналізувати на предмет безпеки для дитини й організувати за її попередньою згодою.</p> <p>В іншому випадку дитину на основну оцінку може супроводжувати лише фахівець, який працює з дитиною, за її попередньою згодою.</p>	<p>Якщо супроводжуюча особа діє у межах професійних повноважень, зазначте її ім'я, організацію та всі контактні дані.</p>	<p>Якщо супроводжуюча особа діє не у межах професійних повноважень, зазначте її ім'я та контактні дані разом із примітками щодо її відносин із особою, яку вона супроводжує.</p>	<p>Якщо у вас є сумніви щодо особи, яка супроводжує дитину або впливає на неї, запишіть їх тут та в оцінці безпосереднього ризику.</p> <p><u>Якщо є нагальне безпосереднє занепокоєння, застосуйте процедури негайного захисту, не привертаючи уваги дитини.</u></p> <p>Якщо не зрозуміло, чи варто хвилюватись, зверніться до КППТ щодо перевірки сторонніх осіб, які супроводжують постраждалих.</p>
<p>Чи має дитина залежних від неї дітей?</p>	<p>Ні</p> <p>Якщо дитина є одним з батьків дитини/дітей, запишіть усі подробиці.</p>	<p>Так</p> <p>Запишіть всі дані кожної дитини.</p> <p>Зверніться безпосередньо до дитячих спеціалістів, які працюють у національній службі захисту дітей.</p> <p>Див. інформація про сім'ю.</p>	<p>Запишіть наступні дії.</p>

(2) Оцінка безпосереднього ризику для дитини

Оцінка безпосереднього ризику завжди має бути пріоритетним завданням. Її застосовують для виявлення наявних і безпосередніх ризиків, що вимагають термінових заходів безпеки та захисту. В нагоді може стати система кольорового кодування «світлофор» для швидкого позначення рівня ризику та потреби в подальших діях.

Під час заповнення оцінки безпосереднього ризику

Точна чи підозрювана наявність будь-якого з перерахованих факторів може вимагати подальшого дослідження теми та негайного реагування з метою захисту чи боротьби з торгівлею людьми, що слід зафіксувати в [плані забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною](#) разом із чіткими наступними кроками.

- Необхідно записати всі дані фахівців та організацій, із якими потрібно зв'язатися та запланувати термінові дії, яких треба вжити.
- У випадку, коли відповідні фактори невідомі, слід записати та виконати дії, потрібні для отримання цієї інформації.
- Якщо занепокоєння щодо вказаного фактору немає, це теж слід зазначити.

Поточна ситуація дитини	Точно Негайні дії, яких потрібно вжити.	Є підозра Надайте якомога більше інформації, чому існують підозри щодо приводів для занепокоєння.	Невідомо Надайте детальну інформацію про наступні кроки, які потрібні, щоб дізнатися більше.	Немає занепокоєння Надайте детальну інформацію, чому немає приводів для занепокоєння
Історія потрапляння в ситуацію торгівлі людьми				
Чи має дитина в минулому відомий або підозрюваний досвід потрапляння в ситуацію торгівлі людьми? Див. історія подій у житті дитини				
Сім'я/піклувальник Див. інформація про сім'ю чи піклувальника дитини				
Чи перебуває дитина сама? Див. дитина без супроводу або розлучена з сім'єю дитина .				
Чи перебуває дитина в країні, районі чи місті, з якого не походить і де зазвичай не проживає? Див. інформація про сім'ю чи піклувальника дитини .				

<p>Чи живе дитина з членами родини чи іншими особами, стосовно яких є підозри або впевненість у жорсткому поводженні щодо дитини?</p>				
<p>Чи має дитина залежних від неї дітей? В будь-якому разі проконсультуйтеся із дитячими фахівцями для забезпечення проведення оцінки НІД і розгляду безпеки сім'ї в цілому.</p>				
<p>Чи перебуває разом із дитиною, у контакті з нею або в іншому впливовому положенні особа, яка не є одним з батьків/піклувальників чи працює у межах визнаних професійних повноважень? Див. інформація про сім'ю чи піклувальника дитини.</p>				
<p>Чи існують приводи для занепокоєння стосовно сім'ї/піклувальника в плані експлуатації або жорсткого поводження з дитиною та/або інших членів сім'ї?</p>				
<p>Чи була сім'я/опікун залучені до будь-якої частини експлуатації щодо дитини, наприклад, сприяння / прийняття платежів або недбальства, які призвели до експлуатації дитини іншими?</p>				
<p>Здоров'я <i>Див. рекомендації в розділі довідника про потреби та ризики для здоров'я: Медичні потреби постраждалих від торгівлі людьми.</i></p>				

<p>Чи існують негайні та гострі проблеми зі здоров'ям? Це може бути наркотична залежність, сексуальне та/або психічне здоров'я.</p> <p>Чи вважається, що для дитини існує ризик:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ самогубства ☐ нанесення собі ушкоджень ☐ недбання про себе ☐ нещасних випадків через проблеми з психічним здоров'ям або когнітивними труднощами <p>В усіх подібних випадках слід забезпечити залучення відповідних медичних служб.</p>				
--	--	--	--	--

Ризики жорсткого поводження й експлуатації.

Оцінку безпосередніх ризиків слід проводити з урахуванням [Ознак торгівлі дітьми від МОП](#) та інших інструментів та ознак, які використовують фахівці в межах конкретних повноважень. Зверніть увагу: наявність ознак не є обов'язковою для доведення існування експлуатації, але вони можуть представляти елементи експлуатації, від яких страждає дитина.

<p>Чи дитина має видимі ознаки або розповідає про поточне фізичне насильство/напад?</p>				
<p>Чи дитина має ознаки або розповідає про поточну сексуальну наругу чи напад?</p>				
<p>Чи дитина має ознаки або розповідає про поточний і гострий психологічний стрес або жорстоке поводження?</p>				

Чи дитина висловлює інші занепокоєння щодо експлуатації або жорстоке поводження?				
Чи існують якісь інші ознаки або показники експлуатації?				
Фінансове забезпечення				
Чи відсутній в дитини доступ до регулярного прийому їжі та води? Чи є якась нестача харчування?				
Чи дитина вдягнена належним чином?				
Чи підтримується гігієна дитини?				
Чи є дитина нужденною, безхатком або живе на вулиці?				

<p>Чи відомо або є ознаки того, що дитина:</p> <ul style="list-style-type: none"> • винна іншим гроші • робить неформальні платежі іншим • платить іншим за послуги, зокрема юридичні консультації та представництво (але не обмежуючись цим). <p>Зверніть увагу, що потреба оплачувати послуги може призвести до боргів та подальшої експлуатації. Отже, це фактор ризику, який потрібно обережно дослідити.</p>				
Житло				
<p>Чи перебуває дитина з будь-якої причини в небезпечному становищі у наявному житлі? Така ситуація може включати загрозу з боку інших у межах житла чи в районі.</p> <p>Щоб дитина мала безпечно та належне житло, вона має почуватися безпечно завжди, коли там перебуває, і мати щоденну, орієнтовану на дитину рутину, що включає розваги.</p> <p>Див. інформація про сім'ю чи піклувальника дитини та дитина без супроводу чи розлучена з сім'єю дитина</p>				
<p>Чи були в дитини випадки зникнення з місця проживання чи втрата контакту зі службами?</p>				

<p>Якщо дитина шкільного віку, чи записана вона до школи та чи відвідує її?</p> <p>Див. освіта дитини.</p>				
<p>Правовий статус</p> <p>Заповнити: правові питання та правовий статус дитини</p> <p>Усі діти, які стикаються з імміграційними процедурами, процедурами кримінального судочинства, а також процедурами надання притулку, повинні мати доступ до безкоштовних юридичних консультацій та представництва.</p>				
<p>Імміграція</p>				
<p>Чи дитина є несупроводжуваним мігрантом?</p>				
<p>Чи має дитина оформлені документи чи звичайний імміграційний статус?</p>				
<p>Чи перебуває документ, що посвідчує особу, дитини в особи, яка не є одним із батьків або законним опікуном?</p> <p>Будь-яке занепокоєння щодо членів родини має бути зафіксоване в розділі сім'я/підкувальник вище. Див. також: відомості про національне походження та мову дитини і правові питання та правовий статус дитини.</p>				
<p>Чи дитина наразі перебуває в центрі для нелегальних мігрантів? Чи дитина раніше перебувала в центрі для нелегальних мігрантів?</p>				
<p>Чи залежить імміграційний статус дитини від дорослого, стосовно якого є підозри або дані про жорстоке поводження щодо дитини?</p>				

<p>Чи дитина має плани скоро або в майбутньому переїхати до наступного місця призначення? Якщо так, чи є в цьому випадку ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми?</p>				
<p>Чи дитині призначено негайну або планову депортацію до країни походження або третьої країни? Див. правові питання та правовий статус дитини.</p>				
<p>Кримінальне судочинство Див. правові питання та правовий статус дитини</p>				
<p>Чи дитина наразі перебуває в конфлікті з законом?</p>				
<p>Чи була дитина нещодавно заарештована або перебувала під слідством за підозрою у скоєнні кримінальних правопорушень?</p>				
<p>Чи є дитина обвинувачуваною в межах судового розгляду?</p>				
<p>Чи була дитина жертвою експлуатації з метою залучення до злочинної діяльності?</p>				

НЕГАЙНІ НАСТУПНІ КРОКИ Їх також потрібно записати у плані забезпечення постійної безпеки та догляду	Так/Ні/Можливо	Запишіть всіх фахівців та установи, з якими потрібно терміново зв'язатися або взаємодіяти.
<p>Чи існує безпосереднє занепокоєння щодо безпеки?</p> <p>Чи існує безпосередній ризик для безпеки у зв'язку з експлуатацією / торгівлею людьми?</p> <p>Що ви плануєте робити, щоб почати вирішувати ці проблеми?</p> <p>Переконайтеся, що запишете всі необхідні подробиці, плани та дії до Плану забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною.</p>		

(3) Основна оцінка НІД

Відомості про національне походження та мову дитини

Місце народження:			
Країна:			
Регіон/штат/округ:			
Місто/село:			
Свідоцтво про народження:			
Національне або етнічне походження:			

<p>Національність:</p>	<p>Паспорт або проїзний документ</p> <p>Запишіть назву та дату видачі документа, його номер, термін дії та дату завершення терміну дії; за можливості додайте копії.</p>	<p>Інші ідентифікаційні документи</p> <p>Запишіть назву та дату видачі документа, його номер, термін дії та дату завершення терміну дії; за можливості додайте копії</p>	<p>Хто володіє документом:</p> <p>Занотуйте дані та зазначте контактні дані особи, яка має на руках цей документ.</p>
<p>Мови:</p> <p>Див. освіта</p>	<p>Усне мовлення:</p> <p>Вільно/частково</p>	<p>Читання та письмо:</p> <p>☐ Так</p> <p>☐ Ні</p>	<p>Примітки</p>
<p>Основні мови, якими говорить особа:</p> <p>Діалект, якому надає перевагу (за наявності)</p> <p>Інші мови, якими говорить особа:</p> <p>Діалект, якому надає перевагу (за наявності)</p> <p>Мова, якій надає перевагу:</p> <p>Діалект, якому надає перевагу (за наявності)</p>			
<p>Інші мови:</p>			
<p>Чи потрібен перекладач?</p> <p>Це стосується будь-якої дитини, яка не говорить вільно тією мовою, якою до неї звертаються.</p> <p>Для роботи з дітьми повинні бути доступні перекладачки.</p>	<p>Мова та діалект</p>		<p>Запишіть, якщо дитина хоче працювати з попереднім перекладачем (примітки)</p>

Подальші ідентифікаційні та контактні дані дитини

Фіксація таких додаткових ідентифікаційних даних має на меті:

- 1) Переконайтеся, що у випадку зникнення або потрапляння в ситуацію торгівлі людьми всі ідентифікаційні дані дитини будуть відомі, зокрема дані осіб, які можуть мати вплив на дитину або з якими вона на зв'язку;
- 2) Почати обговорення з дитиною, у результаті якого можна буде дізнатися більше про те, чи потрапляла вона в ситуацію торгівлі людьми або чи існує наразі ризик потрапити в ситуацію торгівлі людьми.

Подальші ідентифікаційні та контактні дані.			
Перерахуйте всі інші повні імена, за якими знають дитину , запишіть дані/додайте копії відповідних документів:			
Перерахуйте прізвища або фамільярні звернення , за якими знають дитину, та зазначте, хто їх використовує і як вони виникли.			
Перерахуйте всі інші дати народження , за якими записана дитина, запишіть дані/додайте копії відповідних документів:			
ПЕРЕВІРКА КОНТАКТНИХ ДАНИХ ДИТИНИ	Поточна адреса проживання й основні контактні дані	Номери телефонів	Адреси електронної пошти та соціальні мережі
	Якщо дитина проживає або перебуває у кількох місцях, перерахуйте також і їх.	Перевірте, хто є власником та/або має доступ до телефону дитини.	Як було зареєстровано електронну пошту?

	Перевірте, чи безпечно та доречно надсилати листи на поточну адресу проживання. За можливості надайте детальну інформацію про причини.	Перевірте, чи в дитини достатньо грошей на телефонному рахунку для відправки текстових повідомлень, здійснення дзвінків та доступу до Інтернету.	Скільки електронних скриньок має дитина?
		Перевірте, чи дитина отримує та надсилає текстові повідомлення або здійснює телефонні дзвінки через додатки, такі як Whatsapp, Viber, Instagram, Signal, Snap Chat, Facebook тощо.	Які електронні адреси вона регулярно перевіряє? Як вона їх перевіряє?
		Перевірте, чи дитина відповідає на телефонні дзвінки.	Перевірте, чи може дитина отримувати та надсилати електронні листи.
		Перевірте, чи дитина тримає телефон зарядженим.	Переконайтеся, що дитина має електронну адресу для зв'язку з метою надання їй професійної допомоги в будь-який час.
		Переконайтеся, що дитина має номер телефону для зв'язку з метою надання їй професійної допомоги в будь-який час.	Поговоріть про соціальні мережі: чи користується ними дитина?
			Які форуми та нікнейми вона використовує?

Відомості про дитину без супроводу чи розлучену з сім'єю дитину

Дитина без супроводу чи розлучена з сім'єю дитина:	Детальна інформація:	Усі примітки та подальші дії: <i>Запишіть контактні дані відповідних фахівців і служб.</i>
В яких обставинах перебуває дитина? <i>Див. оцінка історії подій у житті дитини</i>		
Чи має дитина законно призначеного батьківського опікуна?	Повні імена та контактні дані	Примітки про відносини
Дитина не має належного батьківського/державного догляду:		Надайте детальну інформацію у Плані дій щодо дитини про заплановані наступні кроки, щоб знайти батьківського опікуна
Державні/уповноважені державою служби у справах дітей або національна служба захисту дітей, що працюють із дитиною:		
Находиться ли ребенок в государственном интернате?	Адреса та контактні дані основної контактної особи	Примітки та додаткова інформація Включіть інформацію про інших осіб, які перебувають у цьому закладі [якщо це великий житловий будинок, вкажіть віковий діапазон і кількість місць]
Інші дитячі служби, НУО чи благодійні фонди, залучені до роботи:		

Інформація про сім'ю/піклувальника дитини

Інформація про сім'ю/піклувальника	Повні імена та контактні дані	Примітки про відносини та дії
Батьківський догляд:		
Догляд з боку інших членів родини:		
Догляд з боку опікуна або піклувальника (законно призначеного):		
Догляд з боку особи, що не є батьківським опікуном/піклувальником		
Інші члени родини, включаючи братів і сестер: Див. основна оцінка НІД		
<p>Чи має дитина власну дитину/дітей?</p> <p>В будь-якому разі проконсультуйтеся з дитячими фахівцями для забезпечення безпечного проведення оцінки НІД й аналізу безпеки сім'ї в цілому.</p> <p>Див. інформація про сім'ю/піклувальника дитини</p>	<p>Ні</p>	<p>Так</p> <ul style="list-style-type: none"> • Імена та дати народження. • Запишіть будь-які інші імена та дати народження, що використовуються. • Запишіть, якщо дитина померла. <p>Якщо діти наразі перебувають на іншій території або в іншій країні, надайте інформацію про це та про поточну організацію догляду за ними або ж запишіть, якщо дитину було розлучено з сім'єю, вона є зниклою безвісти або не має супроводу. Надайте детальну інформацію про будь-які плани возз'єднання сім'ї.</p> <p><u>Будь-яке занепокоєння щодо безпеки дитини слід передати відповідній службі згідно з процедурами забезпечення безпеки дитини.</u></p> <p>Якщо діти наразі перебувають із одним із батьків, відповідні фахівці мають провести оцінку НІД для кожної дитини. Див. оцінка найкращих інтересів дитини та план забезпечення постійної безпеки та догляду.</p>

Якщо в дитини є партнер:

Якщо дитина згадує поточного або попереднього партнера⁸⁵⁶	Повні імена та контактні дані або місцезнаходження партнера, якщо контактні дані не надано. Запишіть тривалість відносин, а також поточний та останній контакт.	Будь-які подальші дії
Що з наступного є актуальним: ☐ Має сексуального/романтичного партнера ☐ Одружений(а) ☐ Має традиційний або договірний шлюб ☐ Перебуває у примусовому шлюбі		

Якщо дитина вагітна:

Переконайтеся, що дівчинки мають доступ до **тестів на вагітність** (за потреби).

Якщо дитина вагітна:	Перевірте і запишіть, чи вона отримує допологовий догляд за здоров'ям: <ul style="list-style-type: none">• Зазначте плановану дату пологів (якщо відома)• Контактні дані лікарні• Контактні дані лікаря хірургічного відділу• Контактні дані лікаря й акушерки	Якщо вона не отримує належний допологовий догляд за здоров'ям: <p>Надайте план, включаючи ім'я та контактні дані відповідних фахівців, з надання доступу до послуг допологового догляду за здоров'ям. Переконайтеся, що доступна підтримка від дитячого спеціаліста.</p> <p>Запишіть усі дії до плану забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною.</p>
-----------------------------	--	--

⁸⁵⁶ Сексуальні відносини між дорослими та особами до 18 років регулюються національними та/або регіональними/місцевими юрисдикціями та можуть розглядатися як зґвалтування залежно від юрисдикції та віку неповнолітньої особи..

Житло

<p>Проаналізуйте, чи наявне житло є безпечним та належним для відповідної дитини.</p>	<p>Адреса, ім'я власника, орендодавця чи основної особи, яка надає житло.</p>	<p>Усі примітки та будь-які подальші дії.</p> <p>Зафіксуйте всю інформацію щодо очікуваної тривалості проживання/дати завершення терміну проживання.</p> <p>Чи існують побоювання щодо торгівлі людьми та експлуатації у зв'язку з цим житлом?</p>
<p>Безхатько, без житла</p>		
<p>Житло сім'ї (надайте повну інформацію)</p>		
<p>Проживання разом із батьківським опікуном або патронатним вихователем</p>		
<p>Проживання в дитячому притулку («безпечний дім»)</p>		
<p>Житло, фінансоване державою</p>		
<p>Житло, фінансоване НУО</p>		
<p>Приватна домовленість щодо житла</p>		<p>Включіть будь-які дані про переїзди з місця на місце, проміжні періоди нужденності та відносини в рамках приватної домовленості щодо житла.</p>

Юристи та інші фахівці з питань житла	<p>Ні</p> <p>Запишіть дії для залучення юриста та дані інших відповідних фахівців.</p> <p>Запишіть імена та контактні дані всіх попередніх юристів та інших залучених фахівців.</p>	<p>Так</p> <p>Ім'я та контактні дані</p> <p>Як отримано послуги юриста:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ правова допомога ☐ безоплатні юридичні послуги ☐ приватне фінансування
---------------------------------------	--	--

Фінансово-матеріальне забезпечення

Фінансові, матеріальні ресурси для дитини	Надайте повну інформацію:	<p>Усі примітки та будь-які подальші дії:</p> <p><i>Зафіксуйте всю інформацію щодо очікуваної тривалості фінансової та/або матеріальної підтримки. Чи існують побоювання щодо торгівлі людьми та експлуатації у зв'язку з фінансовою або матеріальною підтримкою?</i></p>
Немає засобів фінансової підтримки/забезпечення		
Форма оплати за роботу або працевлаштування		<p>Детально опишіть форму працевлаштування: повний/неповний робочий день, як оплачується.</p> <p>Див. працевлаштування</p>
☐ Фінансова підтримка з боку держави ☐ Матеріальна підтримка з боку держави		
☐ Фінансова підтримка з боку НУО/благодійного фонду ☐ Матеріальна підтримка з боку НУО/благодійного фонду		
Підтримка з боку сім'ї/друзів або знайомих		
Джерело доходів невідоме		

Освіта дитини

Освіта	Зазначте, чи відвідує дитина наразі заклад освіти:	Адреса та детальна інформація:	Ключова контактна особа та її контактні дані:	Вік, у якому дитина залишила заклад освіти: Чи були тривалі періоди відсутності? Чи є історія тимчасового відсторонення від занять або виключення зі школи?
Початкова школа:				
Середня школа:				
Середня і вища професійна освіта (коледж/технікум/навчання на робочому місці або підмайстерництво):				
Кваліфікація:				
Чи є повідомлення про відсутність дитини у школі або місці набуття середньої і вищої професійної освіти?				

Поточний стан здоров'я дитини

Цей розділ стосується потенційних проблем або потреб поточного стану здоров'я дітей. Поміркуйте, з якими фахівцями вам слід взаємодіяти в межах цієї оцінки.		
Проблеми з фізичним здоров'ям, зокрема поточними рецептами на ліки та алергіями: <i>Детальна інформація:</i>		
Труднощі з навчанням / проблеми розвитку: <i>Детальна інформація:</i>		

<p>Проблеми з психічним здоров'ям:</p> <p>Чи вважається, що дитина має ризик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • самогубства • нанесення собі ушкоджень • недбання про себе • нещасних випадків через проблеми з психічним здоров'ям <p><i>Детальна інформація:</i></p>		
<p>Проблеми з сексуальним здоров'ям:</p> <p><i>Детальна інформація:</i></p>		
<p>Залежність від психоактивних речовин:</p> <p><i>Детальна інформація:</i></p>		
<p>Чи будь-які з цих факторів становили проблему чи розглядалися в минулому?</p> <p><i>Детальна інформація:</i></p>		

<p>Медичні спеціалісти та служби</p>	<p>Ні</p> <p>Надайте план, зокрема ім'я та контактні дані відповідних фахівців, для планування реєстрації в лікаря первинної ланки та/або перевірки здоров'я за інформованої згоди дорослого.</p>	<p>Так</p> <p>Зазначте ім'я та контактні дані лікаря первинної ланки чи інших медичних фахівців і клініки/лікарні або медичної практики.</p>
<p>Чи дитина зареєстрована в лікаря первинної ланки?</p>		

Чи дитина проходить медичні огляди або лікування, пов'язане з фізичним здоров'ям?		
Чи дитина проходить медичні огляди або лікування, пов'язане з психічним здоров'ям?		

Відомості про працевлаштування

Відомості про працевлаштування	Ні	Так	
<p>Чи особа наразі працевлаштована?</p>		<p>Надайте відповідну інформацію, зокрема дані про форму працевлаштування, тип роботи, ім'я роботодавця та його контактні дані.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Штатний працівник, неповний робочий день ☐ Штатний працівник, повний робочий день ☐ Фрілансер ☐ Офіційно самозайнятий ☐ Неофіційна робота ☐ Інше 	<p>Чи існує занепокоєння щодо дитячої праці, експлуатації у будь-якій формі роботи чи працевлаштування? Чи дитина отримує принаймні мінімальну зарплатню по країні за свою роботу? Опишіть наявну систему охорони праці та техніку безпеки. Використовуйте показники МОП.</p>
<p>Надайте відомості про будь-яке попереднє працевлаштування:</p>		<p>Надайте відповідну інформацію, зокрема дані про форму працевлаштування, тип роботи, ім'я роботодавця та його контактні дані.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Штатний працівник, неповний робочий день ☐ Штатний працівник, повний робочий день ☐ Фрілансер ☐ Самозайнятий ☐ Інше 	<p>Чи існує занепокоєння щодо дитячої праці, торгівлі людьми або експлуатації? Зазначте дані щодо виплат зарплатні, а також умов і системи охорони праці.</p>

<p>Чи дитина наразі в пошуку працевлаштування?</p>	<p>Надайте відповідну інформацію, зокрема дані про форму працевлаштування, тип роботи, ім'я роботодавця та його контактні дані.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Штатний працівник, неповний робочий день ☐ Штатний працівник, повний робочий день ☐ Фрілансер ☐ Самозайнятий ☐ Інше 	<p>Якщо дитина досягла віку обов'язкового відвідування школи, заповніть розділ «Освіта дитини» та заплануйте наступні дії для забезпечення продовження освіти дитини в плані забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною.</p> <p>Якщо дитина досягла працездатного віку, чи отримує вона підтримку з освітою/навчанням та/або пошуком роботи? Якщо так, із якого джерела? Надайте відповідну інформацію та контактні дані.</p>
---	--	--

Соціальна інклюзія дитини

Цей розділ стосується потенційної вразливості/потреб дітей щодо питань інклюзії/дискримінації. Для кожного пункту подумайте про відповідних фахівців і служби, яких необхідно залучити для підтримки соціальної інклюзії.

Соціальна інклюзія дитини	
Підтримка однолітків:	
Друзі в громаді/житлі:	
Доступ до громадського транспорту:	
Доступ до місцевих магазинів і послуг:	
Доступ до послуг у громаді:	
<p>Доступ до безпечних онлайн-послуг:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи має дитина доступ без нагляду? Чи отримувала вона консультації щодо безпечного доступу? 	
<p>Підтримувані культурні та/або релігійні потреби (наприклад, сповідання релігійних обрядів, харчові потреби тощо):</p>	
Освіта та/або навчання:	
Працевлаштування або досвід роботи:	

Правові питання та правовий статус дитини

Оспорювання віку

Оспорювання чи невпевненість щодо неповнолітнього віку	Чи є оспорювання віку дитини? ☐ Так ☐ Ні	Детальна інформація:	Чи є вимога, надано запит або заплановано провести оцінку віку?	Відповідні документи й основні контактні особи
---	---	-----------------------------	--	---

Юристи з питань вікового оспорювання <i>Див. розділ довідника: оспорювання віку та аналіз оцінки віку з метою ідентифікації молодих людей, постраждалих від торгівлі.</i>	Так Ім'я та контактні дані	Ні Запишіть дії для залучення юриста та інформацію про інших відповідних фахівців, зокрема соціального працівника, одного з батьків, батьківського опікуна чи опікуна – законного представника. Надайте детальний опис дій у плані забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною.
---	--------------------------------------	--

Національний механізм взаємодії

Статус дитини в НМВ	Не в НМВ <i>Якщо дитина не зареєстрована в НМВ, заплануйте подальші дії для надання юридичних консультацій та іншої професійної підтримки в межах перенаправлення.</i>	Етап ідентифікації:	Примітки та контактні дані відповідних фахівців, зокрема законного представника чи юриста:	Наступні кроки: Якщо не в НМВ, вкажіть відповідні дії для перенаправлення
----------------------------	--	----------------------------	---	--

Етап 1: Первинна ідентифікація		☐ Можливий постраждалий від торгівлі людьми / до НМВ ☐ Позитивне рішення (у період реабілітації та обмірковування) ☐ Негативне рішення		
Етап 2: Остаточна ідентифікація		☐ Очікування рішення ☐ Позитивне рішення ☐ Дозвіл на проживання ☐ Негативне рішення ☐ Перегляд ☐ Апеляція в суді		

Юристи з питань НМВ	Так Ім'я та контактні дані	Ні Запишіть дії для залучення юриста та дані інших відповідних фахівців.
----------------------------	--------------------------------------	--

Імміграційний статус/вид міжнародного захисту

Імміграційний статус дитини		Примітки: <i>Додайте документи або запишіть їхні дані</i> <i>Дати закінчення терміну дії</i>
Громадянство:		
Статус біженця:		
Дозвіл на проживання:		
Без документів:		
Без громадянства:		
Інше:		

Юристи з питань імміграції, прихистку або міжнародного захисту	<p>Так</p> <p>Ім'я та контактні дані</p> <p>Як отримано послуги юриста:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ правова допомога ☐ безоплатні юридичні послуги ☐ приватне фінансування 	<p>Ні</p> <p><i>Запишіть дії для залучення юриста та дані про інших відповідних фахівців.</i></p> <p><i>Запишіть імена та контактні дані всіх юристів, залучених на попередніх етапах.</i></p>
--	---	---

Розміщення в центрі для нелегальних іммігрантів

<p>Попереднє та/або поточне розміщення дитини в центрі для нелегальних іммігрантів</p>	Центр розміщення	Період перебування (тривалість):	<p>Чи перебуває наразі дитина в такому центрі в рамках адміністративного утримання:</p> <p><i>Оцінювачі мають терміново повідомити та/або призначити відповідних фахівців для їхнього безпечного звільнення, наприклад, соціального працівника, одного з батьків або батьківського опікуна, юриста і опікуна – законного представника. Вони повинні зробити детальний запис у відповідному розділі плану забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною</i></p>
---	------------------	----------------------------------	---

Юристи з питань утримання нелегальних мігрантів під вартою	<p>Так</p> <p>Ім'я та контактні дані</p> <p>Як отримано послуги юриста:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ правова допомога ☐ безоплатні юридичні послуги ☐ приватне фінансування 	<p>Ні</p> <p><i>Запишіть дії для залучення юриста та дані інших відповідних фахівців.</i></p> <p><i>Запишіть імена та контактні дані всіх юристів, залучених на попередніх етапах.</i></p>
--	--	---

Кримінальне судочинство

Кримінальне судочинство — дитина є інформатором або свідком

Питання кримінального судочинства	Опис справи в кримінальному судочинстві та відповідні дати (поточні або попередні):	Чи дитину підтримують в процесі вирішення питань, пов'язаних із кримінальним судочинством? Так/Ні	Ключовий фахівець: Ім'я та контактні дані	Результат, якщо справу закрито:
Інформатор або свідок у кримінальному розслідуванні	Дані кримінального розслідування Зазначте номер кримінальної справи (за наявності).	Примітки щодо підтримки, наданої дитині саме з питань, пов'язаних із кримінальним судочинством	Поліція та ключова контактна особа в поліції. Як дитину підтримують у процесі вирішення питань, пов'язаних із кримінальним судочинством?	
Чи заплановано або є наміри провести зустріч із поліцією чи юристом	Детальна інформація про зустріч	Ключовий фахівець, який є контактною особою: ім'я та контактні дані	Інші відвідувачі, які підтримують дитину	
Чи має дитина заяву на отримання компенсації у кримінальній справі	Дані заяви на компенсацію	Заповніть розділ про юриста (нижче)		

Юристи з питань кримінальної юстиції, коли дитина є інформатором або свідком	Ні Запишіть дії для залучення юриста та дані інших відповідних фахівців, зокрема соціального працівника, одного з батьків або батьківського опікуна й опікуна – законного представника. Зробіть детальний запис дій у Плані забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною .	Так Ім'я та контактні дані
---	--	--------------------------------------

<p>Чи юрист представляє дитину щодо її заяви на отримання компенсації у кримінальній справі</p>	<p>Ні Важливо переконатися, що безоплатні юридичні консультації щодо отримання компенсації у кримінальній справі надає юрист.</p>	<p>Так Ім'я та контактні дані, якщо це інший юрист, ніж той, що консультує з питань кримінального судочинства.</p>
--	--	---

Уголовное правосудие: ребенок подозревается в совершении преступления

<p>Питання кримінального судочинства</p>	<p>Чи дитину підтримують в процесі вирішення питань, пов'язаних із кримінальним судочинством? Так/Ні</p>	<p>Ключовий фахівець, який є контактною особою: ім'я та контактні дані</p>	<p>Результат, якщо справу закрито:</p>	<p>Додайте всі отримані та подані документи. <i>Надайте детальну інформацію про будь-які подальші чи наступні кроки.</i></p>
<p>Чи перебуває наразі дитина у тюрмі або іншому місці утримання під вартою?</p>	<p>☐ Так ☐ Ні</p>	<p>Назва й адреса установи</p>	<p>Ключова контактна особа</p>	<p>Примітки та наступні кроки</p>
<p>Чи має дитина попередні кримінальні правопорушення або історію взаємодії з правоохоронними органами?</p>	<p>Дата запису про кримінальне правопорушення</p>		<p>Надайте детальну інформацію та імена всіх залучених юристів або правоохоронців/детективів.</p> <p>Контактні дані відповідного юриста</p>	
<p>Імовірні кримінальні правопорушення:</p>	<p>Детальна інформація про ймовірне порушення та номер кримінальної справи (за наявності даних)</p>		<p>Ключова контактна особа з питань правопорушення</p>	
<p>Звинувачено в кримінальному провадженні:</p>	<p>Детальна інформація про ключових фахівців-контактних осіб і будь-які заплановані зустрічі</p>	<p>Детальна інформація про кримінальний розгляд, зокрема місце й дата</p>	<p>Як дитину підтримують у процесі вирішення питань, пов'язаних із кримінальним судочинством?</p>	<p>Примітки</p>

<p>Попереднє засудження з затриманням або тривалість досудового затримання у місці позбавлення волі чи центрі утримання для неповнолітніх:</p>	<p>Місце/дати/тривалість</p>		<p>Примітки</p>	
---	------------------------------	--	-----------------	--

<p>Юристи з питань кримінального судочинства, якщо особу підозрюють та/або звинувачують у злочині.</p>	<p>Ні</p> <p>Запишіть дії для залучення юриста та дані інших відповідних фахівців, зокрема соціального працівника, одного з батьків або батьківського опікуна, і опікуна – законного представника.</p> <p>Зробіть детальний запис дій у плані забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною.</p> <p>Запишіть імена та контактні дані всіх юристів, залучених на попередніх етапах.</p>	<p>Так</p> <p>Ім'я та контактні дані</p> <p>Як отримано послуги юриста:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ правова допомога ☐ безоплатні юридичні послуги ☐ приватне фінансування
---	--	--

Цивільні процеси — дитина залучена до цивільних процесів або вимоги щодо компенсації

<p>Цивільні процеси</p>	<p>Обставини:</p>	<p>Ключова контактна особа та її дані:</p>	<p>Результат, якщо справу закрито:</p>	<p>Додайте всі відповідні отримані та подані документи. <i>Надайте детальну інформацію про будь-які подальші/наступні кроки:</i></p>
<p>Доступ до компенсації:</p>				
<p>Доступ до спеціалізованих служб підтримки, матеріального забезпечення, охорони здоров'я, освіти:</p>				
<p>Інше:</p>				

Юристи для цивільних процесів	Так Ім'я та контактні дані Як отримано послуги юриста: ☐ Правова допомога ☐ Безоплатні юридичні послуги ☐ Приватне фінансування	Ні Запишіть дії для залучення юриста та дані інших відповідних фахівців, зокрема соціального працівника, одного з батьків або батьківського опікуна, а також опікуна – законного представника. Зробіть детальний запис дій у Плані забезпечення постійної безпеки і догляду за дитиною .
--------------------------------------	--	--

Історія подій у житті дитини

Мета збору інформації, пов'язаної з історією подій у житті дитини — зрозуміти сімейні обставини дитини та ширший контекст для виявлення відповідних поточних ризиків або вразливості. Відсутність оцінки історії життя дитини та ненадання відповідної індивідуальної підтримки може призвести в майбутньому до більшої вразливості до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми й експлуатації.

Звернення до **Посібника з оцінки щодо дітей, які потрапили в ситуацію торгівлі людьми**, уряду Шотландії може допомогти фахівцям виявити можливі вразливості. Деталізована **хронологія, еко-карта та генограма**⁸⁵⁷ — корисні інструменти, що можуть допомогти у проведенні оперативної оцінки. Вони покликані виявляти значущі події, основні етапи розвитку та якість відносин.

Історію подій у житті дитини оцінювачі мають підготувати заздалегідь, звертаючись до наявних професійних контактів і документів. Процес оцінки ніколи не буде обтяжливим для дитини, якщо проводити його у формі делікатної розмови, використовуючи методи роботи з урахуванням перенесеної травми. Натомість оцінка дозволить отримати ключову інформацію, потрібну для захисту та добробуту дитини.

Запишіть інформацію про такі події після народження дитини:	Надайте детальну інформацію і відповідні дати. Якщо хронологію надати неможливо, розділіть історію за віком або етапами/маркерами.	Ім'я та контактні дані відповідних фахівців і служб, а також примітки щодо наступних дій.
Чи є досвід потрапляння в ситуацію торгівлі людьми?	Запишіть усі випадки потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, інформацію про злочинців та форми експлуатації, включаючи змішану.	

⁸⁵⁷ Генограма створює схему родин і відносин, а отже, особливо корисна у випадках торгівлі дітьми. Ганна Скотт (2021 р.) [Використання генограм у соціальній роботі на практиці](#). Див. Мартін К. Кальдер, Мойра Маккінон, Ріккі Снеддон в партнерстві з «Garth Associates» (2012 р.). [Національна рамкова програма оцінки ризиків на підтримку проведення оцінки дітей та молоді](#).

<p>Чи будь-хто із членів сім'ї дитини потрапляв у ситуацію торгівлі людьми чи іншим чином був причетний до торгівлі людьми:</p> <p>☐ як злочинець</p> <p>☐ як жертва</p> <p>☐ як особа у групі ризику</p>	<p>Запишіть усі випадки потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, інформацію про злочинців та форми експлуатації, включаючи змішану.</p>	
<p>Історія сім'ї/піклувальника дитини</p>		
<p>Якщо дитина потрапила до вас, коли її розлучили з піклувальниками, у якому віці це з нею відбулося?</p>		
<p>Міграційний статус сім'ї</p>		
<p>Історія сім'ї</p>		
<p>Чи була дитина головою домогосподарства або мала обов'язки з догляду?</p>		
<p>Чи зазнавала родина маргіналізації або дискримінації? Чи були ситуації соціальної ізоляції сім'ї без жодних мереж підтримки?</p>		
<p>Чи зазнавала родина бідності у власному оточенні чи громаді?</p>		
<p>Чи мала сім'я конфлікти з законом?</p>		
<p>Чи зазнавала родина політичного переслідування?</p>		
<p>Чи траплялися випадки фізичного насильства та жорстокого поводження в сім'ї?</p>		
<p>Чи були ситуації сексуальної наруги в сім'ї?</p>		
<p>Чи були ситуації проблем із психічним здоров'ям у сім'ї?</p>		

Чи були ситуації проблем із фізичним здоров'ям у сім'ї?		
Чи були випадки залежності від психоактивних речовин у сім'ї?		
Яке домашнє середовище було в дитини з народження?		
Якість житла?		
Часті зміни житла / відсутність стабільного житла / життя безхатка?		
Чи траплялися випадки небезпеки/хаосу/насильства в домашньому середовищі дитини?		
Чи траплялися випадки, коли дитина жила на вулиці або з іншими людьми, які не є її піклувальниками?		
Чи траплялися випадки, коли дитина жила в державній установі опіки?		
Чи були випадки перебування дитини під вартою або в тюрмі?		
Будь-яка кризова чи складна ситуація, не пов'язана з домом і сім'єю?		
Чи дитина родом із території де відбувається війна/конфлікт?		
Чи переживала дитина природні/техногенні катастрофи?		
Чи переживала дитина пандемію/глобальні катастрофи у сфері охорони здоров'я?		
Чи є інші види вразливості?		

(4) План забезпечення постійної безпеки та догляду за дитиною

Необхідно визначити провідного фахівця, відповідального за дотримання плану забезпечення постійної безпеки та підтримки дитини, а також моніторинг впровадження плану. Це всеохопний план для дитини, яка проходить оцінку. Його потрібно заповнювати паралельно з будь-якою оцінкою та постійно оновлювати під час кожної подальшої оцінки чи перегляду. Подумайте про всіх фахівців, яких слід залучити для роботи з імплементації цього плану та запишіть їхні імена та контактні дані разом із наступними кроками.

Безпосередні безпекові ризики:	Провідне відомство, фахівець або служба та їхні контактні дані:	Дата завершення чи статус «у процесі»
<p>У контексті занепокоєння, пов'язаного з торгівлею людьми чи експлуатацією, для надання захисту слід розглянути всі питання, викладені нижче:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Чи існує занепокоєння, пов'язане з безпековими ризиками? ➤ Чи існує безпосередній безпековий ризик у зв'язку з експлуатацією / торгівлею людьми? ➤ Що ви плануєте робити, щоб почати вирішувати ці проблеми? 		
<p>Контактні дані представника сім'ї / громади: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані)</p>		
<p>Житло: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані)</p>		
<p>Здоров'я: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані)</p>		
<p>Освіта / навчання: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані)</p>		
<p>Юридична підтримка / імміграція: Дані (з ким контактувати / коли / контактні дані)</p>		
<p>Соціальна інклюзія:</p> <p>Чи існують можливі ризики для дитини онлайн – Надайте детальну інформацію про заходи, яких слід вжити, та служби, з якими потрібно проконсультуватися.</p> <p>Запишіть заплановані дії щодо порад із онлайн-безпеки, наставництва/освіти або навчання, а також дані провідного фахівця чи відомства.</p>		
<p>Дата першого заповнення :</p>		
<p>Дата наступного перегляду:</p>		

(5) Шаблон записів для всіх оцінок і переглядів

Оцінювачі	Дата оцінки	Місце проведення оцінки (адреса)	Тривалість оцінки	Дата наступного перегляду(ів)	Провідне відомство чи особа, яка приймає рішення

Детальна інформація для кожної оцінки чи перегляду

Дата оцінки:	Місце проведення оцінки:	Організація/установа:	Контактні дані:	
Оцінювач: Ім'я та професійна роль	Організація/відомство та контактні дані	Присутні фахівці й інші особи (для детальної фіксації задайте конкретні запитання щодо фахівців)		
Опікун – законний представник (або аналогічний фахівець), якщо це не оцінювач	Організація/відомство та контактні дані	Ім'я та контактні дані	Якщо немає даних про опікуна – законного представника, зазначте наступні кроки для визначення такого або аналогічного фахівця	Прямий контакт опікуна - законного представника з дитиною та регулярність зустрічей: примітки
Перекладач (за присутності)		Мова та діалект	Установа, повне ім'я, контактні дані	Доказ верифікації/ перевірки поліцією
Дитячі служби та організації, залучені до роботи з дитиною	Надайте детальну інформацію та контактні дані всіх установ, що працюють із дитиною (в усіх країнах)	Ім'я та служба/організація основної контактної особи	Офіційна поштова й електронна адреса, номер телефону служби чи організації.	Примітки: Тип роботи з дитиною. Див. правові питання та статус

21 Глосарій термінів і понять

Активісти у сфері протидії торгівлі людьми	В контексті НМВ, означає підготовлених і досвідчених людей, призначених у певних секторах, які володіють інформацією про контакти та шляхи перенаправлення, і яким можуть безпосередньо передати підозрілі випадки.
Анулювання вироку	Означає «форму звільнення, яка, теоретично, дієво скасовує вирок: у більшості випадків повертає заявника до стану, в якому він перебував, коли зіткнувся з судовим переслідуванням. Після анулювання та звільнення від вироку всі записи про вирок/засудження видаляються, тому що вирок/засудження як такий перестає існувати у якості юридичного елемента. Записи про арешт можуть залишатися, але, можливо, буде потреба видалити або засекретити їх окремо» ⁸⁵⁸ .
Біженець	Означає особу, чиє право на перебування в країні було визнано через обґрунтований страх потрапити в ситуацію переслідування з міркувань раси, релігії, національності, політичних поглядів або приналежності до певної соціальної групи в країні її громадянства або колишнього постійного проживання, і яка не може або не бажає користуватися захистом цієї країни ⁸⁵⁹ .
Боргова кабала	Означає «становище або стан, що виникає внаслідок застави боржником в якості забезпечення боргу своєї особистої праці або праці залежної від нього особи, якщо об'єктивна вартість виконуваної не зараховується в погашення боргу або якщо тривалість цієї роботи не обмежена і характер її не визначений» ⁸⁶⁰ .
Визначення найкращих інтересів	Означає «[ф]ормальний процес із суворими процедурними заходами, призначений для визначення найкращих інтересів дитини, коли йдеться про особливо важливі рішення, що впливають на дитину» ⁸⁶¹ .
Впровадження ґендерно-орієнтованих підходів	Означає «позиціонування принципів ґендерної рівності в центрі політичних рішень, середньострокових планів, бюджетів програм, інституційних структур і процесів» ⁸⁶² . а також «заклики до інтеграції ґендерної перспективи в діяльність із розвитку» ⁸⁶³ .
Ґендер	Означає соціальні атрибути й можливості, пов'язані зі статтю особи, чоловіка чи жінки, а також відносинами між жінками та чоловіками, дівчинками та хлопчиками, відносинами між жінками і відносинами між чоловіками. Ці атрибути, можливості та відносини є соціально сконструйованими та вивчаються через процеси соціалізації. Вони є специфічними для контексту/часу та змінними. Стаття визначає те, чого від людини очікують, що дозволено і цінується в жінці або чоловікові в даному контексті. У більшості суспільств існують відмінності і нерівність між жінками та чоловіками в визначених обов'язках, здійсненні діяльності, доступі й контролі над ресурсами, а також можливості прийняття рішень. Ґендер є частиною більш широкого соціально-культурного контексту ⁸⁶⁴ .
Ґендерна концепція	Означає спосіб бачення або аналізу питань, що розглядає вплив ґендеру на можливості людей, соціальні ролі та взаємодію. Таке бачення дозволяє проводити ґендерний аналіз, а потім використовувати ґендерну перспективу в будь-якій запропонованій програмі, політиці чи організації. ⁸⁶⁵

⁸⁵⁸ Американська асоціація адвокатів (2016 р.), [Захист після засудження для постраждалих від торгівлі людьми: посібник для адвокатів](#), січень 2016 р., с. 9.

⁸⁵⁹ Див. ст. 1А [Конвенції від 28 липня 1951 року про статус біженців](#), зі змінами, внесеними Нью-Йоркським протоколом від 31 січня 1967 року.

⁸⁶⁰ Генеральна Асамблея ООН, [Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі, інститутів і практик, подібних до рабства](#), 30 квітня 1956 року, ст. 1(а).

⁸⁶¹ УВКБ ООН (без дати), [Визначення найкращих інтересів](#).

⁸⁶² Офіс Спеціального радника з ґендерних питань та просування жінок (2001 р.), [Впровадження ґендерних підходів: Стратегія сприяння ґендерній рівності](#).

⁸⁶³ ЮНІСЕФ (2016 р.), [Підхід до програмування, заснований на правах людини](#).

⁸⁶⁴ Див. визначення статі згідно ООН Жінки. ООН Жінки (без дати), [Поняття та визначення](#).

⁸⁶⁵ Там само.

Гендерна рівність (рівність між жінками та чоловіками)	Означає однакові права, обов'язки та можливості для жінок і чоловіків, дівчинок і хлопчиків. Рівність не означає, що жінки і чоловіки стануть однаковими, але права, обов'язки та можливості жінок і чоловіків не будуть залежати від того, народжуються вони чоловіками або жінками. Гендерна рівність означає, що інтереси, потреби та пріоритети жінок і чоловіків беруться до уваги, визнаючи різноманітність різних груп жінок і чоловіків. Гендерна рівність не є проблемою жінок; це явище має стосуватися і повною мірою залучати чоловіків і жінок. Рівність між жінками та чоловіками розглядається як проблема прав людини, а також як передумова й індикатор сталого розвитку, орієнтованого на людей ⁸⁶⁶ .
Гендерно чутливі підходи	Означає спробу виправити існуючу гендерну нерівність при розробці та реалізації проєктів, програм та політик ⁸⁶⁷ .
Гендерно-зумовлене насильство (ГЗН)	Узагальнений термін для позначення будь-яких шкідливих дій, вчинених проти волі людини, що ґрунтуються на соціально приписуваних (гендерних) відмінностях між жінками та чоловіками. Характер і масштаби конкретних типів ГЗН відрізняються в різних культурах, країнах і регіонах. До прикладів можна віднести: сексуальне насильство, зокрема сексуальну експлуатацію/жорстоке поводження й експлуатацію проституції; домашнє насильство; торгівлю людьми; примусовий/ранній шлюб; шкідливі традиційні практики, такі як каліцтво жіночих статевих органів; знищення честі; і успадковування вдови ⁸⁶⁸ . Існують різні види насильства, зокрема фізичне, вербальне, сексуальне, психологічне та соціально-економічне насильство.
Дискримінація дівчинок і жінок	Пряме чи опосередковане ставлення до дівчинок і жінок інакше, ніж до хлопчиків і чоловіків, таким чином, що вони не можуть користуватися своїми правами, тільки тому, що вони чоловіки або жінки, а не на основі об'єктивних критеріїв або їхнього індивідуального становища. Дискримінація може бути прямою або непрямю. Пряму дискримінацію дівчинок і жінок, як правило, легше розпізнати, оскільки дискримінація цілком очевидна. Наприклад, в деяких країнах жінки не можуть легально володіти власністю; їм заборонено законом займати певні робочі місця; або звичаї спільноти не дозволяють дівчинкам отримувати вищу освіту. Непряму дискримінацію дівчинок і жінок може бути важко розпізнати. Це стосується ситуацій, які можуть здатися неупередженими, але призвести до нерівного ставлення до дівчинок і жінок. Наприклад, робота для поліцейського може мати мінімальні критерії зросту й ваги, яким навряд чи відповідатимуть жінки. В результаті жінки можуть бути не в змозі стати поліцейськими. ⁸⁶⁹
Дитина	Будь-яка особа віком до 18 років ⁸⁷⁰ .
Діти без супроводу	Означає дітей, розлучених із батьками та родичами під час міграції, а також тих, ким не опікуються дорослі, які несуть за це юридичну або загальноприйнятну відповідальність.
Експлуатація	У контексті торгівлі людьми, означає щонайменше експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусової праці чи послуг, рабства або практики, подібної до рабства, поневолення або вилучення органів ⁸⁷¹ .

⁸⁶⁶ Див. ООН Жінки (без дати), [Глосарій гендерної рівності](#).

⁸⁶⁷ Див. ООН Жінки (без дати), [Глосарій гендерної рівності](#).

⁸⁶⁸ Див. ООН Жінки (без дати), [Глосарій гендерної рівності](#).

⁸⁶⁹ Див. ООН Жінки (без дати), [Глосарій гендерної рівності](#).

⁸⁷⁰ Генеральна Асамблея ООН (1989 р.), [Конвенція про права дитини](#), 20 листопада 1989 р., ст. 1.

⁸⁷¹ Генеральна Асамблея ООН, [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 року, ст. 3(а).

Експлуатація проституції	Незаконне отримання фінансової або іншої матеріальної вигоди від проституції іншої особи ⁸⁷² . Конвенція 1949 року вимагає від учасників цієї Конвенції карати будь-яку особу, яка експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою цієї особи ⁸⁷³ . Стаття 6 КЛДЖ вимагає від держав-учасниць «вживати заходів для придушення всіх форм торгівлі жінками й експлуатації проституції жінок» ⁸⁷⁴ .
Жертва торгівлі людьми	Означає особу, яку офіційно ідентифікували як жертву торгівлі людьми, потенційну чи ймовірну жертву торгівлі людьми.
Засекречування даних про вирок	«Обвинувальний вирок не може бути переглянутий або доступний без рішення суду, [хоча засекречений вирок залишається в задокументованій справі заявника]. Також називається нерозголошенням: засекречений вирок може бути доступним для правоохоронних органів або державних органів, але він не відображається під час стандартних перевірок даних особи та не є доступним для широкого загалу» ⁸⁷⁵ .
Засіб правового захисту, право на ефективний засіб правового захисту	У контексті цієї публікації охоплює «матеріальне право на відшкодування і процедурні права, необхідні для доступу до репарацій. По суті, це означає належне відшкодування за завдану шкоду, що може включати реституцію, компенсацію, відновлення, задоволення вимог і гарантії неповторення. У процесуальному плані йдеться про доступ до компетентного і незалежного органу з метою успішного отримання репарацій. Це щонайменше включає таке: надання інформації, що стосується прав, наявних репарацій, існування та можливості доступу до механізмів відшкодування; правову, медичну, психологічну, соціальну, адміністративну та іншу допомогу, необхідну для пошуку засобів правового захисту; а також період реабілітації та обмірковування для жертви торгівлі людьми, з подальшим наданням дозволу на проживання, поки жертва торгівлі людьми шукає засобів правового захисту» ⁸⁷⁶ .
Зваблення / Ґрумінг	У контексті торгівлі людьми означає спокушання дорослих і дітей для всіх форм експлуатації, в тому числі сексуальної експлуатації. «Ґрумінг (зваблення)/онлайн Ґрумінг (зваблення)» відноситься до процесу встановлення / побудови відносин із дорослим або дитиною особисто або за допомогою Інтернету або інших цифрових технологій для полегшення онлайн або офлайн сексуального контакту з цією людиною ⁸⁷⁷ . Онлайн- Ґрумінг – це процес, за допомогою якого людина зближається з іншою людиною для сексуальних контактів онлайн, іноді з використанням веб-камер, які можуть дозволити «ділитися» експлуатацією з мережами, причетними до сексуальної наруги над дітьми, а іноді й поширюватися на фізичну зустріч для вчинення сексуальної наруги» ⁸⁷⁸ . Сфери кіберпростору, які дозволяють зловмисникам зваблювати потенційних жертв, включають чати, сайти соціальних мереж, ігрові платформи та сервіси миттєвих повідомлень.

⁸⁷² УНЗ ООН (без дати), [Типовий закон проти торгівлі людьми](#), с. 13.

⁸⁷³ [Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції інших осіб](#), 2 грудня 1949 р., A/RES/317.

⁸⁷⁴ Генеральна Асамблея ООН (1979 р.), [Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції інших осіб](#), 18 грудня 1979 р., ст. 6.

⁸⁷⁵ Американська асоціація адвокатів (2016 р.), [Захист після засудження для тих, хто пережив торгівлю людьми: посібник для адвокатів](#), січень 2016 р., с. 9.

⁸⁷⁶ Див. Концепцію засобів правового захисту, як визначено в Проекті Основних принципів права на ефективний засіб правового захисту для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, розробленому Спеціальним доповідачем ООН з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і представленому Спеціальним представником у своїй тематичній доповіді Раді ООН з прав людини в 2011 році. Рада ООН з прав людини (2011 р.), [Звіт спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), Джой Нґозі Езейло, 13 квітня 2011 року, A/HRC/17/35, Додаток I.

⁸⁷⁷ «ЕСРАТ International» (2016 р.), [Термінологічні рекомендації щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуальної наруги](#), с. 51.

⁸⁷⁸ ЮНІСЕФ (2011 р.), [Безпека дітей в Інтернеті: глобальні виклики та стратегії](#), с. 2.

Згода	Дозвіл на те, щоб щось відбулося, або згода щось виконати. У контексті торгівлі людьми й у випадку, коли це стосується жертви торгівлі людьми, відповідно до статті 3 Палермського протоколу, згода не має значення, якщо використовувався будь-який із засобів, викладених у підпункті (а) цієї статті. Відповідно до Конвенції 1949 року про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції іншими особами, держави-учасниці погоджуються «карати кожного, хто для вдоволення похоті іншої особи, зводить, умовляє або спокушає з метою проституції іншу особу, навіть за згодою цієї особи» ⁸⁷⁹ .
Змішана експлуатація	В контексті торгівлі людьми означає форми сексуальної експлуатації; експлуатації для примусової праці; рабство чи практики, подібні до рабства; поневолення або видавлення органів людини, які можуть траплятися одночасно, наприклад, торгівля людьми для примусової праці та для сексуальної експлуатації. Також можуть виникати змішані форми експлуатації та торгівлі людьми з метою вчинення злочину, наприклад, торгівля людьми з метою жебрацтва, виробництво порнографічних матеріалів, шахрайство з виплатами, незаконне усиновлення або збройна боротьба.
Змішані переміщення	Означає ситуації, коли люди подорожують по регіонах та за межі країни у зв'язку з різними потребами; можуть охоплювати шукачів притулку, біженців, людей без громадянства, жертв торгівлі людьми, дітей без супроводу, а також мігрантів у нестандартній ситуації. «Змішані переміщення часто складні і можуть становити проблему для всіх учасників» ⁸⁸⁰ .
«Золотий день»	Початковий період інтенсивної індивідуальної підтримки та нагляду за дітьми-жертвами торгівлі людьми, які потрапляють до житла для дітей. «Золотий день» покликаний перервати і припинити контролюючі відносини осіб, причетних до торгівлі людьми, створюючи час, простір і середовище з застосуванням методів врахування перенесеної травми, необхідні для того, щоб дитина відпочивала та розвивала взаємні, дієві довірчі відносини з фахівцями, які піклуються про неї.
Ймовірна жертва торгівлі людьми	Означає особу, стосовно якої існують достатні підстави вважати, що вона, ймовірно, перебувала в ситуації торгівлі людьми, але котра (ще) не була офіційно ідентифікована як така компетентними органами, або відмовилася бути офіційно ідентифікованою як така. Оскільки жертви торгівлі людьми часто не хочуть ідентифікувати себе у якості жертв, а офіційна ідентифікація вимагає часу, термін «ймовірна жертва торгівлі людьми» використовується для опису осіб, які, ймовірно, можуть виявитися жертвами торгівлі людьми та повинні підпадати під загальну дію програм і служб з протидії торгівлі людьми.
Компенсація	Будь-яка виплата, отримана за допомогою інструментів національних правових систем, за шкоду, якої зазнали жертви торгівлі людьми. Держави-учасниці Палермського протоколу «забезпечують, щоб їхні національні правові системи містили заходи, які пропонують жертвам торгівлі людьми можливість отримати компенсацію за завдану шкоду» ⁸⁸¹ .
Контактна картка	Інформація для жертв торгівлі людьми, що містить запис контактних даних професійної організації, що надає їм допомогу, а також стисле резюме їхніх прав зрозумілою їм мовою й у відповідному форматі.

⁸⁷⁹ Генеральна Асамблея ООН (1949 р.), [Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції інших осіб](#), 2 грудня 1949 р., A/RES/317, ст. 1 п. 1.

⁸⁸⁰ УВКБ ООН (без дати), [Притулок та міграція](#)

⁸⁸¹ Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 6 п. 6.

Контрабанда	Означає забезпечення з метою отримання, прямо або опосередковано, фінансової чи іншої матеріальної вигоди, незаконного в'їзду особи через кордон в державу-учасницю, громадянином або постійним жителем якої ця особа не є ⁸⁸² . Контрабанда, на противагу торгівлі людьми, не передбачає елемента експлуатації, примусу або порушення прав людини. Відмінності між контрабандою та торгівлею людьми часто дуже тонкі, а іноді ці поняття перетинаються.
Країна походження	У контексті цієї публікації означає країну або країни громадянства або, для осіб без громадянства, колишні звичні місця проживання. У деяких випадках, зокрема, наприклад, відповідно до Дублінського регламенту ЄС, це також може бути країна транзиту.
Країна транзиту	У контексті цієї публікації означає країну, через яку людей перевозять транзитом, а також де люди перебувають тимчасово до прибуття до країни призначення.
Матеріали із зображенням сексуальної наруги над дітьми (МСНД)	Матеріали зі сценами дій сексуальної наруги та/або де зосереджено увагу на статевих органах дитини ⁸⁸³ . МСНД має багато форм, включаючи фотографії та відео, що є хронікою сексуальної наруги, потокові відео експлуатації на замовлення й інші «форми матеріалів, що представляють сексуальне насильство й експлуатацію дітей, такі як аудіофайли, письмові оповіді чи інші потенційні форми запису» ⁸⁸⁴ . Значною мірою ринок МСНД та ринок торгівлі дітьми перетинаються; дитину, яка є жертвою торгівлі людьми, можуть використовувати не тільки для прямого продажу покупцям, але також із метою онлайн-торгівлі та продажу фотографій і відео дитини в сексуальних ситуаціях або ситуаціях сексуальної наруги ⁸⁸⁵ . МСНД можуть бути використані як форма інтернет-маркетингу для реклами жертв торгівлі дітьми з метою сексуальної експлуатації, оскільки «сутенери використовують порнографію, особливо в Інтернеті, для продажу жертв торгівлі людьми» ⁸⁸⁶ . У той час як ринок МСНД зміцнює попит і терпимість до сексуальної експлуатації дітей, зокрема до технологій, що полегшують торгівлю дітьми, законодавчі та профілактичні зусилля, спрямовані на заборону МСНД, недостатньо охоплюють торгівлю дітьми, що відбувається за допомогою технологій.
Мігрант	Означає «узагальнюючий термін, не визначений міжнародним правом, що відображає загальне розуміння особи, яка залишає своє місце звичайного проживання, переїжджаючи в межах країни чи перетинаючи міжнародний кордон, тимчасово або постійно, і з різних причин. Термін містить ряд чітко визначених юридичних категорій людей, таких як: трудові мігранти; особи, чий конкретні типи переміщень законодавчо визначені, наприклад, мігранти перевезені контрабандою; а також ті, чий статус або засоби пересування спеціально не визначені міжнародним правом, наприклад, іноземні студенти» ⁸⁸⁷ .
Міграція	Означає «переміщення особи чи групи осіб через міжнародний кордон або в межах держави. Це рух населення, що охоплює будь-який вид пересування людей, незалежно від відстані, складу та причин; міграція включає переміщення біженців, переміщених осіб, економічних мігрантів та осіб, які переїжджають з іншою метою, включаючи возз'єднання сім'ї» ⁸⁸⁸ .

⁸⁸² Генеральна Асамблея ООН (2000 р.), [Протокол проти контрабанди мігрантів суходолом, морем і повітрям, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р., ст. 3(а).

⁸⁸³ ЕСПАТ (без дати), [Інформаційний бюлетень про матеріали зі сценами сексуальної наруги над дітьми](#).

⁸⁸⁴ [Термінологічні рекомендації щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуальної наруги](#), Міжвідомча робоча група з питань сексуальної експлуатації дітей, Люксембург, 28 січня 2016 р., 59, сс. 39-40.

⁸⁸⁵ Ліллі М. (2014 р.), [Зв'язок між секс-торгівлею та порнографією](#), Дослідження торгівлі людьми.

⁸⁸⁶ Селларс П. (2016 р.), [Зв'язок між дитячою порнографією, торгівлею дітьми та сексуальною наругою над ними](#), D2L, 9 серпня 2016 року.

⁸⁸⁷ МОМ (2019 р.), [Глосарій з питань міграції](#), с. 132.

⁸⁸⁸ ВООЗ (без дати), [Здоров'я біженців та мігрантів: визначення](#).

Міжнародний захист	Вжиті заходи, які на основі міжнародного права спрямовані на захист основоположних прав певної категорії осіб, які перебувають за межами країн походження та позбавлені національного захисту своїх власних країн.
Насильство щодо жінок	<p>Означає будь-який акт насильства за ознакою статі, що призводить або може призвести до фізичної, сексуальної або психологічної шкоди чи страждань жінок, в тому числі погрози застосування таких дій, примус або довільне позбавлення свободи, незалежно від того, чи це відбувається в громадському чи приватному житті. Насильство щодо жінок слід розглядати як явище, що охоплює, але не обмежується таким:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фізичне, сексуальне та психологічне насильство, що відбувається в сім'ї, в тому числі побиття, сексуальна наруга над дівчинками в сім'ї, насильство, пов'язане з вимогою приданого, подружнє зґвалтування, каліцтво жіночих статевих органів (КЖСО) та інші традиційні практики, шкідливі для жінок, насильство з боку інтимних партнерів, насильство, не пов'язане з подружнім життям, і насильство, пов'язане з експлуатацією; 2. Фізичне, сексуальне та психологічне насильство, що відбувається в загальній громаді, в тому числі зґвалтування, сексуальна наруга, сексуальні домагання в громадських місцях, сексуальні домагання та залякування на роботі, в навчальних закладах та інших місцях, торгівля жінками та експлуатація проституції; і 3. Фізичне, сексуальне та психологічне насильство, вчинене або виправдане державою, де б воно не відбувалося⁸⁸⁹.
Національний механізм взаємодії	Означає структуру співпраці, в рамках якої державні суб'єкти виконують свої зобов'язання щодо захисту та сприяння додержання прав людини постраждалих від торгівлі людьми, координуючи свої зусилля в стратегічному партнерстві з громадянським суспільством ⁸⁹⁰ .
Національний план дій (НПД)	Означає визначені урядом цілі та політики держави, які ідентифікують і усувають основні перешкоди для сприяння і захисту прав людини, а в разі торгівлі людьми, для її запобігання, придушення і покарання за неї. У потужному національному плані дій визначено пріоритети, проведено ретельні дослідження і представлено конкретні пропозиції адміністративних, законодавчих, політичних і культурних заходів для вирішення цих важливих питань.
Період реабілітації та обмірковування	Означає період часу, наданий жертвам торгівлі людьми, щоб дозволити їм пройти реабілітацію й уникнути впливу виконавця(ів) злочину, а також надати їм можливість прийняти інформоване рішення про співпрацю з компетентними органами.
Підхід з урахуванням перенесеної травми	Означає методи роботи, які ґрунтуються на розумінні шкідливого впливу травматичного досвіду в поєднанні з основоположними принципами співчуття й поваги. Будь-яка форма професійного спілкування з людиною, яка постраждала від торгівлі людьми, має розглядатися як можливість допомогти їй дістатися до тривалої ситуації безпеки, стабільності та добробуту ⁸⁹¹ . У цьому контексті держави повинні захищати жертв від подальших травм і надавати комплексні послуги, зокрема психосоціальне консультування.

⁸⁸⁹ Див ООН Жінки (без дати), [Глосарій Гендерної рівності](#).

⁸⁹⁰ Див. визначення національного механізму взаємодії, як визначено в БДІПЛ (2004 р.), [Національні механізми перенаправлення – Об'єднання зусиль для захисту прав осіб, які займаються торгівлею людьми: практичний довідник](#).

⁸⁹¹ [Кодекс поведінки з урахуванням перенесеної травми для всіх фахівців, які працюють з тими, хто пережив торгівлю людьми та рабство \(КППТ\)](#), Рейчел Віткін та доктор Кеті Робіант, Фонд Гелен Бамбер 2018 р.

Підхід, заснований на правах людини	Концептуальна база, яка нормативно ґрунтується на регіональних та міжнародних стандартах прав людини і яка операційно спрямована на сприяння та захист прав людини. Підхід до ґендерних питань, заснований на правах людини, показує, як проблеми з правами людини по-різному впливають на жінок і чоловіків, а також як владні відносини та ґендерно-зумовлена дискримінація впливають на ефективність здійснення прав усіма людьми ⁸⁹² .
Підхід, орієнтований на жертву	Означає надання послуг державами таким чином, щоб забезпечити надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми з боку висококваліфікованих фахівців, а також забезпечити належний доступ до правосуддя, притулку, медичної допомоги, юридичних послуг, психосоціального консультування, з урахуванням культурних особливостей і з підтримкою рідною мовою, а також допомоги з метою реінтеграції в суспільство. Такий підхід має відповідати міжнародним стандартам, в тому числі принципу звільнення від покарання, захисту свідків, заборони видворення, періоду обмірковування, виплати компенсації та доступу до правосуддя ⁸⁹³ .
Повернення	У контексті торгівлі людьми означає процес повернення жертв торгівлі людьми з країни, в якій вони були ідентифіковані як жертви торгівлі людьми, до країни походження. Процес може бути добровільним, вимушеним і з наданням допомоги або ж вимушеним, але без надання допомоги.
Повертаюча держава/країна	Означає державу, яка повернула або перебуває в процесі повернення особи, яка стала жертвою торгівлі людьми, зі своєї території назад до країни походження жертви.
Попит	У контексті торгівлі людьми означає дії та поведінку окремих осіб, а також соціально-культурні системи, які призводять до сприяння всім формам експлуатації осіб, особливо жінок і дітей, що ведуть до торгівлі людьми. Відповідно до норм міжнародного права, держави зобов'язані вживати або зміцнювати законодавчі або інші заходи, такі як освітні, соціальні або культурні заходи, в тому числі за допомогою двостороннього і багатостороннього співробітництва, щоб перешкоджати попиту на дешеві товари й послуги, проституцію, рабство чи практику, подібну до рабства, поневолення або видалення органів, які, відповідно, призводять до всіх форм торгівлі людьми ⁸⁹⁴ .
Послуги, передбачені законом	Означає тип державної допомоги або послуги, що надаються громадянськості, і, в контексті цієї публікації, жертвам і постраждалим від торгівлі людьми.
Постраждалі від торгівлі людьми	Неюридичний термін для позначення особи, яка змогла вийти і подолати ситуацію торгівлі людьми. Термін означає не постійний статус жертви, а статус постраждалого. Постраждалі від торгівлі людьми безпосередньо знають про порушення прав людини, що характеризують торгівлю людьми, і відіграють критично важливу роль в інформуванні про ефективні зусилля з боротьби з торгівлею людьми ⁸⁹⁵ . Термін «жертва» використовується тільки для: (а) контекстів, в яких особа перебуває під безпосереднім контролем осіб, причетних до торгівлі людьми, або (б) контекстів, в яких формальне визнання статусу особи як жертви торгівлі людьми безпосередньо має відношення до отримання конкретних законних прав і допомоги.

⁸⁹² ЮНІСЕФ (2016 р.), [Підхід до програмування, заснований на правах людини](#).

⁸⁹³ Державний департамент Сполучених Штатів (2007 р.), [Звіт про торгівлю людьми за 2007 рік](#).

⁸⁹⁴ Генеральна Асамблея ООН, [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), від 15 листопада 2000 року, ст. 9 п. 5.

⁸⁹⁵ «Equality Now», [«Дослухайтесь до постраждалих – не ставте під загрозу зусилля з протидії торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації»](#), 21 вересня 2013 р.

Потенційна жертва торгівлі людьми	Означає особу, яка ще не перебувала в ситуації експлуатації, але яка через вразливу ситуацію може стати жертвою торгівлі людьми; особу, щодо якої є певні ознаки, які свідчать про те, що вона може стати жертвою торгівлі людьми, але яка не була офіційно ідентифікована як така компетентними органами; або особу, яка відмовилася бути офіційно ідентифікованою як така.
Право залишатися	Означає право жертв торгівлі людьми залишатися в країні, куди він або вона потрапили внаслідок ситуації торгівлі людьми. «Держави-учасниці розглядають можливість прийняття законодавчих або інших належних заходів, які у відповідних випадках дозволяють жертвам торгівлі людьми залишатися на їхній території тимчасово або постійно» ⁸⁹⁶ .
Правовий захист	Означає, що кожна держава, починаючи з першого контакту з компетентними органами, забезпечує жертвам доступ до відповідних судових та адміністративних проваджень, в тому числі право жертв отримати від порушників компенсацію завданої шкоди. Правовий захист включає надання інформації зрозумілою для них мовою, а також правової допомоги та безоплатної правової допомоги постраждалим на умовах, передбачених законом ⁸⁹⁷ .
Примусова праця	Означає «будь-яку роботу чи послугу, яку вимагають від будь-якої особи під загрозою застосування будь-якого покарання і, на виконання якої зазначена особа добровільно не зголошувалася» ⁸⁹⁸ .
Принцип заборони видворення	Означає концепцію міжнародного законодавства (щодо біженців), згідно з якою незаконним є висилання або повернення («видворення») державою біженців, які мають обґрунтований страх переслідування після повернення. Цей принцип є частиною звичаєвого міжнародного права і, отже, є обов'язковим для всіх держав, незалежно від того, чи є вони учасниками Конвенції ООН проти катувань або інших відповідних міжнародних договорів.
Принцип звільнення від покарання	Означає обов'язок держав відповідно до Палермського протоколу встановити процедури, які звільняють жертв торгівлі людьми від покарання або судового переслідування за незаконні дії, вчинені ними безпосередньо внаслідок потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, або якщо вони були змушені вчинити такі незаконні дії ⁸⁹⁹ .
Притулок	Означає обов'язок держав надавати міжнародний захист особам, які мають обґрунтований страх потрапити в ситуацію переслідування з міркувань раси, релігії, національності, приналежності до певної соціальної групи чи політичних поглядів, які перебувають за межами країни своєї національності і не можуть або, через свій страх, не бажають користуватися захистом цієї країни, як це передбачено положеннями Конвенції про статус біженців, також відомої як Конвенція про біженців 1951 року або Женевська конвенція від 28 липня 1951 року ⁹⁰⁰ . У деяких країнах закони передбачають різні процедури подання заяв про надання притулку (процеси «позитивного притулку» для осіб, які не перебувають у процесі видворення, і «для осіб, які мають такі побоювання в контексті процедури видворення («процеси надання притулку з метою захисту»)). ⁹⁰¹

⁸⁹⁶ Генеральна Асамблея ООН, [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності](#), від 15 листопада 2000 р., ст. 7.

⁸⁹⁷ Рада Європи (2005 р.), [Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., CETS 197, ст. 15..

⁸⁹⁸ Міжнародна організація праці (МОМ), [Конвенція про примусову працю](#), C29, 28 червня 1930 р., ст. 2 п. 1.

⁸⁹⁹ Міжвідомча координаційна група по боротьбі з торгівлею людьми (ICAT) (2020 р.), Короткий випуск: [Звільнення жертв торгівлі людьми від покарання](#).

⁹⁰⁰ УВКБ ООН (2011 р.), [Конвенція 1951 року про статус біженців та Протокол до неї 1967 року](#), с. 3.

⁹⁰¹ УВКБ ООН (без дати), [Притулок з метою захисту](#); див. також там само (без дати), [Позитивний притулок](#).

Прогалини в ідентифікації ризиків	У контексті цієї публікації означає ситуацію, в якій існує прогалина в ідентифікації, захисті чи підтримці, що призводить до повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми й інших ризиків для жертв і постраждалих.
Реституція	Означає процес, за допомогою якого держава (за можливості) відновлює права жертви до первісного стану, що передував ситуації грубого порушення міжнародного права в галузі прав людини. «Реституція включає, у відповідних випадках, відновлення свободи, здійснення прав людини, ідентичності, сімейного життя та громадянства, повернення на місце проживання, відновлення роботи й повернення майна» ⁹⁰² .
Розлучені з сім'єю діти	Означає дітей, розлучених із обома батьками або з їхнім попереднім законним або звичайним первинним опікуном, але не обов'язково розлучених із їхніми родичами. Це можуть бути діти, яких супроводжують дорослі члени сім'ї, крім батьків.
Сексуальна експлуатація	Означає «будь-яке фактичне зловживання (чи спроба) становищем вразливості, більшою владою чи довірою в сексуальних цілях, зокрема з метою отримання грошової, соціальної або політичної вигоди від сексуальної експлуатації іншої особи» ⁹⁰³ .
Сектор кримінального судочинства	Система або сукупність установ, які безпосередньо беруть участь у затриманні, розслідуванні, переслідуванні, захисті, винесенні вироку та покаранні тих, хто підозрюється або засуджений за кримінальні злочини ⁹⁰⁴ . Це сукупність правових і соціальних інститутів для забезпечення дотримання кримінального права відповідно до визначеного комплексу процесуальних норм і обмежень ⁹⁰⁵ .
Скасування судимості	Означає видалення даних про наявність судимості з «особової справи заявника. Однак сам вирок не скасовується, а визнання провини не анулюється. На практиці, скасування (або, в багатьох юрисдикціях, «викреслювання») звільняє осіб від багатьох побічних наслідків судимості, наприклад, скасована судимість не відображається під час повної перевірки даних» ⁹⁰⁶ .
Соціальна інклюзія	Означає концепцію, що «передає ідею процесу, першим кроком якого є реабілітація, а кінцевою метою якого є повне та постійне відновлення всіх прав, які були порушені до і під час ситуації торгівлі людьми. Отже, соціальну інклюзію слід розуміти як процес поліпшення умов участі в суспільстві для людей, які перебувають у невідгданому становищі; це здійснюють через розширені можливості, доступ до ресурсів, право вираження думки і дотримання прав. Крім того, соціальна інклюзія є протилежною явищу соціальної ізоляції, яка є першопричиною торгівлі людьми, і, таким чином, соціальна інклюзія передбачає розширення прав і можливостей постраждалих, їхню участь у прийнятті всіх рішень, які впливають на них в якості ключового компоненту» ⁹⁰⁷ .
Спеціальні заходи захисту	Означає процесуальну адаптацію, яку слід автоматично забезпечити в будь-якому випадку за участю вразливих жертв торгівлі людьми, які є свідками та відповідачами.

⁹⁰² Генеральна Асамблея ООН (2006 р.) [Основні принципи та керівні принципи щодо права на засіб правового захисту та відшкодування збитків жертвам грубих порушень міжнародного права з прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права](#): резолюція /прийнята Генеральною Асамблеєю, 21 березня 2006 р., A/RES/60/147, п. 19.

⁹⁰³ ВООЗ (2017 р.), [Запобігання та реагування на сексуальну експлуатацію та зловживання: політика та процедури](#).

⁹⁰⁴ «Lexico» (без дати), [Система кримінального судочинства](#).

⁹⁰⁵ Фрейз Р. С., Вейгнер Роберт Р. (2002 р.), Система кримінального судочинства, Дресслер Дж. (ред.) Енциклопедія злочинності та правосуддя, 2-е видання.

⁹⁰⁶ Американська асоціація адвокатів (2016 р.), [Захист після засудження для постраждалих від торгівлі людьми: посібник для адвокатів](#), січень 2016 р., с. 9.

⁹⁰⁷ Генеральна Асамблея ООН (2019 р.), [Торгівля людьми, особливо жінками та дітьми: Доповідь Спеціального доповідача з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#), 23 квітня 2019 р., A/HRC/41/46, п. 7.

Співробітники служб оперативного реагування	У контексті торгівлі людьми означає осіб, які мають навички з виявлення ситуацій торгівлі людьми, здатні стабілізувати й контролювати ситуацію торгівлі людьми, надавати допомогу жертвам і передавати інформацію слідчим ⁹⁰⁸ .
Стандартні операційні процедури (СОП)	Означає набір покрокових інструкцій, укладених суб'єктом господарювання (наприклад, державною установою, НУО), щоб орієнтувати своїх суб'єктів щодо проведення складних рутинних операцій, пов'язаних із боротьбою з торгівлею людьми. СОП направлені на досягнення ефективності, якісних результатів і послідовності в діяльності, одночасно, зменшуючи непорозуміння та невідповідність нормативним вимогам.
Торгівля дітьми	Означає вербування, перевезення, передачу, переховування або отримання дитини з метою експлуатації, навіть якщо це не пов'язано з будь-якою загрозою чи застосуванням сили або іншими формами примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або становищем вразливості, надання або отримання виплат або пільг для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу ⁹⁰⁹ .
Торгівля людьми	Означає вербування, перевезення, передачу, приховування або отримання осіб за допомогою погрози або застосування сили чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або становищем вразливості, або надання чи отримання платежів, чи пільг для досягнення згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації ⁹¹⁰ .
Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації	Означає вербування, перевезення, передачу, приховування або отримання осіб шляхом погрози або застосування сили або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або вразливим становищем, надання чи отримання платежів або пільг для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації для примусової праці чи послуг, рабства чи практики, подібної до рабства або поневолення. Згода жертви торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації на таку передбачувану експлуатацію не має значення, якщо використовувався будь-який із зазначених вище засобів ⁹¹¹ .
Торгівля людьми з метою трудової експлуатації	Означає вербування, перевезення, передачу, приховування або отримання осіб шляхом погрози або застосування сили або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або вразливим становищем або надання чи отримання платежів або пільг для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації для примусової праці чи послуг, рабства або практики, подібної до рабства чи поневолення. Згода жертви торгівлі людьми з метою трудової експлуатації на таку передбачувану експлуатацію не має значення, якщо був використаний будь-який із зазначених вище засобів ⁹¹² .
Транснаціональний механізм взаємодії	Означає концепцію угоди про співробітництво щодо транскордонної комплексної допомоги та/або передачі ідентифікованих або потенційних осіб, постраждалих від торгівлі людьми, за допомогою якої державні суб'єкти різних країн виконують свої зобов'язання щодо сприяння та захисту прав постраждалих від торгівлі людьми ⁹¹³ .

⁹⁰⁸ УНЗ ООН (без дати), [Першочергові засоби для використання правоохоронними органами швидкого реагування у вирішенні проблеми торгівлі людьми](#), с. 3.

⁹⁰⁹ Там само, див. визначення торгівлі дітьми в ст. 3(с).

⁹¹⁰ Див. визначення ТЛ, як визначено в [Протоколі Генеральної Асамблеї ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї](#), що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р., ст. 3(а).

⁹¹¹ [Протокол Генеральної Асамблеї ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї](#), що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, 15 листопада 2000 р., ст. 3(а).

⁹¹² [Протокол Генеральної Асамблеї ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї](#), що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, 15 листопада 2000 р., ст. 3(а).

⁹¹³ Див. визначення транснаціонального механізму взаємодії, як визначено в МЦРМП (2010 р.), [Керівні принципи розвитку транснаціонального консультативного механізму для жертв торгівлі людьми в Європі](#).

**Угоди,
двосторонні/
багатосторонні**

Міжнародний документ зі співробітництва, до якого залучені дві сторони (двосторонні угоди) та три або більше сторін (багатосторонні угоди). Кожна сторона має однакові зобов'язання перед усіма іншими сторонами, якщо не вказано інше. Держави мають розглянути можливість укладання двосторонніх або багатосторонніх угод/домовленостей, що нададуть повноваження їхнім правоохоронним органам або судовій системі в розслідуванні та переслідуванні у судовому порядку осіб, причетних до торгівлі людьми, відповідно до зобов'язань, взятих на себе державами. Двосторонні або багатосторонні угоди та домовленості відображають розуміння того, що з транснаціональними злочинами, зокрема торгівлею людьми, можна ефективно боротися лише шляхом співпраці правоохоронних та судових органів⁹¹⁴.

**Шукач
притулку**

Означає «особу, яка шукає міжнародного захисту. У країнах із індивідуалізованими процедурами шукач притулку – це той, щодо чийого прохання ще не було остаточного винесене рішення країною, в якій він або вона його подали. Не кожен шукач притулку в кінцевому підсумку буде визнаний біженцем, але кожен визнаний біженець спочатку є шукачем притулку»⁹¹⁵.

⁹¹⁴ УНЗ ООН (2008 р.), [Інструментарій для боротьби з торгівлею людьми: Інструмент 4.9 Двосторонні та багатосторонні угоди та домовленості про співробітництво](#), с. 166.

⁹¹⁵ МОМ (2019 р.), [Глосарій з питань міграції](#), с. 14.

22 Вибрані міжнародні конвенції та інші зобов'язання в рамках боротьби проти торгівлі людьми

Усі списки представлені у хронологічній послідовності.

Міжнародні конвенції

Ліга Націй, [Конвенція про боротьбу з работоргівлею і рабством](#), 25 вересня 1926

Міжнародна організація праці (МОП), [Конвенція про примусову чи обов'язкову працю](#), 28 червня 1930 р., № 29.

Генеральна асамблея ООН, [Загальна декларація прав людини](#), 10 грудня 1948 р.

Генеральна асамблея ООН, [Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами](#), 2 грудня 1949 р.

Генеральна асамблея ООН, [Конвенція про статус біженців](#), 28 липня 1951 р.

Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП), [Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства](#), 7 вересня 1956 р.

Міжнародна організація праці (МОП), [Конвенція про скасування примусової праці](#), 25 червня 1957 р, № 105.

Генеральна асамблея ООН, [Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації](#), 21 грудня 1965 р.

Генеральна асамблея ООН, [Міжнародний пакт про громадянські і політичні права](#), 16 грудня 1966 р.

Генеральна асамблея ООН, [Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права](#), 16 грудня 1966 р.

Генеральна асамблея ООН, [Протокол щодо статусу біженців](#), 31 січня 1967 р.

Генеральна асамблея ООН, [Конвенція про усіх форм дискримінації щодо жінок](#), 18 грудня 1979 р.

Генеральна асамблея ООН, [Конвенція про права дитини](#), 20 листопада 1989 р.

Генеральна асамблея ООН, [Міжнародна конвенція про захист прав усіх робітників-мігрантів та членів їхніх сімей](#), 18 грудня 1990 р., A/RES/45/158.

Гаазька конференція з приватного міжнародного права, [Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення](#), 29 травня 1993 р.

Генеральна асамблея ООН, [Римський статут Міжнародного кримінального суду \(останні зміни від 2010 р.\)](#), 17 липня 1998 р.

Міжнародна організація праці (МОП), [Конвенція про заборону найгірших форм дитячої праці](#), 17 червня 1999 р., № 182.

Генеральна асамблея ООН, [Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах](#), 25 травня 2000 р., A/RES/54/263.

Генеральна асамблея ООН, [Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р.

Генеральна асамблея ООН, [Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності](#), 15 листопада 2000 р.

Генеральна асамблея ООН, [Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії](#), 16 березня 2001 р., A/RES/54/263.

Генеральна асамблея ООН, [Конвенція про права осіб з інвалідністю: резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю](#), 24 січня 2007 р., A/RES/61/106.

Міжнародна організація праці (МОП), [Протокол 2014 року до Конвенції про примусову працю](#), 1930 р., 11 червня 2014 р.

Рада безпеки ООН, [Резолюція ради безпеки 2379 \[щодо торгівлі людьми під час збройних конфліктів\]](#), 21 листопада 2017 р., S/RES/2388 (2017).

Регіональні конвенції

Рада Європи, [Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, зі змінами та доповненнями, внесеними протоколами №№ 11 і 14](#), 4 листопада 1950 р., ETS 5.

Рада Європи, [Конвенція про передачу засуджених осіб](#), 21 березня 1985 р., ETS 112.

Рада Європи, [Конвенція про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#), 16 травня 2005 р., ETS 197.

Рада Європи, [Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами](#), листопад 2014 р., ETS 210.

Рада Європи, [Конвенція про протидію торгівлі людьми](#), 25 березня 2015 р., ETS 216.

Європейський Союз

ЄС, [Хартія основних прав Європейського Союзу](#), 7 грудня 2000 р., 2012/C 326/02.

ЄС, [Основоположне рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 року про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві](#), 2001/220/JHA.

ЄС, [Рамкове рішення Ради Європейського Союзу від 19 липня 2002 року про боротьбу з торгівлею людьми](#), 2002/629/JHA.

ЄС, [Директива Ради Європейського Союзу 2004/81/ЄС від 29 квітня 2004 року про надання дозволів на проживання громадянам третіх країн, які стали жертвами торгівлі людьми або об'єктом сприяння незаконній імміграції і які співпрацюють з компетентними органами влади](#), 2004/81/JHA.

ЄС, [Рамкове рішення Ради Європи від 24 липня 2006 року про укладання від імені Європейської Спільноти Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності в частині положень Протоколу, у тій мірі, наскільки положення Протоколу підпадають під дію Розділу III Підрозділу IV Договору про заснування Європейської Спільноти](#), 2006/619/JHA.

ЄС, [Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 квітня 2011 року про попередження й боротьбу з торгівлею людьми та захист жертв, що заміняє Рамкове Рішення Ради 2002/629/JHA](#), 2011/36/JHA.

ЄС, [Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки і захисту жертв злочинів, що заміняє Рамкове рішення Ради 2001/220/JHA](#), 2012/29/JHA.

Зобов'язання ОБСЄ

[Паризька хартія КБСЄ для нової Європи, Париж](#), 21 листопада 1990 р.

[Документ Копенгагенської наради Конференції ОБСЄ щодо людського виміру КБСЄ](#), Копенгаген, 29 червня 1990 р.

[Московський документ Конференції з людського виміру ОБСЄ](#), Москва, 4 жовтня 1991 р.

[На шляху до справжнього партнерства у новій ері, Будапешт](#), 6 грудня 1994 р.

[Стамбульський документ](#), Стамбул, 19 листопада 1999 р., PCOEW389.

[Хартія європейської безпеки](#), Стамбул, 18 листопада 1999 р., SUM.DOC/1/99.

Парламентська асамблея ОБСЄ, [Петербурзька декларація 1999 року – Резолюція щодо торгівлі жінками та дітьми](#), Стамбул, 10 липня 1999 р.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 1/2000 щодо активізації зусиль ОБСЄ з боротьби з торгівлею людьми](#), Відень, 28 листопада 2000 р., MC(8).DEC/1/00.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення №6](#), Бухарест, 4 грудня 2001 р., MC(9).DEC/6.

Парламентська асамблея ОБСЄ, [Паризька декларація 2001 року - Резолюція щодо боротьби з торгівлею людьми](#), 10 липня 2001 р.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Декларація про торгівлю людьми](#), Порту, 7 грудня 2002 р., MC(10).DEC/2.

Парламентська асамблея ОБСЄ, [Берлінська декларація - Резолюція щодо боротьби з торгівлею людьми, особливо жінками та дітьми](#), Берлін, 10 липня 2002 р.

Постійна рада ОБСЄ, [Рішення № 557 «Щодо плану дій з протидії торгівлі людьми»](#), Відень, 24 липня 2003 р., PC.DEC/557.

Парламентська асамблея ОБСЄ, [Роттердамська декларація - Резолюція щодо боротьби з торгівлею та експлуатацією дітей](#), Роттердам, 9 липня 2003 р.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 2/03 «Боротьба з торгівлею людьми»](#), Маастріхт, 3 грудня 2003 р., MC.DEC/2/03.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 13/04 «Особливі потреби дітей-жертв торгівлі людьми для захисту та допомоги»](#), Софія, 7 грудня 2004 р., MC.DEC/13/04.

Парламентська асамблея ОБСЄ, [Единбурзька декларація - Резолюція щодо боротьби з торгівлею людьми](#), Единбург, 9 липня 2004 р.

Постійна рада ОБСЄ [Рішення № 557/Ред. 1 «План дій з протидії торгівлі людьми»](#), 7 липня 2005 р., PC.DEC/557/Ред.1.

Парламентська асамблея ОБСЄ, [Вашингтонська декларація - Резолюція щодо боротьби з торгівлею людьми](#), Вашингтон, 5 липня 2005 р.

Парламентська асамблея ОБСЄ, [Вашингтонська декларація - Резолюція щодо боротьби з причетністю міжнародних миротворчих сил до торгівлі людьми та сексуальної експлуатації й насилля](#), Вашингтон, 5 липня 2005 р.

Парламентська асамблея ОБСЄ, [Вашингтонська декларація - Резолюція щодо потреби посилення кодексу поведінки членів місії ОБСЄ](#), Вашингтон, 5 липня 2005 р.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 13/05 «Боротьба з торгівлею людьми»](#), Любляна, 6 грудня 2005 р., MC.DEC/13/05.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 14/06 «Активізація зусиль у боротьбі з торгівлею людьми, у тому числі в цілях трудової експлуатації, на основі всеосяжного і ініціативного підходу»](#), Брюссель, грудня 2006 р., MC.DEC/14/06.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 8/07 «Боротьба з торгівлею людьми в цілях трудової експлуатації»](#), Мадрид, 30 листопада 2007 р., MC.DEC/8/07.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 5/08 «Підвищення ефективності боротьби з торгівлею людьми в рамках на основі комплексного підходу»](#), Гельсінкі, 5 грудня 2008 р., MC.DEC/5/08.

[Астанінська ювілейна декларація: На шляху до спільноти безпеки](#), Астана, 3 грудня 2010 р., SUM.DOC/1/10/Випр.1*.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Міністерська декларація щодо боротьби з усіма формами торгівлі людьми](#), Вільнюс, 7 грудня 2011 р., MC.DOC/1/11/Випр.1.

Постійна рада ОБСЄ, [Рішення № 1107 «Додаток до Плану дій ОБСЄ з боротьби з торгівлею людьми «Десятиліття потому»](#)», 6 грудня 2013 р.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 6/17 «Посилення зусиль із попередження торгівлі людьми»](#), Відень, 8 грудня 2017 р., MC.DEC/6/17.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 7/17 «Посилення зусиль із боротьби з усіма формами торгівлі дітьми, включно із сексуальною експлуатацією, а також іншими формами сексуальної експлуатації дітей»](#), Відень, 8 грудня 2017 р., MC.DEC/7/17.

Рада Міністрів ОБСЄ, [Рішення № 6/18 «Посилення зусиль щодо запобігання торгівлі дітьми та боротьби з нею, включаючи неповнолітніх без супроводу»](#), Мілан, 7 грудня 2018 р., MC.DEC/6/18.

Інші вибрані міжнародні та регіональні зобов'язання

Генеральна асамблея ООН, [Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживань владою](#), 29 листопада 1985 р., A/RES/40/34.

Комітет ООН щодо ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (КЛДЖ), [Загальна рекомендація CEDAW №19: Насильство щодо жінок](#), 1992 р.

Генеральна асамблея ООН, [Декларація про ліквідацію насильства щодо жінок](#), 20 грудня 1993 р.

ЄС, [Резолюція Ради від 23 листопада 1995 року щодо захисту свідків у рамках боротьби з міжнародною організованою злочинністю](#), 95/C 327/04.

ЄС, [Спільний план дій від 24 лютого 1997 року, затверджений Радою Європи на основі Статті К.3 про Договір Європейського Союзу щодо дій по боротьбі з торгівлею людьми та сексуальною експлуатацією дітей](#), 97/154/ЖНА.

Рада Європи, [Рекомендація Комітету міністрів державам-членам № R \(2000\) 11 «Про торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації»](#), затверджена Комітетом міністрів Ради Європи 19 травня 2000 року та пояснювальна записка.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ), [Рекомендовані принципи та керівні положення щодо питання прав людини і торгівлі людьми, розроблені Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини](#), 20 травня 2002 р., E/2002/68/Add.1.

ЄС, [Резолюція ради від 20 жовтня 2003 року щодо ініціатив з протидії торгівлі людьми, особливо жінками](#), 2003/C 260/03.

Управління ООН з питань наркотиків і злочинності (УНЗ ООН), [Принципи та керівні настанови Організації Об'єднаних Націй щодо доступу до правової допомоги у системах кримінального правосуддя](#), 2013 р.

Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок (КЛДЖ), [Загальна рекомендація № 38 щодо торгівлі жінками та дівчинками в контексті глобальної міграції](#), 2020 р.

ЄС, [Резолюція Європейського парламенту від 10 лютого 2021 року щодо реалізації Директиви 2011/36/ЄС про попередження і боротьбу з торгівлею людьми та захист її жертв](#), 2020/2029(INI).